הרב אברהם אליקים ג. שיף

ה שערים

פרקים רוויי הוד
מתקופת הסער והאופל

ספר

ה' שערים

ראיתי לקרוא שם הספר ה'שערים
לפי שיש בו ה' שערים

א. שער הזכרונות
ב. שער ליקוטי אמרים
ג. שער ההודאות
ד. שער סולם בית א־ל
ה. שער השמחה

מאת **אברהם אליקים ג. שיף**
מגזע **המהר"ם שי"ף**

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

המוציאים לאור בני המחבר שליט"א

האחים: ה"ה הר' **יהודה** נר"ו, ר' **דוד** נר"ו ור' **יואל** נר"ו שיף

ועתה יוצא לאור במהדורה מורחבת

כל הזכויות שמורות
ל מ ח ב ר
הרב אברהם אליקים שיף

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

מהדורה שניה
בני־ברק, תשמ״ב

בפתח ה־שערים למהדורה השניה

גם כי אלך בגיא צלמות, לא אירע רע כי אתה עמדי.
(תהילים כ״ג)

אודה לד׳ מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, על שזיכני לברך על המוגמר, ולהוציא לאור במצוות זקני מו״ר שליט״א, את ספרו היקר והנפלא ״ה׳ שערים״ במהדורה שניה ומורחבת.

קטנתי מלבוא במילים אודות הספר ״ה׳ שערים״, ואם אמרתי לתאר כראוי את גדלותו של זקני מו״ר שליט״א ואת גודל יקר מעלת ספרו, הלא תידל עטי מלהביעה, ועוד דברי למותר ייחשבו. הן מי לא שמע מחמשת שעריו המצויינים, ולבב מי לא התלהב מעוצם לבת האש קודש הבוערת בקרבו, והנמצא כזה איש אשר לא התבשם מנועם צוף אמריו, בטיילו בין שעריו ומבואותיו, כפי שייסדם והציבם כבוד זקני שליט״א, בכשרון נדיר ובידיו האמונות.

שנים רבות היה הספר ספון — צפון בין כתבי א״ז שליט״א ולא שזפתם עין, אך כאשר הופיע לאור עולם ע״י כבוד דודיי היקרים שליט״א — הי״ו לפני כמה שנים, גלי׳ לדרעי׳ ונפל נהורא בבי מדרשא, ושוב לא יכלו הצפינו, כי גבר עליו הלחץ מאד, וכן התגלה הספר ונתגלה המאור שבו.

הספר מהווה תופעה נדירה ומיוחדת במינה בדורינו, ואין זה פלא שבמהדורתו הראשונה למרות שנדפסה אך ב־175 אקסמפלרים, היה הספר למראה עיניהם של מאות ואלפים רבים ששתו בצמא את דבריו, והתרפקו בגעגועים אל אמרותיו הצרופות, הנוטפות אמונה ואהבת ד׳. הרבה דברי קילוסין ושבח נאמרו עליו מפי גדולי תורה, שראו בו לא רק סיפורי ניסים שקרו, אלא — ואולי בעיקר — את אמונתו ויראתו הטהורה של א״ז המחבר שליט״א, ואיך הוא מהווה מקור לא אכזב של השראת אמונה ויראת שמים בלבות הקוראים בו, כאשר המחבר שליט״א משמש להם דוגמא חיה של נאה דורש וגם נאה מקיים.

מצינו במדרש על הפסוק שאמר דוד המלך ע״ה, גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, ובמדרש תהילים איתא שם, הה״ד וד׳ הולך לפניהם יומם. ולכאורה הרי פסוק זה מדבר ביציאת מצרים שזכו בני ישראל להיות מוקפים בענני כבוד, אך דהמע״ה מלמדנו כאן שיכול אדם להיות במצבים ובתקופות קשות ביותר, ממש בגיא צלמות, וכאשר גם אז הוא מתחזק באמונתו האיתנה ובבטחונו בד׳, והוא מגיע לאותה מדרגה נפלאה של ״לא אירא רע״. ואינו מפחד מהרע כלל רק מד׳ לבדו, והוא מאמין שאין בכח שום דבר להרע לו, אם אין זה רצון הקב״ה, מפני ״כי אתה עמדי״, אז זוכה שהקב״ה בעצמו שומר עליו, הה״ד וד׳ הולך לפניהם

יומם. פסוק זה לא ליוצאי מצרים בלבד נאמר, אלא אף לדורות, להיות הקב"ה כביכול מוכן תמיד ללכת לפניהם, כאשר האדם רק מאמין בזה בכל לבו, ויעמיד עצמו במדרגה הראויה.

לא ייפלא איפוא כאשר ספר זה מביא רבים וטובים לידי התרגשות נפשית, כשאף פשוטי עם מרגישים בו לפתע קרבת אלוקים עצומה בעברם בין טורי אבניו הסדורות להפליא. קוראים רבים אף הרגישו צורך נפשי פנימי לבטא בכתב את אשר חשו בעת עיונם בספר. וכך כותב יהודי יקר אל המחבר: אין לי במה וכמה להודות לו על שכ"ת נתן לי האפשרות לעבור על ספרו "ה' שערים" זה השפיע עלי באופן לא ישוער. עברתי עליו כולו ממש ומאד מאד התפעלתי, ולא פעם או פעמיים ירדו דמעות מעיני בקריאתו. ספר זה מסוגל להשריש ולהשפיע אמונה ויראת שמים לכל מי שיקרא אותו, והשפעתו לאו דווקא על משפחתו אלא על כל מי שיקרא אותו. כן יש לראות מהספר את אמונתו הנשגבה ואת הבטחון האיתן של המחבר שליט"א בשמו יתברך בשעות קשות כאלה."

גם מעבר לים הגיעו תגובות על הספר. רב אמריקאי שראה את הספר מיד עם הופעתו, מריץ אליו מכתב כדברים האלה: "קראתי בספרו המצויין וראיתי בו ענינים עמוקים עד מאד, ובאמת ראוי ספר זה להיות בין הספרים החשובים בכל בתי מדרשות שנאמר עליהם אוהב ד' שערי ציון מכל משכנות יעקב, שילמדו מתוכו יראת ד' ואהבה ליראיו המיחדים שמו כי עליו וכיוצא בו נאמר הבוחר בעמו ישראל באהבה, ועביד השי"ת ניסים ונפלאות עבורם". איש ציבור מפורסם מביע את אשר חש בעת עיונו בספר בשפתו המיוחדת: "קראתיו ומספר פרקים ממנו אף עברתי פעמיים ושלש והפלאתי את כותב. ספר מלא תוכן אשר מכמניו הם אוצרות של אמונה ומדות וראיה מפוקחת על כל אשר עבר עליו בתקופות סוערות. ספר זה ישמש לדורות אחרי דורות כספר לימוד וחינוך וכספר מוסר. גדול המעשה שעשה בהעלותו על הכתב ספר רב ערך כזה, אשרי לו ואשרי חלקו ומהמעיין הזה עוד ישתו וירוו רבים, וגדול יהיה שכרו מהלקח שילמדו ממנו". כך חשו וכך כתבו וכך הביעו למחבר את סערת רגשותיהם בהיותם תחת עוצמת השפעתו, כאשר לפתע חבקם יד עדינה ואבהית וטלטלתם והטילתם לעולם אחר, עולם מופלא, עולם שכולו טוהר וקדושה, שכולו שיר ורננה לבורא עולמים.

ובה בשעה שהקורא אחוז שרעפים, מקשיב לאותו קול המרטיט והמסעיר, נפתח אולי אשנב קטן, לעולמו הפנימי של אדם שלימוד התורה היא חלק בלתי נפרד מחייו, בתארו רננת הנפש של יהודי החובק בגופו ובנפשו את ספר התורה שממנו הוא לומד וממנו הוא שואב, ובונה לו את עולמו הפנימי שלו לכל ימי חייו.

לעיתים הוא אף נוטל לידיו, בכל הענווה והצניעות הטבועה בו, את שרביט המוכיח בשער, וזאת כאשר הפצירו בו או כאשר הרגיש שזו חובתו

בשעה זו, וגם אז דבריו כפנינים הספוגות בדמע. לא כמי שמייסר, לא כמי שחובט אלא כמי שמעורר לחשוב וכמו שהוא פותח את הלב ואת המוח לאפיקי מחשבה חדשים, הוא גם פוקח את העינים של קוראיו לראות, פותח את אוזניהם לשמוע, לראות ולשמוע ולהבין מה שכרגיל אין העיניים והאזניים של האדם הטרוד מסוגל לכך. מרטיטים על כן דבריו בסוף כל פרק וענין, מה וכיצד והאיך ללמוד מן המאורעות, ולאו דוקא שלו, אלא של כל אחד ואחד.

מעמק הבכא ומגיא ההריגה יוצא הוא מחוזק ומחושל בבוראו כפליים. הוא אף מלמדנו בינה איך ספרא וסייפא ירדו כרוכים מן השמים, ואיך זה לעומת זה עשה האלוקים. כנגד הסייף הממית, ובפרט סייף כדוגמת השואה האיומה, אשר מלבד שקטל הרבה רבואות מישראל, גרם גם אצל הרבה יהודים להתרופפות אמונתם ולהרבה תהיות שלא היה להם מענה, לעומתו הספר הנו סם חיים המעמיד ומקיים אותנו, והנותן לנו כח להמשיך דרכנו דרך החיים באמונה ובבטחון. לכן כנגד החרב, שכשמה כן היא, ההולכת ומחרבת את העולם עשה הוא את ספרו הנלחם בשאננות וב"מלומדה", המוציאך מהרגלי שיגרה, ומהרגלי מהלכי מחשבה, והמעלה את האדם אל גבהי מרומים, אל עולם אציל יותר ונעלה יותר.

הספר נכתב בצורה קלה ולבבית, ללא ברק חיצוני וללא צחצוח ספרותי מיוחד, ואולי דוקא בשל כך, ובשל פשטותו השובה לב, מתגלם בו אופיו המיוחד, כאשר בין שורותיו מבצבצת כה הרבה אמונה וכה הרבה יראת שמים.

אם כי שהספר לכאורה מיועד לקריאה קלה, הרי יש בו עומק רב וחומר למחשבה למתבונן ולמבקש דעת, ליישום הדברים בחיים המעשיים. כתיבת הספר השתרעה על פני תקופה של כשלש שנים, ועמל רב השקיע בו אא"ז שליט"א כדי להוציא דבר מתוקן מתחת ידיו, ובעיקר כדי שיקבלו הדברים את המשמעות הנכונה.

ובאשר להוצאה שניה. לא שיניתי מאומה מתוכן הספר ומסגנונו, רק נתווספו כמה חדו"ת ודרשות שהגיד זקני מו"ר שליט"א בפני קהל ועם בהזדמנויות שונות. מלבד זאת עטרתי את הספר בכמה מכתבי תהילה שהתקבלו מגאוני תורה לאחר שיצאה לאור המהדורה הראשונה.

ועתה אשא כפי בתפילה אל אבינו שבשמים, שיזכנו עוד רבות בשנים ליהנות מאור תורתו ויראתו של כבוד אא"ז מו"ר היקר שליט"א ולשמוע מוסריו החודרים הספוגים אמונת חכמים לאין שיעור, ויזכה יחד עם זקנתינו היקרה מנב"ת מרת פרידה תליט"א, לראותינו שתולים בבית ד' ויהיו כל יו"ח זרע ברך ד' להמשיך בדרכו הסלולה, ויזכו לראות בביאת משיח צדקנו ובבנין בית הבחירה במהרה בימינו אמן.

משה דוב רוז

בני ברק, תמוז תשמ"ב

הקדמה מבן המחבר לכבוד אביו מדבר

ב"ה ירושלים, ר"ח אדר תשל"ה

"מלפנים ממצרים גאלתנו ה' אלוקינו, ומבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו, ובשבע כלכלתנו מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו: עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ה' אלוקינו ואל תטשנו ה' אלוקינו לנצח".
(מתפילת שחרית לשבת)

בשנת השלשים לסיום מלחמת העולם השנייה ולשואה שפקדה את עמנו מצאתי אצל א' אבי היקר שליט"א יומן כתוב באותיות מלוטשות ובסגנון שופע זוך. את היומן כתב אבי לפני שנים רבות ומתייחס לתקופה האיומה של שנות תרצ"ט—תש"ט.

פעמים מספר קראתי את היומן על ה' שעריו ולמרות הקטעים המרתקים שבו לא היתה זאת עבורי קריאה רגילה.

כל שורה מדברת אלי. קטעים מסויימים אשר בתפנית חדה החזירו אותי לתקופת החושך והאפלה הגופניים והרוחניים, אולם התאוששתי מיד כאשר הגעתי לסיומו של קטע אשר הדליק בתוך נפשי פנימה את שלהבת האמונה והתקוה.

קשה להאמין, זה לא מתקבל על הדעת שכל זה קרה בתקופתנו ובדור שאנו חיים. מאידך היתה זאת תקופה בה חשנו את גבורת השם ואת הנסים והנפלאות שעשה עמנו.

בכל אחת מאלף ושש מאות השבתות שעברו מאז נעצרו פעמי לבי כאשר הגעתי בתפילת "נשמת" לפסוקים אשר צטטתי לעיל. חזרתי על הפסוקים פעם פעמיים ואף יותר תוך תחושה פנימית עמוקה כי זה מתייחס אלי ורק אלי בלבד.

התקופה הזאת הנמשכת שלשים שנה העמיקה את אמונתי והמשמעות של הפסוק "עד הנה עזרונו רחמיך... ואל תטשנו ה'

אלוקינו לנצח" היא שונה מזו שהיתה לפני כן. יחידים שאמונתם לא היתה מלאה ועמוקה נשברו תחת המשא הכבד אבל המאמינים שחיו באמונתם הפשוטה היסורים שסבלו עוד העמיקו את אמונתם.

יומן זה של אבי שיחי' מזכיר אמנם את הטרגדיה אבל רושמם של קטעים מסויימים מעמיק בלבי את האמונה.

החינוך שקבלתי מילדותי בבית אבי שליט"א לא התמקד רק על קיום מצוות מעשיות, אלא בעיקר על החדרת האמונה בהשגחה הפרטית האלוקית. חינוך זה היה מלווה תמיד בהסברים המתקבלים על הדעת או בסיפור חסידי מתאים על מאורעות אצל תלמידי הבעש"ט.

ברם את התחושה האמיתית של השגחה פרטית, אותה יכולתי "למשש", קבלתי רק בעת צרה בתקופת תרצ"ט—תש"ה. הפסוקים בתפילת "נשמת" הם אצלי הביטוי לרגשות אלה וזאת היא הרגשה בנועם חסדו וברוב רחמיו של מקום.

כאשר חנן אותנו ה' עם שני בנים ושתי בנות שיחיו, ניצבנו ביחד עם רעיתי חנה שתחי' בפני הבעיה של חינוך ילדינו. התלבטנו רבות על הדרך החינוכית ועל הדרכים להשפיע עליהם כדי להבטיח הצלחה.

לכאורה כל ההתלבטויות והספקות לא מובנות. האם אין לנו דרכים חינוכיות אותן קבלנו מאבותינו ומרבותינו? אולם למעשה הדברים אינם פשוטים. קל לומר תחנך את ילדיך בדרך שאביך חינך אותך, אבל אין להתעלם מהעובדה שאותי חינך אבי שיחי', תלמיד חכם מופלג ספוג תורה וחסידות. הוא דמות מחנכת שאין עליה עוררין אבל מי אנוכי שאתיימר לחנך לפי שיטתו. אינני מסוגל לכך פשוטו כמשמעו. חסר לי הכשרון של אבי, אינני שולט בים התלמוד והחסידות כמוהו. מכאן הספקות, המבוכה והתהייה.

התלבטויות בדרכי חינוך אנו מוצאים גם בתקופת התנאים והאמוראים. ידוע כי מן התורה חייב אדם למול את בנו, לפדותו, ללמדו תורה, ללמדו אומנות ולהשיאו אשה. ר' עקיבא אומר אף ללמדו שייט. רבי אומר אף ישוב מדינה שהוא דרך ארץ. לכאורה לית דפליג על חיוב המוטל על האב ללמד את בנו אומנות או עיסקא נוסף לחיוב ללמדו תורה. אולם רבי נהוראי אומר "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה".

ניתן להאריך במובאות כדי להוכיח שיש בסיס להתלבטויות בדרכי החינוך, אולם בסופו של הדבר ההורים חייבים, אחרי כל ההתלבטויות, גם להחליט.

בחרתי בדרך שהיא בבחינת שביל הזהב על ידי כך ששיתפתי גם את אבי בחינוך ילדי. מצדי הסברתי לילדי שאביהם אינו האיש המושלם ואל להם להשוותו לסבא שלהם. פרטתי להם את הסיבות אשר מנעו ממני להיות למדן וחסיד עם כל המעלות הנעלות של סבם. במשך כל שנות הילדות וההתבגרות של ילדי החדרתי בהם את התודעה של שאיפתי שהם יגיעו להשגים בלימוד שיעלו על שלי ושעליהם להיות טובים יותר מכל הבחינות ממני. יצאתי מתוך הנחה שאם יבינו את מגמותי ואת שאיפותי אז ישתדלו שלפחות לא יפלו מהרמה שלי.

אימצתי לי את השיטה של אבי שליט"א לשים דגש לא רק על מצוות מעשיות אלא בעיקר על ההשקפה והאמונה וזאת עשיתי בדרכים משלי.

באופן מקביל "הצמדתי" אותם גם לסבא, הן על ידי שעורי תורה שקבע אתם מגיל הילדות והן על ידי שיחות שניהל אתם בצורה מכוונת ושיטתית. הייתי בטוח שזה ישפיע וישלים את החלק שאני אישית לא הייתי מסוגל להקנות להם.

הייתי מודע לכך כי דרכי החינוכית שונה מזו של אבי שליט"א כי גם התקופה שלנו שונה מזו שאני הייתי ילד בעיירה הגליצאית הקטנה.

ראיתי בדרך החינוכית שלי סיכונים רבים אולם סיכויים רבים יותר. כאדם חדור אמונה ידעתי שבחינוך העיקר הוא "סיעתא דשמיא" ועל כך סמכתי.

עכשיו, כלומר אחרי המעשה, מותר לי לומר כי בעזרת השם הצלחתי בחינוך ילדי.

אודה לה' על שזיכני בשני בנים וחתן תלמידי חכמים ויראי שמים, עוסקים בתורה ומצוות, שתורתם אומנתם וגם דרך ארץ לא חסרה להם. גם בנותי וכלותי נשי מופת הנה.

החלטתי להוציא לאור את היומן של אבי שליט"א — בלי לשנות

את הנוסח וללא עריכה אלא ככתבו וכלשונו — מתוך מגמה שהקוו החינוכי של אבי שיחי' ינחה את הדורות הבאים במשפחתנו.

עבור הילדים, הנכדים והנינים שזכו להכיר את אבי ואמי היקרים שיחיו, יומן זה יקרב את לבם לכל אותם ערכים רוחניים נצחיים של תורה ומצוות ויקרב אותם ואת לבבותיהם הצעירים לאבינו שבשמים. יומן זה ישמש להם כמורה דרך וספר מוסר. אם אחי וגיסי, אחותי וגיסותי שיחיו יקראו בפני הילדים קטעים מהיומן בלווי דברי הסבר, יראו בו ציון דרך ויבינו כי כל מאורע המתואר ביומן הוא בגדר נסיון מהנסינות שהשם ניסה את אברהם ועמד בהם.

הנני מסיים בתפילה לבוראינו כפי שעזרתנו עד הנה אל תיטוש אותנו לנצח ותזכה את אבי ואמי היקרים שליט"א לראות את ילדיהם, נכדיהם וניניהם הולכים בדרכם וממשיכים השרשרת של משפחת שיף המפוארת לדורי דורות. תזכה אותם ואותנו לשמוח ביחד בארצנו הק' עד שנזכה לגאולה השלמה בב"א.

יהודה שיף

הקדמה מבני המחבר לכבוד אביהם

כיהודה ועוד לקרא נוסיף אמרים, להגיד בשם אומרם דברים שהשיב לנו אאמו״ר שליט״א על השאלה, מדוע מנעת מלקבל הסכמה מאחד הגדולים על הדפסת הספר אשר הרשת לנו להוציאו לאור ? וזו התשובה :

א. שאינו מחשיב את תוכנו להיות הדברים ראויים שגדול הדור יסכים עליהם.

ב. שלא כתב הדברים אלא ליוצא חלציו ידידיו ואוהביו בלבד, שבטוח בהם שישמחו בראותם שהאיר ד׳ פניו אלינו להצילנו מכל צרה וצוקה בדרך נס ופלא והי׳ זה שכרו.

מרוב ענותנותו של אאמו״ר שליט״א איננו מחשיב את תוכן הדברים שבספר אולם המעיין בספר יראה, כי הספר כולו מהחל עד כלה הינו רצוף אהבה ויראת ד׳ טהורה וניתן לשאוב ממנו מלא חופנים אוצר של יראת שמים אמונה ובטחון, כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו.

הספר כולו שיר ושבח לחי העולמים אשר לא הסיר חסדו מאתנו בשנים אשר חושך תכסה ארץ שנות התרצ״ט—התש״ה כאשר עלה הכורת על בית ישראל באירופה והנחינו במעגלי צדק בנסים גלויים ונפלאים.

מן הראוי להזכיר מה שכתב הרמב״ן בשמות פרק י״ג פסוק ט״ז וזה לשונו : כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוקי מחדשו ויודע ומשגיח ויכול... ובעבור כי הקב״ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו ונעתיק הדבר אל בנינו ובנינו לבניהם ובניהם לדור אחרון והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ ובעזיבת הפסח, והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באמת ובאותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות ושנזכיר זה בפינו בבוקר ובערב כמו שאמרו אמת ויציב דאורייתא ממה שכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך... והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר

להכחיש אמונת האלוקים... מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד וכו'...

אלה הם דבריו הקדושים והמאירים של הרמב"ן ז"ל.

מדבריו הקדושים אנו למדים שזו מצות עשה לזכור את חסדי ד' שגמלו במשך כל ימי חייו.

ובענין הסכמה של גדולים כנ"ל זו משנה שאינה צריכה, כי כבר איתמחי גברא שהתחבב מאד ע"י גאונים וקדושים עוד לפני כיובל שנים חבבו מאד האדמו"ר הקדוש רבי ב"צ מבובוב זצ"ל ויבדל לחיים טובים מרן האדמו"ר מקלויזנבורג שליט"א שלא זזה ידו מתוך ידו שעשו לילות כימים במו"מ של תורה ועוסקים בצרכי צבור באמונה להצלת שארית הפליטה בגרמניה בהקמת עולה של תורה ובבנין מקואות במחנות שונים, הקמת תתי"ם וישיבות וכו', כמו ווסראלפינגן, שוובישהל והיידנהים, כמובן בעזרתו הכספית של מרן הגה"צ האדמו"ר מק"ב שליט"א הנ"ל ובפקודתו שהוטל עליו לפקח על הישיבות שלו בגרמניא.

ואחרון אחרון בארץ הקודש התחבב מאד ע"י הגאון הקדוש מבריסק זצ"ל וכאות לחביבות זו שלח לו מדי ערב פסח שלוש מצות שמורה ידידות זו של בית בריסק נמשכת ע"י בניו הגאונים שליט"א.

לסיום נאחל לאאמו"ר שליט"א יחד עם אמנו שתחי' שיזכו יחד לרוות נחת ועונג דקדושה, ילכו יונקותיו ויהיו כזית הודו ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות לשמה תוך בריות גופא ונהורא מעליא ולא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך עד עולם.

ונזכה כולנו יחד במהרה לאורו של משיח צדקנו אמן.

דוד ויואל שיף

מכתב מאת הגאון הצדיק כ"ק אדמו"ר שליט"א מצאנז קלויזנבורג

יקותיאל יהודה הלברשטאם
אבדק"ק צאנז

ב"ה, ר"ח מנחם אב תשל"ה

שוי"ר א"כ ידידי הרה"ג צמ"ס חוב"ט
שמו מפארים מוב"נ לי"ק, ה"ה החסיד הישיש
כמוה"ר אברהם אליקים שיף שליט"א

אחדשת"ה. ספרו הגיעני לנכון, וטוב עשה בעמיו לספר מעשי ד' וגבורותיו כדי להודות ולהלל לשמו הגדול על נפלאותיו וישועותיו, ולאות הכרה אכתוב בזה מה שעלה ברעיוני בעת עיוני בספר.

במס' שבת דף י"ג ע"ב, ת"ר מי כתב מגילת תענית אמרו חנניה בן חזקיה וסיעתו שהיו מחבבין את הצרות אמר רשב"ג אף אנו מחבבין את הצרות אבל מה נעשה שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין, ד"א אין שוטה נפגע ד"א אין בשר המת מרגיש באיזמל. וביומא דף כ"ט ע"א א"ר אסי למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף הניסים והאיכא חנוכה ניתנה ליכתב קאמרינן, ובתוס' מגילה דף ז' ע"א ד"ה נאמרה הקשו והא חנוכה ניתנה ליכתב במגילת תענית ועי' בחת"ס מ"ש ע"ז. ולפי"ד י"ל לפמ"ש ביערות דבש ח"א דרוש י"א במ"ש במס' ברכות ז' ע"ב מזמור לדוד וכו' קינה לדוד מיבעי' לי' אלא כיון שא"ל הקב"ה הנני מקים עליך רעה מביתך הי' עצב אמר שמא עבד או ממזר דלא חייס עלי כיון דחזא דאבשלום הוא שמח משו"ה אמר מזמור. וכ' ע"ז ביער"ד דיש ב' מיני עונשים האחד שבא על האדם כדי לטהרו מעוונותיו ויטב לו באחריתו, והשני באדם דאיתרע מזלי' כפי מולד כוכבי השמים, רק הקב"ה מגן בעדו ומשדד מערכות השמים כדי שלא יאונה לו און אבל כשחוטא אז הקב"ה מניחו תחת הנהגת המזלות וממילא נענש מפני רוע מזלו. וההבדל בין שני העונשים הללו, דהעונש מסוג הראשון מועילה לצחצח את האדם ונקה האיש מעוון, אבל העונש מסוג השני שהוא מדרך הטבע אינה מנקה את הנענש מעוונותיו וענשו צפוי לו ליום הגמול, וזה שהי' אצל דוד שמתחילה חשב שהעונש יבוא עליו מדרך הטבע ע"י מזל רע ע"י עבד או ממזר דלא חייס והי' עצב ע"ז שלא ינקה מעוונותיו, עכתוד"ק. ולפי"ז י"ל שזה הי' שהיו מחבבין את הצרות שכיון שראו שבאו עליהם צרות שלא כדרך הטבע ועל ידם הם מזדככים מעוונותיהם, והבן.

ובזה י"ל מ"ש בעמוס (ג־ב) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם. ובגמ' ע"ז ד' ע"א מאן דאית לי' סוסיא ברחמי' מסיק לי', ולהנ"ל א"ש דהיא הנותנת כיון שרק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ורוצה אני בטובתכם לעתיד ע"כ אפקוד (פי' אני בעצמי) עליכם עוונותיכם בעונשים שלא כדרך הטבע, וכנ"ל, והבן.

אמנם י"ל דכ"ז רק בגזירות גשמיות שלא כדרך הטבע, אפ"ל דבא לטהר את האיש מעון אבל בגזירות שמד שמתחלל על ידיהם כבוד שמים ח"ו לומר כן שמאתו לא תצא הרעות. וכמ"ש שם ביער"ד וז"ל וא"כ הלא זה בן למרוד באביו הוא עון פלילי, **ואיך יבא עליו השם** וישימו לעונש ולגזירה, עכ"ל. ואדרבה זהו היפך תכלית המכוון לטהרם מעוונות וזה א"א ע"י חילול כבוד שמים וממילא י"ל דגזירות כאלו הם בוודאי ממזלות הרעות, והבן.

וי"ל לפמ"ש זקה"ק בישמח משה פ' במדבר בדברי הירושלמי תענית הקב"ה מעמיד עליהם מלך כהמן ומיד הם עושים תשובה, דהכוונה דלעתיד לבא יעמיד הקב"ה מלך כהמן שיגזור להרוג ולאבד ולהשמיד כמו המן שגזר כן בלי שום תנאי שאם ישתמדו יתקיימו דהוא לא גזר כן רק להשמיד ולא יועיל להם אף אם ירצו לקבל עליהם דת אומות כי רצה לקעקע ביצתם ואם יגזור המלך כנ"ל ע"כ ישובו אל ד' כי אין להם נס והמלטה אחרת עיי"ש תודה"ק. ובזה אפ"ל כוונת הגמ' דנמשלה אסתר לשחר מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הניסים היינו ניסים כאלו שהיו לטובת הכלל כמו בהמן שלא נתן להם להשתמד כנ"ל ובסוף שבו אל ד' כבגמר' שבת דף פ"ח ע"א קיימו וקיבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר, וצרות כאלו כבר לא יהיו משא"כ בחנוכה שהיתה הגזירה להשכיחם תורתך (וכמ"ש חילוק זה הלבוש ליישר הקושיא שתיקנו משתה ושמחה בפורים ולא בחנוכה.) וח"ו אם נשתמדו היו מתקיימים ולכך לא ניתנה ליכתב, ומיושב קושית התוס' במגילה, והבן.

ובזה הי' מקום ליישב קושית המפרשים במגילה דף י"ד דאיתא שם ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כ"ש, ותמהו המפרשים דא"כ הו"ל להיות קריאת המגילה מה"ת ועי' בחת"ס מס' שבת דף כ"ג דמה"ת מחוייב לעשות זכר לנס, ונ"ל לפמ"ש חותני מזיוו"ר הרה"ק בעצי חיים פ' ויגש (ח"ב) מהגמ' נדרים ס"ב ע"א בעובדא דר"ט דמי שאפשר לו לפדות עצמו ע"י ממון אסור לו להשתמש בכתרה של תורה אבל היכא שא"א לו לפדות עצמו בממון מותר לו להשתמש בכתרה של תורה דאין לך דבר העומד בפני פקו"נ. וההי"נ דאסור לבקש בתפילה שזכות מצוותיו ומעשיו הטובים יעמדו לו דהוי כמו תורה ורק בפקו"נ מותר עיי"ש תודה"ק. ונראה דמש"ה מי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו מפני שסמך עליהם. ובזה א"ש שפיר

ביעקב שאמר קטנתי מכל החסדים ותיכף אח"ז אמר הצילני נא מיד אחי מיד עשו, ולמה לא חשש שינכו לו מזכויותיו אלא כיון שהי' משום פקו"נ כמ"ש כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים בכה"ג שפיר שרי לסמוך אניסא בזכות מצוותיו מבלי שינכו לו מזכויותיו.

ולפי"ז י"ל קושית המפרשים דמה"ת י"ל דבשלמא בנס דמצרים שלא הי' ממות לחיים והשם הטוב עשה עמנו והוציאנו משם ואפ"ה לא ניכה מזכיותנו ואדרבה עוד הוסיף לנו רכוש גדול שייך שפיר חיוב הודאה מה"ת משא"כ בנס דפורים שהי' ממות לחיים והי' משום פקו"נ דמותר לבקש בזכות מעש"ט מבלי שינוכו מהזכיות בכה"ג ליכא חיוב הודאה מה"ת, ודו"ק.

ובזה י"ל בגמ' פסחים דף קט"ז מתחיל בגנות ומסיים בשבח, מאי בגנות רב אמר מתחילה עע"ז היו אבותינו ושמואל אמר עבדים היינו לפרעה במצרים א"ל ר"נ לדרי עבדי' עבדא סמפיק לי' מרי' לחירות ויהיב לי' כספא ודהבא מאי בעי למימר א"ל בעי לאודויי ולשבוחי א"ל פטרתן מלומר מה נשתנה, פתח ואמר עבדים היינו. וצ"ב השייכות, וגם כפל הלשון לאודויי ולשבוחי. וי"ל דרו"ש דרב סבר דמתחילה עע"ז היו אבותינו ובמדרש בשלח, הללו עע"ז והללו עע"ז ושמואל סבר עבדים היינו רק לפרעה במצרים ולא לע"ז ח"ו והי' בידם זכותים שלא שינו שמם ולשונם. וי"ל דלרב דס"ל דעע"ז היו ובספרי פ' בשלח (טו, כב,) ובספרי פ' ראה (יא, כח,) כל המודה בעבודת כוכבים ככופר בכל התורה וא"כ לא הי' להם זכותים לנכות, משא"כ לשמואל דלא ס"ל דעע"ז היו א"כ הי' להם זכותים לנכות. וז"ש שאמר ר"נ לדרי עבדי' עבדא דמפיק לי' מרי' לחירות ולא זו בלבד שאינו מנכה לו מזכויותיו ואין כותב לו שטר על דמיו, אלא עוד מוסיף לו כספא ודהבא, א"ל בעי לאודויי ולשבוחי, היינו על שני דברים על השיחרור מעבדות ועל הענקת הכסף והזהב, ולכך פתח ואמר עבדים היינו לפרעה במצרים והיינו כשמואל וכנ"ל, והבן.

ונחזור לדידן ברשב"ג שאמר אף אנו מחבבין את הצרות, אבל ברוב ענוותנותו אמר אין שוטה נפגע וכו', ואין הצרות מביאין אותו לידי תשובה וממילא ליכא טהרת עוונות ולכך לא ניתנה ליכתוב, והבן.

רציתי להשיב לו אהבה תומ"י שקראתי המכתב אך בעוה"ר בימים האחרונים גברו עלי מאד היסורים שיש בהם ביטול תורה ותפלה ממש בכל גופי והלוואי שיהי' עכ"פ לכפרת עון עבורי שאזכה עוד לשוב לדרכי אבוה"ק לד' אמות של הלכה ובארצינו הקדושה נגד שער השמים. ולא הי' לי ממש בגדר האפשרות להעלות אפי' ראשי פרקים על הנייר אולם לכבוד התורה ואהבה הישנה הנמשכת נתחזקתי לבוא

בדברים קלים לאות הוקרה ואהבה ואחד המרבה ואחד הממעיט וכו' ואולי ימצא כת"ה איזה ניצוץ בהנאמר בזה.

כ"ד ידידו הדושו"ט בלו"נ וכ"ט כה"י
המצפה להרמת קרן התורה
יקותיאל יהודה הלברשטאם

מכתב מאת הרה"ג רבי מאיר בלומנפלד זצ"ל המפורסם בחיבוריו הרבים בהלכה ואגדה

הרב מאיר בלומנפלד
אבד"ק נוארק — מויפלוואוד, ארה"ב

ב"ה, יום ד' ב' תמוז תשל"ה

כבוד ש"ב בן אחיו של חותני הרה"ג המפורסם בתו"י חסיד ועניו בעל מופת לרבים כש"ת מוה"ר **אברהם אליקים ג. שיף** שליט"א ירושלים ת"ו.

ברב שמחה וחדוה בא לידי ספרך היקר "חמשה שערים" בשבוע האחרון, וברכתי ברכת הנהנין על שזכיתי לראות שאחד המיוחד במשפחת רעייתי הרבנית שתחי', יצא ברחבי תבל בחמשה שערים לספר מעשי ד' ולהגיד לאדם ישרו וחסדו, למאמינים בכל לבבם ובכל נפשם.

ש"ב יקירי ונכבדי, לא עולה על דעתי כלל לכתוב אליך דברי הערכה ובקורת על ספרך שהוא לשבח ולתפארת, כי לא זו מלאכתי. וזה אני מניח למומחים במקצוע בקורת ספרים חדשים. וברור לי שבודאי יכתבו שספרך היקר ראוי לשבח, ושייך למערכת הספרים הנכתבים למזכרת, להנציח המאורעות בשנות השואה והאסון הנורא שפקדנו בעמנו, והניסי ניסים שעברו על המחבר הרב שיף ומשפחתו שיחיו, משעה שהתחילה מלחמת העולם השניה עד שנתיישבו בארץ ישראל. ברם לפני כותב הטורים העיקר בספר הוא ההפלא ופלא, איך שישראל שהיה משוקע בים של צרות

ל״ע, ולא היה לו אפילו רווח בין צרה וחבירתה, שהיו רידפות כגלי הים זו אחר זו בלי הרף, ולמרות הכל יוצא הוא ואשתו ובניו ובנותיו בשלום ברוחם ונשמתם, ולא היו נפגעים חלילה אף כחוט השערה. וזהו החידוש בספר זה, שמכל היסורים של אהבה לבורא עולמים, ומסירות נפשם על קידוש השם לאמונה ודת יהודית בכל פרטיה ודקדוקיה, לשבת ויו״ט וכשרות ועוד — יצאו בשלום. ונתקיים ״ויבא אברהם״ ומשפחתו בשלום. ולא ח״ו קטיעא, אלא שלום במילואו בכל המובנים.

רבותינו ז״ל אמרו בבראשית רבה (פרשה ע״ט) על הפסוק: ויבא יעקב שלם, שלם בגופו, שלם בבניו, שלם בממונו (ולרבי יוחנן שלם בתלמודו). ומספרך בולט שכל תשוקתך לנטוע בלב בניך שי׳ אמונה טהורה ופשוטה בהשגחה פרטית על כל דבר ודבר קטן וגדול (דף ק״י מהספר). וזהו ״שלם בבניו״.

בספריי הבאתי בענין המושג ״שלום״, מהמשנה במסכת טבול יום (פרק ד׳ משנה ז׳) התורם מן הבור, ואמר על מנת שתעלה שלום, שלום מן השבר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה. רבי שמעון אומר אף מן הטומאה. והרי מכאן שיש חילוקי דעות בנוגע לחסרון איכות ולא בכמות (כמו מן השבר ומן השפיכה), אם נכלל במושג זה של ״שלום״. לדעת חכמים כולל שלום רק בכמות אבל לא באיכות, ולרבי שמעון כולל גם איכות (והבאתי גם מספר ״עמק הלכה״ שחיבר ידידי המנוח הגאון ר׳ יהושע בוימעל זצ״ל).

ורש״י ז״ל (פרשת ויצא) אומר על הפסוק: ושבתי בשלום אל בית אבי, שלום מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן. ומסתבר, דישראל המתפלל למרומים בברכת שים שלום טובה וברכה, רצונו הוא לשלום מלא ומקיף בכל הענינים בכמות ובאיכות והשלום של המחבר הרב אא״ג שיח הקיף את בניו ובנותיו וממילא גם לזוגתו שי׳ שיצאו כולם בלא פגימות ח״ו באיכות, בתורה וביראה ומעשים טובים, ובזכות זה באו אל המנוחה ואל הנחלה גם בכמות.

הקורא בספרך יראה מיד שאתה מסמיך ומבסס הזכויות שניצלת מגיא צלמות מעת שהיית בעיר רודניק עד לסיביריה עיר טומסק ואומנסק, וחזרתך לפולין וגרמני׳ עד לארץ ישראל, על ההרים הרמים שלשלת יוחסין הדורות הקודמים במשפחת שיף שהיו צדיקים וקדושים גאוני תורה עד לאבי זקנך מהר״ם שיף זצ״ל. ברם אני רואה ההצלה גם בזכות בניך ובנותיך והנכדים שכולם יראי ד׳. ואסמכתא שלי על הפסוק (ישעיה כט): לכן כה אמר ד׳ אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב וכו׳, כי בראותו ילדיו מעשי ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלוקי ישראל יעריצו. ובבראשית רבה (פרשה סג) מצינו: ר׳ שמואל בר רב יצחק

אמר, אברהם לא ניצול מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב וכו', הה"ד לכן כה אמר ד' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. (וע"ע בספר פרשת דרכים, דרך האחרים, דרוש א' וב', ואכמ"ל). ובדידך החבל הוא משני ראשין ייחוס הדורות הקודמים והאחרונים.

רעייתי הרבנית בת דודך אסתר שתחי' שהיתה נוכחת בנישואי נכדך היקר מ' זאב בנו של בנך ר' דוד שיף נ"י (שהקדשת לו פרק י"ז מספרך הנוכחי) ביום ד', י"ח סיון תשל"ה, בירושלים ת"ו, כתבה לי מה שראתה בעיניה הנחת של הדורות הישרים והמבורכים — בלי עין הרע — שקמו מהרב ר' געציל שיף וזוגתו. אשריך וטוב לך שזכית לכך. וספרך יהיה לך לשם עולם בעולם היהדות אשר הוציאו בניך היקרים שליט"א, יתברכו לעד עם משפחותיהם ויאריכו ימים ושנים בטוב ובנעימים.

כדברי ש"ב הדושה"ט
מאיר בלומנפלד

המכתב התפרסם בשעתו בחוברת 'תורה אור' חודש אב תשל"ה.

מכתב מאת ראש ישיבת "בית יוסף" הגאון רבי אליעזר בן ציון ברוק שליט"א

ישיבת נובהרידוק
"בית יוסף"
ע"ש האדמו"ר הגה"ח מוהר"י הורביץ זצ"ל
פעיה"ק ירושלים תובב"א

ב"ה ירושלים, יום כ"א תמוז תשל"ה
לס' "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם"

כבוד ידידי מכובדי הרב הגאון וכו' מוה"ר אברהם אליקים שיף שליט"א אחדשכתר"ה ע"ש כל הנלווים אליו.

רב תודה על שכיבדני בספרו היקר אשר בשם "ה' שערים" יקרא. אחרתי בתשובה כי רציתי מקודם לקרא בו לכה"פ חלק ניכר, ואגיד לכתר"ה נאמנה כי הוא ספר חשוב מאד ומיוחד במינו, ואפשר לכל הקורא בו לקבל רב תועלת וחזוק באמונה ובטחון בד' ית"ש ולהתבונן בהשגחתו הפרטית על כל צעד ופסיעה, וטובותיו הרבות גם בתקופות הכי קשות לכאו"א בימי חייו, ובאמת קיים כתר"ה בזה מצות עשה, וכמ"ש בשע"ת לרבינו יונה (שער ג' אות י"ז) ומעלת זכרון חסדיו והתבונן בהם, נמסר במ"ע, שנא' וזכרת את כל הדרך וגו', והרמב"ן בריש פ' מסעי כתב: "נתן מש"ר דעתו לכתוב המסעות, להודיע חסדיו של הקב"ה עמהם וכו'". וכת"ב השכיל להראות בחוש מכל מעשה שבא לידו הלמוד האמיתי, בסדור נפלא, ושפה ברורה, והמשך הענינים שמושכים את הלב, לזכות את הרבים. — ואמינא ברכת הדיוט, מאת השי"ת ישא כתר"ה עם כל משפחתו הכבודה רב ברכה, יקר ורבותא, ומלוא חפני טיבותא, ונזכה כולנו לראות במהרה בביאת משיח צדקנו אכי"ר.

ידידו מוקירו ומכבדו דוש"ת
אליעזר בן ציון ברוק

רק השמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך והודעתם לבניך ולבני בניך, לכל יוצאי חלציי ולכל הנלווים אליהם האהובים והיקרים שיחיו.

ידי שלוחה להגיש לכם את מעשי ידי חרות על הלוחות בזאת — המחברת

אשר כתבתי וטרחתי להיות לכם מהיום והלאה לדורותיכם. — למשמרת

לספר מעשי ה׳ ונפלאותיו אשר עשה ועושה עמנו, לכם. — למזכרת

הזכרתי גם יחוס משפחתנו ללכת בדרכיהם זאת תהי׳ לכם. — לתפארת

שמעי בת וראי הטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך שלא להתגאות על. — אחרת

כי כל גאוה וגאון בעיני יתברך שמו כשאת וספחת. — ובהרת

מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי תהא תמיד בפיכם. — אומרת

ודברי דוד המע״ה יפאר ענוים בישועה תעשו לראשכם. — עטרת

הכעס יהא בעינ׳כם מגונה, כי הוא פני איש משנה מפנים היפות. — לשחרחורת

אל תאמרו כי קשה להתאפק, כי כן אומר מי אשר לו כתף. — סוררת

ותיגרא כבידקא דמיא כיון דרוח רוח ותמיד היא הולכת. — וגוברת

ונפשך תמיד כעפר לכל תהיה כאשר בזה את השמונה עשרה. — גומרת

תתרחקו מאוד מדבר שקר ומרמה והזהרו כי הם צרעת. — ממארת

ומי שרגיל בהם לא חלי ולא מרגיש ותמיד יהי׳ אצלו האמת. — נעדרת

להזהר תמיד בהלכות דרך ארץ שקדמה לתורה ובלעדה התורה והחכמה. — נכערת

כמו שאמרו ז״ל ת״ח שאין בו דעת ודרך ארץ נבלה טובה ממנו. — ומהודרת

אל תשכחו הדברים תכתבום על לוח לבכם כאשה אשר בבת עינה. — שומרת

אל תעשו בקורת לומר הדברים אשר מוצאים חן בעיני בידי. **עצרת**

ואת שלא נראה לי אשליך אחרי גיוי תחת כפות רגלי על הארץ. **נגררת**

הנכון שתקבלו כולם ומאוד תזהרו בהם וזאת הוא המובחר **שבמובחרת**

לכן אהובי ויקיריי איעצכם בדרך זו תלכו כל ימיכם תשכילו ותצליחו בכל אשר תפנו להאריך ימיכם ושנותיכם עם נשותיכם ובניכם ובני בניכם בנעימים כאמור אני אשכון את דכא ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם להיות הלב היכל להשכינה ואשרי למי שה' עמו, כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה, וזה נועם ה' שיהי' עליכם תמיד וחסד ה' יסובבכם למלאות כל משאלות לבבכם לטובה ולברכה ותשרה שכינה במעשה ידיכם אמן.

אבא וחסבא החותם בכל חותמי ברכות שבמקדש

אברהם אליקים שיף

ואלה יעמדו על הברכה בס״ד

בראש ובראשונה זו׳ היקרה מרת **פרידא** תחי׳ בת הר״ר **זאב בוק,** אשר מחוייב אני להכיר לה טובה על אשר הלכה תמיד בדרך אשר התהלכתי ואומר לה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר סיביריה אשר ברוסיה, השגיחה עלי בכל לבה ונפשה יותר מיכולתה שלא יחסר לי דבר.

יהא רעוא שיתן לה השי״ת אריכות ימים ושנים בבריאות השלמה וכ״ט ונזכה יחד לראות מכל בנינו, נכדינו וניניו, חתנינו וכלותינו עוסקים בתורה ובמצות לכבוד ולתפארת ישראל, יגדלו אותם אביהם ואמם לתורה ולחופומע״ט מתוך אושר ועושר, ובישועת ישראל בביאת גואל צדק כל אחד מהם בשמו הטוב יבורך לעולם אמן.

השער נפתח

נהירנא, כד הוינן טליין...

לילי שבתות וימים טובים בביתו של סבא, השקט החם של לפני קידוש, רווי ערגה, האופפת אף את הטף, הנמנע מהפריעו.

סבא בראש השולחן בקפוטה של שיראין, לראשו כובע הקטיפה מבהקת ללא רבב, כמתיימרת להדמות בברק שלה לעיניו הזוהרות...

ולא הרי זוהרן של שבת, כזוהר של יום טוב. ולא הרי זיו איקונין של פסח, כזה של סוכות, כשם שאין דמעותיו של זה כשל זה.

כן, דמעות של סבא בשעת קידוש...

דמעות שזיככו את שמי ילדותנו, הדמעות חידת נערותנו.

והיו הפעוטות מביטים בעינים תמהות, והטף בזרוע אמם, שואלים בכמעט זעקה, למה סבא בוכה...

ו"הגדולים" משיבים בסומק של מבוכה, ...סבא מתרגש מן הקידוש, מן החג... והפעוטות קורנים בגאוה כאומרים "סבא שלי..." ונערים מביטים בסומק שהעלו הוריהם, ומתעטפים בשתיקה של "כשנגדל נבין"...

ולא הקהתה התמיהה את החום שבחוויה, ולא ההינה פגום בטוהר לב צעיר, שטבל במקוה של דמעות קדושות. כשם שלא מיעטתן שיגרת השנים.

עד — — — שפתח לנו סבא מעט, חדרי לבו. ונכנסנו שער לפנים משער,

ה' שערים

בלמדנו זה הספר, בחזות אותות ומופתים באדמת

בני חם, אשר הגדיל ה׳ כרב חסדו. וירב בעיננו, פלא על פלא נפלא, המופת הגדול השזור בכל עמוד מעמודיו, היא: האמונה החושית והבטחון הנפלא בכל שעל, אשר זהו פלא אנושי, והנס פלא אלוקי הוא.

ושבנו ולמדנו לדמותו של סבא. בימי השקט ובטח, כבימי סער ומציק. בערבות סיביר, כבבית המדרש בירושלים, אחת היא:

"שויתי ה׳ לנגדי תמיד"
אשר זהו פשר ההנהגה הניסית —
"כי מימיני בל אמוט" [תהלים ט"ז ח׳]

והצצנו מן החרכים אפס קצהָ של קרבת ה׳, בהביטנו אל אמונת חייו של סבא, אל עבודת תפילתו, בדברו אל ה׳ כדבר פנים אל פנים, בהתרפקות של ערגה וגעגועים.

אז... "גדלנו והבנו" את סוד הדמעות,
דמעות אהבה, התרגשות של חג...

אחד הנכדים

תוכן הענינים

פרק		עמוד
	הקדמה והמבוא	א — כב
א.	מיום פרוץ המלחמה עד אשר יצאנו מעיר רודניק	כג — כד
ב.	הנסיעה עד עיר ירוסלב והנסים שנעשו לנו בדרך	כה — כו
ג.	הנסיעה מעיר ירוסלב לרדימנה ומרדימנה לסושניצא ומהקורות שם	כו — כט
ד.	מעשי רשע של צבאות הנאצים בסושניצא, ואת בתינו הציל ה'	כט — לב
ה.	ההשגחה העליונה הדריכה אותנו לצאת מהר מסושניצא	לג — לד
ו.	מה שקרה לנו בכפר סטוביענקא לפני שעזבו הנאצים את הכפר	לה — לו
ז.	כניסת הרוסים להכפר	לו — לח
ח.	יצאתי לעבודת השדה והתוצאות מהעבודה	לח — מא
ט.	דברים נפלאים שעשה השם לנו על ידי האוקראינים	מא — מד
י.	הצרות הרבות שהמיטו הרוסים עלינו ועל כל ישראל בעת הכיבוש	מד — מו
יא.	איך שהחלטנו לקחת דרכונים רוסיים ומן השמים עכבו אותנו מלקחתם	מו — מח
יב.	איך הרוסים לקחו אותנו בשבי ושלחו אותנו לסיביריה	מח — נב
יג.	הדרך מעיר פשעמישל עד לסיביריה	נג — נד
יד.	מה שקרה לנו באמצע הדרך וביאתנו לטומסק והסידור שם	נה — נז
טו.	איך נלחמנו שם עם הנוגשים שלא נעבוד בשבת	נז — נט
טז.	איזה מיני השתדלות עשינו כדי לעזוב את הסיביר	נט — ס
יז.	בנינו דוד שנפרד מאתנו באיזה אופן פלאי מצאנו אותו	ס — סב
יח.	תלונה שעשינו על שלא שלמו לנו שכר עבודה המגיע, והתוצאות	סג — סד

פרק		עמוד
יט.	התלונה שכתבנו לסטאלין והתשובה החיובית שקבלנו	סד — סה
כ.	אי־זה שמחה שהיתה במעונינו אחרי שקבלנו מכתב מבננו הנ״ל	סו — סז
כא.	יהודי מעיר קיוב שנתמנה מנהל הנמל והטובות שעשה לכל היהודים השבויים	סז — ע
כב.	ההתגברות של הקור אצלנו וההשתדלות שעשיתי להתפטר מהעבודה	ע — עה
כג.	אחרי שעלתה לי להשתחרר מהעבודה איך השם הזמין לנו פרנסתנו	עה — עז
כד.	איך עבר החורף הראשון בטשרמושניקי ומה שקרה שם	עז — עט
כה.	הממשלה נתנה לנו שדה לזריעה ומה שעלתה לנו מזה	פ — פב
כו.	הבריחה של אנשינו מהיערות	פג
כז.	זרם של פולנים למקומנו וסופם	פד — פח
כח.	הצרות שהמיטה עלינו המשטרה החשאית	פח — צא
כט.	הרשעים המשיכו במעשי תעתועים שלהם	צא — צג
ל.	המשיכו לקרוא את שכנינו העירה לנ.ק.וו.ד.	צג — צה
לא.	בני נסע לקזקסטן לקנות אורז לפסח	צה — צו
לב.	נודע לנו שנשלח לנו מחו״ל מצרכי מזון וביגוד והפולנים לקחו אותם	צו — צט
לג.	התוצאות מחלוקת הבלות שבאו מחו״ל	צט — ק
לד.	השמחה נתהפכה לתוגה באסרם את ד״ר אינאגלר	ק — קא
לה.	מאז נפסקה העזרה מחו״ל, וריוח והצלה העמיד לנו ה׳ ממקום אחר	קב — קד
לו.	המקרה מערב שבועות, וניצלנו	קד — קי
לז.	מה שקרה עם הרב מקרשוב ז״ל	קי — קיג
לח.	השבת אבידה לגוי ומתן שכרה בצידה	קיג — קיד
לט.	העלילה של נ.ק.וו.ד. עלי, ואיך נצלתי מהם	קטו — קיז
מ.	איך טפלו אתי בבית החולים	קיז — קכא
מא.	היציאה מעיר טומסק	קכא — קכב

פרק		עמוד
מב.	מה שראינו בדרך לסטאלינגרד ובעיר ממפלה הגדולה של הנאצים	קכב — קכז
מג.	קבלנו מהממשלה רשיון להתפלל בימים הנוראים ובחגים בלי שנצטרך לעבוד	קכז — קל
מד.	המשפט ראוה של בני יהודא נר״י	קלא — קלה
מה.	איך שקבלו את בני בחזרה לעבודה	קלה — קלו
מו.	איך שהצלתי משפחה אחת אוורבך מטשרנוביץ לצאת מרוסיא	קלו — קלז
מז.	איך שהזמין ה׳ לנו קמח לימים הנוראים ולחגים באופן פלאי	קלז
מח.	ההכנה לצאת מאומיינסק לפולין	קלז — קמב
מט.	השתנות המצב בעיר וההתקוממות נגד היהודים	קמב — קמד
נ.	הבריחה מפולין לצ׳כיה	קמד — קמה
נא.	ביאתנו לעיר וינה והקבלת פנים שם	קמה — קמז
נב.	הנסיעה מענס לגרמניה	קמז — קמח
נג.	למה הסכמתי לקבל הרבנות בהידנהים	קמח — קמט
נד.	במחנות היידנהים פרשו מחילולי שבת	קמט — קנב
נה.	הפגישה עם האדמו״ר מקלוזנבורג שליט״א	קנב — קנג
נו.	איך נתבטלו משחקי הספורט בשבת במחנות	קנד — קנו
נז.	הדרשה בביהמ״ד הגדול בשבת שובה	קנו — קנט
נח.	השתדלות לקבל דברים שבקדושה עבור המתנה	קנט — קסא
נט.	פרצה תיגרת ידים עם המשטרה הגרמנית במחנה	קסב — קסה
ס.	ניהול המשפט על ידי עפ״י היפוי כח שקבלתי	קסה — קסו
סא.	נתבקשתי ממושל הצבאי ליסד להם בעיר ווסראלפינגן מחנה דוגמת הידנהים	קסז
סב.	שוב קרה משהו בהידנהים ואיך ניצולו	קסח — קעא
סג.	איך הצלחתי לשחרר כל האסורים מהמבצר	קעב — קעה

פרק		עמוד
סד.	האדמו"ר מויזניץ פנה אלי לסדר לו היתר כניסה	קעה — קעו
סה.	איך הזמין לי ה' ע"י גלגולים שונים להכין עצמנו לנסיעה לעלות לארץ־ישראל	קעו — קעח
סו.	ההשתלשלות עם שותפי של בית החרושת והתוצאות מהם	קעח — קפ
סז.	ההכנה לעליה והתפלה שנזכה לעלות	קפ — קפב
סח.	מה שקרה להנוסעים באניה	קפב — קפד
סט.	הדין מתי צריכים להודות על הנס עד לסיום החוברת	קפד — קפה
	ליקוטי אמרים	קפו
	מאמרים על התורה	קפט — קצו
	דרשות לעלייה לתורה	רא — רט
	דרשות ליל יוה"כ	רט — רכט
	שער ההודאות	רכט — רלב
	שער סולם בית א־ל	רלד — רלט
	שער השמחה	רמ — רמז
	★	
	חידושים	רמח — רפג
	★	
	אחרית דבר — הרב ב. לנדוי	רצח — שא

ה ק ד מ ה

בס״ד

כאשר רצה הקבה״ו אחרי מלחמת עמלק לזרז שלא נשכח את אשר עשה לנו, אמר למשה רבינו ע״ה, כתוב זאת זכרון בספר — בתורה הנצחית — ושים באזני יהושע, לצוות להזכיר לישראל, את כל התלאה אשר באה להם על ידו, כי הוא היודע ועד, ורמז לו כי אחרי שיירשו את הארץ ימחו אותו, הרמב״ן ז״ל.

כמו כן הרמב״ם ז״ל במורה נבוכים, הביאו גם כן הרמב״ן ז״ל, כותב, התועלת והצורך להזכיר המסעות גדול מאוד, כי הנסים והאותות הנעשות, היו אמיתיות לכל רואיהם אך בעתיד יהיו דברים, בשמועה ויכזבם השומע מאותות התורה ונפלאותיה העצומות, עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה, ומציאת המן בכל יום, והם מקומות רחוקים מן הישוב ואינן טבעיות לבני אדם, לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון, ואמרה התורה לחם לא אכלתם, ויין ושכר לא שתיתם, וכל אלה אותות במעשה נס, נראות לעין וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבור על אלה האותות, מה שיעבור על דברי הימים, לא יאמינו בהם השומעים ויחשבו כי עמידתם במדבר הזה היה קרוב מן הישוב, מקום אשר בני אדם שם, כמו המדברות אשר ישכנו שם, בני ערב היום, או מקומות אשר יהי׳ שם חריש וקציר או יש שם עשבים וצמחים למאכל בני אדם, ושיהי׳ במקומות ההם בורות מים, ע״כ הרחיק מלבות בני אדם המחשבות האלה וחזק האותות כולם בזכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים, וידעו האותות הגדולות איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה, כל אלו דבריו ז״ל.

ובספר חרדים בשם הרבינו יונה ז״ל כותב ומעלה זכרון חסדיו יתב״ש, להתבונן בהם, שנאמר וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה׳ אלוקיך זה ארבעים שנה במדבר, ויאכילך את המן, שמלתך לא בלתה וכו׳ ומינה נלמוד מק״ו, אם נצטוינו לזכור לדורות החסדים שעשה עם אבותינו, כל שכן, שכל אחד מאתנו מישראל חייב לזכור החסדים, שעושה עמנו תמיד, לכלל ישראל שמציל אותנו משיני אריות, רשעים העומדים עלינו לכלותינו.

וכן חייב כל אחד מישראל לזכור החסדים שגמלו השי״ת וכו׳ ואז יכנע לפניו וישוב בתשובה שלמה; ממנין תרי״ג.

לכן מצאתי את עצמי מחויב למעני ולמען יוצאי חלצי שיחי', לכתוב לזכרון ליראי השם ולחושבי שמו. למען תספר באזני בנך ובן בנך, ובעבור זאת העמדתיך, להודיע גבורותיו ונוראותיו למען ספר שמו בכל הארץ, בזמן המאורעות והתלאות שעברו עלינו מיום י"ז אלול התרצ"ט, עד כ"ה כסלו התש"ט, אשר השי"ת הפליא חסדו עמנו במדבר העמים מקום נחש שרף ועקרב, הלא המה רשעי עולם הארורים אשר קמו עלינו להשמידנו בהכריזם, לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, וד' לא נתן להם לבצע זממם, כאמרם ז"ל בגמרא מגילה דף ו', על הפסוק תהלים ק"מ, אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק, כאשר ראה זאת יעקב אבינו ברוח הקודש, אמר לפניו רבש"ע אל תתן לעשו הרשע תאות לבו, זממו אל תפק, זו גרמניא של אדום, שאלמלא הן יוצאין מחריבים את כל העולם, ובמדרש רבה פ' ע"ה תראה שהזמם שעשה הקבה"ו הוא, שהגרמנים והאדומיים מפחדים זה מזה, ולזה נעשו טרודים בעצמם תמיד ולא יכולים להוציא את כל זממם לפועל.

ומעלה גדולה עשה ה' לנו אשר צוה אותנו בתורתו הקדושה והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, בעבור מה? הלא בפסוק לא אמר בעבור מה, רק בעבור זה, מה זהו? ונראה מה שאמר בעבור זה מתיחס ונמשך אל תחילת הפסוק של והגדת לבנך וכו' כלומר, כל מה שעשיתי לך הנסים והנפלאות הגדולות ביד חזקה ובזרוע נטויה עשיתי לך רק בשביל והגדת אותם לבנך ולבן בנך וידעו — על ידי זה — כי אני ה'.

והראיה לפירוש זה ממה שמצינו בפרשת בא, אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם את ה'.

וכן בפסוק בעבור זאת העמדתיך, בעבור הראותך את כוחי, ולמען ספר את שמי בכל הארץ, ולכוונה זו טרחתי את עצמי לכתוב את המחברת הזאת להודיע לכם בניי ובנותיי נכדיי ונכדותיי האהובים והיקרים שיחי' לאי"ט.

שמעו ותחי נפשכם, דברי קדוש אחד מדבר ומביאו בה"ח וכמה דברים אשר אמצא לנכון להוסיף עליהם, אציין גם כן בס"ד את המקור עליהם, וזה לשון הרשב"א ז"ל, אצל אגדת יעקב אבינו לא מת, כלפי הזרע הנכון הם גזע קדוש בו חשק ה' ויבחר בזרעו אחריו, ממצרים גאלם באותות ומופתים גדולים, וקרע להם הים, וטבע אויביהם, ועל ידי הפלאים הגדולים ושנוי סדרי בראשית, ידעו באמת כי ה' הוא האלוקים יוצר בראשית אין עוד מלבדו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שנאמר וידעתם כי אני ה'.

והביאם לסיני, ונתגלה להם באור שכינתו, ודבר אליהם פנים בפנים, ונתן להם תורת אמת, נמצא בידם פדיון נפשם וגופם, שהבדילם מכל גויי הארצות הקדמונים אשר בחשיכה התהלכו, עובדי אלמים הבל מעשה תעתועים.

וד׳ הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך, ולילה בעמוד אש להאיר, הוליכם ארבעים שנה במדבר מקום נחש שרף ועקרב וצמאון, כשש מאות אלף רגלי האנשים לבד מטף — שהיו שלשה מיליון ילדים, וכשש מאות אלף נשים נשי הגברים, וערב רב שני מיליון וארבע מאות אלף איש, ס״ה שש מיליון ושש מאות אלף — כן כתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל פ׳ בשלח —

וצאן ובקר ומקנה כבד, ולא שאלו את משה לאן נבוא ונלך הלא אי אפשר למחנה כבד כזה, להתקיים במדבר אפילו שבוע ימים, מפני הרעב והצמא, והשרב, ונחשים ושרפים ועקרבים בכל עבר ופינה, והלכו באמונה שלמה וטהורה באמונת חכמים ויאמינו בד׳ ובמשה עבדו.

וזכו על ידי זה שהקב״ה בעצמו אמר עליהם, זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, והקיף אותם אח״כ בענני כבוד, ואין שטן ואין פגע רע, והוריד להם מן מן השמים, ובכל מקום שנסעו הלך המן אחריהם ומי באר מן הארץ, והוריד להם השליו, ולא חסרו דבר כל הארבעים שנה.

בנים גדל ורומם והם פשעו בו, כמה ימרוהו במדבר, ויאמר בפיו להשמידם, לא מלבו, גם בפיו רמז למשה להתחנן עליהם ויאמר לו סלחתי כדבריך, אחרי שאמר לו הניחה לי ויחר אפי ומשה התחזק ויחל פניו יתברך, ולראיה כי מחל להם מחילה גמורה ואהבתו הגדולה לא זזה ממקומה, עשאם דגלים איש על דגלו בארבע רוחות, ושכונתו ביניהם משכן מלא מאור נוגה דוגמת מחנה מלאכיו והוא באמצען כדאיתא בזוה״ק, להורות כי הוא אלוקינו אבינו ואנחנו עמו ועבדיו, בניו כשתילי זיתים סביב לשולחנו, ורצה תכף להנחילנו הארץ הטובה אשר נשבע לאבותינו, צבי היא לכל הארצות, והבנים פשעו בו וירגנו באהליהם, ומאסו בארץ חמדה, ועל כל זה לא הפר בריתו עמהם אך את בניהם הקים תחתם, והנחילם להם, לא בחרבם ולא בקשתם כי אם בכוחו הגדול, כי לא ככל מלחמות העמים שנלחמים אלו עם אלו סוס מוכן ליום מלחמה ולד׳ התשועה מכל מקום הדבר נסתר, אך במלחמתן של ישראל הי׳ הדבר בגלוי ונודע לכל כי ה׳ הוא הנלחם להם.

ובכניסתם לארץ הקיפו את עיר יריחו, והיו אומרים עלינו לשבח מראשו לסופו, ומסופו לראשו, ונפלה חומת העיר תחתיה, ונכנסו בעיר ושרפוה באש,

ועמדה חמה להם לעיני כל העולם, בדיבור קל שאמר לו יהושע, שמש בגבעון דום. וכמה פליאות אין מספר, כתובות בתורה ובספרי הנביאים.

והמליך עליהם את דוד הוא הקטן עם יפה עינים לא לומד במלחמה, מסר ה' בידו את הפלישתי גלית מלומד מלחמה מנעוריו ואין כמוהו, ועוד מעיד עליו הכתוב על דוד שהיה מפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת, והי' צדיק חסיד וקדוש והקב"ה קורא אותו עבדו, והאציל עליו רוח הקודש, ושר שירים מפוארים, ונתן לו בן חכם לא הי' כמוהו בעולם, והמליכו תחתיו בכיפה, וכל העמים עבדוהו והשתחוו לו ובנה מקדש לאלוקינו בירושלים שהוא באמצע א"י ועמו ישראל בארבע רוחותיו כדגלים במדבר.

וכי פשעו בו הי' שולח להם עבדיו הנביאים השכם ושלוח להתרות בנו שנשוב, ולא שמענו, וכי נתמלאה סאת פשעינו הרס בעברתו המקדש וזרה אותנו בארבע כנפות הארץ סביבות ירושלים מרחוק. ובעמדינו להתפלל פנינו נכח המקדש ממזרח ומערב, מצפון ומים, אם כן עדיין אנחנו כדגלים, ואם שהגופות רחוקות, הלבבות קרובות, והי ועינינו ולבינו שם כל הימים.

אבל אשמים אנחנו ועדיין לא שבנו מטעותינו, ולכן נתארך גלותינו, ומצאנו צרות רבות ורעות, לא שלוונו ולא שקטנו ולא נחנו ויבוא רוגז, מעת לעת ומפקידה לפקידה, גרושין וחרבות שלופות מי נתן למשיסה יעקב, וישראל לבוזזים, הלא ה' זו חטאנו לו, הלכנו עמו בקרי, אוי לנו דלא אכשיר דרי, ולא טובים אנחנו מאבותינו, ואין אנו בטוחים מגרושין אחרים וחרב היונה וכוסות התרעלה ששתו אבותינו, השם ישמרנו.

גם רעתנו רבה מאוד על כי לא נשים על לב איך בנס אנחנו חיים וקיימים — ונס זה הוא גדול מכל הנסים כאשר כולנו רואים זאת בימינו אנו — והגם שבכל דור עמדו עלינו לכלותינו והקב"ה הציל אותנו מידם, ומה גם בדורינו שקם עלינו האשמדאי הגרמני אשר נשבע לעמו שישמידנו וימחה את שמנו ולא ישאר זכר מעמינו רק במוזיאונים, ומיד כאשר נמסר השלטון לידו שרף מיד את בית הפרלמנט שלו כדי להטיל אימה ופחד על עמו הרשעים שלא יפריעו לו בעבודתו המרושעת, וירד מדחי אל דחי עד ששרף כל הבתי כנסיות אשר בגרמניה בלילה אחד ואז כאשר קריתי בספר תהילים פרק ק"ו, י"ח, וראיתי שסופו יוכיח על תחילתו ואמרתי את זה בהיותי בביהמ"ד בעיר רודניק, היינו, ותבער אש בעדתם להבה תלהט רשעים, ורמז ראיתי על סופו בפסוק זה, יען שהבעיר אש בבתי כנסיות עדתם של ישראל, להבת האש הזאת תלהט אותו ימ"ש, להבה תלהט רשעים, האותיות ת־להט ר־שעים הם אותיות הטלר תפח

עצמותיו, וכן היה סופו שישרף את עצמו, כן יאבדו כל אויביך ה', ובית יוסף יהי' ללהבת אש ובית עשו לקש וליהט אותם יום הבא.

ואף שבעוה"ר עשה שואה בעמנו והרס וגדע את ארזי הלבנון אדירי התורה עם נשיהם ובניהם וטפם, השם ינקום דמם ולא ישאיר שריד לבית עשו.

בכל זאת בהיותינו בארצות אויבינו בימים הרעים ההם נתקיים בנו לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, ונסים גדולים עשה עמנו מיום שהוגלינו מארצנו, והם גלוים, לא עשה כן לכל גוי, וגם לכל יחיד ויחיד עשה ועושה נסים רבים לא יאומן כי יסופר.

ואף שאתם בניי היקרים שיחי' בעיניכם ראיתם, אשר עשה ה' לנו באותן השנים אשר היינו בארצות אויבינו, ורשעי עולם אשר בזמננו לא עשו כרשעים הקודמים, שאמרו הבה נתחכמה עליהם בתחבולות נסתרות, אבל הם עשו בגלוי לעיני השמש, ולעיני כל אומות העולם להרוג ולאבד באכזריות נוראה להשמידנו, אבל הש"ת ברוב רחמיו וחסדיו, הראה לנו בחוש שעוד ידו נטויה עלינו, להושיענו בכל מקום לכתנו, והדברים ידועים וגלויים לכולנו.

בכל זאת אנו מחויבים להזכיר אותם, כמו שכתב המסילת ישרים בהקדמתו, שהרבה דברים מפני שאדם רגיל בהם כל כך, לכן הוא לא שם לב עליהם כ"כ, וצריכים להזהיר עליהם, ולהזכירו לשים לב עליהם.

ואף שכולנו מאמינים בני מאמינים, ומוכנים למסור את נפשנו בעד אמונתינו ותורתנו הקדושה, בכל זאת אינו דומה ראיה לשמיעה, כמו שמצינו בספר יהושע ושופטים שהכתוב מעיד על זה באמרו, ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את כל מעשי ה' הגדול אשר עשה לישראל.

וכאשר אך — נאספו אל אבותם, ויקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את ה', ואת המעשה אשר עשה לישראל, — מיד — ויעשו בני ישראל את הרע בעיני ה'.

מזה אנו רואים מפני שלא ראו גרם להם שאח"כ גם כן לא ידעו את ה', וכן מצינו בגמרא מכות תרי"ג מצוות נתנו לישראל וכו' עד בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, ולפלא איך עשה חבקוק נביא השם להמעיט כל המצוות עד אחת.

אבל הוא ידע שעיקר הוא האמונה, ואם בן אדם יש לו אמונה, הוא יבוא ע"י האמונה לקיים כל המצוות לכן אם זוכרים תמיד את הנסים והנפלאות מיציאת מצרים עד הנה, באים ע"י לידי האמונה הטהורה, לכן תקנו ז"ל בברכת על הנסים וכו' של ימים ההם בזמן הזה שהם ממשיכין את הנסים שיעשה לנו הקב"ה גם בזמן הזה.

ובערב ש"ק יום ראשון של חנוכה, הביא ה' אותנו אל הר קדשו, להודות ולהלל לפניו על הנסים והנפלאות שעשה לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה גם לנו ולכל הנלווים אלינו כאשר ראינו בעינינו.

ויען שאי אפשר להעלות על הספר את כל ההרפתקאות כולם, כי רבים הם, אעלה בס"ד רק דברים שנחרצו בזכרוני, ולפי שאין כוונתי לכתוב סתם סיפורים, רק הדברים אשר בשעתם נתרגשתי מהם מאוד, ושיכולים ללמוד מהם דעת להודות לד' ולירא ממנו, הכנסתי בהם לפעמים דברי אגדה, או דברי מוסר מעט הכמות ורב האיכות לעצמי וליוצאי חלצי שיחי', לשים לבם עליהם, לקחת מהם מוסר השכל לדעת תמיד לבטוח בהשי"ת, אפילו בשעה שחרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים, וסגולה נפלאה להרהר אז בתשובה, ושב ורפא לו, והבוטח בד' חסד יסובבנו, כמו שלמד אותנו משה רבינו ע"ה, ובניהם אשר לא ידעו, ישמעו ולמדו ליראה את ה' כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה.

זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, הנך רואה שלא רק לאותו הדור צווה לכתוב ולזכור חסדי ה' כי לא תמנו ולא כלו רחמיו מאתנו, אלא שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו יצא ממצרים, ובאמת מלת „כאלו" לגבינו מיותר, כי אנחנו בעצמנו יצאנו ממצרים ומשאר ארצות אויבינו.

ואנחנו מרגישים כי בכל יום ויום ה' מוציא אותנו משם, ממזרח וממערב מצפון ומים, ויצעקו ממצוקותיהם וישיעם למען שמו הגדול, ואנחנו בענייננו לפי קט שכלנו נותנים לו יתברך תודה לשעבר, וצועקים ומתחננים לעתיד לבוא, ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה, קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך, ימינך ה' נאדרי בכח, ימינך ה' תרעץ אויב, וימינך אשר השיבות אחור מפני אויב, תהי' עוד נטוי' עלינו לטובה להצילנו מיד אויבנו, אחד מאתנו ירדוף אלף ושנים יניסו רבבה, ותמטיר עליהם אבני אלגביש, אש וגפרית ורוח זלעפות תהא מנת כוסם יחפרו ויאבדו לבל יקומו לנצח.

והיות שיום כתיבת דברים אלו הוא יומא דהילולא של רבינו הק' בעל נועם אלימלך זצוקל"ה, מצאתי לנכון להזכיר כמה מילים בשמו הק' ויהיו שפתותיו דובבות בקבר, כאשר בחייו מסר את נפשו עבור כלל ישראל, כאשר מעיד עליו בנו הק' בהקדמת ספרו, כן יהי' למליץ יושר עבור כלל ישראל לפני כסא כבודו יתב"ש בעת הזאת אשר שונאינו הקיפונו, סבבונו ודועכים כאש קוצים, שיחוס עלינו ועל אחינו שבגולה הנתונים בצרה ובשביה לקבץ את נדחיהם מארצות פזוריהם להחזירם לירושלם ברחמים רבים.

באמרו על הפסוק שלפני עשרת הדברות וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמור — אנוכי ה' אלוקיך וכו' דהנה ע"י התורה אדם בא לידי דביקות, וזהו את כל הדברים לאמור אנוכי ה' הוא הדביקות והאמונה, עכ"ל הק' כלומר שכל התורה והמצוות אשר צוונו ה' הי' רק כדי להגיע לדעת שאנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ודברים אלה מתאימים עם מה שכתבתי לעיל בדברי הנביא חבקוק שהעמיד כל התורה ומצוותיה למצוה אחת של צדיק באמונתו יחי' כאמור כל מצוותיך אמונה.

כמו כן מצאתי לנכון לכתוב כאן מה שרשמתי לי פעם על גליון החומש שלי, בפרשת בשלח ט"ו ובני ישראל הלכו ביבשה, בתוך הים, דלכאורה היה צריך לכתוב, ובני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה, כמו שכתוב בפרק י"ד כ"ב, אבל לפי הנראה מרמז לנו הכתוב כאן דבר גדול ומדריגה גדולה של ישראל שהגיעו אליה אחרי שבאו קודם בתוך הים ביבשה, בהקדם מה שאמרו ז"ל על הפסוק לעושה נפלאות גדולות לבדו, שאין בעל הנס מכיר בנסו, וכן אמרו על הפסוק כל הנשמה תהלל י־ה על כל נשימה ונשימה תהלל י־ה.

כי לפי האמת הקב"ה עושה נסים גלויים עם האדם בכל יום ובכל עת ובכל שעה ובכל רגע ממש, למי שעינים לו לראות ולהתבונן בנפלאותיו, וכמו שכותב הב' חובת הלבבות בשער הבח' שהשי"ת נתן לאדם רמ"ח משרתים שישמשו אותו ובאם לרגע אחת יסור לאיזה מהם מלשרתו שיקח ממנו ח"ו את הזכרון אז הוא כבר כאין וכאפס שהוא שוכח לאן הוא צריך ללכת, ולא זוכר איפוא הוא גר וכו' וכו' עיין שם דבריו הנחמדים מדבש ונופת צופים, וכן לשאר האברים, ואז מבשרי אחזה אלוק.

וכן חכמינו ז"ל גילו קצת מהם כמו קשין מזונותיו של האדם כקריעת ים סוף, קשין זיווגו של אדם כקריעת ים סוף ועוד כדומה להם, שאין ספורות למו, אלא מפני שהאדם מתרגל בהם לא חלו ולא מרגישים עיין עוד ע"ז בחו"ה הנ"ל ותתענג בדשן נפשך, וכן כאשר נכנסו ישראל לתוך הים ומצאו את עצמם עומדים

שם ביבשה, וראו עין בעין כי השם נראה אליהם ומצילם אז פתחו עיניהם לראות נפלאות ה' והגיעו למדרגה הגדולה הלזו לראות כי תמיד אפילו ביבשה הם עומדים בתוך הים וד' עושה להם תמיד בכל רגע נסים גדולים ויש להם תמיד בדרכם קריעת ים סוף, לכן אחרי שאמר מקודם ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה וראתה שפחה על הים יותר ממה שראה יחזקאל הנביא, מעיד עליהם אח"כ הכתוב ובני ישראל הלכו — אחרי כן, גם — ביבשה בתוך הים שהבינו כבר שגם ביבשה נמצאים תחת השגחה פרטית תמיד בנסים ונפלאות לאין שיעור כמו בתוך הים.

היוצא מכל מה שכתבתי בחוברת זו לזכרון דבר אחד שכל הדרך אשר הלכנו היינו בכל פסיעה תחת השגחה פרטית של הבורא יתברך שמו בנסים ונפלאות גדולות אשר אני מכיר בהם ויודע אותם, ואי אפשר לפרטם כי רבים הם, ואם אמרתי אספרה כמו, לא ידעתי ספורות למו.

לכן חיוב גדול עלי ועל זרעי ועל כל יוצאי חלצי ולכל הנלוים אלינו, לזכור אותם תמיד, כאשר אמר נעים זמירות ישראל, ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהילותיך, וגם עד זקנה ושיבה אלוקים אל תעזבנו עד אגיד זרועך לדור לכל יבוא גבורתיך. ויהי רצון מלפניך אבינו שבשמים שיהיו דברי נשמעים לעבודתיך.

ובקשתי החמה שטוחה לפניכם, בניי ובנותיי נכדיי ונכדותיי היקרים שיחי' לאוי"ט, שתרבו לקרוא בחוברת זו בשבתות ובמועדים, ובחודש אלול בפרט, וגם לפעמים בכל עת הפנאי, ותרגישו דברי אלה בפיכם כנופת צוף וכל טעם, ואין יודע הדבר כבעל הנסיון, וד' יודע ועד כי אני בעצמי פעמים הרבה לאין מספר קראתי בהחוברת, ובכל פעם הרגשתי התעוררות גדולה בנפשי על ידי שהזכרתי חסדי ה' שעשה עמנו אשר בעיני ראיתים, ונתמלאתי בושה וכלימה על כל הטובות שעשה אתנו חינם ובמסתרים תבכה נפשי לד' מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי.

כמו כן יאמרו גאולי ה' הבוטחים בד' שנזכה כולנו להיות שתולים תמיד בבית ה' ולחזות בנועם ה'.

יראו עינינו וישמח לבנו בבנין בית מקדשינו שיגלה כבוד מלכותו עלינו לעיני כל חי, ויקרב הימים אשר בן ישי חי, אמן כן יאמר השם.

ירושלם ת"ו כ"א אדר התשל"ג

אברהם אליקים שיף

מ ב ו א

בס״ד

אמרתי אשיחה וירוח לי, מה שהביא אותי לרשום את סדר מסעיי, עם כל הקורות אותנו, הגם שלא הי׳ לי יומן לרשום הדברים יום ביומו, כי לא עלתה על דעתי לרשום אותם בחוברת, כי כל ילדיי שיחי׳ ראו כל הדברים בעיניהם כמוני ולמה לי לטרוח ללא תועלת.

ואפילו אם הייתי מהרהר בזה, הייתי נמנע מלעשות זאת, ראשית מפני הסכנה שהיתה כרוכה בזה בעת יציאתנו מרוסיא, מסיביריה, שהם היו עלולים לעכב את יציאתנו משם אם היו בודקים את חפצינו והיו מוצאים החוברת בכתיבת ידי, היו מחרימים את חפצי יחד עם החוברת, והייתי נותן בזה יד לפושעים ורשעים הללו החושדים בכשרים להעליל עליהם עלילות רשע ולתת חרב בידם ח״ו.

ואפילו אם הייתי מעלים עין מכל הנזכר, בכל זאת לא הי׳ באפשרותי לבצע את זממי מפני חוסר נייר לכתיבה, ומפני כל הטעמים הנ״ל יצאו הדברים מלבי, אבל מד׳ מצעדי גבר כוננו, והי׳ לי הזדמנות להפגש עם הרב הגאון הר׳ אהרן קוטלר זצ״ל, במלון באבד ירושלים, ושוחחנו יותר משעתים.

הוא סיפר לי מנסיעותיו כאשר ברח מפני חמת המציק, לסין — אחרי פרוץ מלחמת עולם השניה, ומענין לענין באותו ענין, סיפרתי לו גם אני מנסיעותי ומהקורות אותנו, ובסופו של דבר אמר לי לאמור, שלך גדול משלי, כי ההשגחה העליונה האירה לך בכל הדרך אשר הלכתם, ואז עלה במחשבתי אולי כן כדאי לרשום הדברים, למען ידעו יוצאי חלצי שיחי׳ מה שעשה השי״ת אתנו בדרך אשר הלכנו, אבל במשך הזמן שהייתי טרוד בעבודתי לפרנסת ביתי, ולא הי׳ לי כל כך זמן לזה, יצאו הדברים לגמרי מלבי, עד אשר לפני כמה חדשים, כאשר נסעתי באוטובוס ונפגשתי עם יהודי ירושלמי אשר לא הכרתי אותו וכאשר ישבנו יחד כשבת אחים, התחיל לשאול אותי על משפחתי ואמר לי ששמע שאני ממשפחת הגועם אלימלך זצל״ה.

לא הסתרתי ממנו את טעותו, אך בקש ממני להגיד לו את יחס משפחתי, אמרתי לו כמה דברים, כדרכם של שנים שיושבים ומדברים בדברי תורה, ומשיחות חולין של ת״ח הצריכים לימוד מדורות הראשונים של משפחתי, כשמעו דברי

שאל אותי, האם רשמתי את הדברים שאמרתי לו, אמרתי לא, והוא השיב שדברים אלו כבודו מחויב לרשום אותם, למען ידעו דורותיו ללכת בדרכיהם, וכאשר נפרדנו אמר לי עוד הפעם, כבודו יהיה זריז לכתוב הדברים שגם זר אשר לא מזרעו אשר יקרב אליהם יתבשם מהם, נעניתי לו ואמרתי שדבריו נכנסו ללבי, ובעז"ה אתחיל לכותבם ואפילו אם לא יועילו רק לאיש אחד די לי בזה.

ובכן התחלתי לכתוב ככל הרשום בחוברת זו לזכרון את מה שהעליתי מזכרוני, כמו כן הסכמתי בדעתי לרשום פה כמה דברים אשר שמעתי בנעורי מאבא מארי ז"ל אשר סיפר לי בתוך שיחות שונות עמו, מהוריו ז"ל, וממילא יוודע מזה יחס משפחתנו, כדי שידעו, יוצאי חלצי שיחי' אשר חנני אלוקים, כי ידיעה זו ודאי שיביא אותם לדי עניוות ולהתפלל מתי יגיעו מעשינו למעשה אבותינו ז"ל כדלקמן, ולמעלה בקודש עד אא"ז המהר"ם שיף זצל"ה כאשר היה כתוב בספר יוחסין שהי' בידי אבי זק' זצ"ל ונשרף בשנת תרס"ז בעיר בלאזוב.

ונחוץ דבר זה לדעת מאוד, בפרט בדור הזה אחרי שקרה עם הרבה משפחות מה שקרה מקרים לא טובים, שנתערבו זרע כשר עם זרע שלא נודע יחוסם תערובת רב, בעוה"ר ומה שחכמי הדור יכלו לתקן, ומה שלא הי' אפשר נשארו בתערובת, ויש לחוש, פן במשך השנים יעמדו אנשים ויטילו מום בקדשים, ויאמר אחד לחברו שהוא מאותו הזרע, לכן הראוי שכל איש הירא וחרד על הדבר, הנמצא בימים ההם יעשה סדר יוחסין לזרעו ולזרע זרעו שיהי' לאות ולמשמרת כן כתוב בשל"ה הק' שהי' בשנת ת"ח, ומה נאמר אנחנו שהיינו בזמן החורבן האיום והנורא ע"י הרשעים הארורים הנאצים ימ"ש עם חבריהם הרשעים משאר האומות השפלות שעזרו להם בשנות הת"ש—תש"ה, ונתערבו למאות ולאלפים, ודאי החיוב לדעת סדר היוחסין כדי להודיע לבניהם, וכאשר בעז"ה יגיעו בניהם לפרקי שידוכין ונשואין, לעיין היטב בשבע דרישות וחקירות על המשפחה אם אינה מאותן התערובת, ושלא לשדך את עצמן רק עם משפחות אלו הידועין במאה אחוז שאינן מאותן התערובת.

ולכוונה זו אני מצרף הדברים דלקמן לזכרון הידועים לי ממני ולמעלה בקודש, ובעת ובעונה הזאת אשר אני כותב הדברים האלה, אינה ה' לידי, ספר „ויקונן דוד" שנדפס לפני למעלה משמונים שנה מבעל המחבר שהי' בן הגאון ר' אברהם גלר, אבד"ק קריפטש, שהי' חתנו של הגאון הצדיק הנסתר הרב ר' דודיל שיף אבד"ק קריפטש זצל"ה, וראיתי בספר הנ"ל כמה דברים הראוים להביאם כאן.

וז"ל בין שאר הדברים, ואזני מילים הבחינה מפה ממלל רברבן ה"ה אבי ז"ל הנ"ל הרב ר' אברהם אבד"ק הנ"ל דברים אשר שמע מפה קדוש איש האלוקים

הנורא רבן של כל בה"ג הרב הצדיק המפורסם מוהר"ר יעקב יצחק הלוי הורביץ החוזה מלובלין על חותני הרב הצדיק הנסתר מל"ו צדיקים הקדוש מוהר"ר דודיל שיף אבד"ק קריפטש „שהוא נורא ומהולל מאוד ובו מאירה נשמת התנא הקדוש ר' יעקב בר אידי" עכ"ל.

עוד כתוב בספר הנ"ל שהרב הצדיק הק' בעל המחבר ספר „אוהב ישראל" אבד"ק אפט—יאס—מעזיבוש — שהי' אצל רבינו חותני הקדוש ר' דודיל שיף אבד"ק קריפטש הנ"ל בביתו נאוה קודש, ועשה עבורו לכבודו סעודה גדולה, והי' מסובים בסעודה זו עוד גדולים נפלאים הי' זה בפ' מטות, ופתח הרב הק' מאפט ז"ל פיו בחכמה, ואמר כתוב וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה וגומר, לשלוח אותם למלחמת מדין, ומאוד יקשה להבין לשון וימסרו דמשמע בעל כרחם, אמנם התורה נצחית היא, ולית דבר דלא רמיזא באורייתא, ע"כ דרוש דרש כמין חומר, הכתוב לימות המשיח, ואמר, כי בעת יעמוד קץ הימין לגורלינו, וימלוך משיח צדקנו אמת מארץ תצמח, ולא יתהלל המתהלל אני ואפסי עוד, אפס כל הצדיקים וקדושים אשר בארץ, יהיו בעיניהם כאפס וכאין, וידמה בנפשם כי ערומים הם ויחבאו, ובאו בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעים מפחד ה' ומהדר גאונו, ולא יחפצו ללכת לקראת משיח צדקנו, כי לא יזכו בעיניהם עד שישלח השי"ת דברו בפי הצדיקים, שצדיק אחד יגלה מסתורי חברו שהוא צדיק וירא שמים, ואת הקדוש והקרוב אליו, ואם יסתר איש במסתרים משם יקחהו ה', עפ"י דברי הצדיק האחד ללכת לקראת משיח צדקנו בבי"א, ועל זה שייך שפיר לשון מסירה, שצדיק אחד ימסור את השני שהוא צדיק בעל כורחו.

ועי"ז יכירו וידעו את האנשים השרידים אשר השם קורא, וזה הפירוש הנכון של הפסוק וימסרו מאלפי ישראל שיהיו נמסרים בעל כורחם, ומפי הצדיק לאור יצא תעלומה מי הם היראים והחרדים, וסיים בלשונו הקדוש, בעת יזכנו השי"ת לקץ התחיה, אנחנו נמסור גם את חברנו הקדוש מוהר"ר דודיל מקריפטש, כי גם הוא צדיק וירכב על במתי הענן לקראת משיח צדקנו במבי"א עכ"ל.

עוד כתוב שם הלאה בזה הלשון, וגדולה שימושה יותר מלימודה אמרו חכמז"ל ברכות צד. פקחו נא עיניכם וראו וממני תראו וכן תעשו, הה"צ הלזה א"א מוה"ר אברהם ז"ל הק' אבד"ק קריפטש, עוד בימי בחרותו היה מתאבק בעפר רגלי ת"ח וקדושים הקודמים, ועל כולם שתה בצמא את דברי חותנו הנודע למשגב על פני תבל איש אלוקים קדוש יאמר לו, מוה"ר דוד שיף אבד"ק הנ"ל זצל"ה וחמש שנים לא מש מתוך אהלו וידוע הוא ליודעים שחותנו הק' עלה לשמים שיאו,

ברכו בברכה המשולשת, א) שימלא את מקומו לשבת על כסא תפארתו, אם אמנם הי' לו בנים כשתילי זתים צאצאים בנים ובני בנים, עוסקים בתורה ובמצוות גדולי ארץ הלא הרב הגאון הצדיק המפור' הק' מוהר"ר אברהם אליקים שיף אבד"ק בלאזוב זצוק"ל אשר יצק מים ע"י הרה"ק רשכבה"ג מוהר"ר זישא מאוניפאלי זצוקל"ה זי"ע ועכ"י אחיו של הנועם אלימלך זצוקל"ה, אולם ידוע שהיו בניו דור ישרים יבורך ובנו היה הרב הגדול המפורסם בין אנשי שם מוהר"ר מרדכי שיף זצל"ה אבד"ק בוקובסק ומי ימלל את הדר תפארתו — כאשר אכתוב בס"ד עוד לקמן ממנו שהי' תלמידו של מלא הרועים, ומה שאמר עליו הגאון הצדיק רשכבה"ג הבעל דברי חיים זצלה"ה אבד"ק צאנז זי"ע ועכ"י, עם כל זה זכהו השי"ת למלאות מקום חותנו, וישב שם עד יומו האחרון בכבוד ובהשקט על כסא הרבנות של חותנו.

ב) ברכו שישא חן וחסד בעיני כל רואיו, וכן ראינו, כי היה חוט של חסד נמשך עליו, ומצודתו היתה פרוסה בין אנשי שם הגדולים אשר בארץ המה, נרדי נתן ריחו לכל הרואה אותו ברכו עליו ברכת הנהנין.

ועד יום האחרון בן מאה ושש שנים לא כהתה עינו ולא נס ליחו, ולבושו הי' כעמר נקי מכל ס'ג. — ואבא מארי שלי ע"ה עוד זכה להכיר אותו ובחן אותו בש"ך חושן משפט, כשהי' בן י"ב שנה, —

ג) ברכו שיאריך ימים על כסא ממלכתו, וכן הי' נתקיימו בו ברכותיו שהאריך ימים ושנים כנ"ל, והי' בכל גופו שלם עד להפליא, זכותו יגן עלינו ועל זרעינו עד עולם. עכ"ל.

וכעת אמשיך לכתוב את הדברים אשר שמעתי מאבא מארי ז"ל, איך אנחנו נכדים מהרה"צ הנ"ל הרב הר' דוד'ל מקריפטש, בנו הנזכר למעלה הר"ר אברהם אליקים שיף אבד"ק בלאזוב בבחרותו נסע עם אביו זצ"ל אל הר' ר"א מליזנסק בעל נועם אלימלך זצל"ה ואל אחיו הר"ר זישא זצל"ה ואחרי פטירתם נסע אל החוזה מלובלין זצוקל"ה.

ולו נולדו שלשה בנים הרב ר' מרדכי אבד"ק בוקובסק כנ"ל, והשני הרב ר' יעקלי שיף אבד"ק נעבעליץ, והשלישי הר' משה שמואל שיף מטארנא, שהי' מחסידיו הגד' של החוזה מלובלין, כאשר אכתוב ממנו בס"ד הלאה.

והרב ר' דוד'ל קריפטשר הנ"ל באשר היה תלמיד מובהק של הרבי ר' אלימלך זצוקל"ה, ובחתונה של אחד הבנים של הרבי ר' אלימלך זצ"ל הכריז מי שלא תיקן חטאת נעורי' אסור לו לרקד לפני הכלה, מיד עמד הר' דוד'ל הנ"ל על רגליו

ואמר ומי שבכלל לא הי׳ לו חטאת נעורים מותר לו לרקד לפני הכלה ועמד ורקד לפני הכלה רקידת מצוה.

בנו הנ״ל הרב אברהם אליקים אבד״ק בלאזוב התחתן מעיר סטריזוב, הסמוכה לעיר פריסטיק אשר שם היה מקום מושבו של הרבי ר׳ מנדלי זצוקל״ה המפורסם תלמידו הגדול של הרבי ר׳ אלימלך זצוק״ל.

ואחר החתונה הי׳ יושב ולומד זקני הנ״ל על התורה ועל העבודה עם עוד חברים המקשיבים לקולו, פעם באמצע לימודו, נכנסה אשה אחת בצעקות לביהמ״ד, ופתחה את ארון הקודש בצעקות ובכיות, שבתה היא מקשה לילד, והרופאים אומרים שהיא בסכנה גדולה ואין בידם להושיע לה, כשמוע זקיני ז״ל הצעקות אמר להיושבים אצלו להגיד להאשה שתביא מטבע־זהב ותושע מיד בעזה״י, והאשה לא התמהמהה מלהביא, ברך אותה וצוה שתבוא מהר לבשר לו ברכת מז״ט, וכן הי׳.

הדבר נתפרסם מיד ונשמעו הדברים לאביו זצ״ל, צוה אותו מיד לנסוע לובלינה אל החוזה כדי להינצל מהקפדתו של הרבי ר׳ מנדלי זצל״ה, ועשה כן, וישב בלובלין ששה שבועות אז קרא אותו החוזה ואמר אליו סע הביתה כי אביך כבר מתגעגע אליך וברך אותו ובא חזרה לשלום הביתה.

הוא הי׳ כאמור בעל מדרגה ובעל מדות טובות כאשר כבר הי׳ אבד״ק בלאזוב, ופעם בא השו״ב אליו ואמר לו שהוא צריך לקנות חלף חדש לשחיטה וכיף אין לו, מיד קרא את הרבנית שלו ואמר לה להביא את השטרנטיכל המשובץ ביהלומים לתת להשו״ב שימכור אותו ויקנה את החלף מהכסף שיקבל.

ובסוף ימיו נפרד מאנשי עירו באמרו שבקרוב יצטרך ללכת בדרך כל הארץ ורוצה להיות קבור באהל אביו בעיר קריפטש ושם מנוחתו כבוד.

הגאון הצדיק בעל בני יששכר זצל״ה אבד״ק דינוב הסמוכה לעיר קריפטש, נסע הרבה פעמים לעיר קריפטש לטבול במקוה טהרה של הר׳ דוד׳ל זצל״ה. וכשנולד לו בן הבכור קרא אותו על שם אבי זקני הר׳ דוד׳ל זצ״ל, והוא אשר הי׳ אחר כך הצדיק המפורסם איש אלוקים ובעל מופת בעל המחבר של הספר צמח דוד.

וכאשר הזכרתי כאן עוד הפעם את הר״ר דוד׳ל הנ״ל נזכרתי ג״כ אשר בעת שהאוהב ישראל מאפט שבת אצלו וזקני הנ״ל עשה קידוש על כוס של עץ, שהי׳ לו הרגיש שהרב מאפט זצל״ה מסתכל הרבה על כוסו, אחרי הקידוש אמר אליו זקיני בזה הלשון — אפטער רב בכדי איהר זאלט נישט עובר זיין אויף לא תחמוד שענק איך אייך מיין כוס במתנה. —

ובסוף השתדך זקיני הנ"ל עם בניו של הרבי ר' אלימלך מליזענסק זצוקל"ה, ועי"ז נסתעף בתוך משפחת שיף הרבה נכדים שהם גם נכדיו של הרבי ר' אלימלך זצל"ה.

הבן השני של אא"ז מבלאזוב הנ"ל הי' שמו הרב ר' יעקלי שיף אבד"ק נעבעליץ הסמוכה לעיר סטריזוב, הוא הי' למדן מופלג וצדיק גדול.

והבן השלישי הי' הר' משה שמואל שיף מטארנא גם כן מחסידיו של החוזה מלובלין, והי' סוחר גדול בעירו והיה לו יקב, וכל שנה עשה יינות לפסח, ובגליציה כמעט כל החסידים השתדלו להשיג מיינו לפסח, אחרי שהי' מפורסם בצדקתו ובחסידותו — ובנו הי' הר' יוסף שיף הידוע מחסידים החשובים בצאנז — והתנהג לעשות בכל שנה חביות חדשות להכניס בהם היין של פסח, ואחרי ככלות כל העבודות ביקב, והיין היה כבר מוכן למכירה, נסע קודם כמנהגו אל החוזה מלובלין לשאול את פיו הק' אם היין כשר כדת וכדין לפסח למהדרין מן המהדרין.

וקרה פעם שהחוזה ז"ל לפני שנתן את הסכמתו השעין את ראשו על ידיו לכמה רגעים, ואח"כ אמר אליו, תרשום לפניך את אשר אגיד לך, ואמר לו חבית מס' זה בשורה זו, היא חמץ. וכן הלאה לכמה שורות, והוא רשם את הכל, אבל נבהל מאוד, כי לא הבין פשר דבר, אם חמץ הכל חמץ, ואם כשר הכל כשר, כי ידע בעצמו שעשה את כל היין שביקב בפעם אחת.

אבל אין משיבין את הארי החי, אשר עיניו הק' הבדולחות רואות במקומות הרחוקים כמו בד' אמותיו, ויותר ברור ממה שאנו רואים מקרוב.

הוא נסע הביתה בלב שבור, אבל באמונה שלמה שלא טעה ובבואו הביתה, התחיל לבדוק למצוא את הסיבה, לבסוף נודע לו, כי הנגרים אשר עשו את החביות מחלקים חלקים כידוע, וכמה מהחביות שלא הי' באחזים ונדבקים אחד אל אחד כדבעי עשו הפועלים עיסה מקמח ודבקו בין החלקים עם עיסה כדי להדביקם יחד. לסתום את הפער, אז אמר אכן נודע הדבר, שרבותינו הקד' רואים ברוח קדשם, באור של שבעת ימי בראשית אשר השי"ת הצניע בתורתו לצדיקים לעתיד לבוא.

בנו הראשון אשר הזכרתי ה"ה הרב ר' מרדכי אבד"ק בוקובסק אא"ז זצ"ל, חוץ ממה שלמד אצל הגאון הקדוש הר"ר יעקלי יאלעס זצל"ה בעל מלוא הרועים והיה גדול בתורה, הי' גם כן מתלמידיו של הגאון הצדיק אבד"ק רופשיטץ הר"ר נפתלי צבי הורביץ זצל"ה המפורסם כאשר העיד עליו,

בעל הדברי חיים זצל"ה מצאנז כאמור לעיל ומעשה שהי' כך היה אבי זקני ז"ל אבי אבי ז"ל, הר' אברהם אליקים שיף ז"ל מבלאזוב אשר הרב ר' מרדכי שיף זצ"ל מבוקובסק הי' אביו, והוא נפטר כאשר הי' עדיין צעיר לימים ונשאר בנו יתום מאביו אשר הי' תלמיד מהצדיק מרופשיץ,

ולקח אותו הצדיק הרבי ר' אשר'ל חתנו של הרופטשיצער, שמילא אח"כ את מקומו — לביתו, וגדלו כבן. וכאשר נסע הרבי ר' אשר'ל פעם להר' מאיר מפרימישלאן ז"ל לקח אתו גם את זקני הילד היתום, וכאשר הרבי ר' מאיר'ל ז"ל הסתכל בפני הילד, אמר פני הילד אומרים לי שהוא ירא שמים גדול, הימים היו ימי סליחות, לקח את הילד והעמיד אותו על ידו, וכאשר הגדיל הילד השתדך הרבי ר' אשר'ל ז"ל את הילד עם משפחה מיוחסת מעיר בלאזוב והוא בא אתו על התנאים לעיר בלאזוב, ונשאר שמה במיוחד על שבת קודש.

כולם חשבו שהוא יקבל שמה את הרבנות של הסבא שלו אשר נקרא על שמו והרבנות דעיר בלאזוב הי' שלו כאמור לעיל, והי' גם ראוי לאותה איצטלא והי' גדול בתורה וכתר הרבנות היתה הולמתו.

אבל הרבי ר' אשר'ל, הי' נודע לבעל רוח הקודש צוה עליו שלא לקבל את הרבנות דשם, ושמע אליו כי הי' רבו המובהק, ומורא רבו הי' עליו כמורא שמים. והוא נסע אחר כך להרב הצ' הרבי ר' שלו' מבעלזא, ונעשה מגדולי חסידיו והוא סיפר לאבא ז"ל שראה הרבה מופתים נוראים אצל רבו הגדול בבעלזא.

וגדול המעשה אשר אני זוכר מה שאבי ז"ל סיפר לי בשם אביו ז"ל מה שראה בבעלז, באותו היום שחיכו שמה על ביאת הרה"צ הר' שלו' מקמיאנקא שקיבל שיתוק ר"ל. ולפני שהוא הגיע, בא בנתים עגלה מלבוב ועליה איש משותק בכל גופו ל"ע, וארבעה אנשים אשר לוו אותו בנסיעתו, הורידו אותו מהעגלה ישר אל חדר הרבי המיוחד לו, והשכיבו אותו על הספסל ותכף יצא כרוז, שכל הנמצאים בחדר הרבי, יצאו החוצה מיד וכן עשו, אבל א"ז ז"ל אמר בלבו שהוא רוצה דוקא להישאר בחדר לראות, מה יעשה הרבי ז"ל להחולה, ולזה החביא את עצמו בחדר זה בין התנור של חורף ובין הקיר לבל ירגישו בו, והוא ראה שהניחו את החולה מהספסל על כסא של הרבי ז"ל מעט בשכיבה, והרבי הי' הולך ושב בכל החדר כמה פעמים ובכל פעם התקרב אל החולה ומשש לו בכל פעם על אבר אחר על בגדיו, אז נפל על א"ז ז"ל פחד גדול מאוד, והתחיל לרעוד בכל גופו, עד ששמעו בחוץ, ופתחו את הדלת לראות מה קרה מיד ברח החוצה לחדר השני, ונשאר שמה בערך חצי שעה, וראה ונתפלא מאוד שהחולה בעצמו

יצא מן החדר בלי שום סיוע, ועלה בעצמו על העגלה שחיכתה לו עם אנשיו ונסעו הביתה. מה רבו מעשיך ה' שאמרת מי מושל בי צדיק. זכוי"ע ועכי"א.

ואחרי פטירת רבו ז"ל היה אא"ז ז"ל משתאה את מי יבחר עכשיו לרבי, והחליט לנסוע לצאנז אל הדברי חיים זצל"ה, וכאשר הגיע בפעם הראשונה לצאנז, היה אז איזה יומא דפגרא, והמון חסידים היו מחכים ליכנס אל הרבי והגבאים היו מחזירים תדיר ביום כזה לקבץ כסף מהאורחים כנהוג לתיקון.

בשביל מה ולמה התיקון הזה, ודוקא מן האורחים הבאים, כבר ביאר זאת חותנו של הגאון הצ' משיניאווא הרב הג' הר' יודא צבי מרוזלא אל הישועות יעקב הגאון מלבוב בעת ביקור אצלו מה זה מנהג החסידים לקבל כסף לתיקון ואיזה תיקון יהי' בזה, והשיב לו הלא כתוב מד' מצעדי גבר כוננו, ואם כן אין אדם הולך לאף מקום אלא אם כן שהקב"ה שולח אותו, והוא שליחו של מקום, לכן כאשר האיש בא למחוז חפצו, מזכירין אותו שהוא שלוחו של מקום, וה' אומר לו לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי, לכן דורשים ממנו תיקון. והדבר מצא חן בעיני הישועות יעקב ואמר לו יישר. תסלחו לי שהפסקתי באמצע, כדי להראות איך ששיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד.

ועכשיו נמשיך הסיפור, כאשר אא"ז ז"ל נמצא אז בבית מדרשו של הרבי מצאנז זצל"ה ומחכה בין המון החסידים דרשו הגבאים גם ממנו תיקון, והשיב להם עדיין אינני מכיר את הרבי ואיני יודע אם כדאי לתת, כאשר שמעו תשובתו אמרו לו בא ותכנס מיד אל הרבי, הוא שמח מאוד מזה שלא יצטרך לחכות שעות ולפעמים גם ימים עד שיהי' אפשר לו ליכנס.

וכאשר נכנס עם הגבאים יחד, נתן שלו' אל הרבי, ואמר לו הרבי אברך מי אתה, השיב שמי אברהם אליקים בן הרב ר' מרדכי שיף אבד"ק בוקאווסק. מיד אמר הרבי אתה בנו של הרב ר' מרדכי, אני למדתי אתו ביחד תורה לשמה אצל הרב מראפשיטץ זצל"ה.

כאשר שמעו הגבאים דברי הרבי, פנו מיד אל אא"ז, נא תיקון, הפסיק להם הרבי, ואמר אבא שלו היה חכם גדול בודאי גם הוא כמוהו, ובטח לא יתן לכם. פנו והלכו להם.

מאא"ז הרב מבוקאווסק היו לי כתבי יד קדשו ספר שלו, אשר קבלתי במתנה מאחי אבי ז"ל הרב נפתלי שיף מעיר זבורוב בהונגריה, בהלכה על כמה מסכתות, ובעוה"ר הלכו לאיבוד במלחמת עולם השניה יחד עם ספריי, כי לא הי' בידי אמצעים להעלותם על מזבח הדפוס וחבל על דאבדו.

שמעתי כמו כן מאבי מורי ז״ל שזקינו הר״ר דוד״ל מקריפטש ע״ה הנ״ל אמר פעם להרבנית לקנות עגל לשוחטו לכבוד פסח, וכן עשתה, פתאום בליל פסח כאשר ישבו כולם אל הסדר שמעו דפיקות בדלת, כשפתחו הדלת נכנס יהודי מבוהל מאוד, הרבנית הכירה מיד את האיש אשר אצלו קנתה את העגל. ואמר שבא להודיע שלדאבונו טעה ונתן עגל אחר שהי׳ בידו שעדיין לא היה לו שמונה ימים. האיש פחד מאוד ואמר שמתירא על שהכשיל את הצדיק בנבילה והוא ודאי יעניש אותו ע״ז. וביקש שיסלחו לו על חטאו אשר הי׳ כשגגה שיצאה מלפני השליט.

הרבנית נחמה אותו אל תפחד לא הכשלת אותו בא אתי ותראה איך שהעגל תולה בחדר על הקיר בלי שנגעתי בו, וקניתי בשר אחר לפסח, בלי לספר אפילו לאנשי הבית, כי לבי אמר שהעגל נבלה, כולם ראו כן תמהו, איך שאין הקב״ה מביא תקלה לצדיקים על ידם, בפרט במאכלות אסורות כמבואר בתוספות בפרק הכל שוחטין, ורוח הקודש נצץ בה לגלגל זכות ע״י אותה צדיקת.

כמו כן לא אמנע מלכתוב מה ששמעתי מאבא ז״ל מהרב הק׳ הר׳ דוד מזלין בגאליציה עיר שנמצאת בין לנצוט לליזענסק. הוא הי׳ אבי זקני מצד אמי ע״ה, והי׳ ג״כ מתלמידיו הגדולים והחשובים של הרבי ר׳ אלימלך זצל״ה מליזנסק.

בעת אשר אבי ואמי ע״ה בקרו אצל הרב הצדיק האדומ״ר הרב יחזקאל הלברשטאם אבד״ק שיניאווע זצל״ה, והוא אמר להם, אחרי שזו׳ היא נכדת הרה״צ הר׳ דוד״ל מזאלין, אספר לכם מה שקרה לו עם הרבי ר׳ אלימלך זצ״ל, וזה לשונו, הדבר ידוע שהרב ר״א זצ״ל, הי׳ חולה כמה שבועות בזקנותו, והמון חסידים מכל קצוי הארץ נהרו אליו, ולא הי׳ באפשרותו לקבלם, אז אמר להם, תסעו נא לתלמידי הגדול הר׳ איציקל מלנצוט, — אשר אח״כ הוא הי׳ החוזה מלובלין הידוע — וכן עשו שמעו לקולו נסעו ללנצוט, ואחרי שהרבי ר״א זצל״ה הבריא נשארו כמה מחסידיו בלנצוט אפילו מתלמידיו הגדולים והמפורסמים נשארו בלנצוט,

וכן זקיני הר׳ דודיל הנ״ל הי׳ אחד מהם שנסע אח״כ ללנצוט, כאמור הי׳ עיר זאלין באמצע הדרך בין ליזנסק ללנצוט, והרבי ר״א זצל״ה כאשר הרגיש פעם בשבת קודש שתלמידו החביב לו מאוד נמצא בש״ק בלנצוט, הי׳ לו על זה הקפדה שתלמיד זה ישאר בלנצוט מחסידיו של החוזה זצל״ה, וביום ראשון נסע הרבי ר׳ אלימלך זצל״ה בעצמו לעיר זאלין, להיודע מה זה ועל מה זה שעזב אותו לעת זקנתו, הדרך מליזנסק לזאלין לא הי׳ רק כמה ק״מ, ובבוקר השכם כבר הגיע הרר״א זצל״ה לזאלין, ונכנס לבית הר׳ דודיל ע״ה, וכאשר הר׳ דודיל עדיין לא הגיע מלנצוט, השיבה לו הרבנית שבעלה נסע ללנצוט, ובודאי עוד מעט יגיע.

יצא הרבי ר״א לקראתו מחוץ לעיר, וכאשר נפגשו שאלו זה את זה לשלום, בשמחה רבה, והר״ר דודיל שאל מיד מה זה שאדמו״ר בא פתאום לוזַלין, הרר״א זצל״ה השיב לו באתי להיודע למה עזבת אותי לבקש לך מורה דרך אחר. ע״ז השיב לו הר״ר דודיל ז״ל מפני שמדרגת אדומו״ר גבוהה מאוד עד לשמים, ולא אוכל להגיע אליו רק על ידי הסולם שהוא הר״ר איציקל העומד בלנצוט.

ואז נכנסו שניהם העירה לבית הר״ר דודיל, שהי׳ עני ואביון ובביתו אין כל עם גודל מדרגתו, צדקתו וחסידותו וכל פרנסתו הי׳ מזה שהי׳ מלמד תינוקות, וכשלמד עם הילדים יצא החוצה, והראה להם האותיות באויר השמים בבחינת ודברך ה׳ נצב בשמים.

— וכן אמר הרבי ר׳ מיכלי מזלאטשוב רבן של כבה״ג תלמידו של הבעש״ט ואמר הבעש״ט על אביו של הר״מ הנ״ל הרב הגאון ר׳ יצחק׳ל מדראהביטש זצל״ה, שהוא ירד לעוה״ז, בנשמה הכי קטנה, והוא בעבודתו הגדולה, העלה אותה למדרגת רבי שמעון בן יוחאי, והר״מ בנו העיד על אביו אשר למד אתו מקטנותו, שכל מלה שיצא מפיו הק׳ ראה אותה כאש להבה יוצא מפיו —

כאמור לא היה בבית הריק של הר׳ דוד׳ל במה לכבד אותו, את רבינו הקדוש הרבי ר׳ אלימלך, אחרי שזכה לקבל בביתו את האורח הגדול הקדוש הזה.

הרבנית לקחה מעט שיפון וטחנה אותם ברחיים של יד שהיה להם בבית, ובכל זמן של הטחינה אמרה רבש״ע אתה יודע שאין לנו במה לכבד את הרב הקדוש. יהי נא לרצון לפניך שיטעום בהמרק שאעשה בשבילו, טעם גן עדן. ואח״כ עשתה פתיתין מהקמח ובישלה אותם במים והתפללה כנ״ל גם בעת הבישול אח״כ ערכה שלחנה עם מעט פת קיבר והביאה אל השולחן גם את הפתיתין עם המרק כביכול.

הרבי ר״א כאשר רק טעם את המאכל אמר המאכל הוא טוב מאוד, וכאשר כלה המאכל מהקערה אמר, אולי אני יכול לבקש עוד ממאכל הזה, כי מרגיש אני בו טעם גן עדן. הגישו לו עוד. וכל כף שנתן לתוך פיו הק׳ אמר טעם גן עדן, ושמעתי שהמתיקו אח״כ סוד ביניהם, אבל בסודם לא בא נפשי כי לא זכיתי לזכור מה שאמרו לי ונשכח הדבר מלבי וחבל.

וכעבור כמה שנים אחר זה כאשר נחלה הרבי ר׳ אלימלך זצל״ה לפני הסתלקותו, ומצבו הי׳ קשה, קרא להרבנית שלו, ואמר אם תעשי לי פתיתים עם מרק כאשר עשתה הרבנית של הר׳ דוד מזאלין לארוחה שאכלתי שמה, אז יהיה לי רפואה שלמה.

מיד שלחה הרבנית לזאלין לשאול איזה מרק עשתה הרבנית שמה בעת שהרבי ר״א הי׳ שם, היא השיבה אל השליח שעשתה פתיתים של שיפון מבושלים עם מים, וזה הכל, הרבנית אשר שמעה זאת עשתה מיד פתיתים שלשו אותם עם בצים ועם מרק טוב בשלו אותם כמובן, והגישו אותם לפניו, כאשר רק טעם מהם אמר אין זה המאכל ולא המרק אשר שמה טעמתי בהם טעם גן עדן. ע״כ סיפר הה״צ האדמו״ר משיניאווא בנו של הדברי חיים מצאנז זצ״ל זכי״ע.

הרב הר׳ דודל הנ״ל מנוחתו כבוד בעיר זאלין וצוה לקברו בין תינוקות של בית רבן אשר נפטרו לפני זמנן בקטנותן. ועל המצבה צוה לכתוב — פה נטמן דוד מלמד תינוקות — לא יותר, וזכיתי להיות אצל קברו הקדוש וראיתי את מצבתו כתוב עליה כנ״ל, ומסביב, שוכנים תינוקות של בי״ר, זכי״ע ועכ״י.

בשעת הכתיבה נזכרתי מה שאמי מורתי הצ׳ סיפרה לי שהיא היתה פעמים עם אביה הר׳ אליעזר אלסטער, אצל הרה״צ בעל דברי חיים בצאנז, פעם היתה שמה ביום כיפור אשר באותו היום נפלה דליקה בעזרת נשים של ביהמ״ד מקום שהתפלל אז הצ׳ מצאנז, וכאשר הודיעו לו מהדליקה שמתגברת אמר להוציא את הנשים דרך החלון עם סולמות ועם חבלים, וכאשר כבר אחז האור בתקרת הבית המדרש למטה איפוא שהרה״צ התפלל וצעקו שיצא שעוד מעט תפול התקרה הבוערת והוא לא שת לבו לזה רק המשיך להתפלל, ובסוף שאל אם כבר הוציאו את כל הנשים ואמר שכן אז יצא החוצה, וכאשר רק יצא מיד נפלה התקרה הבוערת למטה, לביהמ״ד מקום שהתפלל ולא נפגע איש, וראו עין בעין שרק הוא עכב את התקרה שלא תפול עד שראה שכבר יכול לצאת אחר שכבר הצילו את כל הנשים.

ופעם שנית היתה ג״כ עם אביה אחרי שכל העיר שלהם „קארטשין״ נשרפה, ואביה הי׳ לו בית חרושת של בדים והיה לו הרבה בדים במלאי, וכאשר ראו שאי אפשר להוציא את הכל התחילו לזרוק את כל הסחורה לתוך הבאר שהי׳ על יד ביתו. ולמעלה מהקרקע הי׳ על הבאר דפנות של עץ גבוהות, כמעקה. וכאשר נאחז האש בעצים האלו נפלו לתוך הבאר ומהם נאחז האש בתוך הבאר על החתיכות בד שזרקו שמה להצילם, ולא נשאר אף חתיכה אחת שלמה ונשארו בלי כל. ונסע אבי זקני לצאנז והיא כבת יחידה אתו, וכאשר נתן פתק להרבי אמר לו, העולם אומרים אחרי השרפה מתעשרים, אמר לו גם הבית שלי נשרף כליל, אמר תקים לך בית אחר, אמר קודם הי׳ לנו בית בנוי מקורות עצים, וכעת אמרו שלא יתנו רק לבנות מלבנים, אמר לו א״כ תבנה מלבנים, ואמר לו שאין אצלנו משרפות איפוא ששורפים לבנים וצריכים לקנות בעיר אחרת „קראס״ אמר לו סע הביתה תבנה ביתך ותתעשר גם תצליח.

וכאשר אך הגיע הביתה בא אליו אדון אחד מעיר ואמר אליו אדון אלסטער אני בדעתי לעשות משרפה לשרוף לבנים לבנין אם אתה מוכן להזמין אצלי לבנים לכל הבנין שלך אז אני מיד אתחיל לעשות באופן ארעי משרפה כזו.

עשו חוזה והוא התחיל לשרוף לבנים וסיפק לו לכל בנינו. אבל כאשר זקיני התחיל לבנות ביתו והאדון סיפק לו כל יום לבנים מה שיצא מהמשרפה אז גם השכנים שלו התחילו לבנות, וגנבו הרבה מהלבנים האלו לבנינם עד אשר האדון אחר שסיפק לא"ז את כל הלבנים, פשט את הרגל וסגר את המשרפה. וראו בחוש שרק דבריו של הצדיק נתקיימו במלואן ושוב פתח את הבית חרושת ונתעשר שוב יותר מקודם.

עוד סיפור אחד ספרה לי מאבי אמה אשר הי' נכד מה"ר דודיל מזאלין הנ"ל. והי' ת"ח גדול וצדיק נפלא הי' שמו מפורסם הר' שמואל „קארטשינער". אינני זוכר שם המשפחה שלו שאמרה לי.

הוא ישב כל היום בביהמ"ד ולא פסק פומיה מגירסא. ושם לילות כימים, והיו לו כבר כמה בנות שהגיעו לפירקן. ואשתו היא היתה עסוקה במשא ומתן נסעה כל יום שני בשבוע ליריד בעיר „קראס", הרחוקה ששה ק"מ מעיר קארטשין, להרויח לפרנסת ביתם וכדי שבעלה יהי' ביכולתו לשבת על התורה והעבודה בלי מפריע.

אבל כאשר היא ראתה צערן של הבנות שאין לה אפשרות להשיאן, אמרה לבעלה, אולי הי' כדאי שגם אתה תסע אתי אל היריד ועי"ז יתרבה לנו הפדיון ולאט לאט נעשה שידוכין עם הבנות, וכאשר היא דברה כל כך אל לבו אמר מחר אני אסע בע"ה אתך על היריד, וכן נסע, אבל כאשר הגיע לעיר קראס, אמר שהוא מוכרח קודם ללמוד מעט וללכת למקוה ואח"כ להתפלל, ואחרי התפלה אבוא לעזור לך, וכן עשה, ואשתו הוציאה מהמזוודות את הסחורות שהביאה וסדרה אותם בחוץ במקום השוק על שולחנות שהי' להם שם. וכאשר התחילו הקונים הגוים לבוא לקנות, בא ביניהם גם גוי זקן והתחיל לשאול על בד את המחיר ולקח בידו כל חתיכה מתחילת השולחן עד סופו. והפריע לה מאוד, כי ראתה שהוא אין בדעתו לקנות כי מכל דבר בקש לתת לה חצי המחיר וחשבה שהוא רוצה רק לגנוב אצלה, אז אמרה לו לך מכאן כי אני רואה שאתה לא רוצה לקנות, והלך מאצלה.

וכאשר כמעט חשבו כבר שוב לארוז את הסחורה אז בא אא"ז מביהמ"ד לעזור ושוב באו הרבה קונים וביניהם שוב אותו זקן, אשתו אמרה אל תסיר עיניך מן הזקן הזה הוא רוצה לגנוב משהו. פתאום ראה שהזקן בידו מקל והוא מכניס

את המקל לתחת השולחן של הסחורות כאלו מחפש שמה דבר מה תחת השולחן, אא"ז כפף א"ע תחת השולחן לראות מה הזקן מחפש שם. וראה שארנק מונח על הארץ, ותכף כאשר הזקן ראה שאא"ז רואה את הארנק מיד נעלם מהמקום. ואא"ז הגביה את הארנק וראה שהוא מלא וגדוש עם שטרות כסף בלי שנסה לספור רק לקח הארנק והחביא אותו ואמר לאשתו די לנו היום נארוז הסחורה ונסע הביתה, כי השם הצליח דרכנו ונסעו הביתה ומצאו בארנק הון רב אשר כבר הספיק להם להשיא את כל חבגות, ונשאר להם עוד כדי פרנסתם.

ואז אמר אא"ז אני רואה בחוש שמן השמים לא רוצים שאני אתעסק במסחר רק שאמשיך לשבת על התורה ועל העבודה עד שאגיע לזקנה ושיבה זכי"ע ועל זרענו.

אחרי שהזכרתי דברים בשם אבי ואמי ע"ה אני מוצא את עצמי מחוייב לכבדם להזכיר מהתנהגותם וממעשיהם הטובים, ולא אשכח איך הם הדריכו אותי לדרך הטובה, ומאוד אני מצטער ומתחרט שלא כל פעם הבנתי אותם למלאות בחשק נמרץ את רצונם, שהטיפו את מוסרם עלי לטובתי.

אבי מורי הי' ת"ח גדול ירא שמים ובעל מדות טובות הוא התחתן מעיר קארטשין עם נכדת הה"צ הר' דודיל זלינר כאמור לעיל ושלוש שנים אחר החתונה ישב על התורה ועל העבודה יומם ולילה לא פסק פומיה מגירסא, והי' עליו חק ולא יעבור יום שלא ילמד בו שבעה דפים גמרא ותוס' חוץ מיתר שיעורים שהי' לו בכל יום. כי אמר מאחר שנותנים לי מזונות מבית הורי' הרי אני כפועל שאסור לו לבטל מעבודתו שעל מנת כן נתנו לי שלש שנים מזונות אחר החתונה.

ובכל השלש שנים לא רצה לבטל ת"ת ברבים שלמד עם חבריו ולא בא לראות את הוריו, בעיר בלאזוב. רק אחר ג' שנים כשבא העירה הופיע בבית הוריו בחדר אמו הורתו, ולא הרהיב בנפשו עוז לגשת לדפוק בחדר אביו אשר ישב ולמד שמה, עד שיצא משם וראה אותו קרא אותו לחדרו. ואמר לו בדרך לא יכולתי ללמוד ואני צריך לכבד אותך ואין כבוד אלא תורה נלמוד קודם, כל כך הי' נזהר בכיבוד אב ואם.

וכאשר למדתי בחדר דרדקי אני זוכר ששוחחתי עם חבר שלי ועדיין לא היינו אז בני חמש שנים, והחבר הי' אז בביתי, אמרתי לו משהו, והוא לא רצה להאמין אמרתי „אויף מיין ווארט", כאשר אבא שלי שמע זאת, כעס עלי והרביץ לי, למה אמרת כן אסור לך להגיד מילים כאלו שזה כמו שבועה, ואמרתי

מה אגיד אם הוא לא רוצה להאמין לי, אמר לי תגיד „איך זאג דיר ערנסט" אני אומר לך ברצינות. ומאז לא יצא מפי דברים כאלו. כ"כ היה נזהר שלא להוציא דברים הדומים רק לשבועה ואין צריך לומר שדברי קללה הי' אסור לשמוע בביתו וכן הדריך את הבנים והבנות.

והוא קנה לו שם טוב בכל המחוז ובעיירות הסמוכות לאיש אמת, והי' חכם מחוכם, ונהרו אליו מהרבה עיירות לבוררויות, ולקבל ממנו עצות, ואפילו בין הגוים הי' מאוד מקובל ולא ידעו את שמו, קראו בלשונם „פניע מאנדרי" — אדון החכם — בעברית, ואף שהי' לו עסקים עם הרבה אנשים לסדר ענייניהם, אבל מעולם לא יכלו להקניטו.

והיה מוהל מומחה והרה"צ מוה"ר צבי אלימלך שפירא האדומו"ר מבלאזוב זצ"ל, הגם שהי' שמה בין חסידיו כמה מוהלים כשבאו לכבדו בסנדקאות לא רצה לקבל רק כשאמרו לו שאבא מורי יהי' המוהל, וכל עבודתו היתה לש"ש כי לא קבל שום תשלום בעד זה ועוד הרבה פעמים שהוצרך לנסוע בחורף להכפרים לימול ולא רצה לקחת בעד הוצאות הדרך אף שלא הי' עשיר, זכותו יגן על זרעו עד עולם.

ואמי מורתי גיטל בת הר' אליעזר אלסטער מעיר קארטשין, כאמור לעיל, היא היתה אשה צנועה וכשרה העושה רצון בעלה באמת, וכל מגמתה היתה רק שיהי' בידו יכולת לשבת וללמוד, מעולם לא שמעתי ביניהם הן ולאו, עליה יכולים להגיד צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל, כי היא היתה תמיד עסוקה בפרנסת ביתה לפני שהי' לנו חנות היא קנתה סחורות אצל אחיה הר' שמחה בונם אלסטר ז"ל שהי' לו בית חרושת של בדים, והיא נסעה יום יום לכמה עיירות הסמוכות למכור סחורתה ומזה הביאה ממרחק לחמה. עד שעשו להם חנות לבדים, אז היא וכמעט רק היא עסקה בכל העסק, ותקם בעוד לילה לתת טרף לביתה. היא היתה מפורסמת ביראתה ואמונתה וקבלה ברכה מהגאון הצדיק בעל דברי חיים מצאנז, ונתן לה טס קטן של כסף בצורה של כתר ועליו הי' חקוק „ה" היא לא פסקה עין השגחתה עלי ובמסירות נפשה השתדלה בכל עוז שאוכל לשקוד בתורה וזאת היתה כל מגמתה בכל לבה ונפשה, כמו"כ השגיחה תמיד על בנותיה, תהא זכרה ברוך, והרבה בכיתי עליה על שלא זכיתי לראותה רק פעם אחת אחרי חתונתי, בעוה"ר, זכותה תגן על כל צאצאיה שיחי' לאוי"ט ללכת בדרכי' באהבת תורה ויר"ש ברוב טוב עד עולם.

פרק א.

מיום פרוץ המלחמה, עד אשר יצאנו מרודניק

נקדמה פניו בתודה ובזמירות נריע לו, לשיח בכל נפלאותיו, אשר עשה לנו מחודש אלול תרצ״ט, ביום י״ז אלול, ביום ששי בבוקר, ראשון לספטמבר, אש ללהב יצאה, בפרוץ מלחמת עולם השניה בין גרמניא הנאצית לבין פולניא.

יותר נכון להגיד מלחמת האשמדאי אשר נתלבש בהיטלר הרשע וחיילותיו הרשעים הארורים ימ״ש, נגד היהודים אשר בעולם כולו, כאשר באזני שמעתי כמה פעמים, מפי הנחש המקולל הארור פה חזיר, שנבח ככלב ברדיו בכל הזדמנות דברי הרשע האלו בקול רעש גדול „דאס יודען געזונדעל ווערדע איך אויסראטטען״ עפרא לפומיה שחיק טמיא.

גרתי אז עם משפחתי בעיר רודניק שעל יד נהר סאַן שבגליציה, בשלום ושלווה, אשתי תחי׳ כגפן פוריה ובנינו היקרים שיחי׳ כשתילי זתים סביב לשולחני, בכל העיר התקנאו בנו, איזה חנוך קבלו כולם, וכל רואיהם הכירום שהם זרע ברך ה׳.

היינו בטוחים שלא תפרוץ המלחמה, כי ידעו כולם שאם תפרוץ המלחמה היא עלולה להתפשט בכל העולם כולו, והעולם יתקומם נגד הנחש, ולכן לא הכנתי צורכי מזון אפילו הנחוצים ביותר להיות לפקדון לעת הצורך בשעת חירום, כמו שעשו רוב אנשי העיר, וגם מחמת חוסר אמצעים שלא היה בידי בעת פרוץ המלחמה, רק שלוש מאות ושלושים זהובים, שערכם היו בערך ששים וחמשה דולרים.

וביום שלישי אחרי פרוץ המלחמה, כבר הרגשנו בעירנו כמו ביתר ערי פולין, שאין אנו בטוחים עם רכושינו ואף לא בחיינו, כאשר שכננו הרעים, שלחו ידם בבזה, לשדוד את החנויות בעיר, וכפי שראינו גם מושל המחוז — הסטארסטע — כבר לא היה אז בכוחו להשתלט על ההמון השודדים הצמאים לדם יהודי, להשקיט את רוחם, לכן ציווה לסגור החנויות בעיר, ומיום ליום ומשעה לשעה נשתנה המצב לרעה.

ונוסף לזה התחילו מטוסי האויב להפציץ את ערי פולין, והגיעו כבר למחוזינו, אימה ופחד נפלו על כל היהודים בכל ערי פולין וגליציה וכולם נבוכו, ואובדי עצות היינו להיכן נבוא ונלך, ומחשבה זו ניקרה את מוחינו.

בליל חמישי שמענו ברדיו שצבא הנאצי כבר כבשו את העיר ואם בישראל, קראקא המעטירה, ומתקדמים במהירות בזק לעיר טארנאוו, פלצות אחזתני, כל הלילה לא ראיתי שינה בעיני, וכל מחשבותי היו רק לטכס עצה, לאן לברוח, ובמה לברוח מפני חמת המציק.

בסופו של דבר החלטתי, לעזוב את עירנו, ולנסוע לעיר פשמישל, בבוקר השכם אמרתי לבני יהודה נר״ו לצאת לחפש לשכור עגלה, ואחרי כמה שעות בקושי רב עלה בידו בס״ד, לשכור עגלה עם סוס אחד בעד מאה ועשרים זהובים יותר מהשליש של כסף שהיה בידי אז.

גיסי שמאי, אחי אשתי תחי׳ עם אשתו ושני ילדיו הי״ד, שגרו בבנין אחד אתנו, כאשר ראו שאנחנו מתכוננים לנסיעה, החליטו הם גם כן לנסוע, אבל לא עלתה בידם להשיג עגלה לשכור. וכראותי את צערם לא יכולתי להשאירם, אמרתי להם שיסעו אתנו יחד, ואני אוותר על הרבה חפצים אשר היו נחוצים לי לקחת אותם כמו הלבשה וכדומה, ובאותו יום חמישי בשעה אחת בצהרים, עזבנו את ביתנו ואת כל אשר לנו ואת הספרים היקרים אשר רכשתי לי במשך של שלושים שנה מנעורי בשברון לב ומתנים.

וכאשר אך יצאתי מהבית אמרתי לאשתי ובניי שיחי׳, שנלמד מיעקב אבינו ע״ה שקבל על עצמו את עול הגלות, כאשר יצא מביתו בארץ כנען ללכת למצרים, ובכן נלך בדרכיו ונעשה כמוהו, ונקח הכל באהבה, וד׳ ינחנו במעגלי צדק, וכאשר אך יצאנו כמו כברת ארץ מהעיר, שמענו כבר קול רעם ממטוסי האויב אשר הפציצו את העיר, לעולם לא אשכח את הטובה הגדולה אשר עשה השי״ת אתנו במה שנתן בלבי להיות הראשון לעזוב את העיר בשעה שאפילו העשירים הגדולים אשר הי׳ בידם במה לנסוע לא עשו זאת, וסבלו שמה צרות רבות ורעות, ואותנו הציל ברוב רחמיו וחסדיו.

פרק ב.

הנסיעה עד עיר ירוסלב, והנסים שנעשו לנו בדרך

וככה התחילו המסעות שלנו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, מה שראינו בעינינו בכל הדרך אשר הלכנו, בלילה הגענו לעיר ליזענסק, חושך ואפלה שרר בעיר מפני פחד האויב ומטוסיו, אז כבר נודע לנו פרטים על ההפצצות אשר המטיר האויב על עירנו רודניק, ובשברון לב הוכרחנו להמשיך בנסיעתנו בחשכת הלילה.

בחצות הלילה הגענו סמוך לעיר פשעווארסק, ופתאום אנשים נשים וטף יוצאים מבוהלים ודחופים בורחים מפני חמת המציק והפצצות, שהמטיר עליהם בעירם, והם ראינום בורחים לכיוון ההפוך, מזה אשר אנחנו ברחנו ממנו, אז נתעוררה אצלינו השאלה, מה לעשות עכשיו לאן לנסוע.

גיסי ואשתו אף שהוריה גרו בפשעמישל והיה להם שם בית דירה גדול להכניס בו את כולנו, בכל זאת אמרו שלא לנסוע לשם, רק לכיוון של עיר בילגוריי יאנוב, אחרי אשר ראינו בכל הדרך, שחיילי צבאות פולין הנסוגים אחור מפני האויב, בורחים גם כן לכיוון ההוא, בכל זאת החלטתי שלא לשנות את תוכנית הנסיעות שלנו, רק להמשיך לכיוון פשעמישל, ומאת ה' היתה והיא נפלאת בעינינו שנתן בלבי להמשיך הלאה בדרכינו ולא לשנות הכיוון, ואין בידינו לדעת איך ולמה החלטנו כן שהי' ממש נגד דרך הטבע.

ורק בסוף ראינו אחרי שהצבא הפולני ברחו לשם רדפו האויבים אחריהם, ולחמו אתם בחוזק יד, והרבה פצצות המטירו עליהם בכל הדרך אשר ברחו, וכמעט כל העיירות אשר ברחו לתוכם נשרפו כליל, והיה הרבה קרבנות גם מאנשי עיר רודניק אשר ברחו שמה הי"ד.

כן ראינו בעינינו השגחת הבורא עלינו לטובה, מיד אחרי אשר המשכנו את נסיעתינו, אחרי חצות לילה כאשר היינו בשדה בדרך בלתי מיושב, באו לקראתינו קצין אחד וחיל אחד מצבא הפולני שברחו גם כן מפני האויב, ועצרו אותנו, וצוו אותנו לרדת מיד מהעגלה שלנו, באומרם שהם צריכים את העגלה עם הסוס, לפי שהעגלה שלהם נשברה בדרך בברחם, הם לא חיכו הרבה רק עמדו לחתוך את החבלים אשר הסוס רתום בהם, הנשים והילדים התחילו לבקש רחמים מהם, שירחמו עלינו ועל טפינו, כי גם אנחנו בורחים מפני האויב כמוהם, ואיך אתם יכולים להשאיר אותנו בשדה, וכל מה שיש אתנו יהי' לשלל, כי לא נוכל לקחת

אתנו מאומה, כי אם גויתנו, הדברים, הבכיות והצעקות שלנו לא נכנסו ללבם האטום הקשה כאבן.

ראינו שצרתנו צרה באמת, וישמע ה׳ את קולינו ופתאום באותו הרגע ראינו שבריצה גדולה בא לקראתינו עגלה מרותמת בשני סוסים, לא ראינו אף פעם עגלת ברזל כזו, והקצין אמר מיד לא צריך את העגלה שלכם, כי אקח את העגלה הזו עם הסוסים, ועזבו אותנו הלאה לשלום.

אז ראינו בעינינו כמו בעקדת יצחק, וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, וילך ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו, כן הראנו ה׳ את ידו הנטויה עלינו להצילנו מכל רע בכל מקום ובזמן הנכון, מה גדלו מעשיך ה׳ מאוד עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, יהי שמו הגדול מבורך לעולם.

ראה נא מה שכתוב בספר חו״ה — צריך — שיתברר אצל — האדם — כי יש לכל ההויות שבעוה״ז מעצם ומקרה גבול ידוע, ולא יוסיף ולא יגרע על מה שגזר הבורא ית׳ בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו, אין מרבה למה שגזר במעוטו, ולא ממעט ממה שגזר ברבותו, ולא מאחר למה שגזר להקדימו, ולא מקדים למה שגזר לאחרו.

כמו שאמר דוד המע״ה, רבות עשית אתה ה׳ אלוקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליה אגידה ואדברה עצמו מספר.

פ ר ק ג.

הנסיעה מירוסלב לרדומנא, לסושניצא ומהקורות שם

ביום ששי בבוקר בשעה תשע נכנסנו בכי טוב לעיר ירוסלב, ומיד נשמעה אזעקה נוראה מאוד ומכל הרחובות התחילו לרוץ לחפש מחסה מזרם ומטר אש וגפרית של מטוסי האויב הארור, וכן אנחנו ברחנו כל אחד למקום שידו מגעת, למצוא מקום מקלט, הבהלה גרמה לנו שלא יכולנו שוב להתאחד עד שעה שתים

עשרה בצהרים, אבל גם זאת היתה לטובתינו, בכדי שלא נוכל להמשיך נסיעתנו המתוכננת לפשעמישל, אשר מטוסי האויב הפציצו נורא את העיר ביום שבת, נורא ואיום, כפי שנודע לנו מיד אחר השבת, ברוך פודה ומציל.

כאמור רק אחר חצות היום, המשכנו את הנסיעה מירוסלב לעיר ראדומנא, הדרך לשם היה נורא כמהפכת סדום ועמורה, עמודי הטלפון נעקרו כולם ממקומם ונפלו לאורך ולרוחב הכביש, והחוטים קרועים ומסובכים, בורות ושיחים נעשו בכל הכביש, ואבק שריפה היה מפוזר ומפורד והכביש שחור כזפת וחיילים הרוגים, מונחים על הכביש, כדומן על פני האדמה, הכרנו בהם שנתכווצו מכאבים, ובכל מיל שנסענו פגשנו קבוצה של מטוסי האויב השטן הממהרים לזרוע הרס ואבדן, כל פעם ירדנו מהעגלה להשכיב את עצמנו תחתיה, שלא נהי' נראה להם לעין, מקום מקלט יותר בטוח לא היה לנו בשדה, רק מה שהשי"ת הסתיר אותנו תחת צל כנפי השכינה כדברי המשורר מה יקר חסדו בצילו לגוננימו, וגם בגלותנו שלח למענימו.

וכאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב, וכאשר ינוס מפני הדוב, ונשכו הנחש אשר ארסו בין שיניו, כי תכף כאשר רק נכנסנו לעיר רדומנא, היו רחובות העיר מלאה בורות עמוקים מהפצצות שנפלו שם לפני שעות מספר, אחרי אשר הצבא הפולני קבץ לתוך העיר הסוסים מכל הסביבה לבדיקת כשרון מלחמתי, לפני הוועדה שישבה שמה מהווטרינרים, והאויב ידע מזה ושלח את חיל האויר שלו ועשו בהם כליון חרוץ.

ופגרי גבלות הסוסים שכבו בראש כל חוצות, והחיילים הפולניים שעדיין נשארו שמה, תפסו את בני יהודה נר"ו לקבור את הסוסים, ונעצרנו על ידי זה מלהמשיך בדרכנו, ואחרי השתדלות מרובה ועמל קשה, הצליחה אשתי תחי' להוציא אותו מתחת ציפרנם, ולהמשיך בנסיעתנו, ובשעה ארבע אחה"צ, הספקנו להגיע לכפר סושניצה הסמוך לעיר רדומנה כשש ק"מ. הכפר שוכן על יד הנהר סאַן, והחלטנו בינתיים להישאר שם, עד שנדע לאן יהי' יותר טוב לנסוע מכאן. וכאשר עברנו על יד בית אחד בכפר, יצא מהבית בחור אחד בשם אברהם גרינבוים, קרוב שלנו מעיר רודניק, אשר גר בכפר, שהיה לו עסק שמה ואנחנו לא ידענו מזה.

וכאשר רק ראה אותנו, יצא לקראתינו, וקבל אותנו בסבר פנים יפות, והזמין אותנו לשבות אצלו בשבת, ובביתו היו נמצאים גם כן אחותו ובנה, שגורשו מגרמניה בזמן הגירוש של כל יהודי פולין, לעיר זבאשין הנודע' בעולם לשמצה ע"י הנאצים הארורים ימ"ש.

הוא אמר לנו, אני מוסר לכם את הרצפה בחדרי לישון עליה, כי מקום אחר לישון לא הי' לו, והי' לו מחסן מלא פירות, ואמר לנו, כל הפירות שברשותי נתונים לכם לאכל מהם כרצונכם, ויותר מזה אמר אין לו מה לתת לנו, וכן היה האמת, הפחד והבהלה נתרבו שם מרגע לרגע, כי היינו מנותקים מכל הארץ, ולא הי' לנו שום ידיעה באיזה מרחק אנו נמצאים מצבאות האויב.

בליל ש"ק דפקו אנשים בחלונותינו לשאול את פינו מה אנו חושבים לעשות, אולי לברוח, והיה אז אבל גדול ליהודים, יותר מתשעה באב, אבל לא היה בידינו לענות להם שום דבר, כי אובדי עצות היינו, ובשבת קודש לפני מנחה נכנס אצלנו חייל יהודי המוכר לנו בשם ליפשיטץ מעיר רוזבדוב, ולחש באזני, שהם קבלו פקודה מהצבא לברוח מהמקום, כי צבא האויב מתקרבים ובאים לפה, השמועה נתפשטה חיש מהר כרוח סוער, והבהלה האמיתית התחילה, רוב היהודים אזרחי הכפר, ברחו מיד בידים ריקניות, וגם הבחור בעל הבית שלנו עמהם, והעמידו שוב השאלה לפני, אם גם מכאן נברח.

אז אמרתי מיד להם, אנו כאשר יצאנו מביתנו מרודניק קבלנו על עצמנו עול הגלות כאמור לעיל, ואני חושב כי כבר יצאנו בזה ידי חובת הגלות, ולא אברח מכאן, כי אנה מפניך אברח בכל מקום ידך תנחנו ותמצא אותנו, לכן אם הש"ת רוצה להציל אותנו יציל אותנו גם כאן כשמעם דברי החליטה אחות בעל האכסניה שלנו ובנה, וגם גיסי שמאי ואשתו ובניהם הי"ד להישאר פה אתנו.

עמדנו להתפלל מנחה וסעדנו סעודה שלישית, שרנו זמירות של שבת בלב שבור, ובקול גדול אמרנו כולנו ה' מלך ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד בהתלהבות יותר מביום כיפור, והגם אשר בכל כוחינו התחזקנו עצמינו בכל זאת, נפל עלינו אימה חשכה ופחד מוות שאי אפשר לתאר זאת בכתב, אח"כ התפללנו מעריב, והבדלנו על הכוס ובאין ברירה הלכנו לישון על הרצפה.

בתי הקטנה בת ארבע שיינטשע תחי' הבינה את המצב הנורא אשר אנחנו נמצאים בו, ופחדה גם היא מאוד, ואמרה אלי אבא אני מפחדת מאוד, ואני מבקשת שתקרא אתי שמע ישראל, וכן עשיתי ומתוך הפחד הזה נרדמנו, הפך מדרך הטבע אשר שינה קשה והפחד מפיגו, כי כל ההנהגה מאז שיצאנו מביתנו היתה חוץ לדרך הטבע.

בבוקר השכם ראיתי כמדומה בחלום את המחבר של ספר חרדים, צורתו, הדרת פניו וגובה קומתו תוארו כמלאך ה' צב־אות, ראיתי אותו מסתובב מסביב

הבית שאנו נמצאים בו, לא אמר לי כלום, וגם אני לא שאלתיו כלום, סיפרתי מיד את החלום שראיתי לאנשי ביתי ואין פותר אותו.

כדאי בהזדמנות זו להזכיר, אשר בעת שיצאתי מביתי ברודניק, לא לקחתי מספריי אתי רק ששה סדרי משנה בכרך אחד, וסידור בית יעקב, ובתוך התיק של טלית ותפילין, הי׳ גם ספר החרדים אשר נדפס לפני כמה מאות שנה, שקניתי לי לפני שהייתי בר מצוה, ושלמתי כפלי כפליים בעדו ממה שעלה אז המחיר של ספר חרדים חדש, שזה הי׳ יקר המציאות, ולמה קניתי דוקא ספר זה, מפני שלפני זה ראיתי כתוב בשם הרה״צ הרבי ר׳ מנדלי זצוק״ל מרימנוב שאמר מי שילמד בספר זה ויהי׳ רגיל בו זה מסוגל ליראת שמים, וכאשר אנה ה׳ לידי ספר הישן הזה היקר, לא רציתי להחמיץ את ההזדמנות ומאז אשר קניתי הספר, למדתי בו בכל יום פרק אחד או לכל הפחות קריאה אחת.

וכאשר נעשיתי בר מצוה שמתי הספר לתוך תיק התפילין שלי כדי שיהי׳ בידי תמיד מוכן לקרות בו. ואחר החתונה שמתי אותו בתוך תיק הטלית שלי ככה נשאר ספר זה בידי, אבל החיים פתרו לי אח״כ את החלום, כאמור לקמן.

ביום ראשון בשעה שתים עשרה בצהרים, נשמע רעש גדול הסוען והסוער, ברחוב אשר על יד ביתנו מחיילי השטן הנאצי שכבשו את הכפר, כל אחד חיפש להחביא את עצמו בחור עכבר מגודל הפחד האיום והנורא אז נכנסה להחדר שאני בו, אחותו של בעל אכסניא שלנו שנשארה עם בנה, בבהלה גדולה, אנא חוסו עלינו, והיות שנמצאים בבית זה אצלנו חמשה גברים, יברחו ולא יהיו כולם בבית אחד, כי הרשעים האלו פוגעים תחילה בהגברים. כשמעי דבריה, אמרתי עכשיו אני מבין פתרון החלום. ואף אחד מאתנו לא יצא מהבית הזה חוצה. כי בעל החרדים אשר ראיתיו מסתובב שומר עלינו. וכן נשארנו כולנו בבית, וכולם נשמו מעט לרווחה.

פ ר ק ד .

מעשי רשע של צבא הנאצי בכפר ואת בתינו הציל

מיד שמענו הצעקות של המפקדים מצבא הנאצי הפקודות שנתנו לחייליהם, שעברו על יד ביתנו לאלפים ולרבבות, וראיתי אז דרך סדק אשר בחלון, איך

שהסטודנטים האוקראינים מראים להם אשר בבית הזה נמצאים בהם יהודים עם פיאות.

למחרת ביום שני עברו על יד ביתינו, כמה חיילים פולנים שברחו מהמערכה, והשכנים שלנו מהיהודים דברו איתם להשיב להם על מה ששאלו אותם, בנוכחות השכן בשם פלקסר ועוד שכנות וביניהם גם אשתי, תחי', ואחרי כן שוב עבר על יד ביתנו טנק גרמני עם הטאנקיסט, וירד מיד מן הטנק לבית השכן פלקסר הנ"ל, וקראו אותו החוצה והכניסו לתוך הטנק, והוציאו מחוץ להכפר, ושם הכה אותו מכות מות הרגו וזרק אותו לתוך התעלה שעל יד הכביש, אח"כ התחילו החיילים שלהם לכנס לתוך הבתים לשדוד מה שלבם חפץ, בחוץ תשכל חרב ובחדרים אימה ופחד.

האוכל כלה מן הבית, ובחנויות הכפר אין מה לקנות, כי את הכל הוריקו, אשתי תחי' שנשארה בלי כח, אזרה חיל ללכת ברגל לעיר רדימנה, לראות מה לקנות, אולי תמצא ידה לקנות מעט לחם לפי הטף, אבל בתנו בילטשע ע"ה לא נתנה לה ללכת לבדה. והלכו שתיהן ברגל בנפשם להביא לחמם. ובבואן העירה מצאו שם חיילי האויב הצמאים לדם נפשות לאלפים ולרבבות כמלאכי חבלה ההורסים ומחריבים כל חלקה טובה, כמו"כ ראו אותם נכנסים לבית הכנסת דשם ושרפו אותו באש, וכוחותיהן כלה ממראה עיניהן וכמעט שלא השיגו לקנות.

הימים היו ימי הסליחות, וביום ה' ראש השנה ולא יכולנו לצאת למקום המנין להתפלל בציבור, כי הביה"כ היה רחוק מאתנו כשני ק"מ, ושופר לא הי' לנו בבית, וחכמינו ז"ל הזהירו כל שנה שאין מריעין בה בתחילתה מריעין לה בסופה ח"ו, על אחת כמה וכמה במצב כזה אשר השטן מרקד ומקטרג בשעת הסכנה, ועל כולם החשק הנמרץ שהי' אז לקיים מצוות תקיעת שופר.

שאלתי את פי בתי הנ"ל ע"ה שהיתה אז כבת חמש עשרה, אם היא מוכנה ללכת בדרך רחוקה במקום סכנה להביא את השופר, בחפץ לב אמרה, אינני מפחדת כלל, העיקר שהשם יעזור לי להביא את השופר.

כשמעי דבריה שלחתי בשליחות מצוה והיא מסרה נפשה ללכת לקיים מצוות כיבוד אב. וגם לזכות את כולנו לקיום מצוות ה', ולצערינו הרב כלעומת שהלכה כן באתה ריקנית, כי לא רצו לתת לה את השופר, באמרם אולי לא תוכל להחזיר להם ליום מחר את השופר להתקיעות, נצטערתי מזה הרבה, והחלטתי שלא להתייאש רק לשלוח אותה שנית.

ולהסביר להם אחרי שהם יצאו כבר היום ידי חובתם ואפילו אם נגיד שלא יהי' אפשר להחזיר להם את השופר ליום מחר, גם כן החוב עליהם למסור לה

את השופר שאין כאן רק ספק דרבנן. אם לא יחזירו אותו אליהם כי ביום שני אין התקיעות רק מדרבנן, ואם לא יתנו לנו היום את השופר ודאי שיבטלו אותנו מלקיים מצות עשה מדאורייתא.

היא הסכימה שוב להיות שליחת מצוה ללכת במקום סכנה במסירת נפשה וגופה ממש, וכל מצוה שמסרו נפשם עליה נתקיימו בידם אמרו ז״ל והביאה את השופר שמחתינו היתה אין לשער על שהביאה את השופר, אבל פחדנו לתקוע שלא ישמעו האויבים ויעלילו עלינו, ולכן תקענו רק עשר קולות בלבד בקול דממה דקה שלא ישמעו בחוץ.

המצוה היתה אצלינו בשמחה רבה כמוצא שלל רב. והכל עבר ב״ה בשלום כאמור שומר מצוה לא ידע דבר רע וכדאי להזכירה לטובה על זאת. ויען שמסרה נפשה פעמיים על מצוות ה׳ לזכות את הרבים, זכותה הגינה עלינו שיצאנו מתחת צפורני הנאצים בשלום, וזכתה אח״כ להתחתן עם בעלה הרב ר׳ שמואל יעקוב, רוז שליט״א רבה של מינכן יצ״ו ונתקיים בהם, אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך ובניהם שתולי זתים סביב לשלחנו, כי זכתה להעמיד חמשה בנים, ועזרה לבעלה לחנך אותם בדרכי התורה והיראה, ע״י עמלה ועבודתה בארץ הדמים מקום נחש ושרף ועקרב, שהי׳ החנוך החרדי קשה יותר מקריעת ים סוף, ולא חשה על כוחה.

ובסוף הסכימה לשלוח את שני בניה היקרים לה יותר מנפשה, את בנה הבכור משה שיחי׳ ואליעזר שיחי׳ השני למרות הגעגועים הגדולים עליהם, ובס״ה הי׳ אז הבכור אחת עשרה שנה, והיא שכחה לגמרי את עצמה מה שסבלה לפני שנולד לה בן הבכור, כאשר היתה בחודש השביעי, בתחילת סיון תש״ט הרגישה כאבים גדולים, ולפני החג הוכרחה ללכת לבית החולים במינכן, והרופאים כולם פה אחד אמרו שהיא בסכנה גדולה ומוכרחים לסלק את העובר, והיא בשום אופן לא הסכימה, והרופאים הזהירו גם אותי ואמרתי להם שגם אני סובר כמותה, ואני בטוח שלא יקרה לה כלום.

והפרופסור שטרמר שחק מזה, ואמרתי לו אחת דברה ולא נשנה היא נשארה בערך חדשיים בבית חולים, ובכל יום נשתנה המצב לרוע, והרופאים כבר נתיאשו ממנה ומן העובר.

ואני הייתי באמת בטוח כל כך, מפני חלום שראיתי בעיר היידנהיים, בליל שני של חג השבועות את הרה״צ איש אלוקים קדוש הרבי ר׳ אלימלך מליזנסק בעל הנועם אלימלך זצוקל״ה, נכנס לביתי עטוף בטליתו ועל הטלית היה לבוש החלוקי דרבנן, והרבה מחסידיו לווּ אותו, ושמחתי מאוד שזכיתי לזה. אבל נצטערתי שלא זכיתי לראות אותו בפניו הק׳.

וסיפרתי החלום לבני ביתי שיחי', ולא ידעתי פתרונו עד אחר החג שנודע לי שבתי ביילטשע נכנסה בערב החג לבית החולים בעיר מינכן, אחרי שאחזו אותה כאבים נוראים, והרופאים אמרו כנ"ל למרות הקנסוליה של הפרופסורים לא הסכימה על הניתוח שאמרו לחסל העובר, ואמרתי שזה פתרון החלום שראיתי אותו צדיק בביתי אף שלא ראיתי את פניו הקדוש' ואינני יודע אם הביא את כל הרפואה, אבל אני בטוח שעל ידו תבוא הישועה, וכל פעם שחיכיתי בחצר בית החולים במינכן, אמרתי ביני לבין עצמי, ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתיך אשירה לד' כי גמל עלי.

וכן היה בחודש תמוז בכ"ה בו אמרו הרופאים שבעוד יום יומיים יעשו ניתוח להוציא את הולד חי כי היא כבר בחודש התשיעי, והשאירו אצלה אחות לשומרה כל הזמן, שאם תרגיש חבלי לידה, מיד יצלצלו אליהם, אבל ישועת השם כהרף עין, ולא הרגישה שום כאב מחבלי לידה, ונולד הולד ת"ל שלם ובריא, מבלי שהיה אפילו זמן להודיע להרופאים והכל הי' בלי עזרתם והרופאים כולם התפלאו ע"ז מאוד, וקראו את הבן הנולד למז"ט משה דוב שיחי' וחיתה אח"כ עוד שבע עשרה שנה, והולידה ארבעה בנים ושלוש בנות טובות ויקרות שתחי', לטובה ולברכה לחיים טובים ארוכים.

ומתן שכרה הי' בצדה, שזכתה לראות כל בניה היקרים כולם אהובים לומדים בישיבות שיחי' לאוי"ט ובנותיה שתחי' טובות ונחמדות צנועות, והולכות בדרכי אמותינו הקדושות כמותן ירבו בישראל. ובעולם העליון כדאי היא המצוה שעשתה במסירת נפשה להמליץ עליה ולהגן על כל בניה ובנותיה שימלא ה' כל משאלותם, להשפיע להם כל טוב, וע"י תורתם ומעשיהם הטובים, תהא נשמתה צרורה בצרור החיים.

הגם שסיפור הזה היה מאוחר יותר כי נשמתה יצאה כבר בארצנו הק', ואינו לפי הסדר שאני כותב, אבל אחרי שמלתא בא לידינו אחרי שהזכרתי אותה ע"י הבאת השופר המשכתי כבר לגמור כל ענינה, ואין מוקדם ומאוחר בזה ועכשיו נתנה ראש ונשובה להמשיך הלאה לפי הסדר.

וביום השני של ר"ה לא ראינו בחוץ את המשחיתים והלכנו אל מקום המנין להתפלל בציבור, וכן למחרת ביום ש"ק פרשת שובה, אבל שמועות נוראות התחילו להגיע להכפר מעיר פשמישל, איך שהרוצחים הורגים שמה בכל יום מאות יהודים בעוה"ר. ואחרי השבת נתאמתו לצערנו הרב כל השמועות הנוראות הנ"ל.

פרק ה.

ההשגחה העליונה הדריכה אותנו לצאת מהר מסושניצה

אחרי שבת שובה חשבנו מחשבות איך להשיג עופות לכפרות לפני יום הכיפורים, הגם שהדבר רק מנהג, אבל מנהג ישראל תורה ומובא בשו״ע, בפרט במצב גורא כזה שהיינו בו, הכפרות נחוצות מאוד, בליל שלוש עשרה מדות של רחמים, כאשר כבר שכבנו על הרצפה לישון, בשעה 11 בלילה, שמענו דפיקות בדלת, רעדה אחזתנו מי יודע מי ומי הם הדופקים, אל תלך לפתוח, אמרה אשתי תחי׳ אני אלך, והיא הלכה לשאול מי שמה, ערלית ענתה הבאתי לכם עופות למכור, אשתי תחי׳ שאלה אותי אם לפתוח לה, אמרתי לא, אם השי״ת רוצה לזכות אותנו בכפרות, אז תגידי לה לבוא מחר בבוקר. לא עכשיו בשעה מאוחרת בלילה. היא הלכה לה, ובבוקר שבה והביאה את הכפרות עבור כולנו.

נשמנו מעט לרווחה, כי ראינו אשריכם ישראל מי מכפר ומטהר אתכם אביכם שבשמים.

בעצם היום הזה של שלוש עשרה מדות, הודיעו לנו שכל הפליטים הנמצאים בכפר מוכרחים לעזוב את הכפר, וכן בערב יום כיפור בבוקר הלכה אשתי תחי׳ אל ראש הכפר לבקש ממנו שירשה לנו להישאר במקום. וכאשר חזרה ראתה בדרך הילוכה, שהרבה יהודים מבוהלים בורחים, וכאשר שאלה אותם מה קרה, ומאיזה מקום אתם, השיבו אנחנו בורחים מרדימנה שהורגים שמה את היהודים, ומי שבידו לחפש מקום מקלט הוא בורח.

היא נבהלה מאוד מתשובתם, ובאת הביתה בשמועה הרעה הזאת, פלצות אחזתנו, לאן נבוא ונלך ערב יום כיפור היום, מיד נזכרתי בדברי הגמרא המלמדת לאדם דעת מה יעשה ישראל לעת כזאת, שהאמוראים הקדושים נהגו לשאול לילד פסוק לי פסוקיך שאתה לומד בבית הספר, או לבדוק בספר למצוא את המבוקש, ורמז נכון מה שכתב בתורה, וכתב לו את דברי התורה הזאת וקרא בו כל ימי חייו — כלומר כל מה שהוא רוצה לעשות בחייו, ואינו יודע מה יפתח הספר ויקרא בו וימצא בו מבוקשו, חת״ס, אמרתי נלך בדרכיהם.

נכנסתי לחדר השני שנמצא שמה כמה ספרים והוצאתי חומש דברים ופתחתי אותו, ומצאתי בו את שאהבה נפשי לראות, בפרשת עקב במבט ראשון פסוק

דלקמן: שמע ישראל היום הזה אתם עוברים את הירדן לבוא לרשת גוים רבים ועצומים ממך, שמחתי מאוד כי ראיתי בחוש כי ה' מראה לנו את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה, נוסף לזה עוד בשורה טובה כמשמעו שנזכה עוד לבוא אל המנוחה ואל הנחלה לעבור את הירדן.

והיות שאנחנו גרנו כעת פה סמוך כמו ק"מ אחד אל נהר סאַן הבנתי הרמז שהפסוק מרמז לנו לעבור את הנהר, אבל לבצע את הפעולה היינו צריכים עוד סייעתא דשמיא, כי לא היה לנו לא עגלה ולא סוס לעבור את הנהר, הסתכלתי החוצה דרך חלון חדרי, וראיתי ערל אחד עובר, דפקתי בשמשה אליו, והוא שמע ונכנס הביתה, אמרתי שאשלם לו שכר טרחה שילך לחפש לי עגלה עם סוס להעביר אותנו את הנהר, והוא השיב, שדבר זה היום בלתי אפשרי כי כולם מפחדים לצאת החוצה, בפרט לנסוע לאף מקום, לא בא בחשבון. הפצרתי בו מאוד וכי אשלם בעד טרחתו ואפילו אם לא יצליח להשיג עגלה, טוב אמר אנסה.

וכעבור רבע שעה הוא בא עם עגלה רתומה, שוב ראיתי בחוש שמן השמים משגיחים עלינו ומסייעין לנו באופן נפלא, ונתחזק בטחוני שעל מי מנוחות ינהלנו כמו שנתקיים החלום של בעל החרדים הנזכר לעיל, שבמשך שלושה שבועות שגרנו בבית הזה, והגם ששליחי השטן הנאצי וצבאם היו נכנסים ויוצאים בגינת הבית יום יום, אבל אף אחד לא נכנס כל הזמן לביתינו, וכן התחיל הערל הזה לארוז את החפצים ולהטעינם על העגלה בכדי להעבירם את הנהר, וכדי שלא לעזוב פתאום את הכפר ואת היהודים מבלי להפרד מהם, שלחתי שוב את בתי ביילטשע הנ"ל להודיע להם שאנחנו מתכוננים לעבור את ה־סאַן, אם הם רוצים להצטרף עמנו נשמח אתם, ומפני שלא ידענו להגיד להם סיבת ההעברה לצד השני של הנהר, היתה תשובתם שלילית, ובכן בעזהי"ת יצאנו בכי טוב את הכפר.

והגענו אל חופי הנהר, ושם פגשנו מכונית עם חיילי האויב, המטיילים על רפסודות הנהר הלוך ושוב. בחרדה חיכינו ולא זזנו מלעמוד בצד שני של העגלה, שלא נהיו נראים להם, כל כך לעין, עד שעזבו את המקום, ומפני שמימי הנהר רבו למעלה ועלו על גדותיו, לא יכולנו להגיע עם העגלה אל הרפסודה, רק עם סירות קטנות שעמדו שם ובשלום עברנו את הנהר והגענו לפני מנחה, להכפר סטוביענקא, הרימותי ידי לד' בתודה.

פרק ו.

מה שקרה לנו בסטוביענקא לפני שעזבו הנאצים את הכפר

הערל באלאש הנ״ל, הכניס אותנו לבית יהודי הראשון שפגשנו בכפר סטוביענקא, והיה זה כבר ערב יום כיפור אחר הצהרים התפללנו בבית זה תפלת מנחה, ואכלנו את סעודה המפסקת, מבשר הכפרות שהבאנו אתנו, ולפי שהמקום בבית זה היה צר מאוד, והערל אשר היה מכיר היטב את הכפר, אמר אני אוביל אתכם למקום מרווח יותר אצל יהודי עשיר בשם געציל איגעל, ויהי׳ לכם שמה רחבת ידים. וכן הרשה לנו אשת ר׳ געציל להכניס החפצים למטבח הקיץ שלהם, ומסרו לנו גם כן בית התבן שלהם למקום לינה על השחת שהיה נמצא שמה לרוב.

בבית זה היה גם כן המנין של הכפר, והתפללנו שם תפלת כל נדרי עם הציבור ברוב עם. שהתכנסו שם מאנשי הכפר ומהסביבה, וכן למחרת באו הרבה אנשים להתפלל, והתפילות היו כמובן בהתלהבות רבה. במצב כזה אשר כל היום, לא הפסיקו לעבור על יד בית התפילה רבבות מצבאי השטן אבל אף אחד לא נכנס לבית הזה.

הר׳ געציל בעצמו עזב לפני כמה ימים את ביתו יען שלפני פרוץ המלחמה, קרא לשור אחד אשר ברפת בקר שלו בשם היטלר, והשכנים הלא יהודים הלשינו עליו, אצל הגרמנים וחיפשו אחריו להורגו, ועלה בידו לברוח ולהנצל מהם, ואנחנו לא ידענו מזה להשמר שלא לכנס לביתו מקום מסוכן כזה, כי הרוצחים כיון שניתן רשות למשחית לא מבחין בין צדיק לאחר, ואך כאשר לא ידענו, שומר פתאים השם, להצילנו מידם.

ובמוצאי יום כיפור אחר מעריב, נעלמו מיד כל המתפללים, ורק אנחנו, וכן גיסי ומשפחתו ובעלת הבית עם בנה נשארנו, למחרת יום הכיפורים בבוקר השכם, יצאתי מבית התבן ממקום הלינה, ונכנסתי להחדר של המנין להתפלל תפלת שחרית ביחידות, ואין איש בחדר חוץ ממני, הנחתי טלית ותפילין ואמרתי ברכת השחר, שמעתי מיד קול נוגש של שני מחבלים מה־עס־עס־קומנדו, על מוטוציקלין שהתקרבו אל הבית ומיד נכנסו לפרוזדור בצעקה בגרמנית — ווא איזט דער ווירטה — כלומר איפוא נמצא בעל הבית, ומבלי לחכות על תשובה, פתחו את הדלת מחדר המנין שאני בו.

וכאשר אך ראו אותי עומד מעוטף בטלית ותפילין ממולם, סגרו מיד את הדלת בדפיקה רבה ויצאו מהבית ועקבותיהם נעלמו ולא נודעו, הדבר היה לפלא גדולה בעיני מה ראו על ככה לברוח מפני, ונזכרתי דברי הגמרא על הפסוק, וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך ואמרו ז״ל זה שין של תפילין.

כי הראשי תבות — ש — של מלת שם ומלת — י׳ של ה׳ — ומלת נ׳ של נקרא הם — מלת „שין״ אם יראו את ה־שין של התפילין ויראו ממך. כן כותב הטו״ז ז״ל שמה, וביום ב׳ של סוכות נשמע פתאום קלא דלא פסק, שהגרמנים יעזבו את הכפר, ובמקומם יכנסו הרוסים ואיש לא פשר דבר לא ידע.

על הנס הזה אמרתי, מפלטי מאויבי אף מן קמי תרוממני מאיש חמס תצילנו, ע״כ אודך בגוים ה׳ ולשמך אזמרה.

פ ר ק ז׳.

כניסת הרוסים להכפר

הקול נתאמת ובעצם יום שני של סוכות נכנסו הרוסים אל הכפר, השמחה היתה לפי שעה גדולה מאוד, ולפחות נצלנו ממות לחיים, והחג עבר עלינו בשמחה ובשלוה.

אבל אשתי תחי׳ התנבאה מיד ואמרה לשמחה מה זו עושה. אין לנו בכלל במה לשמוח ובחו״ה חזר כבר בעל הבית מר איגל לביתו, ושוב נתרבו מכל צד המתפללים שבאו והרבה מהם גם מן הפליטים כמונו.

והשטן מקטרג בשעת הסכנה וגם בשעת השמחה ואירע מקרה רע להפר את שמחת החג, במה שאחד מן הפליטים שהיה מן הנכנסים והיוצאים בבית מר איגל, שלשל לתוך כיסו שעון יד של בנו שהיה מונח בחדרו על השולחן, מר איגל התנצל לפני איך אנשים משלמים רעה תחת טובה שהכניסם בביתו ולקחו השעון, ואמר שהוא בטוח שרק אחד מהפליטים לקחו, והוא שואל עצתי מה לעשות.

אמרתי לו עצתי אמונה, לאסוף לחדר המנין את כל הפליטים הנמצאים בלי יוצא מן הכלל, ואצווה להדליק נרות, ולהוציא ספר תורה מן ההיכל, וכל אחד מאתנו ישבע שבועה בנקיטת חפץ שלא לקח את השעון, ואני בטוח שאף אחד

לא ישבע לשקר ויחזיר השעון, וכן נתאספו כולם וכשמעם את שבדעתי להשביע את כולם בספר תורה, היו הרבה שהתנגדו לזה, אז נכנס בן הבעל הבית זה ששעונו נגנב, ואמר לכל הנאספים שהוא משחרר אותי ואת כל בני ביתי ואת כל הגלוים אלי, היינו גיסי ומשפחתו מפני שהוא בטוח בנו ואין לו עלינו שום חשד.

אז אמרתי לו שאני בשום אופן לא מסכים לזה והסברתי לו שזה יגרום שלא יצא לצדק דיננו, כי האנשים כל אחד מהם יהיו לו במה לתלות ולא יודה, לכן אני אהי׳ הראשון להישבע כי לפי דעתי זה יהי׳ מצוה גדולה אם כל אחד ישבע כדי להסיר ממנו החשד והחילול השם, וזה שלקח לא ישבע ויחזיר את השעון ויציל בזה נפשו ממות ונשמתו משחת.

וכאשר עמדתי לקחת הספר בידי, עמד אחד מבין הפליטים, ובקש שלא לעשות במהירות דבר גדול כזה להשביע את הרבים שבועת התורה רק יתנו רבע שעה זמן שכל אחד יעשה חשבון עם נפשו גודל הענין, ובכן החלטנו לחכות ובינתים יצא איש הזה מהחדר החוצה לרגע אמר, וכאשר אך יצא, אמרתי ששני אנשים ייצאו מיד אחריו לראות אולי יזרוק בינתים את השעון לאיזה מקום, וכן יצאו שנים מן החדר אחדיו, ומצאו שזרק על מפתן הבית את השעון והלך לו, והם הרימו את השעון, וחמת המלך מלכו של עולם שככה.

אחרי שנעשה דין למטה ולא יעשו דין למעלה, ושמחו כולם שנגמר המשפט בשלום. ושכולם יראי אלוקים המה כולל זה שלקח את השעון אחרי שנכנס בו רוח שטות, ומיד התחרט על מעשיו ועשה תשובה שלמה, במחשבה בדיבור ובמעשה. יתברך הרוצה בתשובה.

ימי חול המועד עברו בשלום והכסף כמעט כלה מכיסי כי מהכסף הייתי מוכרח לזון חוץ מבני ביתי שיחי׳, גם את גיסי ומשפחתו אשר היו אתנו כאמור, כי איככה אוכל וראיתי אותם מצטערים ברעב כל זמן שיש בידי אפילו רק פרוטות בכיסי, עד שיאופשר להם להגיע למחוז חפצם לעיר פשעמישל לבית הורי אשתו, אשר גרים בעיר פשעמישל אשר גם שם נכנסו הרוסים בחו״ה סוכות, הגם שלא נשאר בכיסי רק שלושים זהובים.

וכאשר הגעתי ביום שמחת תורה לתפלת מוסף בלחש עלתה במחשבה לפני דאגת מחר שניקר את מוחי מה אני אעשה למחר אחרי אשר אנחנו נמצאים פה בין אנשים שאין מכירים אותנו כגרים בארץ לא להם ואין מי שירחם עלינו אפילו בדברים טובים ונעימים. ומה יהי׳ הלאה, הלא עלי לחפש להמציא לאשתי ובני שיחי׳ לחם לפי הטף, והרחיים על צווארי, במה אופל להרוויח משהו, למי לפנות ואינני יודע במה להתחיל, המחשבות האלו לא נתנו לי מנוח, והפריעו לי להמשיך

בתפלתי בכל מיני תחבולות נלחמתי נגדם להסירם ולגרשם ממוחי אבל הם התגברו עלי מאוד ואין עוזר לי, הפסקתי לכן לרגע את התפלה.

ואמרתי לנפשי, מה אתך מה הרעש הזה, הלא אתה לא שלך, הלא אתה ואשתך ובניך וכל אשר לך רכושו של הקבה"ו המה, וכי לא למדת בגמרא אלו מציאות המציל מזוטו של ים הרי אלו שלו, ואחרי שהקב"ה הציל אותך ואת כל אשר לך מארס של נחש, אחר שכבר הייתם כולם בין שיניו ממש בפיו, הרי אנחנו שלו, וכי הוא לא יכול לפרנס את בניו אשר הציל משיני רשעים, וכי אני צריך לעזור לו ית"ש לדאוג לפרנסתנו, לא, ולא, יותר לא אדאג כי שלו אנחנו.

והתחלתי להמשיך בתפילתי ומיד באותו הרגע אשר החלטתי כן, הרגשתי מיד שכל המשא הכבד אשר הכביד על שכמי נפל ממני, ואמרתי בלבבי נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו, והבנתי אז דברי הגמרא במסכת מגילה ששאלו החכמים לאמתא דרבי, מה פירושו של הפסוק, השלך על ה' יהבך, ואמרה — יהבך, — פירושו — המשא — ואין חכם כבעל הנסיון, אשר הרגשתי בעצמי נפילת המשא הרחיים מעל צווארי ובשמחה שהרגשתי אז נהפכתי ממש מיד לאיש אחר לגמרי, בבחינת ואני בחסדך בטחתי, יגל לבי בישועתיך.

אכן זאת אומרת שלא לדאוג כלל דאגת מחר כי לא תדע מה יולד יום, וברוך ה' יום יום. אבל לא אמרה התורה לשבת בחיבוק ידים סגור בבית ולחכות שהשם ימטיר לי לחם מן השמים דרך תקרת הבית, כי אין סומכין על הנס, אשר ברא אלוקים לעשות, אמר הכתוב וברכתיך בכל אשר תעשה.

פ ר ק · ח ·

יצאתי לעבודת השדה והתוצאות מהעבודה

באסרו חג סוכות נתפרדה החבילה ביניינו לבין גיסי שמאי בוק ומשפחתו הי"ד, עזבו את הכפר ואותנו ונסעו להם להוריהם לפשמישל, ואנחנו נשארנו בכפר, אף שחמותו וחמותי היו אחיות, וגם חמיו הי' קרוב מצדו לחמותי והי' ידיד ואוהב שלי בלב ונפש, ובכל זאת לא הזמינו אותנו לבוא אליהם ביחד עם גיסי, באמת מאוד נתפלאתי הפלא ופלא מלהבין הדבר, בפרט כאשר נודע להם שאני משלי החזקתי בגיסי ואשתו ובניהם שהם חתנו ובתו ונכדיהם בעת צרה ואח לצרה יולד תמיד, שכחו אותנו לגמרי.

אמרתי בלבי לא ארשיע אותם ע״ז כי אין זאת אשמתם בשום אופן, ובפרט כאשר גיסי וביתו באו שמה וסיפרו להם איך שהתנהגנו עמהם כל זמן היותם אתנו ובכל זאת אין קול ואין עונה לפנות אלינו באיזה התנצלות אין זה רק שמן השמים נתנו להם בלבם לעשות כן כדי להציל אותנו, כאשר יראה הקורא היקר ההנהגה העליונה.

והגם שלא היה אפשרות בכפר להשיג צרכי מזון הדברים ההכרחיים כמו לחם ומעט חלב עבור הילדים, והבעל הבית הר׳ ג. איגל, הגם שהיה יודע ספר, לא רצה למכור לנו ממשקו שום דבר, הגם שרציתי לשלם לו מחיר המלא, באמרו אני מוכר הכל רק בעיר.

וגם הערלים לא רצו למכור לנו כלום, באמרם אתם גרים אצל מר איגל עשיר גדול, ולא רוצה למכור לכם, אנחנו נמכור לכם וכולם כאחד ענו בסיגנון זה, ולא היה לי ברירה רק ללכת לשדה ולעקור שמה לפתות — ווייסע ריבען — לתת לילדים להשיב נפשם מהרעבון ששורר אז בביתינו, אבל לא ראיתי שום תכלית בדרך זו, החלטתי לשאול את פי מר איגל, אם לא נחוץ לו פועלים לעבוד בשדותיו, כמו עקירת סלק־סוכר, כי בכפר היה חוסר פועלים, כי נתגייסו כולם לצבא לפני פרוץ המלחמה ועדיין לא שבו. מר איגל השיב בחיוב.

אז הלכתי אני וגם בניי לעבוד בשדה עבודה קשה הנ״ל, והגשם היה שוטף בימים האלו בלווי רוח וקור גדול. האדמה נתמלאה טיט וחמר, ואחרי עבודת יום יומים נקרעו הנעלים מהטיט, והבגדים נתקלקלו כמעט כליל, כמובן, לא היה לי בגדי עבודה מיוחדים כמו שיש לאיכרים העובדים בעבודת אדמה. ואחרי עבודת פרך כזו לא נתן בעל הבית כמקודם כלום, וגם לא שילם לנו בעד העבודה, רק הרשה לנו לבשל מעט תפוחי אדמה במטבח שלו. לכן לא רצו בניי להמשיך הלאה בעבודה, ויצאו מהכפר לעיר פשמישל לחפש להרויח במה שיזמין להם השי״ת מאשר יגיע לידם וישלח ברכה במעשה ידיהם בכדי שיוכלו להביא משהו לביתינו לצרכי פרנסת הבית, ורק אני המשכתי לעבוד הלאה עוד כמה ימים עד שהגשמים מנעו ממני מלהמשיך יותר, ואני מוחל לו ע״ז במחילה גמורה, וד׳ ישלח שכרו בעד מה שהכניס אותנו לכל הפחות לבית התבן שלו מערב יו״כ עד סוף חודש תשרי, הי״ד.

כאמור גרנו עדיין אצלו, וימות החורף התחילו לתת אותותם, ברוחות חזקות וקור גדול שלא כרגיל בכל שנה שכבר לא היה אפשר לישון בבית התבן, באין ברירה יצאה אשתי תחי׳ והתינוקת על ידיה החוצה בכדי ללכת לחפש באיזה בית לשכור חדר לגור בו. וכאשר עברה דרך בית ערל אחד פולני, וראה אותה דרך

החלון והגשם יורד עליהם, פתח את החלון וקרא אותם לשאול למה מסתובבים ברחוב בגשם. וקרא אותם הביתה, ושאל מה הם מחפשים, ספרה לו אשתי תחי' שאנחנו גרים בבית התבן, וכעת אי אפשר מפני הקור וכי מחפשת חדר לשכור, קודם אמר לה לשבת ונתן לחם וכוס חלב לתינוקת אחר כך אמר גיסתי אוקראינית יש לה חדר שבו גרה מורה עד פרוץ המלחמה, וכעת עזבה את החדר ואת המקום, אני אתן לך פתק לגיסתי שתשכיר לכם את החדר, אחר ראותי בעלך הולך כל יום בגשם לעבודה, אני אמליץ בעדכם שתשכיר לכם את החדר, וכן ה' השכירה את החדר, ובאותו היום בס"ד הוצאנו את כל החפצים מביתו של מר איגל.

וכראות מר איגל, שאנחנו עוזבים את ביתו ומתפרדים ממנו שאל אותנו לאן פניכם מועדות ללכת, אמרנו אל בית האלמנה בשם קלצקין שהשכירה לנו חדר לגור בו, אמר לנו מר איגל, אני בטוח שלא תגורו שם אפילו שבוע אחד מפני שיש לה בן שובב ורשע שלא יהי' לכם ממנו מנוח רק צרות רבות ורעות ותהיו מוכרחים מיד לברוח משם.

אבל מד' מצעדי גבר כוננו ודרכם יחפץ, וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלימו אתו, וד' ברוב רחמיו וחסדיו נתן לנו חן וחסד לפני שובינו בעיניהם ובעיני הגוים השכנים ובעיני בעלת הבית ובניה, וכאשר רק נכנסנו להחדר, מיד הביאה לנו בעלת הבית, פת לחם גדול מאוד, ואמרו יסעדו את לבכם, וכעבור כמה רגעים הביאה שוב כמות גדולה של קמח בכדי לאפות פת, אבל לא רציתי לקבל הקמח חינם עד שתגיד את המשקל ואשלם לה, היא סירבה לקבל כסף, אבל בקושי גדול ובע"כ שקלה את הקמח ששקל שש עשרה ק"ג, והביאה לנו גם עצים להחם את החדר ולאפות גם את הפת.

והיות שאשתי תחי' היתה כבר חלשה מאוד מכל הטרדות והרעב, אמרתי שאני גם יודע ללוש את העיסה, וכאשר נכנסה בעלת הבית וראתה שאני מתכונן ללוש את הקמח, לא נתנה לי לעשות כלום, וקראה מיד את בתה שתלוש ותאפה לנו את הפת, וכן עשתה.

גם השכנים הגוים מסביב הבית הביאו לנו עצים אחרי אשר בכפר לא הי' אפשר להשיג עצים, וכן קרבו אותנו מאוד עד אין שיעור השכנים האוקראינים, הגם שאומה זו ידועה לשונאי ישראל, בכל זאת לא יאומן כי יסופר מה שעשו עמנו. והגם שאף ליהודי אחד מאלפי פליטים שעברו שמה לא רצו להשכיר דירה לאף אחד בבורחם דרך הכפר מפני חמת המציק הגרמני, וחסדי השם כי לא תמנו ולא כלו רחמיו מאיתנו. וראינו שעיני השם למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב, שלא כדרך הטבע מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי.

ועל ש״ק באו בניי שיחי׳ הביתה מפשעמישל, ותלי״ת שגם שם הזמין להם להרוית, וכאשר נכנסו להחדר המחומם, וכבר היה מוכן לש״ק לחם ודגים, נשמו לרוחה, הודו לד׳ כי טוב וכו׳ יאמרו גאולי ה׳ וכו׳..

פ ר ק ט .

דברים נפלאים שעשה ה׳ לנו על־ידי האוקראינים

הכתוב אומר ויתן ה׳ חן העם בעיני מצרים וישאילום הדבר הזה ממש עשה ה׳ לנו, לא בזכותינו רק ברוב רחמיו וחסדיו אשר טוב גמלנו ובזכות אבוה״ק, כי אין לשער ואין לספר גודל החסדים אשר הראנו בשליחותם של הרשעים הארורים האוקראינים, אשר מאוד כבדונו, ועזרו לנו באופן פלאי כאשר אכתוב הלאה בס״ד, לא יאומן כי יסופר הדברים היוצאים מכלל טבע המציאות, וכולנו ראינו בזה נס גדול מאוד מאתו ית״ש ואין מילים בפי להודות על אפס קצהו.

אחרי ש״ק נכנסו אלי מנכבדי הכפר וראשיו לביקור נימוסי כשכן חדש אצלם, שוחחנו מעט, ואחרי שנכנסו אתי בדברים שאלו אותי ממה אתם חושבים להתפרנס כאן בהכפר, אמרתי שעדיין אין אנו יודעים מה לעשות.

והם היו להם בכפר צרכניה אוקראינית בשביל כל חברי הצרכניה וחלקו אז לכל נפש ק״ג קמח, וחצי ק״ג סוכר לכל שבוע, כידוע היו אז המצרכי מזון האלו מיקרי המציאות בכפר וכל שכן בעיר פשמישל היה כמעט רעב. ועמדו בלילות בתור אצל המכולת בכדי להשיג פת לחם. והגוים האלו שלחו לנו הביתה שלשה ק״ג קמח $1\frac{1}{2}$ ק״ג סוכר עבור כל אחד שלוש פעמים יותר ממה שנתנו לחברי הצרכניה האוקראינים, הנכבדים האלו התחילו להיות מהנכנסים ויוצאים אצלי, והם היו בקיאים בתנ״ך, ושאלו אותי הרבה שאלות, ובעל כרחי הייתי מוכרח שלא להשיב פניהם ריקם. כי איך יכולתי להיות להם כפוי טובה, ושלמה המלך ע״ה אמר משלם רעה תחת טובה לא תסור רעה מביתו, וכך המשיכו לבוא אלי יום יום, וכאשר ישבו בערב שבת אחרי הצהרים לפני זמן הדלקת הנרות בקשתי סליחתם, ואמרתי להם אשר בעוד שעה יהי׳ אצלינו שבת ואנחנו לא מתעסקים בשבת בדברי חול וכדומה לפי דיני דתינו, הם הבינו אותי ויצאו, ובצאתם אמרו לי התנהגות שלך מצא מאוד חן בעינינו כי רואים אנחנו שאתה שומר הדת שלכם, והם שמחים על זה ולא יפריעו לנו בשבת כלום.

במוצאי שבת כאשר ראו שכבר הדליקו את הנר, התחילו מיד לבוא, וכן למחרת ביום ראשון בערב באו שוב, ונכנסו אלינו, ובסוף אמרו לי שהם מודאגים מאוד שלא יודעים ממה נתפרנס, ואמרו לי שהחליטו ליעץ אותי שאהיי להם למשביר עבור הצרכניה שלהם. לקנות עבורם את כל הצטרכותם, ואנחנו ניתן לך ריווח מכל דבר שתקנה ותמכור לנו. ומזה תתפרנסו, כשמעי דבריהם הטובים צהבו פני משמחה שראיתי שעיני ה' פקוחות עלינו לפרנסנו בכבוד ובדרך נס ופלא.

אמרתי להם שאני מודה להם מאוד בעד העצה הטובה הזו, ואני רואה דבריכם יותר מעצה טובה בלבד אלא גם למעשה, אבל מה אעשה, ראשית אין לי כסף הנחוץ לעסק הזה, ושנית הלא ידוע לכם שאצל הרוסים אסור לסחור ואם יתפסו אותי יחרימו את הסחורה.

והם השיבו לי על ראשון ראשון מה שאין לך כסף, אנחנו ניתן לך כסף, וראש המועצה שישב שמה והוא היה ראש המדברים, פנה מיד אל המזכיר שלו שישב בצידו, ואמר לו לך והביא לי עשרת אלפים זהובים שהם יהיו תמיד בידי ובעד כל סחורה שאביא ואמכור להם, ישלמו לי כל פעם גם עם הריווח.

גם אמרו שהם אין צריכים חשבונות רשמיים מהסוחרים רק שאני אכתוב להם חשבון על מה שאמכור להם וזה די עבורם כי הם מאמינים לי, גם יתנו לי אישור מהמועצה עבורי ועבור בניי שאנחנו קונים ומובילים הסחורות רק עבורם, וממילא לא יחרימו הרוסים את הסחורות ובכן נעשה ונגמר העסק בכי טוב, ומאז היתה פרנסתנו בריווח ובכבוד גדול, וביתינו היה מאז פתוח לרווחה לכל העוברים ושבים מהפליטים להחיות נפשם באכילה ושתיה ובחוש ראינו המן נופל ויורד לביתינו ממש מן השמים.

וכל כך כבדו אותנו השכנים הערלים האלו עד שהתחילו לבקש ממני לצאת מחדר הקטן הצר שאני גר בו עכשיו והם יתנו לי דירה יותר גדולה וטובה בלי שום שכר דירה, ונימוקם אתם, שהם רוצים שאהיי יותר סמוך אליהם לשוחח אתי, יען שכל הדברים אשר שמעו ממני שהם כל כך טובים והם נחקקים בזכרונם. וימים יבואו שיצטרכו להם.

אמרתי להם, שאני שמח מאוד לשמוע מהם דברים כאלו, ובחפץ לב הייתי מסכים עמהם לזה, אבל מה אעשה שלא אוכל לעשות זאת בלי רשות בעלת הבית שלנו, מיד שלחו לקרוא אותה ושאלו את פיה, היא השיבה להם תכף שבעד כל הון היא לא תסכים לדבר זה, שנעזוב את ביתה, כל זמן שאנחנו נהיה בכפר הזה, מפני שהיא היתה הראשונה להכניס אותנו לביתה, בשעה שאף אחד לא רצה להכניס לשום יהודי מהפליטים שבקשו למצוא מקום מקלט בכפר.

ובכן נעשיתי המוציא והמביא שלהם, ונודע שמי בכל הכפרים, והתחילו לבוא אלינו מכל הכפרים לסחור אתנו והביאו מכל טוב לביתינו, ונתקיים בי ותשימני ראש גוים.

ובעז״ה, התחלתי לשלוח לגיסי ומשפחתו וכן לחותנו דודי ומשפחתו אשר גרו יחד בעיר פשמישל, לחם חמאה וביצים להחיות נפשם ברעב.

ואח״כ התחלנו ג״כ לנסוע לעיר לבוב לקנות סחורה, ושמה הכרתי את הרה״צ הר׳ ישעיהל׳ה הרב מטשכויב בנו של הגאון הצדיק בעל דברי חיים זצוקל״ה וגם את ש״ב החסיד הנגיד הר׳ ירחמיאל שיף מקרזנוב הי״ד.

הבאתי להם כל פעם חמאה שעשינו בביתינו כי לא אכלו חמאה מן השוק. וזה הי׳ אז דבר חשוב יקר המציאות.

לא פעם כאשר שכבתי בלילה על משכבי עשיתי חשבון עם נפשי, מה זה עשה ה׳ לנו, רב טוב וחסד גדול כזה שאין לשער והכל באופן נפלא ונעלה ומיוחד שלא כדרך הטבע, כי הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, ופתאום האוקראינים הרשעים נהפכו עורם, וכל מגמתם רק איך לעשות לי טובות גדולות כאלו.

מששתי כל כלי ולא מצאתי בי מאומה לא תורה ולא עבודה ולא גמילות חסדים, אדרבה מצאתי את עצמי מכף רגל ועד ראש אין בי מתום, מלא חטאים ופשעים שאדם לא ניצל מהם בכל יום, וחטאי לו יריחון בי שכני, אזי ברחו ורחקו מגבולי, כדברי רב האי גאון ז״ל אשר עד שמים שיאו ומה יענה גמלה נגד הענק, ואפילו אם הייתי כל המעשים הטובים ועוסק בתורה ומקיים המצוות בכל הכוונות, בכל זאת אפילו רק בעד טובה אחת מן הטובות האלו שעשה הקב״ה אתנו, היא שווה יותר פעמים בלי מספר מכל מה שעשיתי ק״ו שעדיין לא עשיתי כלום בחיי, מה שאני מחוייב לבוראי ית״ש על אחת כמה וכמה, שהטובות שעשה עמנו המה לאלפים ולרבבות בכל יום ובכל עת ובכל שעה ודאי שאוכל לומר אלו מלא פינו שירה כים וכו׳ אין אנו מספיקים וכו׳ הטובות שעשה עמנו.

ולבי דואג ע״ז הרבה שלא אהי׳ ח״ו מאותם שנאמר עליהם ומשלם לשונאיו על פניו, לכן אני מתבייש מאד מלהרים ראשי כי אין לי מה להשיב לד׳ ומה לשלם לו על כל תגמוליו עלינו, ולא נשאר לי רק להתחנן לפני ה׳ מתי יגיעו מעשי ומעשי בניי ונכדיי למעשה אבותי, לעבוד את ה׳ שלא ע״מ לקבל פרס, ולהיות שמח בחלקי במה שהבדיל אותנו מן העמים התועים הטמאים עושי רשע וחכמים המה רק להרע, ולנו נתן תורת אמת הקדושה והטהורה הנגלה והנסתר להורות לנו הדרך נלך בה והמעשה אשר נעשה, היפך ממה שראיתי בשנות

המלחמה אשר הייתי גולה ממקום למקום וגרתי בין י"ג אומות וכולם כאחד טמאים מתועבים.

ולא זו בלבד שלא מגיע לנו שום פרס ע"ז אדרבה אנחנו מחוייבים לשלם לו במסירת נפשנו ואת כל אשר לנו על קידוש שמו ית' על אשר נתן לנו תורה נצחית כזו. וי"ר שנוכל לקיים את כל מצוותיה כרצונו ית"ש.

פרק יוד

הצרות שהמיטו הרוסים עלינו ועל כל ישראל

כאשר עברו כמה שבועות בשקט תחת משטר הרוסים, והקול נשמע לעבר השני של ממשלת נצר זדון היטלר ימחשמו"ז שכאן חיים היהודים בשקט, התחילו היהודים שנשארו שמה לברוח לכאן, לחסות תחת משטר הרוסים, והשמועות הלא טובות עשו להם כנפים, מכל הערים מסביב אשר ממשלת הרוסים מגיע, את שמלאכי חבלה שלהם, הנ' ק. וו. ד. הנודעים לשמצה, אוסרים את כל הפליטים המגיעים משם לכאן. ומשליכין אותם לכלא בלי חמלה, ובלי משפט את כל הבאים לידם, כמו כן אוסרים את העשירים בעם, ואת אישי הציבור היהודים במדינה ושולחים אותם ברכבות משא, סגורים המובילים אותם לסיביריה.

אימה ופחד נפלו על היהודים כולם בלי יוצא מן הכלל, והתחילו גם להחרים את הדירות בכל בית, והשאירו לבעל הבית עם משפחתו, לכל היותר שני חדרים, ובהחדרים שהחרימו מכניסים להם שכנים רעים שממררים את חייהם, גם סגרו את החדרים והתלמוד תורות, והבתי כנסיות, ובתי מדרשות, והצרות נתרבו מיום ליום במדינה, ואין רגע בלי פגע, עד כדי כך שהפליטים שבאו לכאן ועדיין לא נפלו לידם, התחילו לברוח חזרה אל ממשלת זדון הנאצים למאות ולאלפים ובסוף גם לרבבות הגיעו הנשים לקחו את ילדיהן על ידיהם וברחו חזרה לזרועות השטן.

מי שהיה לו עינים לראות, ראה את הבירור מלמעלה למטה, מי שהוא ברח מכאן אל הנאצים, ואחרים ברחו מן הנאצים לכאן, מי ינוח ומי ינוע מי במים ומי באש.

ואחרי כל הגזירות האלו, פתאום בלילה אחד הודיעו הרוסים ברדיו, שמעכשיו הם פוסלים כל שטרי כסף אשר במדינת פולין, ונשארו עשירים ונגידים עניים

ואביונים באותו הלילה, ולא נשאר בידם לפורטה אפילו פרוטה אחת, כולם יצאו מבוהלים ודחופים מגזירת מלכות הרשעה מבלי לדעת מה לעשות או למי לפנות. ונתקיימה ממש כל התוכחה, בבוקר יאמר מי יתן ערב, ובערב יאמר מי יתן בוקר. מפני הגזירות המשונות המתחדשות עלינו יום יום, ולפני שנודעה הערמומיות שלהם הכניעו כמעט את כולם.

ואז יצאו שוב בגזירה חדשה שכל אחד מחויב להתיצב לפני ועדה במועצה של הממשל שלהם, בדרישה שכל אחד יביא תמונות ויקבל מהם דרכון רוסי אצל הנ. ק. וו. ד. וכולם מקטון ועד גדול יבואו לכפר מעדיקה, הרחוק מאתנו ששה עשר ק״מ, ושם במקום יקבלו את הדרכונים.

ומעת יצאה גזירה הרעה הזאת, נמס כל לב יהודי כמים, רעדה וחיל אחזתם. יצאו מבוהלים מחוסרי עצה מה יעשו, אם לקחת הדרכונים הרי כבר נהיו עבדים שלהם. או אבודים על ידיהם. כי יעשו עמנו מה שלבם חפץ, כי מי יאמר להם מה תעשו, והם כבר יזמו עצות של הבה נתחכמה. ואם נסרב מלקבל הדרכונים, אז נהיו אצלם כחשודים כאויבים וכמרגלים, כדרכם לבוא בעלילות רשע לכל חף מפשע, ואוי ואבוי למי שהם מטפלים בו כחשוד בריגול, האנשים כמעט יצאו מדעתם אז מבלי לדעת מה להחליט, אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי, ובמה שנוגע בפרטות אלינו, שמענו היות הכפר שלנו יושב על יד הספר, יגרשו משם את כל הפליטים שהיו בס״ה יחד אתנו שלוש משפחות, שנתישבו שם אחרי שאנחנו כבר גרנו שם, כאשר שמעתי שמועה זו נסעתי מיד לעיר לבוב. לשאול את פי אדמו״ר הרה״צ הר׳ ישעיהל׳ה בנו של הדברי חיים זצל״ה מה בפיו הק׳ ליעץ אותנו לעשות בענין זה, וכאשר שוחחתי אתו, אמר לי בזה הלשון, לדאבוני אין אתנו יודע עד מה, כי נתקיים בנו ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, הוא ברך אותי ונפרדתי ממנו.

כאשר חזרתי הביתה, בא אלי פתאום ראש המועצה של הכפר ומזכירו, ודברו על לבי דברים טובים. כדלקמן:

אחרי אשר שמענו שדורשים מכם שתקחו דרכונים שלהם, ומאתנו הם דורשים שנגרש את הפליטים מהכפר, לכן יש לנו עצה אחת וטובה היא אליכם. היינו, אנחנו ניתן לכם חמש עשר מורגים אדמה בערך ארבעים דונם, ונרשם אותם בטבו על שמכם והרישום נעשה על תאריך מוקדם עוד מלפני המלחמה, כי הטבו נמצא במועצה בידינו לעשות כטוב בעינינו, והדבר לא יודע לאיש, וממילא על ידי הרישום אצלינו אתם תהיו נחשבים מתושבי הכפר ולא יחול עליכם צו הגירוש, ואתם תקחו את הדרכונים.

דבריהם הטובים נכנסו ללבי, כי באמת היתה זאת עצה טובה ונכונה למאוד, בפרט שראיתי שהם מעצמם הציעו זאת לפני מבלי שבקשתי זאת מהם, ונותנים לי זאת בלי שום תשלום, כי לא עלתה על דעתי אפילו לבקש מהם דבר גדול כזה וראיתי דבריהם הנאמרים כמסיחים לפי תומם.

ואני בחרתי מאז לשבת בכפר מללכת לגור בעיר פשמישל הגם שגר שמה הדוד שלנו, וגם שני גיסים שלי, אמרתי הננו רואים בתורה בזמן הפיכת סדום ועמורה, אמר לוט לשבת בצוער כי מצער היא ותחי נפשי.

לכן ראיתי עצתם נכונה ולטובה אלי למאוד, כי לא לחנם מספרת התורה הק' את דברי לוט, רק כדי ללמוד מהם למעשה לעת מצוא. לכן נתתי להם את הסכמתי והחלטתי לקחת הדרכונים, אבל רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום.

פ ר ק י א .

איך שמן השמים עכבו אותנו מלקחת הדרכונים

אמונה חזקה ותקוה טובה, חזקו ואמצו את לבבינו בימים האלו ימי ניסן שימי הגאולה ממשמשים ובאים, ובטוחים היינו כי בחודש זה אנחנו נגאלים, ושכחנו ביניתיים את כל התלאות, כי טרודים היינו בטרדה של מצוה להכין מצות מצוה ויין לארבע כוסות של פסח והעיקר המצות, בפרט מצות שמורה, הי' קשה מאוד להשיגם כי אפילו צרכי מזון של חמץ לא הי' בנקל להשיג כל שכן מצות.

וכאשר בפשמישל אפו אז מצות מקמח של השוק ובמשטר הרשע לא רציתי לסמוך על ההשגחה, יען לא הכרתי את המשגיחים, החלטתי אז לקנות רק מצות שמורה עבור כל משפחתי תחי' הגם שיעלו לי הרבה יעלו מה שיעלו, להוציא את עצמנו מכל הספיקות באיסורי חמץ ח"ו.

וממילא נתרבו ההוצאות מאוד, ובכלל נפסק המסחר בעיר תמורת כספים רק תמורת מצרכי מזון, יהיה יותר קל לקנות משהו, והיות אשר בכפר שלנו היה לי קל להשיג מצרכי מזון כמו חמאה קטניות וכדומה, קניתי דברים אלו בכפר בכסף להוביל אותם לפשמישל ושם השגתי בעדם דברי ביגוד הנצרכים לאנשי הכפר, ותלי"ת שהרווחנו כדי פרנסת ביתי בזה.

אבל מיום ליום נשתנה המצב לרעה, כי הרוסים העמידו שוטרים בפרשת דרכים לבדוק את הנוסעים, ואת ההולכי רגל העוברים ושבים, לראות אם לא מובילים סחורות ממקום למקום, ואם מוצאים מחרימים את הסחורות, ופעם נסעתי עם הרבה סחורות, והגם שהיה לי אישור מהצרכניה של הכפר שאני קונה הכל בשבילם כנ״ל, לא השגיחו על האישור, כי במקומות הכבושים ע״י הצבא, כל חיל יעשה את הישר בעיניו בפרט כשהוא רואה שיכול להנות מהסחורות שהוא מחרים ומי יאמר לו מה תעשה, אבל אחרי שהתווכחתי אתם, ולא רציתי לעזוב את המקום ריקם, ובסוף החזירו לי את כל הסחורה ממש בדרך נס, והבאתי הכל לשלום הביתה, ברוך הפודה ומציל בכל עת ובכל שעה.

אחרי הפסח הגיע היום אשר הרוסים קבעו לנו לבוא למשרד הנ.ק.וו.ד. במדיקה עם כל אנשי ביתי ועם התמונות של כל אחד, ושם במשרדם נתנו לי טופסים למלאות עבור כל איש מאתנו. ואחרי שמלאתי אותם לקחום מאתנו בצירוף התמונות, ואמרו לחכות בחוץ עד חצי שעה, ואח״כ נקבל מהם את הדרכונים.

אמרתי לאשתי תחי׳ שאינני רוצה לעמוד ולחכות בחוץ רק אכנס אל השו״ב אשר גר בבית מול משרדם, וכולם נשארו לחכות בחוץ, וכאשר אך נכנסתי לא הספקתי אפילו לדבר מלה עם השו״ב, ראיתי פתאום יהודי צעיר כבן ארבעים גבה קומה נכנס, ומתקרב ישר אלי, הוא נתן לי שלו׳ והחזרתי לו שלום כמובן, והוא אומר אלי בזה הלשון ממש באידיש, מה אתם עושים כאן ? אמרתי לו באנו הנה לקחת דרכונים. והוא השיב לי מיד בזה הלשון באידיש — איך הייס אייך נישט נעהמען קיין פעסער — אני מצווה לכם שלא לקחת דרכונים, שאלתי אותו למה ? והוא השיב שנית כנ״ל אני אומר לך שלא לקחת דרכונים. ואמר שלום זייט געזינט ויצא מן החדר.

שאלתי את השו״ב אחרי שיצא האיש מי הוא האברך הזה אשר נתן לי פקודה כזו. והוא השיב אני לא מכירו. אז אמרתי לו, עכשיו אני רואה שרק בשביל זה נכנסתי לכאן כדי לשמוע דברים האלו מפי האיש הפלא הזה. ואני הולך מיד לעשות הלכה למעשה למשרד הנ.ק.וו.ד. ואדרוש בחזרה את הטופסים שמילאתי, כי אינני רוצה לקחת את הדרכונים. וכן עשיתי מתחילה לא רצו להחזיר לי את השאלונים עם התמונות, התחלתי לדבר אתם בקול רם, בקול כזה שהם אינם רגילים לשמוע, ואין זה לרוחם. ואני כבר הכרתי אותם שדוקא בקול כזה שאינם רגילים לשמוע בזה ארכך אותם ויחזירו לי הניירות.

כי כל כוונתם להסוות את עיני האנשים, כדי להחזיק אותם כאנשים הטובים

ביותר השונאים את המריבה, ובאופן זה הוצאתי בולעם מפיהם והחזירו לי את הניירות עם השאלונים, והתמונות וחזרנו הביתה לשלום.

ובדרך אשר חזרנו הביתה חשבתי אז בנפשי אולי היה זה אליהו הנביא זכור לטוב. הגם שידעתי שלא נכון מצדי לחשוב מחשבה כזו. כי יודע אני בעצמי שאינני כדאי, מכל מקום, ראיתי בזה, יהי' מי שיהי' האיש הזה, אי אפשר לי להעלות על הדעת שיבוא מעצמו בן אדם שלא מכיר אותנו, ואנחנו לא מכירים אותו ואינני יודע את שיחו ואת טיבו שיתן לנו פקודה כזו שלא לקחת דרכונים, ובדרך הטבע לא הייתי צריך לשמוע אליו.

אבל עצת ה' היא תקום, והרבה שליחים למקום.

כי ראינו אחרי שש שנים כאשר חזרנו הביתה מסיביריה ועברנו דרך אותו הכפר, אז נודע לנו כי כל האנשים אשר קבלו את הדרכונים השאירום הנ.ק.וו.ד. במקומם בהכפר מבלי לנגוע בהם לרעה, אבל מיד בפרוץ המלחמה של הנאצים עם הרוסים בשנת תש"א וצבאות השטן הנאצי כבשו בחזרה את צד השני של הנהר סאן, השמידו מיד את כל היהודים בהכפר בעוה"ר, הי"ד. ומחוייבים אנחנו ע"ז להודות ולהלל ולשבח להשי"ת על הישועות והנפלאות אשר עשה עמנו השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו. להנחנו במעגלי צדק, כי גבר עלינו חסדו ולזכור תמיד כי אמת ה' לעולם.

פ ר ק י ב .

איך הרוסים לקחו אותנו ושלחו אותנו לסיביריה

אחרי שובנו הביתה הרגשתי שאבן כבדה מונח על לבי ולא ידעתי מה זה ועל מה זה, אבל חכמז"ל הק' אמרו לנו אף על פי דאיהי לא חזי מזליה חזי. ולבי אמר לי שימים קשים באים. ונחוץ מאוד להתחזק ולהתאמץ ולקוות אל השי"ת שלא יגעל אותנו בין הרשעים האלו אשר אנחנו נמצאים בידם ויקיים בנו אשר לא מאסתים ולא געלתים להפר בריתי אתם למען הקים את השבועה אשר נשבע לאבותינו.

בניי יהודא ודוד שיחיו נסעו ללבוב בעניני מסחר הנחוץ לפרנסת ביתינו, וכעבור כמה ימים אמרה אשתי תחי' שגם היא רוצה לנסוע ללבוב לחפש שמה דירה ולצאת מהכפר בדיוק להיפך מהקודם שכל חפצנו הי' דוקא לשבת בכפר,

מבלי לדעת למה אנו רוצים לצאת מהכפר, אף שמצד השכנים לא נשתנה דבר והם מכבדים אותנו כ״כ ומרוויחים הרבה על ידם ב״ה, לא ראיתי בזה שום סיבה למה נשתנה הדבר אצלינו שכל מגמתינו כעת רק לברוח מהכפר. אין זה כי אם שמן השמים רוצים זאת ולכן מחשבה זו מנקרת את מוחינו וד׳ הטוב בעיניו יעשה.

היא נסעה ללבוב, ואני עם בני הצעיר יואל שיחי׳ ובתי הקטנה שיינטשע תחי׳ נשארנו בבית, פתאום באו אנשים מהכפרים הסמוכים אלינו ובשורה לא טובה בפיהם, שהרוסים אוסרים את כל הפליטים אשר סרבו לקבל דרכונים, נדהמנו מהשמועה, לא חיכיתי הרבה אני והשכן הטוב שלנו מר יצחק זילברמן נר״ו גם פליט, יצאנו מבתינו ללון במקום בלתי ידוע, ונכנסנו לבית התבן של ר׳ בעריל יהודי תושב בהכפר בלי ידיעתו, בכדי לשבת שמה, עד שיודע לנו בדיוק מה קרה שם בהכפרים.

בפחד גדול ישבנו שם כל הלילה מבלי לישון רגע, וכאשר רק נכנסנו התחיל הכלב לנבוח בלי הפסק עד שניחר גרונו אחר חצות הלילה, ומאוד פחדנו מזה שלא יגלה אותנו אם השוטרים רוכבי סוסים שעוברים שמה כל שעה ישמעו קול כלב נובח בלי הפסק. ואף שעברו כמה פעמים לא הרגישו בנו, וכאשר עלה השחר חזרנו הביתה לקחת טלית ותפילין, ושמתי לדרך פעמי ללבוב, עם הרכבת ואת הילדים השארנו לבד בבית. וכאשר באתי ללבוב בדיוק מצאתי אשתי תחי׳ הולכת וכאשר ראתה אותי נבהלה מאוד, ושאלה מה קרה כי לא שמעה את השמועות אשר נפוצו מהכפרים שאוסרים את הפליטים, סיפרתי לה, ויחד הלכנו לחפש דירה, יגענו ולא מצאנו וחזרנו הביתה בפחי נפש, ואז נודע לנו שרק הפליטים אשר באו מגרמניא בלי משפחותיהם, מחזיקים אותם הרוסים כחשודים בריגול ושלחו אותם לכלא. וגם בלבוב התחילו לחפש בבתים אחרי פליטים כאלו, ואסרו את כל הבא לידם בלי לעמוד על בוריו אם הוא יחיד שברח או שיש לו המשפחה כאן באיזה מקום כיון שניתן רשות למשחית לא מבחין.

ובניי שיחי׳ אשר היו אז בלבוב כנ״ל, וכאשר הנ.ק.וו.ד. נכנסו בבית לערוך שם חיפוש מקום שהם היו ישינים שם. וראו אותם ועשו את עצמם כאלו ישינים ולבם פעם בקרבם בלי הפוגות, וכאשר השוטרים הרגישו בהם שאלו את בעל הבית מי הם אמר להם שבאו מהכפר והביאו חלב למכור, העירו לאחד מהם ואמרו להראות להם התעודת זהות שלו וכאשר הראה לו שוב לא שאל את השני והוא לא הי׳ לו שום תעודה בידו וניצל מהם תלי״ת.

למחרת נסע בני אשר היה לו התעודת זהות הביתה כדי להוציא תעודת זהות גם לאחיו שנשאר בלבוב ולשלוח אותו אליו כדי שיוכל לבוא הביתה, אבל כבר

הי׳ מאוחר, כי הוא הגיע בערב שבת, ולא הי׳ זמן לשלוח אליו ללובוב, ובליל שבת בשעה שלוש אחרי חצות, דפקו המחבלים של הנ.ק.וו.ד. אצלנו בחלון לפתוח להם, וכאשר פתחתי להם אמרו מיד להדליק את הנר, אמרתי היום שבת אצלינו ולא אדליק והדליקו בעצמם, ואמרו לארוז את החפצים שלנו וללכת אתם, ועגלה חיכה על יד הבית בחוץ.

ארזנו את הכל כי הי׳ לנו סל גדול קלוע מקני ערבה, והכנסנו לתוכו כמעט הכל, ולבסוף חזרו הרשעים בהם, ולא נתנו לקחת את הסל. ונשארו שמה כל החפצים ומפני המהירות שכחתי להוציא מן הסל את הספר חרדים אשר הכנסתי בו, וצער גדול הי׳ לי ע״ז עד היום, וגם את הלחם אשר נאפה לפני השבת וכד שמנת וחמאה שכחנו לקחת, ויצאנו באין צידה לדרך.

הם הובילו לעיר פשמישל, והכניסו אותנו לקרון של רכבת משא, וסגרו הדלת, ברכבת זו היו קשורים חמישים קרונות מלאים אנשים נשים וטף כולם פליטי חרב מהשטן הגרמני, הגם שלא אמרו לנו לאן פנינו מועדות ללכת, אבל הרגשנו שכאן תתחיל גלות סיביריה, בכלל מיד כאשר הכניסו אותנו לתוך הקרון. הרגשתי שנפל ממני אבן הכבד, אשר הכביד עלי מאז שיצאנו ממדיקה אחרי שסרבתי לקבל מהם הדרכונים כאמור לעיל, ומי שהי׳ עיניו בראשו ראה גם כאן את ההשגחה העליונה הפרטית ואת הבירור שעשו מן השמים.

ובעיני ראיתי דרך החלון של הקרון את הבהלה ברחוב והאנשים אשר הנ.ק.וו.ד. לא הצליחו לתופסם, באו בעצמם להתיצב לפניהם ובקשו מהם שיכניסו אותם לתוך הקרונות שעמדו לרשותם. ולהיפך ראיתי מהאנשים שנסגרו על ידם לקרונות הצליחו בתחבולות שונות לברוח מתוכם גם בקרון שלנו קרו מקרים כאלו.

לעולם לא אשכח חסדי ה׳ אשר לא תמנו הטוב ומטיב לרעים ולטובים, אשר נתן לנו חן בעיני הגוים שכננו אשר גרנו אצלם, ויותר מן הכל הפתיעו באותו השבת אשר הובילו אותנו לפשמישל והבעלת הבית ובנה הרגישו אחר אשר יצאנו משם, ראו ששכחנו את הלחם ואת כד השמנת ואת החמאה, הרתימו מיד את הסוסים ונסעו לפשמישל, הדרך של ששים ק״מ הלוך ושוב, וחיפשו אותנו כל היום בתחנת הרכבת בין המאות רכבות שעמדו שמה סגורים עם האנשים והי׳ קשה מאוד למצוא מפני שכולם היו בפנים בתוך הקרונות. עד שמצאו אותנו ומסרו לנו כל המצרכים החיוניים הנ״ל, צידה לדרך.

לא יאומן כי יסופר על האוקראינים הרשעים הללו יתנהגו כלפינו במדה טובה ומרובה כזו בדרך ארוכה כזו נסיעה של כל היום, אין זאת ממדת העם

האכזרי הארור, היפך ממה שהתנהגו עמון ומואב עם אבותינו בשעה שנבוכדנצר הרשע הגלה אותם, ובשעה שיצאנו ממצרים כמו שמעידה עליהם תוה״ק, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים.

אין זאת מטבעם ואף לא מרצונם הטוב אם לא אשר מן השמים הכריחו אותם לעשות זאת והמשיכו אותם בשערות ראשיהם. כמו הכריחו לבלעם לברך את ישראל ע״י חכה שה׳ נתן בפי חזיר להבדיל בין הדברים הקדושים שנתן לו לברך את ישראל. ומלאך רע בעל כרחו ענה אמן.

מה רבו מעשיך ה׳ וטובותיך עלינו שהמציאו לנו את המן ממש בדרך נס ופלא. ונתת אותנו לרחמים לפני שובינו יתברך שמך לעד ולנצח נצחים ותפתח תמיד עינינו לראות את הנסים היום יומיים אשר אתה עושה ותעשה בחסדך הגדול וברחמים הרבים, ובזה נגמרה הפרשה של הכפר סטוביענקה שתשאר בס״ד בזכרוננו תמיד. וכדאי לו להקורא היקר אשר יקרא דברים אלו לשים לב להבין ולהשכיל שאין זה סתם סיפור של דברי הימים אשר אי פעם, אלא הם מעשים של ההנהגה העליונה בהליכות עולם עולם ומלואו, כדי לראות שכל חיינו בכלל הם נסיים שלא כדרך הטבע רק בהשגחה פרטית על כל ואין אדם נוקף עצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרים עליו מלמעלה, וממילא הקורא את המגילה — זו — למפרע לא יצא ידי חובתו להבין כמה גדולים מעשה השם ועושה נפלאות גדולות לבדו שאין בעל הנס מכיר בנסו. וגומל לחייבים טובות הרבה.

ובטרם שאתחיל פרק הבא, רוצה אני להזכיר את אשר ראיתי בעת אשר הכניסו אותנו בהקרון שכמעט בכל המשפחות אשר הכניסו, היו ויכוחים, בין איש ואשתו ובין יתר בני המשפחה שכל אחד האשים את השני שהוא ורק הוא היה הגורם לזה שלקחו אותנו שבי, וכל אחד אמר אם היו שומעים אלי לא היינו מגיעים למצב זה הנוכחי.

אז אמרתי להם אני ב״ה מרגיש בדיוק ההיפך, מעת שהכניסו אותנו לקרון זה, נפל מעלי כל כובד המשא אשר הכביד עלי, מעת שסירבתי לקחת את הדרכונים ועוד דברים דומים, עד שעשיתי שלום בין כולם, והוצאתי בקבוק קוניאק ונתתי לכולם ושתו לחיים.

אז עלתה במחשבה לפני ואמרתי פירוש הפסוק „בעת ההוא אביא אתכם, ובעת קבצי אתכם, כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר השם״, ולכאורה קשה להבין את דברי הפסוק המדבר מקיבוץ גליות, ומתחיל להגיד בעת ההוא אביא אתכם ויותר היה נכון להגיד בעת ההוא

אוציא אתכם ובעת קבצי אתכם כי בעת שמוציאים אותם מהגלות שייך לומר שיקבץ אותם לארצם.

ואמרתי שכוונת הכתוב בזה, הוא כן, כלומר באותו העת אשר אני כבר רוצה להתחיל לגאול אתכם. אז בעת ההוא עוד אביא אתכם לגלות אחרת, ולא לזמן רב, רק על זמן קצר אשר משם אקבץ אתכם. ואם תאמר אם אתה כבר רוצה לגאול אותנו למה לנו הגלות הזאת החדשה אפילו אם זה לזמן קצר, ע"ז מתרץ הכתוב עצמו, רק בכדי לתת אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם והכל נכון.

ובסוף נתאמת לנו שנכון היה פשט דברי הכתוב כאמור, כי בשנות המלחמה אשר גרנו עם הרבה אומות, וראינו והכרנו את חייהם, מנהגיהם, ונימוסיהם ודתיהם השונות, זו מזו, לא רעה זו כרעה זו, הצד השווה שבהם, שדרכם בחיים כחית טרף אשר ביער.

והם ראו גם את חיינו והנהגתינו, לא פעם באו לראות איך אנו באים להתפלל בציבור, גם נשינו ובנותינו וטפינו, הלכו להתפלל בחדר המיוחד להם.

הגוים ישבו להם בחוץ לשמוע ונתרגשו כל כך עד שבכו מרוב ההתרגשות, וכאשר יצאנו אחר גמר התפלה, לא התביישו מלהגיד לנו אתם לא עזבתם את אלוקיכם; גם בניכם וגם בנותיכם באים להתפלל. גם הוא לא יעזוב אתכם, ויעזור לכם, אבל אנחנו — אמרו על עצמם — כבר אבודים — .

לא פעם שמענו מהם שאמרו אנחנו צריכים ללמוד מהעיברים, איך הם חיים חיי המשפחה שלהם, ואיך אצלינו וכאשר זכו שפעם בשנה חלקו לכולם בשר לצורך החג שלהם, ואנחנו סירבנו לקבל הבשר מפני שאין אנו אוכלים פה בשר, המה ראו כן תמהו. על אשר גם בשנת רעבון אנו שומרים על מצוות אלוקינו.

וראינו שנתקיים בנו כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם, ובסוף כאשר ה' השאיר אותנו בחיים והגיע הזמן לצאת משם, זבאו ללוות אותנו בעת אשר נפרדנו מהם ראינו בעינינו איך שבכו מאוד ע"ז. ונתקיים בנו גם סוף הפסוק הנ"ל „לעיניכם אמר ה"" שראינו זאת בעינינו שנתן ה' אותנו לשם ולתהלה בעיני העמים ובזה נגמרה דברי החתימה של הפרשות אשר מיד אשוב בס"ד לפתוח בהם.

פרק יג.

הדרך מפשעמישל – לסיביריה

בין האנשים שהכניסו אתנו בקרון, היו שני אנשים אחד בשם ד"ר רוזנברג מעיר וינה, והשני בשם סגל, נצטערנו מהם מאוד כי תיכף בשבת התחילו לעשן בפרהסיא בקרון, אשר כולם היו שומרי תורה ומצוות, גם מר יצחק ליב זילברמן אשר גר אח"כ בסיביריה אתנו כל הזמן באותו בנין וגם עד הנה אנחנו בקישור מכתבים אתם. הי' גם כן באותו הקרון עם משפחתו.

התחלנו מיד להתווכח עם המחללי שבת הנ"ל ולהסביר שלא יחללו שבת, וכאשר ראו שלא יכלו לעמוד להשיב על דברי הנכונים, עזב מר סגל את הקרון והלך הזרזיר אצל מינו, והשני ד"ר רוזנברג נשאר אתנו, ועוד יהיה לי צורך לדבר ממנו הרבה בפרקים דלקמן.

במוצאי ש"ק בערך שעתיים אחר צאת הכוכבים זזה הרכבת מעיר פשעמישל, ונסענו כל הלילה בלי לעצור בשום תחנה, בקרון משא לא יכולנו לראות בלילה לאן מוליכים אותנו. וכאשר שאלתי אותם לאן אנחנו נוסעים, השיבו לא רציתם לקחת דרכונים, אז אנחנו מחזירים אתכם אל הנאצים כאשר רציתם.

בבוקר הגענו לעיר פודבולוציסק הסמוכה לגבול רוסיא, ובתחנה זו עצרו ראשונה, ונתנו לכל הנוסעים ארוחת בוקר, לחם עם דג מלוח, ואורז מבושל עם שמן. אנחנו החלטנו שלא להתגאל בפת בגם, אפילו אם יעבור עלינו מה כאשר ראו האנשים אשר בקרון שלנו שאנחנו לא רוצים לאכול את בישולם, עשו כולם כמונו, חוץ מהד"ר רוזנברג הנ"ל, הנסיעה היתה קשה כמות, לא הי' שרותים בקרון, ולא עצרו בדרך בהתחנות שעברו, לאכול לא הי' לנו רק לחם יבש עם מעט שמנת להמריח, מקום לישון לא היה רק על רצפת הקרון הקשה כאבן, והגענועים הקשים בכל זמן הנסיעה בכלל ובעליות וירידות בפרט.

וכאשר עצרו פעם במעת לעת, קפצו מיד כל הנוסעים מכל החמישים קרונות במהירות לעשות צרכיהם ראיתי אז כמה צריכים להזהר במצוות תורה"ק ככתוב ויד תהי' על אזניך ושבת וכסית את צאתיך, וקימנו זאת בכל הדרך בכדי שלא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך. לא פעם קרה שאנשים לא הספיקו לגמור צרכיהם וכבר נשמע צפצוף של הקטר. ומי שלא הספיק לבוא לא היה לו אח"כ אפשרות להשיג את הרכבת, כי נסעה מיד ולא חיכה אף רגע, ואנשים נשארו, ואוי ואבוי הי' למי שנשאר למטה בלי משפחתו כי אף אחד לא ידע לאן הרכבת נוסעת

והנשארים נדו אח"כ ממקום למקום בעולם התוהו ובכף הקלע ממש, והרבה מהם הלכו לאיבוד על ידם ולא נודע מקומם איה בעוה"ר. כי המקומות שעברנו מדבר העמים, אשר אין בהם לא לחם ולא מים, אבל נחשים ועקרבים יש בהם.

פעם כאשר חום השמש היה נורא, ונתנו רשות לכמה רגעים ללכת לחפש מים לרווות הצמא, הלכתי ג"כ וראיתי מרחוק שהרכבת התחילה ללכת והתחלתי בכל כוחי לרדוף אחריה ובניי שיחי' ראו מרחוק שאני רודף ולא יכול להשיגה, קפץ בני יהודא נר"ו מהקרון באמצע הנסיעה ומיד טפס ועלה לקרון השני אשר היתה שם הבלימה לבלום את הקטר, ומיד נעצרה הרכבת על ידו, וכאשר יצא השוטר לראות מה קרה וראה אותי רץ, ירד מיד מהקרון וחמתו בערה בו, והכה בי סטירת לחי ונפלתי לארץ, קמתי מיד ובעמל גדול נכנסתי לקרון וגם מים לשתות לא השגתי.

אחרי נסיעה ארוכה וקשה של שמונה ימים רצופים לילה ויום, הגענו לעיר סיזראַן, שמה הובילו אותנו לבית המרחץ, גם את הבגדים לקחו מאתנו למסור אותם לניקיון דיזנפקציאני, באמרם שפעולה זו חיונית ולטובתינו.

ואחרי נסיעה של עוד שבוע ימים בלי הפסקות ובלי לעצור על שום תחנה, הגענו לעיר נובו־סיבירסק. עיר גדולה בירת אוראַל, ראשונה בסיביריה, שם שוב הורידו אותנו והובילו לבית המרחץ הכל כדלעיל, וכאשר המשיכו לנסוע עוד יום שלם, עצרו את הרכבת, והפרידו ממנה שלושים ושנים קרונות, להוביל אותם לאיזה מקום אשר אף אחד לא ידע לאיזה מקום, רגליהם מועדות ללכת, ואנחנו היינו בקרון שלושים ושלוש, וכמעט שלא יצאנו מקרון שלנו בכדי לעבור לקרון האחרון שהפרידו מקרון שלנו, אבל על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, כי בפירוש ראינו את שההשגחה העליונה לא נתנה לנו לעבור לקרון האחרון שעמד על ידינו לצאת למקום אחר, ואחד מן השוטרים של הנ.ק.וו.ד. שלוו אותנו בהרכבת, כאשר ראה שאנו מתכוננים לעבור, אמר אלי אל תעבור לקרון הזה, כי אתם תסעו למקום יותר טוב, והגם טבעם תמיד לשקר ולרמות כי פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, בכל זאת אמרתי שב ואל תעשה עדיף במקום שלא יודעים ברור איך להחליט.

ובאמת נתברר לנו, כי הפעם אמרו אמת והובילו אותנו לעיר טומסק מקום הכי טוב מכל המקומות שברוסיא אשר הובילו שמה את הפליטים, לכן הודו לו ברכו שמו כי טוב ה' ולעולם חסדו.

פרק יד.

ביאתנו לעיר טומסק והסידור שם

עתה נתנה ראש ונשובה להמשיך לפי הסדר ,אחרי שת"ל הגענו לעיר טומסק, עיר גדולה, אמרו שגרים שמה רבע מיליון איש, חוץ מן השיכונים בפרוורי העיר, הבתים כמעט כולם שתי קומות בנויים מעצים ומועטים מלבנים.

נהר גדול עובר שם שמו ,,תהום" ועל שמו נקרא העיר טומסק, עיר נמל אניות יהלכון שם, וגם ששה ק"מ מן העיר נמצא ג"כ נמל ששמו ,,טשרמושניקי" לשם מביאים מעומק הסיביר, עצים מכל המינים קורות, קרשים וכדומה ומכאן מעבירים אותם לכל רחבי רוסיא, ואותנו הורידו גם כן בנמל זה, ורחוק ק"מ אחד מהנמל נתנו לנו דירות, כל משפחה קבלה רק חדר אחד, בהשיכון שלנו שנקרא בשם ,,פריפיטקיס" והיו שמה רק ארבעה בלוקים גדולים רק קומת קרקע בכל אחד וקורות בתינו ארזים, כל בלוק גודל ארכו בערך ארבעים מטרים, בתוך הארבעה בלוקים אלו השכינו חמש מאות נפשות.

הבלוקים היו ישנים בלי חשמל, וכמה ימים לא ראינו אור בלילה, כי לא נתנו לנו נפט ולא שום דבר להאיר בחדר ורק אחרי כמה ימי השתדלות קבלנו נפט.

היום שהגענו לשם הי' יום שלישי בשבת אחרי הצהרים, ולפנות ערב, בא ,,לקבל פנינו" ראש הנ.ק.וו.ד. ואסף את כל האנשים אשר בארבעה בלוקים הנ"ל במגרש שבין הבלוקים, והודיע לנו ,,בלשונו הזהב" כמובן ברוסית, מה דלקמן, תדעו! שאנחנו הבאנו אתכם לכאן כשבויים, ואין אתם חופשים פה, ואתם נמצאים תחת משמר של שוטרי הנ.ק.וו.ד. מחר יש לכם יום מנוחה, ואתם חייבים כולכם לבוא למקום שיודיעו לכם, להרשם לעבודה, ולמחרת ביום חמישי, כבר אתם צריכים לעבוד במקומות שונים, כאשר הנוגשים יודיעו לכם, וכל אחד מכם כאשר יבוא למשטרה להרשם, צריך להביא כל התעודות אשר ברשותכם ולמסור אותם למשטרה. וכל אשר יעבור על אחת מן ההוראות האלה יענש קשה.

אחרי שגמר ללמד אותנו את דברי השו"ע שלו, נגשתי אליו מיד ואמרתי לו שאנחנו מקבלים את דבריו ונעבוד כאשר אמר, רק שאנו מבקשים לתת לנו את יום השבת ליום מנוחה, הוא השיב לי על זה ,,הזקון" שלנו הוא החוק הרוסי, לא מכיר את השבת ליום מנוחה, רק אחרי שעובדים ששה ימים מקבלים יום אחד לנוח בו, יהי' איזה שיהיה היום שביעי לעבודה.

וראיתי מדבריו שהוא צודק באמת, כאמור בש"ע של שבת ,,ולא נתתו השם

אלוקינו, לגויי הארצות, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, ולא ישכנו בו ערלים, כי לעמך נתת לזרע יעקב אשר בם בחרת", ולא לרשעים הארורים האלו חלק בו עמהם כי רק להם נתת באהבה ועל מנוחתם יקדישו את שמך.

ובכן למחרת ביום רביעי נרשמו כולם לעבודה חוץ מאשתי תחי', שלא נתתי לה ללכת להרשם, כי ידעתי כמו בני לוי במצרים שלא התחילו לעבוד, לא כפו אותם כל השנים לעבודה, ואפילו בני יואל נר"י שעדיין לא הי' בר מצוה, הלך ואמר שהוא בן שש עשרה, כי חשבנו אם יעבדו כולם נרוויח לכל הפחות לפרנסת ביתי וביום חמישי התחלנו לעבוד כבני מררי עבודת משא עליהם בכתף כל זוג ישאו יחד קורות או קרשים לפרקם מהאניות, ולהעלותם מהחוף למעלה ממאה מטרים עד מגרש הנמל לסדרם שם להעמיד ערימות גבוהות שלוש קומות, העבודה היתה קשה ומסוכנת.

ביום ששי באמצע עבודה אמרתי לבן זוגי מר יחזקאל נוססנבוים נר"י מה נעשה ביום מחר שבת קודש, לפי הדין יכול להיות שיכולים לעבוד, לפי שהם אינם מתכוונים להעביר אותנו על דתינו, כי הם כופים גם להרוסים לעבוד כמונו, אבל מה שאנחנו צריכים לזכור ולהיזהר שכל מלאכה שאחד יכול לעשותה ועשאוה שנים הם פטורים מחטאת.

ועוד צריכים לדעת שבל יחשוב האדם אחרי שכופים אותו לעבוד בשבת, כבר הותר לו לחלל שבת גם בשאר מלאכות לעצמו, לכן הזהיר הכתוב ואמר זכור את יום השבת, אפילו בשעה שכופים אותך לעבוד ולחלל את השבת, בכל זאת אסור לך לעבוד ולחלל שבת גם במה שאין כופין אותך, אף שאתה לא יכול לקיים את השמור את יום השבת, אתה מחוייב לקיים את הזכור את יום השבת.

ואל תחשוב אחרי שאין אתה מקיים את השמור לא תקבל שכר על הזכור וכו' אין הדבר כן, וחכמז"ל אמרו זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, והם במדרגה אחת, ואולי עוד יותר חשוב לפני הקב"ה היודע מחשבות האדם שמצטער על שכופין אותו לעבוד, והוא זוכר תמיד בעבודתו את יום השבת שלא ישכח לעשות מה שהוא לצורך עצמו. הרי הוא מקיים בזה בכל רגע את הזכור יום השבת, ומדרגה זו יכולה להיות עוד יותר גדולה לכן לא אמרו שמור וזכור בדיבור אחד נאמרו רק זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, הקדימו זכור לשמור, ובכן החלטנו לעבוד בכוונה הנ"ל.

אבל כאשר הגיע בערך שעתיים לפני שקיעת החמה אמרתי לבן זוגי אף שהחלטנו לעבוד בכל זאת לבי לא נותן לי לעבוד, לא חיכיתי הרבה להתוכח עם בן זוגי ועם יצרי והלכתי אל הנוגשת שלנו אשר שמרה עלינו בעבודה,

ושאלתי אותה מה לעשות אם ראשי כואב עלי, לא שיקרתי כי לא רק ראשי רק גם לבי הי׳ כואב לי לעבוד בשבת, היא אמרה לי לך הביתה, זרקתי מיד את כר העבודה מעל גבי, והתחלתי לרוץ הביתה מגודל השמחה שאוכל לשמור את השבת, הייתי תועה בדרך, ובמקום לעשות תמיד דרך הזה בעשרים רגע, שהיתי בדרך תוך הגמל שעה שלמה, עד שמצאתי את שער היציאה, ועוד הספקתי להתרחץ בבית וללכת למקום אשר התפללו שם בציבור והגעתי בדיוק בשעה שהתחילו לומר פרק ק״ז תהילים.

הודו לד׳ כי טוב כי לעולם חסדו, יאמרו גאולי ה׳ אשר גאלם מיד צר, ומארצות קבצם ממזרח וממערב, מצפון ומים, תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה׳ בצר להם וממצוקותיהם יצילם. הרגשתי אז כאילו אני מקבל שבת בגן עדן, התפללתי אז בבכיות בגילה וברעדה גם יחד, והלואי שאוכל כל שבת להתפלל בכוונה כזו שהתפללתי אז.

פרק טו.

איך נלחמנו הלאה שלא לעבוד בשבת

גם למחרת השבת הלכתי להתפלל, ולא הלכתי לעבודה בכלל על סמך אשר הנוגשת אמרה לי אתמול ללכת הביתה ותלי״ת שהשבת הראשונה עברה בשלום.

ביום ראשון כאשר באתי לעבודה אמרו לנו לעלות על אניה אשר עגנה בנמל לפרוק אותה, וכאשר התחלנו לעבוד נכנס גם קצין ימי במדים, לשבת על ידינו בשעת עבודה מן הצד, לא אמר לנו כלום, רק הרגשתי שהוא רושם לעצמו משהו, כל הזמן. אמרתי לכל העובדים, שמעו נא את אשר אגיד לכם וכן תשמרו לעשות, כי רואה אנוכי שהרוסים הם מתנהגים אתנו כמו שהתנהגו המצריים אתנו במצרים, הם העמידו לנו בריגדרים יהודים במקום השוטרים היהודים במצרים, יעליהם נוגשים רוסיים כמו במצרים ממש, ואם אנחנו נהיה חרוצים בעבודה, יעבידו אותנו עבודת פרך כי זה שיושב כאן מן הצד הוא רושם כמה קרשים פורקים וכמה מטעינין בשעה, למחר יוסיפו עלינו ויגידו אחר כך תוכן לבנים תתנו. וכאשר יראו שאנחנו ממלאים את רצונם, למחרת יוסיפו עלינו עוד, וידרשו מעלינו יותר ויותר מדי יום ביומו, ע״כ עצתי אמונה להאיט את העבודה ואז יחדלו מאתנו, כולם שמעו לעצתי והתחילו לעבוד בעצלתים.

וכאשר הם הרגישו מה שאנחנו עושים, בא אח"כ על האניה המנהל של המחלקה להסתכל על עבודתינו וכנראה שלא היה מרוצה, פשט את מעילו וחולצתו, ונגש אל בני יהודא נר"ו, שעבד גם כן על אניה זו, ואמר לו אני ואתה נעבוד עכשיו בצוותא, ואחרי שראה מקודם שבני ובן זוגו פורקים בפעם אחת 5 קרשים, אמר אנחנו נקח עשרה קרשים על כתפינו, המנהל הזה היה גוי חזק ובריא ולא עובד בעבודה שחורה, רק יושב כל היום במשרד, ולו היה מה לאכול.

והוא בא רק לזמן קצר להראות להם דוגמא, איך לעבוד, היה בכוחו להרים אפילו יותר מעשרה קרשים, אבל אנחנו שלא אכלנו רק לחם צר ומים לחץ, כי יותר לא היה לנו, גם כסף לא היה לנו לקנות יותר לא יכולנו לעבוד כמוהו, ואני כאשר ראיתי מרחוק מה שהמנהל עושה שהוא נושא עם בני קרשים על שכמו רמזתי לו שיעזוב את הקרשים מידו ויפלו על רגליו של המנהל ונתפטר ממנו אבל הוא פחד לעשות כן, ממילא הוא הלך, מזוג אל זוג ללמד אותם איך לעבוד, עד שהגיע אלי, ושאל אותי כמה קרשים אתה מרים בפעם אחת, אמרתי לו שנים, אמר בוא ותעבוד אתי ביחד, ואמר לי לסדר עשרה קרשים אחד על השני ונרים אותם, הוא הרים בצד שלו, ואמר לי להרים צד השני, ניסיתי להרים והראיתי כאלו אני מתאמץ להרימם, אבל לשוא עמלי אינני יכול, אמר לזרוק שני קרשים, ולהרים שמונה, שוב עשיתי כמקודם, אמר לזרוק עוד שנים, עד שבסוף לא נשאר לי רק שנים כמו שעבדתי לפני בואו, ידעתי שהוא לא יכול לעשות לי כלום, כי הוא לא יכול למדוד את כוחי כמה אני יכול להרים, אז עזב אותנו, ולא בא אלינו יותר.

ככה עבדתי כל השבוע עד ערב שבת שעה שלפני שקיעת החמה, ואז זרקתי את כר העבודה, לא שאלתי הפעם את הנוגשת כמו שעשיתי בערב שבת שעבר, רק עזבתי, המקום והלכתי הביתה, להכין את עצמי לקראת השבת, ושותפי הנ"ל, נשאר שמה עד אחר גמר העבודה בלילה, ושאלתיו כאשר בא הביתה, אם חפשו אותי אמר לא.

למחרת שבת בבוקר, הלכתי למרפאה והרופא התורן לא בדק אותי רק מיד נתן לי פתק שחרור על שלשה ימים. כאשר אמרתי לו שאני לא מרגיש טוב, ושם הלכתי ישר למקום המנין להתפלל בציבור והשבת יצא בשלום, ביום ראשון בבוקר הלכתי שוב לעבודה, הגם שהיה לי חופש עוד יומים, מסרתי להם הפתק שקבלתי מהרופא ואמרתי להם, אחרי אשר הוטב לי ואני מרגיש טוב, אינני רוצה להיבטל מהעבודה, וראו שאינני משתמט מהעבודה, וככה עבר עוד שבוע ימים, והערב שבת, והשבת כמו בשבוע שעבר, רק במקום לקבל מהרופא שחרור על

שלשה ימים, לא נתן רק ליום אחד, ובשבת שלישי כאשר אך באתי למרפאה, מיד אמר לי הרופא, אני רואה עכשיו שרק בשבת אתה חולה, לא תקבל שחרור, החלטתי בכל זאת לא לעבוד, והלכתי ישר להמנין שלנו, להתפלל והגם שבאמצע התפלה בא שוטר להפריע מלהתפלל וגרש אותנו מהמקום, אבל כאשר אך יצא, חזרנו וגמרנו את התפלה.

וכאשר חזרתי הביתה, והתחלנו לאכול הסעודה שהתקיימה מחתיכת פת מקולקל עם לבן, ראינו שראש הנ.ק.וו.ד. הולך מבית לבית לחפש את המשתמטים, הסתרתי את עצמי עד שעבר והשבת עבר בשלום.

אז אמרתי לבני יהודא נר"ו, שצריכים לטכס עצה מה לעשות אם אנחנו רוצים לשמור את השבת, כי ודאי שהם יתגברו עלינו, ויכופו אותנו לעבוד בשבת ע"י תחבולותיהם, אבל מד' מצעדי גבר כוננו, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו מן השמים, ובאמצע השבוע קראו את בני נר"ו הנ"ל למשרד שלהם. לסדר רשימות של העובדים, ולעשות מהם בריגדות וכל בריגדה תעבוד במשמר אחד, וכל משמר יקבל יום אחר לנוח בו בשבוע, אז בחר עבור הבריגדה שלנו את יום השבת למנוחה ושמחה, ושלום על ישראל.

פר ק ט ז .

איזה השתדלות עשינו כדי לעזוב את הסיביר

כעבור כמה ימים קשים של עבודת פרך, ראיתי באיזה מצב אנחנו נמצאים, אמרתי אולי הגיע העת לעשות להשתדל משהו, שירשו לנו לעזוב את הסיביר, אספתי כמעט כל האנשים אשר גרו בבלוק שלנו, והצעתי לפניהם שאני רוצה לערוך מכתב ארוך, אל סטאלין, עם בקשה לשחרר אותנו מכאן, אם הם יסכימו לחתום על המכתב, הם הסכימו כולם, ואני ערכתי את המכתב, תיארתי בו את מצבנו אשר בו היינו בביתנו, ואת כל ההרפתקאות שעברו עלינו מאז שיצאנו מביתנו עד שהגענו לכאן, ובאיזה מצב בלתי נסבל שאנו נמצאים בו פה, וחתמו עליו מאה ועשרים איש.

שלחתי את המכתב לסטאלין, בינתיים הלכנו כל יום אחר עלות השחר לפני התפלה לעבודה, ובמקום העבודה אחרי זריחת השמש, התפללתי תפילת שחרית בלי טלית ותפילין במקום שלא יראו אותי הנוגשים בעם, וכאשר עשו

הפסקה לעשרים רגע, אכלתי ארוחת הבוקר במקום. של מאה וחמישים גרם לחם קיבר ובקבוק של מאה גרם חלב, שהבאתי אתי מהבית, יותר לא היה לי, למסעדה שלהם לא הלכתי, ובשעה שלוש אחר הצהרים כאשר חזרתי הביתה מהעבודה, התפללתי תפלת מנחה בטלית ותפילין כמו בתשעה באב, אח״כ הלכנו ללקוט עצים שיהי׳ במה לבשל כוס תה, לכל הפחות. כאשר כעבור זמן מה, הרגשתי שכוחותי כלים מן העבודה הקשה, אמרתי הגיע הזמן שלא לחוס על בגדינו, רק לאט לאט למכור אותם, ובעד הכסף לקנות מעט אוכל, הגם שלא הירשו לנו ללכת העירה בלי אישור מיוחד, בכל זאת הלכנו בלי אישור.

כי אין דבר העומד לפני הרעב הלוחץ, קבלנו בעד כל איש מאתנו העובד שמונה מאות גרם לחם קלוקל ליום, ולמי שאינו עובד רק ארבע מאות גרם, וכל זה לא הספיק להשקיט את הרעב, מחמת שכל אכילתנו הי׳ יבשים, בלי חמאה ובלי שמן, רק מעט חלב, בשר לא אכלנו. לא נשאר ברירה אחרת רק למכור הבגדים, כאשר מכרנו מעיל יכולנו לקנות בעדו רק שלשה ק״ג לחם, חמשה ק״ג תפוחי אדמה וליטר אחד חלב.

אמרתי עכשיו אני מבין תפלת יעקב אבינו ע״ה, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, לא כמונו היום שנותן לנו בגד לאכול, שאוכלים אותם ולא לשובע.

וכאשר עברו שלושים ימי עבודה שילמו לנו מאה ועשרים רובל ויכולנו לחיות מהם רק חמשה ימים, לא יותר, ולכן אחרי שעברו חודשים, כבר לא הי׳ לנו מה למכור, וגם הבגדים אשר עלינו הולכים ומתקלקלים בעבודה של סבלות.

אז החלטתי לטכס עצה בכל מחיר ובכל מיני תחבולות להתפטר מהעבודה, כאמור לעיל עבדו אצלנו כולם חוץ מאשתי תחי׳ והבת הקטנה כבת שש, דאגות האלו הספיקו לנו שלא לישון במנוחה, ויותר מזה היה לנו דאגה יותר גדולה מזו שדאגנו על בננו דוד נר״ו, שנשאר אז בלבוב כאמור לעיל בעת שתפסו אותנו לשלוח לסיביריה, ואנחנו לא יודעים מה קרה אתו עד היום הזה.

פ ר ק י ז .

איך באופן פלאי מצאנו את בננו

ביום אחד הלכתי עם אשתי תחי׳ אחרי העבודה ללקוט עצים ועברנו על יד אחד מהשיכונים, אמרתי אולי כדאי ליכנס לשיכון זה, ולשאול בבתי המגורים

אולי קבלו מכתבים מקרוביהם או ממכיריהם שנשלחו ג״כ למקומות שונות בסיביריה, או אולי קבלו מכתבים מאלו אשר נשארו בלבוב או בשאר עיירות, ויש להם קשר אתם ונשאל את פיהם, ואם כן קבלו מאיזהו מהם מכתבים נקח מהם הכתובות ונגסה לכתוב להם לחפש שם את בננו.

וכאשר נכנסנו לדירה ראשונה בשיכון ושאלתי אם לא קבלו מי בשיכון איזה מכתב, או אולי ידוע לו מהאחרים אשר כבר קבלו מכתבים מאיזה מקום, הלה השיב לי, אני קבלתי מכתב מאחי בעיר סוורדלובסק שבאוראַל בערך אלפים וחמש מאות ק״מ מכאן, לקחתי ממנו הכתובת, וכתבתי אליו מכתב שאנחנו מחפשים את בננו דוד שיף נר״ו, שיואיל בטובו לשאול שם אצל אנשים אם הוא לא נמצא אצלם או שישאל אצלם אם אין להם כתובות מאנשים אחרים שקבלו מכתבים, ולטובה גדולה יחשב לנו אם יודיענו. וכעבור שבועים בערך קבלתי ממנו תשובה המשמחת את הלב והנפש, שבני נר״ו נמצא אצלו.

אמרתי הודו לו ברכו שמו כי טוב ה׳ הטוב והמטיב ומשגיח עלינו לטובה בכל פסיעה ופסיעה, השמחה במעוננו היתה גדולה מאוד אשר אין לשער ואין לספר מעשי השם והשגחתו הפרטית על כל איש מישראל, מה גדלו מעשיך ה׳ מאוד עמקו מחשבותיך איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, כה יתן השם וכה יוסיף להטיב לנו ולכל ישראל. עכשיו נמשיך במה שהפסקנו, ובעזה״י עוד נחזור לזה.

החיים היו קשים יותר מדי בשביל הפליטים אשתי תחי׳ כמעט בכל יום הלכה העירה עם הילדה הקטנה על ידיה לחפש לקנות באיזה מקום חתיכת לחם לבן עבור הילדה, הדרך היתה שש ק״מ מצד אחד, שום תחבורה לא היה בכלל, והרבה פעמים לא עלתה בידה לקנות כלום, הוא לא יכלה לאכול את הלחם הקלוקל שלהם, בבית הזה אשר גרנו היו כמעט כולם שומרי תורה ומצוות, שני מניינים היו במקום, ההרגשה והאוירה היתה כמעט כמו בעיירה קטנה אשר בגליציה, הי׳ שמה רבנים ודיינים מבין הפליטים.

אבל בעיר טומסק עצמה הי׳ הרבה אלפים יהודים, ובית הכנסת עם הרבה ספרי תורה וספרי לימוד, בכל זאת בקושי היה המנין בשבת, ובחול בכלל לא הי׳ מנין.

בשבת אחרי התפלה נכנסו כולם לחדר הגבאי באותו הבנין ונתן להם קידוש על יין שרף ובמקום מזונות נתן להם עגבניות ירוקות קטנטנות כבושות להחזיק את לבם, יותר מזה לא היה להם, ולבסוף לקחו את הגבאי בן אדם ישיש והשליכו אותו לכלא, והרשיעו אותו בעוון מסחר לעשר שנות מאסר ונפטר שמה בעוה״ר.

אבל במנין שלנו התפללנו בלי רשיון וכן במנינים אחרים אשר בשיכונים הסמוכים לשלנו, ופעם באו שמה השוטרים ואסרו את כל המתפללים באמצע קריאת התורה, והוליכו אותם עם הספר תורה ביחד לבית הסוהר אשר בעיר, ונכנס אליהם, ראש הנ.ק.וו.ד. ואמר להם וכי אתם לא יודעים שברוסיא אסור להתפלל בציבור רק ברשיון, הם הקשיבו לדבריו, וכאשר אך יצא, פתחו את ספר התורה והמשיכו לקרוא, וכאשר שמעו במשרד קול קריאתם, נכנסו השוטרים לראות, וכאשר ראו זאת אמרו להם ברוסית איזה עם זה, אסרו אותם בעד התפלה והם ממשיכים בבית הסוהר להתפלל הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, כאשר ספרו למנהל בית הסוהר הדברים שראו בעיניהם, אמר המנהל כבר אינני יודע מה לעשות אתם, תנו להם את התורה וילכו הביתה ויתפללו שמה, ושיחררו אותם והלכו הביתה עם הס"ת, ומאז לא באו יותר להפריע להם.

וכאשר הי' קשה להם להפריע באופן הנ"ל, חפשו להם עלילות רשע אחרות בכדי לבטל מהם התפלה, וכאשר יהודי אחד שעבד אתנו יחד בנמל, לסדר את הקרשים לערימות של כמה קומות, וכאשר עמד למעלה על ערימה אחת והגיע זמן תפילת מנחה, התפלל שמה, אבל ראו אותו מרחוק הנוגשים, הלשינו עליו במשרד הנמל, למחרת עשה המנהל של הנמל אסיפה כללית של כל פועלי הנמל ביניהם גם כל היהודים שעבדו, הייתי אז נוכח במגרש הנמל על יד מקום העבודה, והמנהל התחיל לנבוח ככלב השב על קיאו, כמה פעמים לחרף ולגדף את היהודי הזה אשר התפלל איזה תפלה הנקראת „מנחה" והאיש הזה אשר עבר בשאט נפש עבירה פלילית נמצא כאן ביניגו, חוצפה כזאת מן יהודי הזה צעק — מי שמע כזאת ובלעג ובקלס דיבר דברים שלא כדאי לכותבם, על ה' ועל משיחו, עפרא לפומיה.

וכאשר גמר לנבוח, ועל ידי ישב יהודי מלנצוט בשם הר' משה גולדקלאנג נר"ו — הגר כעת בבני ברק — התחלנו יחד בקול גדול שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, להגיב על דברי בלע של הכלב הנובח, ועזבנו את המקום ולא הפסיקו להתפלל כמקודם, כי כל דבר מצוה שמסרו נפשם עליה נתקיים בידם, אמרו חכמינו ז"ל הקדושים.

פרק יח.

תוצאות מהתלונה שלא שלמו כדת שכר עבודה

כעבור יותר מחודש ימים בעבודה, וקבלנו המשכורת ראיתי שהסכום של מאה ועשרים רובל לא מתאים עם ימי העבודה שעבדתי ורשמתי לי כל יום מאז שהתחלתי לעבוד, התאריך ומקום עבודה ואת השעות, אמרתי לבני יהודא גר"ו נלך למשרד לברר את חשבונינו כי הוא עבד ג"כ אתי ביחד אז, ונראה מאיזה מקור העלו את הסכום הנ"ל, ונשאל להם למה לא שלמו את המגיע לנו.

וכאשר דרשנו זאת להראות לנו, לא מצאו כל אנשי חיל שלהם ידיהם ורגליהם לנמק איך הגיעו לסכומים האלו, אחרי חיפושים מצאו חתיכות קרשים אשר עליהם היה רשום בעיפרון מה שעבדנו ולא התאים להם חשבונם, וראו שחשבון שלנו צודק, אמרו תעשו אתם בעצמכם את חשבוניכם ונראה, עשינו זאת והסכימו על מה שעשינו, ולפני שיצאנו ממשרדם, אמרו לבני גר"ו שבאם הוא רוצה יכול לעזוב את העבודה השחורה שלו ולבא למשרדם לעבוד כפקיד, הוא הסכים ונכנס לעבוד אצלם.

במשרד התנהגו בכל יום לפני ההפסקה של צהרים לחלק לכל פועל אסימון על מאתים גרם לחם כתוספת לצהרים, וכאשר נכנס בני לעבוד שמה במשרד מסרו לו את האסימונים האלו לחלק אותם בין הפועלים, וכאשר במקום העבודה היו רובם פועלים עבריים מאנשינו, ויכר יוסף את אחיו אף שהם עדיין לא הכירוהו, ולא היה ידוע להם, עד שראו שהוא מוסיף להם מהאסימונים כפלי כפלים לכל אחד מהם.

ומיד נתפרסם שפקיד יהודי אחד העובד במשרד בשם שיף הוא שהוסיף והכפיל להם המנות של לחם לאכול לשובע, הדבר נמשך עד סוף אלול ת"ש, ובערב ראש השנה שחל אז ביום ד', אחרי שגמר את עבודתו במשרד, מסר במשרד אשור מהרופא אשר הכין לו מקודם, שהוא משוחרר מעבודתו עד יום ראשון, וכאשר חזר ביום ראשון לעבודתו אמרו לו במשרד, אתה הכנת לך אישור לשחרר אותך עוד טרם שהיית חולה, כי עבדת בערב ראש השנה, וכבר היה מוכן בידך שחרור מקודם, לפי שלא רצית לעבוד בר"ה ובשבת, לכן מהיום תחזור לעבודה שחורה שעבדת מקודם, טוב אמר אני הולך.

וכן הלך שוב לעבודה השחורה, אבל מיד למחרת באו אליו שיחזור לעבוד

במשרד. בדרך כלל החזיקו הרוסים את אנשינו הפליטים, שהם אנשים מסוג ב׳ מפני שראו שאנחנו שבויים בידם, וכן התייחסו אליהם שלא כהוגן.

ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, בימים הנוראים, ונוסף לזה הגיעו כבר ימי החורף שנתן את אותותיו, ביום הכיפורים כבר היה שלג ושתים עשרה מעלות צלזיוס מתחת לאפס, ולפני סוכות כבר הי׳ יותר מחצי מטר שלג גובה מעל פני האדמה, ארבעה מינים לא הי׳ לנו כל השנים שהיינו ברוסיא, אבל סוכה אחת עשינו בשיכון שלנו, וסוכה זו היתה היחידה בכל הכפר טשרמושניקי, וכל היהודים מכל השיכונים אשר בכפר באו אלינו לעשות לכל הפחות קידוש בסוכה ולאכול כזית פת בסוכה, בלילה הראשון עמדו שורות ארוכות בתור בחוץ בתוך השלג עד הברכים עד שיאפשר להם להכנס פנימה, והסוכה היתה לנו באמת לצל ולמחסה מזרם וממטר ומשלג ומכפור בחורף החזק והארוך.

פ ר ק י ט .

תשובה קבלנו על המכתב לסטלין

אחרי סוכות הגיעה תשובה מסטאלין על מכתבי אשר שלחתי אליו בזמנו, חתום על ידי המאה ועשרים אנשים הגרים בבלוק שלנו אשר בו בקשנו להוציאנו ממקום הזה, התשובה הנ״ל הביאו עשרה אנשים רמי מעלה היושבים ראשונים במשטר הרוסי, כמו ראש של הנ.ק.וו.ד. מנוביסיבירסק, וכן הראש מטומסק, ופרקליט המחוז ועוד כהנה וכהנה, והם באו אלינו הביתה, אני לא הייתי אז בבית כי הייתי בעבודה, ומצאו רק את אשתי תחי׳ הם הראו לה את המכתב .אשר שלחתי אז לסטלין, ושאלו אותה מי כתב את מכתב הזה, אמרה להם בעלי, ומי החותמים שאלו, אמרה להם השכנים הגרים בבית הזה.

שלחו מיד לקרוא אותם, וכאשר באו שאלו אותם אם הם חתמו על מכתב הזה, וכאשר ראו מי ומי השואלים אותם רעדה אחזתם, כחשו ואמרו שלא חתמו ולא יודעים מכל זה כלום אז שלחו אותם הביתה, ושאלו את אשתי, מה אתם רוצים, כי סטאלין אישר לכם לצאת מכאן לאיזה מקום שאתם תבחרו לכם ברוסיא חוץ מלחזור לפולין.

אמרה להם אשתי תחי׳ שהשכנים התושבים מהכפר הפחידו עלינו שפה הקור גדול מאוד, ולא יהי׳ אפשר לנו לסובלו ועוד דברים דומים שאיימו עלינו, ולכן פנינו לסטלין עם הבקשה במכתב הזה, אבל כעת כבר התרגלנו כאן ואיננו רוצים לצאת מכאן, הם היו מרוצים מאוד מתשובתה ואמרו לה אולי בכל זאת, אתם צריכים משהו, נעשה לכם הכל, היא הודתה להם ע״ז, מיד שלחו אחד מהם לעלות על הגג ולראות אם לא צריכים מה שהוא לתקן על התקרה, או על המעזיבה, וצוו לפזר פסולת עצים של המשור שלא יכנס דרך שם הקור והרוח, וכאשר ראתה שעכשיו עת רצון, בקשה אשתי תחי׳ מהם, אולי יואילו בטובם ליכנס לחדר אחד בבית זה, אשר גרים שם שתי משפחות עם הרבה ילדים, ואביהם הישיש, וקירות החדר המה רטובים ומלאים עיפוש, והמים מטפטפים מהם, ומהתקרה, וריח מבאיש ומעופש מורגש בחדר אשר לא יאומן כי יסופר אולי יהי׳ אפשר מה לעשות שמה לתקן כל זה.

וכן כאשר רק נכנסו הרגישו מיד את הריח הרע המעופש, ונתנו מיד הוראה שבאותו יום מיד יביאו צינורות ברזל לשימם מסביב לכל קירות הבית דירה שלהם, עם תנור ברזל גדול, וגם להביא עצים לחמם את החדר בלי הפסק עד שיתייבש לגמרי ואח״כ לסייד את החדר, וכן עשו הכל כמו שהורו להם, ובתוך יומיים היה החדר בסדר גמור.

השכנים אשר שיקרו מקודם מגודל הפחד להגיד שלא חתמו על המכתב, כאשר שמעו את אשר צוו לעשות אצל השכן מר לונדנבליט, באו שוב אליהם לפני שעזבו את המקום, ואמרו שנכון הדבר שחתמו כולם מרצונם על המכתב ורצו להמשיך בדיבורם לבקש מהם משהו, אבל לא נתנו להם להגיד דבר, מפני ששיקרו מקודם וגירשו אותם.

השכנים התושבים בכפר אמרו אחרי שספרו להם שכתבנו מכתב לסטלין להוציא אותנו מכאן, אמרו שהדבר ידוע שאחד מרבע מיליון איש מקבלים תשובה מסטלין על בקשותיהם, ושנית בעד מכתב כזה שהתארגנו מאה ועשרים איש לחתום על מכתב אחד, יקבל כל אחד מכם לפחות עשר שנים בית הסוהר. ולבסוף נתהפך השונא הגדול של האנושות בכלל ושל ישראל בפרט נהפך לאוהב לדבר עלינו טובות, המה ראו כן תמהו, אמרתי מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי, יראו רבים ויירא ויבטחו בד׳ וכן יהי רצון שלא תכלא רחמיך וחסדיך ממני ואמיתך תמיד יצרוני.

פ ר ק כ .

שמחה במעוננו אחר שקבלנו מכתב מבננו דוד נר״י

כעבור מספר ימים קבלנו ת״ל מכתב מבננו דוד נר״י בו נתבשרנו בשורה טובה משלומו, בו הוא כותב שבאותו יום ראשון אשר לקחו אותנו ושלחו אותנו לסיביריה, נודע לו בלבוב ממר איגל מהכפר סטוביענקא את שאתמול בליל ש״ק לקחו הרוסים אותנו לפשמישל מיד באותו יום החליט ללכת לתחנת הרכבת בלבוב, כאשר הוא היה נמצא שמה אז, לחפש את הקרון שלנו ולנסוע אתנו יחד אבל כאשר פחד לצאת החוצה, שלא ישלחו אותו לכלא, מפני שהוא יחידי ואין לו שום תעודה, ובתחבולה יצא וראה ברחוב שוטר רוסי שהכיר אותו, ובקש ממנו שיוביל אותו לתחנת הרכבת, וכן עשה, שמה עמדו אז רכבות, למאות, חיפש אותנו ולא מצא, באין ברירה נכנס לקרון אחד שמצא ראשון ונכנס בו ונסע יחד עם האנשים ההם ונסע שבועות ועברו דרך טומסק ועמדו שם, אבל לא ידע לרדת שאנחנו נמצאים שם, ומטומסק שלחו אותם איזה מאות ק״מ לאסונה.

וכאשר הרבה נחלו שמה על מחלת המלריה, עשו שביתה ולא רצו לעבוד שמה, והחזירו אותם אלפים וחמש מאות ק״מ לעיר סוורדלובסק שבאוראל, והיה שם אצל האיש אשר אני כתבתי אליו עד יום כיפור שעבר, ואת המכתב אשר אנו חיפשנו אותו קיבל בערב יום כיפור, ובאותו היום היה לו שמחה גדולה לאין שיעור בראותו מכתבי מכתב ידינו, אבל כבר לא היה זמן בערב יום כיפור לענות. ואחרי שלא הלך ביום כיפור לעבודה בלי רשיון אסרו אותו, וגזרו עליו ארבעה חדשים בית הסוהר, וכעת בעת כתיבת מכתבו זה הוא נמצא בבית הסוהר, ומפני גודל חיבת המכתב שקבל מאתנו זכר בעל פה הכתובת ולולא זאת לא היה לו בכלל אפשרות לכתוב אלינו, והיה בזה נתגדל צערו כפול ומכופל.

אבל עכשיו אני לבי לכל הפחות עליכם כי לא רע לי פה רק שנותנים לחם מעט, וע״י מילים האחרונים האלו הבנתי שהוא נמצא ברעב אף שלא כתב זאת בפירוש, שלא רצה לצער אותנו, אבל היה די לנו ברמיזתו, ונתערבה שמחתנו בתוגה, ושלחתי מיד לבעל אכסניא שלו חמישים רובל בכדי שיהיה לו כסף לקנות לחם מן השוק או איזה אוכל ולהכניס לו לבית הסוהר. וכעבור עוד זמן מה, קבלנו תשובה מן האיש שלצערו כבר לא נמצא בני נר״ו שמה כעת, והוליכו אותו למקום בלתי ידוע לו ביחד עם יתר האסורים, וכעבור עוד שבועים שוב קבלנו מבני נר״ו מכתב שכותב בו באיזה מקום הוא נמצא כעת כתבנו אליו מיד אבל טרם שקבל המכתב שוב העבירו אותו למקום אחר.

לא חשבתי הרבה אחרי שראיתי שמכתבי הראשון נתקבל ברצון אצל סטאלין למלאות את בקשתי, כתבתי עוד הפעם מכתב בבקשה להודיע לי מקום הימצאו של בני נר״ו ולשחררו ולשלוח אותו אלינו, וכעבור כמה שבועות שלא קבלנו כלום מבני נר״ו, שוב קבלנו ממנו מכתב וכותב מקום הימצאו, ושמרגיש טוב מאוד, אחרי שהוא מן העובדים החרוצים בלשונם — סטכאנובציס — ועי״ז נותנים לו מזון, עוד יותר מדי, עד כדי כך שהוא יכול לעזור לאחרים באוכל, וכאשר יגמרו ארבעה החדשים, אשר בגזר דינו, ישלחו אותו אלינו, והוא יודיע לנו יום בואו מקודם. ושהוא יבוא עם הרכבת לטומסק. ושיחכו עליו באותו היום בתחנת הרכבת.

בני יהודה נר״ו עבר כבר ממשרד עבודתו בנמל למשרד הראשי של הנמל, שמה היתה עבודה יותר טובה ושכולם כבר הכירו אותו מעבודתו הטובה, שהם לא היו רגילים בפקידים כאלו. לכן הי׳ מכבדים אותו.

פ ר ק כ א .

יהודי מקיוב נתמנה מנהל הנמל, והטובות שעשה

ביום בהיר אחד, נכנס למשרד בני נר״ו, בן אדם צעיר, בשם לגטוב, והציג את עצמו לפניו, ואמר לו שבא לעבוד בנמל זה, ובקש ממנו שיכנס אליו לחדרו שיחדו לו באותו הבנין לעבוד שמה, הוא נכנס אליו ודברו יחד בעניני עבודה, ובהזדמנות זו אמר לו שהוא חבר במפלגה הקומוניסטית וטיס בחיל האויר של הצבא האדום.

ולמחרת קרא אותו שוב, והתחיל לשאול איך מתייחסים הרוסים כאן אל היהודים שלנו, הפליטים השבויים, בני הגיד לו את האמת שמתיחסים אליהם כמו לאנשים מסוג ב׳, אז גילה לו האיש שהוא יהודי, ונשלח לכאן לקבל המשרה בתואר מנהל הנמל כולו, עם כל מחלקותיו, והוא רוצה שבני נר״ו יהי׳ מזכירו בני הסכים לזה, והתחילו לעבוד ביחד, הוא נשלח ממוסקבה לכאן וההורים שלו אמר גרים בקיוב.

האיש הזה זכור לטוב היה אוהב ישראל ממש הוא התחיל מיד לעשות גדולות, למען היהודים, הוא הלך עם בני לבקר בדירות של היהודים, והתחיל לחלק בין

הנצרכים כסף, דבר שלא נשמע במשטר הקומוניסטי, למי אלף רובל לקנות לו פרה החולבת, כי אז כבר עלה ליטר חלב ששים עד שבעים רובל, ולמי אלפים רובל לפי גודל המשפחה.

גם לי רצה להעניק אלפים רובל לקנות פרה, אבל פחדתי לקחת, שאם יגנבו לי הפרה יקחו אותי תמורתה, כי כל הפרות עמדו שם תמיד בחוץ לא היו רפתות ולא היה אפשר לסגור אותם וגם בקור ובשלג עמדו בחוץ, והיה להגנבים קל מאוד לגנוב אותם.

לא יאומן כי יסופר מעשה האיש הזה, הוא הודיע, אם יהי' לאיזה איש תלונה על הרוסים, יבואו אליו והוא כבר יסדר את ענייניהם, גם הוציא מן המשרדים כמעט כל הרוסים והכניס את היהודים שלנו במקומם, בחדר ההמתנה שלו יכולים היו לראות המון יהודים המחכים לכנס אליו, כי מי שראה את הפקיד הרוסי או את הנוגש שמסתכל עליו שלא בעין יפה, נגש מיד אל המנהל בתלונה עליו, כך עבד בני נר"ו אתו כל הזמן בשלום ובמישור לטובת היהודים הפליטים.

בנתים הגיעה שמחתנו שבני דוד נר"ו הודיע את היום אשר הוא צריך להגיע לטומסק, ברוך שהחיינו וקיימנו לזמן הזה, נתנו לבני יהודא נר"ו רכב ונסע לקראתו לתחנת הרכבת לטומסק, הוא חיכה עליו שם כמה שעות ולא בא, דאגנו מאוד עד שלמחרת שוב קבל רכב ונסע לתחנת הרכבת, ותלי"ת שבאו שניהם אז הביתה, בשמחה רבה, בשום אופן לא היינו מכירים אותו, כל כך היה טוב מראהו, היה זה בליל ששי בתחילת חודש אדר תש"א, כל הלילה כמעט שלא ראינו שינה בעינינו, כאשר הוא סיפר את כל הקורות אותו, מעת שעזב אותנו עד בוא עת דברו יתברך שמו לאמור לאסורים צאו לעזרו ולהביאו אלינו בכי טוב, לשוננו תהגה צדקך כל היום תהלתך.

אבל לא ארכה לנו השמחה כי מיד למחרת ביום ששי בבוקר, בא שוטר אחד מהג.ק.וו.ד. לקרוא אותו למשרדם, אחרי התפלה הלך אליהם לפני ארוחת הבוקר, ועצרו אותו שם כל היום, חיכינו עליו בחוץ, ובכל פעם אמרו עוד מעט, עד שהגיע זמן הדלקת הנרות, הובילו אותו לעיר טומסק לבית הסוהר, איש לא ידע מה זה ועל מה זה, ומי יגיד להם מה תעשו. בליל שבת לא יכולנו לעשות כלום, בבוקר השכם לקחתי צידה לדרך עבורו, והלכתי עם בני הצעיר יואל נר"ו העירה, אחרי שנודע לנו איפוא הוא נמצא נכנסתי למשרד של בית הסוהר. ובקשתי שירשו לי למסור לו אוכל כי ידעתי שגם אתמול לא אכל כל היום, כי בכל רגע חשבו שכבר יבוא הביתה, אבל לשוא תוחלתי, הממונה על בית הסוהר סירב לקבל

ממני האוכל בלי רשות הנ.ק.וו.ד. הלכתי לבקש שירשו לי לכנס אל הראש של הנ.ק.וו.ד. והרשו לי לכנס אליו.

הוא היה דוקא איש נימוסי וקבל אותי בסבר פנים יפות, אח"כ שאלתי אותו בעד איזה עבירה עצרו אותו, הוא הסביר לי, כאשר יצא בני מבית הסוהר בסוורדלובסק היה צריך ליכנס למשרד שם להרשם, ולהגיד להם שהוא נוסע לטומסק ושהוא רוצה לעבוד שמה, היה מקבל אישור על זה, וכאשר הוא לא עשה ככה אנו מוכרחים להחזירו שמה שיחתום שם ע"ז, ואח"כ יחזירו אותו לכאן. נסיעה כזו של אלפים וחמש מאות ק"מ הלוך ושוב לוקח חודשים, והעינוי והטרחה.

אמרתי אל הראש, שהוא צודק בהחלט, אך בני לא ידע איך להתנהג וחבל לבטל כל כך זמן מעבודה, הייתי מציע שאנחנו נחתום למחרת השבת, שהוא מקבל על עצמו מיד באותו היום להתחיל לעבוד, והכל יבוא על נכון.

הראש קבל ההצעה שלי ואמר שהוא כבר יסדר זאת כרצוני, כשמעי דבריו בקשתי שוב ממנו להרשות לי להכניס עבורו אוכל, או לשחררו ללכת הביתה ולמחר נבוא שנינו לחתום כמדובר, הוא הסכים גם על זה, ובנוכחותי צלצל מיד להממונה על בית הסוהר לשחרר את בני מיד ללכת אתי הביתה ובכן שחררו אותו מיד והלכנו הביתה ונהפוך האבל לשמחה להתענג בשבת על רוב שלום, ברוך מתיר אסורים.

ולמחרת ביום ראשון באה תשובה מסטלין על מכתבי שמראה מקום אשר בני נמצא שם ותחת איזה שופט, וע"י איזה סיבה נתעכב התשובה בדרך עד שבני נר"ו בא יומים קודם הביתה כאמור, ובאותו היום נתקבל בני לעבודה בתחנת הרכבת של הנמל במקום בטשרמושניקי.

ועקב ההשתלשלות של העניינים הקודמים הקשורים זה בזה עד חודש אדר, ועכשיו נתנה ראש ונשובה למקום וזמן שעמדנו בו.

אחרי חג הסוכות תחילת החורף, קבלנו הודעה מהנ.ק.וו.ד. את שהם קבלו ידיעה רשמית, שמימי הנהר תהום יעלו היום בערב על גדותיהם עד עשרה מטרים בערך ויהי' צורך להוציא את כל הדיירים מהשיכונים אשר בטשרמושניקי בכלל ומפריפיטקיס בפרט המקום שאנו גרים בו, לפי שהשיכון שלנו הוא מוקף מהתעלה הסובבת את השיכון מכל הצדדים ואין רק שביל אחד צר שיכולים עכשיו לעבור בו, אבל כאשר יוגברו המים, יכסו ראשית כל את השביל הזה, הנמצא במקום הכי נמוך.

והתעלה היתה עמוקה יותר מעשרה מטרים מסביב השיכונים, בכדי שאם יתגברו מימי התהום יכנסו המים לתוך התעלה הזו העמוקה שלא ישטפו את הבתים ואת הרכוש והזהירו שכולם יהיו מוכנים לברוח אם יהי' צורך בכך, ואולי יהי' ג"כ צורך לתת סירות, כל הדיירים נפלה עליהם חרדה גדולה, והתחילו לארוז את החפצים לתלותם על תקרת דירתם, אולי יעזור זה להציל מה שיהי' אפשר להציל.

אני אמרתי להם שכולם יוכלו ללכת לישון, ואני לא אארוז את החפצים ולא כלום, רק אני אעמוד על המשמר על יד התעלה למדוד אם המים מתגברים ועולים על גדותיהם, אזי נהי' מוכרחים לברוח מן המקום כי התעלה היתה רחוקה רק שנים או שלשה מטרים מן הבתים, בשעה אחת עשרה ראיתי כי המים נשארו עומדים במקומם, לא עולים וגם לא יורדים, הגם שכבר עלו כל כך והם שווים עם אדמת השיכון. המשכתי לעמוד, ופתאום התחלתי להרגיש שאחז אותי קור גדול בעצמות, והקור מתגבר עלי מרגע לרגע ולא יכולתי לעמוד יותר מפני הקור הנורא, וכאשר ראיתי שוב שהמים לא עולים, הלכתי לישון, כי שיערתי בנפשי שמקור כזה יקרשו המים.

וכאשר קמתי בבוקר נודע לי שהקור עלה במשך הלילה לעשרים וחמש מעלות מתחת לאפס וקפאו תהומות וגם „התהום" שלנו ונערמו מימיו על התעלה כמו כביש מסולל, ויצאתי החוצה על יד התעלה, וראיתי איך שהפועלים עוברים על הכפור וחוצים את התעלה על הקרח שנקרש כמו גשר והולכים דרך התעלה לעבודה בלי להצטרך ללכת סביב התעלה בדרך ארוכה, והדבר הי' לפלא גדול בעיני כולם, ברוך הפודה ומציל בכל עת צרה ועושה נפלאות גדולות לבדו.

פ ר ק כ ב .

התגברות הקור וההשתדלות להתפטר מהעבודה

בימים ההם התחיל הרעב לשלוח חיציו בארץ בפרט אצל היהודים שלנו שעיקר פרנסתם היה רק מהעבודה שלהם והקור התגבר עד שהגיע לארבעים מעלות מתחת לאפס התחלתי לחשוב מחשבות, איך להתפטר מן העבודה, ורווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, כי שמעתי שמה פתגם עממי, המפורסם בין היהודים,

שני יהודים נפגשו, ושאל אחד בשלום חברו, מה נשמע אצלך, והוא עונה ב״ה עובדים ומה שלום אשתך, ג״כ עובדת והבנים והבנות כמו כן עובדים, אם כן שכולם עובדים, מהיכן ירק זה חי, הלה משיב לו יש לי בן קטן שלא עובד עדיין, והוא מפרנס ב״ה את כולנו, שהוא עוסק מעט במסחר, והברכה שרויה על ידו ב״ה בביתנו.

אמרתי אלך גם כן בדרכיו, ראשית כל הלכתי למרפאה, ואמרתי שאני חולה ולא מרגיש טוב ולא אוכל לעבוד בפרט בקור כזה. שהוצרכתי לקום קודם אור היום ללכת לעבודה ולבוא הביתה רק לפנות ערב, ובבית אין כל, וברעב אי אפשר לעבוד, כי הרגשתי שכלו ברעב וביגון כוחי, אבל הרופא לא שת לבו לדברי, ואמר שאינו רואה בי כלום שאני בריא ושביכולתי לעבוד, באין ברירה חזרתי שוב לעבודה, וכעבור כמה ימים, אמרתי בלבי לא אכנע בפניהם אלחם אתם עד הסוף, והמגיד מראשית אחרית ברא לי הרפואה קודם להמכה, וכדאי להזכיר זאת הסיבה שהביאה אותי להשתחרר מהם בתחבולה שעשיתי, כדלקמן:

בסוף מלחמת העולם הראשונה, כאשר קראו את הצעירים ביותר להתגייס לצבא האוסטרי, קראו גם אותי להתייצב לפני ועדה רפואית בעיר רישא, וכאשר עמדתי לפניהם לא שאלו אותי דבר, כמו כן אני לא אמרתי להם שאני סובל ממשהו. רק מיד כאשר הגעתי לפני שולחן הרופאים, שלחו אותי החוצה מבלי להודיע לי דבר, וכאשר ראיתי שכל בני גילי לקחו מיד לצבא, ואני נשארתי לבד, הבנתי שאני משוחרר, יצאתי החוצה בשמחה, ובשרתי לאבי ואמי ע״ה שאני משוחרר, הם כמובן ליוו אותי וחיכו עלי בחוץ בכליון עינים לשמוע בשורה טובה שכן נשתחררתי, ומיד כאשר בשרתי להם נסעו הביתה, בשמחה, ואני נשארתי לחכות עד שאקבל את כתב השחרור, אבל במקום לקבל שחרור, קבלתי פקודה לנסוע לעיר פשמישל לדיוויזיאנס שפיטאל, ביה״ח של הדיוויזיה לבדיקת עינים, הודיע מיד להורי, והם חזרו ונסעו לפשמישל, שמה שלמו ע״י מתווך אלף כתרים, לראש וועדת הרופאים אשר יבדקו אותי, כדי לשחרר אותי.

אבל הרופא הזה אשר קבל את הכסף אמר מראש שהוא מקבל בתנאי זה את הכסף שאם הרופא אשר יבדוק אותי ישחרר אותי אז צריכים ממנו אשור, ואם לא יקבל את הכסף לא יתן את האשור, אבל אם הרופא הבודק לא ישחרר אותי, הוא לא יכול לעזור כלום, ועוד אמר שהרופא הבודק הוא מרביץ מאוד לאותם שאומרים שאינם רואים, ומי שלא יכול לסבול את המכות ודאי שלא ישחרר אותו, ואם זה שמרביצים אותו עומד בקעשנותו ולא מודה ודאי ישוחרר והורי בעל כרחם הסכימו לכל זה באין ברירה.

למחרת בבוקר לפני שהלכתי לבדיקה, הלכתי לבית המדרש ללמוד את השיעור שעמדתי בו, ואבי ז״ל אמר לי אחרי שאתה שוקד ללמוד והגמרא מסוגלת לשמירה, כי ראשי תבות של גמרא הם שמות של ארבעה מלאכי השמירה, גבריאל מיכאל רפאל אוריאל והמקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות.

ואני פחדתי תמיד מדברי הגמרא האומרת תנו רבנן ונטמתם בם, כתוב ונטמתם בלי אלף בין המ׳ לת׳ אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמתם, שאם אדם אוכל נבלות וטריפות ומאכלות אסורות, הם מטמאין את נשמתו, ולזה כמעט שאין רפואה למכתו כי המאכל נדבק בגופו ונתוסף לבשר גופו מן האיסור והיו לבשר אחד.

לכן החלטתי בדעתי לפני שנכנסתי אל הרופאים שאני לא אפחד מן המכות ואני מקבל עלי שאפילו יהרגו אותי ח״ו לא אודה להם שאני רואה, כי אם אודה להם יקחו אותי לצבא ושמה בעל כורחו של אדם מאכילים אותו מפת בגם ומנבלות וטריפות, ושאר מאכלות אסורות, ואפילו מי שרוצים להכניס לו בשר כשר, לא מרשים, באמרם שאם החיל לא יאכל מה שהם נותנים לו לאכול לא יהיה לו כח ללחום.

והגם שלפי הדין אין אדם מחויב למסור את נפשו כדי שלא לאכול מאכלות אסורות, רק בעד ג׳ עבירות: ג״ע, ע״ז ושפי״ד, אך כאשר זכרתי מה שראיתי מבעל התניא זצ״ל כאשר לקחו אותו לבית הסוהר, עשה שביתת רעב ולא רצה בשום אופן לטעום ממאכלם, ורצו להאכילו בכח הזרוע, ולא עלתה בידם ושאל אותו ראש בית הסוהר, איך מותר לך לעשות כן לפי דיני הדת שלכם, השיב לו נכון הדבר שאסור לעשות כן, מה יהי׳ אם אמות ברעב ידונו אותי בעולם העליון לגיהנם, מוטב לי ללכת לגיהנם בעד זה שלא רציתי לטמאות את נפשי בנבלות וטריפות, ממה שאלך לגן עדן, בגוף טמא ומלוכלך מהמאכלות האסורות, ודבריו הקדושים שקראתי אז עשו עלי רושם גדול ונכנסו ללבי, ואמרתי לעשות כן.

וכאשר נכנסתי אל הרופאים היה שמה רק רופא יהודי אחד מהונגריא בשם ד״ר שטיין, וכשמו כן היה לבו כאבן רשע וסדיסט גמור, בחדר ההמתנה מצאתי שם הרבה אנשים, מהם שהיו מכירים אותי, ואמרו אחרי שקבלו מהרופא סטירה ראשונה בפניהם בלחי הודו שרואים ונתן להם כושר לצבא מסוג א׳, אחד מהם הי׳ בחור שלמד אתי בחדר הדרדקי והיה כמעט עוור, בכל זאת לקחו אחרי שראה את האותיות הגדולות מאוד אשר רק סומא ממש לא יכול לראותם.

מיד קראו אותי פנימה, והתחילו להראות לי את האותיות, אמרתי על הכל שאינני רואה, הרופא נתן לי מיד מתנת יד חזקה סטירת לחי, ושאל אותי עכשיו אתה כבר רואה אמרתי לא, שאל אותי אתה יודע לקרוא בספר, אמרתי לו מפני

שהיה קשה לי לקרוא לא יכולתי ללמוד, מיד הכניס ראשי לתוך מכונה כזו שבודקים על ידה את העינים, והוא ישב ממולי והסתכל בצינורות שבהם אשר כל צינור נכנס לעין אחת, אבל אני לא רציתי שיראה, הטיתי את עיני לכל הצדדים למעלה למטה ולהצדדים. והוא כמובן באופן כזה לא ראה כלום וחשב שאני מנענע את ראשי לכן לא יכול לראות, פתאום נכנס הרופא הראשי זה שקבל את הכסף מהורי, הוא מיד התקרב אלי ונתן את ידיו על ראשי כביכול להחזיק את ראשי שלא אוכל לנענע בו, אבל כל זה לא הועיל לו כלום, כי אני לא הפסקתי לפעול עם עיני כמקודם.

אחר זה אמר הרופא שטיין ללכת אתו, והוא יתן לי לקרוא, וכאשר אמרתי שוב שאינני רואה התחיל לצעוק עלי בגרמנית, „דו מאריץ שווינדעלסט איך וועדע דיך צום טויט שלאגען" בעברית „אתה משה, אתה מרמה אותי להגיד שאינך רואה אבל אני אכה אותך עד מוות", והתחיל להרביץ לי מאוד בפני עד דם, שפצע אותי בפני וגם משיני יצא דם. ואחר כך התחיל למדוד לי כל מיני משקפים, אני על כולם אמרתי שאינני רואה, וכאשר שוב התחיל להכות אותי אחרי כל זוג שמדד לי ונפלו המשקפים על הארץ ואסף אותם אז החזיק בשתי ידיו באזני והכה אותי עם ראשי בקיר, אבל אני בשלי לא רואה. וכעס עלי הרבה וחמתו בערה בו כתנור, ומתוך כעסו צעק לך „לעזאזל", וזרק אותי החוצה.

חיכיתי שוב בחדר ההמתנה, האנשים אשר ישבו שמה בשעה שנכנסתי לא הכירו אותי עכשיו כאשר יצאתי משם מפני שפני נשתנו מפני המכות שקיבלתי, וכאשר חיכיתי שם כרבע שעה, שוב קרא אותי הרופא הרשע שטיין ליכנס פנימה וכאשר אך פתחתי הדלת, כבד אותי מיד במקל ברזל אשר בידו הוריד אותו על גופי בחמתו, ובנס לא חבט אותי המקל כי נכנס על בגדי והסתבך בהם שכמעט לא הרגשתי את החבטה.

ושוב עשה מעשה רשע שנתן ידית המקל על צווארי והוא החזיק בקצה השני של המקל וסחב אותי עד מקום האותיות ואמר לקרוא אותם, אמרתי לא אוכל לקרוא, אז גרש אותי ואמר הסתלק מכאן וצא, נסעתי הביתה ואחר שבועיים קבלתי אשור כתוב בלשון לטיין אשר שלחו לעיר ריישא, והלכתי שמה לרופא לשאול מה כתוב בו, ואמר שכתוב שאתה כמעט עוור ולא מסוגל לשום עבודה.

וכאשר נזכרתי מזה מה שקרה לי לפני עשרים וחמש שנה, אמרתי ללכת עוד הפעם למרפאה להתלונן על הראיה שלי שאינני רואה, ואינני יכול לעבוד בפרט בעבודה קשה ומסוכנת כזו שצריכים לעלות עם הקרשים על כתיפי עד ערימה שעומדת למעלה משתי קומות.

הרופא של המרפאה אמר לי שלא מתמצא על חולי עינים, ונתן לי פתק ללכת העירה לבית חולים ממשלתי לעשות שמה בדיקת עינים, כאשר הבאתי הפתק למשרד, שלחו אותי למחלקת עינים העירה, והרופאה שמה עשתה לי כמה מיני בדיקות על עיני היא לא שאלה אותי דבר, ושעתיים לא הפסיקה לטפל בי וכאשר הרגשתי מהטיפול שלה שהיא מומחית ויודעת כבר שאני כן רואה והייתי בטוח שהיא לא תשחרר אותי, אמרתי לה שיש לי בקשה אחת אליה, היות שיש לי אשה ובנים לפרנס אותם, לכן אני מבקש אותה שלא תשחרר אותי מהעבודה שאני עובד בה.

וכאשר שמעה את דברי, אמרה לי, אגיד לך האמת, שרציתי לכתוב שאתה מסוגל לעבודה ואתה יכול להמשיך הלאה בעבודתך, אבל כאשר אתה מבקש ממני שלא לשחרר אותך הגם שלא ראיתי שום פגם בעיניים שלך שיפריע אותך לעבוד, בכל זאת הכנסת אותי במבוכה, כי מי שלא רוצה והוא בא לעשות בדיקות עינים, יכולים לחשוד אותו שבא בכוונה תחילה בעורמה להשתמט עצמו מעבודתו, אבל אם אתה מבקש שלא לשחרר אותך, אין לי במה לחשוד אותך, לכן אני חושדת את עצמי שאני טעיתי בבדיקות שעשיתי, ואינני יכולה לקבל על עצמי את האחריות, על כן אני אתן לך שיחרור ליום מחר לבוא עוד הפעם הנה, ויבדקו אותך חבר של חמשה רופאים, ואחד מהם יהי' מהצבא ואני כבר לא אשתתף אתם בהבדיקות, והם יחליטו מה לעשות אתך. אם לשחרר אותך או למלאות בקשתך.

למחרת באתי ומצאתי כאשר אמרה הרופאה את החמשה הרופאים, וחוץ מהחמשה עוד רופאה עבריה בשם מושציצקי והיא היתה המנהלת של כל בית החולים הזה.

היא התחילה לחקור אותי מה כוונתי להשיג מהבדיקות האלו, במה אני מעונין, ובמה עבדתי בחוץ לארץ, ואיך יכולתי שמה לעבוד, אמרתי לה שמה עבדתי בהנהלת חשבונות ויש לי קצר־ראות מאוד ועבדתי בקושי, אבל כאן הדבר יותר קשה ומסוכן, בכל זאת אני רוצה להמשיך בעבודה כי אין לי אפשרות אחרת לפרנס את אשתי ובני, לכן אני מבקש ממנה שתעזור לי בזה שלא ישחררו אותי כי יראתי להגיד לה האמת, כי לא הכרתי את אופיה, והיא לא רצתה להבטיח לי שום דבר לפני שהרופאים יבדקו אותי.

ובכן מסרה אותי אל הרופאים, והם טפלו בי חצי היום, קודם בדק אותי כל רופא מהם בפני עצמו ואחר כך נתוועדו כולם יחד לבדוק אותי, ואחרי שגמרו הבדיקות אמרו שאני יכול כבר ללכת הביתה. שאלתי אותם תוצאות הבדיקה, אמרו לי שישלחו את תוצאות הבדיקה לנ.ק.ו.ד. בטומסק, ומשם כבר יודיעו לי.

הלכתי הביתה מבלי לדעת התוצאות בכל זאת החלטתי שלא להמשיך בעבודה, ושב ואל תעשה עדיף, וכעבור שבועיים בערך שלחו מהנ.ק.וו.ד. לקרוא אותי למשרד שלהם במקום ושאלו אותי למה הפסקתי לעבוד, אמרתי שהרופאים מבית החולים לבדיקת עינים בטומסק שחררו אותי, שאלו מנין אתה יודע זאת, אמרתי תתקשרו עם הנ.ק.וו.ד. בטומסק והם יגידו לכם, הם התקשרו מיד עם טומסק בנוכחותי והשיבו להם שאני „אינווליד" נכה ולא מסוגל לשום עבודה, אז שחררו אותי ונתפטרתי מהם בעז"ה.

ויען שאני עבדתי אז עם שכן שלי הר' יחזקאל קלאגסבלד נר"י, שהוא כעת החזן הראשי בבית הכנסת הגדול בבני ברק, וידעתי שהוא מצטער מאוד על שכופין אותו לעבוד בשבת ועושה כל מיני תחבולות שלא לעבוד והם יחשבו שכן עובד, סיפרתי לו כל הענין שלי בסוד גדול מה שעשיתי ואיך שחררו אותי, ויעצתי אותו ג"כ לעשות כן, הוא שמע לעצתי ועשה כמוני, ולא עלתה בידו, כי לא רצו לשחרר אותו באותו בית החולים.

אז הבנתי אשר השי"ת ברא בשבילי בפשמישל את הרפואה קודם למכה, ובמה שהשי"ת מכה באותה המכה ממש הוא מרפא, כי המכות שהכה אותי הד"ר שטיין היו מן השמים שאמרו לו אתה תכה ואני ארפא, והיו מכות האלו, כאמור בזכריה, י"ג, מה המכות האלו בין ידיך, ואמר אשר הכתי בית מאהבי, מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו, עמך מקור חיים ובאורך נראה אור, אמרתי אך חושך ישופנו ולילה אור בעדינו להתענג על ה' ויתן לנו משאלות לבנו.

פרק כג.

אחרי השחרור מהעבודה ואיך נתפרנסנו

אחרי שנשתחררתי מהעבודה, אמרתי וברכתיך בכל אשר תעשה אמר הכתוב, ואין סומכים על הנס, צריכים לחפש עבודה אחרת שיכולים להרויח לפרנסת ביתי, הלכתי העירה ושם פניתי אל השוק לראות מה לעשות, כידוע אסור ברוסיא לעסוק במסחר הנקרא „ספקולציה" בלשונם, ועון פלילי הוא אצלם, ומעניש עד עשר שנים מאסר ויותר, ורק אנשים שיש להם מביתם איזה דבר שלא נצרך להם, מותר להם למכור אותו בשוק.

כמובן מי שצריך איזה דבר לקנות בשביל עצמו, מותר להם לקנות בשוק, ממילא נעשה הדבר כנדר שהותר מקצתו הותר כולו. וכמעט אין מי שלא יעבור על החוק. וכל השוק הוא מלא ממסחרים כאלו, בכל זאת צריכים להזהר שלא להיות שעיר לעזאזל ליפול בפח.

את הדברים דלקמן אשר ברצוני לכתוב, אף שלכאורה אין בהם שום חידוש להקורא, ויתפלא למה בכלל אני צריך לכתוב זאת, אבל כאשר אנחנו היינו נמצאים במצב קשה מאוד, ואנחנו הרגשנו מה זה שאמרו חכמז"ל הק' שקשים מזונותיו של אדם כקריעת ים־סוף, וד' הזן ומפרנס לכל, הזמין לי פרנסתי בדרך נס ופלא, אף שהדבר נראה כדרך הטבע, אבל לפי האמת מי שהי' לו עינים לראות ראה שלא כן היה הדבר, ומי שלא ראה את זה בעיניו ולא הרגיש זאת בנפשו, כמעט שאי אפשר לתאר הדבר בכתב. ראשית המקום גורם, כי מקום השוק היה מקום מסוכן מאוד ובקל יכולים ליפול בידם, כאשר בעיני ראיתי, דברים שקרה שם מידי יום ביומו, שהרבה אנשים נפלו לרשתם.

ושנית אפילו מי שניצל מידם, עדיין איננו בטוח שיצליח שמה בעסקו, וראיתי הרבה לא זו בלבד שלא הצליחו אלא גם הפסידו, ואחרי אשר השי"ת אינה כל פעם להצליח במעשי שמה באופן פלאי וגם להציל אותי מידם, אין דבר חידוש ופלא יותר גדול מזה, ולכן כדאי לכתוב זאת לזכרון, ולתת תמיד שבח והלל להשי"ת עכ"ז.

ואני אכתוב רק כמה דוגמאות מה שבאו לידי בראשונה כי אלו רציתי לכתוב כל הדברים מיום ליום הייתי צריך על זה לכתוב חוברת מיוחדת, ואין כוונתי להאריך בדברים אלו רק בדרך כלל להבין מזה כל פרט ופרט, איך הקב"ה מזמין לכל אחד ואחד פרנסתו בזמנו ובעתו, כמו שמספרת לנו הגמרא הקדושה בכתובות על האורח שבא אל רבא, כאשר נתן לפניו ארוחתו לא רצה לאכול באמרו שהוא רוצה רק פרגיות עם יין, ולרבא לא הי' לו דברים כאלו ובכלל לא היה רגיל בדברים כאלו, ולכן אמר לו שאין בידו למלאות רצונו בזה, בינתיים באה פתאום אחותו של רבא שלא ראה אותה עשרות שנים, והביאה אליו פרגיות ויין וקרא רבא עליו את הפסוק ואתה נותן להם את אכלם בעתו, וכן אמר נעים זמירות ישראל, עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו.

נחזור לענין שהתחלתי בו, כאשר באתי פעם ראשונה אל השוק וראיתי ערל אחד מחזיק בידו עורות לחלק העליון של נעלים, שקורים בלע"ז „אויבערטייל" תפורות ומוכנות לעשות מהם נעלים ודרש בעדם שלוש מאות רובל, שלמתי לו הכסף ומיד יצאתי מהשוק הביתה, ובבית שלנו גר מר וועקער סנדלר משלנו הראיתי לו הסחורה ושלם לי בעדם שש מאות רובל.

וכעבור זמן מה וכלה הפרוטה מן הכיס שוב הלכתי אל השוק וראיתי ערל רוצה למכור שתי שטיחי מטה קטנים בעד שלש מאות רובל, שלמתי לו וחזרתי מיד הביתה, ובבית שלנו מכרתי אותם מיד בעד שמונה מאות רובל.

ושוב לאחר זמן הלכתי לשוק וראיתי ערל עומד ובידו חתיכת בד עבור מעיל חורף, והרבה ערלים מסבבים אותו לקנות את הבד, שאלתיו המחיר ואמר לי ארבע מאות רובל, ומיד קניתיו ויצאתי מהשוק הביתה, וחייט יהודי בבית שלנו מר יוסט רצה לשלם לי בעד הבד אלף ומאה, לא הסכמתי רק שיתן לי אלף ומאתים רובל ולא רצה להוסיף, ונשאר הבד אצלנו, ואחר כמה ימים מכר בני נר״י את הבד בעד חמשת אלפים רובל, ולא בכסף מזומן רק בלחם לקחתי בחנות אצלו כמה ק״ג בכל יום, ומאז והלאה כבר היה לנו לחם לשובע, וכן הרבה פעמים הזמין ה׳ לידי רווחים כאלו ולא אכתוב אותם, דאטו כי רוכלא ליתני וליזל.

עד שכבר היה אפשר לנו למכור מהלחם ולקנות לנו בגדים, ושוב נזכרתי מתפלת יעקב אבינו ע״ה לחם לאכול ובגד ללבוש, לעיל כתבתי שמכרנו הבגדים בשביל הלחם והיה לנו הבגד לאכול, ועכשיו מכרנו הלחם עבור בגדים והי׳ הלחם ללבוש ונתקיים בנו ממש הפסוק הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו, וכל זה בשפלנו זכר לנו בחסדו הגדול ית״ש.

ויען אשר בעת כתיבת דברים האלו עד הנה נמשכו מענין לענין השייך אליו, והשארתי דברים מאחורי שהיו קדומים בזמן רק שלא יכולתי להפסיק עבורם באמצע ואין מוקדם ומאוחר בזה לכן אני אכתוב אותם עכשיו, ואני מדגיש זאת כדי שלא יהיו נראים דברי כסותרים זה את זה. שכתבתי למעלה שכבר היה לנו לחם לשובע עד שיכולנו למכור לחם לקנות בגדים, ואח״כ בפרק הבא אני אכתוב איך שמכרנו מעיל חורף עבור תפוחי אדמה לכן אני מודיע שסיפור הבא היה קודם בזמן ומאוחר בכתיבה.

פרק כד.

איך עבר החורף הראשון ומה קרה בו

החורף הראשון בסיביריה היה קשה מאוד, והשלג שירד לפני סוכות כאמור לעיל, לא נמס ממנו אף טיפה עד לפני הפסח שהתחיל לנמס, רק טיפות מהגגים, והקרח היה מונח עד שבועות אבל מענין שפעם בתחילת החורף כאשר קמנו בבוקר

ורצינו לצאת מן הבית, ראינו שהשלג אשר ירד על ביתינו היה כל כך גבוה מן הארץ עד למעלה מן הגג וסתם את הכניסה והיציאה של הפרוזדור לגמרי ולא היה אפשרות לבוא אל הבית ולא לצאת ממנו, עד שלקחנו אתים ועשינו יציאה ממול הדלת ומשני צידי הדלת נשאר השלג כחומה גבוה ונעשה ממנו פרוזדור, והשלג נשאר קרוש עד לפני הפסח והשלג הי' לנו כל החורף כחומה מימינם ומשמאלם, והחומה הפריע אל הרוח שלא יהי' באפשרותו כ"כ לבוא אל הבית פנימה.

וכאשר הפסח התקרב לבוא לא היה לנו במה לקבל פניו פתאום קבלנו חבילת דואר עם שמונה ק"ג מצות מגיסי וחמיה ע"ה שנשאר בעיר ברעזאן, כי לא רצה לבוא לגור אתנו לכפר סטוביענקה כמו כן קבלנו עוד חבילה מש"ב הרה"ח ר' ירחמיאל שיף ע"ה אשר נשאר בעיר טרנופל הסבא של ר' יחזקאל שיף נר"י מבני ברק, ג"כ שמונה ק"ג מצות ושלפוחית חצי ק"ג שמן, זה היה יקר המציאות שמה בסיביריה, לא ידעתי ממי קבל הכתובת שלנו, גם אני לא ידעתי את כתובתו.

ואחר כל אלה מכרה אשתי תחי' את המעיל חורף שלה החדש, בעד מאתים ק"ג תפוחי אדמה, אחרי שלא רצו למכור בעד כסף, ואז נפוצה שמועה אשר בכפר הסמוך אלינו מוכרים פירות יבשים ובתוכם נמצאים הרבה צימוקים, הלכתי להודע אם אמת השמועה כי מעולם לא מכרו שמה פירות יבשים והיה לפלא לשמוע דבר חדש כזה, ולבסוף נתאמתה השמועה, וקניתי שני ק"ג פירות והיה בתוכם ק"ג אחד צימוקים ועשינו מהם יין לפסח והר' יחזקאל קלאגסבלד אשר הזכרתי אותו למעלה בפרק כ"ב, השתדל הרבה אצל הגוים לקנות חזרת למצוות מרור, ועלתה בידו והביא לי כמה זתים, אבל לקנות אפילו אחת אל הסדר לא היה באפשרות להשיג, ושמחנו מאוד שהזמין ה' לנו מצות ומרור ויין לארבע כוסות, וגם תפוחי אדמה לרוב, ואחר כל אלה סבלנו בפסח רעב גדול, ובאסרו חג פסח כבר לא היה נמצא בבית אף תפוח אדמה אחד, ואף לא מצה אחת, ועיני ה' אל יראיו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב, ונפשנו חיכתה לה' עזרינו ומגיננו הוא.

כמה ימים לפני הפסח הודיעו לנו מהמשרד של נ.ק.וו.ד. שעלינו להיות מוכנים לצאת מן המקום לכפר הסמוך הנקרא „ספץ־גרודוק" השוכן על הר גבוה מאוד כשלוש ק"מ רחוק מהכפר שלנו, מפני החשש כאשר באפריל יתחילו הפשרת שלגים יעברו מי התהום על כל גדותיהם ובנקל ישטפו כל המקומות הנמוכים וכן הי' שנתנו בסוף אפריל הוראה לצאת מן המקום, ולעלות ההרה עם כל אשר להם, הרוסים קיימו מיד את ההוראה, והלכו ברגל עם נשיהם וטפם ומשאם על שכמם, אבל עבור היהודים שלח המנהל החדש מר לעגטוב הנזכר לעיל לטוב, מכונות משא להעביר את כל אשר להם אל הקריה הנ"ל השוכנת על ההר.

מיד למחרת בא המנהל עם עוד חבר שלו שבא ממוסקבה בצירוף בני יהודא נר״י לבקר אצל היהודים אשר העבירו שמה.

ומיד נתן הוראה לספק עצים לכל משפחה מ־1—2 מעטרים מרובעים, והרכבת התחילה מיד להעלות את העצים ולחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל דשם סמוך למקום מגורם, וגם הוריד את מחיר העצים משלושים רובל בעד מטר מ׳ לחמשה רובל בעד מטר מרובע, ושישלחו העצים לכל אחד הביתה חינם לא כמו שהי׳ עד עכשיו ששלמו דמי הובלה.

הפסח עבר ב״ה בכי טוב, אחרון של פסח חל אז בשבת, ואחרי מנחה נתאספו כמה עשרות יהודים לשבת אחים גם יחד, לסעודה שלישית, וללוות את החג בשמחה בשירה וזמרה, וישבנו בשלום ובשלוה כי ידענו שאין בקריה זו תחנת הנ.ק.וו.ד. והתרנו לעצמנו להתאסף, וכבר היה מאוחר מדי לפני צאת הכוכבים שמענו פתאום דפיקות בדלת, הדלת נפתחה ונכנס אחד מהנ.ק.וו.ד. מיד שאל מה זה אסיפה חשאית בחושך, כולם נבהלו מאוד ביודעם שבעד עבירה פלילית כזו, יענשו לעשר שנות מאסר.

האיש צוה מיד להדליק את הנר בשבת אמרתי לו לפני צאת הכוכבים אסור לנו להדליק הנר בשבת לכן אנו יושבים בחושך, הוא הוציא פנס מכיסו לראות את כולם מי הם האנשים וישב לחכות עד שידליקו, בסוף הדליקו והתפללנו מעריב ולפני שהספיק לעשות פרוטקול נעלמו כולם מהבית. ורק אני ובני ביתי נשארנו אמרתי הבדלה על מרק של פירות יבשים שהיה לנו, ואמרתי לו לשבת וכבדנו אותו עם פירות מבושלים יען שמאכל זה היה שמה יקר המציאות והוא אמר אלי, איך אתה רוצה לכבד אותי לאכול אתך, הלא ידוע שאתה תהי׳ בגן עדן, ואני יורידו אותי לגיהנם, ואיך תאכל אתי יחד, ולא אכל.

והמשיך להגיד לי אתה חושב שאני לא יודע שאתם מתפללים כל יום בציבור, ואני עובר שמה ורואה זאת, אבל אחרי שכמה פעמים הפרעתי לכם, וגרשתי את המתפללים והם חזרו מיד להתפלל אחרי צאתי משם לכן אני עושה את — כל זמן שאני עובר שמה — עצמי כאילו איני רואה ואיני שומע, ואיך עשיתם עכשיו אסיפה כזו, הלא אתה יודע היטב מה מגיע לך בעד זה, עשר שנות מאסר, אבל אני חס עליך, ולא אעשה לך כלום רק שתזהר מכאן ולהבא, תלי״ת שנפרד מאתנו בשלום, ברצות השם דרכי איש לבל ימוטו פעמיו גם אויביו ישלים אתו, אודה לה׳ מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו והבוטח בד׳ חסד יסובבנו.

פרק כה.

נתנו לנו שדה לזרוע, ומה עלתה לנו מזה

החורף נמשך בשנה זו עד אחר חג השבועות, בחג עדיין היה מונח סביב הבית שלנו מלא קרח, לא יכלו עדיין לעבוד בשדה כראוי והרעב לא הסתכל על זה, ונתחזק מיום ליום, עד שהגוים מהם אכלו עכברים ומהיהודים לקטו כמה מיני עשבים לבשל אותם לאוכלם. אז הכריזה הממשלה שכל מי שרוצה לעבוד בשדה, יכול לקבל מהם שדה לחרוש אותה, ולשתול בה תפוחי אדמה וגם כרוב כדי שלא לסבול חרפת הרעב, היהודים שלנו כמעט כולם אמרו פה אחד לא נקבל מהם שדות, כי מחכים אנחנו כל יום לצאת מכאן ולחזור הביתה, ואיך נקבל מהם עכשיו שדות, ורק אנחנו ועוד שתי משפחות החליטו לקבל שדות.

ונתנו לי שדה של אלף מטר מרובעים על יד הנמל סמוך למשרד הנמל, קבלתי קרקע בתולה שלא נחרשה עדיין מעולם עבדתי אני לבד בשדה קשה וחרשתי אותה, אבל תפוחי אדמה לא היה בנמצא לקנות ואם מצאו לקנות היו ביוקר גדול, ובקושי גדול השגתי תפוחי אדמה קטנטנים בגודל של עדשים, ובעד דלי של תפוחים האלו שלמתי חמש מאות רובל, סכום כזה אשר פועל בנמל מרויח במשך ארבעה חדשים, ולא היה לי ברירה אחרת, הגם שכל היהודים צחקו ממני אני דעתי אחרת היתה אתי, ממה נפשך אם ישאיר ה' אותנו כאן בחיים עד החורף יהי' לנו על כל פנים מה לאכול.

ואם ה' יעזור לנו ויגאל אותנו בקרוב נשאיר להם הכל ונצא אבל הצרה היתה שלפי ההכרח, צריכים קודם להכניס לכל גומא זבל מעט ועל הזבל להניח התפוח וכך מכסים אותם, ואחרת לא יעלו ולא יצמחו, וחינם יהי' כל העבודה וכספו יהי' כמניח בקרן הצבי, ואנחנו לא היה לנו זבל, כי זבל היה שמה יקר המציאות, לפי שכל הגוים עשו שם מהזבל לבנים ויבשו אותם בשמש ובהם השתמשו בחורף במקום עצים שלא יצטרכו לקנות בכסף, ולא הי' לי מה לעשות, ואמרתי הלא חכמז"ל אמרו על הפסוק, והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת, שפסוק זה מרומז על ששה סדרי משנה, אמונת רמז על סדר זרעים וכתבו שם במסכת שבת למה נקרא סדר זרעים אמונת, לפי שמאמין בחי העולמים וזורע כן כתבו שם רש"י והתוס' ז"ל, ולכאורה איזה אמונה יש בזה הלא אנחנו רואים בכל שנה לפי הטבע שכל מי שזורע אף הזורעים בדמעה ברינה יקצורון, ואיך שייך לקרוא אמונה דבר שרואים בחוש יום יום, אבל בהזדמנות זו הבנתי היטב הפירוש ואמת יהגו חיכם.

כי סמוך לשדה שלי לקחה פקידה רוסית ממשרד הנמל גם כן שדה ושתלה תפוחי אדמה גדולים ויפים, ותחת כל תפוח הכניסה זבל כדי צרכו, כי היא היתה בקיאה בשתילה זו, וכראותה איך אני שותל אותם הקטנטנים ועוד בלי זבל, אמרה חבל על כספך ועל עבודתך הרבה שבזבזת עבור התפוחים, ראשית לתפוחים כאלו אפילו אם תתן תחתיהם זבל גם לא יצא מהם כלום, ושנית אפילו אם הי' גדולים וטובים כשלי בלא זבל לא יעלו ולא יצמחו.

אמרתי לה אני צריך לעשות מה שביכולתי והצמיחה והגידול הראיתי לה למעלה לשמים ואמרתי לה שזה תלוי רק ברצון אלוקים במי שאמר והיה העולם כרצונו, היא השיבה לי נחיה ונראה מה יהיו חלומותיך. וכעבור זמן מה צמחו התפוחים שלה וגם שלי והגידול למעלה מהקרקע היה נראה יפה מאוד, וכעבור חודש ימים ירדו גשמים מעורבים בחול צהוב, ושבועות אחרי הגשם ראינו שהעלים של תפוחי אדמה שלנו עולים מעלה מעלה, ושלה מתכווצים ויבולים, וכאשר הגיע הזמן להוציאם מן האדמה אחרי שבועיים וחמשה יום, מזמן השתילה כבר נגמרו, לא כמו שהיינו רגילים בפולניא שנגמרו רק אחרי מאה ושמונים יום בערך.

אז שוב נפגשנו עם הפקידה בכדי להוציא את התפוחים מתחת האדמה, וכאשר פתחה את האדמה נבהלה מאוד שראתה התפוחים רקובים ואותם שלא נרקבו היו קטנטנים כמו אגוזים.

ואז הוצאתי את התפוחים שלי והיו גדולים כתפוחי זהב המה ראו כן תמהו, ובאו כולם מהמשרד לראות את הנס ופלא, והיא סיפרה להם מה שהיא אמרה לי אז, ומה שאני עניתי לה שהכול תלוי ברצון האלוקים עושה השמים וארץ. וכעת אמרה להם שהיא רואה שכל דברי אמת הואיל ונתקיימו בהחלט. אמרתי מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית שהמטרת אז גשמים מעורבים בחול הצהוב ששמש החול הזה במקום זבל לתפוחי אדמה שלי ותפוחי אדמה שלה, ולאו דוקא שלה אלא של כל אלו שהכניסו זבל תחתם, נרקבו מחמת רוב זבל שניתוסף להם על ידי החול, ושלי שלא היה להם זבל, החול זיבל אותם כדי צרכם, והיה הדבר למופת, ואותנו זן בחן בחסד וברחמים, ברוך הנותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו.

הכנסתי את התפוחים הביתה והורדתי אותם למרתף עמוק שני מטרים מתחת לקרקע בחוץ סמוך לביתינו ונשמרו שמה כל ימות החורף ולא נתקלקלו הגם שירד על כיסוי המרתף השלג ונעשה כפור וקרח עבה מאוד, וכל פעם אשר רצינו להוציא תפוחים הוכרחנו לשבור את הקרח ולרדת שמה להעלותם והיה שמה חם כמו בבית.

והמעשר נתתי להשכנים העניים אשר גרו בבית שלנו וגם לעוברים ושבים שבאו.

וגם הכרוב שלנו הצליח מאוד קנינו חבית גדולה והכנסנו לתוכה את הכרוב אשר חתכנו לחתיכות והעמדנו את החבית בתוך הפרוזדור ונעשה חתיכה אחת קרח והיה הפקר לכל מי שרצה לקחת היה בא עם קרדום לחפור בו ולהוריד חתיכות חתיכות קרח והיה טוב מאוד למאכל.

ביום אחד ועשרים ליוני תש״א פרצה המלחמה בין הנאצים לבין הרוסים, וכאמור נמשך החורף באותה שנה עד סוף סיון, ואז העבירו אותנו חזרה מהכפר ספץ־גרודק לטשרמושניקי כאשר כילו הפשרת השלגים ועבר הפחד משטף מים רבים שלא הגיעו כמו שחששו ומסרו לנו דירה אחרת יותר טובה מהקודמת אשר מעבר התעלה בהפריפיטקים, רק במרכז הכפר לא רחוק ממשרד הראשי שלהם.

עת נתגברה המלחמה כבר, והגרמנים התקדמו כנשרים וכבשו ארצות הרבה בתוך תוכה של רוסיא, והרוסים בכל השתדלותם ובכל מאמצי כוחם לא הצליחו לעצרם עד שהגיעו לעיר הבירה מוסקבה, ללנינגראד, ולסטאלינגראד, והרבה רוסים התחילו לברוח מעריהם, לטומסק ולמקומות אחרים אשר בסיביריה הרחוקה מקוי המלחמה, וגם את משרדי הממשלה ואת התעשיה הכבדה והאוניברסיטאות עם מוריהם והפרופסורים והרופאים עם בתי החולים העבירו לטומסק אשר במרכז הסיביר.

אז שחררו גם את היהודים השבויים שלנו מהמחנות שלהם, ונתנו מעכשיו רשות לכל אחד לנסוע למקום שלבו חפץ ברוסיא, כמובן לא לקוי המלחמה, רק למדינת קזקסטן, סמרקנד, תשקנט, וכדומה, באותו הזמן לפני השחרור כבר הרשו למשפחות הר׳ צבי צוקר ונפתלי צוקר שנמצאו בהיערות אחרי אשר הגשתי בזמנו עבורם בקשה לסטלין להרשות להם לבוא אלינו ובקשתם נתמלאה וכן באו. השתדלנו עבורם לקבל דירות, ועבודה למי שרצה לעבוד, ואת מר נפתלי צוקר ואמו הכנסתי לתוך דירתי הגם שלא היה לנו רק חדר אחד, וכעבור עוד כמה שבועות באו עוד שתי משפחות של הר׳ יעקב רינגל ע״ה הם בכלל לא ידעו שאנחנו גרים כאן. והיות שביאתם הי׳ בערב יום כיפור תש״ב, הכנסנו אותם גם כן לדירתנו, המקום הי׳ צר לא היה מקום לישון בשביל כולנו, רק על הרצפה, נוסף לזה באו אחרי סוכות הרב מקרשוב עם אשתו ע״ה, ובנו ואשתו שיחי׳ ובתם ע״ה, השתדלנו עבורם לקבל דירה סמוך אלינו.

פרק כו.

הבריחה של אנשינו מהיערות בבהלה

כאשר שחררו את אנשינו השבויים מהמחנות כאמור, התחילו לזרום מהמחנות ומן היערות בבהלה ממש כל אחד מבלי לדעת לאן ולמה, ואפילו אנשים אשר ישבו במקומות קבועים למחצה, כאשר ראו לאנשים מהיערות שבורחים, גם הם התחילו לברוח, וחברא חברא אית ליה, והבריחה נעשית כמכה מהלכת בחינת ונסו ואין רודף אותם.

הבורחים התחילו להתרבות וביניהם באו גם כן כמה משפחות מעיר רודניק, כמו הרבנית הלברשטם ובנותיה ובנה גם אמה ובתה, ומשפחת הר' נתנאל שליסלברג וגיסו הר' משה יחזקאל פרושויץ ומשפחתו וסתם אנשים שהכרנו אותם מעירות הסמוכים לרודניק, כמו מר צבי אלימלך וגשל בעל המלון בבני ברק ואשתו ואביו ואמו ע"ה, וכל אחד היה לו בעיות שונות, אחד בשביל דירה ואחד בשביל עבודה וכדומה.

והנכנסים והיוצאים בביתינו היו מרובים, ובאותו הבית גר גם כן מהנדס אחד ומשפחתו מפולין, מהמיוחסים שבגוים, ואף שהי' אתנו לפנים בידידות, אבל לא היה תוכו כברו, והיה מהשונאי ישראל המובהקים, ופקע סבלנותו לסבול שהרבה הבאים אלינו מסתובבים על יד דירתו, והלשין עלי אצל הממשלה, שאני מביא הרבה אנשים מכמה מקומות לכאן, והמקום צר מדי מלהביא לכאן עוד אנשים זרים ומלשינותו עלתה בידו, ופינו אותנו מבית זה, לדירה אחרת.

אבל הדבר היה באמת רק לטובתינו, כי הדירה שקבלתי, היתה בקומה א' לא בקומת קרקע כמו הקודמת ובדירה זו היה כל כך חם בחורף שאף בזמן הקור של ארבעים מעלות למטה מאפס הוכרחנו לפתוח חלון בלילה בעת השינה מפני החום, יען אשר בקומת קרקע גר יהודי אחד בשם עזריאל וובר וגיסו, ואצלם היה קר מאוד והבעירו אש כל היום לרבות הלילה, וכל החום עלה דרך תקרת הבית לקומה א' ובגלל זה לא הצרכנו כל ימות החורף להחם את הדירה שלנו, וגם הרצפה היתה חמה תמיד.

פ ר ק כ ז .

זרם של גוים פולנים למקומנו

בימים אלו התחילו לזרום למקומנו המון גויים פולניים שגרו בסיביריה הרחוקה מאז מלחמת עולם הראשונה, והרבה מהם נשארו שמה כשבויי מלחמה, ולא יכלו אחרי כן לחזור לפולניה אחרי פרוץ המהפכה הקומוניסטית בשנת 1917, ועכשיו היה להם שעת הכושר להשתחרר ביחד, עם האזרחים הפולניים שנשתחררו כעת, בפרוץ מלחמת הגרמנים עם הרוסים בשנת 1941, והרבה מהצבא הפולני עם קציניהם שנפלו בשבי אצל הרוסים ונמצאו ג״כ בסיביריה, והשתדלו עבורם להוציאם מסיביר הרחוק ולהביאם הנה, ומסרו להם פה בנין גדול של ארבעים מטרים אורך בן שתי קומות, והיה להם רופא פולני משלהם וכומר בלי מדים משלהם, וכמובן הוא היה העסקן והשתדלן שלהם ודאג הרבה עבורם כאשר נכתוב מזה הלאה.

וכעבור זמן מה והמצב הכלכלי ירד מטה מטה, וכבר לא היה מה לאכול אפילו עבור צבא האדום, ואין צריך לומר שלא היה מה לאכול בשביל אזרחי המדינה, והרעב גרם שהתחילו לעשות מעשה חבלה, ואש ללהב יצא, והעלו באש את בית החרושת לגפרורים, ואח״כ בית חרושת של עפרונים ואת בית המרחץ של הכפר גם כן שרפו באש, ועוד בתים אחרים עלו בעשן, וכאשר נודע המצב בחוץ לארץ, התחילה ממשלת פולין אשר בלונדון לשלוח משלוחי מזון וביגוד למקומנו, כמובן לא שלחו משלהם רק אחרי שהודיעו לאחינו בני ישראל בארצות הברית, והם אשר שלחו באמצעות ממשלת הגנרל שיקורסקי אשר בלונדון.

ואנחנו היהודים לא ידענו מזה כלל, גם לא נתנו לנו מכל זה שקבלו בריוח, רק הכל חלקו בין הפולנים הגוים הנ״ל.

והיהודים אשר באו למקומינו התחילו לאט לאט לעזוב המקום, ולנסוע מזרחה כי לא באו אלינו מהמחנות ומהיערות כדי לסבול חרפת רעב כאן, אלא כדי להטיב את מצבם יותר מקודם, אבל כאשר לא עלתה בידם, יצאו למקומות אשר רגליהם נשאו אותם, מבלי לדעת תכלית נסיעתם ומקום חפצם לאן ולמה, מהם נסעו מדרום למזרח ומצפון למזרח ומהם נסעו בכיוון ההפוך, עד שלפני ראש השנה כבר ישבו מוכנים על מזוודותיהם, וחיכו שיעברו החגים וישימו לדרך פעמיהם.

והממשלה בראות הלחץ שלהם ללכת מכאן נתנו להם רכבות, ובעד מאתים וחמישים רובל קבלו קרון בשביל כמה משפחות אשר רק יכלו לכנס בו, וכאשר אספו להם כמה קרונות נתנו להם קטר ונסעו. מידי יום ביומו, באו אלי אנשים

לשאול את חוות דעתי, אם לנסוע מכאן או לשבת במקום עד שירחם השם אמרתי להם, את שאנחנו החלטנו שלא לנסוע מכאן.

הרבה מהם אמרו אם אתם לא נוסעים גם אנחנו נשאר אתכם. אבל כעבור יום יומים נודע שלא יכלו להחזיק מעמד ונסעו כבר, וגם מר וגשל מבני ברק הי׳ אז אצלי כאמור לעיל, והוא גם אמר להישאר פה אתנו, ובסוף נסע, ובאמצע הדרך כשיצא לרגע מהרכבת, ולא הספיק לחזור ונשאר לבד, ואשתו נשארה בהרכבת ולא ידעו זו מזה איה מקומו להחזירו אליהם.

ואחרי כמה שבועות קבלתי ממנו מכתב ושואל, אם לא ידוע לנו איפוא אשתו נמצאת, וכעבור כמה ימים קבלתי גם מכתב מאשתו השואלת אם לא ידוע לנו איפוא בעלה נמצא, והעברתי הכתובות מאחד להשני ונזדווגו שוב יחד על ידינו.

ביום כיפור בבית התפלה היו שמה בין המתפללים הרב ברומר ראב״ד מעיר סאניק שבגליציה וגם הדיין הרב שפלטר משם, והרב ואריש ועוד כולם התווכחו אתי למה אני לא רוצה לנסוע, בזמן שכמעט כולם רוצים לנסוע, ואני רק מכניס אותם במבוכה, והכלל של שב ואל תעשה עדיף, לא עדיף כעת, אמרתי להם בשאלה זו אני באמת צריך לפנות אליכם, מה ראיתם שאתם צריכים לנסוע מכאן, בזמן שהמקום כאן פחות יותר כבר כמעט מקום קבוע עד שיפקוד ה׳ אותנו ברחמים להשיב אותנו לביתינו. ואין אחד מכם שיכול להגיד במה ישפר את מצבו בנסיעתו, ואחרי שאמרו לי שאני דוחה אותם בקש, אמרתי להם.

האמת אשר בלבי, מה שהחלטתי להישאר כאן היא על יסוד דברי התוספות בפרק אל: נערות בשם הירושלמי מה דלקמן: שאומר בזה הלשון, אמר לו אנטינינוס לרבי ברכני אמר לו יהא רעווא דתשתזיב מן צינת, אמר לו דא צלותא איזל ואתכסי חד כסי יתיר ואשתיזיב, אמר לו יהא רעווא דתשתיזיב מן חמתא, אמר לו דא וודאי צלותא, אין נסתר מחמתו כתיב, אני מתרגם את המאמר הנ״ל.

אמר לו המלך רומי ששמו אנטינינוס שהי׳ אוהבו של ר׳ יהודה הנשיא, רבינו הקדוש ברכני אמר לו רבי יהי רצון מלפני ה׳ שיציל אותך מן הקור מציינים ופחים, אמר המלך איזה תפלה טובה זו בשבילי אלך ואתלבש בפרווה טובה יותר מהרגיל ואינצל מן הקור בוודאי.

אמר לו רבי יהי רצון שיציל ה׳ אותך מן החום, אמר לו המלך זו וודאי תפלה נכונה וטובה בשבילי משום שהפסוק אומר ואין נסתר מחמתו, שאי אפשר לבן אדם שיציל את עצמו מן החום רק ה׳ יכול להציל אותי כברכתך.

עכשיו אמשיך בהמאמר שאמרתי להם, נחזה אנן איזה לימוד לומד אותנו

המאמר של הירושלמי בסיפור של אנטינינוס ורבי, שלא על חינם מספר לנו את זה, אלא ודאי שדבר זה נחוץ לנו מאוד לדעת כעת שאנחנו נמצאים במצב כמוני היום שלא יודעים מה לעשות, אם לשבת במקומות הקרים, או לנסוע למקומות החמים, לכן החלטתי מה שהחלטתי, כולם שמעו את הדברים הנאמרים באמת וצדק, בכל זאת לצערי הרב בעוה"ר לא קבלו את דברי, וכמעט כולם נסעו חוץ מאלו שלא היה להם כסף על הוצאות הדרך, וכמה מאלו שבאו מהיערות, וכבר היו עייפים מהנסיעות נשארו פה ובסך הכל נשארו בערך תשעים נפשות מהיהודים ולהבדיל הגוים הפולניים שבאו לגור הנה עם אחיהם.

הרבה מהיהודים באו אלי להפרד ממני, הלכתי ללוותם לתחנת הרכבת, וראיתי שמחתם גדולה כאילו הם עולים לרגל לארץ הקודש ואני עמדתי כמשתומם לא הבנתי שמחה מה זו עושה, אמרתי להם שאני מאחל להם נסיעה טובה והצלחה שיזכו להגיע למחוז חפצם בהצלחה גדולה בכל מקום אשר יגיעו שמה.

וידוע שאנשים אשר מקרוב הכירו זה את זה, אז במשך הזמן שוכחים זה את זה, וי"ר שהשי"ת ינחה אתכם במעגלי צדק אבל חוששני מאוד שאתם לא תשכחו אותי שמה, בגלל שהיתה עצתי אמונה וטובה אליכם להישאר במקומנו.

וכעבור כמה שבועות מעת עזבו אותנו והגיעו למחוז חפצם לעיר טשקנט וסמרקנד ועוד ועוד, ובכל מקומות הנ"ל לא השיגו לקבל גג על ראשם בימות החורף והתגלגלו בחוץ בגשם וקור עם נשיהם וילדיהם, וחפציהם שהובילו אתם ולנו בקרית חוצות, הם טעו טעות גדולה ומרה, שחשבו שבמקומות החמים יכולים לגור אפילו ברחוב, אבל גם במקומות החמים בלילה קר מאוד אפילו בימת הקיץ כל שכן בימות הגשמים, אשר הגשמים והרוחות הקרים הביאו עליהם חלאים רעים ונאמנים וכל מכות מצרים.

וכעבור ימים אחדים נגוועו משפחות שלמות, ונשארו גם אחרי מותם כדומן על פני אדמה בשדות כמה שבועות שלא זכו לקבורה שלא הי' מי שיטפל בהם כמתי מצוה.

בינתים קבלתי מכתב כתוב בדמעות מהרב ברומר שהזכרתי לעיל, והוא כותב בזה הלשון הגענו לסמרקנד המצב הוא נורא ואיום, ואני שואל את כבודו מי גילה לו סוד זה להישאר במקומו כדברי הירושלמי וחבל לנו שאין לנו דרך ואפשרות לחזור ולעזוב המקום, אח"כ נודע לי שלא האריך ימים שמה וחיים ושלו' שבק לנו ולכל ישראל.

כמו כן הגיע אלינו מכתב ממר וינמן בן עיר קראקא, שבא גם כן אלינו בזמנו

עם הפליטים, אחר אשר הכיר אותנו מעיר רודניק מקום מולדתו, ובני יהודא נר״י השתדל עבורו לקבל משרה טובה במשרד הראשי כי הוא היה בעל כשרון, בידעו גם כמה שפות זרות, לא היה בעל משפחה זולת עם אשתו. וכמה ימים לפני נסיעתם בא לשאול אותי אם אמת הדבר שאני החלטתי שלא לנסוע אמרתי לו נכון מה ששמעת, אם כן אמר גם אנחנו נשאר אתכם, ובסוף בא להפרד אחרי שכולם נוסעים ומתפלאים עלינו מאוד שאנחנו נשארים. אבל אני לא יכול לעמוד נגד הזרם הזורם מזרחה למקומות החמים, ובמכתבו שקבלנו הוא אומר שהוא מצטער מאוד על נסיעתו, ואין בידו לחזור למקומנו, רק אם בני נר״י ישתדל אצל מנהל המשרד שעבד אצלו שיקבל אותו חזרה לעבודה אז יחזור מיד, בני נר״י מיהר מיד לסדר לו הענין והמנהל הבטיח לו שיקבל אותו בחזרה, ותכף שלח אליו מכתב להודיעו, ולצערנו הרב קבלנו תשובה מאשתו שבעלה כבר איננו, שמועות נוראות כאלו ר״ל הגיעו יום יום משם, ומכל הנוסעים נשארו בס״ה רק שלושים אחוז בלבד, ואיש אחד מר דיננברג שהספיק עם בנו לחזור אלינו ופניהם היו כשולי קדרה, כאילו היו מוציאים אותם מתחת לאדמה כל עוד נשמתם בם, והם סיפרו לנו מכל הקורות אותם ולהאנשים אשר באו שמה.

באותו יום כיפור הנ״ל בבית התפלה ניגש אלי איש אחד צעיר בגיל ארבעים בערך מראהו היה נראה בריא, בהדרת פנים, ושאל אותי אם אני מרשה לו להשאיר איזה חבילה בביתי שאלתיו למה הלא אתה לא מכיר אותי ולמה זה דווקא אצלי אתה רוצה להפקיד החבילה, לא מרוע לב ח״ו שאלתיו שלא רציתי לקבל חבילתו, אלא מחמת שהחדר אשר גרנו בו היה צר מאוד ולא היה ממש מקום להניח אף החבילה, אבל הוא השיב שרוצה דוקא אצלי להשאיר, כאשר אנחנו נשארים פה הסכמתי אליו.

למחרת יום הכיפורים הלכתי העירה, וכאשר חזרתי הביתה אמרה לי אשתי תחי׳ שאיש אחד בא ואמר שאני הרשיתי לו להניח אצלנו חבילתו, לקחה ממנו חבילתו והניחה אותה תחת הדרגש אשר ישנתי עליו, והאיש הלך לו, וכעבור כמה חדשים לא שמענו מהאיש כלום אמרתי צריכים להיוודע מה קרה עם האיש בעל החבילה, אולי הוא נמצא באיזה בית חולים בעיר לעזור לו במה שהוא, הלכתי עם בני הצעיר יואל נר״י קודם כל למרפאה במקום לשאול אם לא נמצא שם איש אשר תוארו כך וכך מתאריך זה וזה, כי לא ידענו להגיד שמו. אבל לא ידעו דבר, הלכנו משם העירה, וחיפשנו אותו כמעט בכל בית חולים בעיר, יגענו ולא נודע לנו ממנו כלום.

וכאשר אחרי זמן פינו החפצים מתחת הדרגש לעשות נקיון הוציאו גם את החבילה אשר השאיר האיש ולא בא, החלטנו לפתוח את החבילה אולי יוודע לנו מתוכה מי האיש אולי השאיר בתוכה איזה פתק, ומצאנו בתוכה מגילת אסתר

חדשה יפה מאוד ומהודרת שאין כמוה, וזוג תפילין, וכמה מזוזות, שמרנו על החפצים עד לפני הפורים אולי יבוא עוד בעל הפיקדון וכאשר לא בא, לקחנו המגילה לקרוא בה בפורים בציבור והזוג תפילין נתתי לבני יואל נר״י שנעשה אז בר מצוה, והמזוזות חלקתי בין השכנים כמה שהספיקו ועד הנה לא נודע לנו מי היה האיש בעל הפקדון אשר על ידו הזמינו לנו כל צרכי קדושה שהוצרכנו זכור אותו האיש לטוב שזיכה את הרבים ואם הוא בעולם האמת תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

פרק כח.

הצרות שהמיטה עלינו המשטרה החשאית

בימים ההם התחילה המשטרה החשאית לטפל בכל האנשים שנמצאו בעיר טומסק, אלו שאין להם פספורט רוסי, ודרשו מהם שוב כמו מקודם בפשמישל שיקחו דרכונים שלהם, כמו בעיירות אחרות שמענו גם כן שדורשים מהם זאת, ואת המסרבים לקחת, מחזיקים אותם כמסוכנים למשטרם, ומענישים אותם לפחות לשלוש שנות מאסר, גם אותנו לא שכחו מלהזמין למשרדם של הנ.ק.וו.ד. אשר בעיר טומסק, ושמה דרשו ממני לקחת פספורט רוסי, ואני בשלי שלא אקח, וברוך השומר ומציל ית״ש ששלחו אותי חפשי הביתה.

וכעבור זמן מה התחילו לטפל באיש אשר הזכרתי אותו לעיל, הד״ר רוזנברג מוינה שהיה לו פספורט גרמני, מתחילה כאשר היה שורר שלום בין שיקרא־ופחת, סטלין והיטלר — ימ״ש, כבדו את האיש הנ״ל שהיה מיוחס אצלם לא כפו אותו לילך לעבודה כמוני, אבל כאשר רק הופר השלום בית בין שני הרשעים רשעי עולם, ופרצה המלחמה ביניהם, התחילו לבקש תואנה עליו, להאשים אותו כמרגל בכדי להוציא עליו גזר דין קשה ולהשליכו לכלא, אבל לפי החוק שלהם צריכים על כל פנים עדים שיעידו עליו, יכולים אפילו להיות עדי שקר, ואפילו שהם מכירים את שקרם, והם גם מסיתים וכופים לעדות שקר כאלו שיעידו שקר ויחתמו על השקר והכל במיני תחבולות למצוא עליו עלילות שוא, וחיפשו לזה עצות שונות כדי להוציא זממם אל הפועל.

ביום מן הימים אשר הלכתי כל יום לשדה של התפוחי אדמה לנקות מן העשבים הרעים כרגיל וכאשר באתי הביתה מצאתי את בני יהודא נר״י, שוכב

על הדרגש, ופניו חוורות מאוד שאלתיו מה קרה, והוא משיב לי נפלתי קרבן לפני בני עוולה, וכמעט שלא היה יכול לדבר מפני קוצר רוחו, בסוף סיפר, שבאמצע עבודה במשרדו שעבד אז כמנהל במשרד שלו, ובחדר הסמוך למשרדו עבד קצין הבטחון שלהם, והוא בא אליו והודיעו שקוראים אותו העירה ושיחכה בעיר ברחוב אשר אמר לו, ושמה יגיע מי שהוא מהנ.ק.וו.ד. ויקרא אותו שילך אתו.

בני נר"ו כשמעו דברי הקצין נבהל מאוד, ביודעו היטב כי מרשעים יצא רשע, ואם הם מזמינים למי שהוא לא יצמח לו מזה טובה, באין ברירה הלך העירה ונפגש שמה עם אותו האיש אשר אמרו עליו שיבוא לקרוא אותו. והוא כן קרא אותו ללכת אתו למשרד הנ.ק.וו.ד. וכאשר נכנסו לפרוזדור, אמר לו שב כאן עד שיקראו אותך, פנימה, הוא ישב שמה שעות, כי כן שיטתם כי כאשר בן אדם יושב שעות ומחכה מי יודע איזה חטא מצאו עליו ומתחיל לפשפש במעשיו, וכשלא מוצא בעצמו כלום, הוא מתבלבל כי מי יודע איזה עלילות רשע מתכוננים להעמיס עליו, ואז נשבר לבו בקרבו, וכאשר קוראים אותו אחרי כן פנימה, הוא מפחד ורועד ומודה שעשה, על מה שלא עשה, בכדי להפטר מהם חיש מהר, והוא עדיין לא מכיר ערמומיותם, שאם הוא מודה אז הוא נופל בפח וברשת, ובור כרה ויחפרהו לעצמו ויפול בשחת יפעל.

אבל אם הוא חזק בדעתו שלא להודות על מה שלא עשה אז הם רואים שאיש הזה לא יפול לגורלם, ושולחים אותו הביתה, וכאשר עברו שעות הרעות האלו שחיכה בפרוזדור קראו אותו פנימה, והתחילו לשאול אותו על כמה אנשים, עד שהגיעו לשאול אותו כמו כן על הד"ר רוזנברג, בני הבין מיד שכל טרחתם אשר טרחו עד הנה אינו אלא בשביל אותו האיש כדי לסחוט ממנו משהו עליו יהיה משיהיה אפילו דבר שקר, והוא השיב להם בקיצור שלא מתענין באנשים האלו אשר שאלו אותו עליהם, כי הוא טרוד כל היום בעבודתו במשרד אשר הוא אחראי עליו.

כשמעם תשובתו התחילו לאיים עליו בכל מיני איומים שיגיד האמת, אבל ללא תועלת, סירב בכל תוקף מלדבר דבר, אמרו לו או שאתה תענה על כל השאלות בחיוב, או שנזרוק אותך למרתף שלנו, הוא בשלו לא אוכל להגיד דבר לפי שאין אני יודע כלום. הם עמדו בדיבורם. ועל ידי הכפתור שבשלחנם צלצלו ומיד נכנסו שני שוטרים מזויינים, ואמרו להם לקחת את האיש הזה, ולזרוק אותו לתוך המרתף, השוטרים עשו כאשר נצטוו, ולקחו אותו, וכאשר ירדו אתו כמה מדרגות, שמעו שוב שקוראים אותם חזרה, הם הכניסו אותו שוב למשרד והלכו להם.

והחוקר אמר אליו שוב, מפני שחבל לנו עליך אמרנו לקרוא אותך עוד הפעם, אולי אתה כן תשיב על כל השאלות בטרם שנשליך אותך למטה, וכאשר ראה החוקר שלא חזר בו מסירובו, אמר כאשר יתחבו לך מחט מתחת לציפורניך, אז לא תסבול ותגיד הכל, והוא בשלו לא יודע כלום, שום התחילו באיומים אחרים, ואמרו אתה חושב שאנחנו לא יודעים במה הוריך מתעסקים, אנחנו נשלח שמה לעשות חיפוש, ונאסור אותם, ואם אתה רוצה להצילם, ואתה חס על חייהם, תגיד הכל ותלך הביתה, והוא אמר שלא יודע כלום, ושקר לא אגיד.

כעבור כמה דקות, נכנס מי שהוא להחדר ושאל את החוקר, מה זה עם בן אדם הזה, השיב לו תיכנס אתה אתו לחדרך, ותדבר אתו, כן נכנסו שניהם יחד לחדרו, הוא אמר לו לשבת, וכיבד אותו עם סיגריה, והתחיל לדבר אתו רכות וכאשר ראה שלא הזיז אותו מעמדתו, התחיל גם הוא באיומים שונים, וכאשר ראה שלא הועילו דבריו כלום, אמר אליו שיחתום שישתף אתם פעולה בחוץ, שאם יוודע לו איזה דבר על מי שהוא מטשרמושניקי, שעושה משהו או מדבר משהו נגד המשטר שיודיע להם זאת מיד. אבל גם על זה לא הסכים לחתום, בשום אופן אז אמר לו, אני נותן לך זמן עד הבוקר בשעה תשע תבוא הנה אחר ישוב הדעת ותחתום ע"ז, ואם גם אז תסרב לחתום אז אוי ואבוי לך ולהוריך, אך בנתים לפני שאנחנו שולחים אותך הביתה תחתום לנו שלא תספר לאף אחד גם לא להוריך מה שהיה פה ביניינו. ע"ז השיב לו בני נר"ו טוב ע"ז אני אחתום ועזב המקום וחזר הביתה. וסיפר לנו כל הענין.

למחרתו בשעה שמונה וחצי בבוקר התכוננן ללכת שוב, אף אחד לא ידע גודל צערנו, אני ואשתי תחי' הלכנו ביגון ואנחה ללוות אותו, בדרך אמרתי לבני נר"ו הדברים האלו, ידוע תדע שכיום הרשעים הארורים מושלים בעול, שמן השמים ניתן להם הממשלה, מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך, ואיש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת למה עשית ככה למסור מצד אחד הממשלה להיטלר הרשע ימ"ש, ולסטלין מצד שני, אבל בעזהי"ת יבוא היום ששניהם יבואו על עונשם, ואנחנו עוד נזכה לראות את מפלתם הגדולה.

רק מה שכל אחד מאתנו צריך להיות מוכן למסור את נפשו עבור כל אחד מישראל, לכן תקבל על עצמך שאפילו הם יענו אותך, בכל יסורים שבעולם, אל תאבה להם ולא תשמע אליהם ולא תתחייב להם כלום, כי באם תפחד ותסכים להם מפני היסורים לחתום להם, אז אתה תהי' ניצוד ברשתם ובחרמם ולא תוכל אחר כך להינצל מפח שלהם, אבל אם תשמע אלי ותקבל עליך אפילו למות ח"ו על ידם, ולא תכנע להם ולא לאיומים שלהם ולא לחלקת לשונם, אז אני בטוח

בחסדי השי״ת שעד שעה שתים עשרה תבוא הביתה לשלום, ואני אצא השדה, ואבוא גם כן בעזה״י בחזרה בשעה שתים עשרה, ואקוה שכבר אמצא אותך בבית, ולך לחיים ולשלום וד׳ יהיה בעזרך כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, יברכך ה׳ וישמרך וכו׳ וישם לך שלום, וככה נפרדנו ממנו. וכן היה לפני שתים עשרה באתי מן השדה ומצאתי את בני נר״ו בא לקראתי מן העיר, וסיפר ששוב נסו בכל מאמציהם להשפיע עליו, וימאן לשמוע להם, ואמרו לו ללכת הביתה ועוד הוסיפו להגיד לו שעדיין אינם משחררים אותו, ועוד נקרא אותך אלינו. בכל זאת היתה לפחות הרווחה כאמור וריווח תשימו בין עדר לעדר, כמו שציווה יעקב אבינו אל השליחים אשר שלח לעשו הרשע.

פרק כט.

הרשעים המשיכו במעשי התעתועים שלהם

הרשעים כים נגרש, אחרי שכבשו את מזרח גליציה ואת בוקובינה, התחילו גם שמה לעשות טיהורים, ואסרו את עשירי העם, בעלי העסקים הגדולים, בעלי בתי החרושת, את הרופאים, ואישי ציבור, וסתם אנשים נכבדים, וגם מפשוטי העם אשר הלשינו עליהם, ושלחו אותם להרי חושך אשר בסיביר וקצת מהם הביאו ג״כ לטשרמושניקי הם לא ידעו מה מחכה להם ולאן מובילים אותם, הם מרוב עושרם הביאו אתם חפצים יקרי ערך, ובגדי שרים, דברים שאנשי סיביריה לא ראו דברים כאלו מעולם.

בין האנשים האלו היה גם כן איש אחד בשם מילר, איש עני ואביון מלובש בבגדים קרועים, ושק על גבו, בגיל 40—50 שנה, לא ידעתי אם במקרה נפל ביניהם, כי איזה צורך היה להם לקחתו לאיש כזה, או שהנ.ק.ו.ד. שלח אותו בכוונה תחילה, כדי שירגל בין האנשים האלו, ולהלשין אח״כ עליהם, כאשר באמת נודע לנו מעשיו לבסוף.

האיש הזה בא בפעם הראשונה לבית התפלה שלנו. רחץ ידיו כל פעם קודם התפלה כאיש צנוע והגון ומדקדק במצוות, וכאשר ראינו צרת נפשו, כי בא יחידי בלי שום איש ממשפחתו. ובלי שום מכיר, והגם שאף אנחנו חיינו בחיי צער בלחם צר ומים לחץ מכל מקום גם על חיים כאלו אמרה תורה״ק וחי אחיך עמך.

השתדלתי אצל כל שכני, שכל אחד מאתנו יתן לו מזון יום אחד בשבוע ממה שאנחנו אוכלים, וגם אצלנו אכל יום אחד בשבוע, וכאשר נעשה יוצא ונכנס אצלנו, ראינו שגם הוא יודע ספר, ובכל פעם שנכנס סיפר מהעבר שלו, וברוב דברים לא יחדל פשע, ופיו הכשילו לדבר גבוהות, שהיה לו מסעדה על יד הגבול הגובל בין רוסיה לביסרביה שברומניה, והוא השתדל הרבה לעזור למרגלים רוסיים, והביא להם סירות גומי שיעברו בקלות את הנהר לבל ירגישו בהם, שאלתי אותו איך עשית דבר כזה לבגוד בארצך ובעמך, לפעול עבור הקומוניזם שונאי ישראל מובהקים, ולעקור את תוה"ק.

השיב לי אני לומד את אביי ורבא, אבל לא איכפת לי, לעזור להרוסים, כי רואה אני בהקומוניזם הצלה גדולה לכל העולם, לא עניתי לו יותר, ואחרי שעזב דירתי, אמרתי לאשתי תחי' שאינני רוצה לראות אותו אצלי בבית, וכשיבוא ביום הקבוע לו לאכול תגידי שלא הי' אפשר להכין בשבילו, שקשה להשיג צרכי מזון, כאשר כן היה האמת, וכן הודעתי לכל שכני אשר אכל גם אצלם, שאני רואה בו סכנה להכניס אותו לבתינו, אבל לא כולם הסכימו לזה, להגיד לו. כי פחדו ממנו כשמעם את דברי, בכל זאת אני נשארתי בשלי, ולא נתתי לו יותר לבוא לביתינו.

זמן מה הוא הסתובב בחוץ מול ביתנו, מבלי ללכת לחפש עבודה, וכאשר ראה אנשים החוזרים מעבודתם עייפים, ויושבים על הקרשים שעל יד הבית לנוח קצת, בא גם לשבת ביניהם ולשוחח אתם. ולשמוע מה בפיהם, ולהשמיע דבריהם למלכות, ונעשה מלשין להלשין את מי שלבו חפץ, ונעשה מאנשיהם להרע ולהטיב לא ידעו.

וכעבור זמן מה שמענו שקוראים לשכן שלנו העירה, הוא בא אלי וסיפר לי שלא יודע בשביל מה קוראים אותו העירה, הבנתי מיד סיבת הקריאה, ואל מי קוראים אותו, ומה ישאלו אותו, ומה ידרשו ממנו, כי אין חכם כבעל הנסיון אחרי שכבר עבר עלינו דברים שקשים היו ממות.

העיקר אמרתי לו, אם אתה רוצה עוד לחזור הביתה, אל תסור ימין ושמאל ממה שאגיד לך, והודעתי לו דרך החיים שילך בה, על כל שאלה שישאלו אותך, אמרתי לו מה להשיב, ושלא יסכים להם לחתום על שום דבר כי בנפשו הוא, וכאשר יסור ממה שאני אומר לו, אז אוי ואבוי לנפשו, ואם יקבל דברי אני בטוח שאתה תבוא בעז"ה חזרה הביתה ואם יעלה על דעתך מפני האיומים שלהם להגיד להם משהו על איזה איש מישראל, יהי' מי שיהי' בכדי להציל את עצמך על ידי זה, אז תדע שאתה הולך לכבות אש ללהב יצא בבנזין, ואתה מאבד

עצמך לדעת, ודברי התנא הגדול הלל הזקן, שאמר מה דסאני לך לחברך לא תעביד. בזה תלוי כל התורה כולה, כתבם על לוח לבך, ושים אותם עטרה לראשך, ולא תסירם מנגד עיניך ואז טוב לך.

האיש קיבל דברי והבטיח לי שלא לשנות ממה שלמדתי אותו ובאותו היום אחר הצהרים חזר הביתה ישר אלי להגיד לי יישר כוחך שהצלת את נפשי ממות, ואמר שכל השאלות שאמרתי שישאלו אותו, כן שאלו אותו ואיימו עליו, והוא בשלו אינו יודע כלום, ופטרו אותו לשלום.

פרק ל.

המשיכו לקרוא את שכנינו העירה

כאשר לא עלתה בידם לסחוט משהו מהשכן הנ״ל, התחילו אחר כמה ימים, לקרוא לאיש אחר, וכאשר הם טיפלו בנו, כן אני טיפלתי עם כל הגרים בשיכון שלנו, והודעתי להם הכל כאשר הודעתי לשכן הנ״ל, ואני הזהרתי את כולם שהכל יהיה בסוד גדול, כי הם עלולים לסכן אותי ח״ו אם יודע להם שאני פעיל נגדם, וב״ה שכולם שמעו לעשות כאשר למדתי אותם מבלי לשנות דבר וניצולו.

אבל לאיש אחד אשר גר סמוך אלינו, וראיתי בו שאיננו פיקח כל צרכו, שאוכל לסמוך עליו לגלות לו הסודות, כי פחדתי לסכן את עצמי במי שאינני בטוח בו שיוכל לעמוד בניסיון, שלא לגלות להם דבר ובלאו הכי חשבתי שהוא איננו יודע דבר מה להגיד להם, הייתי שב ואל תעשה עדיף, וכעבור כמה שבועות בא אלי האיש הזה וסיפר לי במסיח לפי תומו בזה הלשון, אדון שיף, אני יכול לבשר לו בשורה טובה, שאתה תקבל פרס או לכל הפחות תודה רבה מהנ.ק.וו.ד. כי הם הזמינו אותי ושאלו אותי עליך, ואמרתי להם שאתה בן אדם טוב מאוד, ושאתה עוזר לכולם, מי שצריך להתיעץ הוא בא אליך ואתה עונה ועושה לכולם, כשמעי דבריו נבהלתי מאוד, כי ידעתי שאם אותם הרשעים מתחילים לטפל באיזה איש, כבר הוא מוכן לכל מיני צרות רבות ורעות, ולא יצא מהם נקי, כמנהגם שהם באים באמצע הלילה מוציאים את האנשים שהם רוצים מהמטות. ולא יודעים אחר כך לאן נעלמו עקבותיהם, ואין אפילו עד לדבר, וכן עשו לאנשים שלנו אשר לא גרו אתנו, רק בעיר טומסק, בכל מיני רמאות, מידי יום ביומו שלחו לאנשים הזמנות להתייצב להצבא שלהם ולנסוע ברכבת ביום זה וזה בשעה זו וזו בערב, אבל פיהם דיבר שוא, וכאשר האיש נכנס לקרון נכנס מיד

אחריו אחד מהנ.ק.וו.ד. שכבר חיכה עליו בחוץ ואמר לו לצאת אתו, וכן הוציאו מטומסק כמעט כל האנשים שלנו ובביתם ידעו שהלכו לצבא ועקבותיהם לא נודעו.

והאנשים אשר נשארו עוד בטומסק, שמעו שבטשרמושניקי הסמוכה להם לא קראו לאף אחד לצבא ולא אסרו לאף אחד, ולא ידעו פשר דבר, אבל פחדו לבוא לטשרמושניקי ולשאול, וגם אני פחדתי ללכת אליהם ולהגיד להם, והנ.ק.וו.ד. אף שלא עלתה בידם לעצור לאף אחד אצלנו, ואף לא יכלו לסחוט מהם דבר בכדי לבצע זממם לחסל את הד״ר רוזנברג הנ״ל, בכל זאת הם לא התיאשו עדיין ממנו כי בעד דבר כזה אם עלתה בידם לעצרו הם מקבלים בעד זה פרסים. וכל המרבה ליסר הרי זה משובח. לכן לא הפסיקו לחטט אחריו בכל האמצעים אשר ברשותם, וכאשר נודע לי כוונתם הזדונית שמחפשים קרבן שיעשה שליחותם, והגם שד״ר רוזנברג גר אתנו בבית אחד, בכל זאת פחדתי להודיע לו שהנ.ק.וו.ד. מטפלים בו זה זמן רב.

ופחדתי גם כן להזהירו שיהא נזהר משליחיהם אשר יבואו לדבר אתו כאוהבים מבלי לדעת עם מי הוא מדבר, והחיים והמות ביד הלשון ממש על מלה אחת יכול להיות נתפס להם, אבל לא יכולתי לשבת בשקט במקום שאני יודע שרוצים להרוג נפש אחת מישראל, אעפ״י שחטא ישראל הוא ומצווה להצילו, כמצווה עלינו לא תעמוד על דם רעך, עשיתי זאת על ידי יהודי אחד מטשרנוביץ רוקח ממקצועו בשם אורבך, שאנחנו עשינו לו טובות ובו הייתי בטוח שלא יוודע הדבר, סיפרתי לו את הכל אך בתנאי כפול שלא להודיע לד״ר רוזנברג שום דבר בשמי שאני סיפרתי לו זאת, והעיקר שיהיה נזהר לשמור את לשונו מאוד שלא יפול בפח.

והרשעים כים נגרש לא ידעו השקט וצועקים תמיד הב הב, ואחרי זמן רב התחילו שוב להזמין את בני אליהם כמה וכמה פעמים, בחשבם שיהיה נמאס בעיניו הדרישות והחקירות התמידיות וירצה להפטר מהם, וימהר ויגיד להם מה שרוצים כדי שישחרר אותו מיד, אבל טעו בו, שלא יכלו לסחוט ממנו מאומה.

ואחרי זמן מה הופיע פתאום במשרדו המלשין מילר הנ״ל בתור ידיד והתחיל לשוחח אתו בענינים שונים, וכמסיח לפי תומו התחיל להביע את צערו הרב על היהודים על מצבם הרע הנמצאים בו, הסובלים פה וסובלים כל כך הרבה כיום מצד אחד עמד עליהם היטלר הרשע ימח שמו, ומצד השני, הרוצח סטלין ימח שמו. ומה יהי׳ הסוף מזה, מתי כבר יבואו שני רשעים הארורים האלו על עונשם. ועוד דברים כאלו דבר, עד שבני נר״ו אמר לו תשתוק! מפני שאני אשליך אותך מכל המדרגות ותשבור את ראשך ואת רגליך.

לא די לך שאתה לא עובד וסטלין נותן לך לחיות חינם ואתה יכול להיות עוד חצוף כזה, לקללו ולדבר עליו דברי דופי וגידופים וגרש אותו החוצה, האיש כמובן הלך מיד לספר אל אדוני הנ.ק.וו.ד. להודיע להם את השיחה שהי׳ לו עם בני נר״ו, וכאשר בא בני הביתה וספר לי את אשר קרה לו אתו, ושאל אותי מה לעשות עכשיו, היות שאני בזמנו לא רציתי לחתום כאשר הם שאלו אותי, אם יוודע לך מאיזה בוגד שזומם משהו נגד המשטר אתה תודיע לנו, ואמרתי להם מה זה שאלה, איזה אזרח נאמן לא יודיע דבר זה מיד ועכשיו אני בטוח שהם שלחו אותו אלי להיוודע אם יהגה חיכי שאמרתי להודיע להם, את אשר נובח הכלב מילר, ובאם שלא אודיע להם זאת, יעלילו עלי מיד שאני שונאם ששמעתי דברי חירופים וגידופים על סטאלין ולא הודעתי להם, ואני שואל אם מותר לי ללכת עכשיו ולספר להם את כל דבריו שמילר נבח לפני או שאסור לי להגיד עליו יהי׳ מי שיהי׳ הלא הוא יהודי.

אמרתי לו לפי הדין אחרי שאני כבר הכרתי את האיש ואת שיחו, כאשר בעצמו הודה לפני שעבד אתם, והוא כבר בחזקת מרגל שלם, ולא זו בלבד שמותר להגיד אלא שאתה גם מחויב מיד להגיד להם, שלא תכניס עצמך ואחרים עמך בסכנה, ועוד שהמוסרים לפי הדין מורידים אותם, ולא מעלים אותם, כי כל באיה לא ישובון.

וברוך ה׳ שהוריתי לו דרך הנכון, כי כאשר בני נר״ו הלך וסיפר להם מה שהי׳ לו עם מר מילר מה שחירף וגידף ושהוא רצה לזרוק אותו מן המדרגות. השיבו לו הנ.ק.וו.ד. טוב שהודעת לנו, את דברי הבלע שלו, אבל בינתים אל תעשה לו דבר מאומה, כי כעת אנחנו כבר יודעים שהוא בוגד ומרגל, ואנחנו כבר נשים עין עליו, ונסבול אותו עד הסוף לראות מה הוא חושב לעשות, ואז יבוא על עונשו, ומזה ראיתי שהשי״ת הנחנו במעגלי צדק במה שסיפרנו להם, ומאז כבר עזבו את בני נר״ו.

פרק לא.

בני נר״י נסע לקזכסטן, לקנות אורז לפסח

כאשר הגענו בשנת תש״ב לחודש שבט, והתחלנו לדאוג להכין צורכי הפסח, ולא היה נמצא אתנו רק מעט קמח אשר שמרנו כל ימות החורף, בכדי לאפות

לכל הפחות מצות מצווה לליל פסח, וגם קטניות לא הי׳ באפשרות להשיג בעד כל הון, ושמענו שיש שבר במדינת קזכסטאן אשר ברוסיא, מצוי לקנות אורז, אמרתי שצריכים לנסוע שמה, אבל הצרה היתה כפולה, ראשית לא נותנים רשיונות לנסוע שמה, ולנסוע בלי רשיון היה קשה מאוד מריחוק מקום של כמה אלפים פרסאות, חוץ מהסכנה הקשורה בהנסיעה הרחוקה כזו. ומי יודע אם ישיג בימים אלו לקנות אורז.

כי כידוע אין שום דבר תמידי, היום יכולים להשיג הרבה, ולמחר כלה הסחורה מן השוק, מבלי להשיג בשום מחיר והנסיעה קשורה בהרבה ספקות, א׳ ספק אם נמצא לקנות אפילו במחיר יקר, וכאמור מוכרחים לנסוע כל הזמן ברכבת בלי רשיון, ואפילו מי שנוסע עם רשיון, עדיין אין לו רשיון להוביל אורז, ממקום למקום, וצריכים להפקיר האורז ברכבת, וכאשר יבואו מהנ.ק.וו.ד. לתוך הרכבת לבדוק הנוסעים וימצאו אורז אף אחד לא יצהיר שהאורז שלו, ממילא יחרימו אותו, לאחר שקלא וטריא על כל הספקות לא נשאר לנו ברירה רק להחליט לנסוע, כי ההכרח הכריע את הקו, ובני דוד נר״ו קבל על עצמו לנסוע, והנסיעה נמשכה חודש ימים, ובעז״ה הצליח ועלה בידו להביא עשרים וחמשה ק״ג אורז.

ואחרי שחכמז״ל אסרו לפי פסק האחרונים להשתמש בפסח באורז מפני החשש של גרעיני חמץ אשר נתערבו בהם וכדי להוציא את עצמי לכל הפחות מחשש זה בכל מה שאפשר בשעת הדחק הגדול, לא חשכתי עבודה גדולה וארוכה לבדוק את האורז להוציא ממנו את כל הגרעינים השלמים שמכירים אותם שהם ודאי אורז ולהשאיר את השבורים, ואזי יכולתי להיות בטוח שלא יראה ולא ימצא בתוכם אף משהו חמץ של דגן.

ואת הגרעינים השבורים החלפנו אצל השכנים הגוים שנתנו לנו בעדם כמה ליטרים חלב, ועמדנו בשעת החליבה שלא יהי׳ חלב שחלבו עכו״ם ואין ישראל רואהו, ועוד כדי להיות בטוח שלא נמצא בהחלב אף טפת מים, כדי שיהי׳ מותר לנו לאפות עם החלב מצה עשירה לשאר ימי הפסח, כי מי פירות עם מים, אפילו רק טיפת מים מחמיצים מאד, ובכן עברו השנה ימי הפסח בלי לסבול בהם חרפת רעב, ברוך הפותח את ידו ומשביע לכל חי רצון בעתו ובזמנו.

פרק לב.

נודע לנו שנשלחו לנו מחו״ל מצרכי מזון וביגוד והפולנים לקחו אותם

כעבור כמה ימים אחרי הפסח, כאשר עברתי על יד הבנין אשר בו גרו הפולנים ראינו את שהנערים שלהם אוכלים מצות „מנישביץ״ מארצות הברית, שאלתי אותם מי נתן לכם מצות האלו ואמרו שקבלו אותם בבית הפולנים, נכנסתי אליהם ושאלתי את המנהל שלהם, היות שידוע שהגויים מארצות הברית לא שלחו מצות בשבילם ואם שלחו מצות היהודים שלחו אותם לא בשבילכם רק בשבילנו, ואיך פשעתם לשלוח יד ברכוש שלנו, אנחנו לא נשב בחיבוק ידים, רק נשתדל להוציא בלעכם מפיכם, לאור משפט צדק ותבואו על עונשכם, ותחזירו לנו את שלנו, ואנחנו עדיין לא יודעים, אם מצרכי מזון אחרים וגם הביגוד והנעלה ואתם הורדתם הכל לכיסכם.

ואחרי שהדבר כבר היה מעוות לא יכול לתקון כי כבר עברו ימי הפסח, סדרתי אתם שיתנו לנו קמח לבן במקום המצות מחו״ל וגם סוכר עבור כל התשעים נפשות שנשארו אתנו במקום. הודעתי מיד לאנשינו, ועשינו ועד שיטפלו בזה ויקבלו מהם המזון, ויחלקו אותו בין כל היהודים שלנו, ובינתים ראיתי שנעלו נעלים חדשים מחו״ל, וכידוע לא הי׳ אפשר כאן להשיג נעלים חדשים בשום מחיר, פניתי עוד הפעם אל מנהל הפולנים ואמרתי לו שאם לא יתן לנו נעלים לכל אנשינו, אפנה מיד אל הממשלה כי תלי״ת שאין אנחנו נמצאים תחת ממשלת זדון ההיטלריסטי אשר עושים עמנו מה שלבם חפץ, ואם לא תסדרו מיד מרה תהי׳ אחריתכם אחרי ויכוח חריף אמר לי לבוא מחר לנמל אשר בעיר טומסק, וגם הוא יבוא שמה, ויתן לנו את הנעלים, בבוקר השכם הלכתי עם מר צבי צוקר וחיכינו שם כל היום והמנהל לא בא, המנהל הזה שלהם הי׳ כומר וקצין מצבא הפולני, והגם שחזרנו הביתה עייפים אחרי שהלכנו אל הנמל בעיר הלוך ושוב שנים עשר ק״מ ועמדנו בשלג ובקור חינם כל היום, בכל זאת החלטנו ללכת מיד לארמונו אשר היה לו על ההר בספץ־גרוד׳ק — ארבעה ק״מ בהרים וגבעות.

ובאמצע הדרך מצאנו את הכומר ביער, וראינו שבאה שמה רכבת מלאה עם צרכי מזון מארה״ב, מכל מיני דברים הנצרכים ביותר, כמו קמח לבן, סוכר, וחלב מפוסטר, סרדינים ועוד ועוד וגם ביגוד, כמו שמיכות צמר, סוודרים, ומכנסי צמר ושמלות וכו׳ וכאשר הכומר ראה אותנו באים מרחוק, התחיל להתקרב אלינו, כדי שלא נראה מקרוב מה שהרכבת הביאה להם.

התחלנו לדבר אתו קשות, מאוד לא יפה לאיש כמוך לשקר ולרמות, אם לא היה בדעתך לבוא היום אל הנמל למה רימיתנו להגיד לנו ללכת העירה ולעמוד שם כל היום בקור, התחיל להתנצל ולנמק את כזביו שהי' עסוק ולא הי' באפשרותו ללכת שמה, ורק מחר בטח יתן לנו, אמרתי לו, אין אנו מאמינים לך יותר, רק עתה תתן לנו הנעלים, ולא נזוז מכאן עד שנקבל אותם. כי הנעלים וכל שאר הדברים מזון וביגוד נשלחו מיהודי ארה"ב ורק בשבילנו לא בשבילכם, אז התחיל מחדש לסחור אתנו שיתן לנו עשרים וחמש זוגות נעלים, ואחר דברים קשים שהשמענו אליו נתרכך והסכים לתת שבעים וחמש זוגות, וכאשר כבר היינו עייפים מכל היום בלי כח לחכות עוד ולריב אתו הסכמנו על זה ואמרתי לו שעוד היום נשלח מאנשינו לקחת את הנעלים, כי לא היתה שמה תחבורה במה להעבירם אלינו.

הלכנו הביתה ושלחנו אנשים, וכאשר אך באו שמה חזר בו הרשע מדבריו ולא נתן להם רק שישים זוגות, וכאשר ראינו את התנהגותו אשר פיהו דיבר שוא וימינו ימין שקר עשינו עליו תלונה אל הממשלה וכעבור זמן קצר פתאום בא אידו. הנ.ק.ו.ד. באו אליו באמצע הלילה והוציאו אותו ממטתו ואסרו אותו והשליכו אותו על עגלה שלהם בלי לשאול אותו דבר, ומשם ישר לכלא, וגזר דינו היה לעשר שנות מאסר ונחלה שמה ומת ככלב, כן יאבדו כל אויביך ה'.

באבוד רשעים רינה, אחרי מות הרשע הנ"ל, נודע לנו שהיה לו בעיר טומסק משרד ומחסנים גדולים בעיר, ויהודי אחד בשם ד"ר איינאיגלר מעיר לבוב היה מזכירו, וגם יהודיה אחת מפולין בשם פוליה הורביץ פקידה שמה.

הלכתי עם מר צוקר הנ"ל אליהם למשרד העירה להכיר אותם ולדבר אתם. הם קבלו אותנו בסבר פנים יפות, והעניקו לנו מעט מצרכי מזון וביגוד, עבור אנשינו, וכאשר חזרנו הביתה אספתי מכל משפחה איש אחד, שיבחרו חמשה אנשים לשם ועד שהם יטפלו בכל הענינים הנוגעים לנו ולכולנו, ונבחרו החמשה אנשים מר צבי צוקר הנ"ל גם, עורך דין מר טוכמן ועוד שני אנשים וגם אותי וחלקנו כל הדברים לפי הנפשות. היינו מזון, שמיכות נעליים, הדברים שיש בהם כדי חלוקה, אבל ביגוד כמו מעילים שלא הי' כדי חלוקה, עשינו גורלות ועל פי הגורל נתחלקו.

אחרי כמה ימים כאשר הייתי בעיר טומסק ועברתי ברחוב רוזה לוקסנבורג, שעל יד הנמל, ראיתי שטח גדול מאוד מהרחוב ההוא מלא עם בלות גדולות מאוד עם ביגוד והנעלה וגם עם צרכי מזון שונים, ושומרים פולניים יושבים על המשמר יומם ולילה שלא יקרב אליהם איש זר, התקרבתי אליהם וראיתי שכולם באו מארצות הברית.

פניתי מיד משם למשרד של הד״ר איינאיגלר להיוודע מה טיבם של הבלות האלו, ועבור מי נשלחו, ומתי יחלקו אותם. והשיב לנו שהכומר היה מוכן לשלוח אותם לסיביר הרחוק לחלק אותם בין הפולנים שנשארו שמה עוד מזמן מלחמת עולם הראשונה ועדיין לא הספיקו להעבירם גם כן לכאן כמו אלו שכבר העביר אותם הנה, ואחרי שנכלא הכומר נתעכב הדבר, שאלתי אותו מה יהי׳ אם אנחנו נפנה ללונדון שימנו אותך במקום הכומר לעשותך ראש על כל אזרחי פולין הנמצאים פה, האם תחלק את הבלות ביניהם, הוא הבטיח אותי שכן.

וכן היה כעבור זמן מה קיבל מר איינאיגלר מברק מלונדון מהגנרל שיקורסקי העומד בראש ממשלת פולין בגלות אשר מקום מושבם בלונדון, שממנים אותו לראש על כל אזרחי פולין אשר במחוז טומסק. האמת נתן לכתוב שאנחנו לא עשינו דבר עדיין בשביל שימנו אותו, אבל הוא חשב שאנחנו עשינו זאת, אבל הרבר היה מן השמים ממש כמו שאכתוב הלאה.

הד״ר אינאיגלר עמד בדיבורו שאמר ,אם יתמנה לראש יקרא אותנו לחשוב מחשבות מה לעשות עם כל הסחורות אשר מונחים זה זמן ארוך כאבן שאין לו הופכים, והוא הודיע לי מיד וביקש שאבוא אליו למשרדו, נכנסתי אליו והוא ביקש ממנו להמציא לו שומרים מאנשינו אשר ישמרו את הבלות, כדי להפטר מן השומרים הפולנים. שלחתי מיד שלשה בחורים, את הבחור דוד צוקר בנו של ר׳ צבי צוקר, ושמאי שליסעלברג שגר כעת ברמת גן ואת בני הצעיר יואל נר״ו, והם סילקו משם את הפולנים, ונכנסו מיד במקומם, לשמור, ושמרו בני ישראל מהיום והלאה עד שחילקו את כל הבלות.

פרק לג.

התוצאות מחלוקת הבלות מחו״ל

אחרי הסידור הנ״ל נתוועדנו עם ד״ר אינאיגלר, בתשובה על שאלה שלנו, השיב שכל זמן שהנהר ,,תהום״ הולך בדרכו הרגיל, והאניות יהלכון בו בנתיבתם לא יכול וגם מתירא לשנות בעצמו ההחלטה הקודמת, שהסחורה עומדת הכן עבור הפולנים אשר בסיביר הרחוק והאניות הולכות במים עזים בנתיבתם ויכולות להגיע גם לכל המקומות הכי רחוקים, ולכן אמר בכם תלוי הדבר שתתפללו

שהנהר יתמלא קרח וכפור ויופסק הליכת האניות, אז נעשה החלוקה כאן עבור האנשים שלנו אשר במחוז טומסק.

ובכן המשנה עיתים ומחליף את הזמנים העושה נפלאות גדולות לבדו ואין מי שיאמר לו מה תעשה, עשה את שלו והוריד פתאום קור גדול זמן הרבה לפני זמן הרגיל ונקפאו תהומות וקרח יכסימו כל גדות הנהר ונפסקה לגמרי התנועה הימית.

אז ישיר ישראל, כי הד״ר איינאיגלר התחיל לפתוח את הבלות, וזכר את אשר הבטיח לנו, והרבה לתת לנו עד שכלו שפתות אנשינו מלומר די, כל משפחה קבלה סוכר, קמח, סרדינים, חלב מפוסטר מתוק כדבש, גם שמן לרוב, שמיכות צמר חדשים, מעילים, סוודרים חדשים, מכנסים, ועוד ועוד, עד שכל משפחה הכי קטנה קיבלה במשך ימי החורף בשווי של מאה וחמישים אלף רובל, ומשפחה יותר גדולה קיבלה לפי ערכה יותר, יצאנו לזמן רב מאפילה לאור גדול ונתקיים בנו יכין רשע וילבש צדיק, ואז ראינו שמעיקרא דדינא היה הכל בדרך נס ופלא, אף שעדיין לא בקשנו מלונדון למנות את הד״ר איינאיגלר, כבר נתקיימה מחשבתנו, והיה בטרם יקראו ואני אענה אמר השי״ת שמו הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב, והראנו את חסדו וישעו נתן לנו, והכומר הרשע אשר זמם להמית אותנו ברעב ואכל את כספינו, נתקיים בנו צדיק נחלץ מצרה ויבוא רשע תחתיו. אין מילים בפינו להודות לה׳ אלוקינו אשר המטיר לנו ממש מן מן השמים ויצאו העם ולקטו דבר יום ביומו. עד הנה עזרונו רחמיך כן אל תעזבנו ה׳ אלוקינו לנצח.

פרק לד.

השמחה נתהפכה לתוגה כאשר אסרו את ד״ר איינאיגלר

רשע מה אומר כאשר ראו כפירים רשו ורעבו ודורשי השם לא יחסרו כל טוב, כי הם סבלו הרבה מהרעב, לא יכלו לסבול את בתינו מלאים מכל טוב והעלילו עלילות רשע על ד״ר איינאיגלר והחרימו את כל המזון והביגוד אשר

נשארו עדיין במחסנים בעיר, ואותו אסרו ושלחו אותו לכלא, לא נודע לאיש מה נעשה בו.

ואת כל הדברים שהחרימו העבירו למוסקבה, ולנו לא נתנו מהם מכאן והלאה ולא כלום.

אחר הדברים האלה והמלחמה בין הרוסים והנאצים נתגברה, וסטלין כרת ברית עם ארה״ב ונתפייס עם רוזוולט וטשרטשיל עשו קנוניה ביניהם לחסל את הגנראל שיקורסקי וכאשר נסע שיקורסקי עם בתו ועם מלוויו, קפץ הטייס בכוונה תחילה מהמטוס וניצל והאנשים אשר בתוכו נפלו ונהרגו יחד עם שיקורסקי.

אז ויקם מלך חדש אשר לא ידע את אשר נעשה מקודם והתחילו שוב להעליל עלילות רשע על אנשים מפולין, אשר רובם היו אנשים מפולין, וראשית כל אסרו את הד״ר איינאיגלר כאמור ואת הד״ר טוכמן, על לא חמס בכפם אשר גרו מחוץ לטשרמשניקי והחרימו את הרכוש, אשר הי׳ נמצא עדיין במחסנים של הד״ר איינאיגלר הכל אשר לכל, ובשקרותם הוציאו עוד שם רע שכל המזון והביגוד אשר היו במחסנו הנ״ל לא היו בכלל מחוץ לארץ אלא שלהם, והוא אשר מעל וגזל משלהם וחלק עבור אנשינו, אשר כל אחד הוקיע אותו לנגד השמש על שקריהם בלא שמץ בושה, ואמרו עוד שכבר בא על עונשו בעד זה שנכלא, רק כביכול הצילו מידו את שלהם ושלחו הדברים חזרה למוסקבה, והכל עשו רק לסמות עיני בני אדם שלא אסרו אותו חינם.

ואז התחילו לארגן לגיון פולני עם הגנראל ברלינג בראש שיצאו ללחום נגד הצבא הגרמני, ומסרו לו כל הרכוש הנ״ל, אשר גזלו מהיהודים האומללים, כדי לחלק אותם בין אנשיו, כדי למשוך אותם ללגיונו, וברלינג שלח אח״כ הלגיון לאירן, ומשם לארץ ישראל, וכמעט שלא קבל מהיהודים ללגיונו, וגם אלה שקבל השאיר אותם ברוסיא, ואת הגויים הפולניים שלח לא״י, ללחום עם הצבא הגרמני של גנראל רומל, אשר הכין את עצמו לכבוש את ארץ ישראל כדי לחסל גם בה את היהודים לפי תכניתו של היטלר ימ״ש. לולא שהשי״ת הפר עצתם ונחלו מפלה גדולה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא ובאו חרבם בלבם ונשברו עצמותם, ומאז לא קבלו היהודים שלנו מכל הרכוש אפילו שוה פרוטה.

פרק לה.

מאז נפסקה העזרה מחו"ל, וריוח והצלה העמיד ה' ממקום אחר

כאמור לא קבלנו מהם שום עזרה יותר, אבל השי"ת הזן ומפרנס, לא עזב אותנו ואת חסדו מאתנו, וריווח והצלה העמיד לנו ממקום אחר, אחרי שבאותו הזמן התחיל לזרום זרם רב ממרכז רוסיה, מלנינגראד וממוסקבה לטומסק. אנשי מדע, פרופיסורים עם האוניברסיטאות שלהם, רופאים עם בתי חולים שלהם, מהנדסים עם התעשיה הכבדה, ובהם הרבה יהודים העובדים במשרות רמות, אף אחד מהם לא הכיר אותנו ולא היה להם קשר אתנו, כי פחדו מאוד להתקשר עם מי שהוא אחרי שלא ידעו ולא היו בטוחים אם יכולים לתת באנשינו אימון במאה אחוז.

אבל מה' מצעדי גבר כוננו, וכאשר הלכתי העירה נכנסתי לבית המדרש שמה ללמוד. וכאשר רק פתחתי הגמרא, נפתחה הדלת ואשה אחת נכנסה, ושאלה אותי על הגבאי של ביהמ"ד, וטרם שהספקתי לענות לה, נכנס הגבאי, הוא היה גם כן ממוסקבה מבין הפליטים שברחו משם לכאן ואמרה לו שגם היא מן הפליטים ממוסקבה, וביקשה ממנו היות שמחר יש לה יום השנה מאמה, שילך לבית החיים לעשות שמה א' מלא רחמים, והיא תשלם לו בעד טרחתו, והוא הסכים ללכת ובהזדמנות זו שאלה ממנו אולי הוא יודע איפוא יכולים להשיג לקנות עצים להסקה, כי הקור גדול, ואין להם במה להחם הבית, הוא ענה לה שגם הוא צריך לאותו דבר, אך כאשר שלחו עצים עבוד ביהמ"ד והוא גר בחדר בבנין הביהמ"ד, הוא לוקח עצים ממה ששלחו לביהמ"ד כדי להחם גם את חדרו, אחרי שהוא גבאי כאן בלי תשלום, והדבר אצלו פיקוח נפש, אמר.

כשמעי דבריו, אמרתי אני יכול לעזור לה להשתדל להשיג עצים לקנות עבורה, מפני שאני גר בנמל, ובבית שלנו גר הפקיד הממונה על מכירת העצים ואני מכיר אותו, לכן עצתי שתבוא אלינו באיזה יום, ולהביא בקבוק וודקה, ואני אכנס אתה אליו, והוא יתן לה אישור להוציא משם מכונת משא עם כמה מטרים מעוקבים עצים, כשמעה את דברי, בקשה ממני שאלך אתה אל בעלה הביתה והוא ידבר אתי, שאלתי אותה מי הוא בעלך, אמרה הוא שמו פרופסור קגן מקצועו בשפות זרות והוא לומד באוניברסיטה של מוסקבה שהעבירו אותה לפה, והוסיפה אני נכדתו של הגאון הצדיק מוה"ר שניאור זלמן בעל התניא זצ"ל.

כשמעי דבריה אמרתי לה היום לא אלך אתך, אבל בפעם אחרת כשאהיה

בעיר אכנס אליכם, והיא נתנה לי הכתובת שלהם. ואחרי כמה ימים כשהייתי שוב בעיר, נכנסתי אליהם אחרי השאילת שלו׳ מבעלה, שאל אותי, באיזה שפה אתה רוצה שאדבר אתך, רוסית, גרמנית, אנגלית, צרפתית, פולנית או אידיש ואמר אני מכיר שתים עשרה שפות, ובסוף אמר אני חושב שיותר טוב לדבר בלשון אמי באידיש והתחלנו לדבר באידיש.

הוא סיפר לי כל המצב שלו, שהוא עשיר בכסף, אבל לפני שעזב את מוסקבה, והגרמנים עמדו בפרבר העיר, נכנסתי לבנק ס.ס.ר. של הממשלה ומסרתי להם שקית מלא זהב, ואמרתי להם אני תורם את זה כדי להכות את היטלר וחיילותיו מכת הרג ואבדן ואח״כ באתי הנה, ובקש ממני שכל מה שנדבר יהי׳ בסוד גמור, כי אני לא נותן לשום בן אדם להיכנס לביתי אף לא יהודי כי מפחד אני שלא יהיה מהמשטרה החשאית שלהם, והוסיף אבל כאשר אני דברתי אתך הרבה, ורואה אני בך שאוכל להיות לי אימון בך, ושאני יכול לעזור לו, אז גם הוא יעזור לי כמובן אמר.

וקודם כל ביקש ממני שאני אלך לבד אל הממונה על העצים אשר בנמל, שיתן לו אישור לקנות עצים, כי אשתו אינה יכולה ללכת הלוך ושוב שתים עשרה ק״מ בתוך השלג והכפור ברגל אחרי שאי אפשר לנסוע מחוסר תחבורה, ומסר בידי כסף לקנות את הבקבוק יין שרף. כדי למסור להפקיד שיתן את האישור עבור העצים, וכאשר הבאתי לו את האישור של שני מטרים מעוקבים, אז ביקש ממני שאבקר אצלו לכל הפחות פעם אחת בכל שבוע, סתם לשוחח מעט, ואם יהיה אפשר לסדר עבורו מצרכי מזון וכו׳ ושאר דברים הנחוצים להם. נעניתי לו.

ובכל פעם שבקרתי אצלו נתן לי הזמנה על הדברים הנצרכים לו, ואני מסרת־את ההזמנה לבני הצעיר יואל נר״ו, שלא עבד אצלם, שהוא ילך אל השוק העירוני, ויתאמץ להשיג לקנות הדברים שבקש, וכאשר הצליח שם להשיג הדברים, הלך אתם ישר לבית הפרופסור ומסר לגברתו את הדברים, וכאשר בקרתי אצלו שוב נתתי לו חשבון על הדברים שקבל, והוא סילק את החשבון, הוא היה מאוד שבע רצון ממני, וכמו כן הייתי אני מרוצה ממנו.

ואחרי אשר ארצות הברית התחילו לספק להרוסים כל מצרכי מזון בכמויות גדולות עד שכבר היה להממשלה די והותר, אז פתחו הרוסים בטומסק, טורק־סין, זה מה שקורין אצלנו סופר־מרקט, גדול, ושכל המכירה היתה רק בעד זהב ממש, כל מי שהביא זהב, לפי המשקל ולפי מחיר הקצוב אצלם קבל מהם פנקס עם תלושים על הסכום זהב שהכניס, וכל מה שקנה אצלם לפי הסכום שעלה החשבון, הורידו לו מהתלושים, כמובן לא היה הדבר כל כך קל, כי היו צריכים לעמוד בתור שעות ארוכות בקור ורוח ולפעמים כל הלילה.

האמת ניתנת להגיד שהמחירים היו נמוכים, בעד חמשה רובל מטבע של זהב, קבלנו ארבעים ק״ג קמח, ובחוץ היו יכולים לקבל בעד עשרים ק״ג את החמשה זהובים — רובל של זהב והריווח של עשרים ק״ג הנשארים השארנו בשביל פרנסת הבית.

אבל הצרה היתה מאין לקחת זהב, ודבר זה היה בלתי אפשרי למצוא ברוסיה איש שימכור זהב, אבל כל מה שברא הקבה״ו לא ברא אלא בשביל ישראל, ובזכותם נהנו גם אחרים מזה, והוא ברא את הרפואה קודם למכה, וכאשר אך כלה לנו הפרוטה של זהב מן הכיס, ולא היה במה לקנות, פתחו הרוסים בעצמם במקום אחר בעיר חנות עם כל מיני תכשיטי זהב, למכור בעד שטרי רובל שלהם ומי שלא פחד לבו הלך לקנות אצלם. וכאשר ראו שאין שואלים בחנות מאין לקחת כסף לקנות תכשיטי זהב, וגם המחירים היו זולים יותר ממה שהם עצמם שלמו בטורקסין בעד הזהב שהביאו להם לקנות פנקס תלושים, התחילו אנשים לרוץ לקנות תכשיטי זהב בחנות שלהם ולהתיך אותם כדי לעשות מהם גרוטאות של זהב שלא יכירו שקנו התכשיטים אצלם ומוכרים אותם אח״כ בטורקסין.

והיינו מרויחים גם בקניות הזהב, ועסק זה נמשך זמן רב, והרווחנו ע״י זה לפרנסת ביתנו. וראינו בזה גודל ההשגחה העליונה עלינו, שפרנס אותנו בעסק אחד והריווח כפול פעם בקניית הזהב ופעם ממכירת המצרכים אשר קנינו מהם בעד הזהב שלהם בטורקסין. ברוך הזן ומפרנס ומשביע לכל חי רצון.

פרק לו.

מה שקרה לנו בערב שבועות וניצלנו ועוד בו

בימים ההם כמעט כל אחד מאנשינו היה לו תמיד בכיסו מטבעות של זהב, או זהב, או שטרי כסף רובל, שיהיה לו מוכן לעת הצורך, ופעם בערב שבועות הלכתי העירה, ותמיד הייתי נזהר שלא יהי׳ לי בכיסי רק כמה עשרות שטרי כסף רובל, ואם הלכתי לשוק לקחתי עמי כמה מאות רובל, וביום הנ״ל נתנה לי משפחה אחת שהיתה חייבת לי ארבעים אלף רובל, והחזקתי הכסף בכיס שלי, וכאשר חזרתי הביתה מהעיר עם סכום גדול כזה ודאי שלא הלכתי אל השוק, רק הלכתי עם הכביש הראשי והשוק היה רחוק מהכביש בערך

מאה וחמישים מטרים, וכאשר בתי בילטשע ע"ה היתה אז בשוק שהלכה לקנות דברים לצורך החג, והיא ראתה אותי מרחוק שאני הולך הביתה קראה אותי לחכות עליה, שגם היא כבר חוזרת, וכאשר קרבה אלי, פתאום בא אלינו שוטר ועצר אותנו, ואמר ללכת אתו לנ.ק.וו.ד. העירה, שאלתי אותו מה פשר הדבר, אמר שמה יגידו לכם.

היה מקום לפחד אחרי שהיה אתי סכום כסף גדול כנ"ל ודבר זה אצלם עוון פלילי ועונשו עד עשר שנות מאסר ולהחרים את הכסף וגם לעשות חיפושים אח"כ בבית, ואם ימצאו גם בבית משהו, ובודאי שהיו מוצאים והיו יכולים לאסור את כל אנשי הבית ח"ו, וחוץ מזה בבית לא היו יודעים מה לחשוב מה קרה עם שנינו, כי לא הלכנו שנינו יחד העירה, ובכל זאת לא רואים את שנינו, אבל אינני יודע שבכלל לא נבהלתי והייתי כל כך בטוח בד' אשר עזרנו עד הנה ברוב רחמיו וחסדיו, ותפלת הדרך אמרתי כל פעם כאשר הלכתי העירה, גם היום לא יטוש אותנו בעת צרה זו וממנה נושע, וכמעט שלא הי' אפשר לחשוב שיהי' אפשרות להגיע הביתה עוד לפני החג, כי רק כשתי שעות הי' לפני שיכנס החג. כי לפי הנהוג אצלם, אם מביאים למי שהוא להנ.ק.וו.ד. מחזיקים אותו זמן רב בחדר ההמתנה כמה שעות בלי להגיד לו מאומה, ובלי לחקור אותו. ובפרט שהכניסו אותנו לחדר המתנה גדול מאוד, ומאות אנשים מסתובבים ומחכים מבלי לדעת על מה ולמה הם נמצאים שם.

אבל גם כאן הראה לנו הטוב והמטיב העושה נפלאות גדולות לבדו, את השגחתו בעין פקיחא עלינו, וכעבור רבע שעה בלבד קראו אותנו פנימה למשרד, השוטר החוקר שאל אותי שאלה הראשונה יש אצלך כסף ? אמרתי כן, הוא שאל כמה, וה' נתן דבר בפי להגיד ארבעים. ומלת „אלף" לא אמרתי ממה נפשך אם לא ישאל אותי הלאה הרי טוב ואם ישאל ויראה הלא לא שיקרתי, כי אמרתי ארבעים והיתה כוונתי על ארבעים אלף, וד' נתן בלבו להאמין לי ולא אמר להוציא הכסף להראות לו כרגיל בעת החקירה שבודקים אפילו את הכיסים. ושאל שוב.

מה יש לכם בהילקוט, אמרתי מה שקנתה בתוך השוק. אמר לפתוח הילקוט, וכאשר פתחה לקח את הילקוט בידיו והפך אותו על פיו למטה ונענע אותו, אח"כ אמר להחזיר הכל לתוך הילקוט. ושאל אותנו עוד כמה שאלות, והדברים שעניתי כנראה מצאו חן בעיניו ואמר אתם יכולים ללכת הביתה, ותלי"ת שבאנו עוד הביתה שעה וחצי לפני החג, ואז נודע לנו משכני שהוא מכר בשוק ביסקוויטים שזה אסור למכור, וחיפשו אחריו ולא מצאו אותו, טעו עלי שאני הוא שמכרתי, לכן הפך את הילקוט לראות אם לא יפלו ממנו פירורים של הביסקוויטים מהילקוט.

לכן החיוב עלינו לזכור נפלאותיו אשר עשה ולא הניח לאיש לעשקנו, וחייבים אנו שלא להיות כפויי טובה, בפרט כאשר אנו רואים טובות הבורא ית״ש העודפות עלינו על אחת כמה וכמה שצריכים אנו להשמיע קול תודה ולספר מעשיו ברינה ובתוך רבים להלל שמו יתברך.

נתנה ראש ונשובה לענין הקודם, הפרופסור קגן הנ״ל היה לו חבר טוב בטומסק שהיה מהפליטים בלנינגראד, מקצועו מהנדס והי׳ רקטור מהאוניברסיטה של לנינגראד בשם ירוחמסון, וכל פעם שביקר אצל הפרופ׳ קגן, וראה אצלו מצרכי מזון שונים, אשר כמעט לא שכיחים בחוץ, והוא היה ג״כ מהפליטים, וביתו ריקם, אפילו מהמצרכים ההכרחיים, שאל אותו מי זה אשר ממציא לך דברים הטובים האלו אשר אתה מכבד אותי בהם כל פעם.

אמר יש לי ידיד נאמן יהודי מפליטי פולין, אחרי שהרבה פעמים בדקתי אחריו טרם שהתקשרתי אתו בעניינים שלי, ומצאתי אותו נאמן לפני, ושאני יכול לסמוך עליו בכל העניינים, הוא ממציא לי לפי בקשתי כל הדברים הנצרכים לי, כשמוע דבריו בקש ממנו, שיבקש אותי שאני אבקר גם אצלו פעם, והפרופ׳ הפציר בי כמה פעמים למלאות בקשתו אבל לא יכולתי להבטיח לו, מחמת הדרך הרחוקה מביתי עד הפרופ׳ קגן היה ששה ק״מ וממנו עד פרופ. ירוחמסון עוד ששה ק״מ, והשלג והקור גדול, לכן דחיתי אותו כל פעם, עד שפעם אחת כאשר בקרתי אצלו, והקור ירד מעט, לא הניח אותי בשקט עד שאני אבטיח לו ללכת היום לבקר אצל חברו.

אני לא הכרתי אותו דפקתי על פתחו, והוא יצא לפתוח לי הוא כבר הבין סיבת ביאתי ובקש ממני לדבר רק אידיש מפני המשרתת הלא יהודית, העובדת בביתו שלא תבין את שיחותינו, וכאשר ישבתי מעט לנוח, הביא לי כמה מטבעות זהב ונתן בידי מבלי לשאול אותי דבר, ואמר שהוא נותן לי מקדמה על העתיד, אחרי שראה אותי חוכך אם לקחת אותם, כדי שלא אחשוב שהוא נותן לי נדבה ואינני לוקח אותם ברצון הוסיף ואמר, אני נותן על החשבון.

מאז הוכרחתי לבקר אצלו בכל שבוע, וברוך השם שהיה מרוצה מאוד, כי מאז אשר באתי אליו לא חסר לו בביתו כלום מכל הדברים הנצרכים, מזון, דלק ועצים להסקה וביגוד, ועוד יתר הדברים ההכרחיים, הכל סידרתי לו ע״י בני הצעיר יואל נר״ו וגם אני הייתי שבע רצון מאוד ממנו כמים הפנים אל פנים. ולא ביקרתי אצלו רק מפעם לפעם למסור לו החשבון מהדברים אשר העברתי אליו, ולקבל ממנו התמורה, והדבר נמשך ככה עד לפני חג השבועות תש״ד, שכבר התחילו להכין עצמם לחזור למוסקבה וללנינגראד, וגם אנחנו קבלנו

הודעה מהממשלה לארוז את המזוודות שלנו, להיות מוכנים ליום הזה אשר יבואו לקחת אותנו אל הרכבת לנסוע הלאה מבלי לדעת אנה.

היוצא לנו מכל הסיפורים האלו אשר אני מעלה אותם לזכרון לבניי לנכדיי ונכדותיי היקרי׳ שיחי׳ אשר יקראו אותם, וראו עין בעין, איך המסבב סיבות הכין לנו פרנסתינו בכבוד גדול בארצות אויבנו, ע״י שליחים שונים, כי ההתחלה אשר השתדלתי לעשות טובה להפרופ׳ קגן והבאתי לו האישור על העצים, לא יצאה לפועל, אף שמתחילה אילץ אותי להביא לו העצים חיש מהר, ומלאתי רצונו כאמור, אז בקש ממני שבנתים לא להביא העצים עד שיכין מקום להכניס אותם, כי בחוץ אי אפשר להניחם שיגנבו אותם, ואח״כ היו לו עיכובים שונים, שלא היה יכולת לבצע את הבנין שרצה לבנות להכניס לתוכו העצים, ובסוף כאשר פג הזמן הנקוב בהאישור לקבלת העצים.

ואז נודע לי למפרע שכל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי, ומה מאוד נפלאים מעשה אלוקינו, הזן ומפרנס בכל מקום ובכל זמן. וככה הייתי בקשר אתם עד שעזבתי את המקום. וכאשר נפרדתי מהם אמר לי הפרופ׳ קגן, אני מבקש ממך שאם יבוא יום אשר כלנו מקוים אליו שישתנה המשטר הרוסי שאתקשר אתו בקישור מכתבים.

אני מצאתי את עצמי מחויב להזכיר פה מה שקדוש אחד מדבר בעל חובת הלבבות בשער חשבון הנפש, הסתכל אחי כמה ערכך נקלה ועיניך נבזה, וכמה גדלך בוראך עם מה שאיננו צריך לך, וגודל דרכך על השגחתו והנהגתו וכו׳ ואל יביאך מה שנשאך הבורא בו, ותחשוב כי מן הדין הוא מגיע לך, ושאתה ראוי לו ויאות לך כמוהו, אבל הדבק בכניעה, בענווה ושפלות שאתה ראוי לה, כשאתה תודה באמת על ערכך, בבריאת הבורא יתעלה, כמה שחייב בו העבד החלש הנבזה הנקלה, כשישנא אדוניו מעלתו, וישימהו עם אנשי סגולתו חסד ממנו עליו מבזות נפשו והיותה בעיניו כערכה הראשון, קודם שיגביר אדוניו חסדו עליו, ואל יתגדל לפניו, ואל יגבה לבו במה שהגיע אליו מן הגדולה והיקר, ואל ישאל ממנו משאליו דרך רגילות, אך יעזוב עניניו אליו, ויבטח עליו ועל טובו, דברי פי חכם חן ושפתים יושק וי״ר שנקיים דבריו הק׳ המלמדים לאדם דעת.

עכשיו נחזור לענין שהפסקתי בו, שמר אוירבך היה ביני לבין מר ד״ר רוזנברג להצילו משיני רשעים אשר חרקו שן לחסלו. ההצלה נמשכה על ידינו עד שנת תש״ד, מר אוירבך הנ״ל הובא לטשרמושניקי בין העשירים שהביאו הנ.ק.וו.ד. מטשרנוביץ בוקובינא בשנת תש״א, משפחתו הצליחה שהשאירום פה ולא המשיכו להרחיקם לסיביר הרחוק כאשר היה מתוכנן ע״י הנ.ק.וו.ד. אבל כעבור שבועיים

שכחו האנשים האלו לגמרי באיזה מצב ובאיזה מקום נפלו בידי לא אוכל קום, וחשבו שעדיין הם בביתם וכפי הרגלם לרדוף אחרי תענוגים, וגם כאן רצו להתנהג כמנהגם ופנו אל המשטרה, לקבל אישור לעשות נשף, והמשטרה נתנה להם אישור כזה, כדי לצודם בחרמם על ידי זה.

והם שלחו גם מן המשטרה אנשים כאורחים אל הנשף, והאנשים והנשים נתלבשו בבגדי שרים המתאימים לנשף כזה וגם כל מיני כלי שיר לא שכחו להביא אתם, תוף וכנור ועוגב ונבל, לשמח את הרוקדים, והמון רב מאורחי המקום רוסים באו גם כן לראות את רקידת השדים, אשר עדיין לא ראו דבר כזה מימיהם, ויכולים לתאר איזה רושם עשתה השמחה הגדולה והמפוארה הזו בעיני המשטר, ומיד קבלו מתן שכרם בצדם.

למחרת הודיעו להכין להם צידה לדרך יבואו בה להמשיך בנסיעתם, והשמחה נהפכה להם לאבל לתוגה וליגון ואנחה, ושלחו אותם לסיביר הרחוק למדבר שממה, שיצטרכו בעצמם לחתוך עצים ביער ולבנות מהם בתים לדירתם, אבל למר אורבך האיר מזלו, אשר התינוק בן שנה שלו נחלה, והם העבירו אותו לבית החולים בטומסק, ועל ידו נצלו הוריו שהשאירו אותם שיהיו סמוכים אליו, וקבלו דירה בבית שאנו גרים בו, הילד שכב בבית החולים כחצי שנה, ואחרי כן החזירו אותו אליהם הביתה נפוח ומלא אבעבועות מכף רגל ועד ראש ר״ל במצב של גסיסה, היה זה ביום חמישי לפנות ערב, כי לא יכלו לרפאות אותו.

בבוקר קראו אותי לראות את הילד, ראיתי אותו במצב כנ״ל, וחשבתי מי יודע אם אמצא אותו בחיים כשאחזור כי ראיתי שכמעט אין לו נשימה, ויצאתי מהבית בצער גדול על הילד המסכן, נזכרתי שנמצא ברשותי חתיכת ,,בושטין״ מהפיפה של גאון קדוש ישראל הרב בעל דברי חיים זצל״ה מצאנז אשר קבלתי בשנת תרצ״ה מאת הרב הגאון הצדיק האדמו״ר מקלויזנבורג שליט״א, בעת אשר אשתי תחי׳ הולידה את בתי הצעירה יפה תחי׳ קבלה אז דלקת וחום גבוה ארבעים מעלות וכל התרופות אשר נתנו הרופאים לא הועילו כלום, והגאון הצדיק הנ״ל הי׳ אז אורח ברודניק אצל אמו ע״ה הלכתי אליו וסיפרתי לו גודל צערי אשר אשתי תחי׳ נמצאת זה כמה ימים בחום גדול כזה, הוא אמר לי אתן לך מיד רפואה בדוקה ונתן לי הבושטין הנ״ל, חתכתי ממנו מעט ונתתי על גחלים בוערות, על יד אשתי, תחי׳ והעשן שיצא מהבושטין שעל הגחלים נכנס לחוטמה ותיכף באותו היום ירד החום לגמרי, וחזרה בה לאיתנה.

אז אמרתי צריכים לשמור את הבושטין הנ״ל שנשאר בידי, ועכשיו אחרי ראותי מצב הילד החולה המסוכן הזה לקחתי חתיכה קטנה מהבושטין והבאתי

אל הילד ואמרתי לקחת גחלים ולתת את הבושטין עליהם להעלות עשן לתוך חוטמו של הילד, הגם שראיתי שלא יהי׳ בכוחו לנשום ולהכניס העשן בחוטמו, אבל חיכיתי עד שנפסק העשן, והגחלים עממו, והלכתי להתפלל, וכאשר חזרתי מהמנין יצאו הוריו לקראתי ובשורה טובה בפיהם, נא להכנס אלינו ולראות זה פלא גדול בעיני ההורים וגם בעיני ראיתי שהילד פתח את עיניו והתחיל לנשום, ולקחת מה שנתנו לתוך פיו, וכעבור כמה ימים הבריא לגמרי, בלי להכיר עליו שום סימן מהאבעבועים, וכעבור עשרים שנה עלתה אמו ארצה בעיר חולון עם בנה ובאתה אלינו הביתה, לתת לנו תודה אשר בעזה״י הצלנו את בנה ושהיא מחזיקה אותו ממש כבנינו.

מענין לענין באותו ענין, כדי להזכיר מה שקרה סמוך לביתנו בטשרמושניקי שמה גרה משפחת פרלמוטר אבי המשפחה צעיר לימים אב לכמה ילדים, איש בריא וחזק נחלה פתאום וקבל חום גבוה למעלה מארבעים מעלות, והמחלה נתגברה מיום ליום, והרפואות שנתנו הרופאים לא הועילו כלום והחליטו להעבירו לבית החולים בטומסק, במצב מסוכן מאוד ואף שהבנין אשר נמצא בו החולה הי׳ סמוך אלינו לא ידענו בכלל מה שקרה אצלם, יען שכל אחד הי׳ טרוד כל היום בעבודתו וכאשר ראינו שהעגלה מבית החולים עוברת על יד ביתנו והאחים מבית החולים עליה, ומתקרבת לביתו של החולה להעבירו לבית החולים אז נודע לי מי הוא החולה ובאיזה מצב הוא נמצא.

לא התמהמהתי רק לקחתי מעט מהבושטין שבידי והלכתי שמה במהירות והגעתי בשעה שהתחילו להלביש אותו לפני הנסיעה מפני הקור אשר בחוץ ראיתי שהוא בהכרה, אמרתי לו הבאתי לך רפואה מהגאון הצדיק מצאנז זצל״ה, ושאלתיו אם לעשות לו הרפואה והרכין בראשו כן, אמרתי להביא מהר גחלים בוערות והעליתי עליהם את הבושטין, והעשן נכנס לחוטמו ישר אחרי שהנשים מעט, ונפסק העשן, לקחו אותו האחים מהבית והעלו אותו על האלונקה ונשאו אותו על העגלה ונסעו אתו ואני הלכתי ללוות אותו וחזרתי הביתה.

וכעבור עשרים רגע, באו אלי להגיד לי שעכשיו הביאו בחזרה את החולה על העגלה מבית החולים, נבהלתי מאוד מי יודע אם הוא עדיין בחיים, אחרי שהביאו אותו חזרה מאמצע הדרך, הלכתי מיד לביתו לראות מה קרה, ומצאתי את החולה יושב על המטה שאלתיו מה קרה, אמר אתה הבאתי לי את המלאך רפאל במה שהבאת לי הרפואה, כי תיכף אחרי שהתחילו לנסוע אתי מהבית הרגשתי, בטוב, וכאשר המשיכו לנסוע הרגשתי שאני בכלל לא חולה. ובקשתי מן האחים שיחזירו אותי הביתה וכעת אני מרגיש עצמי בריא לגמרי ובאותו השבוע חזר לעבודתו ב״ה.

גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם כי בחייהם הם בעצמם רפאו את החולים בפיהם ולא ע״י שלוחם, וכן על ידי שלוחם שהכינו הרפואה קודם למכה, ברוך רופא חולי עמו ישראל.

מכל הנ״ל תראו בניי ונכדיי היקרים שיחי׳ אשר אתם בעיניכם ראיתם כמוני כמה גדולים מעשי הצדיקים האמיתיים וגודל מעלת האמונה הטהורה הפשוטה בהשגחה פרטית על כל דבר ודבר קטן כגדול, ועל כל פסיעה ופסיעה ממש, שאין אדם נוקף באצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרין עליו מלמעלה כדברי חכמז״ל ואמונה הטהורה הזו מצלת את האדם מכל רע. ומכל מידות רעות כמו קנאה שנאה ופירוד לבבות של שנאת חינם. ומכל מיני עבירות ואיסורים קלים וחמורים, כיון שהוא מאמין שכל זה הם רק נסיונות לנסות את האדם, כדי להטיב לו באחריתו אם יעמוד בהם והקב״ה בעצמו נמצא בתוך ההסתרה והנסיונות ובחוזק אמונתו משבר האדם את כל המסכים המסתירים את כבודו ית״ש, ואז רואים עין בעין הנסים והנפלאות כאשר זכינו אנו לראות במשך ימי גלותנו, לקיים בנו לא מאסתים ולא געלתים להפר בריתי אתם, כן עוד נזכה לראות שיקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ לארצינו.

פרק לז.

מה שקרה עם הרב מקרשוב

כתבתי לעיל שבא אלינו הרב רויטמן מקרשוב ובנו ובתו ונשותיהם ואיזה חדשים אחרי בואם נחלה הרב מנחם רויטמן ולקחו אותו לבית החולים בטומסק, ביום ג׳ ואיש מאתנו לא ידע מזה בכלל שהוא חולה, וביום שבת נפגשתי עם יהודי אחד וסיפר לי שהרב מקרשוב חולה ונמצא בבית החולים בטומסק, ואמר שגם ביקר אצלו ביום ה׳ והוא ביקש ממנו להגיד בביתו שיביאו אליו שמיכה לכסות עצמו מפני הקור הגדול, השורר בבית החולים ושהוא מרגיש שאם לא יביאו אליו שמיכה ימות מהקור, ואותו יהודי אמר שמצטער מאוד על ששכח מזה לגמרי להגיד בביתו, וכאשר הודיע להם זאת ביום ראשון הלכו מיד אליו אבל בעוה״ר כבר לא מצאו אותו בחיים.

הוא היה תלמיד חכם גדול וצדיק גמור בן ארבעים שנה, והניח אחריו את אשתו ובנו יחידו ובתם הקטנה.

הלכתי מיד העירה לבית החולים עם מר פרושביץ ועם מר צוקר, ובנו הנ״ל של הנפטר שהיה חלש מאוד הדר כעת בבני ברק נוה אחיעזר, כאשר נכנסנו לבית החולים מצאנו אותו מונח על השולחן אחרי שנתחו אותו וכל אורך הגוף היה תפור, וידיו הי׳ פשוטות אחת לדרום ואחת לצפון, וכל הגוף הי׳ כחתיכת קרח, שלא היה באפשרות להכניסו לתוך הארון שהבאנו בשבילו, וכאשר מר פרושביץ ראה התמונה הזאת נבהל מאוד וברח מהמקום ישר הביתה ומר צוקר ובנו של הנפטר לא הלכו לבית החולים רק הלכו ישר על בית החיים וחיכו שמה שיביאו את הנפטר לחדר של הטהרה, ואני נותרתי לבד בבית החולים, לא ידעתי לשית עצה בנפשי איך להוציאו החוצה ולהעלות אותו על העגלה.

אזרתי את מתני ובכל כוחי שמתי אותו על ,,השליטן״ שהבאתי ונסעתי אתו אל בית החיים הישן לבית הטהרה 5 ק״מ מבית החולים וטיהרנו אותו כדת וכדין, ואח״כ נסענו אתו לבית הקברות החדש הנמצא ממש במדבר שממה, לא רואים שם לא בית ולא שדה ולא שום בעל חי, והבאנו עשת ברזל בגודל שני מטרים אורך אשר פיו חד כיתד למטה ועם ברזל הזה הוכרחנו לחפור את הקבר, באופן כזה, כל פעם להרים את הברזל עד מקום שידי מגעת ולהורידו בכח, ובחודו הוא עושה נקב קטן באדמה, שהיתה כולה קרח בעומק שני מטרים ובכל פעם שהורידו את הברזל על האדמה המלאה קרח, היו ניצוצי אש נוצצים מבין הברזל והקרח, אני ומר צוקר החלפנו כל פעם לקח אחד מאתנו את הברזל אחרי שנתעייף מהעבודה הקשה הזאת חברו כי מאוד היתה העבודה קשה, ולא היה לנו לטעום משהו אוכל ואף לא טיפת מים לשתות במדבר, טיפות זיעה נפלו על פנינו מן העבודה. והבגדים אשר עלינו נעשו רטובים והקור והרוח החזק עבר דרך הבגדים הרטובים.

מאוד היה קשה לנו להבין איך יכולנו לעבוד כל היום בלי לטעום דבר, לולא שזכות המצוה הגדולה הזאת של מת מצוה של ת״ח צדיק וחסיד שעמד לנו זכותו לחזק את כוחינו כי בנו של הנפטר שעמד על ידינו לא היה בכוחו אף להרים את הברזל, ואחרי כל התאמצות לא יכולנו לעשות הקבר במשך כל היום ולרבות הלילה עד שעה עשר, לא עלתה בידינו לחפור רק חמשה עשר ס״מ, התחלתי לבכות רבש״ע מה לעשות להשאיר מת מצוה במדבר וללכת אי אפשר וללון שמה כל הלילה, כולנו בסכנה מפני הקור, ובלי כח להתגבר נגדו, ובלי אוכל, ולהחזירו הביתה ג״כ לא יכולנו, כי השליטן אשר הבאנו אותו נסע מיד חזרה לבית החולים.

וכנראה שבזכות הנפטר הצדיק רחמו עלינו מן השמים.

וקרה לנו נס ופלא, פתאום ראינו שני אנשים גוים באים ומתקרבים אלינו עם אתים בידיהם, שאלנו אותם תוכלו לעזור לנו הגם שידענו שעם אתים אי

אפשר לחפור בקרח הנורא הקשה יותר מברזל. בכל זאת באין ברירה שאלנו אותם ואמרו כן הם לא שאלו על כסף רק מיד התחילו לעבוד, וכעבור פחות מעשר דקות גמרו את הקבר, שאלתי אותם כמה מגיע לכם אמרו ארבעים רובל, הסכום הזה ראוי היה לקנות בעדו רבע ק״ג לחם. וקברנו את המת מצוה, ונשאר לנו עוד חמש עשרה ק״מ ללכת הביתה ברגל.

בדרכנו הביתה התחלנו להשתומם מה עשה ה׳ לנו. ומי הם היו האנשים האלו בשעה מאוחרת בלילה בזמן שאף לא רואים שם נפש כל חי, ופתאום באו אלו האנשים עם אתים בידיהם בזמן החורף אי אפשר שמה לעבוד שום עבודה עם האתים, ואיך היה אפשר בכמה רגעים לחפור את הקבר ואיך עשו את העבודה כמעט בחינם, הלא ברצון רב היינו משלמים להם כמה מאות רובל בעד העבודה הזו, ועד היום אין בידינו לפענח החידה, מי היו האנשים האלו, אף אחד מאתנו לא חשב שיוכל מחר לעמוד על רגליו שלא יחלה אחרי עמוד של ארבע עשרה שעות בקור וברוח בבגדים רטובים שלא להתקרר אבל ב״ה שכולנו עמדנו וקמנו בבוקר בריאים ושלמים.

ועוד למה נבחר דוקא הרב הצדיק הזה להיות נקבר במדבר עמלק השממה על בית החיים החדש שנתחדש דוקא ע״י אנשינו. ראיתי שאין הדברים פשוטים לעבור עליהם הרהרתי הרבה בדברים אלה, וראיתי כמו שמצינו כאשר כל ישראל היו במדבר ארבעים שנה ומשה רבינו רעיא מהימנא ע״ה סבל עבורם כל כך הרבה ובסוף נגזרה עליו הגזירה שלא להכנס לארץ כנען ארץ זבת חלב ודבש אשר השם הבטיח בשבועה לאברהם ליצחק וליעקב ולזרעם ונחלו לעולם, ומשה רבינו ע״ה שהי׳ גדול ממלאכי מעלה אשר פחדו מפניו, ימות במדבר מול העבודה זרה של בית פעור. אלא שחכמינו ז״ל הודיעו לנו, כדי שהוא יוציא אח״כ את כל מתי מדבר ויבוא אתם לארץ חמדה, וטעם זה גלוי לכל ויש עוד דברים בגו למה עשה לו ה׳ ככה, וכאשר השי״ת הודיע למשה את כל הטעמים אמר בעצמו הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט צדיק וישר הוא.

ובאותו דבר עצמו ראיתי לפענח החידה שלנו הגמרא בר״ה פרק ב׳ יפתח בדורו כשמואל בדורו. ובכן כאשר הגלו אותנו לסיביר ועמדנו שמה ארבע שנים והרבה מאוד מתו שמה ל״ע בדבר ובחולאים רעים ונאמנים אנשים צעירים וקברו אותם ממש במדבר שממה, לכן הי׳ רצון העליון שהצדיק הזה יקבר ג״כ שמה ובזכותו יקומו כולם אתו לקץ הימין כמו משרע״ה במדבר מול בית פעור שאם הפעור יקטרג עליהם, וכאשר יראו את קברו יפלו ויסתתמו קטרוגם.

לכן אני חושב אשר בזכותו שלחו מן השמים אנשים או מלאכים בדמות אנשים

לעשות שליחותם להביאו דוקא שמה לקבר ישראל ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים עד קץ הימין שיקים לתחיה ויביא אתו כל מתי ישראל שנשארו שמה במדבר.

פרק לח.

השבת אבידה לגוי ומתן שכרה בצדה

כדאי לכתוב הדברים דלקמן בכדי לראות ההשגחה פרטית בכל פסיעה, ביום מן הימים בימות החורף הביא ערל אחד מסיביר הרחוק למכור חמאה, מסוב חוז שלהם, וכאשר נודע מזה אל השכנים, קמו בהשכמה, ונכנסו אצל ערל השכן אשר אצלו התאכסן הערל בעל החמאה והוא מכר יותר בזול מהמחיר ומפני שפה היה בכלל קשה להשיג חמאה הלכה גם אשתי תחי׳ לקנות ושלמה בעד החמאה שקנתה כפי המחיר שדרש, והערל נתן לה עודף, וכאשר באתה הביתה וראיתי את הכסף אשר נתנה לידי ראיתי שהערל טעה ונתן לה חמישים רובל יותר מהמגיע לה, אמרתי לה ללכת להחזיר אל הערל את הכסף הלכה ונתנה לו, והוא נתן לה תודה והלכה לה.

וכעבור יותר מחודשיים, ביום אחד אחר הצהרים דפקו בדלת אצלינו פתחתי להם ונכנסו שני ערלים מלובשים בפרוות גדולות הכרתי שבאו מדרך רחוקה, הקור היה גדול מאוד, בבית היה חם, שאלתי אותם את מי הם מחפשים הם ענו את מר שיף, אמרתי לשבת ולהתחמם ולנוח, אחר כך שאלתי אותם מי נתן לכם הכתובת שלי, ומה בקשתכם אלי, השיבו החבר שלנו מאותו הסוב־חוז סיפר להם כאשר הוא היה פה לפני חודשיים למכור חמאה, ואשתי תחי׳ קנתה אצלו, והוא טעה ונתן לה עודף יותר חמישים רובל מאשר המגיע לו, והיא הביאה לו הכסף בחזרה, וכאשר היא הלכה משם שאל את בעל אכסניא שלו שם אשתי והוא רשם זאת לעצמו וכאשר אני הייתי מתכונן לנסוע הנה, אמר לי חברי הנ״ל אל תכנס עם הסחורה שלך לאף מקום, רק ליהודי הזה אשר קוראים לו שיף, ושמה אתה יכול להשאיר הכל בלי לשקול ובלי למנות דבר.

לכן כאשר באנו הנה והבאנו כמה חביות דבש, וארגזים עם חמאה, ואנחנו רוצים להשאיר הכל אצלך עד מחר, ומחר ניסע לשוק למכור את הסחורה שלנו ואם אתה רוצה לקנות מה שהוא אצלינו נמכור לך תמורת ביגוד, הם הלכו לאיזה מקום ללון והשאירו הכל אצלינו.

ולנו היה ביגוד מזמן שקבלנו מד״ר אינאגלר כאמור לעיל, ומה שהצרכתי עוד קניתי מהשכנים שלנו למחרת קבלתי חבית דבש וגם חמאה, ונתתי להם ביגוד בעד עשרים וחמש אלף רובל, והעודף שהגיע לי שלמו בכסף הם היו מרוצים מאוד, ולא רצו למכור את הסחורה על השוק המקומי עד אשר בתי תלך עמהם והיא תקבל את הכסף מהקונים כי לאחרים אמרו אין לנו אימון בהם שלא יגנבו מהכסף, ובסוף הלכנו אתם ואספנו את כל הכסף מהקונים ומסרנו להם, ושלמו לנו בעד הכל בתודה רבה, וגם אנו היינו מרוצים כי הבינו איך להסתדר שלא לעשות לנו עוולה.

ראיתי בזה שכר מצוה בצדה בעד השבת אבידה לגוי שהיא לפנים משורת הדין בשביל לקדש שם שמים כמו שמבואר בסמ״ג שמצוה להחזיר אבידה לגוי בשביל קידוש השם, כמו כן בתשובת מהר״ם חגיז מי שיחזיר אבידה לגוי או טעות גוי יהי׳ בזה קידוש השם, וזה שהחזיר לא יחסור לו כסף לעולם עכ״ל, אינני זוכר בדיוק לשונו כי אני כותב בעל פה מזכרוני וכמדומה לי שגם בגמרת ירושלמי ראיתי פעם שמספר על תנא אחד אשר שמו שמעון, לא זוכר אם כוונתו על רשב״י שקנה חמור אצל ישמעאלי אחד וכשהביא החמור הביתה מצא שהי׳ קשור עליו אבן טוב, אמר התנא להחזיר לו אבידתו שאל אותו תלמיד אחד הלא כתוב בתורה אבדת אחיך, השיב לו לא קניתי רק החמור ויהי׳ בזה קידוש השם, וכאשר החזיר לו את האבן טוב, אמר הישמעאלי ברוך אלוקי שמעון.

היוצא לנו מסיפור הזה שגם אצלינו היה קידוש השם ביותר שכל הגוים נודע להם הדבר שבכל הגוים אשר במקום לא היו להם אימון להשאיר אצלם הסחורה רק אצל היהודי ודבר זה הי׳ שווה בעיני ושמחתי בזה יותר ממה שהרוחתי אצלם לכן בניי ונכדיי היקרים, תדעו איך להתנהג במקרים כאלו והיו לי עוד מקרים כאלו אשר החזרתי לגוים סכומים גדולים יותר, והרבה יהודים צחקו ממני, ואני הייתי שמח בזה כמוצא שלל רב ויותר מזה, לא אכתוב פרטים כי יודע אני שאתם יודעים וזוכרים היטב את זה.

והשם הטוב והמטיב משלם כפלי כפלים בעד כל דבר טוב שעושים בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא.

פרק לט.

העלילות של הנ.ק.וו.ד עלי ואיך ניצלתי מהם

היות והמלחמה נמשכה והתגברה בכל שדות הקרב כאשר הצבא הגרמני הולך וכובש ארצות רבות ברוסיא, וממיטים עליהם מהלומות רבות, בשעה ששערי מוסקבה, לנינגרד וסטלינגרד נמצאים במצור בלי סוף, התחילו הנ.ק.וו.ד. לחפש קרבנות ולהעליל עלילות שוא ושקר אשר בדו מלבם מכל הבא בידם, ומלאכי חבלה שלהם ועוזריהם קציניהם ושוטריהם, אשר מצליחים להקריב להם קרבנות ע״י עידי שקר וכל המרבה הרי זה משובח ומקבל פרס ודרגות נוספות, לכן כמובן היו מעונינים להשתדל להרבות בקרבנות, ולהצר על כל מי שעולה על רוחם.

והמלשינים שלהם שרצו כפטריות בכל בית ופינה ולא פעם באו גם לביתי כאוהבים לשוחח בחלקת לשונם ולשאול בשלומי, אך ת״ל שמיד הכרתי את האיש ואת שיחו וכל הזמן שישב אצלי לא הוצאתי הגה מפי עד שנמאס לו לשבת עמדי ועזב אותי, וכמה פעמים כאשר הלכתי העירה, נגשו אלי בדרך לשאול אותי לא השבתי מאומה, כאלו אני ממהר ללכת ואין לי זמן להשיב והלכו להם, אבל עדיין לא הסתפקו בזה עד שהקציון של הש.ב. שלהם שעבד באותו המשרד עם בני נר״י כקציון הבטחון ולא פעם נתן לו בני נר״י בקבוק י״ש, ביודעו שעם איש כזה צריכים לחיות בשלום.

וביום אחד סיפר לבני בסוד גדול שאנשי נ.ק.וו.ד. חוקרים ודורשים עלי, וטוב שתדע זאת כדי להזהר מהם, אמר לו, וכולם ידעו שאין לקנאות באיש אשר הרשעים האלו מטפלים בו. התחלתי מיד בביתי להתיעץ ביניהם לבין עצמינו מה לעשות להנצל משיני הנחשים האלו אשר הארס של הנחש בין שיניו ואורבים ללכוד אנשים החפים מפשע אשר לא יודעים איך להשמר מהם ומהמונם.

היה זה כמה ימים לפני הפסח, אמרתי לפני הפסח כבר לא אעשה כלום, כי אינני רוצה לצאת מהבית להחבא לפני הפסח, ואחרי הפסח בעזה״י נשתדל למצוא עצה להנצל מפח יוקשים, והשם יתקנני בעצה טובה ועצת השם היא תקום.

ימי הפסח עברו לא בשמחה רבה, כי הדאגה ליום מחר נקרה את מוחינו, מיד באסרו חג יצאתי העירה אולי יוודע לי משהו, הלך אתי מר צוקר בן עירי מרודניק אבל הוא לא ידע מאומה ולא הרגיש צרת נפשי אשר אני הרגשתי כאלו האדמה בוערת תחתי לפתוח פיה לבלעני חינם, וכאשר חזרנו יחד מהעיר והוא שאל אותי, אם אני לא מודאג ביותר, כנראה שהכיר בי משהו, אמרתי אינני רואה דבר שאוכל לשמוח בו.

וכאשר באתי הביתה אמרתי איזה הרגשה שיש לי כעת לכן אני רואה עכשיו לעשות מה-שבידי, אשתי תחי' יעצה אותי לעשות עצמי כעוור ואז יעזבו אותי אבל אמרתי הפעם לא נכנסה עצתך ללבי, כי אם אני אצא פעם החוצה מיד יוודע להם ויבואו מיד לבצע זממם לכן אמרתי ניקח ספר ונחזה, וראיתי בספר שמואל אשר למדתי מקודם עם בני דוד נר"י, מדוד המלך ע"ה בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו באמרו החסר משוגעים אנוכי אשר הבאתם אותו לביתי ושלחו אותו וילך וניצל מהם.

לכן אמרתי אני חושב גם כן ללכת בדרכיו ובדרך זו אצליח בעז"ה, להינצל מציפורני הג.ק.ו.ד. שלפי החוק שלהם הקיים ברוסיא שכל איש אשר איננו שפוי בדעתו או שהי' פעם על ידי זה מאושפז בבית החולים לחולי רוח וקבל אישור כזה מביה"ח שוב אין יכולת בידם להרשיע לאיש הזה אפילו בעד הוצאת דיבה נגד המשטר, ולא מטפלים יותר באיש הזה, והגם שכל בני ביתי שיחיו ידעו שאני עושה זאת לפנים כדי להנצל מהם שלא ליפול ברשתם, מכל מקום אין רוח בני אדם נוחים ממעשים כאלו, ויכולים לפעמים להתבייש ממעשים כאלו אבל ההכרח לא יגונה אף כי לא ישובח, כי מי לנו גדול מדוד המלך ע"ה שלא חש על כבודו בכדי להנצל משונאיו מה יענו אזובי קיר כמוני היום.

נדברתי מיד עם אנשי ביתי שיחי' איך אתנהג אחר כך, ושגם הם ידעו איך להתנהג, כי לא ידוע לי איך יפול דבר ואמרתי שמיד אני אפסיק לדבר דבר ומלענות דבר לכל שואל ממני ותכף ילך מי מכם למרפאה להגיד שנחליתי ולקרוא לרופא, וכן התחלתי בעזרת החונן לאדם דעת.

הרופא מיהר לבוא התחיל לשאול אותי כל מיני שאלות ואני לא עונה לו דבר, ואני מסתכל בשמים כאיש המשתומם, אחרי כמה דקות החליט הרופא שצריכים לקהחת אותי לבית חולים לחולי רוח, ונתן פתק לבית החולים לקבל אותי וגם עגלה שלחו מיד מהמרפאה להוליך אותי שמה.

וכאשר אך יצא הרופא אמרתי לבני דוד נר"י שאינני רוצה ללכת לבית חולים ששמה הם יכולים ליסר ולענות בן אדם וגם בתרופותיהם המשונות שלהם ככה שבן אדם בריא יכול באמת להשתגע בפרט להיות שמה בין המון משוגעים, ע"כ דעתי היות שבטומסק נמצא באוניברסיטה שלהם בית חולים כזה, בשביל הלימודים עבור תלמידיהם, ושמה לא מחזיקים רק חולים אשר לא שפוים בדעתם אבל הם שקטים ולא מפריעים לשום דבר ע"כ ילך בני שמה ויקח מתנה מסוכר וכדומה מהדברים שהם יקרי ערך, לתת להם אותם למנהל של המחלקה הזו, אז ודאי יאשר לקבל אותי שמה וכן עשה והצליח, וקבלו אותי.

ואחרי שידעתי אשר אישור כזה שאני מקוה לקבל מהם, יקח הרבה זמן עד שאצא משם, לכן לקחתי את התפילין של ראש לכיס אחד אשר במכנסים ותפילין של יד לכיס השני גם אמרתי שאני לא אסכים לטעום מפת בגם שום דבר, ע״כ אתה תבוא שמה כל בוקר ותביא אתך את הטלית וגם אוכל הכל בתוך הילקוט, ואם הם יתנו לי לאכול אשאיר להם הכל במקום, והם ודאי יגידו לך מזה שאינני אוכל כלום אז תגיד להם שאתה חושב אולי אני מתבייש לאכול בין אנשים שינסו לתת לך חדר מיוחד לחצי שעה ואתה תכניס אותי שמה ואז אתעטף מיד בטלית ואתפלל ואח״כ אני אאכול, ויען שהזמן יהי׳ קצר ואני ארצה עוד לדבר אתך מה לעשות הלאה תגיד להם שאתה רוצה לקחת אותי אחרי האכילה מעט לגינה אשר סביב הבית חולים, שירשו לך זאת.

ושמה נדבר, ונעשה סדר היום איך להתנהג מחר ובדיוק כאשר אמרתי לו ביקש מהם והרשו לו הכל כנ״ל. רק תפילין לא יכולתי להניח שמה בהחדר, כי הזמן הי׳ קצר מדי וחששתי שמא יצטרכו להכנס בחדר וידפקו בדלת, ויהי׳ הכרח לפתוח הדלת ויראו אותי בטלית ותפילין ויבינו כל הענין. לכן הוכרחתי בכל יום בבוקר השכם כאשר נמצאתי בחדר בין שאר החולים ואחות אחת שמרה עליהם כל הלילה בחדר קטן הסמוך לחדר הגדול הזה, והדלת היתה תמיד פתוחה לחדרה כי הרבה פעמים עשו החולים השקטים האלו רעש גדול, ולפעמים הרימו כדי חרס גדולים שעמדו בחדר, וזרקו אותם בכח על הרצפה ונשברו לרסיסים, ומן הרעש התעוררו כולם, לכן ירדתי השכם מן המטה, ונכנסתי לאמבטיה ונטלתי את ידיי וחזרתי למטה וכסיתי את עצמי בסדין עד למעלה מן הראש, והוצאתי את התפילין מכיסי והנחתי אותם ואמרתי קריאת שמע הכל מתחת לסדין בשכיבה, והחזרתי התפילין לכיסי והאחות אף פעם לא שאלה אותי למה אני מסתובב כל כך במטה כנראה שלא הרגישה כלום, מפני שתמיד הייתי שקט, ואח״כ כאשר בני דוד נר״י בא ברכתי על הטלית כנ״ל, ככה כל הזמן שהייתי בבית החולים מיום עשרים באפריל תש״ד עד חמישי במאי.

פ ר ק מ.

איך טפלו אתי בבית החולים

ביום הראשון שנכנסתי לבית החולים לקחתי עמי שתי פרוסות לחם, ובקבוק קפה, האחות לקחה מיד ממני האוכל, והכניסו אותי לאמבטיה לרחוץ ולספר,

והלבישו אותי את בגדי הבית חולים ואחר כך הביאו אלי שני פרופסורים לבדוק אותי, הם שאלו אותי כמה דברים, אבל לא שיתפתי פעולה אתם, כי לא עניתי להם דבר, הסתכלתי עליהם כל הזמן בעינים פתוחות, ושמעתי מה שהם מדברים ביניהם אח"כ ברוסית הם לא שמרו את עצמם ממני כי החזיקו אותי שאין דעתי צלולה ואיני מבין כלום, ככה עברו כמה ימים, ובכל יום כאשר יצאתי לטייל בגינה עם בני נר"י סיפרתי לו הכל מה שדברו ביניהם ופעם שמעתי שאמרו שזה קרה לי על ידי איזה סיבה לא טובה במשפחתי או על ידי איזה צער גדול מאוד שהשפיע עלי והביא את הצרה הזאת, למחרת סיפרתי הדברים אל בני נר"י, ואמרתי לו ללכת אל הפרופ' לשאול על מצבי כדי לדעת מה שיש לי לעשות הלאה.

ולמחרת כאשר יבוא בני נר"י יודיע לי מה בפיו של הפרופ. גם אמרתי לו שאם הפרופ' ישאל אותו איזה דבר קרה אצלינו שפגע בי כל כך יגיד לו שאין אתה יודע דבר, רק שאתה חושב שהגורם העיקרי היה מה שקריתי בכל יום העיתונים הפולניים מה שכותבים הרבה, מה שהנאצים עושים להיהודים בפולין, ובשאר ארצות אשר כבשו תחת ידם, בכל מדינות אירופא ושמה נמצאים כל משפחתי ויכול להיות שדבר זה השפיע הרבה, וכן היה הפרופ' שאל אותו והוא השיב בדיוק הכל כנ"ל.

וכעבור כמה ימים הלך בני נר"י שוב לשאול על מצבי אז אמר לו הפרופ' שכבר עמדו על הדיאגנוזה של המחלה, ושנכון מאוד אשר ע"י אותה הסיבה קבלתי המחלה, ושאני מוכרח עוד זמן הרבה להשאר בבית החולים אצלם לטיפול, וכאשר בני נר"י סיפר לי זאת, מאוד שמחתי ואמרתי שעכשיו אני מקוה בעזה"י מהר להיפטר מהם, בכל יום בדקו אותי שני פרופ' מיום שנכנסתי לבית החולים, אבל בכל הזמן עדיין לא שמעו מלה מפי אבל כאשר שמעתי שכבר יודעים הדיאגנוזה וכאשר נודע לבני נר"י שכבר נרשמה הדיאגנוזה בספר בית החולים כנהוג אצלם. אז שניתי את טעמי וכאשר באו הפרופסורים למחר לבדוק אותי, ושאלו בשלומי כרגיל בכל יום בבואם אלי במילים האלו מה שלומך, התחלתי הפעם לגמגם הרבה עד שהוצאתי מלה מפי.

וכן למחרת כאשר שאלו אותי בשלומי אמרתי להם כא־ר־א־שוי ,,כאראשוי" זה מלה אחת ברוסית ,,טוב" בעברית, וכל יום עניתי להם יותר טוב, ויותר מהר מאתמול עד שאמרתי להם טוב מאוד וכאשר בני נר"י הלך למחרת אל הפרופסור לשאול על מצבי ענה לו טוב מאוד יותר מהרגיל, כי במחלה זו אנו יודעים שזה לוקח זמן הרבה ולכל הפחות שנה עד שהחולה יכול להוציא מלה מפיו, ושזה פלא גדול בעיניהם ולמחרת כאשר בא הפרופ' עם עוד רופאים להראות להם הנס ולבקר אותי, ללמד אותם שאלו אותי בשלומי ואני עניתי להם, שאני מתפלא בכלל איך

באתי הנה ומי הוא אשר הביא אותי הנה, להיות בין אנשים משוגעים ואני בריא לגמרי, ורוצה הביתה כי מפחד אני להיות פה בין אנשים לא נורמליים, והפרופ׳ השיב לי טוב נחכה ונחזה.

למחרת כאשר בא בני נר״י בקשתי שילך אל הפרופסור לבקש ממנו שישלח אותי הביתה, וכאשר הוא ביקש זאת אמר לו הפרופ׳ שזה מקרה יוצא מן הכלל שיקרה שינוי גדול לטובה במחלה כזו, ולכן הוא מפחד שאם ישלח אותי הביתה ואתרגש שמה, יכול להיות שתחזור המחלה למצב הקודם והוא רוצה למנוע זאת, אבל בני נר״י הסביר לו שיכול להיות דוקא ההיפך מזה שאם אלך לבית לבלות עם כל המשפחה יוטב לי עוד יותר, ואם לא ירשה לי ללכת רק לשבת פה עם כל המשוגעים יכול לבוא שינוי לרעה, בסוף הסכים עמו הפרופ׳ ונתן לי חופש ללכת הביתה על כמה ימים, לנסות וימים ידברו.

בדרך כאשר הלכתי הביתה ראיתי מרחוק שבא לקראתי גוי אחד נאצי מגרמניה אשר מכיר הייתי אותו לשעבר כבלש שלהם, וגם הוא הכיר אותי, אבל הוא לא ידע שאני מכיר את מקצועו הבזוי, וכאשר התקרב אצלי ירדתי מן הכביש אל תוך התעלה, וישבתי על הארץ, וכאשר ראה אותי יושב חשב שישבתי לנוח קצת, בא אלי והושיט לי ידו ושאל בשלומי מיד צעקתי בקול גדול, היטלר! איני נותן ידי אליך, אם לא תעזוב אותי אשבור מיד את הראש שלך, כשמעו את דברי נבהל והסתלק מיד מן המקום. והוא הלך מיד לג.ק.וו.ד. לספר להם מה שראה בעיניו, וזאת היתה באמת כוונתי שילך להודיע להם זאת.

וכאשר באתי הביתה אמרתי לקרוא מיד אלי את הרופא הפולני שיבדוק אותי כי רציתי שידעו גם המה מה שקרה לי כי פחדתי מהם, כי לא היו טיפשים וכאשר יודע להם אח״כ כמה ימים שאני שוב בריא בבית יכולים להלשין עלי שכל מה שעשיתי היתה ערמה, הגם שכבר היה החלטת הפרופ׳ רשום בבית החולים שאני חולה באמת, אבל רציתי למנוע מלשינות וחשדים עלי עד אשר יעבור זעם, ואם גם הרופא המומחה שלהם סיפר להם מה שראה בעיניו המצב הנורא שלי, אז יסכר פי דוברי שקר.

הרופא שלהם בא מיד ובדק אותי הרבה, לא עניתי לו כלום ע״כ שאלותיו, רק פתחתי את עיני ואשא אותם לשמים כל הזמן, הוא הסתכל הרבה וחשב מה לעזור, בסוף אמר שמצבי רע מאוד וכפי שהוא רואה אותי עכשיו, אינני נמצא בזה העולם, רק בעולמות העליונים, כך אמר הרופא הגוי, הפולני ואני שמעתי הכל, והמזל שאני יכול לעצור את עצמי מלשחוק ממנו. ועל ידו נתחזק הקול קלא דלא פסיק שמצבי לא טוב.

וכאשר נגמרו ימי החופש שנתנו לי מבית החולים חזרתי אליהם, ואמרתי להם שאני מרגיש עצמי בבית יותר טוב מאשר בבית החולים, ואני רוצה שישלחו אותי חזרה הביתה, הפרופ. שאל את בני נר״ו על התנהגותי בבית, והשיב לו בסדר גמור, אז אמר, שהוא משחרר אותי בתנאי שקודם אני מוכרח להכנס אל הרופאה אשר היא בדקה אותי לפני שקבלו אותי לבית החולים והיא כבר תסדר את היציאה משם כפי הנהוג.

בני נר״י נכנס אתי אל הרופאה, היא שוב בדקה אותי ואמרה שהיא מוכרחה לכתוב בספר הנקרא ,,היסטוריה־בולזניה״ כלומר — התהליך של המחלה, ראשית כל שאלה על אבי ואמי אם היו בריאים, ואם לא חלו פעם על מחלה כזו, עניתי אף פעם לא היו חולים, רק פעם אחת קרה משהו במשפחת אמי והיא קבלה מזה כאבי ראש חזקים ולקחו אותה לבית החולים לכמה שבועות וכשחזרה הביתה היתה תמיד בריאה.

אח״כ שאלה אותי על אחי ואחיותי, ואני עניתי על כל שאלותיה בדומה, עד שכתבה בהספר שלהם דף גדול שלם מההיסטוריה שלי, בסוף אמרה אני עובדת כאן הרבה שנים ואף פעם לא היה לי חולה שיתן לי על כל שאלותי תשובות ברורות כמו שנתת לי אתה, ונתנה לי תודה רבה, ויצאתי תלי״ת לחרות עולם.

וכעבור יומים אמרתי לבני נר״ו הנ״ל המתחיל במצוה אומרים לו גמור, כדי לגמור כל הענין בכי טוב צריכים להוציא אישור מביה״ח בצירוף ההעתק מהדיאגנוזה, ואז נהי׳ בעז״ה בטוחים שלא יטפלו בי יותר, והוא כאשר הלך לשם חזר ריקם, באמרם שלפני כמה שבועות קיבלו הוראה מהממשלה שלא להוציא אישורים להחולים שיצאו משם, מפני שהחולים היוצאים מרגישים את עצמם חופשים לדבר מה שלבם חפץ נגד המשטר.

כשמעי דבריו אמרתי לבני נר״ו קח בידך חבילה עם מצרכי מזון ולך עוד הפעם, ותנמק להם, שאנחנו צריכים את האישור מפני שאנחנו עומדים לנסוע מכאן, וכאשר במקום החדש לא יהי׳ יודעים מצב הבריאות שלי שיתנו לי דייטה יותר טובה מהרגיל ואם לא יהי׳ לי האישור בידי ודאי שלא יתנו לי, ואני אהי׳ מן הצועקים ולא נענים. והבי״ח יכול בתוך האישור לנמק למה הם נותנים לי את האישור אחרי שכבר קבלו הוראה שלא לתת שום אישור, הוא הלך עוד הפעם אליהם ונתנו לו האישור. אשר נמצא עדיין בידי לזכרון להודות לפניו יתברך על אשר הציל אותי מידם.

אז אמרתי אברכה את ה׳ בכל עת תמיד תהילתו בפי, בד׳ תתהלל נפשי,

ישמעו ענווים וישמחו, דרשתי את ה׳ ועננני ומכל מגורותי הצילני, אותה התפלה אשר התפלל דוד המלך ע״ה, בשנותו את טעמו לפני אבימלך וד׳ הציל אותו מיד אויביו, ברוך ה׳ אשר הפליא חסדו לי בעיר מצור, ושמע בקול תחנוני בשוועי אליו בכל יום אשר הייתי תחת ידיהם, מה אשיב לד׳ על כל תגמולוהי עלי שפטרנו מעונשם.

פרק מא.

היציאה מטומסק

אחר שגמרתי ענין הנ״ל, ישבנו אני וכל האנשים שלנו במקומנו במנוחה מעט, עד שקבלנו הודעה מהנ.ק.וו.ד. שבעתיד הקרוב נהיה מוכרחים כולנו לעזוב את המקום, ויעבירו אותנו למקומות אשר הרוסים גרשו משם את הגרמנים, היה זה אחרי נפילת סטלינגראד חזרה לידי הרוסים, ושנהיה מוכנים לנסיעה הזאת, פאשר רק נקבל מהם ידיעה חדשה בקביעת יום הנסיעה, הרבה שמועות נפוצו אז, יש אומרים שישלחו אותנו לאיזור הים השחור, ומשם לארץ ישראל, ויש אומרים לקווקאז, הקיצור אף אחד לא ידע להגיד ברורות לאן ניסע ונלך.

שבוע ימים לפני חג השבועות תש״ד, (1944), נתנו לנו הוראה, שכל אחד מאתנו יבוא אליהם לקבל מצרכי מזון בכדי להכין לעצמו צידה לדרך בעת הנסיעה של כמה שבועות ולא הגידו עדיין לאן, והראו לנו מקום לאיזה צרכניה לגשת לקבל המזון, ושמה נתנו דגים מלוחים, ומעושנים, גם בשר מעושן — למי שרצה לקבל — ולחם צנום ארוז בשקים. ועוד כמה מצרכים, כמו כן הזהירו שהלחם צריך להספיק לשמונה עשר יום. ומי שיאכל כל הלחם לפני זמן זה, יהיה מהצועקים ואינם נענים וישאר בלי לחם, כי אמרו שיודיעו למקום שאנו נוסעים שעד תאריך זה קבלנו לחם.

לפני הנסיעה הלכתי להפרד מכמה אנשים מכירים שמה, וכאשר נפרדתי מיהודי אחד שאלה אותי אשתו לאן אתם נוסעים, אמרתי לה אין אנו יודעים לאן ישלחו אותנו רק יש אומרים ויש אומרים כנ״ל, אז אמרה אם אתם נוסעים לעיר או למחוז קרסנאדאר, יש לי באותו המחוז בקריה אחת בשם לנינגרדסקיה, אחות, ואם תיכנס אליה למסור לה דרישת שלום מאיתנו, יכול להיות שהיא, או בעלה יכולים לעזור לכם באיזה דבר, באשר בעלה הוא קצין בחיל האויר בשדה התעופה

שמה, אמרה גם אשר שמה יוקר גדול ומוכרים בשוק תפוחי אדמה, בכלי שמכילה תשעה תפוחי אדמה בעד שלושים וחמש רובל, רשמתי לי הכתובת, ולא עלתה על דעתי שיצא משהו מזה, יען שמחוז קרסנודר יותר גדול בשטחו מכל ארץ ישראל, אבל מה איכפת לי לרשום הכתובת, ובקשתי ממנה שגם היא תכתוב לאחותה מזה.

כאמור ארזנו את החפצים שלנו והכלים אשר היו לנו, וישבנו על המזוודות, כי בכל יום אמרו לנו מחר אתם נוסעים, כולם הפסיקו מלעבוד ומחכים על הודעה, עד יום שני של חג השבועות הודיעו לנו לבוא למקום ידוע בנמל, שמה מחכה לנו רכבת משא, וכל היהודים מהמקום נתכנסו שמה ובתוך האנשים גם הד"ר רוזנברג הידוע הנ"ל אשר הנ.ק.וו.ד. חיפשו כל מיני דרכים לחסלו ולא עלתה בידם כנ"ל.

אז ניגש אלי ואמר, כל זמן שאני לא נוסע מכאן לכל הפחות עד העיר נובו־סיבירסק, אינני מאמין עדיין שלא יבואו המחבלים להוריד אותי מהקרון, יודע אני את כל מה שעשיתם להציל אותי מידיהם, ובזה היה לי קנאה גדולה עליכם, שידעתי וראיתי באיזה מצוקה נמצאתם הרבה פעמים. ובכל זאת היה לכם אמונה ובטחון, ואני כמה ימים ולילות לא יכולתי לישון מפחד מפני חמת המציק אשר פרש רשת לרגלי, והפח נשבר ונמלטתי, ובזה יש לי לקנאות בכם, מכל משהו בעולם, הקטר נתן אות להכנס לקרון, וכולם נכנסו לקרונות ביום שני של חג השבועות שנת תש"ד, ויצאנו בשלום מן המקום, ואמרתי ברוך המקום שהוצאתנו מן המקום הזה, כן תביאנו לחיים ולשלום למקום חפצנו. כמבואר במסכת ברכות פרק ט' הנכנס לכרך מברך אחת בכניסתו ואחת ביציאתו, בן עזאי אומר שתים בכניסתו ושתים ביציאתו.

פ ר ק מ ב .

מה שראינו בדרך לסטלינגרד ובעיר ממפלת הנאצים הגדולה

ואלה מסעי בני ישראל מסיביריה, כאשר התחלנו לנסוע יום ולילה בלי תחנות, פעם במעת לעת עצרה הרכבת לחצי שעה לרדת לעשות צרכיו, ולקחת מים או לקנות משהו אם ימצאו לקנות ככה המשכנו עד שהגענו למחוז סטלינגראד,

אי אפשר לשכוח מה שראינו שם, בערך חמישים ק״מ לפני העיר המקום לא היה מיושב ולא ראינו רק שמים וארץ, יותר נכון להגיד שאף עין הארץ לא יכולנו לראות, רק שברי אוירונים, טנקים תותחים מכונות משא וכל מיני כלי משחית שבורים לרסיסים, מונחים ערימות גבוהות על הארץ אחד על השני ואותה התמונה ראינו בצאתנו מן העיר כחמישים ק״מ גם, זה מה שראינו בשני צדי העיר.

וכאשר נכנסנו לתוך העיר ראינו בתחנת הרכבת ההרוסה למחצה, עוד טנקים שבורים ובתוכם שקלטים של החיילים עם הקסדות על ראשם המובס, בעיר היינו חצי היום בניי הלכו לראות את הבנין ההרוס אשר במרתף שבו לקחו הרוסים, את כל האלופים הגרמניים אשר ממטה הכללי שלהם המובס, עם המרשל פאולוס בראשם, העיר היתה הרוסה כולה לא נשאר בה אף בית אחד שלא נהרס, הפוכה כמו סדום ועמורה, כן יאבדו כל אויביך ה׳, ובד׳ נעשה חיל והוא יבוס צרינו וידבר עמים תחתנו ולאומים תחת רגלנו.

משם המשכנו לנסוע עד שביום שנים עשר ליוני תש״ד הגענו לשלום לעיר סרטוב ושם ראינו קול קורא גדול בחתימת הרי טרומן נשיאה החדש של ארצות הברית אחרי המיתה הפתאומית של הנשיא רוזוולט, אחר שובו מארצות ערב לארגן שמה את הליגה הערבית הוא וחברו ,,אידן״ שר החוץ הטיפש של בריטניה, וגם הוא קיבל אח״כ שיתוק, ונשיא ארצות הברית החדש האוהב ישראל הידוע עלה במעלות ופתחו את הקוו השני בחזית המלחמה נגד הצורר היהודים הגרמני ימ״ש.

והיהודים היו צוהלים ושמחים מהבשורה הטובה הזאת, וזאת נשאר בזכרוני אשר קריתי בהקול קורא הנ״ל שנסתיים ע״י הנשיא הרי טרומן במלים האלו:

אני תפלה לאלוקים ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע, כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה.

הדברים האלו עשו עלי רושם גדול, בראותי שהוא מתפלל תפלת שלמה המלך ע״ה בעת שעלה על כסא ה׳ למלך וחשבתי שהוא יהודי ושמחנו גם אנו, ברם צריך לזכור אותו לטוב על מה שעשה לטובת ישראל.

הנסיעה נמשכה עד שבעה עשר יום ונגמרה בעת שהגענו לתחנת הרכבת באיזה כפר מחוץ לעיר, הגשם היה שוטף בלווי רוח חזק. הורידו אותנו מהקרון, לאן ללכת, למי לפנות, לא אמרו לנו כלום, השאירו אותנו בשדה, הלחם כלה בדיוק לפני שהורידו אותנו, ונשארנו בלתי עם גווייתנו, שאלתי לעובר אורח על ידינו מתי חושבים שיופסק הגשם, השיב הגשם יורד כבר כתשעה ימים, בתי

הקטנה בכתה שהיא רעבה, ואין לנו מה לעשות. בני יהודא נר״ו אמר שילך לכפר או לעיר להיוודע לחפש עבורנו תחבורה, בכדי שלא נעמוד תחת כיפת הרקיע, והבוץ היה די עמוק כמו חצי מטר, לא היה אפשר ללכת, אבל ההכרח לא יגונה, והוא התאמץ בכל כוחותיו ללכת במגפים על רגליו לחפש עם מי צריכים לדבר שיסדרו אותנו מהר לאיזה מקום.

והפנו אותו להקריה לנינגרדסקיה לראש הקריה והוא הבטיח, לשלוח לנו עגלה עם סוסים לקחת אותנו, ואחרי כמה שעות באה העגלה להעביר אותנו להקריה הזו, ונתנו לנו בינתים מחסה בבית הספר דשם, שהי׳ ריק בזמן החופש הגדול, לנו ולמשפחת צוקר מסרו חדר אחד והורדנו שמה את כל חפצנו אשר הבאנו אתנו, מקום לישון הי׳ רק על הרצפה ובדוחק.

ומיד הלך בני נר״ו לקבל מנות הלחם, וסרבו לתת באמרם נצלתם את הלחם אשר נתנו לכם בטומסק, שיספיקו לכם עד מחרתיים ואז תקבלו לחם. ובמקום להביא לחם לרָעבים, הביאו התשובה שלהם, בחרנו מיד איש אחד מכל משפחה שילכו אל הממונה בצעקה על הלחם, ובקושי ענה להם ונתנו להם לחם רק ליום אחד, וכאשר הביאו את הלחם, יצאו מיד אל השוק לקנות משהו לבישול, וראו שמוכרים במדה קטנה תשעה תפוחי אדמה בעד שלושים וחמש רובל. עבור שבע נפשות. נזכרתי מה שאמרה לי האשה בטומסק את הכתובת מאחותה ואת המחיר של תפוחי האדמה, וראיתי שבדיוק באותו המקום אנו נמצאים. ראיתי בזה שוב השגחה הפרטית העליונה ודבר זה עודד אותנו להיות בטוחים שהשי״ת לא יעזוב אותנו גם כאן.

וכאשר רצו לבשל התפוחי אדמה ראו שאין פה מים כי מרים הם ומלוחים שאינם ראויים לשימוש כמו מי הים, וצריכים ללכת לקנות מים מכונסים מאנשים שיש להם בורות עם מי גשמים. ובעד דלי מים, צריכים לשלם חמשה רובל. מה לעשות אין ברירה אחרת, כעבור כמה ימים, הודיעו לנו שאנחנו צריכים לפנות החדר עבור הלימודים שכבר יתחילו.

ואמרו שיוליכו אותנו לכפר אומיינסק הרחוק מכאן שמונה עשר ק״מ, בני יהודא נר״ו נסע מיד שמה, כאמור ואת יהודא שלח לפניו גושנה, לראות מה יכולים לעשות ולהסתדר שמה. וכאשר חזר אמר שהמקום לא מצא חן בעיניו, שאין שמה לא דירות ולא עבודה, ושמה נמצא סוב־חוג, זה משק ממלכתי, והם לא שאלו אותנו, רק שלחו עגלה מרותמת עם שני שוורים לקחת אותנו, ואת אשר לנו. וכאשר שמענו מפי בני נר״ו כנ״ל, סירבנו לנסוע, והעגלה כאשר באה חזרה ריקם.

וכעבור כמה ימים כשראו שאין אנחנו עוזבים את החדר של בית הספר, סגרו את באר המים ואמרו שלא למכור לנו מים, ויען שבלי מים אי אפשר לחיות, לא נשארה לנו ברירה אחרת, רק לבקש שוב מהסוב־חוז אשר באומיינסק שיחזרו וישלחו את העגלה הגדולה, שכן אנו מסכימים לנסוע שמה, ושוב נסע בני נר״ו חצי יום קודם לפני שתבוא העגלה, להכין לנו על כל פנים חדר להכנס בו וכן הכין חדר באותו הבנין אשר בו נמצאת המרפאה והבית מרקחת של הכפר, מול משרד המשק, והחדר הזה הי׳ היחידי אשר היה בו רצפת קרשים, לא כמו שאר הבתים אשר בכלל לא הי׳ להם רצפות.

ועל יד חדר הזה היה עוד חדר קטנטן של שני מטר על מטר וחצי, ושמה לאותו החדר הכניסו עוד זוג מאנשינו וכך גרנו בהם, לישון לא הי׳ בו מקום רק על הרצפה, וכאן התחלנו בחיים חדשים לגמרי וכרחוק המקום הזה מטומסק כן היה כאן המצב הכלכלי רחוק מהמצב אשר בטומסק ועוד יותר גרוע, החדר שקבלנו הי׳ כמובן ריק לגמרי והתחלנו להשתדל להשיג שולחן וכסאות, ועל ידי פרוטקציה, קבלנו מהמועדון שלהם הנקרא „קלוב״ שולחן וארבע כסאות, ואח״כ השתדלו הבנים לקבל עבודה הגונה, בני יהודא נר״ו נתקבל להיות „המשביר״ עבור המשק המוציא כמה דברים מהמשק למכירה. והמביא לקנות עבור המשק דברים החיוניים הנצרכים להם כמו חלקי חילוף להמכונות שלהם וכדומה ובני דוד נר״ו נתקבל במשק לסדר, לתקן ולחדש את החשמל אשר נתקלקל. החשמליה, והמשק בבתים שגרו בהם הפועלים וגם את החשמל בבניני המשק, שנתקלקל בתקופת הכיבוש הגרמני.

ובני הצעיר יואל נר״ו יצא לעבוד כל עבודה אשר בשדה, מנהל המשק היה רוסי, היה לו אימון בבני יהודא נר״ו וכל הדברים אשר היו צריכים לעשות ולסדר הוא היה עושה, ואני עשיתי העבודה הנחוצה בבית, קודם כל הייתי צריך לטחון חיטים, אם רק השיגו אותם, ברחיים של יד קטן מאוד כמו רחיים לטחינת קפה, כי לא יכולנו לטחון בטחנה, כי החיטים היו נובעים כמובן משוק השחור, ואסורים בבל יראה ובבל ימצא, והצרכנו לשאול טחנה קטנה מאיזה שכן כאמור.

הטחינה היתה קשה מאוד כפלי כפלים מלטחון ברחיים של אבנים, ועבודה זו היתה ממש עבודת פרך המשברת כל הגוף ומתישה כוחו של אדם ולא היתה ברירה אחרת עד כי בנפשו יביא לחמו.

בני יהודא נר״ו היה מוכרח כל פעם לנסוע לעיר טיכורצק, ולעיר קרסנודאר הרחוקים מאתנו מאה ושישים ק״מ הוא הוביל שמה מצרכי מזון למכור, ולקנות

בעד הכסף פסולת של זיתים הנקרא „זמיך" בלשונם שעשו מהם בלטים גדולים והם טובים לפטם בהם את הבהמות בסוב־חוז, ולפעמים אמר לו המנהל למכור בשוק השחור מכונת משא עם זמיך הזה, בכדי שיהיה בידו כסף מזומן לעת הצורך, ועד עת הצורך השאיר המנהל את הכסף שקבל בעד הזמיך לפקדון אצל בני נר"ו.

כמו כן שלח תמיד את בני נר"ו לטיכורצק עם מצרכי מזון הרבה כמו בשר, דבש, חמאה, ושמה הי' מחסן ממשלתי עם חלקי חילוף למכונות, לקנות אצלם הצריך למשק.

ואם לא שחדו את פקידי המחסן עם מתנות מהמצרכים הנ"ל, אמרו תמיד כעת אין במחסן חלקים האלו, ואם לא היו משיגים לקנות החלקי חילוף האלו לתקן את המכונות ממילא נפסקה העבודה בכלל, והגם שהיה אסור למכור מצרכי מזון ולקנות בעדם ע"י השוחד את החלקים האלו, אבל ככה התנהגו בכל רחבי רוסיא, ואין פוצה פה ומצפצף אף שהיה הדבר גלוי לכל העמים ברוסיא, אבל לא הי' ברירה אחרת כי אם לא ימכרו בשוק השחור את מצרכי המזון, לא יהי' אפשר לשחד את הפקידים, ואם לא ישחדו, לא יקבלו את החלקי חילוף ולא יתקנו את המכונות ושאר כלי עבודה, יפסיקו את העבודה ואם העבודה תופסק, לא יספיקו לעשות את הנורמות, כלומר כמו תוכן הלבנים תתנו, ואז ילך מנהל הסוב־חוז לכלא, וככה זה היה שרשרת אחת של מעילות, גניבות, גזילות ושוחד לשחד מקטן ועד גדול שבגדולים, לרבות השרים שלהם.

וכמובן מכל עיסקא נשאר גם כן מעט פסולת עבור זה שנותן הפקודה לבצע את העסק וגם עבור המבצע את המלאכה להוציאה לפועל, כי מן המשכורות ששילמו, לא היה אפשר לחיות אפילו שבוע אחד בחודש, ממילא חיפשו כולם איך למלאות את הפער וההכרח לא יגונה, ושמה דברו הכל בלשון נקיה מכל עסק צריכים משהו להציל, גניבה מאן דכר שמיה, כי יודעים הם ההלכה שהגונב מן הגנב פטור.

וכן בני דוד נר"ו שעבד בבית החשמל של הסוב־חוז היה צריך ג"כ חלקים שונים לעבודתו, וכאשר הוא דרש מהם שיתנו לו חלקים הנצרכים לו, אמרו תחפש לך, וכאשר נזכרתי מהכתובת שנתנה האשה מטומסק של אחותה, ונודע לנו שבעלה המהנדס עובד במוסכים של שדה התעופה הצבאית כאן. נפגש בני אתו ומסר לו ד"ש מגיסו וגיסתו וממשפחתם, אח"כ ביקש ממנו אולי הוא יכול לעזור לו, אחרי שהוא עובד אצל הממשלה בהחשמליה בסוב־חוז, ולא נותנים לו החלקים הנדרשים לו לעבודתו אז לקח אותו לשדה התעופה, והכניס אותו

למחסן שלהם וגם מחוץ למחסן, הראה לו מקום שנמצאים כל מיני חלקים שאינם ראויים עבורם לשימוש, אחר שהוציאו אותם מן האווירונים שנפלו ונתרסקו, ואמר תבחר לך כאן כל מיני חלקים הנחוצים לך לעבודה, הוא הביא משם דברים יקרים וטובים, רק שהיו צריכים איזה תיקון, והוא הביא אותם וסידר אותם ומסר אותם לחשמליה שלהם, ושלמו לו בעדם קמח דבש וחמאה. חלב וביצים היה שמה די להשיגם.

והצרה היתה רק עם הלחם והקמח שהי׳ קשה מאוד לקנותם מחיר של ק״ג בשר הי׳ עשרה רובלים ושל ק״ג לחם, מאה וחמישים רובל, וכל מה שהרוויח היו צריכים להוציא רק בשביל הלחם. ולא אכלנו לחם לשובע, ובשר לא אכלנו כל זמן היותנו ברוסיא, לא פעם הלך בני דוד נר״ו עם בני הצעיר יואל נר״ו לקריה אחרת ברגל שמונה עשרה ק״מ, כדי לקנות קמח, הם באו שמה עייפים ורעבים, בקשו במסעדה שיתנו להם משהו לאכול, בקשו לתת להם בשר, סירבו לקבל ואמרו תנו לנו קמח או לחם, התשובה היתה אין. כן באו חזרה ריקם כלעומת שהלכו עייפים ורעבים, וכאשר נודע להדיירים בסוב־חוז שבני נר״ו תיקן את החשמליה במשק, התחילו לבוא אצלו גם כן עם תיקונים, ולא רצה לעשות להם דבר רק תמורת קמח, ולאט לאט נשתפר המצב ותודה לה׳ כי רק ע״י החלקים שקבל מפעם לפעם משדה התעופה די מחסורו אשר יחסר לו לעבודתו ולהתיקונים שהביאו לו לתקן, מכל זה ראינו השגחת השי״ת שהכין פרנסתינו טרם שבאנו הנה, ע״י הכתובת שקבלנו בטומסק מאשה אל אחותה, הכתובת הנכונה איך להתפרנס מידו של הקבה״ו הזן ומפרנס לכל בעתו ובזמנו.

פ ר ק מ ג .

קבלנו רשיון להתפלל בציבור בימים הנוראים ובחגים בלי שנצטרך לעבוד

ככה עבר לנו הקיץ הראשון בסוב־חוז, והתחלנו להרגיש האויר של הימים הנוראים הממשמשים ובאים לקראתנו לשלום לטובה ולברכה, הגם שלא היה לנו כאן רק תשעה אנשים בכל זאת נסע בני דוד נר״ו ללנינגרדסקיה אל מושל המחוז, בלשונם „רייספאלקאם״ וביקש ממנו רשיון להתפלל בציבור, והוא נתן לו את הרשיון, הגם שדבר זה הוא ברוסיא בניגוד לחוק, ולא עלתה על דעתנו

שנקבל רשיון כזה, וכאשר בא אל מושל הנ״ל היה אצלו בדיוק, פרקליט המדינה, לכן היה בטוח שלא יקבל את הרשיון אבל הראה אל הפרקליט את הבקשה איך שהרהיב עוז בנפשו לבוא לקחת רשיון כזה, והפרקליט דוקא אמר לו מה איכפת לך, הם רוצים להתפלל יתפללו, כשמוע דבריו נתן לו מיד את הרשיון.

וכאשר הביא את הרשיון, הלכתי לקריה אחרת הרחוק מאתנו שנים עשר ק״מ ובקשתי מאיש אחד שיבוא להתפלל אצלנו בראש השנה, כאשר שם בלאו הכי אין מנין. והאיש בא והתפללנו בציבור, ותלי״ת שימים הנוראים והחגים עברו בשלום וכולם חזרו לעבודתם, הפעם שלח מנהל המשק את בני יהודא נר״ו לקרסנודר, לקנות שמה חמש מכונות משא ,,זמיך״ ולהביאם הנה, אבל מכונה אחת מהם אמר לו המנהל לעכב שמה בכדי למכור אותה עבורו, וכאשר יבואו המכונות ימסור אותם להמחסנאי אל מר אחיטוביץ, ואחרי שבני נר״ו סיפר לי מהקנוניא הזו אמרתי לו להכין לעצמו קבלה על החמש מכונות עם המספר של כל מכונה וגם המספר של המכונה אשר השאיר בקרסנודאר וכאשר ימסור לו המכונות להמחסנאי יתן לו לחתום על הקבלה אשר הכין לו שקבל כל החמש מכונות זמיך בשלימות.

לבני נר״ו לא הי׳ נעים לדרוש קבלה כזו מן המחסנאי ושאל למה לי כל זה, אמרתי אינני יודע מה ילד יום, ויכול להיות שתצטרך פעם לקבלה זו, שמע לדברי וכן עשה המחסנאי חתם לו על קבלה והכל היה כשורה, ואמרתי לו לשמור היטב את הקבלה, ועוד קבל פרס בעד עבודה טובה.

וכאשר עבר התאריך שנקבע למנהל הסוב־חוז לגמור את הקציר ולהעביר את התבואה למחסני הממשלה, כי לא הספיק לגמור את העבודה, בתאריך שנקבע לו, והרבה תבואות נשארו בשדות שלא הספיקו לקוצרם, והמנהל אשר פחד שלא יבואו לראות אם כבר נגמר הקציר ויראו את השדות מלאים תבואה שלא נקצרו, מה עשה שלח את כל הבהמות של הסוב־חוז לרעות בשדות הסוב־חוז שיאכלו מן הקמה והבהמות אכלו כבהמות אם נתנו להם רשות לאכול יותר מהרגיל וקבלו שלשול והזבל שיצא מהם בכמה ימי אכילה נתפזר בכל השדות, וכאשר באו המבקרים לראות, וראו שכל השדות מלאים גרעיני תבואה שיצאו עם זבל הבהמות, ובדקו את המחסנים של המשק, וראו שלא מלא את תפקידו שהטילו עליו, והבינו את כל הענין, ועשו משפט להמנהל סטופניקוב, ויצא עליו גזר דין ללכת לשנה לכלא.

אחר כך שלחו ממלא מקומו את מר סמרדזנט, גוי ארמיאני, הוא המשיך את העבודה בסוב־חוז ע״י בני כמקדם וכאשר רק נודע לי שהמנהל החדש הוא

ארמיאני, ממשפחת לבן הארמי אמרתי לבני נר"ו, אם המנהל יגיד לך למכור משהו, תגיד לו בבקשה לתת לי פתק שאני מאושר ביפוי כח למכור, הוא שאל אותי איך אני יכול מהמנהל שלי לדרוש פתק כזה, זה לא נעים לי, אמרתי לו אם הוא ממשפחת לבן הארמי צריכים מאוד להיזהר ממנו שלא תפול בפח, כמו שלמדנו מיעקב אבינו ע"ה, שאם לא תעשה כן אני בטוח בו שירמה אותך כמו שעשה לבן ליעקב אבינו ע"ה ואז תהי' מן הצועקים ואינם נענים. כי יגרום לכולנו צרות רבות ח"ו.

כשמוע בני נר"ו את האזהרה שלי הסכים לדרוש ממנו אישור בכתב, אבל המנהל אמר אתה לא צריך שום דבר אני מרשה לך למכור, ואם יתפסו אותך תגיד שאני ציוויתי לך, אז ענה לו בלי כתב לא אמכור דבר, כי אינני בטוח שאם יתפסו אותי שאתה לא תגיד שאני רציתי לגנוב, והם ודאי יאמינו לך ולא לי, ואותי ישלחו לכלא ולא לך.

כשמוע דבריו לא היה להמנהל עצה למכור דבר ולא לקנות חלקי חילוף להמכונות הנחוצות ביותר עבור המשק, והעיקר חרה לו שלא יהי' לו אפשרות למכור דבר ולהוריד לכיסו מהמכירה שתתקיים. ולכן התחיל לחפש דרכים איך לשחרר אותו מעבודתו, ודרש בתוקף מבני לנסוע לטיכרצק לקנות חלקי חילוף, ובני אמר לו, תן לי במה לשלם ואז אסע, והוא לא יכול לתת, ונפסקה העבודה במשק לגמרי.

מה עשה המנהל קרא למר אחיטוביץ המחסנאי ושאל אותו איך התנהלה העבודה הקניות והמכירות אצל המנהל הקודם, והוא סיפר לו איך התנהג מר סטופניקוב, המנהל הקודם, וסיפר לו ג"כ העסק עם החמש מכונות זמיך שהביאו לו רק ארבע במקום חמש מכונות זמיך.

וכאשר שמע המנהל דבריו שסיפר לו, אמר לו לך מיד אל הנ.ק.וו.ד. ועשה תלונה עליו שהביא רק ארבע מכונות זמיך במקום חמש, והמכונה החמישית גנב לעצמו, והמחסנאי נתפתה אליו, והלשין אצל הנ.ק.וו.ד. על בני, ושלחו שוטר אלינו לחפש את בני, והוא לא היה בבית, אמר השוטר כאשר רק יגיע הביתה יבוא מיד למשרד של הנ.ק.וו.ד., וכאשר בא הביתה אמרתי לו שמחפשים אותו מהנ.ק.וו.ד. וודאי שעשו עליך איזה מלשינות וקודם כל תחפש את הקבלה על החמש מכונות משא עם זמיך שנתן לך המחסנאי, אולי בעבור זה מחפשים אותך, הוא מצא את הקבלה והלך למשרדם, ומצא שם את מר אחיטוביץ, ואמר להם בפניו שהביא לו רק ארבע מכונות במקום חמש.

בני שאל אותו למה חכית כל הזמן הארוך הזה ולא תבעת ממני, ועכשיו

פתאום נזכרת, לא היה לו מה להשיב והתחיל לגמגם, אז הוציא בני את הקבלה בכתב ידו כתוב וחתום שקיבל כל החמש מכונות זמיך בשלימות ועל הקבלה היה מפורט המספר של כל מכונה, ונסתם פי שטן לבל ישטיננו יותר ופני המן חפו. השוטר אמר מיד אדון אחיטוביץ אתה תלך עכשיו לכלא כי רואים שאתה גנבת את הזמיך, ואתה באת עוד להאשים לאיש חף מפשע את מר שיף שיש לו „בומגה" בלשונם אישור בכתב, ואפילו אם תביא מאה עדים להכחיש זאת לא יועיל לך כלום, לפי החוק המשפטי שלנו. והמחסנאי התחיל לבקש שהוא מתחרט על התלונה והוא רוצה לבטל אותה, ומיד שלחו את בני נר"ו לשלום הביתה.

היוצא לנו מסיפור הנ"ל שכל הסיפורים הכתובים בתורתנו הקדושה, אינם אלא ללמד אותנו הלכה למעשה בהליכות עולם, כמו שמאריך בזה בזוה"ק, וכמו שכתוב ברמב"ן ז"ל בפר' וישלח שנכתבה הפרשה הזאת להודיע שהציל הקבה"ו את עבדו, וגאל אותו מיד חזק ממנו וכו', ויש בה עוד רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו, יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק, שנזמן עצמנו וכו' כמו שהוא הזמין את עצמו וינצל.

וכאשר ראה המנהל שלא הועיל לו כלום המלשינות על בני שחרר אותו מעבודתו, ובני נר"ו עשה מיד משפט נגדו, אז השתדל המנהל לעשות משפט במקום בסוב־חוז שאנו גרים בו שכל הדיירים ישמעו וייראו. וגם הפסיק לתת לו מנת הלחם שמקבל כל עובד מדינה.

ביום שקבעו את המשפט באו השופטים גם הפרקליט המחוזי, והם קבלו תמיד מתנות מהמנהל הקודם על ידי בני דוד נר"ו בשר, דבש וכדומה כי המנהל הקודם הכיר היטב את בני דוד נר"ו לבעל סוד שיכולים לסמוך עליו, וגם השופטים ידעו זאת לא פחדו לקחת המתנות אשר נשלחו להם על ידי בני, וכאשר ראו השופטים והפרקליט שהמשפט הוא נגד בני, שאלו אותו למה אתה לא עובד בשבת, אמר להם שאני בררתי לי יום מנוחה שלי בשבת.

שאלה, אתה עשית זאת ברשות ? תשובה, הממונה שלי נתן לי רשות לשבות בשבת, שחררו אותו ויצא הפסק דין מאתם שהמנהל מוכרח להחזירו לעבודה ולשלם לו הוצאות של המשפט, וגם בעד הלחם שלא נתנו לו והוא הי' מוכרח לקנות לחם בשוק השחור שעולה מאה וחמישים רובל בעד ק"ג במקום פחות מרובל אחד במחיר הרשמי ובזה נגמר בכי טוב משפט הראשון של בני דוד נר"ו.

פרק מד.

המשפט של בני יהודא נר״י

כאשר התחילו לנהל את המשפט של בני יהודא נר״ו גם כן ע״י אותם השופטים והפרקליט, כמו כן בסוב־חוז שיהיה משפט ראווה והמנהל בא בטענתו שבני לא ממלא את תפקידו שהוטל עליו, לנכון לכן הוא היה זקוק לשחררו מעבודתו, וכאשר גמר טענותיו, הוציא בני נר״ו את התעודה שלו איך שקבל לפני כמה שבועות פרס בעד עבודה טובה ומצויינת, והמנהל נסתתמו טענותיו ובושה וכלימה כסו פניו, והבית המשפט הוציאו לאור משפטו וקבלו טענת בני וחייבוהו להמנהל לשלם ההוצאות בית המשפט וההוצאות של בני ובעד הלחם כפי שער שוק השחור, וגם לשלם לו שכר עבודתו בעד כל הזמן שלא עבד, וגם להחזירו מיד לעבודתו.

והמנהל ראה את עצמו מתבזה ללעג ולקלס בפני כל העם אשר ראו ושמעו את המשפט ואת פסק הדין, החליט שלא לקיים את פסק הדין של בית המשפט, ולא הי׳ לבני ברירה אחרת רק ללחום נגדו ולכופו להוציא לפועל את גזר דינו. ופנה אל המשטרה בקרסנודר בצירוף רשימה מפורשת מהמעשים הפסולים אשר בהם השתמש המנהל. אז שלחו משם מפקחים לבקר לחקור ולדרוש את הדברים אשר מרשיעים את המנהל ואת המעשים אשר עשה, אשר לא יעשו, כדי שיבוא על עונשו כדת וכדין.

אבל כאשר המפקחים גמרו את החקירות והמנהל ראה שצרתו צרה, שיחד את המפקחים, שכל אחד קיבל קתלי דחזירא וכד דבש וכמובן השוחד יעוור עיני המפקחים ועשו פרוטוקול על עבודתם וחקירתם ושמצאו הכל בסדר גמור.

אבל כאשר יצאו המפקחים מהמשרד שהיה מול חלון דירתי וראינו שכל אחד שוחדו בידו את החזיר ואת הכד עם הדבש, אז פנה בני נר״ו למקום יותר גבוה מהמשטרה אשר בקרסנודר, והודיע לו שעיניו ראו ולא זר את השוחד שקבלו בשר חזיר וכד דבש, ומבקש שישלחו הם לחקור אחרי הדברים.

הם שלחו שוב מפקחים ממקום הגבוה, לחקור דרישות וחקירות, ואחר החקירות שוב שיחדו אותם עם אותם הדברים אשר קבלו המפקחים הראשונים, והפרוטוקול היה שהכל בסדר גמור כמקדם.

וכאשר ראה בני שבדרך זו לא יעלה בידו לכוף את המנהל לקיים פסק הדין, אז שלח מכתב ארוך אל מערכת העתון סובחוזניא־פרנודא אשר במוסקבה, וסיפר

במכתבו את כל הנעשה בסוב־חוז הזה דברים כהווייתן, וביקש מהם להתערב בדבר לסדר הענין, כאשר קבלו את מכתבו שלחו לו מהמערכת מכתב תודה בעד המאמר ששלח להם בצירוף חמישים רובל, ובקשו ממנו, שיהיה בקשר אתם ולהודיע להם מכל הנעשה פה בסוב־חוז, והוא השיב להם, האמת שאין לו נייר ולא מעטפות לכתוב, הם מיהרו לשלוח חבילה, נייר ומעטפות כאשר ביקש מהם, אז התחיל להודיע להם מכל המעשים אשר לא יעשו כחוק, בכלל ובפרט, מה שעושים בסוב־חוז הזה, וכאשר סוף כל סוף הוכרחו להפסיק לגמרי את העבודה במשק מחוסר החלקי חילוף שלא יכולים לקבל, מכל זה נעשה שערוריה בסוב־חוז והמנהל נעשה עוד יותר בכעס עליו, וכעס בחיק כסילים ינוח, להשתמש בו בכל רגע כאוות נפשו הטמאה, וכאשר ראה שלא יכול לעשות לו כלום לבני נר״ו, הוציא המנהל את כל חרון אפו וכעסו עלי, הגם שאני בכלל לא התערבתי בכל הענין, אבל כאשר לא יכול להתאפק מלנקום בנו, שלח את הממונה על המשק ועל הבית אשר אנחנו גרים בו, שאחזיר להם את הכסאות אשר קבלתי מהקלוב, המועדון שלהם, בבואנו לכאן. עניתי לו שאני לא בקשתי מאף אחד שיביאו אותנו הנה.

רק הם דרשו להביא אותנו לסוב־חוז לטובת עצמם, וכאשר ראו אז שזה יהיה לטובתם, אם אנחנו ניכנס לדירה זו, ויען שהדירה היתה בלי כסאות, והכניסו את הכסאות ועכשיו נא להחזיר אותנו למקום אשר משם הביאו אותנו ויקבלו חזרה את הכסאות ולא רק הכסאות אלא גם הדירה יקחו חזרה. ויהי כאשר שמע המנהל תשובתי אשר מסרתי להממונה על המשק אשר שלח אלי, חרה אפו מאוד, וחמתו בערה בו, והשנאה מקלקלת השורה, ובא המנהל בעצמו, עם פועלים לבוא לקחת בכח הזרוע את הכסאות, ואף שזה לא היה לפי כבודו.

אני הייתי באותה עת רחוק מביתי בחוץ, וראיתי שהוא מתקרב להיכנס לדירתי מיהרתי ללכת למחות בידו, ועמדתי נגדו על יד הדלת, ושאלתיו מה בקשתו, הוא השיב בחוצפה גדולה ופועליו עמו, עמדו נצבים, אצל פתח הבית — לקחת הכסאות. אמרתי לו שלא אתן את הכסאות, ושלא ינסה להכנס לדירתי, כי מי שינסה להכנס פנימה לא יצא חי, מיד התקצף מאוד עלי והוציא את האקדח שלו מכיסו, והסתובב אלי לעשות אותי מטרה לחץ, לא חזרתי אחור, ועם עקש תתפתל ואמרתי לו ג״כ בתקיפות, אתה יכול לירות, אבל אחת דברתי ולא אשנה שאתה לא תיכנס לדירתי ואם תיכנס לא תצא חי, מה אתה חושב שאתה נמצא תחת ממשלת היטלר, בינתים אתה חי, בברית המועצות, הוא נתבייש מאוד בפני פועליו, הטמין את האקדח ויצא מן המקום.

וחמתו לא שלא שככה אלא בערה בו עוד יותר והוציא עלינו צוו שאנחנו

מוכרחים לעזוב את הדירה מיד בהתיחסו על חוק הקים ברוסיא שיש כח ביד מנהל הסוב־חוז להוציא מן הדירה, את מי שנכון בעיניו להוציאו.

וכאשר קבלתי את הצוו שלחתי מיד את בני דוד נר״ו ללנינגרדסקיה, אל פרקליט המדינה במחוז, בטענותי אם הם אין צריכים אותנו פה, יחזירו אותנו למקום אשר משם הביאו אותנו לכאן, הפרקליט הכיר את בני נר״ו מזמן כאמור לעיל, ונתן בידו בכתב שלא יכול להוציא אותנו מהדירה כל זמן שאין פסק דין על זה מבית המשפט.

ויהי אחרי הדברים האלה, התחלנו שוב לפעול נגדו שיכופו אותו לקיים את פסקי הדין שלמעלה אשר חייבו אותו לשלם לבניי בעד כל הזמן שלא עבדו מזמן שפיטר אותם, ולשלם ההוצאות ובעד הלחם וכו׳ וכאשר כל הדברים לא הועילו עליו שישלם את המגיע להם, עשינו עיקול על ידי בית המשפט על הבנק אשר שם החשבון של הסוב־חוז להוריד מחשבונם את כל הכסף המגיע לנו.

והבנק הודיע זאת למנהל הסוב־חוז מהעיקול הזה אשר עשו נגדו, אבל הוא לא הטה אוזן אליהם כמנהגו, כי אם תכתוש את האויל במכתשת לא תסיר איולתו ממנו עד שפנינו למוציא אל הפועל של בית המשפט, עם פסקי הדין שהיו בידינו, והוא הוציא את בלעו מפיו, והביא לנו כל הכסף המגיע לביתנו.

אבל המנהל לא נח ולא שקט, והוסיף עוד חטא על פשע, במעשה רשע נגדנו, ונתן הוראה לכל נהגי המכונות של הסוב־חוז, הנוסעים יום־יום ללנינגרדסקיה ובדרך הם מקבלים את כל הולכי הרגל להקריה כנהוג, ובפרט בחורף היה קשה מאוד ללכת, כי בחורף זה הי׳ קור גדול עד שלושים וחמש מעלות מתחת לאפס, ואף איש לא זכר קור כזה במקום הזה שהוא במקומות החמים, והוא נתן צוו מיוחד שלא לקבל אותנו לאף אחד ממשפחתי לנסוע העירה.

אבל הרבה מן הנהגים כאשר רק יצאו מן הסוב־חוז עצרו ולקחו אותנו העירה, אבל היו גם כן כאלה שפחדו לקחת אותנו שלא יענוש אותם המנהל, וסבלנו הרבה מזה, כי הדרך רחוקה שמונה עשר ק״מ מהסוב־חוז להקריה, ואף פעם לא הגיע הקור למטה מאפס, והפריע לנו גם כן כי לא הי׳ במה להחם החדר, ואין כאן עצים לקנות כמו שיש במקומות הקרים.

והוכרחתי יום יום ללכת לשדה לעקור המקלות מהחמניות שמשאירים בשדה אחרי הקטיף, אבל כל זה לא הספיק להסקה להעביר ולגרש הקור מהחדר הקטן שגרנו בו.

ובניי נר״ו הוכרחו לקום בחצות לילה לסכן את עצמם ללכת למקומות אשר שם נמצאים ערימות גדולות של קש אשר הממשלה אספה בקיץ למאכל הבהמות. ולהציל משם כמה חבילות להסקה לחמם את החדר אשר הקור נכנס דרך הקירות והגיע בפנים עד שתים עשרה מעלות מתחת לאפס והכפור היה נראה דבוק על קירות החדר.

וישננו על הרצפה ממש, כי לא היה לנו מטות וגם לא היה מקום להעמיד שם מטות, וסבלנו כאן יותר מהקור ממה שבסיביריה ששם לא סבלנו בכלל בבית מהקור כאמור לעיל.

וגם המצב הכלכלי הי׳ כאן יותר גרוע מאשר בסיביר, שמה היה לנו בשנה האחרונה די כסף אם רצינו לקנות דברים אשר חסרו לנו החלפנו מטבע זר, וקנינו בשוק השחור מאה ושמונים רובל בעד דולר אחד, במקום המחיר הרשמי של חמש רובל. וכאן בדוחק אחרי נסיעה לקרנסנודר הלוך ושוב דרך של שלוש מאות וששים ק״מ, ולא קבלנו רק בקושי 50 רובל בעד דולר אחד, וגם מצרכי מזון היו בכאן ביוקר גדול חוץ מבשר פיגולים שהיה בזול.

בכל זאת תלי״ת יצא החורף בשלום וימי הפסח התקרבו לבוא, ולא היה אפשרות להכין או לקבל מצות כמו בשנים הקודמות בסיביר, בקשי גדול אפיתי כמה מצות למצות מצוה בלבד, בתוך הכירה על הגחלים בצמצום גדול שיהי׳ לכל הפחות לכל אחד כזית מצה לליל פסח, ליתר ימי הפסח אפינו מצה עשירה שנלושה בחלב שהי׳ כאן חלב בריוח, את המצה זו אפיתי על הכירה על פחי ברזל אשר הסיקו תחתם בפנים הכירה, כי באלו לא היה חשש שיתחמצו לפני שיאפו אותם הגם שלא נהגנו מעולם להשתמש במצה עשירה בפסח. אבל כאן כדי שלא לסבול רעב בפסח, שזה כמעט פקוח נפש ואונס רחמנא פטריה, הגם שהי׳ עדיין רחוק מלאכול לשובע.

ונתקיים בנו טוב מעט לצדיק מהמון רשעים רבים, הגם שידענו מיעוט ערכנו, ורחוקים אנחנו מאוד מלהקרא בשם צדיקים, אבל מה נעשה להשי״ת שגומל חסד וטובות רבות עמנו, והחשיבנו ברחמיו וברוב חסדיו כצדיקים מול הרשעים רשעי עולם, הערלים הטמאים אשר סביבותינו, בבחינת מה שאמרה הצרפתית לאליהו הנביא זכור לטוב, למה באת אלי להזכיר את עוני ולהמית את בני, כלומר כל זמן שלא היית פה עמנו ואני הייתי לבדי בין שכיניי, הייתי נחשבת נגדם כצדקת, אבל כאשר אתה באת לכאן מעשי הם כאין וכאפס נגד מעשיך הטובים ואין מעשי חשובים נגד השם.

ועוד זכינו מיד אחר הפסח לקבל בשורה טובה ממוסקבה, שיערכו משפט נגד המנהל שלנו. והורידו אותו מגדולתו וראינו כי מרעים יכרתו וקוי ה׳ יחליפו כח, וירשו ארץ ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו כמוץ אשר תדפנו רוח, כלה ענן וילך, כי גרשו אותו מהמקום, ויצא בבושה וכלימה. ואנחנו יצאנו החוצה לראות מפלתו כאשר גרשו אותו על עגלת זבל, וכאשר זמם לעשות לנו שלא לנסוע במכונות שלהם, כן עשו לו וחרפתו על פניו נגד עינינו.

זמם רשע עלינו וחרק עלינו שיניו, ראינו ושמחנו כי בא יומו אשר קיווינו, קשתו דרך עלי להפיל עני ואביון חרבו בא בלבו, ויעבור ואיננו ואבקשהו ולא נמצא, ובנו נתקיים, קוה אל השם ושמור דרכו וירוממך לרשת ארץ, יהי שם השם מבורך מעתה ועד עולם אמן.

ובזה נגמרה פרשת לבן הרמאי בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל.

פ ר ק מ ה .

איך שקבלו בחזרה את בני נר״י לעבודה

אחרי ההסתלקות של המנהל, שלחו אחר במקומו, והוא קיבל הוראה ממוסקבה להחזיר את בני יהודא נר״ו לעבודתו הקודמת, מיד שלח אחריו ומסר לידו את התפקיד שהי׳ בידו מקודם, והכל התנהג כשורה, כי נפל עליהם אימה ופחד, כי מנהל החדש, סיפר להם באסיפת החברים מה שראה בעיניו במוסקבה את כל המכתבים שכתב בני נר״ו על המנהל הקודם, ובכן החזיר הדבר ליושנו, ומאז ישבנו יותר מעט על מי מנוחות.

בימים ההם התחיל הצבא האדום להתקדם בכל החזיתות והנחילו לצבאות הנאצים מכות מות נמרצות, יד ביד עם צבאות ארה״ב ובריטניא, וכבשו חזרה כל מדינת פולין ומינו שם ממשלה חדשה, והרוסים עשו חוזה עם ממשלת פולין החדשה להחזיר להם את אזרחי פולין הנמצאים ברוסיא הרוצים לחזור לארצם, אם יהי׳ בידם תעודות להציג שהם אזרחי פולין, וכדי להוכיח זאת צריכים להציג לפני הממשלה התעודות שבידם.

ובתחילת חודש מאי תש״ה, נשמע קול תרועה במקומנו שצבאות הנאצים נכנעו בלי תנאים, ונגמרה המלחמה. הגם שאנחנו לא ידענו שמחה מה זו עושה,

אחרי השמועות הנוראות שנשמדו ששה מיליוני יהודים בארצות אירופא, ארזי ואדירי התורה, ראשי הישיבות ותלמידיהם, בתי הספר ותינוקות של בית רבם, אנשים נשים וטף במיתות משונות, ארץ אל תכסי דמם, עד בבואו מאדום חמוץ בגדים ובח להם עד שלא ישאר שריד לבית עשו, בכל זאת קוינו לצאת מארץ רוסיא לכל הפחות, אבל לשוא היתה תקותינו, כי אין בטבע הרוסים למהר להוציא הגזילה מתחת ידם, וככה השתמטו שנה שלמה עד מרץ תש״ו, התחילו להודיע שכל מי שרוצה לעזוב את רוסיא ולחזור לפולין, יבוא למשרד הרשום שלהם, ויביא את כל התעודות שלו המוכיחים שהוא אזרח פולני ויקבל רשיון יציאה, אז הבנתי למה דרשו מכל אנשינו אשר הביאו לרוסיא כשבויים, למסור להם כל התעודות אשר בידם, כאשר יבואו לרשום עצמם לעבודה, ולקחו אותם מהם ולא החזירו להם, כדי שאם יבוא היום שממשלת פולין ידרשו אותם להחזירם, לא יהי׳ בידם שום תעודה להוכיח שהם אזרחי פולין, וממילא ישארו תמיד אצלם, והם לא ידעו שכולנו חכמים כולנו נבונים וכולם יודעים את ערמתם וכמעט שאף אחד לא מסר להם כל התעודות שהיו בידו.

פ ר ק מ ו .

איך שהצלתי משפחה אחת מטשרנוביץ לצאת מרוסיא

כבר הזכרתי למעלה, שגרה אצלנו משפחת אוירבך אשר הביאו אותם מטשרנוביץ—בוקובינא, ולא היה להם שום תעודה להוכיח שהם מפולין, כאשר הי׳ באמת אזרחי רומניה, הם ראו את עצמם במצוקה גדולה, אני בזמן שחלקנו מזונות לאנשינו הכנסתי אותם לרשימה של אנשי פולין פי אני הייתי בוועד לחלוקת סעד, כמו שקבלו אנשי פולין אמרתי לתת גם להם כי איך אוכל וראיתי בצרת נפשם, כאשר אנחנו כולנו מקבלים מזון ביגוד וכל דברים טובים והם גרו בבית אחד אתנו ולא יקבלו כמאמר הגמרא שיתין תיכלי מטיין לדשמע קול חבריה דקאכיל והוא לא אכיל — כלומר שישים קללות מגיעים להשיניים אשר הם שומעים, שחבריהם אוכלים והם לא אוכלים, אלא מה שהם היו מבוקובינה—רומניה, הלא כולנו בני איש אחד אנחנו וא־ל אחד בראנו, הלא התורה אמרה חוקה אחת ותורה אחת לכם ולגר ולתושב כי גרים ותושבים — גם — אתם עמדי.

ועכשיו שוב יצטערו מאוד בראותם שכל אחד מאתנו ניסע ונלך מכאן, והם ישארו לבדם בין הגוים, ובפרט כאשר יראו הרוסים שהם נשארו, יתחילו לחקור עליהם ויודע להם שהם מרומניא, ונשארו כאן לפי הסיבה שהילד שלהם נחלה ולקחו אותו לבית החולים וככה נשארו, יכול להיות שישלחו אותם אח״כ גם כן לאחיהם ששלחום לסיביר הרחוק, וזה ממש פקוח נפש להציל נפשות מישראל.

והם באו אלי ואמרו כאשר אתה הצלת את בנינו והיית שליח מן השמים לרפאות אותו ממות לחיים תעזור לנו גם עתה לצאת מצרה זו, התחלתי לחשוב מה לעשות, והוצאתי כל התעודות וכמה מיני ניירות אשר הבאתי אתי ממדינת פוילין, והנה ה׳ אינה לידי היתר הוראה שקבלתי ממורי ורבי הרה״צ ר׳ ארי׳ הורביץ נכדו של הגה״צ מרופשיטץ ומהגאון דברי חיים מצאנז זצוקל״ה חתום בחתימת ידו שהי״ אבד״ק בלאזוב, עם החותמת שלו, רק שעל פי טעות, הניח את החותמת שלו הרבה למטה מחתימת ידו, ולכן הניח עוד הפעם את החותמת על יד חתימת ידו.

ובין החותמת של מעלה לחותמת של מטה נשארו כמה שורות ונייר ריק מה עשיתי כתבתי על מקום השורות הריקות למעלה מהחותמת של מטה בזה הלשון.

לכבוד מר אורבך

אני מאשר בזה את קבלת הכסף בסך ..... ששלח עבור ישיבתנו הק׳ ושכרו יהי׳ כפול מן השמים, וחתמתי את מורי ורבי על יד החותמת שנמצאת למטה מאישור הזה.

ומר אורבך הלך עם אישור זה למשרד שלהם במקום שהם בודקים התעודות לראות אם הוא אזרח פולני וקבל מיד את ההיתר יציאה עבור כל משפחתו, ונסעו משם עוד שבוע קודם ממה שנסענו אנחנו.

וכעת הבנתי גדולת מעשה השי״ת ונפלאותיו והשגחתו גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם, על כל אחד ואחד על כל פסיעה ופסיעה ואין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן גוזרין עליו מלמעלה, ולכן ראיתי שמורי ורבי לא טעה מה שהניח פעמים החותמת אחת למעלה ואחת למטה, אלא כדי להציל על ידי זה משפחה שלמה מישראל ולגלגל זכות על ידי זכאי מורי ורבי ע״ה הי״ד, שלא זכה להניח בנים אחריו ובזה כאלו הציל עולם מלא.

כאמור לא רצינו לקבל מהם דרכונים רוסיים, ואף שכמה פעמים ניסו להשפיע

לקבל, לא הסכמתי ולא קבלנו. ועכשיו כאשר באנו לקבל מהם היתרי יציאה, וראו שאין לנו דרכון שלהם, רצו לנקום בנו, ולעכב אותנו עד רגע אחרונה שקבעו זמן הנסיעה בהחוזה שעשו עם ממשלת פולין להחזיר אותנו לפולין ביום 28 למרץ תש״ו הודיעו לנו לנסוע לתחנת הרכבת אשר בעיר טיכורצק ומשם ניסע לפולין.

המנהל של הסוב־חוז החדש נתן לנו מכונת משא גדולה. בכדי שנוכל להכניס כל החפצים שברשותינו, לפי שהרשו לנו לקחת עד משקל של שתי טונות, ונסענו בשעה טובה ומוצלחת לטיכורצק, וכבר ישבנו שמה בתוך הקרון ועדיין לא הי׳ בידינו ההיתרי יציאה, ומאוד נצטערנו כי מי יודע את רוע לבבם וכל מחשבותם להרע לנו, אולי הם רוצים שניסע בלי ההיתרי יציאה כדי להעליל עלינו ולהוציא אותנו מהקרון שרצינו לברוח בלי היתרי יציאה ולעשות לנו משפט ולהשאיר אותנו.

אבל בניי שיחי׳ התחילו לרוץ ממשרד אחד לשני, עד שבסוף בא פקיד אחד מהמשרד לתוך הקרון ומסר לכל אחד מאתנו את ההיתר יציאה, השמחה במעוננו היתה גדולה מאוד.

ולא פחות ממי שזכה כבר להיכנס לארץ ישראל, כי בלי היתר יציאה אי אפשר לעלות ארצה, אמרתי ברוך ה׳ אשר טוב גמלנו להוציאנו מן המקום הזה, כן יגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, כי ידעתי שדרך ארוכה עוד לפנינו, ומצודות רשעים עוד פרושות, וכל הדרכים הם בחזקת סכנה, בפרט בין הרשעים עריצים ומתועבים האורבים לדם נפשות נקיים על כל נפש מישראל כאשר באמת כן היה, וראינו זאת בעינינו.

השכנים הערלים שלנו אשר גרנו ביניהם בסוב־חוז כבדו אותנו מאוד, ובאו ללוות אותנו, ובכו בדמעות שאנחנו עוזבים אותם, ואמרו רואים שאלוקים עוזר לכם.

ולפני שאני גומר הפרשה של הסוב־חוז באומיינסק מצאתי את עצמי מחויב לכתוב דבר הזה שיהי׳ לכולנו תמיד לזכרון מה שחכמים הגידו שאפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים, וכן בענין פרנסתו של אדם כבר הזכרתי למעלה דברי הגמרא בכתובות בענין רבא עם האורח שדרש ממנו פרגיות ויין ישן, ודבריהם הקדושים הם תמיד חיים וקיימים, כימי השמים על הארץ. ואכתוב זאת בפרק דלקמן בס״ד.

פרק מז.

איך שבאופן פלאי הזמין ה׳ לנו קמח לר״ה ולהחגים

בקיץ שנת תש״ה כאמור סבלנו הרבה, ויען שהדברים חשובים ביותר השארתים לאחרונה ואחרון אחרון חביב, את שסבלנו הי׳ שלא היה באפשרות לקנות קמח ולא לחם לפני ראש השנה יומיים עדיין לא הי׳ לנו מה להכין בשביל הימים הנוראים ובשביל החג, הגם שכבר נסתיימה המלחמה במאי, אבל אצלינו עדיין לא נסתיימה בניי נר״י השתדלו הרבה והלכו ממקום למקום הרבה ק״מ ברגל, ולא עלתה בידם להשיג קמח לכל הפחות לראש השנה.

יצאתי השדה ולקחתי אתי ספר חובת הלבבות, שם ישבתי על הדשא, והגם שהיה המקום רחוק מהבית ק״מ, אבל המקום היה מישור וראיתי מרחוק עד הבית, פתאום ראיתי עגלת צב, מתקרבת אל הבית ונעצרה על יד ביתי ואיש אחד ירד מהעגלה ונכנס לביתי, וכעבור כמה רגעים, ראיתי שני אנשים יוצאים מהבית ועולים על העגלה ונוסעים לדרכם, שעה אחת נשארתי עוד בשדה ועיני לשמים ניתלות ואמרתי רבש״ע מהיכן נקח קמח לראש השנה.

עיינתי שוב בספר שבידי, וראיתי שוב שבאה עגלה ונעצרה על יד הבית, ידעתי שאין אורחים באים אלי לבקר אותי בעגלת צב, שכל השנים אשר הייתי ברוסיא עד הנה לא ראיתי עגלה כזו, אמרתי אלך הביתה לראות מי הם האורחים שבאו אלי פעמים, ואשתי תחי׳ אמרה לי שבא איזה אדון ואמר שהוא מנהל מקול־חוז, ושהוא צריך למשהו אל בני דוד נר״י, לעשות מה אצלו אז נסע בני אתו, ולא עשה לו שום דבר, רק שנתן לו שם קמח, וחזר הביתה, ועד היום אינני יודע פשר דבר, על מה זה בא האיש עם עגלתו, אבל זאת אני יודע וראיתי שהזן ומפרנס לכל הזמין לנו קמח לראש השנה ולכל המועדים לשמחה ברוך הטוב והמטיב הגומל לחייבים טובות.

פרק מח.

ההכנה לצאת מאומיינסק, ולחזור לפולין

לפני שיצאנו מאומיינסק הכנתי לי רשימות של החפצים שאנו עומדים להוציא אתנו, ובני נר״י נסע עם הרשימות לעיר קרסנודאר, אל מושל המחוז לאשר

אותם, ושמה אשרו הכל חוץ ממטבע זר שלא הרשו להוציא. ומי שהיה צריך להוציאם היה מוכרח לעשות זאת בלי רשיון. בא שוטר לקרון שלנו, ושאל מה יש לכם להצהיר, אמרתי לו כאן יש לך כל החפצים שלנו ארוזים בהמזוודות הנמצאות פה, ואתה יכול לבדוק אותם, הוא פתח את מכסת מזוודה אחת כמו לפנים והסתכל למעלה ולא נגע בידו שום דבר. ואמר דאשווידניא להתראות, ויצא. הפעם היה היחס שלהם כלפנו מצוין מאוד, כנראה היו מעונינים שישאר אצלינו רושם טוב עליהם.

הפעם לא נתנו לנו כלום לפני הנסיעה, והיינו מוכרחים להכין לעצמנו צידה לדרך רחוקה, ולקנות הכל בשוק השחור מה שהיה אפשר לקנות. גם מצות הוכרחנו להכין, כי ידענו שניסע עד אחרי הפסח, לכן הכנתי כמה מצות אפויות תוך הכירה על גחלים לשם מצת מצוה ולשאר ימי הפסח הכנתי מצה עשירה נלושה בחלב לבד כמו בשנה שעברה, אבל באמצע הדרך ראינו שהמצה עשירה נתעפשה יומים לפני ערב פסח, כנראה מאת ה' היתה זאת כדי שלא נאכל השנה מצה עשירה, רק מצות ממש, כאשר יומים לפני הפסח כבר עברנו לתוך הגבול של פולין והגענו עד הכפר זורויצא הסמוך לעיר פשמישל. ומיד הרגשנו שאנו נמצאים בשדה העמלקים הפולנים וכבר נשמעו יריות סמוך להרכבת שלנו. וראינו שאנו נמצאים שוב בסכנה גדולה מפני שונאי ישראל, אמיתיים הצמאים לדם יהודי הפולנים המומחים בהשמדת היהודים.

וכאשר שמענו כן נודע לנו שהוציאו הרבה יהודים מהקרונות שעברו בארצם והרגו אותם. וכאשר יצאנו ממקום הזה שמחנו לפי שעה, וכאשר נכנסנו לעיר פשעמישל הרגשנו שוב אותו מזג האויר המלא ביריות במרכז העיר בעצם היום, התחלנו לחפש מקום להסתתר, נודע לנו שבבנין של הקהילה מחלקים מצות עבור הפליטים החוזרים מרוסיא בני יהודא נר"י פנה אליהם וקבל בשבילנו שתי חבילות מצות ומיד יצאה הרכבת שלנו מפשמישל והמשכנו עד עיר קראקא, שמה פגשנו הרבה מכירים שלנו מעיר רודניק ועלו על הרכבת שלנו ולוו אותנו ממרכז העיר עד תחנת הרכבת. ושם קבלנו גם כן ארבע חבילות מצות. חלקנו כל השש חבילות עבור הארבעים אנשים נשים וילדים, אשר נסעו בקרון שלנו, ולפנות ערב נפרדו מאתנו האנשים שלוו אותנו. והמשכנו לנסוע הלאה בלי לדעת לאן. הרב אברהם רויטמן בן הרב מקרעשיב זצ"ל, הי' לו צימוקים שקבל פעם מחוץ לארץ. בשלנו אותם והי' לנו יין לארבע כוסות. ומהמזוודות שלנו סדרנו שולחן, ומהם ג"כ עשינו לשבת עליהם במקום כסאות, כדי לערוך את הסדר בתוך הקרון בשעת הנסיעה, כי לא היה בידינו לעצור את הרכבת לצורך החג.

ונסענו בלי תחנות עד שהגענו לגבול שלזיה, ומשם עד עיר „אפעלן" שמה

עצרה הרכבת, ואחר שעה קלה נשמע שבעיר זו נמצאים הרבה יהודים שנשארו ממחנות ההשמדה, ועוד אחרים שבאו הנה, ויש להם קהלה יהודית, ואחר זמן קצר נודע בעיר מרכבת שלנו הבאה מרוסיא, והופיעו חברים מוועד הקהלה עם ראש הקהל. הם בקשו אותנו לרדת וישתדלו להשאיר אותנו אצלם. כי רוצים לקבל אותי לרב עליהם, האמת שרציתי מאוד לרדת שמה, כדי להתפטר פעם מהרוסים, אך מחמת שזה היה ביום שני של פסח, אמרתי להם שלא אוכל לרדת בחג, ואם הרכבת תעצור שמה עד הערב נרד. וכן היה הרכבת נשארה שמה לכמה ימים.

ולמחרת בחול המועד ירדנו, וקבלנו מיד דירה בצריף טוב, עם מיטות ושלחן וכסאות, והיה שם בעיר מטבח כשר בשביל הפליטים הבאים, ואולם גדול לחדר האוכל ובשבת חול המועד כבר התפללנו שמה בציבור וסעדנו שמה סעודת שבת, טעמתי טעם שבת בפעם ראשונה, אמרתי שלום עליכם וקידוש ברבים, לפני כל המסובים שמה לסעודת שבת.

וביום אחרון של פסח התפללו שמה בבית הכנסת המון רב, וגם אנשים הרבה שבאו להזכרת נשמות, נאמתי לפניהם. ובזכות הרבים היה התעוררות גדול ביניינו.

למחרת באו אלי זוג אחד אל הצריף לבקר אותנו, לא הי׳ לנו במה לכבד אותם, רק כסאות לשבת, האיש סיפר לי שהוא היה אתמול בעת הדרשה שלי, והוא ואשתו נתעוררו מאוד ובאו להודות לי על זה, ובהזדמנות זו סיפר לי שפה מחזיקים אותו לאינו יהודי, וקוראים אותו ד״ר זלונסקי, והוא ראש הממשל הפולני וגם הוא מנהל ובא כח ,,הפור״ כלומר של המפלגה הממשלתית.

וכאשר הוא רואה אמר שאין לי כאן רהיטים כמעט ולא כלום, הוא ישתדל שנקבל דירה יפה, והוא ישלח לנו חינם, כל הרהיטים הנחוצים, והוא אמר וקיים כל דבריו, קבלנו דירה גדולה ויפה, והוא שלח לנו עבור האולם הגדול שקורים ,,סלון״ שולחן גדול חדש ועשרים וחמש כסאות חדשים ויקרים וחדר שינה מלא, וגם ריהוט עבור חדר של הבית דין, וארון יפה מאוד בשביל הספרים עם תריסים מתקפלים, אף שעדיין לא היה אף ספר להכניס לתוכו.

אבל אחר זה נסעתי במסירת נפש ברכבת ללודז והבאתי לי משם ש״ס ווילנא, עם ארבעה חלקי שולחן ערוך, ועוד כמה ספרים הנחוצים לי, ובכל ש״ק אמרתי שיעור בבית המדרש, אחרי סעודת שבת והרבה אנשים באו לשמוע כי היו צמאים ורעבים לא ללחם כי אם לשמוע דבר ה׳ אשר היו יקרים בימים ההם מאוד.

אחרי כן שלחתי אברך אחד לעיר קטוביץ לוועד הרבנים לנסות אותו בהלכות שחיטה אחרי שאמר לי שהיה שו״ב בעירו, צירפתי אליו את מר ספיר שהיה כאן

ראש הקהל והוא הביא סמיכה מוועד הרבנים והכל התנהג כשורה, בנתים נודע לי שנמצאים בעיר הרבה ילדים שלא נימולו, אחרי אשר במשך של שנות הכיבוש הנאצי לא הי' אפשרות למולם מפני סכנת נפשות שלא יוודע להרוצחים הנאצים שהם יהודים.

לכן נדברתי עם הד"ר זילונסקי הנ"ל שהיה רופא ממקצועו שאני יודע למול, אבל אחרי שעדיין לא מלתי בעצמי אף פעם, לכן אני אשתדל אצל ההורים שימסרו לנו את ילדיהם למול. והיות שאין מוהל, ע"כ נסדר או שאני אמול והרופא יהי' עומד על גבי, או שאני אלמד את הרופא דיני מילה והוא ימול ואני אהי' עומד על ידו, והוא הסכים שהוא ימול ובכן הביאו את ילדיהם לבית המדרש, והוא מל אותם בפני ונתפרסם הדבר, ונודע שהד"ר זלונסקי מושל המחוז ובא כח הממשלה הוא יהודי, וכעבור כמה ימים אחרי ימי המילה, קבל הרופא הרבה מכתבים אנונימיים שמאיימים עליו, שבאם לא יעזוב את העיר יהרגו אותו והלב ידע מרת נפשו, כי ידע בנפשו שהם עלולים לקיים דבריהם הגם שפיהם דיבר שוא, אבל בגלל דבר פלילי כזה שעשה יעמדו בדיבורם, ושכבר קרו מקרים דומים כאלו הרבה בעיירות אחרות ששפכו דם נקיים, לכן לא התמהמה לקחת את בני ביתו ועזב את הארץ, וברח לארץ ישראל והוא כעת מנהל בית החולים הממשלתי בעיר חיפה.

פ ר ק מ ט.

השתנות המצב בעיר והתקוממות נגד היהודים

מאז החל להשתנות המצב בעיר „אפלן" נגד היהודים, ובכל עיירי פולין ושלזיה בכלל ובעיר קעלץ בפרט שהתקוממו נגד היהודים והיו הרבה הרוגים ופצועים השי"ד, ומכה זו נעשה מכה מהלכת מעיר לעיר ובינתים הגיעו אלינו כמה משפחות מפליטי רוסיא אשר נודע להם שאנחנו נמצאים באפעלן, והם היו מעיר רודניק סידרנו אותם פה וכך גרו בפחד עד שקבלנו הודעה מעיר לודז ע"י המפלגה הדתית אשר בשלזיה, שנהיה נכונים לעזוב את העיר ביום ששי הקרוב, ונכון הי' שקבלנו הודעה לעזוב העיר באותו היום, ופתאום נתעכב הדבר וקבלנו שוב הודעה שנהי' מוכרחים לעזוב העיר ולנסוע ביום השבת בבקר. וכל המשפחות שבאו אלינו מעיר רודניק לא רצו לחכות, ונסעו בשבת בבוקר.

ואני עם משפחתי נר"י נשארנו כי לא ראיתי היתר לעצמנו לנסוע בשבת

וביום ש"ק קבלתי מברק מהאדמו"ר מקלויזנבורג שליט"א, מחוץ לארץ, בו הוא מראה לנו מקום לנסוע אחר השבת לעיר פריז, במוצאי שבת התקשרתי עם המפלגה הדתית אשר בעיר לודז, לשאול מה בפיהם, אם עדיין לא איחרנו את המועד לנסוע ביום ראשון בבוקר השכם למקום אשר הודיעו מקודם לנסוע בשבת. והשיבו בחיוב.

אז ביום ראשון בבוקר יצאנו ממש ברחנו מהעיר אל תחנת הרכבת, והשארנו הכל וכל אחד מאתנו לקח רק ילקוט בידו, אחרי שאספו לקחת שום דבר מיותר, רק כף מזלג, סכין, וטלית ותפילין וס"ת קטנטנה לכיסי, השארנו כל הרכוש אשר כבר רכשנו אחרי בואנו מרוסיא, וגם את הש"ס וילנא החדש וארבעה חלקי שולחן ערוך ושאר ספרים יקרים אשר כבר היו בידי, וכל הבגדים וכרים וכסתות אשר מרודניק הבאנו לסיביריה ומסיביריה חזרה לפה ועכשיו ארזנו את כל הספרים ואת הביגוד וגם הכרים ושלחנו אותם בדואר לגיסי לפריז אבל מכל הדברים לא קבל רק שני כרים לא יותר ושמענו אח"כ שבכלל לא יצאו מהדואר לחוץ לארץ רק הפקידים הרשעים שדדו אותם לעצמם.

הנסיעה מהעיר ובכל הדרך היתה בסכנה עצומה מאוד ובפחדים גדולים, והשטן מקטרג תמיד בשעת הסכנה והקטר של הרכבת נתקלקל בתחנה אחת וישבנו שמה כמה שעות עד שתיקנו, בפחדים נוראים, והגענו לעיר קלצק שעל יד הגבול שבין שלזיה וצכיה באותו היום לעת ערב, שמה פגשנו את האנשים שמיהרו לנסוע מאפעלן בשבת ועמדו בתור כדי לעבור את הגבול, וחוץ מהם מצאנו שמה הרבה מכירים והיות שהתור היה גדול מאוד, והרבה אנשים חיכו כבר כמה ימים עוד לפני השבת, בכל זאת כבדו אותנו הממונים, ונתנו לי ולמשפחתי להיות ראשונים בתור, והי' גם כן אנשים אשר ראו את כל זה שהקדימו אותנו לנסוע ראשונים, הגיבו ע"ז.

בצדק אמרתי להם, מי שרוצה להתקדם לפני הרשות בידו. ואנחנו נחכה, כי אינני יודע אם טוב להיות כאן מן הזריזים המקדימים, או להיות מן המאחרים וממילא כיון שנתתי להם רשות נשארנו עד הסוף, ובמכונת משא האחרונה שיצאה משם הכניסו אותנו לתוכה. נסיעה זו שהיתה כמו שעה בערך, לא אשכח כי היתה כה קשה ומסוכנת מאוד עלינו מבית יותר אשר מבחוץ.

כי סדרו אותנו אחד על השני מן הרצפה עד התקרה בשכיבה כמו דגים מלוחים. לא היה אויר לנשום, וכל אחד משש את השני השוכב על ידו לראות אם עדיין נשמת חיים באפו. נסיעה זו היתה קשה מכל הנסיעות אשר נסענו במשך שש שנות המלחמה, מאשר יצאנו מרודניק עד בואנו הנה, באמצע הדרך הדביקו

אותנו חיילי פולין אשר רצו לעצור אותנו אחר שכולנו יצאנו בלי היתרי יציאה, ואחד מאנשי הבריחה זרק אל החיילים צרור עם שטרי כסף הרבה ועזבו את המקום והמשכנו לנסוע, וכאשר הגענו כמעט לסוף הגבול הפולני צעקו אנשי הבריחה לרדת מיד מתוך המכונה לתוך התעלה שעל שפת הכביש ולשכב שם בשקט ותיכף ראינו בעת ששכבנו בתעלה, שחיילים פולנים עם פנסיהם בידיהם סורקים את המקום ועברו על ידינו ממש, והוכו בסנוורים מבלי לראות אותנו, הגם שהנשים היו לבושים במעילים לבנים, ושכבנו שמה כחצי שעה, עד שעברו כולם, ושוב שמענו צעקות לקום וללכת.

התחלנו ללכת על דרך לא דרך, בחושך לא אור על קורות ועל קרשים, על קוצים ועל הברקנים, עד שהגענו לגבול צכי ונכנסנו לתוך יער בנתיב צר, העולה ויורד בין סבכי עצי היער וגם הגשם עזר להרטיב את האדמה שיהי' יותר קשה ללכת במורד ההר, ואותם אנשים אשר לא שמעו את ההוראות שקבלו לפני צאתם, ולקחו אתם מזוודות במקום הילקוטים, זרקו את המזוודות ביער כי לא היה אפשרות להעביר אותם במסילות הצרות בהיער כאמור.

פ ר ק נ.

הבריחה מפולין לצ'כיה

כאשר זכינו כבר שיאיר לנו היום, באו לקראתינו חיילי צכיה נשמנו לרווחה אחרי שקבלו אותנו בסבר פנים יפות, ואחרי שישבנו על פני השדה כמה שעות לנוח, שוב הורו לנו אנשי הבריחה ללכת וגם הגשם ליווה אותנו, הנעלים של אשתי תחי' ושל עוד אחרות, לא עמדו בנסיון ונקרעו שלא יכלו ללכת בהם, והמשיכו ללכת יחף עד שבאנו בשעה אחת עשרה לעיר נאַכוד, והכניסו אותנו לתוך אולם גדול מאוד, מלא מפה אל פה, עם מזרונים שטוחים על הרצפה מקיר אל קיר, כנראה שישנו שמה אלו הפליטים אשר באו שמה בלילה, עדיין היינו לפני תפלת שחרית ההמון שמצאנו שם היו מכל מיני חוגים, ולא ראינו לאף אחד שיתפלל, הוצאתי מהילקוט שלי טלית ותפילין והתחלתי להתפלל בהם, וממש כפטריות אחר הגשם התחילו אנשים מכל הצדדים לזרום אלי, להזמין אצלי את הטלית והתפילין אחרי שאגמור התפלה, ראיתי את היהודים שצריכים רק גפרור אחד להדליק ומיד נתמלאה כל הבית כולה אורה, כאמור והיה בית יעקב אש ובית עשיו קש, וניצוץ אחד יוצא מהם ומכלה את כולם וכל הרשעה כעשן תכלה.

שמה אכלנו ארוחת בוקר, ונחנו כמה שעות, ואחרי שאנשי המכס בדקו את חפצינו המשכנו לנסוע ובבוקר השכם הגענו לעיר הגדולה פרעסבורג התפללנו שם, ואחר התפלה הובילו אותנו לבנין של הקהלה וממטבח הכשר שלהם, נתנו לנו ארוחת צהרים ושם אמרו לנו ללכת למגרש ידוע, ושם עוברים על יד מוצב של הרוסים, ומשם נמשיך בערך חמש עשרה ק״מ לתחנת הרכבת לנסוע משם לעיר הבירה וינה.

לזקנים וקשישים נתנו עגלה עם סוס אחד ולהצעירים והצעירות אמרו ללכת ברגל, אבל הצעירים היו כמובן יותר זריזים מן הזקנים ועלו כולם על העגלה אשר היתה מוכנה לזקנים טרם שהגיעו לשם הזקנים, ולא נשאר מקום עבורם, וכאשר אין דרכי לדחוק את השעה, לא נשאר לי מקום לנסוע, והי׳ ביניהם אפילו כאלו שרצו לרדת מהעגלה ולתת לי מקום אבל לא הי׳ לי אפשרות כי גם כאן שכבו אחד על השני מבלי לראות מי נוסע ומי נשאר. באין ברירה נשארתי לבד מבלי שמי ממשפחתי ידע שאני נשארתי.

וישא אברהם את רגליו, והלכתי ברגל יחידי בדרך אשר לא הכרתי רק כסומא בארובה הלכתי, כי לא ידעתי שהמקום הוא מקום סכנה מפני הרוסים השודדים בדרך את העוברים ושבים הלכתי לאט לאט, ושומר פתאים השם.

וכאשר הגעתי ב״ה שלם לתחנת הרכבת מקום חפצי כבר עמדו כולם בחוץ בכליון עינים ודאגו עלי כי הרכבת עמדה מוכנה ללכת, וכמעט בכח ובחוזק יד עכבו אותה עד שבאתי, וכאשר רק הספקתי לעלות על מדרגות הקרון זזה הרכבת מהמקום ובאנו ב״ה לוינה לשלום.

פ ר ק נ א .

ביאתנו לעיר וינה ואיך קבלו אותנו שם

בעיר וינה הכניסו אותנו לבית החולים „רוטשילד״ אשר יחדו את הבנין הגדול הזה המפואר לתחנת מעבר, עבור הפליטים הבאים שם מרוסיא ומהמחנות והאכילו את כולם ארוחת צהרים מהמטבח שלהם בהשגחת הרבנים דשם, ואמרו לנו להיות מוכן בבוקר לנסוע הלאה והיות שבנינו דוד נר״י, לא יצא אז אתנו מעיר אפלן, כי השארנו אתו ספר תורה שיביא אותה עם היתר יציאה, כאשר שמענו

שבעוד כמה ימים יפתחו את גבול פולין לצאת לכל מי שלבו יחפוץ לצאת ולכן לא רציתי לנסוע הלאה כי כאשר הוא יגיע לוינה ולא ימצא אותנו שוב יצטרך לחפש אותנו כמו בלבוב, ולכן בקשתי מהנהלת בית החולים שירשו לנו להישאר עד שבני נר"י יבוא לכאן. והרשו לנו להשאר עד אחר השבת ולא יותר, וכאשר הוא לא בא עדיין הוכרחנו לנסוע מכאן הלאה לאוסטריה עם הרכבת עד שהביאו אותנו למחנה הנקראת „ענס" הנודעת לשמצה מחנה לאסירי הנאצים בעת הכיבוש שמה פגשנו הרבה יהודים מהונגריה.

מיד כאשר הגענו שמה, הכניסו אותנו לאולם גדול עם מיטות הרבה מאוד, עבור כל הזוגות הלנים באולם הזה, וביום היה האולם הזה גם חדר האוכל, ואמרו לנו ללכת למטבח לקבל ארוחת צהרים, הלכתי קודם לבדוק תחת השגחת מי המטבח הזה עומד ונודע לי שבכלל אין כאן שום השגחה על כשרות. אמרתי להם לא אתגעל בפת בגם ח"ו. ויצאתי משם חזרה לאולם הגדול, והכניסו שמה אולי מאה אנשים נשים וטף. ומיד ניגש אלי אחד ממנהלי המטבח ואמר אחרי שאני לא רציתי לקבל אוכל מהמטבח, יביאו לנו מיד ארוחת צהרים מביצים, סרדינים, פירות ולחם. וכן היה.

וכאשר אנשים ראו מה שהביאו לנו לארוחת צהרים הלכו גם הם למטבח ואמרו שאינם רוצים לאכול מאכלים לא כשרים אבל לא הועילו דבריהם, באמרם להם למה לקחתם בשר במטבח, רק אחרי שראיתם שמי שהוא לא רצה לקבל. והביאו לו לכאן ארוחה כשרה, באתם גם אתם איחרתם את המועד.

וכן נשארנו בחדר המעורב הזה לשבועיים, והימים היו קשים לסבול את ההתנהגות של „הערב רב" בכל זאת התנהגו כלפינו כשורה, הגם שהיו שמה הרבה סוגים אנשים אשר הי' רחוקים מאוד מהתנהגותינו. התנהגו כלפינו בדרך ארץ גדול וכבדו אותנו.

ובשבת התנהגתי באולם הגדול הזה כמו בביתנו, כאלו רק אנחנו נמצאים באולם. אבל כולם באו לשמוע קידוש והרבה מהם אמרו לנו חבל שגם בבית הורינו התנהגו ככה, זאת היתה בשבת חזון תש"ו וכמה ימים אחרי תשעה באב אספו את כל המחנה להמשיך בנסיעה לגרמניה.

וכאשר הגענו לתחנת הרכבת ב„ענס" פגשנו אותם אנשים אשר פגשנו עומדים בתור בעיר קלאצק, ומיהרו אז להיות מן הראשונים לעבור הגבול, ועכשיו אמרו שכבר הזכירו אותי לטוב שהייתי צודק במה שאמרתי להם אז, שאינני יודע איך יותר טוב למהר לנסוע או לחכות עד הסוף. כי החיילים מצבא הפולני היכו אותם

מכות אכזריות ושדדו מהם את כל אשר להם והשליכום לכלא. ורק עכשיו נשתחררו ויצאו משם בחוסר כל.

פרק נב.

הנסיעה מ־ענס לגרמניה

פי יספר תהילתך כל היום תשועתיך כי לא ידעתי ספורות למו אל תשליכנו מלפניך גם לעת זקנה ושיבה אל תעזבנו עד אגיד גבורתיך לדור הם בניי ונכדיי היקרים שיחי׳ האהובים עלי כנפשי וכאשר עד הנה עזרונו רחמיך וחסדיך כן אל תשכחנו לנצח.

נסענו מענס כל הלילה, ובבוקר השכם סמוך לעיר הידנהיים שבגרמניה, באחת מתחנות הרכבת, נכנסו אלינו פקידים „מה־אוננרה״ והביאו כל מיני ממתקים, שוקלד ופירות שונות וכל מיני מצרכי מזון והעניקו לכל אחד מאתנו הרבה מאוד לרוב, כבר לא ראינו ולא היינו רגילים לדברים טובים כאלו, ובשפע רב אע״פ שאין ניחוש יש סימן שמובילים אותנו למקום שייטיבו בו לנו, ואולי נמצא כבר מקום לנוח מעט מהטלטולים הרבים הקשים והנוראים האלו, ולא טעינו, כי כאשר נסענו עוד חצי שעה הגענו לתחנת הרכבת בהיידנהיים שמה בחצר הרכבת ערכו לנו קבלת פנים מפוארת ונהדרת ברחבת התחנה היו ערוכים שולחנות ארוכים מלאים מכל טוב כל מיני פירות וממתקים וחביות שכר שכל אחד הרשות בידו לאכול ולשתות כל מה שלבו חפץ, הלב לא האמין למה שעיניו רואות, אף אחד לא מכיר אותנו ולא דברו קודם אתנו ולא ידענו אותם לבקש מהם, רק פשוט הנני ממטיר לכם לחם מן השמים אשר שמו מן. נקדמה פניו ית״ש בתודה ובזמירות נריע לו.

ומשם הובילו אותנו העירה, לרובע אחד של העיר אשר צבא ארה״ב נתנו צו לדיירי הרובע שעד חצי שעה יעזבו את דירתם ולא לקחת אתם יותר ממה שיש יכולת לקחת בידם ודירתם עם כל אשר בהם מסרו לאנשינו כל משפחה קבלה „וילה״ עם ארבעה וחמשה חדרים וכל בית גינה יפה סביב עם כל מיני פירות וענבים בכלל, וכאשר אך נכנסנו להדירה שקבלנו נשלח לנו מיד שמיכות צמר חדשות עבור כל בני המשפחה, כמו כן מצרכי מזון הדרושים לבישול. בס״ה היינו כאן כשלשת אלפי נפשות יהודים מכל רחבי תבל. ולפני שבאנו כבר היה שם

מאורגן ועד מקומי כמו ועד דתי ורב מקומי, ואחרי יומים הוזמנתי לבוא לועד המקומי הדתי. וכאשר באתי שמה מצאתי שם גם את הרב המקומי הרב לייפר שליט״א עם חברי ועד הדתי, וכולם פה אחד הציעו לפני לקבל אצלם את משרת הרבנות דשם, והרב הנ״ל אמר לי שאין ביכולתו לנהל את הרבנות פה שכן הוא מסלק את עצמו עבורי.

פ ר ק נ ג .

למה הסכמתי לקבל הרבנות בהידנהיים

באמת סירבתי לקבל עלי את עול הרבנות פה אחרי שכבר היה לי נסיון מהרבנות שקבלתי עלי בעיר אפעלן כאמור לעיל לכן פחדתי לקבל עול כבד, כאומרם ז״ל כלום שררות אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם, בפרט כאשר נודע לי שאין במקום מקוה טהרה והנשים צריכות לנסוע לעיר אולם ארבעים ק״מ לטבילה והרבה מכשולות עלולים להגיע עי״ז, וחוץ ממה שעולות הוצאות הדרך ולא לכל אחד יש לו אמצעים לזה וגם זה יכול לגרום למכשולות לכן החלטתי בשום אופן שלא לקבל עלי הרבנות על שכמי. וכמעט כל היום ישבנו והתווכחו אתי והתחננו אצלי ממש כי הרבה אנשים חרדים היו שם וגם מחסידי קלויזנבורג, ולא יכולתי כבר כל כך לסרב ואמרתי במקום שאין אנשים השתדל להיות איש אמרו ז״ל. לכן אני מוכן לבטל דעתי מפני דעת הקהל החרדי רק בתנאי קודם למעשה, למצוא מיד מקום מתאים להקים מקוה, ותיכף מחר להתחיל העבודה. הם הסכימו וקבלו עליהם לעשות את אשר אצוה עליהם לעשות. והיות שוועד המקומי היה משרדיהם בבנין גדול ומפואר מאוד ואצל הגרמנים השתמש בנין זה לבית אבות. ובקומת קרקע היה להם בית כביסה עם כל מיני מכונות חשמליות וראיתי את מקום הזה מוכשר ומתאים לבניית המקוה, לכן למחרת לקחתי גרזן בידי והלכתי שמה בדרך נפגשתי עם כמה אברכים שראו אותי הולך עם הגרזן בידי שאלו לאן אני הולך, אמרתי להתחיל בעבודת המקוה, הלכו גם הם אתי וכאשר הלכו בדרך הצטרפו אלינו עוד ועוד, והתחלנו העבודה.

ראשית כל להוציא המכונות משם, אבל כאשר הם היו בנויים חזק בעומק הקרקע ראיתי שתהי׳ העבודה קשה מאוד וצריכים לזה דחפורים, ואחר כך שוב נצטרך הרבה מלט ואין בידינו כלום. לכן פניתי לראש „האונרה״ ובקשתי ממנו

לעזור לנו לבצע את העבודה, הוא קבל אותי יפה ושמע לדברי, ולמחרת שלח את הדחפור הדרוש, וגם אישור לקבל עשרה טון מלט. וכאשר הכשרנו המקום לבנייה, הזמנתי מהנדס יהודי ליטאי שנמצא במחנה לייפהיים הסמוכה אלינו, והוא קבל על עצמו לעשות העבודה בעד עשרים וחמשה אלף מרקים. אבל הועד הדתי לא הי׳ להם בקופה אף פרוטה אחת.

אמרתי לאסוף את האנשים החרדים המעונינים בבניית המקוה, ונאמתי לפניהם והצעתי לבחור ועד הבנין, והיות שנחוץ כסף ולוועד הבנין אין אפשרות לבנות בלי הכסף הואיל והקופה ריקה ואין בה, לכן דעתי להלוות כסף מכל אחד מאתנו למי שיש אפשרות בידו להלוות לוועד הבנין ואני אהי׳ אחראי בעד הכסף להחזיר לכולם את הכסף בשלמות, ואני הייתי הראשון שהלוותי להוועד אלפים מרקים, ואמרתי ג״כ שצריכים לעשות עירובין שיעלו חמשת אלפים מרקים, והמהנדס יעשה הכל כפי אשר אראה לו. גם לקחתי את המהנדס לאישפוז בביתי חינם, כי רק בתנאי זה קבל עליו לבוא מלייפהיים לכאן שיהיו לו האכסניה רק אצלי.

כדאי להזכיר את כל האנשים לטובה ולברכה, שכולם הביאו את הכסף כאשר דרשתי מהם ומסרו הכסף לוועד הדתי, כמו שהביאו בני ישראל כסף במדבר לעבודת המשכן תהא שכרם כפול מאת ה׳ מן השמים והעבודה נעשתה במרץ רב.

פרק נד.

אנשי המחנה בהיידנהיים פרשו מחילול שבת

הוועד המקומי היה ממונה מ„האוננרה״, וגם משטרה היה במחנה מהיהודים שלנו ממונים גם כן מהאוננרר״ה, כל זה היה ברובע העיר אשר רק היהודים גרו בו הנקרא בלשונם „פויט־זידלונג״ וחוץ מזה היה בעיר שוטרים גרמניים, תחת פקוח ממשל צבא ארה״ב שכבשו את המקום, ולפי חוק הכיבוש היה אסור לנהל מסחר במחנה וכל משפחה קבלה מהאוננרר״ה באמצעות וועד המקומי בכל חודש חינם כל צרכי מזון, הנחוצים לכל החודש, וכן לא קבלתי שום משכורת הכל היו עושים רק לשם מצוה, כאמור עבדות אני נותן לכם.

וכאשר במשך השבוע, נודע לכל הדיירים שנתקבלתי לרב בעיר, ושכבר בונים מקוה במקום, הלכתי בשבת לראות איך מתנהגים האנשים וגם לרבות איך

מתנהג הוועד המקומי בשבת כי הוועד המקומי הי' כמו עיריה בארץ והוועד הדתי הי' כמו מועצה הדתית בארץ, כי לצערי שמעתי שהוועד המקומי עובד בשבת, וכל הסידורים והרישומים אשר הדיירים צריכים עושים הכל בשבת.

וכאשר נכנסתי לחדר ההמתנה הגדול, עמדו הרבה אנשים בתור, היו אתי עוד כמה אברכים אשר לוו אותי, ראינו שהאנשים מחכים לסדר ענייניהם והם כאשר אך ראו אותנו כבר הבינו, שבאנו לבטל את העבודה בשבת והשמיעו מיד את קולם, שהחסידים כבר באו שוב להמיט עלינו צרות להשבית את העבודה, בשום אופן לא נסכים לזה.

אמרתי לאנשים אשר אתי שלא לריב אתם, המה יצעקו ואתם תחרישון, ואמרתי לאחד מאתנו שיכנס פנימה לקרוא את ד"ר ויינשטיין ראש הוועד, כי ענין נחוץ לי לדבר אתו, הוא יצא מיד, דברתי אתו והסברתי לו כל הענין ובקשתי ממנו לסגור מיד את המשרדים, הוא ענה לי, רק אגמור את האנשים העומדים ואח"כ אסגור המשרדים. לא! אמרתי אליו, אני מבקש באמצע עבודה לסגור מיד, ולשלוח האנשים הביתה כי שבת היום, וביום ראשון יבואו לגמור ענייניהם הוא שמע אלי וסגר מיד המשרדים וכן בכל השבתות.

כאשר חזרתי הביתה ראיתי ברחובות מלאים סחורות ועושים שוק בשבת, הגם שלפי הדין היה אסור לסחור במחנה ובפרט לעשות שוק אפילו בחול אסור. אבל באותו שבת לא יכולתי לעשות כלום לא עלתה על דעתי ללכת למשטרה היהודית לבקש שיפזרו את השוק כי ידעתי שלא ישמעו אלי, כי עדיין לא הכירו אותי והחלטתי לחכות לראות מה יולד יום.

במחנה היו אז אנשים מכל המפלגות מאורגנים, וכאשר נתהווה ריב ביניהם ולא יכלו להתפשר ביניהם וכאשר שמעו ממני באו אלי לבקש שאעשה שלום ביניהם, וכולם מסכימים לסמוך עלי וכאשר יצא הפסק דין ממני כן יקום.

אמרתי להם שיתאספו לאולם גדול במחנה ואני אבוא שמה לשמוע טענותיהם וכן עשו, ישבתי אתם כל היום ופשרתי ביניהם, וכולם היו מרוצים וקבלו עליהם את הדין ונעשה שלום ביניהם וכעבור כמה ימים אמרתי בלבי עכשיו הגיע הזמן להשתדל לבטל את השוק בשבת, הכנתי הצהרה ובקשתי מכל מפלגה שיחתמו על הצהרה זו שלא להרשות במחנה לחלל שבת בפרהסיא כולם חתמו, ובערב שבת פניתי אל המשטרה, שאם יראו את מי שהוא באים עם סחורות אל השוק, יפזרו אותם, ואם לא ישמעו יחרימו את סחורותיהם וכן עשו, ומאז חוסל השוק. והכירו את השבת בכל פינה.

בכל זאת לא שקטתי ולא נחתי בראותי את משחקי הספורט אשר מתקיימים מחוץ לעיר עם הספורטאים הגרמניים ועשרות מכונות עם אנשים הגיעו למקום וחילולי השבת היו נוראים ואיומים, בעת אשר הלכתי פעם לראות במו עיני כדי לדעת איך להגיב על זה. לא חיכיתי הרבה למחרת השבת פניתי בכתב אל ראשי המועדון של הספורט אשר במחנה בתוכן זה.

למען אחיי ורעיי אדברה, אני מבקש מכם לענות לי בכתב על שאלות אשר במכתבי הנוכחי, הלא אני ואתם יודעים היטב שהוריכם היו שומרי תורה ומצוות, וכל מגמתם היה לחנך את בניהם בדרך הטוב והישר, ובעוה״ר לא זכו להיות אתנו פה היום בחיים, שימשיכו להורות לכם את הדרך הטוב והישר אשר תלכו בה, ואת המעשה אשר תעשו, כי עלו השמימה על קידוש השם ע״י הרשעים הארורים הצוררים ימ״ש, וכאשר ראיתי אתמול בעצם יום השבת קודש, את מעשה הספורט שלכם עם הנאצים הארורים המגועלים בדם הוריכם וקרוביכם,

ואת שהמשחק הזה קשור בחילולי שבת לעיני השמש לאין שיעור, לכן אני שואל אתכם אם אתם עושים בכוונה להכעיס לדרוך על כל הערכים המקודשים של כל עם ישראל בכל מקום שהם, אשר השבת עטרת ראשם, ואות הוא לעולם כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש ולכן צוה אותנו לנוח בו מכל מלאכה, ואתם רוצים להסיר את האות הזה מעליכם. או שכוונתכם רק עכשיו לפי שאתם מוכרחים לעשות זאת לקיים את המשחק בשבת, בשביל הרויח כסף לפרנסתכם ולא להכעיס ח״ו לבורא עולם, והוועד המרכזי שלכם כופה עליכם לשחק דוקא בשבת, ובעל כורחם אתם עונים אמן.

נא לענות לי במוקדם האפשרי בכתב ואדע למי לפנות. מיד ביום שלישי קבלתי תשובתם בתוכן דלקמן:

לכבוד וכו׳ בתשובה על מכתבו, מאוד נודה אליו אם יהי׳ באפשרותו לסדר לנו בועד המרכזי במינכן שיתנו את ידם לדחות את המשחקים משבת ליום ראשון ובבקשה לסדר לנו הדבר במוקדם האפשרי כי אין ברצונינו לחלל את השבת.

כאשר קבלתי את המכתב הנ״ל, נסעתי למינכן ראש הוועד שמה היה איש ארצי ישראלי בשם ד״ר לנדא. הוא קבל אותי במשרדו. ושאל מה בקשתי, אמרתי היות שבעיר הידנהיים, כופים את היהודים לחלל את השבת, גם בזמן הזה תחת כיבוש של צבא ארה״ב, ומעשים אשר לא יעשו עושים עמנו גם היום, לכן באתי הנה להודיע שצריכים אנחנו להשמיע את קולינו בתגובה נמרצת.

הד״ר לנדא שלא ידע עדיין באיזה ענין מדובר, צוה מיד למזכירו לפעול

מיד בדבר הנבלה הזאת. והוא שואל אותי מה קרה שמה אז גיליתי את אזניו, שכופים את היהודים שמה לשחק בשבת. הוא נבהל מאוד, ואמר טוב יבואו השחקנים הנה, ואנו כבר נסדר אתם הענין, אמרתי לו שבפירוש שלא רוצים לבוא הנה אל הממונים עליהם. שמא לא יהיה ביכולתם להעיז נגדם בפניהם, לכן מסרו מכתב אלי בשבילכם, והראיתי להם את המכתב, אז אמר ד״ר לנדא שהוא ישלח להם מכתב לדחות המשחק ליום ראשון, ואני לא הסכמתי לזה, רק שימסור המכתב לידי וכן צוה לכתוב מיד המכתב ומסרו לידי והמשחק נדחה לכל שבוע ליום ראשון.

פ ר ק נ ה .

הפגישה עם האדמו״ר מקלויזנבורג שליט״א בפרנוולד

הגם שאני משתדל לכתוב הקורות לפי סדר הימים ובס״ד אחזור אח״כ להמשיך בענין השבת, ואני מפסיק רק מפני גודל החשיבות שקבלתי מברק שהאדמו״ר מק״ב שליט״א כבר הגיע לגרמניה, והוא מזמין אותי לבוא לפרנוולד הסמוך למינכן, נסעתי בשמחה גדולה לאין שיעור אחרי השמחה הגדולה הנלהבת על הפגישה שביניינו, יצאנו מחדרו מפני גודל הדחק של האנשים מחסידיו ונכנסנו לבית מיוחד אצל שכנו. ושוחחנו מהקורות אותנו מיום שנפרדנו בהיותו אורח אצל אמו הרבנית הצדיקת ע״ה ברודניק בשנת תרח״ץ כמו כן שאל אותי אם אני צריך לכסף יתן לי, ואמרתי שת״ל יש לי מה שנחוץ לי, ואח״כ עברנו לשוחח בענין שהזמין אותי לבוא. היות שהוא מתכוון לעשות אסיפת רבנים בלאנדסברג ולארגן שמה אגודת ישראל בהשגחת הרבנים שבגרמניה וכוונתו להציע את מועמדותי להיבחר לעמוד בראש האגודה החשובה הזו.

בתחילה סירבתי בכל כוחי ביודעי מיעוט ערכי שאינני כדאי לעמוד בראש להיות מורה דרך לאלפי ישראל, הטובים ממני, אבל כ״ק אדמו״ר לא הסכים עמדי, וגזר עלי באמרו השי״ת השאיר אותנו בחיים, ובעבור זאת העמדתיך למען ספר שמי וכו׳ ונעניתי לו מטעם מצוה לשמוע דברי חכמים, וכן באסיפת הרבנים בחרו בי לעמוד בראש האגודה, והחליטו לפתוח את המרכז במינכן, ואף שאני רב בהידנהיים עלי לכל הפחות לשבת פעמים בשבוע ליום אחד במינכן, וחברי הבי״ד שלי ימלאו את מקומי בשני ימים אלו אשר אשב במינכן.

וכאשר נפתח המרכז בחרתי לי חברים לוועד המרכז וגם מזכיר וכאשר באתי פעם ראשונה למינכן, נודע לי שהמרכז שלנו לא מוכר מוועד המרכזי אשר בגרמניה המוכר מטעם הממשל הצבאי של ארה״ב וכמובן כל אשר אנחנו עושים ועומדים מחוץ לחוק. ולא רציתי להסכים לעבוד במחתרת, והחלטתי לבוא מיד בקישור דברים עם מר דוד טרגר ראש הוועד המרכזי, שיקבע לי פגישה אתו, ולזמן הקבוע נסעתי עם המזכיר מר ישעי׳ בילר נר״י ישבנו בערך שעתיים והסברתי לו כל הענין שלנו, ומר טרגר קבל את דברי. ואמר שיש לנו זכות שיכירו בנו, וכעבור כמה ימים קבלנו מברק מוועד המרכזי שכבר סודר הענין שלנו בחיוב.

אח״כ הוטל עלי מכ״ק האדמו״ר מק״ב שליט״א לארגן את הוועד של שארית הפליטה בפרנוולד, לערוך תקנון — שקורין „סטטוט״ של המוסד אשר על פי ההוראות של התקנון יתנהל המוסד, סידרתי את זה ומסרתי התקנון לידי כ״ק אדמו״ר שליט״א. הוא בדק את התקנון וחתם עליו והוא בחר ועד של חמשה רבנים, וגם אותי בתוכם כמפקח על כל הנעשה, ואז אישר כ״ק האדמו״ר שליט״א עבור המרכז של אגודת ישראל מידי חודש בחודשו ששים אלף מרקים מקופת וועד שארית הפליטה עבור המרכז שלנו במינכן. ועבור הסניפים, וקבלנו מיד על החשבון עשרים אלף מרק.

וכאשר הוועד המרכזי שבמינכן הכיר בנו ואישר לנו דמי החזקה מקופה שלהם כמו שמקבלים שאר המפלגות סירבתי מיד לקבל מוועד שארית הפליטה כסף.

בינתיים נגמרה בהידנהיים בניית המקוה ותיקון העירובין הראיתי לכ״ק האדמו״ר שליט״א את התוכנית של המקוה, ובקשתי ממנו שיואיל בטובו לבקר בהידנהיים לראות אם הכל נעשה כדת וכדין, ואמר אינני צריך לבוא שמה מאחר שאתם שמה, והמקוה אני רואה שהיא בסדר גמור, ואמר לי לשלוח אליו את כל החשבונות והקבלות של כל ההוצאות, העברתי הכל אל כבודו באמצעות היושב ראש של וועד הדתי מהיידנהיים. וכ״ק אדמו״ר שליט״א העביר אלינו שלושים אלף מרק. מסרתי הכסף לוועד הבנין, והאסיפו את כל המלווים, ושלמו להם עד פרוטה אחרונה, המקוה נגמרה בין כסא לעשור, וביום שלוש עשרה מדות, ירד גשם, ושתי המקוואות שעשינו נתמלאו מים בליל ערב יום הכיפורים, וראינו בזה סימן טוב שרצה ה׳ את מעשינו, שנוכל לקבל את קדושת יום הכיפורים בטהרה כאמור כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם בתנאי אבל — לפני ה׳ תטהרו כלומר לפני שבא ה׳ לטהר אתכם אתם תטהרו את עצמיכם מקודם.

פרק נו.

איך נתבטלו משחקי הספורט בשבת בכל המחנות

כעת נחזור למה שהפסקנו לעיל בסוף פרק נ"ד שמשחק הספורט נדחה ליום ראשון, כאשר ראיתי שהמכתב אשר כתבתי למועדון הספורט. עשה פרי המשכתי לפעול הלאה בענין זה.

וכתבתי ממרכז שלנו במינכן מכתבים לכל הרבנים שבכל סניף מהסניפים שלנו המקבלים מאתנו דמי אחזקה בכל חודש. שהרב מהסניף יכתוב למועדון הספורט במקומו כדוגמת נוסח המכתב אשר כתבתי למועדון בהידנהיים, ובאם יקבלו תשובה חיובית מהם יעברו את תשובותיהם למרכז שלנו במינכן, ואני אפנה מיד לוועד הספורט המרכזי אשר במינכן, וכן היה באמת שהתחילו לבוא מכתבים מהסניפים, בנוסח הדומה, ופניתי מיד כל פעם לד"ר לנדא עם כל מכתב לחוד שקבלנו, והוא נתן לי מיד הוראה לאותו סניף לבטל שמה המשחק בשבת, ליום ראשון. וכאשר התחלתי לבוא אליו יום יום עם מכתבים כאלו חדשים לבקרים. אמר הד"ר לנדא למזכירו, לשלוח כרוז לכל המחנות שבגרמניא, שהם דוחים את כל משחקי הספורט מיום שבת ליום ראשון. וחמת המלך מלכו של עולם שככה. והכירו בניו וידעו כי מאתו הוא מנוחתם ביום שבת קודש.

וכאשר נכנס לתוקפו חוק של שמירת שבת בפרהסיא, בהיידנהיים, ומשחקי הספורט אשר בכל המחנות בגרמניה נדחו ליום ראשון, התחלתי לדאוג, איך לבטל החילולי שבת בפרהסיא חוץ מהספורט, גם בשאר המחנות כאמור אף שעלתה ת"ל בידי לבטל משחקי הספורט בשבת גם בשאר המחנות כאמור, אבל בשאר דברים הגורמים חילולי שבת בפרהסיא בשאר המחנות היה קשה לבטלם כקריעת ים סוף מפני שהיה אז בהמחנות ערב רב גדול מאוד שנתערבו בין החרדים, ובעוה"ר היו האנשים החרדים יותר חלשים, כי לא היה להם האמצעים הדרושים במחנות ההשמדה להציל את נפשם מציפורני הרוצחים הארורים.

כי הערב רב מצאו להם דרכים בלתי הגונים לשתף פעולה אתם במקרים רבים. וכאשר צבא ארה"ב כבשו את הגרמנים, והתחילו להציל את שארית הפליטה ממחנות ההשמדה והעבירו אותם למחנות אשר הם פתחו עבורם, והחרדים היו כמעט עשרה אחוזים, והיה קשה מאוד אשר עשרה אחוזים מהחרדים ישתלטו על תשעים אחוז שירצו עכ"פ לשמור את השבת בפרהסיא.

והגם שבהרבה מקומות עלתה בידינו, מפני שכולם רצו לשלוח את בניהם לבתי ספר, ואנחנו פתחנו בכל הסניפים תלמוד תורה, ושלמנו לכל סניף דמי אחזקה של בית הספר כדי שילמדו עם כל הילדים חינם, בלי שום הפלייה בין החרדים לבין החילונים ודבר זה השפיע לא מעט עליהם על ההורים שלא להתנגד אלינו בשמירת השבת, אבל לא כל המקומות היו שווים בזה.

וכאשר הוועד המרכזי החליט לאסוף לבאדריכנהל קונגרס של שארית הפליטה בכללם, והזמינו מכל המפלגות ומכל המחנות את רבניהם ואת נציגיהם, גם אני כאחד מהם קבל חבל בזה ונבחרתי בבאדריכנהל להיות בהפרזידיום וכאשר קבלתי רשות הדיבור, פתחתי בענין השבת, והנה זה עוד לפני קום המדינה בשנת תש״ז.

אמרתי בין השאר קודם כל צריכים להבין במה יכולים להכיר להבדיל בין עם לעם, נראה שבשלשה דברים דלקמן: א׳ כל עם יושב בארצו. ב׳ יש לכל עם לשון ושפה משלו. ג׳ יש לכל עם חוקים ומשפטים משלו, וגלוי וידוע לכל שהיו עמים גדולים ומפורסמים בכל העולם בשנים קדמוניות ונעלמו כליל מן האפק ולא נשאר מהם שריד ופליט ולא ניכר מקומו איו מה גרם להם זאת אחרי שניהלו מלחמות גדולות ואויביהם נצחו אותם, וגרשום מארצם, וכאשר כבר הוגלו הוכרחו לדבר בלשון העם אשר הוגלו לתוכו, ואין צריך לומר ששכחו את חוקותיהם ונימוסיהם ודתם, ונעשו שמה בניהם שפלים ונבזים, עד שכלו להם ונשכח זכרם לנצח.

וכן אנחנו עם בני ישראל היו לנו כל הג׳ דברים הנ״ל אשר מבדילים בין עם לעם, ובעוה״ר גרשו אותנו מארצינו ופזרו אותנו בארבע רוחות העולם תחת כל השמים בכל קצוי תבל. וארצנו נשארה שממה וחרבה בלי יושב. השתדלנו לחיות ולהתקיים בין העמים, ובעל כרחנו הוכרחנו ללמוד לשונם, ולשונינו נשכח כמעט מאתנו. אבל חוקי ומשפטי התורה מנת חלקינו וחיינו לא נשכח מאתנו בכל ארצות פזורינו בין אויבנו אשר יסרו אותנו בכל מיני עינוים קשים ממות, הביאו אותנו באש ובמים בחרב והרג ואבדן. נתנו עולם הקשה על צווארנו, מסרנו נפשנו על תורתינו הקדושה ושמרנו אותה כבבת עינינו על כל הגדרים והסייגים שגזרו חכמנו ז״ל הקדושים אשר מפיהם אנו חיים וקיימים בגלות המר הזה. ואפילו על ערקתא דמסאני אם רצו להעביר אותנו על דתנו עליהם הורגנו כל היום ולא נכנענו להם.

כמו שאמרו חכמז״ל על חנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר הרשע כאשר גזר עליהם להשתחוות לצלמו אפילו רק לפנים, אם למיסים וארנונות אתה מלך עלינו ונקיים את גזירותיך אבל לעבור על דתנו אתה והכלב שווים לנו.

וזה כלל גדול בתורה אצל כל יהודי שומר תורה ומצוות. שעל כל דבר שהוא מוסר נפשו עליו שלא לעבור על דתו הוא מנצח והדבר מתקיים בידו.

ועל ידי שלא שכחנו את חוקי התורה שלנו אנחנו יכולים להיות בטוחים, שעוד נזכה לחזור לארצינו הק' ולדבר גם בלשוננו ובכל היוצא לנו מכל דברינו שרק בזכות אשר שמרנו את התורה, לא יכלו האויבים לכלותנו ולהשמידנו ולמחות את שמנו, ואנחנו חיים וקימים בזכותה לכן צריכים אנו להכיר טובה לנותן התורה שלא שם חלקנו כגורל העמים שנאבדו בארצות אויביהם, ואותנו הציל. שגם היום פה בארץ עמלק אויבינו לשמור את השבת שלא לתת לאף יהודי אחד יהי' מי שיהי' לחלל את השבת לכל הפחות בפרהסיא כי הנסתרות לד' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו לשמור ולעשות ולקיים.

וכאשר גמרתי לנאום במחיאות כפים קיבלו החלטה שלא לתת לחלל שבת בפרהסיה בכל המחנות.

ובתאריך של 17 בינואר תש"ח קיבלתי מכתב מוועד המרכזי שבמינכן שכבר נשלחה הוראה אל וועד המקומי שבכל המחנות, שעליהם לבצע את ההחלטה הנ"ל לשמור את השבת בכל המחנות, והעתק מן המכתב ששלחו לכל המחנות, שלחו במיוחד אלי להיידנהיים מפני שאני נתתי ההצעה הזאת. ועדיין ההעתקה תחת ידי, ויהי רצון מלפניו יתברך שמו שיהיו כל דברי נשמעים לעבודתו ית"ש.

פ ר ק' נ ז .

הדרשה בביהמ"ד הגדול בשבת שובה

אחרי הדברים הנ"ל, ראיתי שכל הדיירים בהיידנהים מרוצים מכל הנעשה במחנה על ידי (ולהכרת טובה הביאו לי מתנה גביע כסף גדול חרוט עליו שמי ושם הנותנים) אבל אני לא הייתי מרוצה כאשר נכנסתי לביהכ"נ להתפלל, וראיתי את המחסור בתפילין ובטליתות, כאשר האנשים באו מהמחנות ריקם.

ואפילו הבאים מרוסיא, גם כן רובם נאבד מהם כל תשמישי קדושה שהיה להם, וכאשר נאמתי לפניהם באסיפת קהל רב בשמחת תורה, אמרתי בין השאר, כדי לעורר על שמירת השבת, גם בבתים ובגינות שלהם, אחרי אשר שמעתי מהרבה אנשים, המתלוננים מתוך כאב לבם, באומרם מה זה עשה ה' לנו הלא

האבא שלי והסבא היו שומרי תורה ומצוות ממש צדיקים, ולמה נתן ה׳ רשות למשחית הנאצי להשמידם עם כל משפחותם. וכל אחד מהם כמעט הי׳ להם טענות אחרות, הרגשתי צרתם וכאבם, כי גם אני וכל בני משפחתי סבלו הרבה מאוד אבדות כבדות בעוה״ר הי״ד.

ואמרתי לפני הזכרת נשמות בשמחת תורה היות שידוע לפי תורתנו הקדושה כל ישראל הם ערבים זה לזה. וכן בדיני ממונות אם אחד מלוה לחברו כסף, והשלישי ערב למלוה בעד הכסף, והלווה בזבז את הכסף, והמלוה בראותו שאין אפשרות להוציא את כספו מהלוה הוא הולך וגובה את כספו מן הערב, הגם שהערב צועק שהוא לא נהנה כלל מן הכסף כלום, ולא נתכוון בהערבות שלו רק לעשות טובה לחברו הלוה כדי להעמידו על רגליו, בכל זאת לא יועיל להערב טענותיו, רק מוציאין את הכסף ממנו. כמו כן כאשר אחד עושה עבירה והוא משחית את נפשו בזה.

וכאשר ניתן רשות להמשחית לגבות, הוא הולך קודם אל הערב הצדיק וגובה ממנו, ולהרשע מאריכין לו הזמן אולי ייטיב את דרכיו ואם לא יגבו ממנו אחרי כן. כי אין לו מקום לאן לברוח, כאמור אנא אלך מרוחך ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים שם אתה ואם אציע שאול הנך.

ובתורה כתוב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, מחלליה מות יומת, והגמרא אומרת לנו על זה, אף על פי שאחרי חורבן בית המקדש, בטלו ארבע מיתות בית דין, מכל מקום דין ארבע מיתות בית דין לא בטלו, ומי שעובר עבירה שמחוייב עליה סקילה נופל מן הגג וכדומה, ומי שמחוייב שריפה דליקה באה עליו או שיורים בו וכדומה וכן כולם.

עכשיו נראה אנחנו, נכון הדבר שלדורש ברבים אין רשות לקטרג על ישראל ח״ו, להגיד שהשי״ת טוב עשה בעמו שמסר אותם לידי האשמדאי הנאצי בשם היטלר הרשע ימ״ש להורגם, אבל אנחנו מתפללים בתפלת ראש השנה ויו״כ, בתפילת השליח ציבור ,,היה עם פיפיות שלוחי עמך בית ישראל״, מה זה פיפיות כמה פיות יש לו הלא אין לו אלא פה אחד. אבל השליח ציבור או הדורש ברבים צריך שיהי׳ לו שתי פיות, פה אחד לדבר לפני השי״ת, ראה נא את עמך בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה הבט נא בצדקת עבדיך וחסידיך, אשר הערו נפשם למות עליך, לא חסו על נפשם ובטלו רצונם מפני רצונך, עקידת יצחק היה נסיון גדול מאוד, אבל רק נסיון אבל אנו בני אברהם ויצחק ויעקב, פשטו צווארם בפועל ועמדו בנסיונות גדולים ונאמנים ונבחנו בכור המבחן באש ובמים ובכל מיני מיתות משונות ובכל עינויים קשים ומרים ונמצאו תמימים, וכולם נהרגו

על קידוש שמך. ארץ אל תכסי דמם שנשפכו נהרות וימים, ואל יהי מקום לזעקתם עד שתשקיף ותרא מן השמים מכון שבתך, לנקום נקמתך ונקמת דם בניך שנשפכו ע״י הצוררים הארורים המתועבים הגרמנים ועוזריהם, והסתכל נא על הנשארים האודים המוצלים מאש, המפוזרים בכל פינה כצאן אשר אין להם רועה.

ובכל מקומות פזוריהם עברו עליהם צרות רבות ורעות אשר לא יספר ולא ימנה, בכל זאת שמרו תורתיך ובריתך ינצורו וקיימו כל המצוות והכל על ידי האמונה הטהורה והחזקה שירשו מאבותיהם ושמרו עליה כעל בבת עינם, הרי הם באמת צדיקים גמורים וראויים שתרחם עליהם ותאמר לצרותיהם די ובמהרה לשלוח לנו את המורה צדק לגאלם גאולת עולם ע״י שופר הגדול כאמור ובשופר גדול יתקע ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לד׳ בהר הקודש בירושלים.

ובפה הב׳ החיוב על הנואם לדבר אל העם, למה לא נחפש אנחנו בעצמנו במעשינו הלא טובים, נקח נא מצוה הראשונה שנצטוינו עליה במצרים, בהיותנו תחת שיעבוד המצריים, מי לא ידע שהמקושש עצים בשבת במדבר נתחייב מפי הקב״ה בבית דינו של משה רבינו עליו השלום, מיתה להורגו בסקילה, נסתכל נא בענף אחד של מצוות שמירת שבת קודש.

נתחיל בדבר המצוי, במי שמעשן בשבת ח״ו סיגריה בכל פעם שהוא מושך לנשום את העשן לפיו ומבעיר האש על ידי זה הוא חייב מיתה, ולכל הפחות בסיגריה אחת הוא נושם ומבעיר את האש עשר פעמים, ואם הוא מעשן ביום עשר סיגריות, יש כבר רשום על חשבונו חיוב של מאה מיתות ר״ל, ואם אלף אנשים מעשנים כבר נרשם על חשבונם מאה אלף מיתות ר״ל, וזה רק בשבת אחת. ואם נתווספו עוד אנשים ועוד שבתות, יתהוו המיתות לאלפי אנשים בלי שיעור, השם ישמרנו מהם, וכאמור לעיל שבבית דין של מטה בטלו העונשין.

אבל העונשים הבאים בידי שמים לא נתבטלו ושומרים אותם לעת צרה אז כיון שניתן רשות למשחית, הוא מעניש וגובה בעד כל המיתות הנ״ל ח״ו.

וכ״ז רק בחילול שבת של עבירה אחת של עישון סיגריות והיכן הם שאר עבירות של חילולי שבת מכל הל״ט מלאכות שמתחייבים עליהם, וכשנתמלא הסאה נותנו למלאך המשחית היטלר ימ״ש וגלגלו חוב ע״י חייב, ובדורנו לא נמצא איש משחית ורשע עריץ ארור ומקולל שפל ונבזה יותר מן הנחש הזה, ושלחו אותו לנשוך והנחש ארס בין שיניו הנושך בלי חמלה, וקודם כל גובים מן הערבים האנשים הצדיקים, ולבסוף כיון שניתן רשות למשחית איננו מבחין בין צדיק לרשע ובין טוב לרע לא יבקר .

וכך הם מדות הרשעים הנחשים הצפעונים, אחר שגמרו את מלאכתם הבזויה והשפלה הוסיפו עוד משלהם בתוספת מרובה ממה שקיבלו רשות, וכאשר גמרו את מלאכתם נעלמו מן האופק וירדו למטה למטה משבעה מדורי גיהנם לשאול תחתית, תיפח עצמותם ושם רשעים ירקב לנצח ולא תהי' להם תקומה עולמית לא לו ולא לתלמידיו הרשעים הארורים אשר למדו ממנו, ירדו חיים שאולה לנצח נצחים.

היוצא לנו מכל דברינו אלה, שמהיום והלאה נדע כולנו לשמור את עצמנו מכל חילול שבת לאו דווקא מעישון, אלא אפילו אם למי שהוא שמכבס בגדיו, או שקוטף פירות מהעצים או אפילו רק עלה מהגינה או מן העץ אשר ברחוב, צריכים למחות בידו, בדברים טובים ונוחים אשר בנחת נשמעים להסביר לו, למה הוא גורם בזה לעצמו ולבני ביתו ולאחרים עמו כמו שאם יראו את איש שמצליף באקדחו עליו או על אשתו ובניו ובני משפחתו, ודאי שלא ישב בחיבוק ידים, רק מיד ימחה בכל מה שבידו להציל את נפשו ואת נפשות ביתו.

כן ממש הדבר הזה, אני חושב שכבר נתברר לכל אחד מאתנו את הסיבה האמיתית ואת הגורם אשר המיטו עלינו ועל כל אנשי דורינו הצדיקים והישרים את השואה הנוראה ואין להרבות בדיבור בענין שאר החטאים, כי די במה שהזכרתי ומגודל הכאב של המכה הטריה, אי אפשר מפני כאב לבנו להאריך יותר בזה, כי לכל העם בשגגה.

ומי שאמר לעולמו די, יאמר לצרותינו די ויכפר לנו על העבר, וישליך במצולות ים כל חטאתינו, ונקבל על עצמנו בעתיד לשמור ולעשות ולקיים את כל מצוות תורתנו הקדושה שיבואו לידינו לעשות אותם, ויאמר לנו סלחתי, ויערה עלינו רוח ממרום של קדושה וטהרה לשוב לפניו בחסד וברחמים בהרחבה ולא מדוחק בלבב שלם, הורנו השם דרכך ונהלנו באמיתך יחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך.

פרק נח.

השתדלות לקבלת דברים שבקדושה עבור אנשי המחנה

המשכתי בדבר אשר אמרתי שאנחנו מקבלים על עצמנו לעתיד לשמור ולעשות, לדוגמא אנחנו רואים את הבאים לבית הכנסת להתפלל, אחד בא בטלית

בלי תפילין, והשני בתפילין בלי טלית והשלישי בלי טלית ובלי תפילין, והרבה שמתביישים בכלל לבוא לביהכ"נ להתפלל, ואינני חושד בכשרים ח"ו שאין מתפללים בכל יום, רק מחמת שמתביישים לבוא לביה"כ בידים ריקניות בלי טלית ובלי תפילין.

ואני יודע שכל אחד מהם יכול להתנצל שאין לו ומה בידו לעשות אונס רחמנא פטריה, אמת שכן נכון הדבר, אבל יש שאלה אחת לשאול, למה כשאין לנו סיגריות לעישון אנו משתדלים בכל כוחנו להשיגם, ובכל יום כולנו עומדים בתור אנשים למאות לקנות סיגריות, ולמה לא עומדים על יד בית הכנסת בתור לקבל טלית ותפילין, לשאול ממי שיש לו כדי להתפלל בהם. ואני מבטיח אתכם שאם תעמדו בתור להשיגם אין לך דבר שעומד בפני הרצון, ומן השמים יסייעו לכם ולנו להשיגם.

ובאמת נתרבו אחרי החג הבאים להתפלל בבית הכנסת, וכאשר עמדתי בראש אגודת ישראל בהשגחת הרבנים בגרמניא, והועד המרכזי במינכן הכירו בנו כאמור לעיל הי' לי מקום להשתדל בג'וינט במינכן לקבל טליתות ותפילין עבור היידנהים ותלי"ת שעלתה בידי ומילאו את בקשתי וכאשר קבלתים והבאתים להיידנהים מסרתים לועד הדתי בהידנהים לחלקם.

ביום מן הימים כאשר עברתי בפרוזדור המוליך למשרד הועד הדתי, וראיתי הרבה אנשים עומדים בתור לקבל התשמישי קדושה, וכאשר ראו אותי אמרו לי נתקיימו דבריו שאמר לנו בזמנו, שאם יעמדו בתור עבור תשמישי קדושה נקבלם.

שמחתי בדבריהם שראיתי שמחתם בזה, ואפשר שאהיה ממזכי הרבים שאין חטא בא על ידם.

אחרי שהייתי אחראי מטעם האדמו"ר מק"ב שליט"א ומוועד שארית הפליטה לפקח על הישיבות שנתייסדו ע"י האדמו"ר מק"ב שליט"א, ובעיר אולם הסמוכה הי' לו ג"כ ישיבה כאמור לעיל, וכאשר באתי בתחילת החורף לבקר שמה ראיתי שעל ידי הגשמים, השלג והקור שנתגברו שם והרטיבו את כל כותלי וקורות הבנין, והחדרים נתמלאו עיפוש וריח רע יצא מהם, מהתקרה והכתלים המזיעים, והרבה מתלמידי הישיבה נחלו כבר, נבהלתי מאוד בראותי המצב הנורא והמסוכן, ולא כמו שהודיעו לי שכמה מהם חולים, רק כמעט כולם שכבו כבר, אובד עצות הייתי איך להצילם מיד מבנין הישיבה המסכן את חייהם שלא יבוא עליהם אסון ח"ו.

חזרתי תיכף להידנהים ומיד התקשרתי עם המושל הצבאי — מיליטר־גובינר — ובקשתי פגישה אתו, במוקדם האפשרי, והוא קבע לי להפגש אתו עוד באותו היום, וסיפרתי לו הכל והסברתי לו שהענין הוא דחוף מאוד, כי המצב שמה הוא מסוכן עבור התלמידים אודים המוצלים מאש, ושאני בעצמי אחראי על זה ואיככה אוכל וראיתי בצרת נפשם, לשבת בחיבוק ידים.

המ.ושל שמע בתשומת לב לכל דברי ותכף ומיד, הרים השפופרת וצלצל לבעל מלון גדול בעיר עצמה לא ברובע העיר אשר אנחנו גרים, כי אצלנו לא הי׳ מקום גדול ומרווח הדרוש עבור הישיבה והפנימיה ונתן פקודה לבעל המלון לעזוב מיד את הבנין ולמסור אליו את המפתחות כי הדבר דחוף מאוד, כי בעל המלון לא גר באותו הבנין, בקיצור למחרת מסר לי המושל את המפתחות והחזקנו בהבנין עם כל החדרים עבור הפנימיה, והמטבח הגדול ובית קירור להחזיק שמה כל מצרכי מזון, ודירות עבור ראשי הישיבה והמנהלים, ועבור כל העובדים אשר עבדו בהישיבה, ואולמות גדולים עבור השיעורים, וביהכ״נ להתפלל, וחדר אוכל גדול ומפואר, לא יאומן כי יסופר, ובאותו היום העברתי את כל תלמידי הישיבה מאולם, ועוד באותו היום התקיימו השיעורים.

בהסכמת האדומו״ר מק״ב שליט״א נכנסו מר יוסף גרובר ואשתו מרודניק לנהל את המטבח בהישיבה והישיבה התנהלה באופן נפלא מאוד למופת. הרבנים אשר באו שמה לבקר את הישיבה התפלאו מאוד, איך עלתה בידי בימים אחדים למצוא בנין גדול ומפואר ומתאים עבור הישיבה, ולהוציא בלעם מפי הרשעים הנאצים הארורים.

גם אנשי „האוננרה״ וה„דז׳וינט״ ביקרו בהישיבה והביעו את קורת רוחם ולא בדברים בלבד אלא גם במעשים טובים ויפים, בהעברת חליפות בגדים לכל תלמידי הישיבה חדשים וטובים, וכמה ארגזים עם בקבוקי יין ארצי־ישראלי עבור הישיבה.

בין המבקרים הי׳ ג״כ הרב מאוגסבורג, כעת הרב הורביץ הנ״ל הרב של עדת החרדים בשטראסבורג והפליא מאוד את מצב הישיבה ואת המעשה אשר נעשה לטובתה בע״ה כל אשר ראו עיניו.

אודה לד׳ מאוד ובתוך רבים אהללנו אשר בשפלנו זכר לנו, ובצרתנו לו צר, להראות לנו עוז ידידות להעלותנו מעומק בור התלאות ולהרבות עמנו פדות. יה״ר שתהא ידו גם הלאה לעזרנו וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות ויחיש לנו קץ הישועות.

פרק נט.

פרצה תיגרת ידים עם המשטרה הגרמנית במחנה

ביום אחד פרצה תגרת ידיים במחנה בשוק הפירות והירקות. בין אנשים בלתי אחראים, והאי תיגרא כבדקא דמיא כיון דרווח רווח, עד שבאו לידי תיגרות ידים וקול ענות מלחמה נשמע במחנה. עד שהגיעה המשטרה הגרמנית שבעיר נוסף על המשטרה היהודית המקומית, וגם המשטרה הצבאית הגיעה וגם השוטרים של המושל הצבאי עד שעלתה בידם להשקיט הרוחות הרעות והפראיות, ואסרו מהם תשעה עשר אנשים, אשר הם האשימו אותם במרד נגד המשטר של צבא ארה"ב, ופתחו להם תיקים פליליים והעבירו אותם לבית משפט צבאי. הועד המקומי היה אובד עצות מבלי לדעת מה לעשות להצילם מדין קשה הרוחף עליהם. נשיהם, בניהם וטפם של הנעצרים נאספו אליהם בבכיות וצעקות מרות לעזור להם ולהוציא ממסגר נפשות בעליהם ואביהם.

הייתי אז במינכן בתפקידי במרכז אגודת ישראל ולא ידעתי מכל הנעשה שמה. הוועד המקומי שלח אלי מברק וגם צלצלו אלי, והודיעו לי את כל אשר קרה במחנה.

ואת שכבר למחרת קבע בית משפט הצבאי לפתוח את משפטם של כל הנעצרים ועונשם מי ישורנו, שאמהר מיד לבוא הביתה טרם שיתחילו משפטם.

לא התמהמהתי לצאת מיד ממינכן, ולמחרת בבוקר לפני שהתחילו המשפט, הזמנתי אלי את מפקד משטרת המחנה, ואת ראש הועד המקומי ד"ר ווייגשטיין, וגם את הרב עמרם מורגנשטרן איש מכובד במחנה ונשוא פנים, כולם הופיעו אצלי בבוקר ואמרתי להם, שאני בדעתי ללכת אתם יחד לבית המשפט, כולם הסכימו והלכנו.

בחדר ההמתנה של בית המשפט, כתבתי פתק לשופט הצבאי, שאני מבקש ממנו פגישה אתו לפני שמתחילים את המשפט, את האנשים הנעצרים כבר הביאו מהמבצר והושיבום על ספסלי הנאשמים, ושוטרים גרמנים שמרו עליהם בפנים בשמחה רבה, ובחוץ סבבו את הבנין בכל מיני כלי זיין ובנשק כבד.

השופט כאשר קיבל הפתק שלי, יצא הוא וגם הפרקליט הצבאי אשר נמצא כבר בבית המשפט. ונכנסו להחדר אשר אנחנו חיכינו עליהם. ואחרי שמפקד משטרת המחנה הציג אותנו לפניהם, ואחר השאילת שלום בינינו שאלו אותי מה בקשתינו.

אמרתי להם שכבר נודע לי כל הענין מה שקרה במחנה ואיך זה קרה פתאום, ונתברר לי ידיעה ברורה שכל התיגרה נתהווה באופן „ספונטני״ — פתאומי מבלי שהם התארגנו תחילה ל„מרד המדומה״ כנאמר בכתב האישום, נגד משטר הכיבוש, ובכלל אינני חושב כעת שהמשפט שייך לבי״ד צבאי, וחוץ מזה צריכים לקחת בחשבון שכמעט כל המעורבים בעסק ביש הזה, המה אדים המוצלים מאש של כבשני ההשמדה אשר במחנות הנאצים, ואין האנשים האלו כל כך שפויים בדעתם, ואין שכלם צלול בהם שיהיו אחראים במאה אחוז על מעשיהם הבלתי הגונים שעשו.

ואפילו אם בית המשפט לא יקבל גירסא זו ויחשבם כשפויים בדעתם, הלא יסבלו מזה כל בני משפחתם שאין עליהם שום אשמה על ידי מעשה בעליהם ואביהם.

ואני באתי לבקש מכבוד בית המשפט לקחת כל זה בחשבון, ואני מדגיש בזה שלא באתי בכלל לשחרר את אלו אשר בית המשפט ימצא אותם אשמים, רק לשחרר את אלו היושבים בספסל הנאשמים שלא קיבלו כלל חבל כל שהוא בתיגרה זו.

השופט אחרי שמעו את דברי הושיט לי ידו ואמר לי תודה רבה בעד ההערה שלי, והדגיש שבית המשפט מתחשב בעובדות, שעשו במעשיהם, ורק בעובדות שיתבררו להם, שהם כמו שהאשימו אותם בכתב האישום.

ע״ז עניתי להשופט שאני רוצה עוד להוסיף על דברי הראשונים, והם, שאם בית המשפט לא יתחשב בדברי, אז אין לי ברירה אחרת, רק להגיד שאני מקבל עלי את האחריות המלאה על כל מה שעשו הנאשמים, ואני מבקש להושיב אותי ביניהם על ספסל הנאשמים.

על דברי אלה השיב לי השופט, שהוא מזמין אותי ומבקש ממני להיות נוכח בעת ניהול המשפט מהחל ועד כלה, הסכמתי לזה, ונשארתי בבית המשפט. הנאשמים הביאו להם עורך דין מהירדלסברג, יהודי שימליץ בעדם, היה זה ביום ג׳ בבוקר, השופט אמר לי שהמשפט יתנהל בכל יום ישיבה אחת לפני הצהרים בהפסקה באמצע.

ובכן אחרי הישיבה הראשונה בעת ההפסקה, יצאתי יחד עם השופט ועם הפרקליט הצבאי והסתובבנו ברחוב הסמוך, בכדי לעשות סיכום מכל מה שנשמע מפי העדים באותה הישיבה ואחרי ההפסקה התקיימה ישיבה שניה.

המשפחות של הנאשמים נשמו לרווחה בראותם שאני כל כך בידידות עם

השופט והפרקליט, ומדבר עמהם אחר כל ישיבה, וחשבו שאני ודאי אשפיע עליהם לטובתם.

אבל אני לא כן חשבתי, ולבי היה כואב עלי כשמעי דברי בלע של העדים הרשעים הנאצים שהרשיעו אותם בעדותם, בזכרי את דברי השופט שאמר לי מראש שהעדים הם עיני השופט, וככה התנהל המשפט יום יום בדיוק כדאתמול עד יום שישי בצהרים, וכאשר בהפסקה דברתי עם השופט והפרקליט וראיתי שהמצב רע מאוד, מפני שהמשטרה הגרמנית העמידה עדים מהשוטרים שלהם שהיו לא לטובת היהודים בכלל, נפרדתי מהשופט ואמרתי לו שהיום ערב שבת לא אוכל להיות נוכח בבית המשפט אחר הצהרים.

בבואי הביתה אחרי שנחתי מעט, והביאו לפני לטעום משהו, עצרה מכונית לפני חלון ביתי ונכנס שליח מבית המשפט, שמבקשים ממני לבוא שמה. לא ידעתי מה קרה, אחרי שלפני זמן מה נפרדתי מהשופט ולא אמר לי מאומה, איזה חדשות נולד שמה, נסעתי עם המכונית שלהם ובדרך סרתי לועד המקומי לקחת גם את ראש הוועד, וכאשר הגענו סמוך לבית המשפט ראינו המון אנשים רועשים ומסתובבים, נכנסנו פנימה לחדר שהשופט עם הפרקליט יושבים.

הם העמידו לי כסא לשבת על יד שולחנם, והשופט עמד על רגליו, ודבר אלי לאמור, היות שכבודו היה אצלינו ביום ג׳ בבוקר לפני התחלת המשפט בנוכחות הפרקליט ואמר לנו שבא לבקש מאתנו להתחשב עם מצבם של האנשים הנאשמים, ושלא בא לבקש לשחרר אותם רק עבור הבלתי אשמים שהושיבו אותם על ספסל הנאשמים — לשחרר אותם. והשופט המשיך ואמר, ועכשיו אמר אלי חברי הפרקליט שהוא ברצונו מסכים למסור את המשפט הזה לידי כבודו להמשיך את הדיון עד הסוף בתנאי שכבודו יקבל עליו את האחריות לנהל המשפט הלאה עד שיביאהו לידי גמר, ואם כבודו מסכים על זה, נעשה פרוטוקול ע״ז ונחתום עליו וכבודו יקבל מאתנו יפוי כח של בית המשפט הצבאי הזה לנהל בעצמו את המשפט עד גמירא.

האמת ניתנת להיכתב שמאוד מאוד נתרשמתי כשמעי דברים נפלאים כאלו מחברי בית המשפט הצבאי של ממשל הכיבוש בצבא ארה״ב, מי ראה כזאת ומי שמע כזאת בהיסטוריה שממשל הכיבוש בארץ גרמניה הנאצית, ימסור את המשפט הצבאי אשר נערך נגד אלו אשר התקוממו כביכול לפי דעתם נגד צבאם, לרב מקומי בהידנהים לנהל את המשפט ביפוי כוח של בית המשפט הצבאי אחרי הניהול של המשפט ע״י בי״ד צבאי ארבעה ימים, בעצמי לא האמנתי למה ששמעו אזני.

ואחרי שנרגעתי עניתי להם שאני מבקש זמן רבע שעה, לעיין בדבר אם להחליט

לקבל עלי אחריות כזו לענות בחיוב או לא, נתנו לי רשות לצאת ולהתיישב בדבר בחדר הסמוך לאולם בית המשפט, מיד כאשר העורך דין מהיידלסברג שמע מפי השופט דברים הנ״ל, נגש אלי, ואמר כאשר אני רואה כאן ולא רק אני רק כולם רואים זאת, שהרי כבודו הוא הבעל הבית פה, לכן אני מבקש שכבודו ירשה לי לשבת אתכם בעת שכבודו יענה מה לעשות הלאה, וכאשר ד״ר ויינשטיין ראש הועד המקומי כאמור נמצא במקום שאלתי אותו מה דעתו בזה, הוא השיב בשלילה, שהוא לא רוצה להשתתף אתי לקבל עליו אחריות גדולה כזאת.

אז אמרתי להעורך דין שאני מבקש ממנו שיכנס פנימה אל השופט ואל הפרקליט, ויבקש מהם סליחה בשמי, שכבר החלטתי בדבר לחיוב, רק שלא אוכל למסור לו החלטתי בחדר בית המשפט אשר שם יושבים הנאשמים, שיואילו בטובם ובסליחתם להיכנס אלינו.

מיד נכנסו השופט והפרקליט לחדר שהייתי שם ואמרתי שאני מוכן לחתום שאני מקבל עלי את האחריות המלאה להמשיך לנהל את המשפט, רק בתנאי שבית המשפט יתנו פקודה למשטרה הצבאית שלהם שיוליכו את הנאשמים הנמצאים באולם בית המשפט לכלא של המשטרה אשר במחנה ולסוגרם שם עד גמר המשפט על ידי.

הבי״ד הצבאי הסכימו והעבירו מיד את הנאשמים למשטרה אשר במחנה כנ״ל, ואז חתמתי על הפרוטוקול שנערך על ידי בית המשפט, ואז נפרדו חברי בית המשפט ממני ומסרו לי המפתחות של בית הכלא, ועזבו את בית המשפט. והמון אחריהם מהמקום. אז צלצלתי מיד להמפקד של משטרת המחנה שיבוא מיד אלי לבית המשפט שנשארנו שמה, הוא בא ואמרתי לו שאני רוצה עוד לפני השבת לשחרר את הנאשמים חמשה עשר אנשים. חוץ מארבעה אשר אמרתי לו שישארו בבית הכלא עד גמר המשפט.

פ ר ק ס .

ההמשך של ניהול המשפט על ידי עפ״י
היפוי־כוח שקבלתי

אחר השבת מיניתי בית דין עפ״י היפוי כוח שקבלתי מבית המשפט הצבאי כאמור, כל חברי הבי״ד הזה מניתי מאנשינו ואת בני יהודא נר״ו לראש

בי״ד עליהם, ומזכיר לרשום את הפרוטוקולים ואת העדויות אשר יגידו העדים אשר הבי״ד יזמין אותם להעיד בפניהם, הכל בדיוק כמו שמתנהג בבית המשפט, וכאשר נגמרו גביות העדויות כעבור שבועים נגמר המשפט. ואחרי הסיכום נודע להם מי ומי האשמים בדבר, אבל כמעט כולם אשר נמצאו אשמים יצאו בינתים מגרמניה, ועל אותם הארבעה הנאשמים שנשארו בכלא, היה חוסר הוכחות ברורות, כדי שנוכל להרשיעם, ולכן סגרו השופטים את התיקים, ומסרו אותם לידי, וכאשר בדקתי את גביות העדויות ואת הפרוטוקולים וראיתי שהכל בסדר נכון למופת, התקשרתי עם השופט הצבאי והודעתי לו שכבר נגמר המשפט ומצאנו כמעט כל הנאשמים, אבל לא הודעתי לו שהם יצאו כבר מגרמניא בינתים, כי אינני צריך לדעת מיציאתם, ואין אני אחראי לחפש אחריהם, כי אחר שיצא כבר פסק דין מאתנו, שייך הדבר כבר רק להמשטרה.

השופט כאשר קבל ממני ההודעה, בא להידנהים ונפגשנו, ומסרתי לו את כל התיקים של בית המשפט שלנו, הוא עבר עליהם, והיה מרוצה מאוד מכל הענין בראותו שניהלו הכל כדבעי, וראה את גביות העדויות, והעיקר שראה את זה שמצאנו את האשמים, ואז אמר לי שהוא רואה שניהלו הכל באופן מצוין מאוד, אז שאלתיו מה לעשות עם הארבעה הנאשמים היושבים עדיין בבית הכלא, ואין עליהם הוכחות ברורות.

ע״ז השיב לי השופט ואמר זה כבר רשות בידי לעשות כפי ראות עיני, והודה לי מאוד על השירות הטוב שעשיתי עבורם ונפרדנו בידידות בשלום וברכה, אח״כ שלחתי להביא את האנשים היושבים בכלא, אשר לפי האמת הם היו האשמים בכל הענין, ואמרתי להם שאם יבטיחו לי שמהיום והלאה לא יטרידו אותנו ולא ימיטו צרות עלינו, האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקציפו, הם הבטיחו כמובן ושיחררנו אותם.

ונגמרה בזה כל הפרשה העגומה הזאת בשלום, תלי״ת ע״כ זה.

היוצא לנו מכל הסיפור הגם שהחרדים אשר בהידנהיים היו המיעוט, בכל זאת התחשבו אתנו גם החילוניים, וכבדו אותנו וגם שמעו בקולנו, כאשר ראו שגם הממשל הצבאי וגם בית הדין הצבאי שלהם, מכבדים אותנו עד כדי כך שמסרו לנו יפוי כוח לנהל את המשפט ולמלאות את מקומם, לדון את הנאשמים כרצונינו, ודבר זה היה לפלא גדול בעיני כולם.

פרק סא.

נתבקשתי מהמושל הצבאי לייסד להם בעיר ווסראלפינגן מחנה דוגמת הידנהיים

אחרי הדברים הנ״ל, קבלתי הזמנה מהממשל הצבאי בצירוף האוננרה, שמבקשים ממני לייסד להם בעיר ווסראַלפינגן מחנה עבור הפליטים כדוגמת הידנהיים, וליום שקבעתי להם זמן לנסוע שמה, שלחו אחרי מכונית שלהם, ואני הזמנתי את הד״ר ווייגשטיין ראש הוועד המקומי שבהידנהיים בכוונה תחילה שיראה איך הם מכבדים את החרדים, וכאשר הגענו שמה קבלו אותנו בכבוד גדול, אח״כ שלחתי את הד״ר ווייגשטיין הביתה, ואני נשארתי שם כל היום, והרכבתי להם ועד מקומי, גם ועד הדתי כולם רק מאנשים חרדים, ואת הרב שלהם, מיניתי את הרב משארמאש אשר כיהן בפאקינג, שיבוא לווסראלפינגן, ועשיתי פרוטוקול על כל הנ״ל, והודעתי מזה להרב הנ״ל שיבוא לכהן בווסראלפינגן והוא מיהר לבוא לנהל את המחנה, שהיתה מתנהלת על ידי שומרי תורה ומצוות, וכולם חתמו על הפרוטוקול ששמחים להסכים על כל הנעשה על ידי לפי הצעתי, ואז ניגשתי אל המושל הצבאי ואישר לי את כל הנ״ל והכל התנהל כשורה כרצוני כל זמן שהמחנה היתה קיימת.

וכאשר ראו מהמושל הצבאי שהצלחתי לייסד את המחנה כרצונם. הזמינו אותי שוב לבוא לעיר שווביישהל לייסד גם שם מחנה כדוגמת היידנהַים, נסעתי שמה והרכבתי גם שמה מחנה כדוגמת הידנהים עם ועד המקומי וועד הדתי מיהודים חרדים שומרי תורה ומצוות, ובאותו זמן קבלתי מכתב מהרב שפלטר ראב״ד דק״ק סאנוק, אשר גר אתנו בעיר טומסק, לפני שנסע משם למזרח התיכון וחזר עכשיו, ובקש ממני להשתדל עבורו לקבל רבנות באיזה מחנה, היה לי עכשיו אפשרות למלאות בקשתו. ומיניתיו לכהן ברבנות במחנה שווביישהאל וכן הנהיג את המחנה עד שעזב את גרמניה.

פרק סב.

ברבות הימים קרה שוב משהו בהידנהיים ואיך ניצולו בס"ד

כאשר ארכו לנו הימים בהידנהים, והאנשים התרגלו שם לחיים יותר טובים, לא הסתפקו כבר, במנת חלקם שקבלו כל חודש מאת האוננרה, כי רמת החיים עלתה ביותר, התחילו כמעט כולם לעסוק במסחר, הגם שלסחור במחנה היה נגד החוק, אבל מים גנובים ימתקו, עשו מי בסתר ומי בגלוי, לא פעם כאשר בא המושל הצבאי והמזכירה שלו, בערב לבקר אותי בביתי, בכמה עניינים, ובדרך אגב השמיע באזני שהוא לא רוצה לבוא אלי ביום מפני שידוע לו מן המסחר המתנהג במחנה ואני עושה את עצמי כלא יודע, מפני הכבוד, בכל זאת ביקש ממני להזהיר אותם שלא יעשו מעשיהם כל כך בפרהסיה, ולא זו בלבד שלא נזהרו, אלא שהמסחר הלך וגדל מיום ליום, לא רק בקמעונות אלא גם בסיטונות ובפרסום רב שהקול נשמע גם מחוץ למחנה, עד שהגיע הדבר לשיאו והמיטו צרות על עצמם ועל אחרים.

ביום בהיר אשר אנשים הביאו מכונת משא מלאה עם עורות למחנה, וכאשר נודע הדבר למושל הצבאי המחוזי אשר בעיר ליפהיים הרחוקה מהידנהים בערך 30—40 ק"מ, שלח שני קצינים מהמשטרה הצבאית לעשות חיפוש במקום שפרקו את העורות, הקצינים חששו מללכת לבד עד ששאלו תחילה את ראש המשטרה היהודית שבמחנה האם יכולים הם לעשות חיפוש, האם לא יתנגדו החשודים, ואם לא יתקפו אותם, הוא השיב שהוא מקבל על עצמו את האחריות על זה שלא יקרה להם כלום, אז בקשו ממנו שגם הוא יתלווה אליהם.

ויהי כאשר רק דרכו על מפתן ביתם של החשודים התקיפו אותם והתנפלו עליהם, והמטירו עליהם מכות נמרצות לאחד הקצינים שברו את שיניו, והורידו את שעון הזהב מידו ופצעו את הקצין השני בפניו עד זוב דם ממנו, והוכרחו לברוח ולעזוב את המקום.

ולמחרת בשעה חמש בבוקר הקיפו המשטרה הצבאית את המחנה בטנקים ובכל מיני נשק כבד, והכריזו עוצר ברמקולים, וכל אשר יצא מפתח ביתו החוצה דמו בראשו וימות, והתחילו לעשות חיפושים בכל בית ובית במחנה ובכל חדר חדר חתכו את הכרים ואת הכסתות לחפש בתוך הנוצות ובכל זווית ובכל חור, ולא היה בית אשר לא מצאו שם עוברי עבירה על חוקי הממשל הצבאי לא נשאר בכל

המחנה בית — חוץ מביתי — אשר— כשראו את השלט על הדלת עזבו את הבית — אשר לא נחבל על ידיהם, ובכל הרחובות עמדו הכן עם נשקם לשמור על היוצאים מפתח ביתם.

ואיש אחד במחנה מאודים הניצלים מאש הנאצים אשר כבר היה בידו מוכן אישור מיוחד להיכנס לארה"ב אל קרוביו שחיכו כבר עליו בכליון עינים, לא יכול להתאפק בבית מפני הפחד שלא יבואו השוטרים ויקחו אשר לו שהכין לנסיעתו ויחרימו אותם. סיכן את עצמו ויצא עם כמה דברים שלקח להחביאם, וכאשר השוטר הרגיש בו, ירה בו והרגו במקום, וכתוצאה מהחיפושים אסרו עשרים אנשים עבור עבירות חמורות מאוד, (והשתיקה יפה מלפרסם) אשר למחרת נודע ממאסרם, כמובן נודע מן האסון הנורא שהרגו את האיש ונזדעזע מזה כל המחנה, והרוחות במחנה נסערו מאוד ורעש גדול הרעיש את אנשי המחנה להתקומם נגד המשטר הצבאי, וכאשר הרגישו בזה אנשי המושל הצבאי המקומי שהמצב מסוכן מאוד איום ונורא, הודיעו מיד למושל הצבאי הגנרל קלעי הממונה על כל צבאות ארצות הברית בגרמניה, ושלח מיד את באי כוחו הם הפרופ' ד"ר האבר הממונה מאת הנשיא טרומן על כל ענייני היהדות ואת המיג'ור הימן להשקיט את הרוחות ולהשתלט על המצב שנוצר.

למחרת ביום ששי באו הידנהימה בבוקר ותכף נתכנסו הנ"ל עם הועד המקומי, ושלחו גם אלי להזמין אותי לבוא להשתתף בהישיבה, העומדת להתקיים מיד.

על סדר היום היה קודם כל מתי לסדר את הלוויה של ההרוג, ומי מהוועד יקבל על עצמו את האחריות שהלוויה תעבור בשקט, היו גם דרישות מהוועד המקומי אחרי בואי שמה, פתחו מיד את הישיבה, והועד המקומי השמיע מיד את הדרישות שיש להם לבאי כח המושל הצבאי והויכוחים התחילו בין באי כוח הועד המקומי לבין באי כוח הממשל, פרופ' ד"ר האבר ומיור היימן, והויכוחים נמשכו שעות בלי גבול ובלי סוף, כי באי כח הממשל לא יכלו לקבל דרישותיהם של חברי הועד המקומי שלא היו לכבוד הצבא של ארה"ב, ולא היו מביאים שום תועלת גם להדורשים אותם. וכאשר כבר הגיע חצות היום ואף אחד מהצדדים לא זז ממקומו כל שהוא להתרכך, אז פנו שני הצדדים אלי ושאלו אותי למה הרב לא לוקח חבל בכל הוויכוחים הארוכים האלו, להציע איזה פשר דבר משלו.

נעניתי להם, ואמרתי אין בדעתי להתווכח אף לא להציע פשרות להמתווכחים, אבל רצוני לחוות דעתי בעסק ביש הלזה, והתחלתי בזה.

האמת ניתן להגיד ואם כבוד מעלתכם לו שמענו, אגלה לכם את אשר בלבבי,

יכול להיות שאיזה צד מהצדדים, גם אפשר ששני הצדדים לא יהיו מרוצים ולא יסכימו לדעתי, אבל האמת חביבה עלי מן הכל, ונגד מלכים אדבר ולא אבוש.

ראשית כל עלינו לדעת ולהבין היטב, עבור מי נשלחו לגרמניה צבאות ארה״ב בשבילנו: לא! הם באו להלחם עם השונא הגדול של האנושות כולה, והעיקר כל מה שבאו לעשות, באו רק לעשות לצורך עצמן עמם וארצם, ואף אחד משני הצדדים לא יכחיש זאת, ואין עליהם על זה שום עוולה מצד פעולותיהם, כי כל אחד קודם כל קרוב אצל עצמו ועבור עצמם שפכו בניהם את דמם.

רק בהזדמנות כשבאו וכבשו ארצות האויב, ובהם מצאו את מחנות ההשמדה ובהם חולים מדוכאים העבירו אותם לבתי חולים לרפאותם ע״י הרופאים הטובים שלהם ובתרופות הנחוצות שבידם ויישר כוחם וחילם בעד כל זה.

כמו כן מצאו שמה אנשים ערומים ויחפים הלבישום והנעילום, אנשים רעבים וצמאים, האכילום והשקום מכל טוב אשר בידם וברשותם.

כמו כן מצאו אנשים בלי קורת גג לראשם, גרשו את הנאצים מביתם והכניסו את אלו האודים המוצלים מאש התופת כבשני ההשמדה, והצילום והכניסום לבתיהם דברים גדולים ונעלים מאוד עשו לנו צבאות ארה״ב בזה ואף אחד מאתנו לא יכול להכחיש כל זה.

לכן צריכים אנחנו ומחוייבים להכיר טובתם ולהביע להם תודתנו מעמקי לבבינו, על יושר מעשיהם אשר אין ביכולתינו לשלם להם גמולם בעד זה.

ואת חוטי האהבה אשר הושיטו לנו צבאות ארה״ב בעת צרה ומצוקה, מוטל עכשיו על כולנו להתאמץ בכל כוחנו לחזק את האהבה והידידות עד אשר מהחוטים האלו של אהבה שהושיטו לנו יתהוו חבלים עבים וחזקים לבל יקרעו לנצח, וכן היא מדת הצדק והיושר, ולא ח״ו להיות כפויי טובה ולשלם רעה תחת טובה חלילה וחס.

ואם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו גם הלאה אלא מה הלא אין אנו יכולים להצדיק מעשה רע אשר לא יעשה בשום פנים ואופן. ואחרי שאסור לנו להאשים ע״י מעשה הרע הזה את צבאות ארה״ב בכללם ולא את המושל הצבאי המקומי ואין צריך לומר שאסור לנו להאשים את ממשלת ארה״ב כי כולם לא היו ידם בזה לרעה והם חפים מפשע זה שנעשה ע״י איזה חיל בלתי אחראי אשר עשה על דעת עצמו בלי לראות את הנולד, את אותו החיל צריכים אנו לדרוש מהמושל למצוא אותו ולהעמידו לדין על אשר פעל ועשה להעניש בלי להזהיר תחילה.

כל אשר אמרתי זה רק צד אחד של המטבע, והמשכתי, עכשיו צריכים להפוך את המטבע ולראות אותה בצד השני, נגיד שאתם לא מסכימים עמדי ואתם עומדים להרעיש עולם ומלואה להאשים בכל כוחנו את צבאות ארה״ב ע״ז, הם לא יכנעו לפניכם להשפיל כבודם וכבוד ארצם בעיני שונאיהם אשר נצחו אותם ונעשו כעפר לדוש תחת רגליהם, וישתדלו להצדיק את עצמם במשהו, שוב יתחילו לעשות חיפושים כמו שכבר עשו וגילו נסתרות כמו כן יעשו בעתיד מדי יום ביומו וימצאו כל פעם עוברי עבירה, כי הקהל לא יתאפקו מלסחור בכל הדברים האסורים והתוצאות תהיינה קשות ומרות, ויפרסמו הכל בכדי להוקיע אותם לעיני השמש מכל הנעשה במחנה, בכדי להצטדק, ויתנו עדיהם ויצדקו, ויאמרו אמת שהמשלם רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו, ואיזה תועלת יגיע לכם מזה, זאת היא מה שמצאתי להגיד לפניכם.

ומה שאתם לא רוצים לקבל האחריות שישרור שקט בעת הלווייה שהעם לא יתקומם, אם אתם מרגישים שאין בכוחכם לעשות זאת ולקבל זאת עליכם לא יכריחו אתכם והצדק אתכם. אבל אני מקבל על עצמי אחריות מלאה על זה, ובבית הכנסת אשר יביאו שמה את הארון עם הנפטר, בעזה״י אנאום לפניהם ואסביר להם את דברי הנאמרים באמת, ואני בטוח שלא יהי׳ פוצה פה ומצפצף.

וכאשר סיימתי את דברי כמעט כולם הסכימו אתי, וסגרו את הישיבה, והד״ר ווינשטיין מנהל הועד המקומי הזמין את האורחים החשובים לארוחת צהרים.

אבל לא קבלו את הזמנתו, ואמרו לא נסעוד רק אצל הרב וכן סעדו אצלי ביחד עם כל בני משפחתי, ועשו להם תמונות אתנו יחד. והפרופיסור האבר הביע לי תודה, ושלח אלי מכתב תודה מהמטה הכללי של צבא ארה״ב מהיידלסברג אחרי שנפרד מאתנו וחזר להיידלסברג (המכתב עדיין תחת ידי).

והמיור היימן נשאר לשבת אצלי כדי להיות נוכח הוא ועוד קציני הצבא ביום ראשון בעת ההלויה, וכאשר נאמתי לפני הנאספים בבית הכנסת הגדול שהיה מלא מפה אל פה, ושם ארון הנפטר והקהל הי׳ גדול מאוד, והכל עבר בשקט גמור, וכאשר סיימתי לנאום ביקש ממני המיור היימן שאכין לו בכתב את הנאום שהם רוצים להדפיסו בעתון של צבא ארה״ב שלהם, למחרת מסרתי לו בכתב הכל בדיוק כמו שנאמתי בעל פה והדפיסו את זה, גם שלח לי ממטה הכללי של הצבא מהיידלסברג מכתב תודה (גם מכתב זה עצמו תחת ידי).

אבל בזה עדיין לא נגמרה הפרשה העגומה הזאת, כי כל העצורים הועברו למבצר הגדול אשר בלודוויקסבורג על יד שטוטגארט.

פרק סג.

איך שהצלחתי לשחרר כל העצורים אחרי ביקורי הקצר

הוועד המקומי פנה אלי היות שנשיהם, בניהם וטפם של האסורים לא נותנים להם מנוח, לעזור להם ולהשתדל עבור האסורים, והועד בעצמו היה אובד עצות בענין. לכן הם מבקשים ממני לעזור להם, לעשות משהו. אמרתי אלך אל המושל הצבאי המקומי, בלע"ז מיליטר־גוברנר, להתיעץ אתו במה להתחיל וכאשר נכנסתי לפנים והמושל המאיור קליי קבל אותי, ראיתי שההשגחה העליונה האירה לנו את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה, והרבה שליחים למקום, וישועת ה' כהרף עין ממש, כאשר אנחנו דברנו יחד, הופיע פתאום למשרדו, סגן אלוף ראש המשטרה החשאית והצבאית, והמושל הציג אותי לפניו, והרבה לשבח אותי לפניו בדברים שאין בי, ואני שתקתי, כי חשבתי אולי ע"י דבריו של זה תבוא הישועה עבור האסירים.

ואחרי שגמרנו כולנו יחד את השיחה בינינו, הוציא סגן אלוף הנ"ל כרטיס ביקור שלו וחתם עליה ומסר לידי, ואמר כבודו ישמור על זה, כי בכרטיס זה כבודו יכול לבקר בכל בתי הסוהר בארץ בלי מפריע.

ראיתי בזה השגחה פרטית לעזור לי בטרם יקראו ואני אענה, כי עדיין לא דברתי דבר מזה הענין עם המושל ולא עם סגן האלוף אף מלה, גם לא דברתי אחר כך עמהם מזה כלום, כי כבר ראיתי ומצאתי פתח פתוח לפני לעזרת הכלואים במבצר לודוויגסבורג. וכאשר ישבנו יחד עם סגן האלוף ושוחחנו מעניינים אחרים לגמרי, נפל פתאום מפיו של סגן האלוף הזה לספר איך שנעשה על ידו העוצר במחנה ובפקודתו עשו את החיפושים במחנה שגרמו לעצור את האנשים ולשלחם למבצר בלודוויגסבורג, היה זה ביום חמישי אחר הצהרים.

וכאשר מהסיפור שלו נודע לי כבר שאצליח בעז"ה לעשות הכל בכדי לשחררם, מיד למחרת ביום ששי בבוקר לקחתי אתי את מר קומרס, מהנכבדים במחנה ללוות אותי, כי היה בדעתי לנסוע ישר ללודוויגסבורג לבקר את האסורים שם כדי להוודע מהם במה מאשימים אותם.

בשעה עשר לפני הצהרים הגענו ללודוויגסבורג, ונסענו ישר להמבצר, נכנסתי פנימה למשרד של המבצר, ואמרתי את שברצוני לבקר אצל האסורים מהידנהים, ואני מבקש רשיון על זה, הוא שאל לאיזה מטרה הביקור, אמרתי כדי להיוודע על

איזה עבירה מאשימים אותם, ולשאול אותם את התנצלותם, וכאשר הראיתי לו את הכרטיס שבידי מהממונה שלהם על כל בתי הסוהר, הרשה לי להכנס פנימה, ושם בקשתי לתת לי חדר מיוחד, ושוטר יכניס אלי כל האסורים בשורה, כדי לאפשר לי לחקור אותם בדברים שיהיה לי צורך בהם.

הם נתנו לי חדר עם שני שוטרים למלאות את דרישותי, והביאו את כולם לפני, וכאשר הם ראו אותי נתמלאו בשמחה גדולה בחשבם שאני ודאי מיד אשחרר אותם כמו שעשיתי במשפט הצבאי של התשעה עשר אנשים שנכלאו. השקטתי אותם ודברתי על לבם שלא יפחדו, שאעשה בס"ד הכל כדי לשחררם בעתיד הקרוב. ובקשתי מהם שלא ידברו הרבה רק לענות בקיצור על מה שאשאל מהם.

רשמתי השם של כל אחד ושאלתיו במה מאשימים אותו, ובמה התנצל את עצמו אצלם, ואם מי שהוא לא התנצל יגיד לי עכשיו מה שיש לו להתנצל על האשמה אשר מרשיעים אותו. ככה סידרתי עם כולם, והבטחתי להם שאני אשתדל בכל כוחי בעז"ה לעשות הכל שיבואו מהר הביתה, ומתוך אותה תקוה נפרדתי מהם.

וכאשר נודע לי שבין האסורים נמצא גם כן ראש המשטרה היהודית של המחנה שלנו ואותו לא הביאו לפני באמרם שלא נמצא אצלם יותר, הגם שידעתי ששקר בימינם, אבל לא יכולתי לעזור לי במקום להכחישם, שלא יביא לי שום תועלת.

כאשר יצאתי מהמבצר, אמרתי למר קומרס הנ"ל אשר חיכה עלי כל הזמן בחוץ, שאנחנו לא ניסע מכאן הביתה רק ישר לעיר ליפהיים, אל האלוף אשר נתן לי את כרטיס הביקור שלו כרשיון לבקר בבתי הסוהר, אשר מטהו הוא בליפהיים ובשעה א' אחר הצהרים כבר ישבנו במשרדו. הוא קבל אותנו בסבר פנים יפות מאוד. ושוחחנו הרבה מאותו ענין, בינתיים נכנסה אשתו למשרדו ומתוך השיחה שלה נודע לי שבעלה הוא יהודי הגם שהוא לא רמז לנו מזה כלום.

וכאשר שאלתיו בענין ראש המשטרה הכלוי גם כן בלודויגסבורג ולא הביאו אותו אלי בין האסורים להפגש אתו למה? ענה ואמר לי בשום אופן לא ארשה לבקר אצלו. ואין צריך לומר שלא אתן לשחרר אותו, מפני שהוא נושא את כל האחריות על כל אשר קרה בהידנהים, כי הוא היה הגורם העיקרי במה שקבל על עצמו אחריות מלאה לפני הקציגים שהם יכולים לעשות החיפוש אצל הסוחרים שהבריחו את העורות למחנה שלנו. ובסופו של דבר הכום ופצעום ושדדו מהם את חפציהם. וגם על ידו נגרם ממילא הריגת האיש וכל הפעולות והתגובות שנעשו על ידי המשטרה הצבאית בעת העוצר והחיפושים, והנזקים שנגרמו על ידי זה

תלוים בראשו, גם הראה לי כל הדברים שמצאו בעת החיפושים במחנה כי לא האמנתי לו מה שסיפר עד שהלך אתי להראותם לי.

וראיתי דברים אשר באמת לא יאומן כי יסופר עד שראיתי בעיני (ולא אוכל לגלות) אבל בכל זאת לא אמרתי נואש, והתחלתי אח"כ להתווכח אתו הרבה עד שלחצתי אותו אל הקיר והסכים כבר לשחרר את כל האסורים בשבוע הבא, אחרי שיביאו אליו את התיקים שנפתחו להם, חוץ מראש המשטרה שיעשו לו משפט המגיע לו.

וכאשר גמר את דבריו, אמרתי לו כבודו יסלח לי על דברי אשר אדבר באוזני אדוני, כולנו יודעים שהנאצים רוצים לשכנע את העולם בכלל ואת הכובשים מארה"ב בפרט, מפני הבושה והחרפה של מעשי תעתועים ומתועבים שעשו והמיטו על עצמם הרגשה של גועל נפש מכל העולם החופשי, על כן בכל כוחם ובכל הזדמנות רוצים להראות, שהיהודים הם אנשים בזוים ושפלים פושעים העלולים תמיד לעבור על כל חוקי המדינה, ובזה הם רוצים להצדיק עצמם על מעשה פשע שוד ורצח שעשו ליהודים אשר אינם בכלל אנשים ואין העולם יכולים לסבול אותם וכל אחד יכול לעשות בהם כרצונם להשמידם עם נשיהם בניהם וטפם ח"ו ובזה עושים טובה לכל העולם.

אבל הדבר לא עלה בידם לשכנע על זה, אבל כעת אשר כבודו מאשים את ראש המשטרה היהודי וכלאו אותו במבצר על מעשה פשע, כדי לעשות משפט ראווה קבל העולם כולו. ולא עלה על דעתם למצוא מציאה כזו לתת בידם חרב להרגנו ע"י ממשל ארה"ב, לשכנע את כל ידידינו ואוהבינו וצבא ארה"ב בכללם להצדיק את מעשי רשע ופשע שעשו לעם ישראל, ולא יחשוב כבודו שרק אותנו יוקיעו בזה, אלא גם את כל היהודים שבעולם וגם יהודי ארה"ב יוקיעו בזה וגם את כבודו בתוכם.

ואפילו אם ידוע לכבודו שכמה יהודים לא התנהלו כשורה וכהוגן, כבודו מחויב להסתיר הדברים וזה יהי' גם לכבודו, וראיתי שהוא התרגש מאוד מדברי האמיתיים.

וכאשר גמרתי לדבר הרים מיד את השפופרת וקרא לנהג שלו שיביא אליו מכוניתו, ואמר אליו תיסע מיד ללודביגסבורג, שמיד ישחררו את ראש המשטרה מהידנהים ולהוליכו מיד ישר להיידנהיים שיגיע שמה עוד לפני השבת, כמו כן נתן לי כתב שמיד אחרי השבת ישחררו את כל האסורים כולם, וכן עשו אחרי השבת מיד חזרו כולם לבתיהם לשלום, ברוך מתיר אסורים.

כאשר אני כותב דברים אלו זלגו עיני דמעות בראותי דברים נפלאים אשר

עשה ה׳ לנו, בשרתי צדק בקהל רב, צדקתך לא כסיתי בתוך לבי, אמרתי אספרה שמך לאחיי ורעיי לבניי ובנותיי, לנכדיי ולנכדותיי שיחי׳ בתוך קהל אהללך, לא נכחד מבניהם לדור אחרון, בנים יולדו, יקימו ויספרו לבניהם ולא ישכחו מעללי השם אשר עשה לעינינו, ומצוותיו ינצורו לעד לעולם.

פרק סד.

האדמו״ר מויזניץ זצל״ה פנה אלי לסדר לו היתר כניסה לגרמניא

אחרי שנודע ברבים המעשים הנ״ל ותוצאותיהם, התחילו אנשים שהיו זקוקים לעזרה מהממשל הצבאי ולא מצאו הדרך להתקשר אתם רק על ידי, פנו אלי, כמו כן פנה אלי האדמו״ר הר״ר חיים מאיר האגער זצלה״ה מויזניץ שהיה גר בשיכון ויזניץ שעל יד בני ברק, אשר היה אז אורח באנטוורפן, והיות שהי׳ לו הרבה מחסידיו ואנשי שלומו בגרמניא, והיה חפץ מאוד לבקר אצלם, אבל לא עלתה בידם אחרי השתדלותם לקבל עבורו אישור כניסה לגרמניה הכבושה ע״י צבאות ארה״ב כי המושל הצבאי התנגד לתת האישור, ואנשי שלומו הודיעו לו שאין עצה לקבל אישור רק שיפנה בעצמו אלי, (ככה סיפר לי האדמו״ר בעצמו בהגיעו) וכן פנה אלי טלפונית מאנטורפן וביקש ממני שאסדר לו אישור כניסה, הבטחתי לו בס״ד לסדר לו, ושלחתי מיד את בני דוד נר״י במכונית שלי להיידלסברג מרחק מהידנהים להידלסברג מצד אחד חמש מאות ק״מ, והביא בידו את האישור, העברתיו להאדמו״ר לאנטוורפן.

וכאשר קבל את האישור טלפן אלי עוד הפעם שמבקש סליחה על ששכח להגיד בפעם הראשונה לבקש את האישור גם עבור חתנו הרב ר׳ נפתלי שליט״א (המנהל ישיבה כעת בנתניה) המלוה אותו בנסיעותיו ונמצא גם כן באנטוורפן, בכן הוא מבקש לסדר גם עבורו אישור כניסה.

שלחתי עוד הפעם את בני דוד נר״י במכונית להיידלסברג והביא את האישור והעברתיו לאנטוורפן, וכאשר קבל האדמו״ר את האישור הודיע לי את יום בואו למינכן. הכנתי לו קבלת פנים נהדרת כיאות לכבודו המונים זרמו לרכבת לקבל פניו בשירה וזמרה בערב בלפידי אש, ואחרי בואו הודיע לי מטרת בואו שירה אבן פינה על יד בני ברק במקום שיקראו את שיכון ויזניץ והוא מתכונן לבניה,

לקחתי ממנו תמונה שלו ממקום שהוא עומד ומניח את אבן הפינה, והדפסתי זאת בעתון שלנו „קול ישראל בגולה" שהופיע על ידי במינכן מטעם האגודה שלנו, עם מאמר בכל העמוד הראשון בתעמולה רעשנית שעשתה פירות, ונשאר בערך שבועיים במינכן בחנוכה, וכנראה שהצליח שמה ב"ה גם בערים הגדולות בגרמניה, והגם שהאישור היה רק על חודש ימים נשאר שמה בערך ששה שבועות.

פתאום באור ליום ששי, בשעה שתים עשרה התחיל הטלפון לצלצל בלי הרף עד שכולם נתעוררו, וסיפר לי אחד מחסידי ויזניץ בטלפון שהאדמו"ר שליט"א נעצר בפרנקפורט מחמת שנשאר בגרמניה אחרי שכבר פג האישור שקיבל והוא מסר לאנשי שלומו שיפנו מיד אלי.

שלחתי מיד לעורר לאחד מחסידיו בשם ר' בנציון טאבאק נר"י, הגר כעת בארה"ב, ואמרתי לו שהענין דחוף מאוד, שיסע בשעה א' אחר חצות להיידלסברג אל ההויפט קוואטיר — מטה הכללי של צבאות ארה"ב בגרמניה ומסרתי לו מכתב אליהם, בהתנצלות שהגם שאני יודע שדבר זה לא שייך אליהם, אני בטוח שהם יודעים הכתובת הנכונה אשר לשם צריכים לפנות בענין הזה אבל אני מבקש בכל זאת שיואילו בטובם להשפיע שמה לשחרר מיד את האדמו"ר מויזניץ עם חתנו שליט"א שנעצרו בעיר פרנקפורט.

האיש הנ"ל מילא את שליחותו בשלימות ושמה במטה הכללי מילאו את בקשתו, ובערב שבת בצהרים קבלתי כבר טלפון ששחררו אותם, ברוך מתיר אסורים.

אחרי הדברים האלו התחלתי כבר לחשוב איך להתכונן לעלות לארץ הקדושה הגם שלא הייתי מוכן עדיין כי לא היה לי האמצעים לנסיעה אבל אמרתי עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדך גם הלאה אל תטשינו לנצח.

פ ר ק ס ה .

איך הזמין לי השי"ת אפשרות להכין את עצמי לנסיעה ע"י גילגולים שונים

שלמה המלך ע"ה אמר, מתן אדם ירחיב לו הרודף צדקה וחסד, חיים ימצא וצדקה וכבוד, כבר זכרתי למעלה שבמשך הזמן אשר ישבנו בהידנהים, עלה רמת החיים למעלה, ואלו אנשים שלא הספיק להם המנות שקבלו מהאוננרה מידי חודש

בחודשו, התחילו לעסוק במשא ומתן והרויחו הרבה, למרות שלא הרשו עפ״י חוקי המדינה הכבושה מצבאות ארה״ב, ואנחנו ישבנו בחיבוק ידים, כי איך אוכל לעבור על חוק הצבאי שאסרו את המסחר, והכסף שהיה לנו מהחוץ היה הולך וכלה.

פעם נכנס אלי יהודי גרמני אזרח שלהם מלפני המלחמה שניצל ממחנות ההשמדה להתיעץ אתי אחרי שהשקיע כסף אחרי המלחמה לבנות בית חרושת עבור עיבוד עורות, עם שותף שעשה אתו חוזה שותפות, כפי שנראה לו רוצה השותף לצאת מגרמניה, והוא רוצה שאני אסלק אותו ולשלם לו בעד חלקו בשותפות ואני — אמר לי היהודי — אין לי יותר כסף ואי אפשר לי לשלם לו את המגיע לו ובקש ממני עצה איך לסדר אתו את הענין אולי יכול אני לדבר על לב שותפו שישאר בהשותפות, והאיש בכה לפני ממש וניכרים דברי אמת ולא ראיתי עצה עבורו, אמרתי לו יש לי עדיין איזה סכום כסף אני אלווה לו את הכסף כגמ״ח עד שיתחיל להוציא רווחים מבית החרושת שלו, וישלם לי מעט מעט את החוב בחזרה. ובכסף הזה שיקח ממני יסלק את שותפו.

האיש שמח מאוד ע״ז ונתתי לו סכום כסף בדולרים וסילק את שותפו. אחרי כמה חדשים בא אלי האיש ואמר שעדיין אין לו כסף להחזיר לי אפילו בשיעורים ולא רוצה להיות אלי משלם רעה תחת טובה, אם אני מסכים יקבל אותי לשותף בביהח״ר שלו, על עשרים וחמשה אחוזים אחרי שראיתי מצבו הקשה הסכמתי לזה ועשינו אצל עורך דין חוזה שותפות, והוסיף ואמר היות שהוא צריך לקבל סוכנים לשווק לו את העורות שייצר בבית חרושת שלו, היה בדעתו נכון לפתוח חנות במרכז העיר בסיטונות למכירת עורות, בלי סוכנים, אבל לזה צריכים רשיון ממושל העיר הצבאי, ולו אין רשיון כזה, ואמר שהוא עסוק מאוד ואין לו זמן לטפל בזה.

וכן אמר שהוא מוכן לעשות החנות שותפות עם בניי לפתוח את החנות הזה והם יטפלו לקבל רשיון כזה אמרתי לו שאני אביא לו רשיון כזה אבל איך יכנסו בניי לעסק כזה אם אין להם כסף להשתתף אתו. אז אמר אם רק יהי׳ לנו הרשיון בידינו יכולים לקבל בבנק בשטוטגרט כסף הנחוץ לעסק הזה, השתדלתי וקבלתי הרשיון, ושכרנו חנות במרכז העיר, וכשהגיע הזמן להביא את העורות מביהח״ר אמר האיש שעדיין לא נגמר הביח״ר וצריכים בנתים להביא סחורה ממקום אחר, כלומר פשוט כמשמעו, לקנות עורות ולמכרם בחנות, אבל אז היה קשה מאוד לקנות עורות כי הבתי חרושת לא רצו למכור, רק להסוחרים הוותיקים שקנו אצלם לפני המלחמה.

בינתים קבלנו הלוואה בבנק בשטוטגרט על שמי בסך חמשת אלפים מרק, וגם השותף קבל הלוואה כזו והשיג לקנות סחורות בניי נר״י ניהלו את החנות

ובעז"ה הי' להם הצלחה גדולה, לא הי' בעיר רק עוד חנות אחת כזו של גרמני ובמשך הזמן כאשר ראו הקונים הגרמנים את השרות הטוב והיו שבעי רצון מאוד, בעיקר הי' אצלם המשקל, כאשר שקלו אח"כ את הסחורה שקנו אחרי כמה ימים וטבע של העורות להתיבש, ולמרות הכל היה להם עוד תוספת במשקל, פרסמו הקונים בעיר שהיהודים יש להם סחורות טובות ומשקל טוב ויותר בזול. התחילו כמעט כולם לעזוב את החנות הגרמני ובאו לקנות אצל בניי.

וכאשר הגיע זמן פרעון של השטר על החמשת אלפים מרק לגובריינא לפלקס־בנק בהיידנהים, וכאשר שלמו את השטר למחרת בא מנהל הבנק לחנות, ואמר לבניי למה לכם להביא ממרחק לחמכם ללוות בשטוטגרט, אנחנו ניתן לכם רשות להוציא שיקים מבנק שלנו עד סכום של מאתים אלף מרק, וכל יום תכניסו את הפדיון לקופת הבנק שלנו. תקבלו מיד פנקסי שיקים, ואנחנו נשלם בעדכם כל השיקים שתוציאו.

בניי הסכימו לזה, ולא הצטרכו יותר לדאוג עבור כסף ולא נצלו אף פעם אפילו רבע מסכום שהבנק אישר לנו. והפדיון בחנות הלוך וגדל מחודש לחודש והכל התנהג עם הבנק כשורה.

ביום מן הימים בא המנהל של הבנק אל החנות והודיע לבניי, שקבל הוראה חדשה שמהיום והלאה אסור לבנק לעשות עסקות כאלו לכן הוא מבקש שעד ארבעה עשר יום ישלמו לבנק את כל החוב המגיע להם, וכאשר באו בערב מהחנות הביתה סיפרו לי את הדבר הזה. אמרתי אל תחכו עד ארבעה עשר יום שהגביל לכם, רק תמכרו מחר מהמטבע זר אשר בידי ותפרעו להם מיד כל החוב המגיע להם וכן עשו.

למחרת שוב בא מנהל הבנק לחנות ואמר להם שהיום היה להם ישיבה בהבנק ואמרו אחרי שהספקתם לשלם מיד את כל החוב לפני הזמן שנקבע לכם, החליטו לאשר לכם שוב למשוך שיקים כמקודם, מאוד נפלאתי על הענין הזה. אחרי שידעתי שכמה סוחרים יהודים מהיידנהיים אשר השתדלו לקבל הלוואה מהפלקס־בנק בסך של חמש מאות מרק וכולם קבלו תשובה שלילית.

פרק סו.

ההשתלשלות עם שותפי של ביהח"ר והתוצאות

כעבור זמן מה ביום אחד בא השותף ואמר לנו שהגיע הזמן לנסוע לבית המשפט לסדר את הטאבו עבורי על העשרים וחמשה אחוזים של בית החרושת,

לפי חוזה השותפות שלנו נסעתי לביהמש״פ אבל השופט סירב לרשום אותי בטאבו כשותף יען שאין לי אזרחות גרמנית, כמו שיש לשותפי וכאשר שמע השותף את הדברים האלו, אמר אלי כדי לפצות אותי יעבור חלקו בחנות אלי, כדי שאבטל את חלקי של העשרים וחמשה אחוז בבית החרושת שלו. וכן סדרנו הדבר חלקי בביהח״ר העברתי אל השותף וחלקו בחנות העביר אלי, ונחסל בינינו כל השותפות הוא ניהל בעצמו הבית חרושת ובניי ניהלו בעצמם את החנות והכל התנהג בסדר והרווחים נתרבו מיום ליום יעמוס לנו תלי״ת.

ביום אחד מן הימים היה זה ביום ששי אחרי חג השבועות שנת תש״ט, בבוקר אחרי תפלת שחרית כאשר באתי הביתה, פתאום נפל ברעיוני ואמרתי לאשתי תחי׳ יש לי חשק גדול כבר לעלות ארצה ולחסל את החנות, אשתי תחי׳ הסכימה עמדי לזה, ומיד צלצלתי לחנות לבניי נר״י ואמרתי להם את אשר החלטנו הם שאלו מה יהיה עם החנות, אמרתי להם לפי דעתי שאתם תצלצלו להסוחר הגרמני שיש לו ג״כ חנות כזה והוא סבל הרבה מהחנות שלנו שרוב הקונים שלו עזבו אותו ובאו אלינו כאמור לעיל.

ותגידו לו שאנחנו רוצים למכור את החנות עם כל הסחורה הנמצאת בה, ואם הוא לא יסכים לקנות מאיתנו תגידו לו שתמכרו את החנות לסוחר אחר מעיר הסמוכה וואסער־אלפינגן, ואז יהי׳ לו לתמיד מי שיתחרה אתו ולא ישתלם לו הדבר.

הם עשו כאשר אמרתי להם, וכעבור כמה שעות צלצלו אלי שכבר מכרו את החנות עם כל מה שבתוכו והקונה שלם מיד עם שיק את כל הסכום. והם חתמו לו שאסור להם שוב לפתוח חנות כזה בהידנהים הבנק כבר היה סגור ולא יכלו להוציא את הכסף לפני השבת.

ובמוצאי שבת הודיעו ברדיו שאף אחד לא יכול לדעת זאת, את שמחיר העורות ירד בבורסה בארבעים אחוז, אבל הקונה כאשר שמע זאת ברדיו ירידה כזו בשער העורות וההפסד הגדול שיגיע לו הבלתי צפוי מראש כמעט שנשתגע ונתן הוראה לבנק שלא לשלם את השיק. וכן התחילו בבנק לסרב מלשלם את השיק, וזה היה אחרי שאנחנו כבר סילקנו לבנק הכל מה שהגיע להם מאתנו. ובניי טענו הלא אין אחד מאתנו בארץ לא יכול לדעת זאת, ואם היה הדבר להיפך אם המחיר היה עולה ומתיקר היה הקונה מוסיף לנו כלום אחרי שכבר קבל הסחורה ושלם בשיק, וכי היה עולה על דעתנו לתבוע ממנו הוספה אחרי גמר המקח והתשלום שכנעו את מנהל הבנק ושלם את השיק.

ראינו בזה עין בעין הנהגתו של הש״ת עלינו לטובה בכל דרכינו ונתן לנו פתאום הזדמנות כזה למכור העסק הטוב בדיוק באותו היום לפני שירד השער ונגמר

הדבר חיש מהר בכי טוב, כדי שנכיר היטב הטובות שעושה עמנו יתברך שמו. ברוך הטוב והמטיב הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב, וכן יה״ר שיגמלנו כל טוב סלה, כדי שנוכל להתכונן לעלות למקום שנכספה וגם כלתה נפשנו בתשוקה גדולה לעלות כבן אל חיק אמו. כמו שמצינו בסוף מסכת כתובות שהאמוראים הקדושים כאשר עלו ארצה היו מנשקים אבניה ועפרה. אבל אונס רחמנא פטריה. כי לפני המלחמה לא היה לנו שום אפשרות לעלות אף שזה היה חפצי וכל מגמתי מעודי.

עד הנה עזרונו רחמיך וחסדיך הרבים להכין לנו את האמצעים המעמידים את האדם על רגליו, ליישא את רגליו למקום אשר הבטחת לאבותינו הקדושים לתת הארץ לזרעם עד עולם.

וכן אני תפלה לד׳ שתעזרינו לעלות בשעה טובה ומוצלחת בריאים ושלמים וחזקים עם כל טוב, ולהאריך ימינו על הארץ הטובה בארצנו הקדושה לקיים מצוותיה התלוים בה עד ביאת משיחנו בתוך כלל ישראל אמן כן יאמר השם.

פרק סז.

ההכנה לעליה והתפלה שנזכה לעלות

כאשר הגיע עת דודים להתכונן לנסיעתנו הנעלה התקשרתי עם אחד מהקבלנים בירושלים עיה״ק, להכין לי דירה בעיר ה׳ שמה. המקום אשר בו פתוחים שערי שמים לעמו ישראל מיום שבא בו אברהם אבינו ע״ה עם יצחק בנו לעקוד אותו לעולה על גבי המזבח אשר על הר המוריה, ושם פשט את צווארו למסור את נפשו לד׳. ומאז בחר ה׳ המקום לבנות שמה מקום מקדשנו, וגם בחרבנו עוד ידו נטוי׳ עלינו, ודודי שלח ידו מן החור, ומעי המו עליו בשמעי וביודעי שקול דודנו דופק, פתחו לי, והנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים, כי הנה הסתיו עבר וקול התור נשמע בארצנו התנערי מעפר קומי וכולנו עומדים ומצפים בכליון עינים, לשמוע פעמי רגליו של משיח צדקנו. ולחזות במחיית עמלק ראש צרינו. וקול שאון מעיר, קול מהיכל השם קול משלם גמול לאויביו, כי חלה וגם ילדה ציון את בניה, את ירושלים שמחו וגילו בה כל אוהביה והתענגתם מזיו כבודה וראיתם וישׂ לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה, ונודע יד ה׳ את אוהביו, וזעם את אויביו, ועמדה רגליו ביום ההוא על הר הזיתים להשיב בחמה לצריו,

באפו וגערתו בלהבי אש יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו באמור לציון מלך אלוקיך.

ההכרח לא יגונה על ידכם קוראים אהובים, בניי ונכדיי היקרים והחביבים שיחי׳ על אשר הפסקתי באמצע למען אהבת ירושלים הבוערת בלבי מנעורי, ועכשיו נחזור לענין.

אחרי כל ההכנות שלחנו כל המטלטלין שלנו ע״י הסוכנות אשר במינכן, ובאותו הזמן קבלתי הודעה מאת הממשל הצבאי אשר ניתן צו לחסל את המחנות בגרמניה כאשר כבר נפתחו שערי ארצנו וקבעו זמן ויום לסגירת המחנה בהידנהים ליום שבעה באב תש״ט, וכן באותו היום יצאו כולם ועזבו את המקום.

ורק אנחנו איחרנו מעט כי בערב תשעה באב כבר נתרוקנה המחנה ולא נשאר בה איש, חוץ ממשפחתי שהיינו מן המאספים את המחנה וביום ח׳ באב ארזנו את החפצים שנשארו להטעין אותם על מכונת משא. הקינות בליל ט׳ באב אמרנו ביחידות אני ובניי שיחי׳, כי יתר אנשי ביתי כבר עברו בבוקר למינכן, וביום ט׳ בבוקר התפללנו ואמרנו קינות ביניינו לבין עצמינו ואח״כ ויהי בנסוע ויצאנו לשלום למינכן, וישבנו שמה עד עת בוא דברו יתברך שמו לאמור לנו. כה אמר ה׳ גואלך מדריכך בדרך תלך. צאי מסיביריה לגרמניה ומגרמניה בקול רינה ותודה לעיר ה׳ שמה בה בחר לו ואווה למושב לו בתודה וקול זמרה.

את הימים הנוראים בילינו במינכן ושם חגגנו גם את חג הסוכות ואת הסוכה בנו לנו חינם העמלקים הגרמנים הארורים הם העמידו אותה בגינה של הבית אשר בו גרנו.

ובחודש כסלו תש״י קול מבשר ואומר קבלו בניך קול מושיעים לעלות להר ציון, ובשעה טובה ומוצלחת יצאנו את מינכן והגענו לשלום לעיר בארי אשר באיטליא, ויסעו מבארי ויחנו בברלטה, שבועיים ישבנו שמה לא היה קל כל כך בשבועיים האלו גלות ממש, עד שעברה אניה מברזיליה ירדנו לאניה זו ביום ג׳ כ״ב לחודש כסלו תש״י ובליל ששי היה נר ראשון של חנוכה, באניה זו היה קשה מאוד קבלנו חדר — יותר נכון להגיד — מקצת חדר בקומת קרקע בחדר הזה היה מאה מטות, ולא היה שם מים לעדה, אפילו לנטילת ידים והיינו צריכים לעלות בסולם ולצאת החוצה, ובחדר לא נמצא לא כסא ולא ספסל ולא שולחן, רק כל אחד ישב על המטה — נכון יותר להגיד — תוך המטה העמוקה ולהעלות הרגלים למעלה על צדי המטה, באופן בלתי נסבל. יצאתי מיד מהחדר, והסתובבתי בהפרוזדור עד שפגשתי יהודי עובר מברזיליה ושאל בשלומי ודבר אתי, סיפרתי לו את המצב בחדרי כי לא ידעתי את השפה של מלחי האניה, האיש הלך אתי מיד אל קברניט

הראשי ודבר אתו בלשונו והלה השיב הגם שידוע לו שאין חדר פנוי באניה בכל זאת הלך הקברניט עם האיש ואתי אל אחת מאנשי הצוות ובקש ממנה שתפנה את חדרה בשבילנו בחלקה הראשונה, חדר הכי טוב מכל חדרי האניה, וכן עשתה ומסרה לנו החדר ושמה כל הדברים הנחוצים לבן אדם וגם מים מתוקים לשתיה ולרחיצה, וגם לבניי נר״י נתן בחלקה שניה גם כן חדר טוב ובזה נגמר ענין זה בכי טוב ב״ה.

פ ר ק ס ח .

מה שקרה לנוסעים באניה

כאשר הגיע זמן ארוחת הערב וקראו אותנו לחדר האוכל, נשמע קול באניה שהאוכל והכשרות לא בסדר, לא רציתי ללכת שמה, ומיד באו אנשים מהנוסעים אלי לבקש שאלך לבקר במטבח, ולראות את ההשגחה המתנהלת שמה. אני בכלל לא היה בדעתי לאכול משלהם, וגם לא ללכת לבקר במטבח אבל אחר שכולם הפצירו בי כל כך, הלכתי וראיתי שרק מקומקום אחד יכולים לקחת מים ממנו לטה וקפה אחר שהיה סגור לגמרי ויתר הדברים ראיתי שאסור לטעום מהם, מהשגחה כזו שראיתי שם, ואמרתי להעביר ברמקול אשר באניה להודיע להם את כל זה, כדי שידעו כולם להזהר כל הרוצה שלא להתגעל במאכלות אסורים, וכאשר הלכו להקברניט שיכריז כל זה ברמקול, הוא בא מיד אלי ואמר לי שאם אני אכריז זאת ברמקול, יפסיד הוא עשרת אלפים דולר. והוסיף ואמר שהוא מוכן מיד לתת לכל הרוצים לאכול כשר, לתת להם סרדינים, ביצים ופירות, והוא גם מסכים שאנחנו לא נאכל ביחד בחדר האוכל עם האוכלים מהמטבח. הסכמתי לזה רק בתנאי שהבשר שנותנים להאוכלים מהמטבח ינקרו מקודם, ,,המשגיח״ שלהם כשמעו זאת, אמר לי להרשות לו רק הפעם שיאכלו בלי ניקור, ואח״כ בעתיד ינקרו את בשרם. ככה היתה ,,ההשגחה״ כביכול של הסוכנות היהודית באניה. וכאשר לא הסכמתי לזה, אז התחילו לחפש באניה אחרי מנקר. ומצאנו בין אנשינו שו״ב ומנקר. אבל הוא סירב לנקר עד שיחליפו לו את חדרו הרע באניה בחדר יותר טוב, שלא בקומת הקרקע.

עד שהסברתי לו שלא לתלות זה בזה רק קודם לנקר הבשר להציל את האוכלים הרבים לפחות מאיסור כרת של חלב ודם. וככה עלה לנו לסדר הענין למעט האיסור במה שהיה אפשר.

הנסיעה היתה בדרך כלל שקטה, חוץ מה שכמעט כולם סבלו ממחלת הים, חוץ ממני שהסתובבתי בין החולים אשר ראשם היה כבד עליהם והקיאו כל פעם והתגוללו על הרצפות בחדרם.

וביום חמישי יום שלישי לנסיעה היה הים סוער וזועף כמעט כל היום. ובלילה אור ליום ששי האיר לנו ה׳ בנר ראשון של חנוכה את אור ארצנו הקדושה שהגענו לחיפה לשלום, לפני עלות השחר בשמחה רבה לאין שיעור לשער גודל שמחת הלב.

בבוקר הורידו אותנו מהאניה, והכניסו אותנו לצריף בשער עליה — חיפה. בליל שבת ישננו על הרצפה בהצריף, לא האמנתי שאני נמצא כבר בארץ ישראל, הרוח היה סוער וסואן כל הלילה בלי הרף ודפק בכל הצדדים ולמעלה ולמטה, ובחלום כל הלילה דמיתי שאני נמצא בגן עדן. לעולם לא אשכח הלילה הזה.

והרוח לא שקט גם בבוקר עדיין עד שהרים את הגג של הצריף מעל ראשנו ולא חזר יותר למקומו ונשארנו בחוץ ונכנסנו לבנין אבנים הסמוך שהיה מלא ג״כ מפליטים ספרדיים מארצות שונות, אשר לא ידעתי את לשונם, וישבנו כל השבת אתם בצפיפות על הרצפה.

ובמוצאי שבת בא אלינו בן דודנו הר׳ שלמה בוק נר״י (ע״ה) והעביר אותנו אליו לקרית חיים ללינת לילה אחת, ומאוד נהניתי מהפגישה עם בן הדוד הזה שלא ראיתי אותו משנת תרצ״ד בעיר רודניק, הוא היה איש ת״ח שקבע לעצמו עם חברו שיעורים בגמרא בכל בוקר בעיר רודניק, והוא היה תמיד יוצא ונכנס לביתנו בעיר רודניק, הוא היה אתי תמיד בקישור מכתבים וכתב לי הגם שאני נמצא בארץ ישראל לעולם לא אשכח את השבתות אשר בילותי כל השנים אצלכם בשבת עד חצות לילה בתורה, ובשיחות נעימות מגדולי ישראל, ואינני זוכה לשבתות כאלו כאן בא״י.

ולמחרת ליווה אותנו חזרה לשער עליה, וביום שלישי כ״ט כסלו עברנו לירושלים, ובדרכי לירושלים כאשר ראיתי את הרי יהודא ערומים מעשב ומדשא ומכל עצי השדה, רק אבנים יבשים חרבים ושרופים לבי כאב לי מאוד בראותי גודל חורבנם, ובכיתי עליהם וגם נדמה לי שהם ג״כ בוכים על עצמם, מעי מעי על חלליהם לבי לבי על חלליהם, את התמונה הזו לא אוכל לשכוח.

וכאשר באתי לירושלים ראיתי העיר האבלה והחרבה הבזויה והשוממה כמעט מאין יושב, הרבה מבניניה הרוסות וראיתי גודל חורבנה לא יאומן כי יסופר, והיתה השמחה מעורבת אצלי במרירות לב, ובכל זאת לא האמנתי כי רגלי עומדות בשערי ירושלים, ואני הולך ודורך על אדמתה, התאפקתי בכל כוחי שלא ליפול

ארצה לבכות עליה ולנשק עפרה ואבניה, כי יראתי שלא אחזה כיוהרה בזה, כי ידעתי שאינני כדאי לזה, בפרט שלא ראיתי מי מהנוסעים לעשות כן, ובודאי גם אני לא ראוי לזה כעת, וימים ידברו אם יזכנו השי"ת להנות מאוירה של ארץ ישראל המחכימה.

פ ר ק ס ט.

בירור הדין מתי צריכים להודות על הנס

דוד המלך ע"ה אמר תהלים כ"ו לשמיע בקול תודה ולספר כל נפלאותך אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך. עכ"פ רואים מזה שבן אדם מחויב לספר כל הנסים והנפלאות שעשה ה' עמו והעיקר לספר אותם במקום משכן כבודו בא"י אשר עיקר השראת השכינה הק' שמה, ובפרט בשערי שמים אשר בירושלים, בהודו לד' כי טוב וכו' יאמרו נא גאולי ה' אשר גאלם מיד צר, ומארצות קבצם ממזרח וממערב, מצפון ומים, הבאים למחוז חפצם, וחכמז"ל דרשו מפסוקים האלו שארבעה צריכים להודות כמפורט בפרק ק"ז ואינני חושב שכוונו ז"ל שרק פעם אחת אחרי שנעשה לו הנס הוא צריך להודות, ברור כי בפעם הראשונה צריך לברך בשם ומלכות, וגם לאחר זמן אם הוא מגיע לאותו המקום שנעשה לו הנס צריך ג"כ להודות ולברך בשם ומלכות. כמבואר בפרק ט' דברכות.

אבל כשנזכרים מהנסים צריכים כל' פעם לתת שבח והודיה למקום ב"ה, כמו שמחויבים כל יום לזכור נסי יציאת מצרים, ולכן תקנו חכמז"ל לומר כל יום להגיד אז ישיר שירת הים אחרי קריעת ים סוף, כמו"כ מצינו שתוה"ק מספרת לנו אלה מסעי בני ישראל עפ"י ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו כדי שלא לשכוח אותם, ואת הנסים והנפלאות אשר נעשה להם בהם.

לכן רציתי ג"כ בזה לרשום לנו לזכרון בספר לי וליוצאי חלצי שיחי' את כל הטובות והנסים באמת שעשה ה' אתנו ואת המקומות שנעשו בהם, וראיתי שזה ג"כ חיוב עפ"י דין כמבואר בספ"ח שמצא שיטה אחת שהעתיקה הג' רשב"א שקייל ז"ל בעיר עכו מכתיבת יד הרב רבינו משה מאור הגולה הרמב"ם ז"ל, ומלשונו:

בליל אחת בשבת בארבעה ימים לירח אייר נכנסתי לים, וביום שבת עשירי לאייר שנת חמשה ועשרים עמד עלינו נחשול שבים לטובענו והיה זעף גדול בים.

ונדרתי עלי ששני ימים הללו אצום בהם, ואנהיג בהם תענית ציבור שלם. אני ואנשי ביתי וכל הגלוים אלי, ומצוה על בניי לעשות כן עד סוף הדורות שיצאו מחלצותם, ויתנו צדקה כפי כוחם. ומנדר שאהי׳ אני לבדי יושב בעשירי באייר לא אראה אדם, אלא מתפלל וקורא כל היום ביני לבין עצמי, וכשם שלא מצאתי בים באותו היום אלא הקב״ה, כך לא אראה אדם ולא אשב עמו אלא א״כ לאונס, וליל אחת בשבת שלושה ימים לירח סיון יצאתי מן הים בשלום, ובאתי לעכו, ונצלתי מן השמד, והגענו לא״י, ויום זה נדרתי שיהא יום ששון ושמחה ומשתה ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות.

וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת ששה ועשרים ליצירה, יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום ה׳ — ו׳ לחודש מרחשון, ובאחד בשבת ט׳ בחודש יצאתי מירושלים לחברון לנשק קברי אבות במערה, ואותו היום עמדתי במערה והתפללתי שבח לא׳ יתברך על הכל. ושני ימים האלו שהם ששי ושביעי במרחשון נדרתי שיהיה לי כמו יו״ט, ותפלה ושמחה בד׳ ואכילה ושתיה. וד׳ יעזרנו על הכל ויקוים בי נדרי לד׳ אשלם אמן, וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה במהרה אמן. עכ״ל הק׳ של הרבינו ר׳ משה בן מיימון הרמב״ם ז״ל.

על כל פנים רואים מדבריו הקדושים שלא רק למי שעשה ה׳ לו הנס צריך לזכור אותו אלא גם בשביל יוצאי חלציו ולכל הגלוים אליו. ע״כ אודה לד׳ מאוד בפי ואספר מעשה ה׳ מה שעולה בזכרוני מנעורי ומיום שקבלנו עלינו עול הגלות בעת צאתנו מעיר רודניק, באלול תרצ״ט, ועד הנה עזרונו ה׳ ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו לנצח.

פה נשלם העתקת החוברת פעם שלישי, ותודה לד׳ אורי ויישעי, יום ג׳ לסדר ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה, שבעה ימים לחודש מרחשון תשל״ה ירושלים עיה״ק ת״ו.

אברהם אליקים שיף

„ליקוטי אמרים"

ודברים שנתחדשו בעת ההעתקה במשך הזמן ואין ביהמ"ד בלא חידוש לכן שמתי מקומם אחרי סיום החוברת לפני שער ההודאות אשר אכתוב בס"ד לקמן:

אחרי שתל"ת סיימתי את החוברת רציתי במקום ההדרן עלך לכתוב כמה מילים כמו שמצינו כאשר סיים משה רבינו ע"ה לברך את ישראל בשירת האזינו וכאשר גמר את השירה הזאת אשר היא מלאה מכל טוב פשט, רמז, דרוש, סוד, ואחר כל דבריו הקדושים האלו, הוסיף עוד באמרו ויבוא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזניהם הוא והושע בן נון, ויכל משה לדבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנוכי מעיד בכם היום, אשר תצוום את בניכם לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת, כי לא דבר רק היא מכם כי הוא חייכם, ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עוברים שמה את הירדן לרשתה. למה הדבר דומה לבן שבא לבקר אצל אביו, ואביו ביקש ממנו כאשר יחזור לעירו יעשה לו איזה שליחות שמה. וכאשר הבן כבר הולך לנסוע אביו אומר לו עוד הפעם אל תשכח את השליחות אשר בקשתי ממך למסור בעירך, כי כן הטבע של האדם מה שאומרים לו בעת הנסיעה הוא זוכר תמיד וכן עשה משה רבינו עליו השלום.

לכן כאשר סיימתי החוברת התחלתי אני עצמי עוד הפעם לחזור על כמה דברים ובזה נקשרים הדברים סופן בתחילתן, וכן אנו עושים בשמחת תורה כאשר גומרים ויאת הברכה חוזרים מיד לבראשית.

וכן אני מה מאד נתפעלתי כעת כאשר סיימתי החוברת ואני קורא ושונה בה מראשו לסופו ואני מתפלא על כל מה שעשה ה' לנו, ואני רואה שלא בעבר כלבר הגביר ה' חסדו עמנו רק גם לשאוב ממנה על העתיד הכוח והעוז להחזיק מעמד ולהתקיים, כמו שמובא במדרשים ובמפרשי התורה ע"ה כשם שהוליך ה' את ישראל במדבר העמים זה יותר מאלף; ותשע מאות שנה, וכח הזה שאבנו מנסי מצרים, מקריעת ים סוף וקבלת התורה מן השמים, ועניני הכבוד ובארץ ציה איש

לא עבר, תחה לעמד דגן שמים, וכעפר שאר ומצור מים — אמר המשורר. כאמור רק ושמור נפשך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, והמן ארבעים שנה כנ"ל במדבר עם כי באר מצור התלמיד, ועוד ועוד ואמונתינו חזקה ומים רבים לא יכלו לכבות את האהבה אשר בתוכנו למקום ברוך הוא.

כי במהרה דיהדן יקוים בנו כי נחם ה' ציון, נחם כל חורבותיה, וישם מדברה כעדן וערבתה כגן השם. כי הנסים שעשה ה' עמנו מיציאת מצרים עד יציאת רוסיא ושאר ארצות אויבינו לא היו מוגבלים רק לאותה התקופה עד הנה עזרונו ה' בלבד, אלא הם מחזיקים בקרבם את כל מהלך החיים בכל זמני השיעבוד, וכימי צאתנו מארץ מצרים אשר ראינו את ידו החזקה וזרועו הנטויה, כן הראנו גם בכל המסעות והיציאות ממדבר העמים, והביא אותנו אל ארץ אבותינו שאותה הבטיח לנו ה' לנחלה לבני ישראל ולזרענו עד עולם.

משה רבינו ע"ה הרחיב את הדיבור עפ"י השי"ת בתורתנו הק' על דרך מסעות בני ישראל, לא רק לספר לנו מה שהיה בלבד, כי הסיפורים כולם הכתובים בתורה"ק אינם אלא לבוש, ותחת הלבוש הם סודות נפלאות כאמור בזוה"ק וכתוה"ק יש פ'ר'ד'ס', ר"ת פשט, רמז, דרוש, סוד, ומי שאינו מאמין שיש בהם סודות רק חושב אותם לסיפורים ת"ו הרי הוא מחסר אות ס. מפרדס ונשאר רק, פרד, וזה שאמר דוד המלך ע"ה על זה כסוס כפרד אין הבין.

ולכן לא סיפר לנו דברים שאין להם קשר עם הדור הזה רק מה שעבר על עם ישראל במסעיהם אז. אלא שמסעות בני ישראל או, הן הם המסעות של בני ישראל בכל דור ודור, והקורות אותם אז, הם אשר קרו אותנו גם אתה ורק בעבור זה אמר ה' למשה לכתוב אותם וחזר עליהם כמה פעמים. כאשר כולנו ראינו בעינינו אשר רשע ערץ ימ"ש עמד עלינו כמו המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל עם ישראל שלא ישאר מהם זכר ח"ו, הן אמת שהרג ולא חמל על חלק גדול מעמנו, אבל זממו הופר ע"י צור ישראל וגואלו והוריד אותו חיים שאולה ובהר ציון היתה פליטה. ודוד המלך ע"ה ראה זאת ברוה"ק ואמר מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת. בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי אוון — ואין זאת אלא כדי — להשמדם עדי עד וכו' צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא, שתולים בבית ה' בחצרות אלוקינו וכו' — וכ"ז כדי — להגיד כי ישר ה' צורי ולא עוולתה בו.

וכאשר אנחנו מתקרבים לקץ הימין לפעמי משיח צדקנו ממשמשים ובאים, כאשר אעתיק לכם לקמן: מספרי קודש של האר"י החי ותלמידו הר"ר חיים ויטל

זצוקללי"ה וכמו שפירש החת"ס ע"ה אל תשליכנו לעת זקנה כאשר כבר סבלנו בכל מיני עינויים קשים שבעולם כמעט אלפים שנה אל תשליכנו עתה לעת זקנה.

לכן מכל מה שעבר עלינו צריכים אנו להתאזר בכח עוז ואמונה לייחל ולצפות לביאתו אשר יקבץ כל נדחי ישראל מכל קצוי תבל לארצנו הק' ולירושלים ברחמים רבים.

וזה לשונו הק' של רבינו חיים ויטל ע"ה הנזכר שכותב בספרו ליקוטי תורה אשר קבל וכותב בשם האר"י זצוקל"ה, על הפסוק בפרשת שמות, וירא ה' כי סר לראות, כתוב בין השאר עם כל זה תבין מה שכתוב בפרשת וילך, הנך שוכב עם אבותיך וקם, העם הזה וזנה אחרי אלוהי נכר הארץ והנה מלת — וקם — הוא אחד מן המקראות שאין להם הכרע. אם מלת וקם נמשך עם מלת אבותיך שלפניו, או שמלת וקם נמשך אל מלת העם שלאחריו, או שמלת וקם תוכל להמשיך גם אל שלפניו וגם אל שלאחריו, ושניהם אמת, והוא כי משה עצמו יקום אח"כ ויתגלגל בימים הללו בדור האחרון בערב רב עצמו. וזה וקם העם הזה וזנה אחרי אלוהי נכר הארץ אשר בא ש'מ'ה שהוא הערב רב עצמו, וזה אשר בא ש'מ'ה אותיות מ'ש'ה' כי משה יתגלגל בתוכם. נמצא כי בדור הזה הוא גלגול דור המדבר והערב רב, ומשה בתוך כולם.

ובספר הנ"ל פרשת מקץ כתוב וולה"ט, ויהי מקץ שנתים ימים, בגמטריה תש"ל. רצה לומר כי בכל שנה שס"ה ימים פעמים שס"ה עולה תש"ל וכללות ואו אותיות של שס"ה שס"ה עולה תשל"ו כמנין א-ד-נ-י פשוט ומלואו עולה תרע"א וס"ה גימטריה תשל"ו והוא נקרא קץ הימין.

כדי להבין היטב דבריו הקדושים, אני אעתיק דברי גאון אחד קדוש מדבר ה"ה הגאון הצ' רי"א מקומרנא בפירושו על המצניות הנקרא „עצי עדן" במסכת עדיות פרק ב' משנה ט' בדיבור המתחיל ובמספר הדורות וכו' כותב הוא ז"ל וזה לשונו קץ הימין והקץ של „בעתה" הוא בשנת שבע מאות ושלושים ושש לאלף הששי, אבל זה הקץ האמיתי לתחית המתים של כל העולם ושל יום הדין הגדול והנורא.

אכל ביאת משיח ובנין בית המקדש אנו מחכים ומצפים בכל יום שיבוא, והוא נעלם מאתנו, ואם יתמהמה חלילה אף עד זמן הנ"ל, הרי אנו ובנינו ובני בנינו מאמינים ובני מאמינים נקבל באהבה ובחיבה גזירת עליון ויותר לא יתמהמה בשום פנים ובאין אופן, והוא הקץ הימין שאין עוד ירידה אחריו, ועתיד להתגלות לעין כל חי, סוד ה' ליריאיו.

ובניי אף שכתבתי ואחרתי לכם הקץ, זה מה שאי אפשר עוד לירד יותר, אבל באמת ביאת המשיח ובנין בית המקדש לא יתאחר כל כך, במהרה במהרה יבוא, יום ה' ובימינו תושע יהודה וישראל, עד כאן לשונו הטהור.

ויה"ר שיקיצ ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי השם ולחושבי שמו ויחקיים בנו מקרא שכתוב, הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם וכלאה הארץ דעה את ה'.

מאמר נאה לפ' לך לך

בפרשת לך לך י"ג פסוק ג' וילך למסעיו וכו' פירש"י ז"ל בשם המדרש. כחזרתו פרע הקפותיו. כאשר באתי לנחם את הרב וינשטין שליט"א שמעתי שני רבנים שישבו שמה מתווכחים מה החידוש בזה שהלך לפרוע הקפותיו, והשני השיב שיהי' כזה קידוש ה' לכן בכוונה לקח בהקפה כדי שאח"כ ישלם הקפותיו יהי' בזה קידוש ה'.

אמרתי להם לא נראה לי לנכון פירוש זה. הלא מצינו בגמרא יומא מה זה חילול ה' אם ח"ח לוקח בחנות בשר ולא משלם לאלתר, א"כ אברהם אבינו הלא קיים כל התורה כולה, ואיך עשה קודם חילול ה' לקחת בהקפה כדי לעשות את"כ קידוש ה' שישלם הקפותיו, הלא החת"ס אומר על הפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי, שאם אדם רוצה לקדש ה' צריך להסתכל קודם אם לא יביא עי"ז לידי חילול ה'. לכן אמרתי שעכשיו נפל ברעיוני הפירוש של פרע הקפותיו, כאשר אברהם אבינו ע"ה הי' צריך לצאת מן הארץ מפני הרעב, הדבר הזה הי' קשה מאד בעיניו, ועוד לזה שראג על אשתו שהולך אתה למצרים שטופי זמה, ובודאי לא הי' במנוחה נ"כ, ואברהם קיים כל המצוות ודאי שקיים נ"כ והגית בו יומם ולילה, ושמעתתא בעי צילותא כיומא דאיסתנא, אמרו חכמו"ל ולכן לא יכול הי' ללמוד תורה כדבעי, וארם שיש לו שיעורים בתורה ופעם ע"י סיבה הי' מוכרח לחסר משיעוריו, הוא חייב לפרוע את"כ כאשר דעתו תהי' צלולה עליו.

וכן אברהם אבינו ע"ה כאשר חזר והי' כבר דעתו צלולה, כאמור בפסוק ב' ואברהם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב דברים שמעמידים את האדם על רגליו, לכן חזר למסעיו לפרוע הקפותיו שחיסר בדרך הליכתו למצרים בלימודיו, ועכשיו שילם הקפותיו. ושבחו שדברי אמיתיים.

מהתנהגותו של אברהם אבינו ע״ה אנו רואים איך שהי׳ מחכה את ארץ ישראל, כאשר הי׳ לו רק אפשרות לחזור לארץ לא התמהמה כלל, ותיכף וילך למסעיו, כמבואר בספר חרדים כדלקמן:

וצריך כל איש מישראל כמו כן לחבב את ארץ ישראל ולבוא אלי׳ מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו, כי תחילת עווגינו שנקבעה לנו בכי׳ לדורות, יען מאסנו בה, שנאמר וימאסו בארץ חמדה. ובפדיון נפשנו מהרה יהי׳ כתוב ״כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו״ ושם נאמר ״אחה תקום תרחם ציון״, ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרוחיה ואבניה בבואם אליה, ומה טוב ומה נעים לשיר שיר ידידות, אשר יסד ר׳ יהודה הלוי עלי׳ באהבה רבה. תחילת השירה ארץ הקדושה יקרה חמודה וכו׳ כך אנו משוררים כל ער״ח בשמחה רבה, ומתחננים לאל שלא יגרשנו מעליה.

גם הקרובים והרחוקים אשר חוצה לה, ראוי להם שיהיו נכספים ותאבים אליה, כי כשם שבחר בהם כך בחר בא״י וייחד אותה להם, ואין נקראים גוי אחד אלא עמה. שכך פירש רשב״י ע״ה על מקרא שכתוב, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ומצינו במדרש שהקב״ה אמר לאברהם אבינו ע״ה פעם ראשונה שילך לארץ ישראל וישראנה ויחזור, ואח״כ שחזר לא נתן לו רשות לחזור ללכת לא״י עד חמש שנים, ואותן חמש שנים הי׳ משתוקק לחזור ללכת, והוא אומר זה הפסוק ״מי יתן לי אבר כיונה, אעופה ואשכונה הנה ארחיק נדוד אליו במדבר סלה״, מוטב ללון במדברות של ארץ ישראל ולא ללון בפלטראוח של חוצה לארץ, והיה תאב, ומשהורשה כתיב, וילך אברהם כאשר דבר אליו ה׳.

וקודם בואו אל הארץ לא הי׳ משתוקק, אבל אחר שבא שמה פעם ראשונה, וראה במראה הנבואה יקר הפארח קדושת הארץ, או נכסוף נכסף, וממנו נלמוד לדורות אנחנו יוצאי חלציו להיות נכספים כמותו, אעפ״י שיושביה בצער, על מנת כן נהיה שמחים ביסורין.

וזה טעם סמיכת פרשח עמלק, וביאת ארץ ישראל בפרשת כי חבוא, כמו שאמרו ז״ל ג׳ מתנות טובות נתן הקב״ה לישראל ולא נתנן אלא ע״י יסורין, ואלו הן, תורה, וארץ ישראל ועולם הבא, וכי היכי דכביאה ראשונה, בא עמלק ימ״ש, הכי נמי בקיבוץ גלויות, כשרוצים לבוא לארץ ישראל, עמלק מזדמן להם בדרך, כאשר עיננו רואות תמיד היום, ירא ה׳ וישפוט.

והתחיל בתיבת ״והיה״ אותיות ״הויה״ ואין והי׳ אלא שמחה, לכן והי׳ כי תבוא אל הארץ חהי׳ חמיד בשמחה.

מאמר נאה לפ' וירא

בס"ד. ביום כיפור התשל"ז בעת שאמרתי את עקידת יצחק אחרי ברכת השחר. עלה ברעיוני בפסוק ויקח אברהם את עצי העולה, וישם על יצחק בנו, ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו. לא זכיתי להבין למה אצל לקיחת העצים לא נאמר ויקח אברהם בידו את העצים ואצל האש נאמר ויקח בידו את האש וכו'.

ועוד. וכי לא ידעינן שלקח בידו למה הוסיף מלת בידו שאין לו פירוש, אלא ודאי לכן הוסיף מלת בידו שלקח האש ממש בידיו. א"כ קשה וכי אפשר לקחת אש בידו. היחתה אדם אש בידיו ולא יכווה.

אמרתי לתרץ, שה"דברי חיים" מביא בשם ה"נועם אלימלך" שהקשה הלא חכמו"ל אמרו עבירה גוררת עבירה וקשה א"כ עבירה ראשונה איך עשה, ואמר הוא ז"ל, שהעבירה הראשונה היתה דקה מן הדקה שכמעט אין בה ממש אבל כמו שמצינו התוחב מחט לתוך השק אין הנקב נראה וניכר כלל, אבל התוחב מחט לתוך כגד משי מיד ניכר הנקב של מחט הרק, וק"ל, וכן אמר ה"נועם אלימלך" ז"ל שצריכים לעשות תשובה על כל חטא אפי' דקה מן הדקה, ולכן הוא ה' נאה דורש ונאה מקיים ועשה תשובה על כל דבר. אפי' על שהכה בידו על שרי אמו בעת שנתנה לו הדד לפיו להניק. וכותב ה"דברי חיים" ז"ל שהכניס ידו לתוך האש כמה פעמים כדי לכפר על ידיו שציער כהם את אמו בעת היניקה. ואנחנו שמענו שגם הבעל דברי חיים ז"ל בעצמו עשה כן שהרבה פעמים נתן את ידיו הקדושות לתוך האש ממש.

הגם שאנחנו מצינו ג"כ אצל פנחס שנאמר עליו ויקח רומח בידו כאשר נכנס להרוג את המדינית, ושקשה ג"כ מלת "בידו", ודאי שבידו לקח הרומח ולא ברגליו. ועוד קשה למה כתוב רומח בלי וא"ו בתורה.

ואמרתי לתרץ כידוע יש לאדם רמ"ח אברים, והקב"ה ביקש מהאדם שיתן לו את האוזניים ואת הפה והעיניים ואת הלב ואת האות ברית קדש, ובזה נעשה אדם השלם בכל רמ"ח אבריו.

וחכמו"ל אמרו רשעים הם מסורים ביד לבם, אבל הצדיקים לבם מסור בידם, ואז נבר כל הרמ"ח אבריו בידו, ולכן כאשר פנחס רצה ללכת לקנאות קנאת ד' פחד לנפשו אולי ח"ו כאשר יכנס לתוך הקובה ויראה את המעשה הרע ר"ל יתגבר ה"ו גם עליו יצרו לעשות עבירה, לכן אומר הכתוב ויקח רמח בידו הם רמ"ח אבריו, ואז אין מה לפחד ועשה מה שעשה בלתי לקנאות קנאות ה' צבאות. לכן מתורץ שמה מה שכתוב ויקח רמח "בידו".

ועכשיו יהי' מחורץ ג"כ למה נאמר ויקח את האש בידו כי אברהם אבינו ע"ה ידע סוד הקרבנות כאשר כתב הרמב"ן ז"ל בפי' החומש, והבין שאי אפשר להביא אדם לקרבן, וא"כ לא הבין למה אמר לו השי"ח להקריב את יצחק. ואברהם ע"ה ידע בעצמו שכל הרמ"ח אבריו הם קדושים והם עוזרים לקיים כל המצוות. אבל כאשר רצה לקחת את המאכלת בידיו לא רצו הידים לקחת כי באמת לא רצה ה' שישחט אותו, ואמר רק להעלות אותו לעולה והקב"ה העלים ממנו הפירוש הזה שא"כ לא יהי' נסיון כמו שכתב בתמ"ס ז"ל. וכאשר הוא ראה שאין ידיו שומעות אליו לקחת המאכלת התחיל להרהר אין זה שוודאי איזה חטא בידו, לכן אינן רוצות לשמוע, ועשה כמו הרבי ר' אלימלך ז"ל ויקח בידו את האש כדי לכוות ידיו על העבירות כביכול שעשה, ואחרי זה מיד ויקח את המאכלת, כאמור ויקח בידו את האש ואת המאכלת, ומתורץ הכל בס"ד ואמרתי הדברים אחר התפלה בבית הכנסת לאשר עמדו על ידי ואמרו שכדאי הדבר להיות מליצה טובה ע"י אברהם אבינו ע"ה בשמים ביום הכיפורים וכן יהי רצון.

חידוש יפה ונכון לפ' וישב

בסוף פרשת וישב אמר יוסף לשר המשקים אחרי שפתר לו את חלומו כי אם זכרתני וגומר והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה. וחמו"ל האשימו את יוסף על שלא בטח בה' רק תלה בטחונו בשר המשקים, ונתוספו לו שתי שנים בעונש.

ומאוד קשה להבין למה הגיע עונש על זה שאמר, וכרחני והזכרתני להאריך מאסרו עם עוד שתי שנים, וכי מה הי' לו לעשות הלא אין סומכין על הנס, אמרו חז"ל, ומי לנו גדול משמואל הנביא השקול כמשה ואהרן, וכאשר אמר לו השם ללכת למשוח את דוד השיב לו ושמע שאול והרגני, ולא רצה לסמוך על הנס אחרי אשר הקב"ה בעצמו אמר לו ללכת וראי יציל אותו שלא יהרגנו שאול, ואנחנו רואים שקיבל הקב"ה טענתו ואמר לו ללכת לובוח ובח וכו' ואיה בטחונו?

וכי לא מצינו במרדכי הצדיק שאמר לאסתר ללכת ממקום סכנה אל אחשוורוש אף שלא קרא אותה לבוא אליו ואחח דתו להמית למי שילך בלי שישיש לו המלך את שרביט הזהב, ולמה לא בטח מרדכי כי לא יטוש השם את עמו ולא יעוב אותם ורגלי חסידיו ישמור, אלא מה. אחרי שהכחוב אומר וברכתיך בכל אשר תעשה, ועקימת שפתיו הוא מעשה לענין הנהגת כלאים, כמו כן לענין יוסף לא מצא דרך אחרת אחרי אשר בטח בד' בכל לבו ונפשו וראה עין בעין שהשי"ת משגיח עליו ושלח שרי המלך לביח הסוהר עמו וחלמו חלומם, ראה בחוש שרק בשבילו באו כשלוחי ה' להיטיב לו, לא רצה לשבח בחיבוק ידים רק לכל הפחות להגיד שני מילים לשר המשקים שיוכיר אותו לפני פרעה ובזה יצא ידי חובתו שלא לסמוך על הנס.

עוד קשה למה הצריך הכתוב לומר ולא זכר את יוסף וישכחהו, הי' די לומר ולא זכר את יוסף, ולא להוסיף וישכחהו ללא צורך. ועוד קשה על התרטומים והחכמים מי סימא את עיניהם שלא לראות את הפתרון מתוך סיפורו של פרעה, למה להם להביא ממרחק לחפש פתרם משבע בנות שיוליד ושיקבור אוחם, דבר שאין לו שחר בסיפורו של פרעה, אבל הפתרון של רעב ושובע רואים בסיפורו, ולא צריכים חכם וצדיק כיוסף להבין הפתרון, הרי מי שיש לו מעט שכל הי' יכול לפתור החלום כמו שפתר אותו יוסף.

ונגסה לפרש באופן שיחורצו כל השאלות דלעיל.

כי באמת בטח יוסף עצמו רק על הקב"ה ולא אמר כי אם זכרתני והוכרחני רק כדי שלא לסמוך על הנס, והקב"ה לא ענש אותו בהשתי שנים שהאריך מאסרו, אדרבא השי"ת עשה לו בזה נס גדול כדי לשלם שכרו, והנס הי' מה ששר המשקים שכח להוכירו, ועוד נס אחר שסיכל השי"ת דעת החרטומים והחכמים של פרעה שלא ידעו לפתור את החלום בפתרון אמיתי ואדרבא נחן ד' בפיהם לפחור אותו בדבר שמהנגד מאד לפרעה, והכל כדי להגדיל תכמתו של יוסף בעיני פרעה ובעיני כל עבדיו, כמו שמעיד ע"ו הכתוב שאמר הנמצא בזה איש אשר רוח אלוקים בו.

ועכשיו נחזה אנן אם שר המשקים לא הי' שוכח את יוסף רק הי' מספר שבבית הסוהר נמצא בחור עברי עבד שיודע לפתור חלומות, אז בודאי שהיו משחררים אותו מבית הסוהר, וכאשר חלם לפרעה החלומות, ודאי שלא היו מרעישים כל ארץ מצרים לקרוא לחרטומי' וחכמי' לפחור החלומות, והיו קוראים אל הבחור העברי העבד לפתור והוא הי' פוחר כמו שפתר והיו משלמים לו כמה לירות כמו שמשלמים לפוחר חלומות וחסל הענין.

אבל כאשר שר המשקים שכח אותו, לא הי' להם עצה רק לקרוא אל החרטומים ואל החכמים כולם, וכולם לא ידעו בין ימינם לשמאלם ופתרו שטויות, ופרעה הי' בכעס עליהם איה חכמחם? והיו בצרה גדולה שלא יהרגם כמו שרצה נבוכדנצר לעשות לחכמים שלא ידעו להגיד מה שחלם לו, כל שכן שפרעה כן אמר להם את החלומות בבירור והם לא ידעו מה להשיב לו, ודאי שהי' שופך כל חמתו עליהם, ושר המשקים כאשר ראה צרתם נזכר חלומו ופתרון של יוסף.

או כאשר כולם ראו שכל החרטומים והחכמים לא יחדעים להשיב לשואלו דבר, ויוסף לא זו בלבד שידע לפתור החלומות, אף ידע לתקן מה שפרעה שינה בספרו ליוסף ממה שחלם לו עם כמה דברים, ואמר לו יוסף כאן חלם לך ככה אחרת מעט ממה שסיפרת לי וכן כמה פעמים, ופרעה אמר לו איך אתה יודע זאת שבאמת כמו

שאתה אמרת חלם לי, וכי אחורי עמדת בעת שחלם לי, לכן לא לחינם אמר הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו, כי בפחרון לבר לא הי' מכיר זאת.

וכל הניסים האלה עשה לו השם בצדקתו ובעבור ענוותנותו שלא רצה לסמוך על הנס אף שבטחונו הי' חזק ואמין בד' ורק בד' לבד, כמו יעקב אבינו שאמר ג"כ קטונתי, אף שהשי"ת הבטיח לו שישמור אותו, פחד לבו שמא חטא בנחיים משהו. ובזה מתורצים כל השאלות דלעיל.

ואל השיבנו הלא חכמינו ז"ל אמרו שכן חטא יוסף במה שאמר כי אם זכרתני והזכרתני ואיך מלאה לבו לפרש בדרך אחרת לגמרי היפך מדבריהם ז"ל.

ע"ז אעיד לי עד נאמן וקדוש מדבר, הלא ה"אור החיים" זצ"ל כותב כמה פעמים שלא כדברי חז"ל, והוא אומר אף שהיטיתי מדברי חז"ל הלא ע' פנים לתורה, ורשות לכל בעל תורה לדרוש ולפרש דברים שאינם כדברי חו"ל, רק בתנאי שהדרוש אינו סותר את ההלכה, נתנה התורה רשות לכל אדם לדרוש כמו שעולה בחלקו, וע"ז מתפללים ותן חלקנו בתורתך. אבל אם הפירושים מתנגדים אפי' כחוט השערה מן ההלכה שקבעו תכמז"ל, אז פירושים כאלו ישא הרוח ואין בהם ממש, ולא נתנו להאמר וכ"ש לכוחבם. ויען שבשבת קודש עלו הדברים בלבי כחבתי אוחם. ויהיו דברי לרצון לפני אדון כל יח"ש.

ואחרי רואי עלה במחשבתי שגם חכמז"ל שאמרו שנענש בשתי שנים זה אמרו רק לפי סברת יוסף שהוא חשב ככה, שרק בשביל שאמר לשר המשקים והזכרתני נתארך מאסרו עוד שתי שנים, אבל הכמז"ל יכול להיות שבאמת לא כיוונו בזה שיוסף נענש אלא כמו שכחבתי לעיל הוא הנכון.

פירוש נאה לפ' כי תבוא

ארשום כמו כן מה שאמרתי בפרשת חבוא דבר נאה ומתקבל. אחרי שזכיתי לחדש זאת ביום ש"ק על הפסוק והיה אם לא תשמע בקול ה' אלוקיך לשמור לעשות את כל מצוחיו וחוקותיו אשר אנוכי מצוך היום וכו'.

ופלא בעיני הלא הכמינו ז"ל אמרו כל מקום שנאמר והיה אינו אלא לשון שמחה, ואיזה שמחה הוא מזכיר כאן? ולשמחה מה זו עושה, במלת והיה, במקום שח"ו שלא ישמע לקול השם לשמור כל מצוחיו ח"ו, ומשה רבינו ע"ה עומד ומוהיר עם כל הקללות הכתובות בתורה, וגם כל חלי וכל מכה אשר לא כתובה בתורה, ועוד הפלא יותר גדול, אחרי שכתוכחה אשר בפרשת ויקרא בחוקותי הוא מתחיל אם לא תשמעו, ולא כתיב שם מלת "והיה" אם לא תשמעו וכו'.

כדי להבין ואת, נקדים דברי חכמז"ל שאמרו קללות שבמשנה תורה משרע"ה מפי עצמו אמרן. וגם דברים אלו קשים מאוד להביגם, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב, אחרי גמרו כל הקללות שבתוכחה בפרשת תבוא הוא מסיים, אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב. הרי לפניך שגם דברים אלה צוה ה' את משה ואיך אמרו ז"ל משה מפי עצמו אמרן.

אכן בזוה"ק פ' ויקרא דף ז' ע"א, וזה לשונו לפי התרגום של לשון הזהר, אות באות, שלא כצינו מלה בתורה מפיו של משה בעצמו, ואלא למה אמרו קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן, משום שלא נאמר משה מעצמו אמרן אלא מפי עצמו אמרן — הללו — כל התורה — פה אל פה אדבר בו, מפי הגבורה כאשר ידבר איש אל רעהו.

והללו — של משנה תורה מפי עצמו — כלומר השכינה דברה מתוך גרונו של משה, לא כמו בכל התורה כולה כאמור, מזה אנו רואים שלא מעצמו אמרן משה, אלא מה שהשם נתן לתוך פיו להגיד וכפי שאנו רואים בהרגום יונתן על הפסוק הנ"ל והיה אם לא תשמעו וכו' שלא כל כך קל היה למשה להגיד התוכחה הזאת לישראל. שכאשר רק התחיל נודעזעו שמים וארץ, והשמש והירח והכוכבים אספו נגהם, ואבות העולם צעקו מקבריהם, וכו', ואלא מה משה הוכרח לקיים להוציא מפיו מה שהשכינה מדברת מתוך גרונו, אבל מפני גודל אהבת ה' וגודל אהבת ישראל שבו, היה בטוח לבו שהשי"ת יסכים על ידו, כמו שמצינו בקבלת התורה יום אחד הוסיף משה מדעתו והקב"ה הסכים על ידו, כמו כן כאן.

היה מפחד וחשב על ישראל שמא ח"ו לא יקיימו התורה ולא יהיו בכוחם לסבול כל הקללות האלו, נתן משה רבינו ע"ה בחכמתו הגדולה בצדקתו וקדושתו עצה בנפשו, להציל אותם בכל מה דאפשר, על דרך שכתב בספר היסר לרבנו חם ע"ה, בשער התשיעי, וזה לשונו:

וכן בעשותו העבירה וישלימנה, ושמח בה מאוד ולא יתחרט, רק תאוותו לעשות שניה, זה לאות כי הבורא ית"ש הסתיר פניו ממנו, היפך ממה שאמרו רשעים כל ימיהם חרטה, כי לפני שעושה העבירה היצר מסמא את עיניו ומטעים לו את המר למתוק, אבל אחר שכבר עשה את העבירה והיצר הלך לו, והמסווה נופל מעל עיניו, הוא כבר רואה את שטותו שעשה ומתחרט, ווה מביא אותו לידי תשובה, אבל הרשע ששמח אחר העבירה מאוד, לא יתחרט ולא יעשה תשובה, עד שהקב"ה שולח עליו יסורין וכדומה להחזירו למוטב.

ועכשיו מובן היטב כוונתו הטובה של משה רבינו ע״ה לישראל במה שהתחיל התוכחה במלת והיה אם לא תשמעו כלומר, אם ח״ו תגיע למדרגה שפלה כזו שגם אחר עשיית העבירה אתה תשמח כל כך אז יבואו עליך ח״ו כל הקללות אבל מדרגה שפלה כזו כמעט שלא תהא בנמצא אצל בני ישראל אשר עמדו רגליהם על הר סיני ממילא לא יבאו עליהם הקללות האלו רק טובות ברכות וישועות, לזה התחיל במלת והיה לשון שמחה רק לזה אשר יהיה בשמחה: אם לא ישמור מצות ה׳ עליו יחולו הקללות, אבל איש כזה בישראל לא יראה ולא ימצא. ודבר זה חכמה נפלאה מאיש האלוקים רבן של כל ישראל ונביאו נאמן ביתו והכל לטובת ישראל.

ולפי הנראה לי, רמז משה רבינו בעצמו לישראל דבר זה בפסוק מה־מן. פרק כח, באמרו ובאו עליך וכו׳ כי לא שמעת בקול ה׳ אלוקיך לשמור מצותיו וחוקותיו אשר צוך וכו׳ פסוק מ״ז־מ״ח. תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלוקיך בשמחה, כלומר כמו שעשית העבירות בשמחה, והוא מדגיש זאת במלת בשמחה וכי לא היה די להגיד תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלוקיך, ולא להוסיף מלת בשמחה ללא צורך לכאורה, רק ככדי להבין תחת אשר לא עבדת בשמחה כמו שעשית העבירה בשמחה רק אז יתקיימו בו הקללות ח״ו.

אבל כל אחד מישראל אשר נכנס בו רוח שטות ח״ו ועבר עבירה והוא מתחרט ומתבייש ודואג ומיצר לו והוא מתמרמר על מה שעשה ופגם למעלה, ומתודה ומקבל על עצמו שלא לעשות כיוצא בו יותר כל ימי חייו ומעיד עליו את השי״ת שיודע מרירות לבו וקבלתו על להבא, ושב ורפא לו ויתקיים בו כל הברכות שברך משה את ישראל במשנה תורה וזכותו ותורתו וקדושתו יעמוד לנו ולזרעינו בדור האחרון הזה אשר הוא בעצמו יבוא כחוכם, כאשר הבאתי לעיל בשם האר״י הק׳ זצלל״ה.

ואין חדש תחת השמש מ״ה ש׳׳היה הוא שיהיה ר״ת משה הוא היה הגואל הראשון והוא יהיה הגואל האחרון ויבוא עם דור המדבר ויגאלנו, כאמור בזוה״ק רמז זה ע״י ר׳ שמעון בן יוחאי ע״ה זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

מכתב

לפני שסיימתי את החוברת הראשונה, אורח בזמנו בא, נכדי היקר המופלא ומופלג בתורה ויר״ש, הרב משה רוז שליט״א לשבות אצלנו בשבת קודש, ובמוצ״ש ביקש ממנו להרשות לו לקרוא בחוברת הלז, ואחר שובו הביתה שלח אלי איגרת תודה עם הערה, כאשר עיני הקורא יראה.

כאשר אני רואה לנכון להעתיק את מכתבו בשלימות. כי ראיתי דבריו טובים ונכונים וישרים למוצאי דעת, וכוונתו לשכים באמת, ויישר כוחו ותילו לאורייתא על שכיון בהצרתו לכוונתי בתחילה לסיים החוברת בדברים שהזכיר בהצרתו, ויהי' זה מתן שכרו בצדו להזכיר את זה בשמו הטוב כדלקמן בהעתק מכתבו.

ועכשיו אסתפק במכתבו שיהי' במקום הדברים שחשבתי בתחילה לכותבם בסיום החוברת.

העתק מכתבו הנ"ל

אל הו"כ אא"ז וכו' היקרים והחביבים שליט"א שלו' ורב ישע ויהא נועם ה' עליכם.

אחרי דרך מכוא הברכה וההודאה על שהותי בביתכם זה ש"ק האחרון, הנני תקוה כי מכתבי יגיעכם בבריאות טובה וכ"ט כיאות, קראתי ודפדפתי מעט במוצש"ק בחיבורך רב הכמות ורב האיכות, שיר השירים אשר שרת לבוראך לספר ברוב עם רוב ניסיו ורוב נפלאותיו בהודת מלך על כל הטוב אשר גמלכם, אשר מאור כשדים הוציאכם מגיא ההריגה, חסדי ה' כי לא תמנו, כי לא כלו בהספרם ובמגילה ארוכה רשמתם למזכרת, כתב יושר דברי אמת, למען ידעו דורות יבואו, לספר ניסיו ברינה, וייאמר בשבח ותהלה לבורא כל עולמים. אתה הוא אשר בחרת באברהם והוצאתו בעיר כשדים, ומצאת את לבבו נאמן לפניך.

וכה כאד נתפעלתי מכח זכרונך זה הנפלא, אשר אחרי לכעלה מכלושים שנה, כתבת הדברים כאילו היה זה רק אתמול, בזכרון הדברים לפרטי פרטיהם, ואבן מקירות השורות זועקת, כי חיים עדיין הדברים נגדך תמיד, והם עמוק בלבך חרותים, בין בזכרון ניסיו יתב"ש ובין בחיוב הודאתך עליהם.

אך ליאת בזה הפעם בזאת האגרת כוונתי, ורק לתחלת דבר המה אמורים, אך לפני אביע אומר בדעתי הקלושה, אגש בחיל ורעדה לבקש סליחתך, כי מי אני שאבוא אחרי וכו' את אשר כבר נעשה, אך יורשה נא לי מקטני צאצאיך במעלה, להעיר מלה אחת בספרך אשר כתבת, ויהא נא לרצון אמרי פי והגיון לפניך.

הן אמת כי מטרת זאת המגילה לספר נפלאות ה' היא באה, וכמה הרפתקאות דעדו עליכם ובזה רוב דברי הספר אמורים, אך חושבני כי תכלית כל זה אינו אלא תורה ומעשים טובים, והיה מן הראוי לפי דעתי העני' להאריך הרבה בזה

התועלת היוצא לנו מכל זה לחזק לבנו ליראת השם ולעבדו באהבה ובנפש חפצה ולמסור נפשנו לתורה בעמל ויגיעה ללא הרף, וללא הפוגה, והרי זה כל האדם. אמנם כתבת מעט מזה בסוף הדברים, אך בריבוי דברים ירבה התועלת הנרצה. ונשמע בנים מוסר אבינו ונקשיבה לאמרי פיך. כי לויית חן הם לראשינו ועטרת תפארת, ומי כמוך יודע כמה וקוץ היום אדם להיזוק בעבדות ה' יותר מבשאר השנים בימי קדם.

ואחרי הכל שוב אינו אלא כמעיר הערה בעלמא כתלמיד חדן לפני רבו ולא יותר, ואסיים בברכת כ"ט בבריאות ונהורא מעליא, וחזכו לרוות הרבה נחת מכל צאצאיכם ויאריך ה' ימיכם ושנותיכם בטוב ובנעימים עד ביאת גואל צדק בב"א.

כעתירת נכדכם משה דוב רוז (עכ"ל המכתב).

הן אמת שדברי נכדי היקר בהערתו נכונים ואמתיים אבל אני דעת אחרת אתי בזה, הגם שכתבתי למעלה שמתחילה גם אני חשבתי לכתוב בדבריו בסיום החוברת, אבל בדרך אחרת מעט כפי שאכתוב לקמן, כי שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך אמר הכתוב, לכן בנתיבותיהם בחרתי ללכת, אחרי שאנו מוצאים במסכת שבת פרק רע"ק דף פ"ח. אמר ר' אחא בר יעקב מכאן מודעא רבא לאורייתא ופירש"י ז"ל שמא יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם —בקבלת התורה — יש להם תשובה שקבלוה באונס.

אמר רבא אף על פי כן הדר קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר ופרש"י ז"ל, מאהבת הנס.

הרי לפניך אעפ"י שכפה עליהם הקב"ה ההר כגיגית וד' בכבודו ובעצמו ית"ש דבר עמהם, ונתן להם תורתו הק' ומשה רבינו ע"ה לימד עמהם כל התורה כולה, ומה צריכים יותר מזה. בכל זאת לא הסכימו לקבל עליהם תורה שבעל פה ואמונת חכמים ששמעו להם לכל אשר ילמדו אותם, וכן מצינו שמרדכי הצדיק הרבץ תורה ברבים עם היהודים ועם הרבה מאות ילדים כמפורש בגמרא מגילה ולא רצו לשמוע לדבריו, אדרבה עוד התרעמו עליו שהוא גרם להם לכל הצרה והגזירה, ואח"כ מאהבת הנס. קבלו מעצמם עליהם הכל. מבלי להרהר אחריהם.

היוצא לנו מזה שרק מגודל אהבת הנס קיימו וקבלו עליהם לקיים הכל. וממילא לימוד התורה בכלל, כי תלמוד תורה כנגד כולם.

ואם כן כאשר הארכתי לספר גודל הנס, שעשה ה' עמנו אז ודאי כמו בדור

מרדכי ואסתר כן עכשיו כל יוצאי חלצינו וכל הגלוים אליהם באהבת הנסים לשמוע ולהאמין לדברי חכמים ויערב בפיהם דברי תלמוד תוה"ק מנופת צוף וכל טעם לעסוק ולהתעמל בהם עד עולם, וכל מי שעוסק בתורת משה רבינו ע"ה ובכללם הם דברי רבינא ורב אשי הרי הם מתלמידיו של משרע"ה ויתברכו כולם בכל הברכות שברך אותם משה רבינו עליו השלום, וכי"ע ועכ"י, אמן.

דרוש לסיום הש"ס

בס"ד לרגל המאורע המשמח שנכדי הבחור המצוין המופלג הרב משה רוז הנ"ל שליט"א בסיימו ש"ס בבלי עם פרש"י ותוספות, בנוכחות ראשי ישיבות ותלמידיהם הע"י, בבית אביו הרב ר' שמואל יעקב רוז שליט"א, אור ליום כ' אב התשל"א, ברוך שהחיינו וקיימנו לזמן הזה להודות לד' ולברך בשמו.

אמרתי שם על הסיום של מסכת נדה, שסיים התנא בתנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרא הליכות אלא הלכות, והתוספות שם אומרים, איזה שייכות יש לזה המאמר כאן, ותירצו כדי לסיים בדבר טוב.

ושאלתי מה היה חסר לנו, אם התנא היה מסיים המסכת באותו המאמר אשר רבינו הקדוש מסיים את השסה סדרי משנה, במה שאמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלוש מאות ועשר עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש, וכו' עד אמר ר' שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן השם יברך את עמו בשלום.

וסיום זה יפה וטוב אפילו לפי תירוץ התוספות דלעיל ולמה לו להביא ממרחק לחמו, מתנא דבי אליהו של כל השונה הלכות, ועוד קשה למה לא אמר הלומד הלכות בכל יום רק השונה הלכות.

ואמרתי לתרץ בס"ד שהתנא רצה להורות לנו הדרך אשר נלך בה, והמעשה אשר נעשה, כל אחד בהליכות עולם שלו היות שבן אדם עלול לעשות שגיאות הרבה בחייו אף שהוא לומד הרבה, בכל זאת יכול הוא לבוא מידי פעם בפעם להכשל בעבירה בשוגג, ושגגת תלמוד עולה זדון.

לכן רצה התנא להזהיר אותנו על זה במה שמביא התנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום, כלומר לא די במה שהוא לומד הרבה, רק העיקר לחזור על הלימוד של הלכות הרבה פעמים, לכן הוא אומר כל השונה, כמו שמצינו במסכת מגילה חייב אדם לקרותה בלילה ולשנותה ביום. כמו כן כאן כל השונה הלכות

שחוזר עליהם כל יום. ובכל פעם ימצא איזה חידוש מה שלא מצא אתמול בפעם הקודם, להזהר בהם. לכן רמז לנו התנא במה שמסיים דוקא, לא במאמר של סיום המשניות של ר' יהושע בן לוי ור' שמעון בן חלפתא, אלא במאמר של תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום, כדי שנזכור על ידי זה מתנא דבי אליהו אחר, אשר בפרק יציאות השבת.

תנא דבי אליהו מעשה בתלמיד אחד שקרא ושנה הרבה, ושמש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו, ולא היה אדם משיב לה דבר על תרעומתה, שנטלה אשתו, תפיליו ותחזירתם בכל במד"ר ובתי כנסיות, ושאלה הלא כתיב, כי היא חייך ואורך ימיך ולמה מת בעלי בחצי ימיו, עד שפעם אחת נתארחתי אצלה וסיפרה לי כל אותו המאורע, אמרתי לה מה הוא בימי ליבונך אמרה אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר, ומעולם לא עלתה על דעתו לדבר אחר.

אמרתי לה ברוך המקום שהרגו, הלא כתוב אל אשה בנידת דותה לא תקרב. הרי אנו רואים אף שהיה תלמיד חכם שקרא ושנה הרבה ושמש ת"ח הרבה, ובכל זאת טעה באיסור חמור כזה שנתחייב עליו מיתה — עיין מהרי"א — לכן בא התנא להזהיר להיות שונה הלכות בכל יום.

והראיה שמביא מאל תקרא הליכות אלא הלכות, אין לו פירוש לכאורה, כי הפירוש שמביא הליכות עולם לו, אי אפשר בשום אופן לפי הפשט בהפסוק לקרוא הלכות, כי הליכות עולם לו הם סוף הפסוק של עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ויתפוצצו הררי עד, באשר הים ית' ברא העולם וחלק אותו בין כל האומות ראה ויתר גוים, ואח"כ כאשר הגיע הזמן להנחיל לנו את הארץ, זרק את האומות מים, ויפוצץ הררי עד, כלומר שהשמיד את שרי האומות — ושחו גבעת עולם, והכניע את מלכי האומות, הליכות עולם לו, — סוף פסוק — והראה להם שהוא הבעל הבית של הבירה — של כל העולם ממילא אי אפשר לפרש הליכות — הלכות, אלא שמוכרחים להגיד אל תקרא הליכות לבד אלא גם הלכות, ועכשיו כבר יכולים גם אנו לומר שהליכות והלכות קשורים זה בזה יחד. כלומר הליכות עולם לו, פירוש שגם על האדם הוא אומר שכל הליכות שלו — ההתנהגות בביתו, כמו צופיה הליכות ביתה, תהא רק לו — להשי"ת — ואיך אנו יודעים את רצונו, לכן אמר אל תקרא הליכות לבד אלא גם הלכות תהיינה קשורות עם הליכות, כמו שאמר החת"ס ע"ה על הפסוק, וכתב לו ספר התורה וקרא בו כל ימי חייו.

שכל ההתלוכות וההתנהגות שלו יקרא בתורה ולפיה יתנהג, ממילא מתורץ למה לא מסיים התנא מסכת נדה במאמר של ר' יב"ל, מפני שרוצה להזכיר התנא

דבי אליהו של פרק יציאת השבת, איך שצריכים לחזור תמיד את ההלכות ואם תאמר לפי זה, למה לא מביא בסיום מסכת נדה את התנא דבי אליהו של מסכת שבת, ולא יצטרך בכלל להביא את התנא דבי אליהו של שונה הלכות.

לבן צריכים גם לתירוץ התוס' שכתבו בכדי לסיים בדבר טוב, ובמה מסיים במסכת שבת התנא דבי אליהו בברוך המקום שהרגו, לכן מוכרח לסיים בתנא דבי אליהו של שונה הלכות בכל יום ממש שיחזור עליהם ולא יכשל בדבר עבירה כמו התלמיד, רק מבטיח לו שיהי' בן עולם הבא שכולו טוב.

דרוש לכבוד עליה לתורה

בס"ד, כמו כן ראיתי לכתוב: מה שאמרתי בביהמ"ד דיסיבת פוניבז' ב"ב. בפרשת בלק בעת הקידוש של החתן אלימלך חייקין שליט"א של נכדתי תרה מלכה תחי', אחרי שנאם אביה הרב ר' שמואל יעקב רוז שליט"א על הפסוק הן עם לבדד ישכון שזה הכח של עם ישראל שהוא מבודד משאר אומות העולם מפני שקבלו את התורה ומקיימים המצוות וכו'.

ואמרתי שחכז"ל אמרו שכל כוונתו של בלעם עם ברכותיו היו רק לקללם, שהתפאר שיודע דעת עליון לכוון השעה שהקב"ה כועס ואז הי' רוצה לקללם, כמו שאומרים התוספות במסכת ע"ז שרצה להגיד מלת כלם כי באותו הרגע לא יכול להאריך יותר וד' נתן לו חכה בפיו והפכו לברכה שהוכרח היה להגיד ותרועת מלך בו, במקום כלם מלת מלך, וכוונתו של בלעם באמרו הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, להכניס גאות בלבם שהם יכולים להיות בדד ואין מפחדים מהאומות ולא מתחשבים בהם שהם מתנגדים למעשיהם של ישראל, שאומרים כוחי ועוצם ידי עשה לי את החייל הזה, וזה נקרא ממש אל נכר ואז יעזוב אותם השם, כי תועבת ה' כל גבה לב.

אבל משה רבינו ע"ה ידע כוונתו הרעה וביטל כוונתו באמרו ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר כי אף שישראל מכין לעצמו נשק וכל כלי זיין לפי שאסור לסמוך על הנס, אבל יודעים הם כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא יושיע למו, ואור פניך כי רציתם ויודעים שרק הקב"ה עוזר להם ובשמו נבוס קמינו, וזה שאמר משרע"ה ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר.

ועל הפסוק שאמר פנחס ויקח רומח בידו, אמרתי הלא לא הי' צריך לומר אלא ויקח רומח, למה מוסיף הכתוב בידו, בודאי יודעים שרק בידו לוקחים הרומח, ועוד למה בתב רומח בלי ואו, ועוד קשה למה לא פחד פנחס לכנס לקבה שלא יכשל ח"ו ג"כ בעבירה כמו זמרי.

אבל חכמז״ל אמרו צדיקים לבם מסור לידם, ורשעים הם מסורים ללבם. והשי״ת אשר ברא את האדם ברמ״ח אברים אומר אליו תן לי כמה אברים כישלך כמו העינים והלב וכו׳ אז הרי אתה שלי, לכן כתב רמח בלי ואו גימטריה רמ״ח שכל הרמ״ח אברים לקח בידו, לכן אמר בידו. ואז לא פחד לבו לכנס, שהוא ה׳ בטוח בד׳ שלא יעובנו בידו להכשילו אחרי שלבו בידו וכמו כן כל שאר האברים שלו הם בידו לעשות בהם כרצונו.

לכן יען שזה מלחמתו של כל אדם ללחום תמיד נגד יצרו בפרט שיוצא לעולם חדש ודאי צריך ללחום ובידו יותר קל להתגבר על יצרו ויקוים בו כל הברכות וכו׳.

דרוש לכבוד עליה לתורה

דרשה שאמרתי ביום ש״ק פ׳ בהעלותך לכבוד המאורע המשמח של עליית התורה של נכדי היקר ואבי שיחי׳ בעת הקידוש בבית המדרש הגדול של נחלת שבעה. בעת נוכחותם של הרב זקס שליט״א והרב סלונים שליט״א ובחורי הישיבה חבריו של התתן שיחי׳ וכו׳.

התורה הקדושה מספרת לנו: ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח. הכתוב לא מספר לנו מה דברו על האשה הכושית בתחילה דיבורם, ורק בסוף דיבורם אומר הכתוב: ויאמרו הרק אך במשה דיבר ד׳ הלא גם בנו דיבר וישמע ד׳.

אבל מה שדיברו מקודם לא ידוע לנו. רש״י ז״ל והתרגום אונקלוס אמרו דבר אחד, על עיסק איתתא שפירתא דנסיב, ארי איתתא שפירתא דנסיב רחיק, הרי שעיקר דיבורם וטענתם היי למה פירש את עצמו ממנה.

ותרגום יונתן בן עוזיאל והרשב״ם אמרו דבר אחד, כמו שכתוב בדברי הימים — ספר הישר — דמשה רבינו מלך הי׳ בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא נגע בה כמו שכתוב שם, והם לא ידעו כשדברו בו שלא נוקק לה. — וזהו עיקר פשוטו — שאם בשביל צפורה דברו מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו רצפורה מדינית, ועוד תשובה, כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא, ומדין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם.

ותרגום ירושלמי מוסיף ואומר ואשתעי מרים ואהרן במשה על עיסק איתא כושייתא דנסיב, והא לא איתא כושייתא הוה צפורה אתת משה אלא היך מה דהדין כושיא משני בשרי׳ מכל ברייתא כן הוה צפורה איתת משה יאת בריוה ושפירא בחיזוה ומשניא בעובדיא טבא מכל נשיא דדרא ההוא.

מכל הנ״ל רואים עכ״פ שהחרגומים אינם שוויים בדעתם מה דיברו מרים ואהרן במשה. ובודאי דברו אלו ואלו דברי אלוקים חיים, ובענין שחי הנשים דברו אודות הכושית שחשבו שנזקק לה והיא היתה מבני חם הארור, ושנית הלא צפורה היתה בכל המעלות יותר מכל נשי דורה למה פירש ממנה.

אבל פליאה דעת ממני נשגבה. עבור מה חיפשו תואנה על אחיהם איש האלוקים אשר הם ודאי הכירו גדולתו, בפרט אהרן אשר הנביא אומר עליו שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה׳ צבאות הוא.

ומדבריו של הקב״ה שאמר והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, יכולים להבין שחשדו אותו במדת הגאוה לכן פירש מאוחה הצדיקת, וא״כ קשה מאד להבין שחשדו אותו דווקא במדה זו שהי׳ יחיד בעולם. אלא ודאי שעשה זאת מחמת קנאה. לא סתם קנאה אלא קנאת סופרים תרבה חכמה, לכן נתקנא בו שהקב״ה קראו לקבל התורה ולא ניסה להגיד שישלח אותו כמו שסירב בשליחותו אל פרעה. רק מיד קיבל עליו את השליחות, כי לא מחשבתו של אהרן מחשבות משה, כמו שאכתוב לקמן לכן חרה עליהם אף ד׳ שהוא ידע האמת למה לא סירב משה.

וכן מצינו במשנה משה קיבל תורה מסיני, ובספר בינה לעיתים בשם המפרשים למה לא אמר משה קיבל תורה מהקב״ה, והוא כי לא יוכל האדם להיות כלי מוכן לקבל התורה אם לא בהיותו מלובש בגדי המעלות החמדות, אשר עיקרם היא הענוה והשפלות, רחוק מגבהות אדם ורום אנשים, או כי בן מחייב טבע מציאות כל כלי, אשר בהיותו חתחתיתו בשוליו עמוק עמוק יכיל מים רבים או איזה דבר אחר, אבל אם יגביהו חתחתיתו ושוליו, כל אשר ירבה להיות גבוה יחסר מדתו מהכיל וימעט הדבר הנכנס בו, והוא מאמר הנביא: כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים, למה להוסיף כמים לים מכסים, די לומר ומלאה הארץ דעה את ה׳.

ועוד כי כל האנשים יהיו שווה בזה הצדיקים ובינונים ורשעים, בתמיה? אלא חדא מחורצת את חברתה, ואמר כי אנו רואים בשטחיות הים הנראה לעיניים, הוא שווה בצד מעלה, אמנם כאשר נגשש במקל ובדומה, נמצא בו חילוף רב ממקום למקום באחד ימצאו בו מים רבים, ובאחד מעטים, וזה בא מצד קרקעית הים כי במקום שהוא עמוק ושפל מאד שמה ירבו מימיו. ובמקום שהקרקעית גבוה ועולה, שמה יהיו מימיו מועטים, ואמר כי כן על האופן הזה, חמלא הארץ מדעה ה׳ וכחמתו שלא יקבלו חכמה ודעת הכל בשווה, אלא יהיה כעין מה שהמים מכסים לים, כי מי שהוא שפל רוח ועמוק ימצא מי החכמה שעור רב ואשר גבה לבו ועולה למעלה נמצא שהגאוה מלאה רוב מקום ביתה קיבול, ונשאר בו מעט פנוי להחזיק, ולא מצאה החכמה מקום להכנס בו אלא מעט מזעיר.

לא כן משה רבינו ע״ה בחיר שבנביאים כי הרחיק העמיק מקום גדול לקבל חכמת התורה מפיו יתב״ש, כאשר לא נכנס בו שמץ רוח לבב, כי קטן הי׳ בעיניו בענוה ושפלות רוח מתחילת הויתו כאשר ראינו בסנה כשנראה לו ה׳ מתוך הסנה, אמר הכתוב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים. ויאמר ה׳ ראה ראיתי את עני עמי וגו׳ הדקדק הכתוב לאמר מהביט ולא אמר מראות, כמו ותכהינה עיניו מראות — בשכינה, או מחזות כמו ויחזו את האלוקים, אבל לשון הבטה אמרו ז״ל שהיא מלמעלה למטה, כי ידענו שהסנה היותר שפל מכל האילנות, ואמר הכתוב ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה שהיה הקול יוצא מתוך הסנה כאלו הי׳ שרוי שם באותו המקום מי שהי׳ קורא. ובאמרו אנכי אלוקי אביך, גילה לו כי הוא יתברך שמו כביכול ירד שם באותו העץ שהוא שפל ועמוק, פחות ממלא קומתו של אדם.

נמצא אם ירצה מרע״ה לראות מי שקורא אותו ומדבר עמו מאותו המקום השפל, הי׳ צריך להשפיל עצמו ואת עיניו לראות מלמעלה למטה, והי׳ זה כרחוק בעיניו וזר מאד, כי נראה שאם יש מקום ליחס לראות את השכינה הוא בנשיאת עינים, ליחס לו יתברך צד המעלה כאמרו אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים. וכיון שעתה יהיה להיפך מלמעלה למטה, על כן הסתיר פניו, כי יחיחס לו הבטה אל האלוקים ית״ש, כי איך יביט מלמעלה השפל שכשפלים כי כן הי׳ נחשב בעיניו בדמותו בנפשו היות הנבוה על כל גבוהים ית״ש, למטה והוא יביט אליו מלמעלה למטה.

אז אמר לו ית׳ אל תחמה מזה ואל תתפלא, כי זה דרכי וזו מעלתי להדבק ולהיות השגחתי הפרטית מצויה אצל השפלים המדוכאים והמעונים, שמחי עיני עליהם לטובה כי הלא תראה ראה ראיתי את עני עמי, וע״כ בחרתי בעץ הזה השפל לדבר אתך מתוכו, ועתה רוצה אני לשלוח אותך אל פרעה להוציאם.

ושוב הוסיף משה ענוה על ענותנותו וסרב מלכת בשליחות זה באמרו מי אנוכי כי אלך וגו׳, כי החשיב עצמו להבל וריק גבר לא יצלח מצד שפלותו, לשליחות גדול כזה, השיבו הקב״ה כמה רחקו מחשבותי ממחשבותיך, כי ודאי אנוכי אהי׳ עמך, כי אני אשכון את דכא, ואדרבא זה שאמרת מי אנוכי, הוא יהיה לך לאות כי אנוכי שלחתיך וכך בחרתי ולא בזולתך, שכבר הראית לדעת שכשביל כך בחרתי ליראות בסנה השפל, ושם הר סיני רמזו על שם הסנה היותו כל כך נמוך, אשר לסיבה זו עצמה יזכה שתנתן בו התורה כמו שאמרו ז״ל למה תרצדון הרים גבנונים, שכל אחד הי׳ רץ ומקפץ ועולה מחנשא לאמור אני אמלוך לכחנתן בי התורה, אבל הר סיני לענוותנותו ושפלותו לא הי׳ מחשיב עצמו כדאי וראוי לכך, ולפיכך לא הי׳ זו ממקומו.

לזה אמר להם הקב״ה למה תרצדון גבנונים, הלא תדעו כי אדרבה ההר אשר חמד

בו ה' זה סיני הוא לשבחו, וזה עצמו שאמר לו ה' למשה ע"ה, וזה לך האות כי אנוכי שלחתיך, בעבור היוחך שפל בעיניך בחרתיך, ומצר ענוה היתירה הוו וכה לשפע חכמה יתירה בקבלת התורה.

וע"ז אומר החנא משה קיבל תורה מסיני, מאז מסיני אשר בו נגלה אליו ה' מתוך הסנה, והוא ע"ה הראה נפלאות מעצם ענוותנותו בדבריו ותשובותיו, ולזה זכה שכל התורה שבעל פה נתנה על ידו חוץ מהתורה שבכתב שנתנה לו מידו של הקב"ה, וזכה כה למשמרת לכל הבאים אחריו בכל הדורות, כי לא על פי התורה הנכתבה לבדה יש לנו להתנהג, אלא עכ"פ צריכים אנו להכינה אל המקובל היא התורה שבע"פ שנמסרה לו מפי הגבורה. כי זולת התורה שבע"פ המקובל, לא מצאנו ידינו ורגלינו בהבנת דברי התורה על בוריה, כנודע מכמה ספיקות ימשכו בעניינים דבים לא ידענום אלא לפי המסורה.

וזה שאמר שלמה ע"ה ראית איש חכם בעיניו חקוה לכסיל ממנו, וזה כי הוא ית"ש נתן לנו שני חושים הכי גבוהים מכל חלקי הגוף העין והאוזן, וזה מה שאמר בפסוק אחר, עין רואה ואוזן שומעת ה' עשה גם שניהם, העין ע"י ראותה בתורה שבכתב ואוזן לשמוע ולהקשיב מה שימסור לו רבו מה שקיבל מרבו בפירוש הפסוק הכתוב. וזה בלא זה לא יספיק, כלומר אל תחשוב כי העיקר מה שתראה בעין בתורה הכתובה כי הוא ודאי אצלך נתינה מאת ה'. אבל מה שתשמע באזניך מקבלת החכמים שמא תסתפק בו, אולי הוא בדוי מלבם ולא דברי ה' ח"ו, דע לך כי שקר נחלו לך מחשבותיך, אלא אלו ואלו דברי אלוקים חיים, כי ה' עשה גם שניהם, וזה שאמר ראית איש חכם בעיניו, אם ראית איש שיראה לו היותו חכם בעבור עיניו בלבד, בחשבו שמה שהוא רואה כחוב ושלטה בו עינו, יספיק לו להתחכם ולהבין, איש כזה חקוה לכסיל ממנו, כי גסות רוחו יפסיד הכוונה הבלתי מושגת מהדברים ככתבן וצריך בהכרח לצרף האוזן אל העין, ואז זיווגן עולה יפה להבין הכל על בוריה.

ברוך משל מהספירה אשר ספרנו באלו הימים שכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת כ"א היינו מבינים כפשוטו שבת בראשית, כמה בלבולים היו נופלים בזה, כי לא יהיה לעולם לחג השבועות יום קבוע בחודש כאשר כשאר המועדים, רק פעם ביום זה ופעם ביום אחר כמנהג הגויים ח"ו, ועוד שלא נראה מאיזה שבת נתחיל כאשר טענו ע"ז, א"כ ע"כ אנו צריכים לקבלתם ז"ל שפירושו ממחרת יו"ט, ואולם הסיבה אשר הסכימה חכמתו ית"ש, לבלתי יבוא הכל מפורש כחוב בתורה, כבר אמרו ז"ל על הפסוק אכחוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו, כי הי' כטכסיסי המלכים אשר יש להם במקום רחוק שליח קרוב למלכות, וברצות המלך לשלוח לו אגרת שלא יבין אותו שום נכרי זולתי שלוחו, יש כבר בין המלך ושלוחו רמזים להבנת האגרות אשר הודיעו

לו מפיו לפיו ביחוד, לא ידעום וולחם, וכשיגיע אגרת לא יוכל להבינו רק השליח ע״פ הרמזים שכבר נאמרו לו מן המלך, ואצל אחרים יהיה כספר החתום.

כי רצה ית״ש שיהיה סודו נכמס לבני ישראל עם קרובו בלבד, ואלו הי׳ הכל כתוב במה יודע איפה, כי אין לאומה אחרת חלק בה, הלא גם הם יקחוה ויאמרו כמונו כמוכם שורם בתורה, אבל עכשיו שעכ״פ נצטרך אל המקובל איש מפי איש שלא ידעוהו העכו״ם, לא יוכלו לומר כדברים האלה, ולזה אמר דוד המלך ע״ה, מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, ולכן לא אמר לשון אמר אלא ויגד, כמו וחגד לבני ישראל שדרשו ז״ל אמור להם דקדוקי דברים שיכולים לשמוע, ומפרש דקדוקי הדברים והמשפטים לישראל וליעקב בלבד, כי להם לבד ניחנה החורה שבע״פ, מה שלא עשה כן לכל גוי, א״כ הקבלה האמיתית הבאה מפי מרע״ה במסורה היא המחזקת התורה אצלינו להיותה בחזקתינו, והוא אמרו — משה — תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, התורה אשר כאה אלינו מפי משה ע״ה היא ירושה רק לנו קהלת יעקב בלבד ואין לזרים חלק ונחלה בה.

ולכל זה לא זכינו אלא מפני ענוותנותו של משה רבינו ע״ה, וממילא יכולים גם לתרץ עוד למה לא נאמר משה קיבל תורה מהקב״ה כדי להסיר הרעומת ממנו, למה לא סירב בקבלת החורה, ולהגיד שלח לך ביד תשלח כלומר את אהרן, רק מיד קיבל את השליחות. מפני שראה שהשי״ת בחר לו למושב כהר סיני, הר הכי נמוך והסנה עץ הכי נמוך לכן בחר גם במשה הכי שפל אצל עצמו, ואיך יגיד משה קח את אהרן, כי הוא התשיב את אהרן ליותר גדול ממנו, והכל נכון.

ועיקר הדברים הקדושים אשר אמרתי בשמם, כדי להוסיף הדברים דלקמן.

כיום אנחנו רואים ההבדל של בן ישיבה אשר ראיתי בדור שלפני, לבן ישיבה של היום, בן ישיבה מדור שלפני כאשר נכנס לישיבה, הכינו עבורו שבעה בעלי בתים שכל אחד יזין אותו יום אחד בשבוע, היה מהם שקיבלו אותו בסבר פנים יפות, בכל ואת קבעו לו תמיד זמן ארוחתו יותר מאוחר ממה שהם אכלו, וכאשר נשאר משהו איזה שיריים מאכילתם נתנו ואח אח״כ להבן ישיבה, והרבה נתנו מפני הבושה שלא יכלו לסרב שלא לתת יום להבחור אחרי שהראש ישיבה ביקש מהם. כבר יכולים להבין איך שפניו של הבחור נעשה כשולי קדירה כאשר הצטרך לבריות כנ״ל.

ועכשיו מה עם הלינה, כמעט שלא קרה שיקח איזה בעל הבית בחור הביחה ללון, רק אם הי׳ לו חנות ופחד שלא יפרצו שם בלילה, לקח בחור ישיבה שילין שם בקור ובחושך, מקום למטה לא הי׳ שם אלא הציע על הרצפה שקים ריקים ישנים ועל זה הי׳ ישן. כבר יכולים לשער לאיזה מדרגה של עניוות שפלות וסבלות שהגיע בן ישיבה.

ובאשר השם עזר לו שעלה במעלות התורה ובעל בית עשיר בא לישיבה לבחור לו בחור עבור בתו, ובדרך כלל הורי הבחורים לא היו עשירים, כי מבני עניים תצא תורה, לא העיזו ההורים לשאול את פי העשיר אודות דירה כי סמכו על עושרו, ואחר החתונה נתנו לו חדר קטן עם מטות ברזל וכסא ושלחן ודי, ולפעמים ראיתי בעיני שהורי הכלה עשו בהפרוודור שלהם חלק נפרד מקרשים ותקרה בלי חלק ובלי שהי" אפשר לכנס שמה אם לא יכוף ראשו, כל כך נמוך הי" המקום, ומהם יצאו את"כ גדולי הדור שע"י שפלותם זכו לכל זה.

אבל כעת אשר חלי"ת שבחור ישיבה נמצא בישיבה ובפנימיה דשם כמו בבית הבראה וכאשר הגיע לפרק נישואין מכינים לו דירה מרוהטת בכל הנוחיות וכאשר הוא נכנס אחרי הנישואין לדירה אי אפשר כמעט שלא ירום לבבו, וד' אמר אני אשכון את דכא דווקא, כי תועבת ד' כל גבה לב, לכן מי שרוצה שביתו ישאר לחמיד מלא ברכת ד', יזכור תמיד כי אע"פ שיש לו ב"ה כבר הכל, עריין הוא צריך אל השי"ת בכל עת ובכל שעה, כאמור ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, שישמור אותו בבית ובחוץ ביום ובלילה ולכן כמו שאומר הרמב"ם ז"ל בהלכות מזוזה.

כאשר יכנס לבית יניח ידו עלי' ויאמר רבש"ע האמת שאתה בעל הדירה ואני רק כאורח, לכן אני מבקש ממך שתרשה לי להכנס לדירה שלך, ולדעת שהקב"ה משגיח על כל פרט ופרט, כמו שכתב האור החיים הק' על הפסוק אם כסף חלווה את עמי את העני עמך, כלומר שחדע שאין הכסף שלך ורק הכסף של העני עמך לפקדון. לי הכסף ולי הזהב אמר ה', ורק שנתן לך לפקדון לפי הוראותיו, כמו שהפקיד מהבנק אם מביאים לו שיק הוא חייב לכבדו ואם הוא מסרב לשלמו מעבירים אותו מתפקידו. וכן הוא בכל דבר והאדם צריך להכניע את עצמו לפניו ית"ש כי אין אדם נוקף אצבעו למטה אלא א"כ גוזרים עליו מלמעלה, ואם הוא יחדע ואת ווזכר זאת תמיד בצאתו ובבואו, אז השי"ת שומר עליו בביח ובחוץ ומשפיע לו שפע ברכות ובכל אשר יפנה יצליח, עד שיחקיים בו אשתך בירכתי ביחך ובניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך. כי כן יבורך גבר ירא ה', יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך וראה בנים לבניך שלום על ישראל. אמן כן יאמר ה'.

מאמר נאה לכבודה של תורה

היות שבא אלי אחד המיוחד מידידי ושכני הרגיל אחר המצוות, וביקש ממני אחרי שנכדיו כתבו ספר תורה ובחנוכה הבעל"ט יכניסו את הס"ת לביהכ"נ במושב אופקים והזמינו אותו להשתתף במצוה גדולה זו, ובודאי יכבדו אותו לנאום, לכן ביקש ממני לרשום איזה דברים מעין המאורע, לכן רשמחי לו דברים כדלקמן:

תורת ד׳ תמימה משיבת נפש, אמר דוד מלך ישראל, הרי רואים שהתורה עם הנפש יחדיו ידובקון.

הספק הקרוב אשר המעיד רגלי ההולכים אחרי החקירה בענין הנפש הוא אמרם אם היתה הנפש הזאת עצם נבדל קודם בואה אל הגוף, ובעלת השכלה עומדת לפניו ית״ש ונהנית מזיו יקרו, למה הושלכה ארצה לעבור מעבר אלו הסכנות העצומות, אשר היא מעותדת אליהם בחברת הגוף הזה המחטיא אותה, וסוף סוף גורל הצלחתה ואושרה כאשר תשתלם בחכליה השלימות, הלא היא שובה אל המקום אשר ממנה חוצבה כאשר בתחילתה.

והנכון שבישוב ענין זה הוא, כי בעוד היותה שם לפני ד׳ היא במדרגת נקבה מקבלת ומושפעת, ומה יתרונה בזה בהיותה עלולה שהיא מדרגה שפלה, ע״כ שלחה הוא ית״ש לזה העולם למען תקנה מעלת הזכר להיותה משפעת ומשלמת זולתה, עם הגוף אשר בחברתה עם שאר אישי מין האנושי להדריכם דרך זו ילכו בהשגת שלמותם, כי זה כל פרי המדתה ותכלית יצירתה להיטיב את הזולת ולהדמות בזה ליוצרה יתעלה ברוך הוא וברוך שמו.

וזה נכלל במה שאמר דוד המלך ע״ה שתולים בבית ד׳ בחצרות ד׳ יפריחו, לפי מה שמפורש בספר ״בינה לעיתים״: כי מלת יפריחו קשה דהיתה ראויה לכתוב יפרחו, כמו שאמר בפסוק הקודם צדיק כתמר יפרח, ולא אמר יפריח, ובלשון רבים יפרחו וגם כפל זה ״בית ד׳״ ״חצרות אלוקינו״ — הלא דבר הוא, אך נתכוון כי הנשמות הקדושות בהיותם שם בבית ד׳ העולם העליון שהוא באמת בית נאמן הקבוע, אלא שחולים כעץ הנטוע בגן רטוב ומתגדל בעצמו, אבל אינו משפיע לזולתו.

ואין זה עיקר השלימות, אכל כבואה בחצרות אלוקינו הוא העוה״ז שהוא חצר ופרוזדור לגבי עוה״כ, גדל ערכן בחוספת מדרגה במה שיפריחו יעשו לאחרים שיפרחו ויעשו פרי.

וזה שאמר, רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי, הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך לך לכדך ולא תרצה ללמוד לאחרים, ואפילו אם כבר חלמד לאחרים, אבל הדברים שיש לך תחזיק אותם לעצמך להשתמש בהם לעת הצורך לדרוש וכדומה, לכן אמר אל תחזיק טובה לעצמך רק מן הדברים הטובים חלמד ג״כ לאחרים.

ועכשיו כאשר זכינו לכתיבת ספר תורה החמימה המשיבה נפש, עדות ד׳ נאמנה מחכימת פתי, לא נשאיר אותה להחזיק טובה לעצמנו רק בבית ד׳ בחצרות אלוקינו

יפריחו גם לאחרים, ויתן לנו ד' אשר הבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו ממש, שאלמלא לא קבלנו את התורה הי' מחזיר את העולם לתוהו ובוהו, אם כן אנחנו, שקיום העולם הוא נטע בתוכינו, ואם אנחנו נקיים אותה כי היא חיינו ואורך ימינו יש קיום לעולם כולו.

לכן אמר שלמה המלך ע"ה דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת. ורבותינו הקדושים פירשו לנו דור הולך ודור בא, אלו אומות העולם והארץ לעולם עומדת אלו ישראל, מה הארץ כולם דורכים עליה והוא מבלה את כולם, אף ישראל כן, כולם דורכים עליהם, ומיסרים אותם בכל מיני צרות צרורות ואנחנו נבלה את כולם.

כאמור והיה בית עשו לקש וביח יעקב להבה וניצוץ אחד יוצא מביח יוסף ושורף את כולם ואו ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים והיה ד' למלך על כל הארץ, ויתקיים בנו אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, עם ארץ ישראל הקדושה יחד במהרה בימינו ע"י ביאת גואל צדק שיגאלנו גאולת עולם אכי"ר.

דרשה בליל יוה"כ תשל"ה

בס"ד, אחרי שבקשו ממני בביהמ"ד חתם סופר של החסידים בערב יום הכפורים התשל"ה, לפני כל נדרי, לדבר דברי התעוררות הגם שהרגשתי שזה אצלי ענין של מסירת נפש והביהמ"ד היה מלא מפה אל פה, והחום גדול מאוד ופחדתי מאימת ה"ד ביודעי שאינני כדאי לדבר, אבל אחרי שעלה במחשבתי אולי עכ"פ איש אחד יתעורר ויבוא לידי הרהור תשובה, כבר כדאי לי, והתפללתי לפני הארון רבש"ע יה"ר שלא אכשל בדברי סי, כי לאדם מערכי לב ומד' מענה לשון, לכן אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתיך ויהיו דברי נשמעים לעבודתיך.

והתחלתי בס"ד בדברים דלקמן:

התורה הק' אמרה לנו, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו, האמת שאין עכשיו הזמן לנאום כי עוד מעט הזמן של כל נדרי.

אבל כאשר ראיתי מה שאמר הנודע ביהודה, אשר באותו הזמן באים המונים המונים של מקטריגים לביהמ"ד כדי לקטרג ולחטוף התפילות ואין עצה נגדם אלא לדבר לפני הקהל דברי התעוררות כי או הם בורחים.

ואף שנאחר קצת עם אמירת כל נדרי, כדאי לנו כי אחרי ההתעוררות ינוסו המקטריגים. כי יום כיפור הוא יום מלחמה עם השטן ומקטריגיו, ותחילת נפילה

ניסה. לכן ודאי שכולם יברחו מכאן, ויטהר האויר בביהמ"ד מהם, וכאשר השליח ציבור יתפלל יעלו התפילות למעלה בלי שיפריע מי מהם.

וידוע שהמקטריגים הנמצאים כאן הם צועקים שלא יעזבו את המקום מאחר שכמעט כולם נבראו כאן במקום הזה בעבירות שעברנו ושוחחנו באמצע התפילות וקה"ת כאמרם ז"ל שמכל עבירה נברא מלאך קטיגור והם בעצמם מקטרגים את"כ עלינו.

וכאשר הם רואים שעכשיו בא אחד מהישיבה של מעלה לצרף א"ע עם הביה"ד של מטה להתיר להתפלל עם העבריינים והם המקטריגים צועקים הלא אתם בעצמכם הם העבריינים ואיך אתם רוצים להתיר לעצמכם להתפלל עמכם.

אבל כאשר מתחילים לדבר דברי התעוררות הם בורחים כאמור. והמשכתי — מצינו הנביא ירמיה אמר — קול ברמה נשמע — שנעשה רעש גדול בכל העולמות העליונים נהי ובכי תמרורים — וכל הפמליה של מעלה באו ושאלו להקב"ה, מה הרעש הנורא הזה — ואמר להם הקב"ה — רחל מבכה על בניה — ושאלו שוב למה אין אתה ממלא בקשתה להשתיק אותה — אמר להם הקב"ה — מאנה להנחם על בניה כי איננו.

וקשה מאד, כאשר הפסוק אמר רחל מבכה על בניה למה לא הוסיף — מאנה להנחם כי איננו. ולמה בכל פעמים מלת בניה, וכך היה צריך לומר רחל מבכה ומאנה להנחם על בניה כי איננו, אבל הדבר כן הוא.

אמנו רחל ע"ה ראתה שני דברים אחרי שבניה הלכו שבי לגולה, ידעה ששמה יעבדו בהם עבודת פרך ויענו אותם ביסורים קשים וישפילו אותם עד לעפר, ע"ז אמר הנביא רחל מבכה על בניה, על הענוים הקשים שיעבדו אותם, וגם ראתה שמחמת הצרות שיבואו עליהם ישתנו צורתם ולא יכירו אותם אח"כ שהם זרע ברך השם כי הצרות יעבירו אותם על דעת קונם, ומה לה מזה שהם יחזרו אבל לא יכירו אותם שהם „בניה" אחר שנטו מדרכי השם ותורתו, ע"ז אמר מאנה להנחם על „בניה" כי איננו, לזה אמר ה' פעם ב' על בניה כי איננו, אינם אותם הבנים שהלכו שמה, לכן אמר הנביא הלאה — כה אמר השם — מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך נאם ה' ושבו מארץ אויב.

לכן מאנה רחל להתנחם שלח לה ה' שנית, כה אמר ה' ויש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם — שישובו בצורת בנים כמו שהיו.

אבל לא לזו בלבד כוונה רחל אמנו בבכייתה רק לדבר יותר עמוק אומר —

הנודע ביהודה — שמצינו בירמיהו, שהקב"ה אמר ואקח אחד מעיר ושנים במשפחה ככה יהיו שארית הפליטה בעת הזירתם מן הגולה, שלא ישאר רק אחד בעיר ושנים במשפחה.

ובגמרא סנהדרין אמר ר' שמעון בן לקיש, אחד מעיר ממש ושנים במשפחה ממש שלא ישאר מהם יותר ואמר ליה ר' יוחנן, לא ניחא ליה למרייהו דתימר הכי כלומר לא רוצה הקב"ה שתגיד הפירוש של אחד מעיר וכו' ככה, אלא הפירוש אחד מעיר אשר ילך בדרך הישר יציל כל העיר ושנים במשפחה שילכו בדרך טובים יצילו כל המשפחה.

לכן כאשר הקב"ה אמר ושבו מארץ אויב ולא אמר ושבו בניה סימן שלא הלכו בדרך הישר והטוב, א"כ לא ישאר רק אחד בעיר ממש ושנים במשפחה, כר' שמעון בן לקיש, לכן מאנה רחל להתנחם, אבל כאשר שלח לה הקב"ה שנית כה אמר ה' ושבו בנים לגבולם, כבר יכירו אותם שהם זרע ברך הם הלכו בדרך הישר, ואז יהי' הפירוש כר' יוחנן שאחד מן העיר יציל את כל העיר ושניים במשפחה יצילו את כל המשפחה.

וכאשר אנחנו רואים כעת את המצב הנורא של עם ישראל אשר כולם מסביב אדום וישמעאל ועמלק וכו' עומדים עליהם להשמידם ח"ו את כל בניך רחל אמנו הצדק אתך שלא רצית להתנחם, והרעשת בבכייתך וקולה את כל העולמות העליונים ואל תמנעי הלאה קולך מבכי ועיניך מדמעה, אחר שהקב"ה הבטיח לך כמו שכתוב בזוה"ק, כאשר בכית על שלא קברו אותך במערת המכפלה אחרי שלא רצית לבייש את אחותך וקברו אותך על אם הדרך, והבטיח לך הקב"ה יש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם, כאשר יתחילו בניך לחזור מהגלות תשרה השכינה תמיד על קברך, וכאשר בניך יבואו שמה לבכות תשמע השכינה הק' את בכייתם.

לכן אל תדמי קולך מבכי להרעיש עולם ומלואו שהקב"ה יגאל אותנו מיד, כי אין לנו כח יותר לחכות ולסבול צרות שאין כמותם בעולם כי באמת הדור הזה הם ממש צדיקים גמורים והגרוע שבהם יותר טוב מהטובים שבאומות העולם, הלא אמר גדול הדור אחד בימינו, הלא הקב"ה יודע האמת שבדורנו האנשים הפשוטים הם יותר טובים מאנשים הפשוטים אשר בדורו של משה רבנו ע"ה.

כי כאשר הלך משה רבינו הנואל שלהם לקבל הלוחות מהקב"ה, ולא חזר לפי דעתם איחר עם חצי יום, לא יכלו יותר לחכות עליו, ועשו את העגל וידוע שלא סבלו צרות אז ולא כלום, ואנחנו עם בני ישראל הולכים בחורת השם וסובלים צרות ויסורים והשמדות במים ובאש ובכל מיתות משונות ומחכים כבר כמעט אלפים שנה ומקדשים בכל יום שמו ברבים.

אל תשקטי אמנו רחל עד שתלכי לעורר גם ישיני חברון ולמשה רבנו רעיא מהימנא קדישא ואתך יחד לא תניחו ולא תשקוטו עד שיענה לכם הקב״ה וישלח משיח צדקינו לגאלינו גאולת עולם.

ועכשיו נחזור לראש להמשיך במה שהתחלתי בדברי הנודע ביהודה בעניו טענות המקטריגים על מה שמדברים באמצע התפלה וקריאת התורה, ראיתי בספר הקדוש חרדים שכותב שמרן הק׳ הר״ר משה קורדוביירו ע״ה עם האר״י הקדוש זכרונם לברכה, גזרו לבטל מלדבר דברי תורה בביהמ״ד בעת התפלה, שמא יגרום הדבר לדבר גם דברי חול. והם שני גדולי הדור מאורי ישראל המפורסמים אשר מפיהם אנו חיים וכן הגאון הקדוש בעל התניא זצ״ל כותב שמי שמדבר באמצע התפילה או קרה״ת, מכריזין עליו נידוי בשמים ח״ו ואם האיש ההוא חוזר בתשובה נכונה, הוא צריך לחלוץ מנעליו ולשבת על הארץ ולקרוא לביי״ד של שלשה שיתירו לו את הנידוי.

ועל כולם ראיתי בנודע ביהודה דברים המבהילים את הרעיון שכותב שאמר זאת בדרשה ברבים, שהמדבר בשעת התפלה וקריאת התורה, ח״ו הרי הוא מומר לעבודה זרה, — והוא ממשיך ואומר — אל תחשבו עלי שבדיתי זאת מלבי ח״ו — אמר — אמרתי מה שכתוב בזוה״ק בזה הלשון האי מאן דמשתעי בעידן צלותא בבי כנישתא לית דין בר נש מזרעא קדישא דישראל, ולית ליה חולקא באלוקי דישראל.

ומי זה ואיזה הוא מאתנו שלא ישים דברים הקדושים האלו שיצאו מפיו הקדוש של גדול הדור ברבים החוצבים כלהבות אש, ומי מאתנו אשר ח״ו יקל ראש נגד שרי התורה ואיך נתחיל להתפלל הלא המקטריגים עומדים הכן לחטוף את התפלות ומה יהיה אתנו אם אנחנו בעצמנו לא נחוס על עצמנו.

אמת שהקב״ה בענוותנותו ברוב טובו וחסדו אמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם והוא יטהר את כל הבגדים הצואים אשר נתלכלכו במשך השנה ולולא שהתורה עצמה אומרת זאת לא היינו יכולים להעלות על הרעיון דבר כזה שהמלך הכבוד יבוא בעצמו לכבס ולטהר את בגדנו הצואים מכל חלאי פשעינו. אבל יש עוד חנאי בזה מה שאמר בסוף הפסוק לפני ה׳ תטהרו, נכון שהוא יטהר אותנו, אבל לפני שהוא יטהר, הוא דורש מאתנו שעיקר הבוץ של החטאים נכבס אנחנו בעצמנו ונטהר את בגדינו, וזה לפני ה׳ תטהרו אתם עצמכם, ואם ישאר עוד כתמים שאי אפשר לכם לכבס אותם את אלה ביום הזה ה׳ יכפר עליכם לטהר אתכם.

אבל מה נעשה עכשיו לפני כל נדרי הזמן קצר לכנס את עצמנו ואפילו אם נעשה כולנו תשובה גדולה הלא איך נטהר מעבודה זרה שעונשה חמור באחת מארבע מיתות בי״ד ח״ו, ר״ל ולזה צריכים תשובת המשקל שהתשובה תהיה ביסורים כמו העונש ח״ו, של החטא המגיע.

אבל בכל זאת מצאתי עצה נכונה גם לזה קודם כל נעזוב את העבירה על להבא ונתחרט על העבר שעשינו ולהתוודות על גודל החטא שעשינו, והכתוב אומר כי עליך הורגנו כל היום, והקושיא מפורסמת איך יכול להיות אם הורגים את האדם ברגע, מה שייך לומר כי עליך הורגנו כל היום, והתירוץ ע״ז אם האדם מקבל על עצמו בשעת קריאת שמע למסור את נפשו על קדושת ה׳ ג׳ פעמים ביום, דבר זה נחשב כאילו נהרג בפועל, ובזה תכופר אפילו עוון של עבודה זרה.

ואל תחשבו שאם נאמר דבר בעת ק״ש כבר מוחלים לנו, אין הדבר כן, רק אנו צריכים להיות נזהרים שנהי׳ דוברי אמת בלבבנו ושיהי׳ או בשעת מעשה תקוע על לוח לבנו בתוכיות ובפנימיות הלב באמת גמור, ולא נשטה את עצמנו להיות כגונבים דעת עליונה ח״ו.

אך כאשר אנחנו אומרים שמע ישראל צריכים אנו לדעת שראשי תבות של שמע הם שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, כלומר שהוא ברא כל העולמות ומלא כל הארץ כבודו ולפניו אנחנו עומדים.

ב׳ שמע ר״ת עם מקדשי שביעי, שאנחנו צריכים לשמור את השבת בלי זה את הכל ישא הרוח.

ג׳ שמע ר״ת עול מלכות שמים, כלומר רק אז אנו יכולים לקבל עול מלכות שמים.

ד׳ ר״ת שמע, עד שערי מות, כלומר למסור נפשינו בפועל, ה׳ ור״ת שמע ג״כ שחרית מנחה ערבית בכל הזמנים האלו אנו צריכים למסור את נפשנו ולקבל עלינו סקילה, שאפילו יפילו אותו מגובה של מאה קומות אם לא יודה לרשעים לכפור ח״ו באלוקי ישראל, הוא יצעק אני מאמין שהשם היה הוה ויהיה, ולא יודה להם כלום.

ואפילו יאמרו להפיל אותו לתוך אש שבוער עד לב השמים יצעק כמו״כ שהוא היה הוה ויהיה ולא יודה להם כלום, ואפילו יאמרו להפשיט עורו מבשרו אם לא יודה להם יצעק אני מאמין וכו׳ וכו׳ כנ״ל ואפילו יאמרו לחלות אותנו אם לא נודה להם נצעק אנו מאמינים שהוא היה הוה ויהיה, ואם אנחנו מקבלים כל זה

באמת גמור נצעק כולנו על כוונה הנ"ל שמע ישראל וכו' וברוך שם כבוד וכו'. אז יקשיב ה' וישמע ויראה מסירת נפשנו או יטהר אותנו וימחול לנו.

ובכן כולנו יחד אמרנו בכל כוחנו בקול רם שמע ישראל וכו' וברוך שם כבוד וכו' והי" התעוררות גדולה בבית המדרש לאין שיעור.

ואחר שגמרו המשכתי ואמרתי להם עכשיו אם קבלתם הכל במסירת נפש ממש, הקב"ה מחשיב לכם זאת כאילו מסרתם נפשכם בפועל, ואני בטוח שהש"ת ברוב רחמיו וחסדיו מחל לנו על העבר, רק שנזכור הכל להבא כאילו היום עריו"כ ואנחנו עומדים ומקבלים להבא לשמור ולעשות ולקיים את כל אשר קבלנו על עצמנו עכשיו לפני כל נדרי ברבים.

ואם כן אם כבר מסרנו נפשנו אנחנו יכולים לקיים ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך — בשני ביתין — ביצר טוב וביצר הרע כדברי הגמרא ברכות, אבל איך יכולים לעבוד את ה' עם היצר הרע המפתה תמיד לעשות רק רע כל היום.

אמנם אחרי אשר קבלנו על עצמנו כל יסורי מות שלא לכפור ח"ו ואמרנו לו יקטלינו לו ניחל, או רואה היצר שאתנו אין לו עסק יותר כיון שקבלנו עלינו כל היסורים שלא למרוד בד', ודאי שכבר לא נשמע אליו וסוף סוף גם היצה"ר הוא מלאך שליחו של מקום לנסות את הבריות מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, לכן הוא פושט צורתו ונתהפך למלאך מליץ והוא עולה וממליץ טוב בעדינו לפני הקב"ה.

ואומר רבש"ע יש לך עם אחד בארץ שהם יותר גדולים מן המלאכים וכו' כמו שמובא כעין זה במדרש רבה, ואז בורחים כל המקטריגים והקב"ה מתמלא עלינו רחמים והכתוב אומר בזאת יבוא אהרן אל הקודש לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה.

למה לא מצינו בכל המועדים שיאמר הכתוב אחת בשנה רק ביום הכיפורים מפני שאבינו אב הרחמן אחרי שעבר שנה שלמה שלא נתוועד עם בנו יחידו הבכור, הוא בא ביום הזה להתראות אתו פנים בפנים, ואם האב הרחמן הזה בא בשמחה לראות את בנו, לא בא בידים רקניות רק מביא מתנות גדולות וחשובות, גם מיני ממתקים, המתנות גדולות כמו סליחה מחילה וכפרה, ומיני ממתקים כמו שנה טובה ומתוקה, בני חיי ומזונא. ושנת גאולה וישועת ואנחנו צריכים לראות שנהיה ראויים ובדאיים לקבל המתנות.

ואני רוצה לסיים בדברי הה"צ מברדיטשוב וצל"ה המליץ הטוב תמיד על

ישראל. שאמר רבש"ע אמרת לישראל יום תרועה יהי' לכם, לתקוע תקיעה אחת בלבד. ואנחנו תקענו מאה תקיעות ותרועות וכמה מליונים מישראל תקעו ככה. ומה אנחנו מבקשים ממך שתתקע רק תקיעה אחת.

כאמור ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים והשתחוו לד' בהר הקודש בירושלים, לכן תקע בשופר גדול לחרותנו גאולת עולם ע"י משיח צדקנו ותגלה כבוד מלכותך עלינו לעיני כל חי אמן.

דרשה שאמרתי לפני תפילת "כל נדרי" בביהכ"נ חתם סופר, בליל יוה"כ תשמ"א

בסוף מסכת יומא אומרת הגמ' על הפסוק אנוכי אנוכי הוא מחה פשיעך למעני וחטאותיך לא אזכור, עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו.

את זו דרש ראב"ע מכל חטאותיכם לפני ד' תטהרו. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר, עד שירצה את חבירו. אמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ד' מה מקוה מטהר וכו'.

ובמהרש"א בחידושי אגדות כתב דר"ע וראב"ע פליגי, דראב"ע דריש לפני ד' אדלעיל מכל חטאותיכם לפני ד' מכל חטאותיכם שהמה רק לפני ד', והיינו שבין אדם למקום בזה יכפר עליכם, ולא עבירות שבין אדם לחבירו, ור"ע דריש לפני ד' אסיפא לפני ד' תטהרו, שהטהרה היא לפני ד', שהקב"ה בעצמו הוא המטהר, לפי דבריו אומר הנוב"י לר"ע אין לנו ראי' שעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר. ואתמהה שאטו ר"ע ס"ל שעבירות שבין אדם לחבירו יוה"כ מכפר וא"כ הלכה כר"ע נגד ראב"ע, ואנן קיי"ל להלכה שצריך לרצות חבירו קודם יוה"כ.

וכן פסק בשו"ע או"ח ריש סי' תכ"ו, וכן פסק הרמב"ם בפ"כ מהלכות תשובה ה"ז עי"ש.

ועוד, דאי ס"ד דר"ע פליג לא הול"ל אמר ר"ע אלא ר"ע אומר, אכל מדקאמר אמר ר"ע משמע דלא אתי לפלוגי.

ומתרץ הנוב"י דודאי גם ר"ע דריש כראב"ע דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר, וטעמא הוא דאחי למיהב מדוע אין יוה"כ מכפר בעבירות שבין אדם לחבירו וכו' שמאריך בדברים יקרים הראויים למי שאמרם, וחמצית דבריו שבר"ה הכי"ד של מעלה יושבים בדין ואין בידם לוותר אבל ביוה"כ הקב"ה דן בעצמו, אבל מי שאינו גוזל לחבירו ועושה הכל לפי משפטי התורה, ג"כ למעלה לפני ד' משפטו יצא, ווה שאמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, הקב"ה בעצמו והוא יכול לוותר.

וע"ש הלאה דברי קדשו באריכות שהוא סובר כן שר"ע לא פליג ודוחק עצמו להסביר להכניס סברתו בתוך דברי ר"ע.

ובהכתב סופר ראיתי שכתב כפשיטות שלא וו כלבד שעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר אלא אפילו עבירות שבין אדם למקום אין יוה"כ מכפר אם אינו מרצה את חבירו בדברים שבינו לבינו.

ודברי ראב"ע אמורים כאשר לא חטא אלא בין אדם לחבירו או אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, אבל אם גם בעבירות שבין אדם למקום חטא או גם עליהם אין יוה"כ מכפר אם לא מרצה חבירו. משל למה"ד דומה, לאדם שחטא נגד המלך ונגד בן המלך ופייס את המלך על שחטא נגדו, אין המלך רוצה להתפייס עד שיפייס גם את בנו, כי המורד בבנו כאילו מורד בו.

ובמה דברים אמורים אם אנחנו כבנים למקום, אבל אם אנחנו כעבדים לא יאמר המלך שאינו מוחל לך על שלא פייס את עבדו, ווה שאמר ר"ע אשריכם ישראל לפני אביכם שבשמים, ואין יוה"כ מכפר כלל עד שירצה את בנו כי זה מורה גדלותנו שאנו בנים למקום.

ולפי הנ"ל נראה לי לתרץ קושית הנו"ב בפשיטות ששואל הלא אין לר' עקיבא פסוק ע"ז שאין יוה"כ מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו, כי הכל כלול בדברי ר"ע אשריכם ישראל — שאתם בנים למקום — לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים — אביכם דייקא, ואתם בנים ואין המלך מוחל אם אין מפייס גם את הבן שלו, א"כ ר"ע מוסיף על דבריו של ראב"ע שלא וו כלבד שאינו מוחל על עבירות שכנגד הבן אם לא מפייסו, אלא שאפילו על עבירות שכנגד המלך אפילו אם מפייסו לא מוחל לו עד שיפייס גם את בנו, ושפיר מחורץ שתי הקושיות שהקשה הנוב"י והבן.

אם כן לפי הנ"ל נשאר הלכה פסוקה שאם בן אדם חטא לחבירו ולא פייס אותו אין הקב"ה מוחל אפילו על עבירות שבין אדם למקום.

וא"כ טועים אותם האנשים אשר אומרים מה איכפת לי. אני לא אפייס אוחו, לא צריך שימחול לי, העיקר שאני מבקש על העבירות שבין אדם למקום והוא ימחול לי.

ושקר טענתם, כי אם לא מפייס את חבירו אז הקב"ה לא ימחול לו אפילו על עבירות שבין אדם למקום, לכן לא נדאי לחכות עד שנקבל חלילה מכות ויסורים ואח"כ נהיה מוכרחים לפייס, מוטב להכניע את עצמנו ללכת אל חבירו לפייס אותו וננצל ממכות ויסורים.

וכן אנו רואים מה שקרה לנו בשנה שעברה כבר, כמה צרות ויגון סבלנו כאשר ההנהגה היתה שלא כדרך שהעולם נוהג, שבן אדם אחר המאה ועשרים שלו אם הוא הולך לעולמו ובניו מלווים אותו, זה כמו שאומרים עולם כמנהגו נוהג, אבל כפי שראינו השנה בירושלים שההורים הלכו ללוות את בניהם הצעירים לכית מועד לכל חי אין זאת כמנהגו של עולם, וע"ז ידוו הדווים לעשות חשבון על מה ועל מה קרה דברים כאלו, אין זה כי רק בעוונותינו הרבים באו הצרות הללו, ואף מי שלא סבל מדברים האלו, לא יכול להגיד אצלי לא קרה שום דבר ושלום עלי נפשי, כי כולנו ערבים זה לזה, לכן אין אנו יכולים לשבת בחיבוק ידים, רק לשית עצות במה אנו יכולים לתקן זאת.

הגם שחכמינו ז"ל הקדושים גילו לנו זאת שבראש השנה הבי"ד של מעלה דן את כל אדם בבקרת רועה עדרו כן יעבור תחת שבטו, כל אחד יש לו חיק למעלה ושמה רשום כל מעשיו של כל השנה שהוא בעצמו חתם עליהם כי כל אחד נשמתו עולה בלילה בעת השינה ושם מראים לה הפנקס שכל המעשים בספר נכתבים והיא מודה על זה וחותמת בפנקס הזה.

ובעת הדין עומדים בימין הפרקליטים שממליצים טוב מה שאפשר, ובצד שמאל יושבים הקטגורים שמקטרגים, והבי"ד של מעלה לא יכולים לוותר שום דבר כי הם דנים לפי הקודקס — (ספר החוקים) שמונח אצלם — הוא השלחן ערוך, ורק אם יש כשלחן ערוך באיזה דין שהכל לפי ראות הדיין לפי שיקול דעתו, אז יכול הוא להמתיק הדין כפי שאפשר לו, וזה תלוי איזה דיין שיושב בבי"ד של מעלה, כי כבר סיפר הרבי ר' מנדלי מרימנוב זצל"ה שפעם נאו אליו כמה נשמות מעולם העליון, ואמרו לו יען שבבודו חשוב למעלה אנו מבקשים מכבודו לעשות לנו טובה כי כיום יושב בבי"ד של מעלה הרבי ר' מיכלי מזלוצוב זצל"ה ואם דנים לאיזה נשמה על חטאות נעורים הוא מחמיר מאד בדין, מחמת שהוא צדיק והוא ומשפחתו למעלה מעשרים דורות היו שומרי הברית ולא היה להם חטאות נעורים, לכן הוא מחמיר מאד ואי אפשר לעמוד בדינו, השיב להם רבי מנדלי זצל"ה שהוא ישתדל לעזור להם במה שיהיה אפשר

לעוור, ואחרי כמה שבועות באו שוב אותן נשמות להביע לו תודה, שכבר החליפו את הרבי ר' מיכלי לחפקיד אחר ובמקומו הושיבו דיין אחר שהוא מטיב מאד בדינם לפי ראות עיניו.

והבי"ד של מעלה מוציאים גזר דין עבור רשעים גמורים, וגם עבור צדיקים גמורים חותמים מיד לאלתר לחיים. אבל עבור בינונים הם כותבים את הפסק דין אבל אין ברשותם להחתם עליו כי זה שייך כבר להשאיר ליום כיפור שאז הבורא עולם בכבודו ובעצמו בודק עד הפעם את כל הענין.

ואף שהכל גלוי וידוע לפניו ולילה כיום יאיר, בכל זאת מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא שכל משפט צריך דרישה וחקירה, וכן ביוה"כ הקב"ה יחיד מנהל המשפט, ואז מתכנסים כל הפרקליטים וכן המקטרגים עם הס"מ בראשם, ופתאום שומעים קולות נוראות מחקיעת שופר שעולים כל הקולות אשר ישראל תקעו בר"ה, והקב"ה עולה מיד מכסא הדין לכסא רחמים כאמור עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר. כלומר לפני שמיעת השופר כתוב עלה אלוקים בחרועה, אלוקים זה מדת הדין ואח"כ ה' בקול שופר זה מדת הרחמים.

והמקטרגים בראותם שהקב"ה בעצמו עומד לדון, נופל עליהם פחד ואימה ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על כל צבא מרום בדין, שחושבים שהקב"ה עומד לדון את המלאכים המקטרגים כולם, לכן נבהלו מאד, ואין יודעים לשית עצות בנפשם, ואז פתח הס"מ את פיו ואומר:

רבון כל העולמים אתה בראת את כל העולמות ואתה לבד משגיח על כל דבר גדול וקטן, ובלי השגחתך אין קיום לשום דבר בעולם, ואתה בראת את כל האומות אשר בעולם ואתה בחרת לך את עם ישראל לעם ואתה הוצאת את עמך ממצרים באותות נוראות וקרעת להם הים ועברו בו ביבשה והמצרים עם כל חילם ורכבם הטבעת בים, והופעת אל האומות שיקבלו את התורה וכולם סירבו מלקבל, ועמך ישראל קיבלו התורה באהבה וחיבה יתירה, והבאת אותם לארץ הכנעני החיתי האמורי הפריזי החיוי היבוסי והגרגשי, והנחלת את ארצם לעמך ולאומות נתת ארצות אחרות שדות וכרמים וכסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות נחת להם ושדות של נפט והכל שלך לבד כאמור לי הכסף ולי הזהב נאם ה', והם מצברים מיליארדים דולרים ובמקום שהם צריכים לכבד מהונם את עמך ישראל, ולא זו בלבד שלא מכבדים אותם, עוד נועצו לב יחדיו להכחידם מגוי שלא יזכר שם ישראל עוד, וגוזרים עליהם כל מיני גזירות רעות ומשונות, ואני מכיר אותם ואת עלילות שוא שלהם, כי הם ברויות שפלים גנבים גולנים נואפים רוצחים, ואיש את ריעיהם חיים בלעום, וכאשר אך מגיע לעשות רע

לעמך, מיד נעשים כולם כאיש אחד להרע להם ולהכריתם, ואנחנו אומרים כל הנ"ל בתורת עדות, והיום ביום הדין הזה כולם עומדים לפניך יחיפים מקטן ועד גדול, בוכים ומתוודים לפניך ומחענים כולם, הם כראים כולם שחרתם עליהם ותיקום נקמתם מכל האומות הרשעים האלו, ולהרים קרנם בכבוד שכולם יידעו שאתה לבדך יוצר הכל, אלוקי ישראל לעולם ועד.

והקב"ה היה לו נחת רוח שהוא שומע איך שהס"מ המקטרג הגדול נעשה מליץ טוב על ישראל ודורש טובתם, והקב"ה אומר לו קבלתי עדותכם ואתם כבר יכולים ללכת כי ביום הזה איננכם יכולים לקטרג, כי השטן בגימטריא 364 והיום יום ה־365 של השנה לכן כבר הגיע הזמן שתלכו מכאן.

ואף שהקב"ה אבינו אב הרחמן יושב על כסא רחמים לדון אותנו, ודאי שאנו יכולים להתגאות בזה שאבינו מלכנו רועינו הוא שופטינו. אבל חכמו"ל אמרו לנו מי שאומר הקב"ה ווותרן ווותרו מעיו, לכן אין לנו להונות את עצמנו שהוא ירחם עלינו ויוותר על מיני עבירות שעושים כל השנה, ח"ו לחשוב כזאת שא"כ הוותרה הרצועה, וכ"א מאתנו יעשה כל השנה כל מה שלבו חפץ על סמך שהקב"ה אבינו יוותר על הכל, נכון שהוא בידו להיטיב לנו אם הוא רואה שאנחנו מתודים על כל מה שחטאנו ומתחרטים על מעשינו הרעים בכל לב ונפש, אז הוא בודאי ימחול לנו אם נקבל על עצמנו שלעולם לא נחזור עוד לעשות את הפשעים והחטאים אשר התחרטנו עליהם, וכל הימים יהיו אצלנו כערב יום כיפור, ולזכור חמיד את אשר חטאנו והתוודינו עליהם כמו שאמר דוד המלך עליו השלום, את פשעי אני ארע וחטאתי נגדי תמיד, והבא לטהר מסייעין אותו מן השמים וד' ישמור צאתנו ובואנו שלא יבוא חטא לידינו, אז יענה ויאמר סלחתי כדבריך, ואולי ימהר ויחיש לגאלנו.

הגמרא בב"ב ד' ע"ד מספרת לנו כדלקמן: רבה בר בר חנה הוה אויל במדברא שמע בת קול שאומרת אוי לי שנזרתי ועכשיו שנזדרתי אין מי שיפר לי. סיפר הדברים לרבנן, אמרו לו כל אבא חמרא וכל כר בר חנה טיכסא — שוטה, היה לך לומר מופר לך, ורבב"ת? — למה לא אמרת — הוא סבר שהקב"ה רוצה להחיר השבועה שנשבע שלא יביא מבול לעולם, ורבנן? למה כעסו עליו — א"כ אוי לי למה, היה לו לומר צר לי בצערם, ע"כ לשון הגמרא, והקשו כחוס' למה לא מיפר בעצמו, הלא מצינו שאמר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי, והדר בי' שהפיר לעצמו.

והכחוב אומר — הן בעוונותיכם נמכרתם, ובפשעיכם שולחה אמכם, וכל מקום שגלו שכינה גלתה עמהם, והאחרון הכניד גלוח זה האחרון סתם קצי, והקב"ה השיב אחור ימינו, ונשבע שלא להשיבו עד עת קץ, נעלם מעין כל חי, וכ"ז לטובתינו, כי הן

לא קצרה ידו מפדות שכינה עזוז, אלא שאוי אכדנו לנצח, ומי היה עומד להגן עלינו, ומהראוי היה לנו שלא להיות כפוי טובה, כי אם לאהבה את ד' בכל לב, ולהשליך כל עסקינו מנגד, ולשום מגמת פנינו לשכינת עזוז, להרים קרנה מעפר, אבל אנחנו עזי פנים וקשי עורף, ובכל יום עיר אלוקים מושפלת יותר, ואפ"ה הקב"ה אסור עמנו עמנו בגלותא, ואין חבוש מחיר עצמו, כי אסר איסר בשבועה, ושבועה זאת היחה לטובתינו למען הקים אותנו לעם קדוש, ולא נאבד על אדמת נכרים, וכיוון ששבועה זאת היתה לטובתינו, אי אפשר להחיר את עצמו בלי הסכמתינו, כדין נדר ע"ד חביבו כמבואר ביו"ד סי' רכ"ח ס"ק כ', וכזה מחורץ קושית תוס' אמאי אין הקב"ה מפיר לעצמו שהרי נשבע ע"ד ואי אפשר להחיר כלי רצונינו. ככה מתרץ הנוב"י זצ"ל על דברי הגמרא בבבא בחרא דף ע"ד, כהא דרבה בר בר חנה אזיל באורחא ושמע בת קול שאומרת אוי לי שנדרתי ואין לי מי שיפר לי, שהבאתי לעיל.

והנה החכמים כעסו על רבב"ה שלא אמר מופר לך, אף אם אנו ח"ו בלחי מתוקנים, יודעים אנחנו שהקב"ה יש לו עצה להתוירנו בחשובה כמו שאמרו לנו חכמו"ל הקדושים שיעמוד עלינו מלך רשע כהמן הרשע שיגזור עלינו גזירות רעות ח"ו עד שנחזור בחשובה.

ואנחנו יודעים שהקב"ה יכול לקיים זאת כאשר כבר ראינו בנביאים וכחובים, אחרי יציאת מצרים כאשר רפו ידיהם מהחורה תיכף בא עמלק ימח שמו, וכאשר נכנסו לארץ כל זמן שיהושע בן נון חי והזקנים קיימו המצוות ולא חסר להם דבר וכאשר סרו מדרך התורה בא סנחריב, ושוב בא סיסרא ונבוכדנצר, ואנטיכוס, וטיטוס ועוד ועוד, עד שקם האשמדאי ששמו היטלר הרשע הארור והמקולל ימ"ש, והרג מליון וחצי חינוקות שחטפו משדי אמם וקרעו אותם לגזרים ודרסו על ראשיהם השם ינקום דמם, ששה מליון שהרג ושרף וקבר הרבה מהם חיים. הרי אף שעמד עלינו הרס ולא חמל יותר מהמן הרשע שרק ביקש לעשות ולא עשה, בכל זאת אין אנו רואים שחזרו בתשובה אחרי כל הגזירות האיומים שגזרו עלינו כי מרשעים יצא רשע, ולא כדאים שיהיה להם הזכות להתוירנו בתשובה.

ואנחנו קרינו בר"ה בתורה איך שאמרה אמנו שרה אל אברהם אבינו ראיתי שבן הגר מצחק, גרש אותה ואת בנה, כי לא יירש בנה עם בני עם יצחק, וירע מאד בעיני אברהם על אודות בנו, ויאמר ד' אל אברהם כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך, כי ביצחק יקרא לך זרע. וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא, וישכם אברהם בבוקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחיה וחלך ותתע במדבר באר שבע, ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השיחים, וחלך ותשב לה מנגד, כי אמרה אל אראה במות

הילד ותשא קולה ותבך. וישמע אלוקים אל קול הנער, ויקרא מלאך אלוקים אל הגר מן השמים, ויאמר לה מה לך הגר, אל תיראי כי שמע אלוקים בקול הנער כאשר הוא שם. קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו, כי לגוי גדול אשימנו, ויפקח אלוקים את עיניה ותרא באר מים, ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את הנער, ויהי אלוקים את הנער ויגדל.

הדברים האלו פליאים ונשגבים מלהבינם בעיני הקוראים, הלא ישמעאל היה רק ילד אחד של אברהם מהאמה ולא משרה, ואיך ששמע ד' לקול הנער שבכה וד' לא עזב אותו, ואנחנו בני אברהם ושרה בנים קדושים וטהורים גדולי התורה רבנן ותלמידיהון ונשים צדיקות יותר מהגר, ואמותיהם בכו וצעקו עד לשמים ואין קול ואין עונה, לא מלאך ולא שליח לעזור להם להצילם מידי הרשעים הטמאים הארורים אשר השפילום וחרפו אותם לפני שהמיתום באמרם איה אלוקיכם אשר בטחתם בו, ועדיין אתם לא רוצים לעווב אותו, למה לא יכול לעזור לכם.

אבל ח"ו לחשוד את אבינו שבשמים ששכח אותנו ח"ו חס להזכיר, רק מה גדלו מעשיך ד' מאד עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת וכו'. להגיד כי ישר ד' צורי — ולא עולתה בו. וא"כ למה לא ריחם עלינו, אין זה כי אם עוונותינו רבו עד למעלה באופן נורא ואיום, ירדנו למטה לחוך הבור, כך שאפילו כבר לא הרגשנו שאנחנו נמצאים בתוך עומק הבור, ויען שכל ישראל ערבים זה לזה לקחו מאתנו את גדולי הדור ואת החינוקות ועוד ועוד.

ועדיין לא שבנו מטעותינו, לכן אין עצה רק להתפיים אם אבינו שבשמים, המלא רחמים וחסדים טובים ומצפה לתונן ולהיטיב לעמו ישראל ומבקש מאתנו שובו אלי ואשובה אליכם והויכוח בלי סוף, עד שגם נתן הקב"ה בעצמו לנו עצה טובה ופשרה גדולה לאין שיעור באמרו פתחו לנו פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם.

אם כן נגיד נא בעצמנו אם כבר נפתח פתח כפתחו של אולם. לא ולא! אם כן זה סימן שלא פתחנו עדיין הפתח כחודו של מחט, הלא וה בושה וכלימה לנו, איך נרים את ראשינו אל אבינו שבשמים שכ"כ מתחנן אלינו, ואנחנו לא מכניעים את עצמנו לפני אבינו שבשמים שבכל יום בת קול יוצאת ואומרת אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם.

לכן אין הקב"ה יכול לומר מופר לי שיפר לעצמו לגאלנו, כל זמן שאין אנו מסכימים לזה כמו שכתבתי לעיל בשם הנודע ביהודה ע"ה.

לכן היום הוא היום אשר אבינו שבשמים בא אלינו ואנחנו עומדים אתו פנים אל פנים והוא בא לטהר אותנו כאמור כי ביום הזה יכפר אליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו. ע"כ נשכח היום את כל מגמותינו של עולם הזה ונצעק אליו בכל לב ונפש שאנחנו מסכימים שיגאל אותנו יהיה מה שיהיה אנחנו מוכנים לסכול כל יסורי גיהנום רק שיגאל השכינה הקדושה, והתורה הקדושה ודאי שתמליץ עלינו כי היא סבלה הרבה כמונו. שגם את התורה קרעו הרשעים לקרעים ודרסו את אותיותיה הק' ברגליהם הטמאות, ואנחנו מקבלים על עצמינו למסור נפשנו כארבע מיתות בי"ד להרבות כבוד מלכנו יוצרנו. ואנחנו אומרים כולנו יחד: **שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד; כריך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.**

ובזה אנו מפייסים את כוראינו אבינו שבשמים וגרשנו כזה את כל המקטרגים שהפכנו אותם למליצים עלינו, וקיימנו בזה ואהבת את ה' אלוקך בכל לבבך כיצר טוב וביצר הרע שעשו שלום ביניהם, לכן הגיע הזמן שתחקע תקיעה אחת בשופר גדול בכיאת משיח צדקנו לגאלנו גאולת עולם, אמן.

דרשה שאמרתי בבביהכ"נ "חתם סופר" בירושלים, לפני תפלת "כל נדרי" בליל יוה"כ תשמ"ב

למען אחי וריעי.

ידוע מן המדרשים שיום הכיפורים נקרא יומו של הקב"ה, יום הרחמים ויש מן הצדיקים שקראו ים הרחמים, שהוא היום לפני שברא הקב"ה את הששה ימים וגם יום השבת. לכן נקרא יומו של הקב"ה ויום הרחמים או ים הרחמים, שהוא לפני שברא הקב"ה את האדם ולא הי' למי לדון.

ויום הזה שהוא נקרא יום הרחמים ויומו של הקב"ה ושהוא הקב"ה בעצמו, ואמרתי שאין זה תירוש בכלל שהרי מצינו בזוהר הקדוש שכתוב, מה שבת שמא דקודשא בריך הוא' הרי רואים שהקב"ה בעצמו נקרא שבת. וכן לענין יוה"כ נקרא יום הקב"ה, לכן כ"א יכול לבקש כל הצטרכותו ביום הזה, רק שיקבל ע"ע לשוב ולעזוב דרכו הקודם ומחשבותיו הרעות, אז ימלא בעל הרחמים כל משאלותיו.

לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון. ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך. יהי רצון שלא יאמר פי דבר שלא כרצונך, ויכנסו דברי ללב השומעים, כמו שאומרים רבנים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, והרבי ר' אלימלך ע"ה אמר שצריכים לומר היוצאים מן הלב נכנסים ללב כמובן.

אבל הפירוש הוא באמת אל הלב של הדורש, כלומר שיכנסו דברי עצמו שהוא דורש ללבו, שיהא נאה דורש ונאה מקיים, אז יוכה הדורש שיחקבלו דבריו, ויהיה מן המזכים את הרבים שאין חטא בא לידו.

והגאון הצדיק הרבי ר׳ שמלקא זצ״ל אבד״ק ניקלשבורג, אמר פעם להשומעים את דרשתו, — לכו בנים שמעו לי, למה לא אמר בואו בניי שמעו לי, כי מי שמדבר הוא קורא להשומעים בואו שמעו לי, ותירץ אני יודע כאשר אני דורש ואומר פשטים שנצימים לשמוע, לכן אני אומר לכו בנים שמעו לי כאשר אתם הולכים הביתה. אז תשמעו לדברי שאמרתי, כי הוא עיקר הדרשה לקיים את אשר הוריתי לכם, ושפתיים יושק.

ויען ששמעתי בשם הצדיק מריז׳ין ע״ה שאמר מי שמזכיר בימים הנוראים את הגאון הצדיק הרב ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב ע״ה זה מסוגל מאד למי שמזכיר אותו ולמי ששמועים את דבריו.

לכן אני אגיד דבר בשם אומרו. הוא שאל — אנו אומרים זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלוקים חיים. למה אומרים כתבנו לחיים? וכי לא די לומר בלי המילים כתבנו לחיים. וגם המילים — למענך אלוקים חיים — מיותרים, וכי איזה טובה אנו עושים להקב״ה שאנו מבקשים זכרנו לחיים.

ויחירץ למשל איש עשיר השתדך עם איש עני והעשיר הבטיח לתת דירה וכל ההצטרכות של הנישואים. שאל העשיר אם צריכים לכתוב כל הדברים שהבטחתי לתת בכתב ידי לחתום ע״ז, השיב העני אני מאמין לכבודו שיעמוד בדיבורו לתת מה שהבטיח. בסוף לפני שנתפרדו המתותנים באו גם בניו של העשיר שיש לו מאשה אחרת והם החחילו לדרוש מאביהם שלא יתן כ״כ הרבה דברים שהבטיח ושהם לא מסכימים ע״ו בשום אופן, הגם שהעשיר לא שמע להם. בכל זאת אמר העני עכשיו אני רוצה שכבודו יחתום על כל מה שהבטיח מפני שיש עוררים המתנגדים להבטחות.

הנמשל, הקב״ה הוא העשיר, שנאמר לי הכסף ולי הזהב אמר ה׳, ואי שהיה די אם הוא מבטיח ולא היו צריכים שום כתב על ההבטחה, אבל אנחנו רואים שיש הרבה מקטרגים עם השטן שמקטרגים עלינו, לכן חסלח לנו שאנו דורשים ״כתבנו לחיים״ כמו שאמרנו למענך אלוקים חיים, שאלוקים הוא מדת הדין שמקטרג עלינו לכן אנו מבקשים כחבנו לחיים דווקא. ועכשיו מורי ורבותי, אני לא באתי להגיד לכם דברי תוכחה ח״ו, כי לא טוב אנוכי מכם שאגיד לכם תוכחה, אלא מה, שאני רואה לעשות חשבון הנפש של השנה שעברה, כי ראיתי אנשים בריאים יצאו התוצה לעבודתם, אחד אחזו ״פדגרה״ (חולי רגלים) ונעשה ל״ע משותק, אחר קיבל התקפת לב אף

שהיה בריא וחזק, אחד קיבל משהו בחוט השדרה וסובל יסורים נוראים, וכמה מאות נהרגו ונפצעו ע"י תאונות דרכים ל"ע ועוד ועוד אשר לא אוכל לפרטם. מזה אנחנו רואים שאין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים לבקש ולחנן שכל אחד מאתנו יעשה חשבון הנפש למה עשה ה' ככה, ומי אשם בדבר, הלא אנו שאף אחד מאתנו לא בטוח בחייו אפילו יום אחד. וכמו שאני תועה בדרך ולא אוכל למצוא הדרך הנכונה להנצל מכל הצרות הנ"ל. כמו כן אתם נמצאים כאותו מצב המשונה, לכן נחפש יחד הדרך הישר והנכון להנצל, וע"ז באתי עכשיו אליכם.

ולא המדרש עיקר אלא המעשה, שסיפר הגאון הצדיק מצנז הבעל "דברי חיים" ע"ה שיהודי אחד הלך לאיזה מקום רחוק ברגל ובאמצע הדרך היה יער גדול שצריכים לעבור דרך שם. היהודי נכנס ליער והיה תועה בדרך ולא מצא מקום לצאת מן היער וכל שביל וכביש שמצא ביער כבר ניסה ללכת וכל פעם הוא נכנס יותר לעומק היער בלי סוף. פתאום ראה שיהודי אחד שבא אליו מרחוק, הוא שמח מאד ורץ לקראתו וכאשר פגש אותו שמחו שניהם, ואמר אני בטוח שכבודו יגיד לי הדרך הנכונה לצאת מכאן. היהודי השיב, זאת אני בטוח שהדרך אשר הלכתי לא הנכון, אך איך לצאת מכאן גם אני לא יודע. השיב לו גם אני לא יודע לצאת כי גם הדרך אשר אני הלכתי ג"כ לא הנכון. עכשיו נלך שנינו ונחפש הדרך הישר. ובכן התחילו שניהם לחפש הדרך ואחרי הילוך חצי יום ראו מרחוק שבא איש שתוארו כמלאך אלוקים שמחו מאד שהאיש הזה ודאי ידריך אותנו לדרך הישר, וכאשר התקרב אליהם שאלו אותו אולי כבודו יודע דרך הישר שנצא מהיער. השיב להם, אני הולך למקום אחר אבל אתן לכם מפה ומתוך המפה תמצאו הדרך הישר אשר אתם מבקשים.. הם קיבלו המפה ממנו ולפני שנפרד מאתם שאלו אותו מה שם כבודו. אמר שמי משה בן מיימון והרבה קוראים לי רמב"ם, אבל חדעו שמתוך המפה תמצאו את הדרך הנכון, אבל צריכים להשתדל ללכת יום ולילה ויותר, לפי המפה, עד שתגיעו למקום הנרצה לכם, רק קודם תהיו בקיאים היטיב לדעת מה שרשמתי במפה, ואז השם ינחה אתכם במעגלי צדק, ותבואו למקום חפצכם, ובזה נפרדו.

הם פתחו את המפה לקרוא בה ומצאו בה בדברים האלו:

אעפ"י שחקיעת שופר הוא גזרת הכתוב, רמז יש בו, כלומר — עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים את שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל. הביטו לנפשותיכם והטיבו את דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם את דרכו הרעה ואת מחשבותיכם הלא טובות. לפיכך צריך כל אדם שיראה את עצמו כל השנה כאילו חציו חייב וחציו זכאי, וכן כל העולם חציו חייב וחציו זכאי

ואם עושה חטא אחד, הרי מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לחובה וגורם לו השחתה, ואם עושה מצוה אחת הרי מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לזכות וגורם לו ולהם תשועה והצלה, שנאמר צדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו. ומפני ענין זה נהגו כל ביח ישראל להרבות בצדקה ובמעשים מראש השנה ועד יום הכיפורים יתר מכל השנה, עכ"ל הרמב"ם ז"ל.

והיות שאין אנו בטוחים שלא עברנו השנה אותן עבירות שעברנו בשנה הקודמח בין אדם לחבירו, לכן אני רוצה גם להזכיר בקיצור כמה מילים ממה שאמרתי בשנה הקודמת, לפי מה שבירדנו דבין ראב"ע ובין ר"ע סוברים שאם לא מרצה את חבירו על שחטא כנגדו אז גם הקב"ה לא מוחל לו אף על עבירות שחטא בין אדם למקום, כי מי שחטא נגד המלך ונגד בנו והוא בא לפייס את המלך, אין המלך מקבל הפיוס עד שיפייס גם את בנו, כי המלך עם בנו אחד הם, אבל אם חטא נגד המלך ונגד עבדו, המלך מקבל הפיוס אף שלא מפייס את עבדו.

ואנחנו בנים למקום שנאמר בנים אתם לד' אלוקיכם, לכן אני כופל עוד הפעם מי שחטא נגד חבירו, אם לא מפייס אוחו בלב שלם, וח"ו שיפייס אהד כפה ואחד בלב, שחושב כשיעבור יוה"כ אני כבר אתן לו מה שמגיע לו. אם אדם חושב כן, הוא משטה לרמות את הקב"ה, ויצא ריק מיוה"כ ומי יודע מה שיקרה לו, לכן כל אדם יחוס על עצמו וימחול בלב שלם ונפש חפצה, ואז ימחול לו השי"ת וטוב לו ושלום וברכה יהי' לו ולכל הנלווים אליו.

ועכשיו אוסיף כמה מילים מגדולי ישראל על המשנה שר"ע אומר אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

וקשה למה אומר מי מטהר אתכם, אביכם שבשמים ולמה לא אמר הקב"ה כמו שאמר בסוף אף הקב"ה רק מחחיל אבינו שבשמים ומסיים הקב"ה?

אלא כפי שהזכרתי קודם המשל למי שחטא נגד המלך ובנו, לכן הוא מראה לנו את החשיבות שלנו אצל הקב"ה שהוא נחשב אצלנו כאב ובנו, לאפוקי שאר אומות העולם שאפילו יעבדו בכל לבם להקב"ה לא יהיו נחשבים אצלו רק כעבדים.

ועוד בשם הכתב סופר.

אמר ר"ע אשריכן ישראל וכו' מה מקוה מטהר הטמאים אף הקב"ה מטהר את

ישראל, למה מדמה למקוה? ונראה דהנה דין נדה מן התורה אם שופעת כל ז׳ ופוסקת בטהרה ביום ז׳ לפני כיאת השמש, חוכל לטהר כלילה ועלתה לה טבילה, כן מי שכל השנה מטמא עצמו בעשיית עבירות אשר לא ייעשו וגעל נפשו, וגם בימי התשובה לא שב בכל לב ונפש, ועתה קודם כניסת יוה״כ מחברט ומחוודה ועוזב דרכיו ונותן אל לבו שלא לעשותן עוד לעולם, מיד כשנכנס היום יכפר עליו, כי היום גופא מכפר ומטהר, והיינו דמיון למקוה, מה מקוה מטהרת כשפוסקת הטהרה קודם כניסת הלילה, כן הקב״ה מטהר את ישראל כשפוסק בטהרה קודם כניסת יוה״כ.

עוד נראה דמיון טהרת ישראל בתשובה לטהרת מקוה. כי במקוה אם יש בה כשיעור טהרה מטהר, אבל רק אם הטמא מתקרב אליה ונכנס לתוכה או מטהרתו מיד אבל כשיעמוד מרחוק לא יבואו המים אלו לעולם אלא הוא צריך לחזר אחריהם. כן טהרת ישראל שובו אלי ואשובה אליכם, כן החוטא צריך להתקרב עצמו אל ד׳ ואח״כ יטהר אותו מקוה ישראל ד׳.

ועוד יש לומר הדמיון למקוה כמו שמקוה מטהר לטמאים רק למי שמכוון לטהר.

משא״כ מי שנפל למקוה ולא כיוון אין המקוה מטהר, ולענין אשה לבעלה איכא פלוגתא בגמרא חולין ל״א ע״א אי בעי כוונה או לא, ולענין קדשים כו״ע מודו שצריך כוונה.

וכן הקב״ה מטהר ישראל ומכפר עליהם ביוה״כ ועצומו של יום מכפר, אבל דווקא מי שמאמין שמכפר ורוצה בכפרה ושב ומחכוון בו, לזה גם עצומו של יום מכפר, כדאי׳ בש״ס שבועות י״ג ע״א, וזה כוונת מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב״ה מטהר את ישראל, וא״ש, ע״כ.

ונחזור לענינינו.

בגמרא ברכות פרק ראשון מצינו — חניא ר׳ יוסי אומר, פעם אחת הייתי מהלך בדרך והגיע זמן תפלת המנחה ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, ובא אליהו זכור לטוב ושמר לי ער שגמרתי את תפלתי, ואמר מה קול ששמעת בחורבה זו, אמרתי שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין האומות, אמר לי בכל יום אומרת כן, וכשישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואומרים אמן יהא שמי׳ רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, הקב״ה מנענע בראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם.

גלוי וידוע שאי אפשר להבין הדברים כפשוטן, אנו רואים שכביכול הקב"ה צועק ואומר — אוי שהחרבתי וכו' ושוב — אוי להם לבנים שגלו וכו'.

נעמיק להבין למי צועק הקב"ה אוי. אנחנו יודעים שאם רואים בחוץ שכן אדם צועק אוי, כולם מבינים שצריכים לעזור לו וכולם שואלים אוחו במה אנחנו יכולים לעזור לו, אבל הקב"ה בורא כל העולמות אשר במאמר אחד יכול לברוא כל העולמות, כעולמות העליונים אין לנו כל הישג, אבל די לנו במה שאנו רואים בעולם השפל הזה מה שברא ויצר עולם השפל גדלו 43 אלף ק"מ, ולהאיר את העולם ברא את הירח והכוכבים. גדלו של הירח 1075 ק"מ וגדלו של השמש שבעה מליונים ושלש מאות ועשרה ק"מ, ואני לא בדיתי זאת מליבי רק מהשבונות של הרמב"ם בהלכות יסודי התורה, וממילא באמירה בעלמא הוא יכול להעביר רוח הטומאה מכל האומות המעכבין את גאולתן של ישראל ולבנות בית המקדש ולקבץ את כל ישראל, ולמה לו להראות עניוות כזה לשלוח ידו מן החור, ולהיות מציץ מן החרכים ולא עושה כמו ביציאת מצרים אחרי שהיה ישראל שמה רק מאתיים ועשר שנים, ואנן בעוה"ר אלף חשע מאות וארבע עשרה שנה בגלות, ולא רואים ולא שומעין, וישבין בבור הגלות, ואתה הא' הגדול הגבור והנורא אשר אין חקר לגדולתך, אתה עומר וצועק אוי שהחרבתי הביתמ"ק ואוי שהגליתי הבנים, מי ירחם עליך, אמרת וחטאך בצדקה פרוק, וכי נמצא עוד עם ולשון שיפזרו כל כך הרבה כסף ווהב לצדקה כמו שיהודים מפזרים. לומדים תורה בישיבות ואין עיר שלא יהיה שם ישיבה וכמה קופות גמ"ח, חוץ מה שיהודים מפזרים בלי שיעור ובלי סוף. לך נא אצל ישמעאל שנתת להם את כל הדלק כמעט שבכל העולם ומכנסים מיליארדים ואיה הצדקה שלהם, ולאדום הרוסים נתת ג"כ כמעט כל הזהב שבעולם ואיה הצדקה שלהם, ומתי תמלוך בציון לעולם ועד.

אבל הקב"ה עונה לנו בעת צרה, שובו אלי ואשובה אליכם ואנו משיבין וצועקים השיבנו אליך ונשובה.

מורי ורבותי, אין עצה ואין תבונה נגד ה', הלא הוא נשבע שלא יגאל אוחנו עד שאנחנו נעשה חשובה, ובאמת עושה הקב"ה הכל לטובתינו, כי לא רוצה שאנחנו ננצח אותו שישמע לצעקתינו השיבנו ה' אליך — ואח"כ ונשובה, שא"כ אנחנו ננצח את המלך והמנצח את המלך דמו בראשו.

אבל הקב"ה באהבתו הגדולה שיש לו אלינו, הוא מכניע את עצמו כביכול אלינו, וצועק אוי בעדנו, כדי שנרחם עליו ועושה הכל מה שיכולים לעשות לפשרה, ואמר

פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, ואנחנו עם קשה עורף ולא מתביישים שלא למלאות רצונו לפחות פתח כפתחו של מחט. ואם פתחו של אולם עדיין לא פתוח, סימן שלא פתחנו אפילו כחודו של מחט שביקש השם, ואי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה בלימה.

רבוש"ע, אם אתה לא רוצה לוותר לגדולי דורינו, חוותר לגדולי הדור שלפני דורינו, שאמרו אחרי "כל נדרי", שאנו מחירים את השבועות ואת הנדרים וכו', החר שבועתך ואמור מוחר מותר, והחר אותנו, ומה שיהיה אחנו יהי' רק שתחיר את השכינה הסובלת זה זמן ארוך. ותוה"ק אשר הרשעים קו עוה לגזרים ובזוה וגם סבלה כמונו. והי' ה' למלך על כל הארץ, אמן כן יאמר השם.

מורי ורבותי,

אם ח"ו השי"ת לא יסכים עדיין אתנו, הלא אנו רואין שעוד ידו נטויה עלינו לשמוד אותנו מכל אויבינו בכל צרותינו, כמו שמביא הנודע ביהודה בשם הגאון הצדיק הר"ר סנדר זצ"ל, כוונתו על בעל "חבואות שור", שאמר על הגמרא חגיגה פרק ראשון ר' יהושע בן לוי הוי קאי בי קיסר, אחוי ליה ההוא אפיקורסא, עמא דאהדרינהו מרא לאפיה מיניה, אחוי ליה ריב"ל ידו נטויה עלינו וכו', אפקוהו להאי וקטלוהו. קשה להבין, איזה תשובה השיב ר' יהושע בן לוי על דברין של המין, ותירץ הר"ר סנדר הנ"ל, תשובה ניצחת השיב ריב"ל להמין, שאם השי"ת הדר לאפיה מיניה מישראל ואנן עומדים אחריו והוא באחוריו אלינו, ממילא אם הוא נטה ידו אחוריה. הוא מגין עלינו שהעכו"ם העומדים אחרינו להרע לנו, מגיע ידו של הקב"ה שנטויה אחרינו גם הלאה, שידו מפסקת בין ישראל לאומות העומדים אחרינו, וסיים הנו"ב. ושפתיים יושק.

ואנחנו נגמור בזה, התת"ס אומר כשמגיע עשי"ת אנשים הולכים לביהמ"ד. יושבים היום ואומרים תהילים ומעמדות, ומתפללים שיתן להם אורך ימים ופרנסה ועוד ועוד, אבל כ"ז לא שווה כלום, שקודם כל צריכים לעזוב את דרכם הרעה ואת מחשבתם הלא טובים, ולקבל על עצמם שלא יעשו ואח עוד לעולם, ואז יתפללו על עצמם שלא יעשו ואת עוד לעולם, ואז יתפללו על אריכות ימים ופרנסה וכדומה, כמו שאמר דוד המלך ע"ה, מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, תהילה נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, מקודם — סור מרע — ואח"כ — עשה טוב בקש שלום ורדפהו —, ואז עיני ד' אל צדיקים ואזניו אל שוועתם.

אין לנו עצה אלא לעשות חשובה מאהבה ואז נעשה מהעבירות זכיות, כלומר קודם תשובה מיראה ואח"כ מאהבה ואז יעשה הקב"ה מהעבירות זכיות, כמו שמצינו שאמר דוד המלך ע"ה, ד' יספור בכתב עמים, מה וה שיספור ד' בכתב עמים, וכי אין לו לד' כתב לשון־הקודש שצריך לספור בכתב עמים, אכל הקב"ה עושה הכל לטובת ישראל, אם יהודי עושה עבירה אין הקב"ה רושם שם העבירה רק רושם "0", ואם עושה עוד עבירה מוסיפים עוד אפס אחד, וכן הלאה. ואם עושה חשובה ועושה מצוה אחת מאהבת ד', לא כותבים שעשה מצוה אחת רק מוסיפים בכתיבת העמים מס' "1" אל האפסים, ונעשה מכל האפסים האלה העבירות הרבה מצוות, מפני זה הוא יספור בכתב עמים כי בלשון הקודש יש מספר אחר כותבים אחד וכן הלאה.

ויתן השי"ת ויחקיים בנו מקרא שכתוב כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנוכי אנחמכם וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשה תפרחנה ונודעה יד ד' את עבדיו (הצדיקים) וזעם את אויביו, ויחזק ד' את לבנו בבנין בית מקדשנו, ובמחיית עמלק ראש צרינו, ויתגלה כבוד מלכותך עלינו לעיני כל חי אמן.

בס"ד אחרי שסיימתי את שער ליקוטי אמרים כמלקט שיבולים אשר העליתי על הנייר, רציתי בזה להתחיל בכבוד אבי ואמי זכרונם לברכה לחיי עד, אפתה בס"ד.

שער ההודאות

להודות ולברך לד' על כל המאורעות הלא טובות אשר מהם פדה את נפשנו וחסדו גבר עלינו להחיותנו כיום הזה בירושלים עיר קדשינו. ברוך ה' אשר טוב גמלנו אלה וכאלה יוסף עמנו להגדיל שמו הגדול שנקרא עלינו.

ועכשיו אתחיל לספר מה ששמעתי מאבי ואמי ע"ה.

א.

אשר שמעתי מפיהם שספרו לי, בעת שהייתי בן כמה חדשים ונחלתי וכאשר שכבתי על ערש דוי, והעומדים סביבי התחילו לבכות על יציאת נשמתי, ושמעו השכנים ובאו, וביניהם גם השכן ר' ליזר בעל עגלה, וכאשר ראה צרת הורי נתמלא עליהם רחמים, אחרי שכבר השכיבו אותי על הארץ.

ואמר הרימו את התינוק ותנו לי סדין כי חבל על תינוק כזה, והוא נתן אותי לתוך הסדין שהביאו לו, ואסף לחפניו ארבע כנפות הסדין, והתחיל לנענע אותי עם הסדין מעלה ומטה ולכל הצדדים, עד שהתחלתי לבכות, אז אמר קחו לכם את התינוק החי עד מאה ועשרים שנה. (ודאי שיקבל שכרו משלם ע"ז מאת הקב"ה, כי המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא) ואז יכולים לתאר השמחה שהיתה אז אצל הורי ע"ה בהודו לד' כי טוב, ואף לא ידעתי אז כמובן להודות לד', לכן אני מודה לו עכשיו, ואומר ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב.

ויה"ר שיקבל ה' עכשיו את תודתי הרבה אליו, כי ראיתי כתוב בשם איש קדוש הרבי ר' כרוכ'ל בן בתו של הבעש"ט זצוק"ל שאמר מה זה שאומרים בליל ש"ק אחרי שלום עליכם מודה אני לפניך וכו' על כל החסד אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי הלא על מה שהוא יתברך עתיד לעשות עמי למה לי עכשיו לברך ע"ז, הלא אני יכול להודות לו אז כאשר יעשה ה' עמי חסד.

ואמר הוא ז"ל אולי כאשר יעשה ה' אתי את החסד, לא יהיה לי אז שכל טוב להודות לו, לכן אני מודה לו עכשיו מראש כמו כן אם לא הייתי אז בדעת להודות ולא ידעתי בכלל דבר מה שעשה ה' לי ורק העושה נפלאות גדולות לבדו ידע מזה ושלח את השליח להיות שליחו של מקום לכן אני מודה לו עכשיו על העבר, והשליח ודאי יקבל שכר שליחות בגן עדן.

ב

שוב פעם מה שאני כן זוכר זאת על הנס שעשה ה' לי ולא היה לי אז שכל להודות אליו יתב"ש, לכן עכשיו אודה לד' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו. כאשר הייתי בין חמש לשש שנים, בעיר מולדתי בלאזיב יע"א, ברחוב העיר ראיתי עגלה עם סולמות עבור הובלות תבן מן השדה, והעגלה היתה ריקה ועומדת ברחוב עליתי עליה, ובאשר בא בעל העגלה הערל, כנראה שלא הרגיש בי, והתחיל לנסוע ופחדתי מאוד, והתחלתי לצעוק, אבל הערל לא שמע, או שלא רצה לשמוע ולעצור ולהוריד אותי. וקפצתי מן העגלה ונפלתי תחתיה והעגלה עברה, ואני נשארתי על האדמה, והאנשים אשר ברחוב ראו שנפלתי תחת העגלה התאספו מיד כנראה להציל אותי, ואני קמתי בריא ושלם וברחתי מן המקום, והשארתי את האנשים מבלי להגיד להם דבר לכן אני מברך עכשיו על זה ברכת הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב.

חידושים

בס"ד. לפני שאני תושב לרשום כמה דברים אשר למדתי עם המקשיבים, ואני יודע בעצמי שדרכי ההכמה נעלמו ממני פשוט כפשוטו כער אנוכי ולא אדע, לכן אני מתנצל בזה שאין כוונתי לחבר איזה חיבור למי שהוא כי מי יודע האמת יותר ממני שאין בהם דברים ללמוד לאחרים, אלא אחרי אשר לפי קט שכלי עמלתי בהם, לכן רציתי להעלות אותם לזכרון לי ולחברי אשר אתי יחד. שאם יזכנו השי"ת עוד הפעם לחזור עליהם יהיו מוכנים כשלחן ערוך לפני שלא אצטרך לעמוד בהם.

וגם אם אולי יעיין בדברי איזה תלמיד קטן וימצא מה בדברי אשמח כאוד ובפרט אם יהי' זה מנכדיי הילדים אשר חנן ה' אותי, אקוה מאתו יתברך שיהי' לי לכל הפחות לאיזה זכות, לעשות נחת רוח לפניו יתברך.

והאמת ניתן לכתוב שמעולם לא עלתה על דעתי לרשום הדברים והרבה דברים אשר אמרתי ובכלל לא רשמתי אותם, ומה שהביאני לזה את"כ לרשום אותם, מפני שראיתי במסכת מכות בדף טז. בתוס' ד"ה והא איכא העבט תעביטנו, מה שכותב מהר"ם על דברי התוס' שכמעט כל הדברים הם מגומגמים, ותיפשתי בספרים אשר בידי ולא מצאתי שידברו מאומה ע"ז. והמהורש"א מביא את ד"ה של התוס' ולא כתב רק קצת. והי' זה לפלא בעיני שמהר"ם מאריך כ"כ שם והוא ז"ל לא אומר כלום, אין זה אלא שיש שמה בדיכור התוס' איזה שגיאה, ובהגמרא של המהורש"א לא היתה השגיאה הזו, לכן התחלתי לעיין בעיון גדול בדברי התוס' לא פעם ולא פעמים, עד שמצאתי את שאהבה נפשי ויגעת ומצאת תאמין שנפל ברעיוני לעשות הגה"ה בדברי התוס' רק באות אחת להוסיף ,,למ"ד" במלה אחת שם (כאשר רשום בפנים להלן בדברי במסכת מכות). ואחרי העיון ראיתי שדברי התוס' הם נכונים וישרים בלי שום גימגום.

ולא האמנתי לעצמי שתיקון הזה יהי' אמיתי לכן כאשר רשמתי זאת על גליון הגמרא שלי לא רשמתי בדיו רק בעיפרון דברים שיכולים למוחקם אם אראה אותם לאיזה ת"ח ויאמר שאני טועה בזה ויורה לי הפירוש האמיתי, אודה על האמת ואמחוק הדברים אבל כאשר עבר שנתים, ולמדתי עוד הפעם מסכת מכות, בא אחד מהחברים המקשיבים והביא בשורה בפיו אשר לבית מדרשם הגיע מארה"ב ספר על מסכת מכות מתלמיד אחד של הגאון ר' שמואל ענגיל ז"ל

שזה עכשיו יצא הספר לאור וכאשר כקשתיו הביא את הספר לבית מדרשנו, אמרתי קודם להסתכל על דברי התוס' הנ"ל, וראיתי שהוא כותב כדברי שצריכים להוסיף "למ"ד" ודברי התוס' יהיו מבוארים היטב, שמחתי כמוצא שלל רב ואמרתי ברוך שכוונתי לדברי הבעהמ"ח הוה.

ועוד כאשר כתבתי כמה לאדומו"ר הגאון הצד' מקלוזנבורג שליט"א ועל כמה דברים כתב לי שדברי נכונים מה שהקשתי ושמצא בספר שנדפס לפני כמה מאות שנה ששואל קושיא זו. דבריו הקדושים האלו נחנו שמחה בלבי לכן נכסוף נכספתי לראות הדברים שרשמתי לי אולי ימצא עוד מי שיהי' בהם איזה דבר טוב כבר כדאי לי, ובפרט שבהזדמנות זו זכיתי לצרף הידושי תורה השייכים למסכת שבת ולמסכת מכות דברים יקרים ונהמדים הראויים למי שאמרם ה"ה אדומו"ר הגאון הצדיק מקלוזנבורג — קרית צאנז שליט"א ומדברים הק' האלו ודאי יהנו כל מי שיעיין בהם והי' בזה שכרי לזכות כהם את הרבים.

מסכת שבת

דף י"ד ע"ב ברש"י ד"ה ובא השמש וטהר וכו' עד ומיהו טמויי לא מטמינן דהא לאו טמא איקרי ע"כ עיין מהר"ם.

ונראה דהקשה לו לרש"י ז"ל דהגמרא מתרצת על הקושיא, טבול יום דאורייתא הוא דכתיב ובא השמש וטהר, סמי מכאן טבול יום. וקשה למה צריך לסמות טבול יום, הלא הפסוק ובא השמש וטהר מיירי בטבול יום שאכל תרומה והוא באמת פוסל מדאורייתא, אבל מה שגזרו ביה"ח דבר לטבול יום מיירי בנגיעת כלים לפני הערב שמש בתרומה שזה רק מטעם גזירת י"ח דבר, לזה כתב רש"י ז"ל אפילו לנגיעה אשכחן קרא התם, כל כלי אשר יעשה מלאכה בה במים יובא וטמא עד הערב וטהר. והאי נגיעה היא, ובעינן הערב שמש אלמא פסול בנגיעה ג"כ מדאורייתא, דאי לא פסול למה קרי ליה נטהר השתא מכלל דמעיקרא לא הוי טהור גמור.

וכי תימה דפסוק דגם פסוק זה מדבר מאכילה ולא מנגיעה, כמו הפסוק ובא השמש וטהר, זה אינו דהא כלי לאו בר אכילה הוא, רק נגיעה שהתרומה נוגעת בכלי, א"כ ע"כ שהנגיעה לפני הערב שמש ג"כ מדאורייתא.

ושפיר מקשה הגמרא טבול יום בין באכילת תרומה מובא השמש בין הנגיעה מכל כלי הם מדאורייתא. ושפיר נכון התירוץ של סמי מכאן טבול יום. והשתא מה שכתב רש"י ז"ל מיהו טמויי לא מטמינן דהא לאו טמא איקרי. כוונתו לתרץ למה אמרינן שהשבול יום פוסל בתרומה ולא מטמא גם כן לזה אמר דלאו טמא איקרי כלומר בפסוק ובא השמש וטהר. שאיננו טמא רק שלא נטהר עד הערב שמש, שלא כתוב בפסוק — וטמא — עד הערב וטהר רק ובא השמש וטהר.

ולא תקשה א"כ בנגיעת כלים הלא כן כתוב וטמא עד הערב, אם כן למה רק פוסל ולא מטמא, כיון שמצינו הערב שמש בטבול יום ולא מטמא, לא יכולים להעדיף כלים מאדם, ומה שכתוב מלת טמא בכלים אם אנחנו לא מטמאים רק פוסלים כבר אומר מהר"ם ז"ל שמלת טמא אתי לשום דרשה אחרת.

דף ש"ז ע"ב, תוס' ד"ה אף בנות כותים וכו' עד ובשמעתין מוכח דלכ"ע בנות כותים הוי מ"ח דבר, לא זכיתי להבין דבריהם, הלא בשמעתין מוכח להיפך שרק לר' יוסי הוי מ"ח דבר.

וכן הלאה באה"ד וי"ל דבנות כותים אתיא לכ"ע וגזרו עליהן שיהיו נדות שלא יטמעו בהן. שוב קשה כנ"ל.

עוד באותו הדיבור, וא"ת היכי חשיב לר' מאיר בי"ח דבר והלא בלאו הכי בכל מקום חייש ר"מ למיעוטא. הלא בגמרא אמרו ולר' יוסי דאמר מחלוקת עדיין במקומה עומדת, בצרי להו, אמר ר' נחמן בר יצחק אף בנות כותים מעריסתן כו ביום גזרו, משמע דלר"מ לא בא בחשבון הי"ח דבר, וצע"ג. (ועיין בהוספות)

דף כ"ב ע"ב, בתוספ"ה ובה היה מסיים וכו' עד וקשה לריב"א א') שאם אפשר להדליק מן הישנה, א"כ גם השאר ידלוק ממנה, ב) ומה פריך לרב כיון דהוציא הפתילה הישנה מן הנר, תו ליכא לא משום בזיון מצוה ולא משום אכחושי מצוה, אלא ודאי אי אפשר לעשות כן מכח הקושיא שהקשה על רש"י — א"כ גם השאר ידלק ממנה, אלא כוונתו, שאי אפשר לעשות כן להוציא הפתילה כשהיא דולקת ולהדליק ממנה, דכיון שהוציאה מנר המערבי ככר כלה מצוותה אף שהיא דולקת עדיין ומדליק ממנה את הפתילה החדשה שבנר המערבי אין זה כבר עדות, לכן פירש הריב"א שבעוד שהפתילה הישנה בנר המערבי דולקת, היה מדליק ממנה השאר ואח"כ כשכבר הדליק ממנה השאר הרי זה כמו שהנר המערבי עדיין דולק כיון שקבלו ממנו האור ואח"כ כבה את הישנה ומטיבה ונותן בה שמן ופתילה חדשה ומדליקה מן השאר ובה היה מסיים ההדלקה.

וקשה ג"כ על פירוש הריב"א שאם עשה כן, הרי כבר נפסק האור של נר המערבי, אחרי שהדליק ממנה שאר הנרות וכבה אותה, אם כן נפסק ממנה האור עד שאח"כ הטיבה ונתן בה שמן ופתילה חדשה והדליקה מהשאר, ואין כאן עדות שלא נכבה נר המערבי.

לכן נראה לתרץ קושיית הריב"א שהקשה על רש"י, שאם אפשר להדליק מן הישנה א"כ גם השאר ידלוק ממנה, יש לומר שכל ענין הגס היה מה שלא נכבה נר המערבי אף שלפי מדת השמן לא היה בו להדליק אלא עד הבוקר, בכל זאת מפני חביבת ישראל היה דולק כל היום. לכן פירש"י שפיר כאשר הוציא את הפתילה הישנה והדליק ממנה החדשה מיד נכבה, כי אין הקב"ה עושה גס שלא לצורך ובאשר רק הדליק הנר המערבי נפסק השמן ונכבה ולא הספיק להדליק ממנה שאר הנרות, כמו שמצינו בגס של אליהו הנביא זכור לטוב, שכאשר רק אמרה האשה שאין לה בלים יותר, מיד נפסק השמן, כמו כן כאן ובוה נסתלקה קשיא א' של הריב"א על רש"י ז"ל.

וקשיא ב' שהקשה כיון שהוציא את הפתילה הישנה מן הנר, אין כאן לא משום בזיון מצוה ולא משום אכחושי מצוה י"ל אין קושית הגמרא ממה שמדליקין את נר החדש מן הישנה שאז היה הריב"א צודק בקושיתו.

אבל הקושיא היא ממה שהדליקו את"כ שאר הנרות מן נר המערבי החדשה ואז שייך להקשות והא הכא כיון דקביעי נרות וכו' כמו שפרש"י, ובזה מתורץ ג"כ קושיא ב' על נכון.

דף כ׳ ע״כ במשנת כמה מדליקין וכו׳ אין מדליקין לא באליה ולא בחלב, נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל וחכ״א אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו.

ובדף כ״ד ע״ב בגמרא ולא באליה וכו׳ חכמים היינו תנא קמא איכא בינייהו דרב ברונא אמר רב ולא מסיימי.

ובתוס׳ ד״ה איכא בינייהו דר׳ ברונא אמר רב ולא מסיימי, הקשה הריב״א אמאי לא מסיימי, והא אמר בהמוכר פירות ב״ב דף צ״ג ע״ב דכל תנא בתרא לטפויי אתא, וי״ל דהכא דאיכא ג׳ תנאים, איכא למימר דלא אתא לטפויי אלא אנחום אמדי דאמר מדליקין בחלב מבושל בעיניה, ואתו חכמים למימר אפילו במבושל אין מדליקין בעיניה, אבל בנתינת שמן לתוכו מותר, כוונת התוס׳ בזה דלעיל במשנה דריש פרקין, אין מדליקין לא בזפת ולא בשעוה וכו׳ ולא בחלב אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו, ואי אפשר לפרש שרק בחלב שאינו מבושל אבל במבושל מדליקין, א״כ נחום המדי שאומר שמדליקין בחלב מבושל, היינו תנא קמא, ואח״כ מוסיפים חכמים ואומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו על זה מקשה הגמרא חכמים היינו ת״ק, כי שניהם סוברים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו ותירצו איכא בינייהו דר׳ ברונא שאמר אם מוסיפים מעט שמן לתוך החלב מותר להדליק בו ולא מסיימי כלומר שאין אנו יודעים מי מהם סובר כר׳ ברונא התנא קמא או חכמים.

ע״ז מקשה הריב״א והא אמר בהמוכר פירות דכל תנא בתרא לטפויי אתא א״כ שפיר מסיימי דתנא קמא כר׳ ברונא שמותר אם הוסיף שמן, וחכמים באו לטפויי שאפילו הוסיף שמן גם כן אסור.

ותירץ הריב״א ע״ז וי״ל דהכא דאיכא ג׳ תנאים, איכא למימר דלא אתא לטפויי אלא אנחום המדי דאמר מדליקין בחלב מבושל בעיניה, ואתו חכמים למימר דאסור אפילו במבושל בעיניה, אבל בנתינת שמן מותר כר׳ ברונא א״כ הת״ק סובר כר׳ ברונא וחכמים באו לטפויי על נחום שמחיר אפילו בלא שמן והם אוסרים, ע״ז מקשה הגמרא חכמים היינו ת״ק, ותירצו איכא בינייהו דר׳ ברונא ושפיר לא מסיימי, כל זה לפי תירוץ הראשון של התוס׳.

ואח״כ כתבו, וטעמא דת״ק נמי איכא למימר — כלומר כמו ועוד יש לומר, עיין מהרש״א ומהר״ם דת״ק נמי שאמר במשנה הנ״ל ולא בחלב פירושו לאסור הכל אפילו בשמן ככו בעטרן ושעוה שאסור אפילו בשמן כמו בעטרן ונפט שאסור אפילו בשמן ועכשיו חולקים רק שני תנאים כמו שאומר המהרש״א — ונחום בא להגיד שבחלב מבושל מותר בשמן, וחכמים באו להלוק עליו לומר שבין מבושל ובין אינו מבושל אסור אפילו בשמן כמו הת״ק ורק שני תנאים.

וע"ו מקשה הגמרא חכמים היינו ת"ק, כי שניהם אוסרים הכל, ומתרץ הגמרא איכא ביניהו דר' ברונא ולא מסיימי, ולא תקשה אמאי לא מסיימי דודאי הת"ק אומר ולא בחלב ואיכא למימר כמו בזפת ושעוה אסור אפילו בשמן כמו כן חלב, וחכמים סוברים כר' ברונא שמותר בשמן, ע"ז כותבים התוס' דאיכא למימר לטפויי אתו. כלומר שאין ברור להגיד שת"ק סובר שהכל אסור אפילו בשמן, כי אדרבה יכולים לומר שתנא בחרא לטפויי אתא, וע"כ החכמים אוסרים הכל והת"ק מתיר בשמן, ושפיר תירוץ הגמרא דלא מסיימי, וכל הנ"ל מתאים לדברי המהרש"א והמהר"ם ז"ל, להמעיין שם בדבריהם הקדושים.

אבל אחרי שאמרתי את כל הנ"ל בלמדי השיעור בין חברי המקשיבים הביאו לפני ספר שבת של מי, וראיתי בו שכתב הגם שהמרש"א ומהר"ם ז"ל כתבו שממלת וטעמא דת"ק איכא נמי איכא למימר הוא תירוץ שני, אבל במחילת כבוד תורתם אין הכרח לזה עכ"ל.

לכן עיינתי וראיתי לפרש בדברי התוס' לפי דכריו של — שבת של מי — שהם תירוץ אחד, היינו שהת"ק שאמר ולא בחלב, בין אינו מבושל ובין מבושל אין מדליקין בו, ובא נחום ואמר שמכושל מדליקים בו, וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקים, א"כ הקושיא חכמים היינו ת"ק. ותירצו איכא ביניהו דר' ברונא ולא מסיימי מי מתיר עם שמן ומי לא, ע"ז מקשה הריב"א הלא התנא בתרא לטפויי אתא, א"כ הם ודאי לא סבירא להו כר' ברונא, אם כן ודאי מסיימי.

ותירץ ריב"א ויש לומר הכא דאיכא ג' תנאים איכא למימר דלא אתא לטפויי אלא אנחום, כלומר אף דאיכא למימר דת"ק סבר נמי דאסור בנתינת שמן כמו זפת ושעוה, ונחום מתיר בלי שמן וחכמים מתירים עם שמן כר' ברונא מ"מ הם מוסיפים על נחום המדי שמתיר אפילו בלי שמן ולא תקשה א"כ מסיימי דת"ק אוסר הכל, אבל מחמת שיש סברא להגיד להיפך שת"ק מתיר עם שמן ונחום מתיר בלי שמן וחכמים אתו לטפויי לאסור אפילו עם שמן, לכן לא מסיימי מי סובר כר' ברונא הת"ק או החכמים והכל נכון בתירוץ אחד בפירוש התוספ'.

בדף כ"ו ע"ב, כתוס' ד"ה רשב"א ותנא דבי ר"י, אמרו דבר אחד וכו' בסופו, י"ל דסבירא ליה לאביי וכו' עד הסוף, כלומר וכיון דרשב"א ותנא דבר"י אמרו דבר אחד לאביי א"כ סבר התנא דבר"י ג"כ כמו רשב"א שאמר כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש, כמו כן גם שלשה על שלשה ונקט שלוש על שלוש, משום פשתן כדלעיל בתירוץ הרב פורת.

דף כ״ט ע״א, בתוס׳ ד״ה רבא אמר וכו׳ כלומר מדקאמר ר׳ אדא בר אהבה הכא בג׳ על ג׳ מצומצמות עסקינן, כשמע דקאי גם אטומאה, ומה הרבותא במצומצמות הלא כש״כ דאי איכא טפי דמטמאה, אלא קמשמע לן אעפ״י שמקפלן לא אמרינן שכבר לא נשאר בהם ג׳ על ג׳.

דף ל״ג ע״ב במעשה דרשב״י בגמרא שמע ר׳ פנחס בן יאיר חתני׳ וכו׳, עיין כזוהר הק׳ פרשת בלק דף כ׳ ע״כ ד״ה ר׳ פנחס ב״י הוה אזיל למחכי ברתיה אנתו דר׳ שמעון ב״י וכו׳. הרי שר״פ היה חותנו, ואולי טעות סופר כאן וצריך להיות „חותנו״ והלשון קשה שאמר שמע רפב״י חתניה, מה שמע לא אמר, אלא הפירוש שמע שבא רשב״י חתניה ונפק לאפיה, לכן כדי שלא יהא סתירה כוו מדברי הזוהר שמביא בכמה מקומות שרפב״י היה חותנו, ע״כ יכולים לפרש גם בגמרא שמע רפב״י, חתניה שבא. כלומר שר׳ שמעון בא, ונפק רפב״י לאפיה, ומלה „שבא״ שצריכים להוסיף על ר׳ שמעון, מוסיפים עכשיו אותה מלה גם עכשיו, וקורים בגמרא שמע רפב״י שבא חתניה וכו׳ ועכשיו הגמרא עם הזוהר מאוחדים.

בפרק כירה דף ל״ז ע״ב

תוס׳ ד״ה כירה שהסיקוה וכו׳ עד הוה ליה למימר דתתקש דהנשאר בקרקע נקרא קש, כדפרש״י אלא משום דתיתבן משמע טפי לשון זיבול נקט ליה, כלומר ומדלא קאמר הכי, נראה כפירוש רש״י אלא ודאי שלא כפירש״י והא דלא נקט דתתבן משום דתתבן משמע טפי לשון זבול נקט ליה דתתקש.

דף ל״ז ע״א, בתוס׳ ד״ה אא״ב להחזיר תנן הייגו דשני בין תוכה לעל גבה פירש בקונטרס, משום דאי להחזיר תנן, אבל לשהות משהין אפילו באינה גרופה להכי שני בין תוכה דהוי מטמין ממש ברמץ לעל גבה, וקשה להר״ח דלתנניה אפילו תוכה משהין אפילו באינה גרופה דהא תנן לעיל דף י״ט ע״ב ולא חררה על גבי גחלים אלא עד שיקרמו פניה, הא קרמו פניה שרי אע״ג דחררה בתוכה היא, ובלאו הכי אומר ר״י דבחנם דחק רש״י לפרש כן, וכו׳ ע״ש בתוספ׳. ורש״י ז״ל נוהר מקושיא זו וכתב להכי שני בין תוכה דהוי מטמין ברמץ ממש לעל גבה, אבל בחררה על גבי גחלים עד שיקרמו פניה, הפירוש שדובקין החררה בדופן הכירה ולא על גבי גחלים ממש, כמו שמצינו באפיית פת בתנור שדובקין בדופן התנור ולא על גבי האש ממש. ואפילו אי נימא שהפירוש הוא כמו שכתבו התוס׳ על הגחלים ממש, מ״מ לא קשה על רש״י, לפי מה שהגמרא אומרת למטה

שאני התם דכיון דמדליא, שלט בה אוירא, מצינו למימר גם הכא בחררה על גבי גחלים אין הפירוש על גבי גחלים בתוך התנור, שעשה ודאי הוי החררה נשרפת רק על גבי גחלים בחוץ, כמו שעושין אש בהוץ. וצולין בשר וכדומה, ואז אין הום כזה כמו בתוך התנור, כיון דשלט בה אוירא, בכל הצדדים ממילא אין ראיה לר"ח דחננית סובר דאפילו בתוכה משהין אפילו באין גרופה מהחררה שעל גבי גחלים.

עוד באותו דיבור של התוס' הנ"ל

אא"כ להחזיר תנן וכו' ובלא"ה אומר כו' דבחנם דחק רש"י לפרש כן דאיכא למימר שפיר דשני לן בין תוכה לעל גבה, והא דשרי להחזיר בגרופה ובהשהייה דוקא לא ניחא ליה לחלק אבל בחזרה ניחא ליה שפיר לחלק כדמוכח במאי דמשני בגמרא לקמן מי סברת אריבא קאי אסיפא וכו', ואפשר לומר דלא לחינם פירש"י ז"ל כן, וטעמו ונימוקו עמו, שאם נלמד כפר"י א"כ עיקר קושית הגמרא של אא"ב להחזיר תנן מסתמכת על תירוץ הגמרא של מי סברת וכו' ואכתי המקשן לא ידע תירוץ זה לסמוך עליו להקשות, לכן מעדיף רש"י ז"ל להקשות אאם להחזיר תנן ואז כבר פירש"י את המשנה, אבל להשהות מיירי באינה גרופה וקטומה ושייך שפיר לחלק בין תוכה לעל גבה, שבתוכה היא ממש כרמץ, ואת היא כוונת רש"י ז"ל.

אבל הר"י לא ניחא ליה בזה, מפני שא"כ עיקר הקושיא חסר מן הספר, שמתחיל להקשות אא"ב להחזיר תנן ומוכרחים לפיים — ואז פרושו של להשהות באינה גרופה ושייך שפיר לחלק בין תוכה לעל גבה, אבל אי אמרת להשהות תנן א"כ מיירי בגרופה, א"כ מה לי תוכה ומה לי על גבה, לכן הלך הר"י ז"ל בדרך אחרת למצוא מסקנת הקושיא על להחזיר, שהקושיא מיניה וביה, ורש"י ז"ל סבר אף שלפי פירושו לא נגמרה הקושיא באא"ב להחזיר תנן, רק צריכים להביא ממרחק לחמו מההשהייה, הרי גם הר"י לא יכול לסיים הקושיא מאא"ב להחזיר תנן, רק צריך לחפש המסקנא של הגמרא בתירוץ מי סברת וכו' ועדיין לא ידענו בשעת הקושיא מתירוץ זה.

וא"כ בכל זאת למה מיאנו התוס' בפרש"י שהם לומדים שהמקשה ידע בתחילה בשהקשה, תירוץ זה, אלא שלא רצה לסמוך על סברתו, לחלק בהחזרה בגרופה וקטומה בין תוכה לעל גבה כיון דבהשהייה בגרופה וקטומה לא מחלקינן, ולכן הקשה, כדי להוודע אם אינו טועה בסברתו והקשה, והם תירצו לו באמת מי סברת אריבא קאי אההשהייה לחלק בין תוכה לעל גבה שמה באמת אין חילוק, אבל כהחזרה אף שג"כ מיירי בגרופה וקטומה מ"מ יש הבדל בין תוכה לעל גבה אפילו בגרופה וקטומה בהחזרה, זה נראה נכונות רש"י והר"י ז"ל.

עוד בדף רנ"ל

בתוספ' ד"ה מה לסמוך באינה גרופה קבעי, כלומר בין למ"ד להשהות תנן ובין למאן דאמר בלהחזיר תנן הבעי' היא באינה גרופה וקטומה, ועכשיו מפרשים דבריהם, אי להשהות תנן א"כ באינה גרופה אטור להשהות עליה אבל לסמוך יכולים להשהות ולא זו בלבד, אלא גם אלהחזיר הבעי'.

ואי מתניתין להחזיר תנן ושרי להשהות אפילו תוכה וגבה א"כ מה קבעי אם מותר לסמוך כש"כ, שמותר להשהות ע"י סמיכה לכן פירש"י שהבעי' אם מותר להחזיר ולהשהות היכא שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי, וניחא שבתחילה אמרו להשהות ולהחזיר ואח"כ אמרו להחזיר ולהשהות.

בדף פ"א ע"ב

בגמרא, דרב חסדא ורבה בר רב הונא הוי קא אזלי בארבא אמרה להו ההיא מטרוניתא אותבו בהדייכי ולא אותבוה, אמרה איהי מילת אסרתה לארבא, אמרו אינהו מילתא שריוה, אמרה להו מה איעבד לכו דלא מקנח לכו בחספא וכו' והקשה הבעש"ט ז"ל ע"ז ועיין בפירש"י אמרה איהי מלתא דכשפים אמרו אינהו מלתא שם טהרה, והקשה ז"ל בשלמא מילתא דידה לא נזכר בגמרא מפני שהוא שם טומאה דכשפים, אבל מילתא דידהו שהוא שם טהרה, למה לא נזכר ב"ש מה שאמרו בכדי שנדע הלחש במה הללו בטלו הכשפים שלה, ובפרט הלא מצינו במסכת שבת ובמסכת גיטין שנכתב שם כמה דפים שמדברים מכמה לחשים לכמה תחלואים, ואמר הוא ז"ל, שביטול הכישוף הוא כשאומרים תפסוק מכשפה לא תחי' ובתנאי בכוונות הנסתרות המרומז בפסוק זה, ודרש דרוש גדול סודות נפלאות בפסוק זה, ואמר שבאלו הכוונות יבטל כל מיני כשפים שבעולם ואמר שגם ר"ת ורבה בר רב הונא ביטלו הכישוף באמרם פסוק זה בכוונות הנסתרות, כי מה שכתב ב"ש אמרה היא מילתא הי' פשוט שאמרה שם טומאה, ולא נזכר מה שאמרה ומלתא דידהו, צ"ל מלת בלא אלף בסופו והמלת הוא ראשי תיבות „מכשפה לא תחיה" ובזה בטלו הכישוף שלה.

ודבר זה ראיתי כתוב בשם הגאון הרב ר' חיים מרגלית אבד"ק דובנא בעהמ"ח שערי תשובה על האו"ח, ואמר שזה מפלאי פלאות נסתרות תורתו של הבעש"ט זצוקל"ה, והלומדים כשמעם דברים כאלו נתפלאו והתחילו לחפש בכל הש"סים הישנים בכל המקומות, עד שמצאו ב"ש ישן נושן מדפוס הראשון וראו שכתוב שם „אמרו אינהו מל"ת" כזה בנקודות, וראו שרוח ה' דיבר בו.

ומפני שהדבר היה חשוב מאוד בעיני ולא כולם ראו זאת לכן ראיתי לכתוב זאת בשמו.

בפרק הזורק צ"ט ע"א

בגמרא אמר רבא צידי עגלה כמלא רוחב עגלה, וכמה רוחב עגלה שתי אמות ומחצה למה לי, באמתה ופלגא סגיא, כי היכי דלא לידדי קרשים וכו' וברש"י ד"ה למה לי רחבה תרתי ופלגא אם מפני שאם יצטרך להושיב מן הקרשים לתוכה יכניס.

דברי רש"י ז"ל לא זכיתי להבין, וכי מפני שאם יצטרך פעם להכניס לתוכה, מקשה הגמרא באמתא ופלגא סגי, הלא עיקר העגלות נעשו בשביל המסעות, ואז מעלים את הקרשים על העגלות, ולא לתוכם, כמו שכתב רש"י ז"ל לעיל, וכי בשביל שיצטרכו פעם להכניס קרש לתוכו בשביל זה יקצרו העגלות לאמתא ופלגא. גם מה שכתב רש"י ז"ל בד"ה באמתא ופלגא סגי וישכיבם בה על חודן, מה מרויחים בזה, אפילו אם יכניס לתוכה על חודה לא יכנס יותר מקרש אחד שחודו אמה, וישאר לו רק חצי אמה, וצ"ע לתרץ זאת.

בדף ק"כ ע"ב, בתוס' מכה בפטיש פירש בקונטרס שמפוצץ בו את הסלע ואין נראה לר"י דבמשכן וכו' אלא נראה לר"י וכו' דהאי מכה בפטיש היינו מכוש האחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה. עיין ברש"י דף ע"ג ע"א שפירש בעצמו כן בד"ה מכת בפטיש שאמר הוא גמר מלאכה, שכן אומן מכה בקורנוס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה.

בדף ק"ע ע"ב, בתוס' ד"ה א"א דאאורך איכא ביניהו לאו דוקא, דהא ת"ק פטר אפילו שתי אותיות משם אחד עד שיכתוב שם משמעון אלא משום ר' שמעון נקטיה דאפילו בהא מחייב.

לפי הנראה מפירש"י ז"ל קושית הגמרא, ר' שמעון היינו חנא קמא ש"ש ת"ת זה קאי על ר' יהודא, והתוס' מפרשים, היינו תנא קמא ממש וא"כ קשה להם תירוץ הגמרא א"א דאאורך, איכא בינייהו הלא לת"ק גם א. ב. לא מחייב ולמה אומרת הגמרא א"א איכא בינייהו לכן מוכרחים התוס' לפרש דלא דוקא נקט א"א דהא ת"ק סבר אפילו א. ב. לא מחייב עד שיכתוב שתי אותיות שם משמעון ורש"י ז"ל לא רצה לפרש דלאו דוקא נקט א"א, לכן הוא מפרש היינו ת"ק על ר' יהודא שנזכר לפני ר' שמעון ושייך נ"כ לומר עליו ת"ק וא"א דאאורך כפשוטו.

בדף ק"ד ע"ב, בתוס' ד"ה נתכוון לכתוב ח' וכתב ב' ויינין, וא"ת וכו' עד וי"ל דמיירי כגון שהיה צריך לכתוב שתי אותיות, איזה שתי אותיות שיהיה דהשתא נתכוון לדבר איסור, וגם נעשית מחשבתו, ואפילו הכי פטור כדמפרש בגמרא משום דבעי זיונך, ונראה דכוונת התוס' לתרץ את שתי הקושיות, ורצונם

לומר שהי' צריך לכתוב שתי אותיות, ומדקדקים לומר — שהיה צריך — אבל לא שהיה מתכוון לכתוב שתי אותיות דא"כ כבר היה מלאכת מחשבת, אלא שהי' צריך לכתוב איזה שתי אותיות שיהיו, דהשתא נתכון בהחית לדבר איסור, הגם שלא הי' כוונתו רק לאות אחת, מ"מ הוי כמו חצי שיעור שג"כ אסור ונקרא מתכוון לדבר איסור, וגם נעשית מחשבתו שנכתב שתי זיינין, כמו שהי' צריך לכתי אותיות אפילו הכי פטור משום דבעי ויוני, ואין הם נקראים שתי אותיות, כיון שאינן שלמות, ומתורץ קושיא א', דלא מבעי' אי בעי לכתוב זיין אחד וכתב ב' זיינין דפטור, אלא אפילו אם הי' צריך ב' אותיות ונעשית מחשבתו שנכתב ב' מ"מ פטור, לפי שצריכין זיון.

וגם מתורצת קושיא שניה על הברייתא, אם נתכוון לכתוב אות אחת ועלו בידו שתיים חייב, דשם מירי שעלו בידו שתי אותיות שלמות אחרות לא זיינין. אבל הכא שרצה לכתוב ח', ועלה בידו שתי זיינין הם אותיות בלתי מזוינין, ואינם אותיות שלמות מש"ה פטור.

ועיין בסוף התוס' בואם תאמר השבי עם ה'וי"ל ותראה שכן כוונתם ז"ל.

בד"ה [illegible] ע"ב, בתוס' ד"ה אמר שמואל וכו' עד דהא עור של עגל הרך הוי כבשר לענין טומאה וכו' לפי קושיתם הוי אמינא דעור אעפ"י שהוא רך והוא כבשר מ"מ עור הוא לענין שבת, וא"כ יכול להיות שגם רבנן מודו, בשמונה שרצים אעפ"י שהם רכים לענין טומאה כבשר מ"מ לענין שבת הם כעור לחייב עליהם. ולפי התירוץ שברי דטעמא דרבנן הוא משום גיזתא כלומר כאשר מגזזים בהם. רואים שאין להם בכלל עור, אף שאינם רכים, ולכן אמר שהם כבשר ומטמאין. אבל לענין שבת דהחיוב הוא משום חבלה פטורין בהם כיון שאין להם כלל עור.

ובמילא מתורץ מה שהקשו כיעור עגל, וכיעור עוף אע"פ שהם רכים מ"מ ברגישים שיש להם עור.

בד"ה קי"ל ע"ב, בתוספ' ד"ה ליתקע כי היכי דלידעו דהלבי שבת קרבין ביום הכיפורים וכו' עד והא דלא קאמר הכא ליתקע כי היכי דלידעו דחלבי יום הכיפורים אין קרבין בשבת וכו'.

כוונתם ז"ל בקושיא זו אליבא דר"י, ליתקע במוצאי יוה"כ שחל בערב שבת. כי היכי דלידעו דחלבי יוה"כ אין קרבים בשבת, מפני ששבת חמור מיוה"כ, אי אפשר לומר כן, דהתקיעה לא יועיל לנו כלום, דהא כל כוונתנו להודיע בהתקיעה שיבת המור מיום הכיפורים, ואפילו אם לא יתקעו מה נחשוב שהם שוים, ג"כ לא יבואו להקריב של יוה"כ בשבת דהא אפילו לר' עקיבא דסובר שהם שוים, אין מקריבים מזה לזה לא של יוה"כ לשבת ולא של שבת ליוה"כ, כן נראה לי

כוונתם ז"ל, ועיין בפירוש ר"ח ז"ל ד"ה וקשיא לן בהך שמעתתא וכו' וכו' יש תקיעה במוצאי שבת וכו' עד מאן דגרס ליתקע טעותא הוא וכו' ורש"י ותוס' ז"ל לדבר אחד נתכוונו, לתרץ קושיית הר"ח ז"ל, לכן כפרשים את הקושיא ליתקע על ערב שבת, שחל בו יוה"כ כדי לדעת שיו"כ קיל משבת, ממילא בשנה הבאה, כאשר יחול יו"כ ביום א' לא יצטרכו לתקוע בכדי לדעת שחלבי שבת קרבים ביו"כ כי ממילא יודעים זאת, שיו"כ קיל, מפני שבשנה שעברה תקעו בע"ש כדי שלא יקריבו חלבי יו"כ בשבת החמור, עיין ברש"י ד"ה דאי כר', ועכשיו נראה ההבדל שבין תוס' לרש"י.

הגם ששניהם מפרשים הקושיא ליתקע כי היכי וכו' בע"ש שלא כפירוש ר"ח, מ"מ במה שכסיים רש"י בד"ה דאי ולכשיחול יו"כ במוצ"ש ולא יתקעו ידעו — ממילא — שמותר להקריב בו חלבי שבת — אחרי שבשנה שעברה תקעו בערב שבת שחל בו יו"כ שלא להקריב בו חלבי יו"כ בשבת החמור.

ע"ז לא מסכימים התוס', שאם לא יתקעו כשחל יוה"כ במוצ"ש ידעו שמותר להקריב בו חלבי שבת, דאדרבה שאם כן יתקעו יחשבו שיו"כ יותר חמור משבת, דכל תקיעות שתוקעים בער"ש תוקעים בכניסת חמור, וינוחו להבטיל מהקריב חלבי שבת ביוה"כ.

רף קכ"ז ע"א, בתוספ' ד"ה אע"ג דאית ליה אורחין טובא, או דילמא הכל לפי האורחין, מכאן יש להוכיח דהא דתנן במתניתין ד' וה' קופות הוי אפילו בשביל אדם אחד, דאי הוי נמי לפי האורחין, אמאי נקט ד' וה', ואין להקשות למה לא מוכיחין ואת ממתניתין גופא, דיש לומר דממתניתין גופא ליכא לאוכיחי מידי, דאימא ודאי באדם אחד הוי לפי האורחין עד ד' וה' קופות, ונקט ד' וה' קופות, דאפילו באורחין טובא דצריכין טפי מד' וה' קופות, אין כפנין טפי בד' וה', אבל אי הוי אמרינן דבטובא נמי הוי לפי האורחין כדאמר הכא, א"כ אמאי כלל ד' וה' אי לאו מיהום דבאדם אחד, נמי הוי ד' וה'.

ואח"כ כתבו התוס' ועוד מדלא מספקא ליה אי אחד מפני לכולהו, או כל חד מפני לנפשיה, אלא באם תמצא לומר הכל לפי האורחין משמע הא אם אמר אע"ג דאיתרמי ליה אורחין טובא ליכא לאיסתפוקי — למה מפני שאמרינן הפירוש במתניתין מפנין ד' וה' קופות לא יותר בין באדם אחד ובין דאיתרמי אורחין טובא, ליכא למבעי אי כל אחד מפני לעצמו, או חד מפני לכולהו, דהא כבר אמרת דאפילו לאדם אחד מפני ד' וה', וגם להרבה אנשים גם כן לא מפני יותר מד' וה' הרי בבר אי אפשר לבאול, אי אחד מפני לכולהו, דהא אמרת שאחד מפני ד' וה' והם ממילא בשביל כולם ג"כ אם יש הרבה אורחין.

ואי אמרינן דד' וה' קופות הוי לפי האורחין אכתי איכא לאיסתפוקי אי חד

גברא מפני לכולהו, או כל חד מפני לנפשיה, אלא משמע דפשיטא ליה דד' וה' אינן לפי האורחין אלא אפילו לצורך אדם אחד, וע"ז כותב המהורש"א ז"ל דאין ראיה זו מכרעת דאימא דודאי כן הוא לפי אותה סברא דבאורחין טובא נמי לא רק ד' וה' איכא למימר דבאדם אחד נמי ד' וה' דאין מחלקים בין מעטים למרובים אבל לפי הסברא דקיימינן דבטובא הוי לפי האורחין, הכי נמי אית לן דבאדם אחד הוי לפי האורחין ויש ליישב בדוחק סיים המהרש"א ז"ל.

ומצוה לשמוע דברי חכמים ליישב, ונראה דאם נגיד לפי הסברא דקיימינן דבטובא הוי לפי האורחין, אית לן למימר דגם באחד הוי לפי האורחין, א"כ למה אמר בכלל במתניתין ד' וה' ומופרך ע"ז הראיה הא' של התוס', ולמה לא כתב המהרש"א לבטל גם ראיה הראשונה א"כ רואים ששני הראיות צריכים זה לזה.

ונראה שליישוב זה כיון אולי נמוקי הגרי"ב בגליון המהרש"א.

בדף קכ"ח ע"א

בתוס' ד"ה ונתן הכסף וקם לו, וכו' עד וכ"ת דשוה כסף ככסף, כלומר ולא בשוה כסף כמו שממעט קרקעות אף שהם שוה כסף ימעט גם כן שאר מטלטלין שהם שוה כסף ולא יפדה רק בכסף ממש דוקא וכו'.

דף קכ"ט ע"א

בתוס' ד"ה רבא משמיה דר' יהודה אמר שבעה, — עד — ועוד דבקונטרס פי' התם נחיימיה אגב אימיה ע"י נכרי כלומר דלאיכא דאמרי פתיחת הקבר עד שלושים וא"כ בין אמרה צריכה אני ובין לא צריכה מחלליגן, ועוד דלפי פירש"י והר"ח ז"ל דניחיימן אגב אימיה ע"י נכרי, וזה שייך רק אליבא דנהרדעה, שאחר ל' יום אין מחללינן עליה אלא ע"י נכרי, אפילו אמרה צריכה אני. לכך יש לפרש דאביי ורבא, ואמרי לה מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כלומר מה שאמר אביי עד ג' זה לענין פתיחת הקבר, ומה שאמר רבא עד שבעה זה לענין סתימת הקבר, ומה דאמרי לה עד שלושים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין רק ע"י נכרי וזה בדיוק אליבא דנהרדעה.

דף קל"א ע"ב.

בתוס' ד"ה אי מעומר וכו' הכא לא דייקי תלמודא למילף מביניהו, כלומר מעומר ושתי הלחם ומלולב. ואם תקשי מה לעומר ושתי הלחם שהם צורך גבוה לולב יוכית, ואם תקשי מה ללולב שכן ד' מינים, עומר ושתי הלחם יוכיחו הצד השווה שבהם שהם מצוה ומכשיריו דוחין שבת, אף אני אביא סוכה ולמה לא

דיק הגמרא הכי כן משום דזימנין דיק וזימנין לא דיק ואי הוה דיק הוה משכח פירכא, כוונתם דהוה מצי למפרך מה להצד השוה שבהן שעומר ושתי הלחם ולולב אין נוהגין מן התורה אלא יום אחד דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון, תאמר בסוכה שנוהג שבעה ימים, כאותו הדיבור אי נמי מילתא דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא, כמו מילתא דאתיא בק"ו אמרינן בכמה דוכתא דטרח וכתב לה קרא. ואם כן קשה מה דקאמר תלמודא שיכתוב רחמנא בהאי ותיתי איהך מניה ולמה צריך קרא. א"כ תקשי הלא תירצנו שאם לומדים במה הצד ג"כ טרח וכתב לה קרא, (כיון דפשיט כל כך, בלי הקרא,) תא"מ, לא קשה היינו משום דאי בלא מה הצד הוה מצי למילף הך מצוה מאידך לא הוי כתב קרא, כיון דהוי פשוט כל כך — כלומר — בלי הקרא, דלא דמי למילתא דאתיא בק"ו דטרח וכתב קרא, לפי שהדברים שאנו לומדים מק"ו לא יכולים לחייבו מכות אם עבר לפי שאין עונשין מן הדין לפיכך טרח וכתב קרא, מה שאין כן במה הצד דהוא פשוט יותר שאנו אומרים מה מצינו זה ממש מן הפסוק ולא שייך למימר טרח וכתב קרא, ועוד דהק"ו לא מרומז בקרא שייך לומר טרח וכתב לה קרא.

דף קל"ב ע"א

בגמרא מיתיבי מנין לפקוח נפש שדוחה שבת מה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם דוחה את השבת ק"ו לפיקוח נפש שדוחה את השבת עיין ביומא פ"ה ע"ב שפירש הר"ח שאנו למידין ממשה שבא המלאך להורגו על שלא מל את בנו, א"כ במה שמלין אותו, מצילים אותו ממיתה עיין שם, ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, הלא מצינו באותו הזמן במצרים שבני ישראל חוק משכט לוי, לא מלו את עצמן ולא מתו ואיך אנו יכולים ללמוד ממשה שהי' ג"כ משבט לוי שמלו כולם את עצמן ומשה שבא בשליחותו של הקב"ה לגאול את ישראל יביא את בנו שלא נימול לכן שלח הקב"ה את המלאך להורגו, ח"ו שלא יהי' חל"ה, ואיך נלמד אנו מזה.

ועוד לקמן דף קל"ג אומרת הגמרא שאין חיוב כרת על הקטן אם לא נימול שאינו בר עונשין, ונם אבוהו לא חייב כרת עליו כמו שפירש"י שם בד"ה מילה בזמנה. ואדרבה אנו רואים שאצל הגדול במילה שלא בזמנה שכן הוא חייב כרת אם לא מל את עצמו ובכל זאת אין המילה דוחה שבת אצלו, ולולא דמסתפינא הייתי אומר שהפירוש מה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם דוחה שבת קאי על מה דאמרינן לקמן קל"ג ע"ב ד"ה מוצצין וכו' מדקא מחללינן שבת על המציצה סכנה היא מפני שהדם חיבורי מיחבר ואיכא איסור תורה ומחללינן למצוץ שעושה חבורה עיין רש"י שם ד"ה מה דתימה וכו' אם אינני טועה בפירוש זה.

וכל זה איננו שוה לי שעדיין לא מתורץ בזה דברי הר״ח ז״ל אשר כל דבריו הם דברי קבלה כמו שכתבו התוס׳ כמה פעמים בפרק אלו טריפות ועיין לעיל דף ל׳ ע״א בפירוש רב נסים גאון ז״ל ותראה שאין הק״ו של ר׳ אלעזר בן עזריה על עיקר המילה רק על חילול שבת של אחר המילה.

שוב מצאתי בדברי המהרש״א ז״ל בגדרים דף ל״א ע״ב שכתב גדולה המילה שכל מעשיו של משה לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה וא״ת וכי חייב מיתה משום שנתרשל מן המילה והרי אין בה רק עשה לאב, וי״ל דעם סביבין נשערה מאוד, אי נמי דעדיין מבני נח היה דאהרתן היא מיתתן. ע״כ מפענח רזי.

ועל תירוץ ג״כ קשה הלא היו אז במצרים הרבה צדיקים מישראל ולא מלו את עצמן. ולמה לא דקדק הקב״ה עמהם ג״כ כחוט השערה, ועל תירוץ הב׳ יותר קשה על פירוש הר״ח ז״ל. איך לומד ראבע״ן ממשה לעשות הק״ו שנדחה באבר אחד להצילו ממיתה וכו׳ ודלמא שאני גבי משה שהיי כבני נח והיה חייב מיתה, לא כן בישראל שאין מיתה על האב שלא מל את בנו אלא עשה בלבד.

דף קמ״ב ע״ב.

בר״י ד״ה רבן שמעון, אליבא דבית הלל — נראה כוונתו, משום שאליבא דבית שמאי, כל פעם אסור לן לברור הפסולת ולפי המסקנא גם בית הלל מודים, כשהפסולת מרובה בורר רק את האוכל.

בגמרא ותניא אמר רבי״נ במה דברים אמורים שהאוכל מרובה על הפסולת אבל פסולת מרובה על האוכל, דברי הכל בורר אוכל, ופירש״י דבהיתרא טרח ולא באיסורא, וקשה להבין מה מייתי ראיה שהתנא הוא ר׳ נ״ג שסובר שצריכין לטלטל את ההיתר ולא את האיסור וכן במשנה צריך להגביה את החבית, ולא להוריד האבן בידו. ומיד שואלת הגמרא על זה, והא הכא דכי אוכל מרובה, על הפסולת דמי, מפני שהיין אכר בהחבית, יותר בשיעור מן האבן וקשה מה היה סבר רבנ״ה אכר ר״י שבא לתרץ על מה שהגמרא שואלת מאן תנא וכו׳. ועי״ז מתרצת הגמרא הכא נכי כיון דאי בעי למשקל את היין עד סוף החבית הוא מוכרח להגביה את החבית אפילו אם לא היה מונח האבן על גבה, אם כן גם אם האבן על גבה הוא לא עושה שום טרחא יתירא כמה שמגביה החבית ושם האבן אבל כיון שבתחילתו הוא יכול לקבל את היין בלי להרים את החבית רק לבסוף, ואז כבר לא נשאר בהחבית אלא מעט יין, ואז האבן שהוא הפסולת מרובה על היין לכן אסור לקחת הפסולת האבן בידו ולזרוק אותו, רק להגביה החבית להטריח בהיתרא, ולפי הנ״ל צריכים לתרץ שרבנ״ה שאמר מאן תנא ר״נ״ג, ידע בעצמו התירוץ מה שהגמרא אומרת בסוף, אלא שהמקשה לא הבין כך וישאל והא הכא וכו׳ עד שהתרצן הוא רבנ״ה בעצמו שמפרש מה שלא הבין המקשה.

דף קמ"ג ע"ב.

בתוס' ד"ה חלב האשה מטמא לרצון ולא לרצון, נראה כוונתם ז"ל, דהקושיא היא, מ'לא לרצון, דכאן משמע שלא לרצון מתחילה ועד סוף, ומ"ם שאם היה רק תחילתו שלא לרצון אע"פ שסופו לרצון, נקרא ג"כ שלא לרצון, לכן תירצו שהשלא לרצון כאן אינו כמו שמה וכו'.

בתוס' ד"ה לרצון ושלא לרצון וכו' עד הנ"מ לרבי עקיבא וכו' דלית ליה טעמא דפרישית, או למאן, וכוונתם על מה שאמר בתחילת הדיבור שני טעמים, טעם א' משום דדם מגפתה טמא וחלב ודם הד הוא, וטעם ב' דדם נעכר ונעשה חלב, לכן שפיר כתבו בסוף לתרץ הקושיא מפ' דם נדה ששמה אומרת הגמרא מנין דחלב אשה טמא שנאמר ותפתח את נאד החלב ותשקהו להיפך ממה דאמרינן כאן, לכן כתבו הנ"מ לר' עקיבא דשמעתין דלית טעמא דפרישה — כלומר — טעם הראשון, דדם מגפתה טמא לכן גם הלבה טמא, אלא חלבה טמא משום הפסוק ותשקהו מנאד החלב, או למאן דלית ליה טעם השני דדם נעכר ונעשה חלב צריך ג"כ את הפסוק של ותשקהו מנאד החלב.

בדף קמ"ד ע"א, בתוס' ד"ה תותים ורימונים דלאו בני סחיטה נינהו, עיין קמ"ג ע"ב תוס' ד"ה שמשך מהן שמן.

ותראה שמפני קושיא זו, לא רצה רש"י ז"ל לפרש שמה שמשך כמו שפירשו התוס' ולפי פירש"י ז"ל קושיא זו מתורצת ועל מה שהקשו שם דאין הלשון משמע כן כמו שפירש"י ז"ל, שאומר והכניסן מתחילה קודם שמשך היה צריך להיות בבריית, זיתים וענבים שהכניסן ומשך מהם יין או שמן וכו', אבל הרבה פעמים מצינו שינוי לשון כזה בגמרא, ואין הקושיא כ"כ חזקה מהקושיא שהתוס' מקשים כאן, ורש"י ז"ל נזהר מקושיא זו ודקאמרי לה מה קאמרי.

צליקא לה בסכת שכת.

מפני גודל חשיבותם של דברי אדמו"ר הרב הגאון הצ' שליט"א מקלויזנבורג. מה שהשיב לי על דברי התוס' בשבת ט"ו ע"ב, וזה לשונו כות"ט למע"כ וכו' מוה"ר אברהם אליקים שיחי' שליט"א בעיה"ק ירושלים ת"ו, יקרת מכתבו הגיעני לנכון, ומה שנתקשה בדברי התוס' הנ"ל בד"ה אף בנות כותים וכו' וא"ת והיכי חשיב לר"מ בי"ח דבר וכו' עי"ש, והא לר"מ בלא"ה איכא י"ח דבר הך דמניח תחת הצינור עכת"ד, ויפה הקשה וביוון לדברי ראשונים בזה.

והנראה דהתוס' ס"ל דהך אר"ג בר יצחק דגזרו בנות כותים הי' מקובל מרבותיו, דזה הי' בין הך גזירה די"ח דבר, וע"כ הקשו בתוס' דלר"מ בלא"ה חייב למיעוטא ודוק.

ושו"ר בספר דברי נבא, ספר ישן נושן ונדפס כבר בינות תמ"ת, בהסכמת חד מגאוני קמאי המהר"י אבוהב וכו' שכתב על דברי התוס' בתי' דלכ"ע בנות כותים מי"ח דבר כלומר הואיל ואמר ר"נ בו ביום גזרו משמע דליכא מאן דפליג וזה כדברינו.

ובשבת של מי ע"ד התוס' הנ"ל כתב דצריך להציע ביתד שלא תמוט דהי' גורסים בהר מימרא דרבנ"י דאוקי לר"י הכי ואידך מה היא בנות כותים נדות מעריסתן כמש"כ הרב בעל המאור עיי"ש.

וזה שופך אור על דברי בעה"מ שנתקשה כ"ת בזה ובתוך הדברים הביא גם קושית מעלתו, והביא שם גם מדברי רש"י לקמן י"ז ע"ב ע"ש באורך שפירש כל הסוגיא.

עכ"ל בקג"ת של אדמו"ר במכתבו הנ"ל השייך למסכת שבת, ויתר דבריו היקרים שייכים למסכת מכות שהשיב על מה ששאלתי משם, לכן בס"ד כאשר ארשום דברי ממסכת מכות אכתוב יתר דבריו הק' השייכים לשם.

מסכת מכות

פרק ג' ע"ב.

בתוס' ד"ה ע"מ שאין בו אונאה, הרי יש בו אונאה, פי' בקונטרס על מנת וכו' עד ולכך פירש רשב"ם וכו' לא זכיתי להבין דברי התוס' שהקשו על פירש"י ז"ל וכו' וכי מי אומר שמוכרחים להיות שוים, העיקר שיש טעם נכון מה שרש"י אומר, על מנת שלא תשמיטני שביעית והשביעית אינה מסורה בידו להתנות שלא תהא משמטת, לפיכך אין כאן תנאי ומה דחק להו להתוס' לגטות מפירושו.

ונראה שרש"י ותוס' מחולקים בדינא לפירש"י מסקנת הגמרא, ששמואל סובר באמת שהמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו קיים וכן בדין אונאה, האומר ע"מ שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה, אף שמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו קיים, וכן בשביעית ע"מ שלא תשמיטני בשביעית אין שביעית משמטתו.

ומה שאמר כאן ר"י אמר רב האומר לחברו ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטתו, לפי שאין השביעית מסורה בידו להתנות ואין כאן תנאי לכן משמטתו. א"כ לפי מסקנת הגמרא כאן אליבא דשמואל שהמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו קיים.

והרמב"ם ז"ל בהלכות שמיטה פרק ט' ה' יו"ד פוסק שתנאו בטל אם מתנה על מה שכתוב בתורה, נמצא לפירש"י פוסק הרמב"ם ז"ל כפי הכלל דהלכתא כרב באיסורי.

ולפי פירש רשב"ם ז"ל שפירש ע"מ שאין לך עלי אונאה כלומר שלא תתבע ממני רק תמחול לי האונאה אין לו עליו אונאה. מטעם שמועיל תנאי בממון. ואין בזה מתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל.

וכן בשביעית אם אמר ע"מ שלא תשמט שביעית כלומר אלא תחול איסור שביעית תנאו בטל ומשמטת, א"כ לפי התוס' מסקנת הגמרא דשמואל אית ליה דמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל, לפי"ז פוסק הרמב"ם ז"ל כשמואל ולא כמקובל דהלכתא כרב באיסורי.

ובהלכות מכירת פי"ב ה' ג' פוסק הרמב"ם ז"ל ע"מ שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה, ולא הזה מתנה על מה שכתוב בתורה, הרי כפירוש התוס' והמעיין בנושאי כליו של הרמב"ם ז"ל, רואה שהאמת כן הוא שרש"י ז"ל והתוס' מחולקים בפלוגתא של הגאונים כי בדיני שמיטה אם מתנה שלא תשמט יש כאן גם מידי דאיסורא של שמיטה, וגם דיני ממונות אם ישמט הכסף אם לא, וכן אם הלוה לו ע"מ שאין לו עליו אונאה יש כאן איסור אונאה וגם דיני ממונות, לפי"ז גם מה שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות שמיטה פרק ט' ה"י שהמלוה את חברו והתנה עמו שלא תשמטנו שביעית הרי זה נשמט, שאינו יכול לבטל דין השביעית, ואם התנה עמו שלא ישמיט, הזה חוב זה ואפילו בשביעית תנאו קיים, הרי שסובר כפירוש הרשב"ם ז"ל בדברי התוס' כשמואל שזה נוגע רק לדיני ממונות ולכן תנאו קיים, אבל לענין איסור הוא סובר שתנאו בטל, וגם שמואל מודה כן כרב דתנאו בטל.

והרמב"ם ז"ל הלכות אישות פרק ו' ה' ט', כותב מה זה נקרא מתנה ע"מ שכתוב בתורה ומתי תנאו קיים ומתי תנאו בטל, למשל אם קידש אשה ע"מ שאין עליו שאר כסות ועונה, הרי היא מקודשת ופטור משאר כסות שתנאו קיים בזה, אבל בעונה הוא חייב, שבזה תנאו בטל. א"כ לפי"ז יכול להיות שאין רש"י ותוס' מחולקים בדינא, כי לשניהם אם אמר ע"מ שאין לך עלי אונאה תנאו קיים אף שהתנה על מה שכתוב בתורה שאסור להונות מ"מ הרי מחל לו האונאה, אבל אם אמר שאין בו אונאה תנאו בטל שהרי אנו רואים שכן יש בו אונאה ולא מחל לו א"כ אסור האונאה מן התורה ותנאו בטל.

כדף ז' ע"א, בתוס' ד"ה היכי אמרינן להו קאי אדיני ממונות בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן להו וכו' עיין בפירוש ר"ח שפירוש דקאי ג"כ אדיני נפשות ובד"ה לאסהודי אתיתו כתבו בעצמן להיפך. ועיין מהרש"א ז"ל שכתב דבעיקר דבריהם יש לגמגם וכו' ולקמן בע"ב בתוס' ד"ה הוא והן נהרגין בסופו כתבו ז"ל לפי"ז קשה מה שכתבו לעיל בד"ה היכי אמרינן להו ולזה כיוון המהרש"א ז"ל לעיל בתוס' ד"ה לאסהודי אתיתו.

כדף ח' ע"ב, בתוס' ד"ה והא אמרת, וכו' עד וי"ל דמשמע ליה דמירי בכל ענין, אף אם מכהו ליסרו דאם לא כן אמאי נקט טפי בן מאדם אחר, אבל אחרי תירוץ הגמרא שלא מירי בכל ענין שוב לא קשה אמאי נקט טפי בן מאדם אחר דאשמעינן, דאף אם למדו אומנות מאחר שכבר יש לו אומנותא אחריתי, נמצא שהכה אותו שלא ברשות, אף שכוונתו היתה לטובה ללמדו עוד אומנות מ"מ גולה.

עוד יש לפרש שלא תקשה עוד כנ"ל, אף אם נפרש במשנה האב גולה ע"י הבן מירי אם הלך ביער והורגו בשוגג, לא תקשי אמאי נקט בן טפי מאדם אחר י"ל שאם לא השמיע לנו במשנה שהאב גולה, הייתי אומר מה שאמרו יצא האב המכה פטור ככל ענין אפילו שהלך ביער והרגו בשוגג.

כדף י"א ע"ב, בסוף המשנה משנגמר דינו ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין, עיין בתוס' יו"ט ובהגהות הגר"א שצריך להיות וכל אדם אין חייבין עליו, ובגליון הגמרא כתב מהתוסיו"ט לפי הגהתו לאפוקי מהרש"ל שהגיה ומחק מלת „אין" וכן העתיק הכ"מ אין חייבין ולדבריהם גם בברייתא דלקמן י"ב ע"א ר"ע אומר רשות וכו' וכל אדם חייבין עליו צריכים אנו להגיה אין חייבין עליו, וניחא לפי"ז דלא שאל הש"ס לקמן גם אהך פלוגתא דכל אדם מ"ט דר' יוסי הגלילי ומ"ט דר' עקיבא, משום דלדעת התוי"ט, אין שום פלוגתא בזה דכל אדם ע"ש.

לא זכיתי להבין דבריו ז"ל, דעדיין קשה למה לו לר"ע להגיד רשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חייבין עליו, הי' לו לקצר ולומר רשות ביד גואל הדם וביד כל אדם, אלא ודאי שיש הבדל, בין רשות שמשמע לכתחילה מותר להרוג אותו, ובין אין חייבין דמשמע בדיעבד אין חייבין אבל לכתחילה לא, א"כ הדרה קושיא לדוכתא, למה לא שאל הש"ס לקמן גם אהך פלוגתא דכל אדם מ"ט דר"י הגלילי ומ"ט דר' עקיבא.

ועיין בכריתות דף כ' ע"ב בתוס' ד"ה דם דגים כתבו הפירוש שאין חייבין משמע דוקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור, ולכן דברי התוסיו"ט צריכין עיון.

ועכשיו אני רוצה להעתיק חלק השני של מכתב הנ"ל מאת כ"ק אדמו"ר הגאון מק"ב שליט"א השייך לזה הענין, כדלקמן:

ומש"כ בהגה"ה במכות י"א ע"ב במתניתין רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם, ר"י הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו. ובהגה"ה ועיין תוספו"ט דגרס אין חייבין עליו לאפוקי מרש"ל וכו' ולפי"ז ניחא וכו' עיי"ש, ועורר מעלתו דמדשינה וכתב וכל אדם אין חייבים עליו, ולא כתב כפשוטו רשות ביד גואל הדם וביד כל אדם עכת"ד, ובאמת בתוס' יו"ט עצמו הקשה הך קושיא דאי גרסינן אין חייבין א"כ הול"ל רשות ביד גואל הדם וביד כל אדם ואמאי שינה, ותירץ משום דגואל הדם שיש לו רשות כתוב בהדיא, משא"כ כל אדם רק מכללא שמעינן לכן שפיר קאמר רשות ביד גואל הדם וממילא ידעינן דכל אדם אין חייבין עליו עיי"ש.

ובתוס' חדשים תמה דרשות פירושו עכ"פ דמותר לכתחילה ואין חייבין פי' בדיעבד אבל לכתחילה אסור גם למ"ל למיתי כלל כל אדם כיון דלא פליגי ע"ש, ונראה לומר, דלהגירסא אין חייבין עליו כל אדם תליא בגוה"ד שנתתינן חד דרגא, דאי גוה"ד מצוה בשאר כל אדם רשות לכתחילה, ואי רשות ביד גוה"ד נתתינן חד דרגא בכל אדם שאף שאסור מ"מ אין חייבין, ואין זה פלוגתא חדשה לגבי כל אדם. אבל אי גרסינן חייבין ובגוה"ד רשות תרי דרגא הוי ולא הא בהא תליא, ושפיר קשה אמאי ל"ק בגמרא על כל אדם מ"ט ודו"ק.

שוב ראיתי שדרך בזה הריטב"א שמה בדף י"ב ע"א דהא בהא תליא לפום הגירסא דאין חייבין עליו ע"ש.

ובגוף הענין של גואל הדם הנה רוצח במויד מבואר בפרי' שופטים וכי יהי' איש שונא לרעהו וארב לו וכו' ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת, וברמב"ם פ"א מהל' רוצח הל"ב דמצוה ביד גוה"ד להרוג את הרוצח. ועיי"ש במל"מ מה שתמה על דברי רש"י בסנהדרין מ"ה ע"ב דבשוגג משתעי וע"ע בחמרא וחיי שהאריך בביאור דברי רש"י הנ"ל, וכ"ז במויד אבל בשוגג פליגי ר"י הגלילי ור"ע בדף י"א ע"ב הנ"ל וצריך ביאור כל הענין אמאי נתנה התורה רשות לגוה"ד כיון שס"ס הרי הוא רק שוגג, ומה נשתנה איסור זה מכל איסורין שבתורה שאין מענישין על שוגג, ובפרט שלר"י הוא מצוה ורשות ביד כל אדם.

ונראה לומר דהמצוה שנתנה התורה לגוה"ד להרוג ורשות ביד כל אדם, ואז לא יסתכן להרוג בערמה, וזה למ"ד מצוה, ולמ"ד רשות הטעם משום דרחמנא אפקרי' לדמו, ורק רשות לגוה"ד משום דעבר עבירה חמורה אפילו שהי' בשוגג ועיין ברש"י סנהדרין נ"ז ע"א בד"ה כיוצ"ב גבי שפיכות דמים וכו' דאילו שופך דם בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא דרחמנא הוא דחס עלי', וי"ל דאפקרי'

לדמו לגוה"ד ומשום דיחם לבבו דהוא קרוב הראוי ליורשו כד' הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' רוצח הל"ב וראוי לנקום נקמת קרובו, אבל לכל אדם אין חייבין עליו בדיעבד, כיון דרחמנא אפקרי' לדמו. והבן.

וביותר י"ל דכמו דמצינו גבי שור הנסקל וגם בעליו יומת ועיין בסנהדרין ט"ו ע"ב בתוד"ה אימא לקטלא וכו' דלחד תירוץ עדיין חייב מיתה בידי"ש, אלמא כיון שגרם למיתה נענש, ועיין בפר"ד דרוש י' דאם ידעינן דלא נפיק מניה זרעא מעליא והוא מחוייב מיתה בידי"ש דרשאי להורגו.

ובירושלמי פ"ב דמכות הל"ו שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות עיי"ש, ומכש"כ הכא דבהך עבירה גופא איכא איסור כרת, ואפשר שהרג בערמה במזיד ולא נפיק מניה זרעא מעליא, ולכן שאר כל אדם אין חייבין עליו ודו"ק, שו"ר דבקו"ס על המשניות שכתב דיש לו דין טריפה ורק לכתחילה אסור להורגו עיי"ש.

ולאידך גיסא י"ל דאי משום תיקון העולם די בכך שיש רשות לגוה"ד להורגו, ומש"ה אחר רק אין חייב עליו, אבל אם רחמנא אפקרי' לדמו ונאמר כנ"ל מהירושלמי, י"ל דאדרבה מצוה להורגו ובשאר איכא נמי רשות ודו"ק.

ובמסכת מכות י' ע"ב רוצח שגלה לעיר מקלטו ומצאו גוה"ד והרגו פטור ולו אין משפט מות, בגואה"ד הוא דכתיב, מיתיבי ולו אין משפט מות ברוצח הכתוב מדבר, וכו' וברש"י בגואל הדם הכ"מ והק' פן ירדוף גוה"ד אחרי הרוצח והשיגו והכהו נפש ולא יתיירא מבי"ד כי אין לו משפט מות והך כי לא שונא הוא לו לא קאי ארוצח עיי"ש, ובריטב"א פ' דהך כי לא שונא וגומ' קאי אגואל הדם, וי"ל דהך מילתא תליא בפלוגתא דר"ע ור"י הגלילי דלר"ע דהוי רשות קאי הך ואין לו משפט מות אגוה"ד והתורה פטרתו ממיתה והטעם כי יחם לבבו ומשו"ה הוא רוצה להורגו, אבל לא שיהי' זה מצוה כגוה"ד ושאר כל אדם והגירסא דחייבין עליו אתיא כפשוטו דרק לו אין משפט מות וגומ' ולהגירסא דאין חייבין עליו י"ל דלו אין משפט מות דייקא דא"א לגזור דינו אבל מ"מ אם הרגו אין חייב עליו. ועיין במל"מ פ"א מרוצח הט"ו ורוצח בשגגה דינו כדין בועל ארמית, שהרי רשות ביד גואה"ד עיי"ש ועיין בשו"ת חו"י סי' קמ"ו מש"כ בזה באורך והך מ"ד דמצוה ביד גוה"ד ס"ל דולו אין משפט מות קאי ארוצח אבל מגוה"ד לא משתעי קרא משום דבגו"ד מצוה. וכיון שכבר גלה לעיר מקלטו אין מצוה וההורגו במזיד נהרג ודו"ק עכ"ל אדמו"ר שליט"א.

בפרק אלו הן הלוקין בדף י"ד ע"ב, בגמרא ואידך ההוא מבעי ליה לחלק וכו' כרת למפטם וסך, ביאור דברי הגמרא לפי מה שכתב רש"י ז"ל כאן ד"ה למפטם, הוא כן דלפי תירוץ הראשון ר"י סובר, א. עיקר קרא „דאחותו" לדונו בכרת ולא

במכות, ב. אחותו דסיפא לרשיעא בר רשיעא, ג. אחותו דרישא, על אחותו בת אביו והיא גם כן בת אמו, דאין עונשין מן הדין. ד. חילוק חטאות על כל מקום ילפינן מר"א אמר ר' הושעיא, ה. ואל אשה לא דרשינן כלל כן הוא לר' יצחק. ולרבנן דר' יצחק דרשינן כן. א. "עיקר קרא דאחותו" לרשיעא בר רשיעא, ב. אחותו דסיפא לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו. דאין עונשין מן הדין. ג. אחותו דרישא לחלק בשאר כריתות המפטם וסך. ד. "ואל אשה" אתי לחילוק חטאות לעריות.

אמנם לתירוץ השני של הגמרא סבר ר' יצחק כמו לתירוץ הראשון, רק בזה נשתנה דדרשינן ואל אשה לחילוק בעריות. ה' ואיש אשר ישכב אם אינו ענין לעריות, תנהו ענין לשאר כריתות למפטם וסך כן לר"ש, ולרבנן נשאר כמו בתירוץ ראשון, שהם לא דרשי ואיש אשר ישכב, עכ"ל סברש"י.

להלן באותו עמוד בגמרא, אלא ר"י מ"ש לא אמר כריש לקיש, אמר לך ההוא אזהרה לתרומה, קצת קשה אחרי שהגמרא כבר אמרה, בשלמא ריש לקיש לא אמר כ" יוחנן, גזירה שוה לא גמר, משמע שאם היו גמר ג"ש היו יודאי לומד מג"ש שוה עדיף, (שזה עדיף) מללמוד מבכל קודש לא תגע. ואם כן למה שוב מקשה אלא וכו' אלא ר"י מאי טעמא לא אמר כריש לקיש הלא כבר אמר ביותר טוב ללמוד מג"ש מאשר ללמוד מבכל קודש לא תגע.

ואולי י"ל שבאמת ידע המקשה טעמא דריש לקיש, וגם טעמא דר"י ולא הקשה אלא כדי להוציא מר"י התירוץ שלא זו בלבד שיותר טוב ללמוד מג"ש ממה שילמוד מבכל קודש לא תגע, אלא שבכלל אי אפשר ללמוד מבכל קודש לפי שאינו כלל מטמא שאכל קודש, אלא שזה אזהרה לתרומה.

בגמרא דף ש"י ע"א, וליגמר ממוציא שם רע ומה מוציא ש"ר שלא עשה מעשה אמר רחמנא ולו תהי' לאשה אונס לא כל שכן, לכאורה קשה להבין דברי הגמרא למה צריך ללמוד בק"ו ממוצ"ר באם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו, הלא מאונס עצמו יכולים ללמוד, אפילו לא הי' כתוב לו תהי' לאשה ג"כ הייתי יודע שהיא תהי' לו לאשה אחרי שכתוב לא יוכל לשלחה כל ימיו, יודעים שלקח אותה לאשה, ולמה כתוב לו תהי' לאשה אם אין ענין לאחריו שאם עבר ושלחה שיחזיר אוהה ולמה לו להביא ממרחק לחמו ממוציא שם רע.

לכן נראה שמה ששואלת הגמרא לא יאמר לו תהי' לאשה באונס, הכונה שגם לא יוכל לשלחה כל ימיו לא יאמר לכן שפיר אומר וליגמר ממוציא שם רע בק"ו וכו', והמדייק בדברי רש"י ז"ל בד"ה אמר עולא וכו' שמסיים ונגמר ממוציא שם רע דכתיב ביה נמי לו תהי' לאשה "לא יוכל לשלחה" השלישה מלים האחרונים

לכאורה מיותרים, כי בגמרא לא מדובר רק מלו תהי' לאשה, אלא שכונת רש"י ז"ל שלא תלמד בגמרא שה־לא יאמר לו תהי' לכד מדובר שלא יאמר, אבל לא יוכל שלחה כן יאמר, וא"כ יהי' שיכולים ללמוד מאונס עצמו כנ"ל לכן מסיים רש"י ז"ל לא יוכל לשלחה שה־לא יאמר ע"כ הפסוק, ממילא מוכרחים ללמוד רק ממוציא שם רע.

בתוס' ס"ו ע"א, ד"ה הניחא למאן דאמר בטלו ולא בטלו שנמשך לע"ב, בסוף הדיבור, ושמא יש לישב פי' הקונטרס וכו' כוונתם במה דקאמר שמא רש לישב פיה"ק דהכא איכא למימר הא דקאמר הכא דהוי כל ימיו בעמוד והחזר קאי משמע שפיר לעולם אף שבא לבי"ד, דהא דרשינן לי' מיתורא דכל ימיו דהכי קאמר לא יוכל לשלחה שילוחין שיהי' שילוחיה כל ימיו דהיינו באינו מחזיר כלל. דהשתא ליכא להקשות מה שהקשו בתחילת הדיבור לפיה"ק דקיימי היינו כשמזהירין אותו בי"ד לקיים העשה הוא מקיימו, דא"כ מה פריך דלמאן דאמרינן קיימו ולא קיימו אינו כל ימיו בעמוד והחזר הא שפיר משכחת לה, דהוי בעמוד והחזר כל כמה דלא בא לבי"ד אבל עכשיו שאומרים דהפירוש של דעמד והחזר משמע לעולם אף כשבא לבי"ד כל זמן שכידו להחזיר, כשבא לבי"ד ממילא לא נקרא עמוד והחזר קאי אם יש הגבלת זמן.

לכן מקשה הגמרא שפיר, אלא למאן דאמר קיימו ולא קיימו מא' איכא למימר, ואף שאפשר להחזיר לקיים כל זמן שלא בא לבי"ד, א"כ יש באן כבר הגבלת זמן להחזיר ולא נקרא עמוד והחזר, והגם שהדברים הנ"ל הם פשוטים כתבתי אותם בשבילי מפני שראיתי שכמה אנשים טעו בפירוש התוס' ומה שכתבו התוס' „שמא" י"ל וכו' מפני שהם כתבו הלאה באותו הדיבור שתירוץ זה נראה להם דוחק, ולכן מביאים פירוש הר' שלמה מדוהוס.

אחרי כתבי זאת קבלתי מכתב ארוך מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א הגא' הצ' אבד"ק קלויזנבורג־צאנז ואני מעתיק את כל המכתב אות באות ואין ח"ו כוונתי בזה כדי להגדיל את החוברת הזאת, רק מפני גודל החשיבות של המכתב אצלי שישאר לי לזכרון לתמיד, כאשר אי"ה אלמד עוד הפעם מסכת זו.

וזה לשון המכתב: השייך לענין הנ"ל

ב"ה קרית צאנז א' דר"ח חמוז תשל"א

שו"ב למע"כ הרב וכו' מוה"ר אברהם אליקים שיף שליט"א

מכתבו קבלתי בזמנו אך לגודל טרדותי ומניעות שאפפוני מכל צד לא יכולתי לבוא בתשובה מאהבה עד לעת פנאי שעיינתי במכתבו במ"ש בדברי התוס' במלקות דף ט"ו ד"ה הניחא שכתבו ויש לישב פ"ה דשמעתין וכו', כוונתם פשוטה דכיון

דכל ימיו בעמד והחזר, היינו שליכא מונע, באיז חילוק אם כבר בא לביי"ד או לא והוי הניתק לעשה ככבכל התורה ומזה דלהנל"ע תליא בביטלו ולא ביטלו.

ומה שהתוס' בסוף הדיבור נחתי לזה, דלימא דהכא שאני דגלי קרא דלא לקי כשלא קיימו כיון דהוי בעמד והחזר כל ימיו, הא רק לאחר שהכיאו לרש"י דבשינויי דהש"ס לר"ל לאו שקדמו עשה ג"כ אינו לוקה ולית ליה תירוצא דבעמוד והחזר קאי דדריש כל ימיו תהי' לו לאשה ולא ישלחנה שכל ימיו קאי אתרוויהו אלו תהי לאשה ולא ישלחנה א"כ נמי נפרש שכל ימיו קאי אלא ישלחנה ועיין תוס' לעיל בד"ה כל ימיו מב' פירושי רש"י ועיין בערוך לנר חדו"ק, ותמהו שנימא דהוי תנאי בהלאו שבכה"ג שאינו לכל ימיו ליכא הלאו כלל. ולא שייכא כלל ללהנל"ע ולקיימו ולא קיימו ובטלו ולא בטלו.

אבל קדם שנחתו לפרש תירוצו של הש"ס הי' להם לפשיטות דלא שייך כאן גלי קרא מדלא כתב ולו תהי' לאשה כל ימיו לא יוכל לשלחה וע"כ דגילתה התורה דהכא אף כשלחה יכול לתקן כל ימיו ע"י שיחזירנה דזה אינו שאם הי' מקדים כל ימיו הי' לאו שקדמו עשה וא"כ לא גילתה תורה דהכי שאני אלא דהוי לאו הניתק לעשה וכבכל התורה ומזה דלהנל"ע תליא בביטלו ולא ביטלו חדו"ק.

ובמחתי שמצאתי בס' תבנית אות יוסף (בנדפס לפני יותר ממאתים שנה) בדרך הזה ממש ובהוב"ש, ושם האריך, ביישיטת הרמב"ם בפ"א מנערה בתולה ה"ז שלא הביא הך דרבא דכל ימיו בעמוד והחזר קאי ע"ש והביא שם ג"כ הקושיא דהך דגיטין דף צ' ע"א, לא מצא בה לא ערוה ולא דבר וגירש מהו, א"ל מדגלי רחמנא אבל הכא מהי דעבד עבד, והרי איצטריך כל ימיו לנתוקי ללאוי, וכתב רש"י דכל ימיו קאי אלו תהי' לאשה דאי לא הוי כתוב כל ימיו הוי מוקמינן עשה דולו תהי' לאשה רק לקודם שילוח והוי לאו שקדמו עשה וגלי כל ימיו דקאי על לאחר שילוח, ועיין תוס' תמורת דף ה' ד"ה אמר לך רבא וכו', ואם בעלמא בכל גירושין צריך להחזיר א"כ אף אם לא הוי כתוב כל ימיו נמי הוי מוכח דהך עשה דולו תהי' לאשה קאי נמי אאחר שילוח וממילא הוי ידעינן דהוי לאו הניתק ע"ש, וגוף הקושיא הוא בפנ"י שמה בגיטין דף צ' וכל האחרונים הביאוהו, ונסתבכתי מאוד בהבנת דבה"ק שכתב דכיון שלקושטא דמילתא באונס לא לקי דהוי להנל"ע ואמאי איצטריך כל קרא דלא יוכל לשלחה דאי מצא בה ערות דבר מותר לגרשה, ואת"ל דאפ"ה גזה"כ שאין לשלחה אין אמר רחמנא כל ימיו בעמוד והחזר קאי, וע"כ כשגירשה שלא על ידי זנות ואי ס"ד דלא מהני לא לכתוב לא יוכל לשלחה אלא ולו תהי' לאשה כל ימיו וליכא למימר דלא איצטריך אלא לענין כהן דהא לביש"ש בלא"ה אסור משום זנות, ואי משום לעבור עליו בלאו כיון דלא לקי לא איצטריך למכתב לאו יתירא עייש, וקשה לפום דבריו במ"ש דלא איצטריך אלא לענין כהן.

וברשב״ץ בניטין דף ז׳ ובגרש ירחים ג״כ נחית ליישב הקושיא ע״ד הנ״ל כמ״ש בתבנית אות יוסף, ועל הפנ״י כתב שהוא מגומגם ותמה עליו דהא לא יוכל לשלחה איצטריך לכתן שלוקה ואינו מחזיר ע״ש, וגם מ״ש דנהי דאסורה עליו אין לגרשה מגזה״כ דלא יוכל לשלחה צ״ב דהאיך יהי׳ הו״א כוה דלהדיא במשנה דכתובות דף ל״ט ע״א נמצא בה דבר ערוה אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהי׳ לאשה אשה הראוי׳ ושם בפרש״י בד״ה מהו מי כייפינן לי׳ לאהדורה תמה דלוקמא דאיצטריך במצא בה דבר שבאונס פשיטא שלא יוכל לגרש דשותה בעציצו וקמ״ל דבעמוד והחזר קאי ע״ש וגוף הקושיא כבר תמה באליהו רבה והניח בקושיא.

ובגרש ירחים נחית שאפשר לפרש שהבעיא דילמא אינו גט ע״ש, והי׳ נראה להסביר דכמו דקאמר שמה בברייתא לב״ה אילו נאמר דבר ולא נאמר ערוה הייתי אומר משום דבר תנשא לאחר ומשום ערוה לא תנשא והיינו דהגט לא מועיל דהוא תנאי בוכתב לה ספר כריתות וה״נ בלא דבר לכ״ה ודו״ק, ושו״ר בח״ס שג״כ כותב כן דהי׳ ס״ד דצריך שיהיו הגירושין עפ״י תנאי שימצא בה דבר עכ״פ ואל״ה אינו כורת ע״ש וגם בנובי״ת אהע״ז סי׳ קכ״ט האריך כזה.

והי׳ אפשר בכוונת הפנ״י במ״ש וליכא למימר דאיצטריך לענין כהן וכו׳, היינו דנימא דלא יוכל לשלחה דלא מהני הגט כ״כ שאפילו כהן יוכל לדור עמה וליכא אפילו ריח הגט, ואה״נ קודם שאמר הש״ס מאי דעבד עבד, באמת נאמר דכהן אינו לוקה שלא מהני גירושיו ועיין תוס׳ תמורה שמה בדף ה׳ ע״א ד״ה מיתבית שכתבו דאיתקש גירושין למיתה ע״ש.

אבל קודם דמסיק מאי דעבד עבד אפשר באמת שאינו גט כלל ואינו לוקה. ואיצטריך לא יוכל לשלחה שאינו גירושין כלל ולעולם גם בעלמא אם גירש מחזיר היינו שלא חל ומ״מ איצטריך לא יוכל לשלחה לענין כהן שאפילו ריח הגט לא הוי וקאמר כיון דלב״ש בערוה בלא״ת אסורה עליו משום ווגה ואי אפשר לומר דלא יוכל לשלחה אתי שמותר לדור עמה שלא חלו הגירושין דבין כך אסורה עליו ואמאי איצטריך לא יוכל לשלחה וללאו גרידא לא איצטריך כיון דלא לקי דהשתא עדיין י״ל דגם כהן לא לקי כנ״ל, שאפשר שלא חלו הגירושין ומיושב קושיות הרשב״ץ והגרש ירחים על הפנ״י, ומדב״ש לערוה לא איצטריך קרא להכי ה״נ לב״ה בלא ערוה ולא דבר, וע״כ איצטריך שבעלמא מה דעבד עבד ודו״ק.

והפר״ח באהע״ז סימן קי״ט עורר למה לא הביא הרמב״ם הך דינא דמה דעבד עבד, שפשטה הש״ס מהך דאונס שגירש ע״ש. ובאמת למ״ש הרמב״ם הנ״ל בפ״א מגערה בתולה ה״ז שלא הביא כלל הך דכל ימיו בעמוד והחזר קאי, וע״ש במ״מ, ובנובי״ת הנ״ל ג״כ נחית לזה שהרמב״ם לא הזכיר כלל קרא דכל ימיו

שכל זה מורה שאינו פוסק כר"י בזה ע"ש, וא"כ מנין לו דמה דעכד עבד בגירש בלא ערוה ובלא דבר.

אמנם בגוף שיטת הרמב"ם האריכו האיך פסק בפלוגתת ב"ש וב"ה ור"ע, ועיין בבי"ש שם הבסימן קי"ט סק"ג דכב"ה פסק, אבל בפר"ח שמה מלשון הרמב"ם פ"י מגירושין הכ"א אבל שני אם שנאה ישלחנה ואם איתא דפסק דלא כר"ע הנ"ל הו"ל למינקט לישנא דב"ה והו"ל אבל שני אם הקדיחה תבשילו ומדלא נקט הכי שמעינן דפסק כר"ע ונקט לישנא דשנאה לכלול דין מצא אחרת נאה הימנה ע"ש, ובמל"מ שמה שלא משמע מלשון הרמב"ם שפסק כב"ה ע"ש.

והי' נראה עוד דתליא אם כתובה דאורייתא או דרבנן שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וראיתי שהח"ס שם בגיטין הביא בשם מורו ורבו הגאון מוהר"נ אדלר, דע"כ ב"ש סבירי להם כתובה מה"ת ע"ש, אך לפענ"ד אפשר דגם לב"ה דדבר דהקדיחה תבשילו לא שייך לומר קלה בעיניו להוציאה לתקן כתובה בשביל זה אם הוא גברא דלא יכול למיקם בה ואין ביכולתה להיות מבשלת ואופה לו ובדומה, ובפרט למה שהביא בח"ס גיטין שמהראב"ע ופיה"מ להרמב"ם נראה שאין מדותי' וטבעה דומה לשל בעל וכו' היא מקלקלת מעשה הבעל ורצונו וכו' שדברי' מקולקלים עיי"ש.

ואפילו למהרי"ט שמביא הח"ס שמה על הקדיחה תבשילו שלא בפ"א וכו' ונתעוררה שנאה עד שלא מצאה חן וכו' ע"ש היטב ודו"ק.

ובמלה"ר אות י"ד הביא מהמרדכי פ"ק דכתובות ופ' אלו נערות דר"ע ס"ל דכתובה דאורייתא אך בפלפולא חריפתא בע"ז בפ"ק סי' ז' עמד עליו וכתב שאין ראי' ע"ש באות ה', ולפי דעתי זה גופא תליא אם מצי מגרש גם בנאה הימנה תקנו חכמים שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, משא"כ אי רק ערוה או דבר ע"כ דכתובה מה"ת והרמב"ם פסק דכתובה דרבנן בפי"א מאישות הי"ד ובפט"ז שמה ה"ג ובבמ"ק ומזה דס"ל כר"ע ותקנו שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וא"כ לא שייך כלל הבעיא בגירוש בלא ערוה ולא דבר ודו"ק.

ויתכן לומר שבאמת פסק הרמב"ם לר"י דכל ימיו בעמוד והחזר קאי וגם להרמב"ם איצטריך הך דמה דעבד עבד אם נאמר כהפוסקים דהרמב"ם כב"ה פסקי, ושמה בהל"י נערה בתולה שלא הוכירו, י"ל משום דבאמת סתמא דמילתא אינו בעמוד והחזר כשגירשה על ערות דבר אלא כיון דכתיב ולו תהי' לאשה באשה הראוי' לו ע"כ דלא מיירי קרא בערות דבר כנ"ל ושפיר לומר דכל ימיו בעמוד והחזר קאי ושפיר הוה נל"ע, ווה שכתב הרמב"ם כיון שקדמו עשה שנאמר ולו תהי' לאשה וע"כ באשה הראוי' לו כמ"ש לעיל בהל' ה', וע"כ שפיר דכל ימיו בעמוד והחזר קאי והרי נתקו לעשה ונמצאת זו מל"ת שנתקה לעשה שאין לוקין עליו ודו"ק.

ומיושב עד״ז מה דנקט הפנ״י הנ״ל דנהי דאסורה אין לגרשה מגה״כ דלא יוכל לשלחה דלולי הך דכל ימיו בעמוד והחזר לא הי׳ אומרים דלו תהי׳ לאשה בראוי׳ לו ותליא אהדדי ורק כיון דאמר רחמנא כל ימיו בעמוד והחזר קאי וע״כ דלא מיירי בערות דבר ולו תהי׳ לאשה בראוי׳ לו דוקא ודו״ק.

וביותר להירושלמי פ״ג דכתובות ה״ו ר״י ר״ח בשם רשב״ל דריש גזרה שוה דלו תהי׳ לאשה ממוציא ש״ר לאשה הראוי׳ לו ע״ש, ומזה דלא יליף ממשמעות דלו תהי׳ לאשה אלא מגז״ש דמוצ״ר ומיתורא, ועיין בש״ס דילן דכתובות כ״ט ע״ב איקרי כאן ולו תהי׳ לאשה ובתוס׳ שמה ד״ה וחד שהקשו ולשתוק מלו תהי׳ לאשה ולא יצטרך להך ריבויי, וחירצו דאיצטריך למדרש ולו תהי׳ לאשה מדעתה, ושם בדף ל״ט ע״ב ד״ה אלא דלו תהי׳ לאשה אינו מיותר ובסוגיא דאיצטריך לעשה ולדרשות דלעיל ע״ש.

וכבר העיר בזה המדר״ם שיף, דלעיל כתבו דאיצטריך למדעתה ע״ש, ועיין ברש״ש שמה נדף כ״ט אך להירושלמי הוא מגז״ש עכ״פ ולא ממשמעות, וי״ל גם להרמב״ם דמכח כל ימיו בעמוד והחזר ע״כ דבאשה הראוי׳ לו ודו״ק.

אך א״כ ארווחנא ליישב הרמב״ם באופן אחר דשם בירושלמי כ״ז עולא בשם ר״י בשם ר״א יליף הגז״ש הנ״ל דלו תהי׳ לאשה דמוצ״ר, מה להלן גירש אומר לו שיחזור אף כאן גירש אומר לו שיחזור ע״ש, ומש״ס דילן שמה במכות ט״ו ע״א יליף לה עולא מק״ו או במה מצינו ופריך מה למוצ״ר שכן לא עשה מעשה ומסיק מהך דכל ימיו בעמוד והחזר אבל לר״ז בירושלמי הוא מגז״ש, ולא פרכינן הך פירכא, ועי״ש במראה״פ, ילפע״ד דר״ל דלא דריש הכי משום דלשיטתו כמו שכתבו התוס׳ שמה, במכות דלא ס״ל הך דכל ימיו בעמוד והחזר לא מכל ימיו ולא מלו תהי׳ לאשה לאשה הראוי׳ לו ודו״ק והרמב״ם פסק כר״ז בירושלמי דמלו תהי׳ לאשה מגז״ש ידעינן דבעמוד והחזר קאי ואף שקדמו עשה מ״מ הוי נל״ע דמגז״ש דולו תהי׳ לאשה ילפינן דגירש אומר לו שיחזור ושייך העשה גם לאחר הלאו, וז״ש הרמב״ם שמה מלו תהי׳ לאשה הרי זה שנתקו לעשה וכר״ז ודו״ק.

וי״ל עוד דבספרי במוצ״ר לא יוכל לשלחה כל ימיו ואפילו לאח״ז ובמלבי״ם פי׳ דהיינו אפילו אם שהה עמה י׳ שנים ולא ילדה שמצוה לגרשה וע״ז אמר שאפילו לאחר זמן י׳ שנים לא יוכל לשלחה ע״ש, וה״נ י״ל באונס, וא״כ איצטריך כל ימיו להכי, אמנם יל״ע אם הוי מן התורה הך דשהה עשר שנים ובש״ס יבמות ס״ד רק זכר לדבר ע״ש, ולב״ש כיון שרק דבר ערוה למה שריא, ובזה הרי י״ל מ״ש הירושלמי לב״ש למה איצטריך לא יוכל בעלה הראשון וגו׳ דצריך לגירשה בשהה י׳ שנים, אך סו״ס קרא מיירי בוהי׳ אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר, וע״ז קאי ויצאה והלכה וגו׳ לא יוכל בעלה הראשון וע״כ לב״ש לב׳ לאוין ועיין בפנ״י שמה בגיטין בכעין זה ודו״ק.

אמנם למה ינרשנה בשהה, הרי יכול ליקח עוד אשה אך למ"ש הריב"ש בסי' צ"א ומובא בב"י אהע"ז סי' א' דבאין ידו משגת לזון ולפרנס את שתיהן כו"ע ס"ל כר"א שמה ביבמות ס"ה כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה, ע"ש שנקט ג"כ בשהתה י' שנים והוא רוצה לישא אחרת אי לא אפשר למיקם בסיפוקיהו והיא רוצה להתגרש יוציא ויתן כתובה ע"ש ובח"ס שמה בגיטין, וי"ל שרק בכה"ג מגרש — ואפשר בזה ליישב מ"ש הרמב"ם בפט"ו מאישות הל' ז' דיוציא ויתן כתובה, ובכ"ש בסי' קנ"ד ס"ק כ"ב עורר דהא להרמב"ם כל שהיא אינה אומרת כרי דהמניעה ממנו אין לה כתובה ולמה נקט יוציא ויתן כתובה ע"ש שתמה על הט"ו, ובאמת גוף דברי הרמב"ם צ"ב שבה"ז נקט סתמא יוציא ויתן כתובה ובה"ט רק בהיא אומרת ממנו נמנע, אבל באמרה איני יודעת אין לה עיקר כתובה ע"ש, וי"ל דהיכא שיורה כחץ ויכול לישא אחרת אלא שאין לו הסיפוק לפרנס שתיהן, ורוצה לגרש הראשונה בכה"ג יוציא ויתן כתובה כיון שהסיבה היא ממנו שאינו יכול לפרנס שתיהן, ודו"ק, ועוי"ל דשם בה"ז נקט הרמב"ם כופין אותו עד שיוציא בכה"ג יכולה לטעון שרצונה להמתין ועדיין יכולה לילד ורק מכח שלא יאחר כ"כ מצות פ"ו, כופין בכה"ג אמרינן שאין בזה שום צד דמקח טעות וצריך ליתן לה כתובתה, ושו"ר שקדמני בזה בבני אהובה ע"ש ודו"ק.

ועכ"פ י"ל דלהרמב"ם בכה"ג דאין לו סיפוקיהו יכול לגרשה מה"ת לכו"ע ובסוטה כ"ד ע"א אילונית וזקנה ושאינה ראוי' לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות רא"א יכול הוא לישא אחרת ולפרוש ולרכות הימנה ע"ש וברמב"ם פ"ב מסוטה הל' י' פסק דאינה שותה ולא נוטלת כתובה והוא משום דבעינן אשה הראוי' לקיימה, ועיי"ש אריכות במ"ל"מ, ולפי"ז י"ל דמה"ת צריך לגרשה ואפשר דבזה פליגי ת"ק ור"א שיכול לישא אחרת ודו"ק, ושפיר מידרש בספרי דלא יוכל לשלחה כל ימיו לאחר זמן אף ששהתה י' שנים וקאי קרא דכל ימיו להכי גם באונס, ולזה הוצרך הרמב"ם שמה בהלכות נערה בתולה להביא מלו תהי' לאשה וכר"ו בירושלמי כנ"ל ודו"ק.

כ) ומה שכ' מהסה"ק מגיד משירים להב"י בפ' בחוקותי בדפוס החדש השמיטו ומצאתי זה בדפוס הישן, וההכרח לי להגיד דרכי מאז ומקדם במופלא ממך אל תדרוש, והדיבור שאמר המגיד להב"י וגוף העובדא כפי שנאמר שמה הוא למעלה מהשגתי, וכעין העובדא דאדה"ר בג"ע שלומדים עם תשב"ר, ומ"מ אודה ולא אבוש שנעלם וסתום מאתי האיך יציר כפיו של הקב"ה שהי' בג"ע ושמע מפי הקב"ה בעצמו שלא יאכל והוא עבר ואכל חטה או גפן וכל מאמרי חכמו"ל בזה חתומים וסתומים לפני ובכל הענינים כגון דא בתנ"ך ובמאמרי חכמו"ל, ובראשונים אני אומר עלי למד לשונך לומר איני יודע והוא בכלל ז' דברים שכתכם, והוי בכלל הנסתרות לה"א ורק לאיש אשר רוח אלוקים בו, מגלים לו מן השמים רזין טמירין

דאורייתא ועיין בהקדמת הרמב"ן עלה"ת והבן.

ומ"מ גוף האיסור להיכנס לבית ע"ז הוא ברור וכאשר הארכתי בתשובתי שמכבר, ובאמת שבסימן קנ"ז ס"ג רק מי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עכו"ם ולהציל את עצמו. ובטו"ז שמה ס"ק י"א מביא מתשובת הרא"ש של"ד למתרפא מעצי אשירה וכתב שלהי"א בסימן קנ"ה ס"ב. אפילו באומר לו הבא עלים סתם יש לאסור גם כאן. ובסי' קמ"ט דלא ישתה מן מעין אפילו אם ימות ומחלק אם הולך לעשות מעשה שיהי' לו תועלת משא"כ כשיהי' שם שנא"ת. אין זה אלא הרחקת הנזק, ומותר בפקוח"נ עיי"ש.

אך הב"ח הביא דהרשב"א פליג דאפילו היכא דאיכא פקו"נ אסור להיכנס לחצר ע"ז, ולדידיה נמי אסור לברוח לבית ע"ז עיי"ש.

והגר"א בס"ק ר"ו ציין להך דשבת קט"ז, וכבר כתבתי מזה בתשובה מהר דבי אבידן ומפלוגתת רש"י בע"ז י"ן, ויעכ"פ גם להרא"ש רק במקום מיתה שרי, הן אמנם בלשון תשובת הרא"ש הנ"ל והוא בכלל י"ט סימן י"ז שאלת על אשר ברח ונכנס ליסגר בבית עכו"ם וכו' ועוד יותר אני אומר וכו' אף מי שהי' חייב מיתה וכו' ואם יהודי ברח שם להנצל אין איסור בדבר. ולא דמי למתרפא וכו' ע"ש די"ל שמוסיף שאע"פ שנהנה וכמתרפא אפ"ה שרי, אבל בכה"ג שאינו נכנס להצלה ולא מגיע לו תועלת שרי, אבל פשטות הדברים נראה שבלא הצלה ממיתה פשיטא דאסור, אלא דלהנצל ממיתה שש חומה דלתים ובריח שרי. ואפילו בכה"ג שנהגו הכותים שלא יקחוהו משם שנהגו קלין ובכה"ג הוי כעילוי להע"ז שבורת לשמה, אפ"ה שריא דלא אתי למשך בתכה שאין זה משום כח ועילוי, שיש בע"ז.

ולהדיא בי"ד שם בסי' קמ"ט סק"א מפיה"מ להרמב"ם שכתב ק"ו בית עכו"ם עצמה שהוא אסור לנו כמעט לראות וכ"ש ליכנס בו עיי"ש, ובדרכ"ת שמה בסימן קנ"ז ס"ק ס"ו מס' תוספת ירושלים שהביא מהתוספתא דדוקא במקום סכנה התיר הרא"ש אבל בלא"ה אפילו מתיירא מפני הליסטים או מפני רוח רעה אסור ע"ש ואין הספר תחת ידי לעיין בו, וכנראה שנתכון להתוספתא דפ"א דע"ז ה"ג לא יטייל ישראל עם שיירא בתרפות אפילו לצאת אפילו מקדים אפילו מחשיך אפילו מתיירא מפני עובדי כוכבים מפני ליסטים מפני רוח רעה שנאמר לא תלכו אחרי אלי אחרים ע"ש, ואין כ"כ הכרח מתוספתא זו שאפשר שמיירי ביריד של עכו"ם ויום אידם דחמור טפי, ותוספתא זו הובאה ג"כ בהגמ"י בפ"ב מעכו"ם קצת בשינוי לשון לא יטייל אדם עם טועים ע"ש.

וכן הוא גם בסמ"ג ל"ת י"ד עיי"ש, ובתסדי דוד שנדפס כעת מחדש על התוספתא כתב דמ"ש ואפילו מתיירא וכו' משמע דאפילו בדבר האסור משום מראית העין אפילו הכי אפור במקום פקו"נ כגון שהגוים והליסטים באין להורגו, ותקשי

מכאן להרא"ש הנ"ל, אך מ"ש התוספתא מפני רוח רעה צ"ב דאטו הרו"ר מתיירא מליכנס בתרפות, אלא למה שחילק הרא"ש ממחרפא באשרה לבורת להנצל שאין זה משום כח ועילוי שיש בע"ז ה"נ דוקא גוים וליסטים דומיא דר"ר דסבור הישראל שיש ממשות בע"ז שיכולה להגן מרוח רעה, וה"נ לעכב הליסטים מלהרגו כה"ג דוקא הוא דאטור אבל הכא שאינו אלא להיסגר בתוכו וכיו"ב שממנעי ליסטים מלרדוף אחריו ודאי שרי וכהרא"ש עיי"ש.

ולפי"ד אין ראיה להחילוק הנ"ל בין מיתה לליסטים ואפשר דגם להרא"ש אין חילוק אמנם מ"ש מרוח רעה דמה יועיל לו שיכנס לתרפות י"ל לרמב"ם בפיה"מ בשבת פ"ב מ"ה המכבה מפני רוח רעה שהוא ממרה שחורה שלא ינוחו אלא כשישבו בחושך והסתרה מבני אדם עיי"ש, וברע"ב שג"כ הביאו, וה"נ בבית הע"ז המקום חשוך ומוסתר מבנ"א וחושב שיועיל לו אבל לא מעילוי הע"ז ואפ"ה אסור, ולהתוספת ירושלים אתי שפיר שבכה"ג שאינו להציל ממיתה ממש גם הרא"ש מודה דאסור.

וברמ"א בסימן קמ"ט ס"ב חצר של עכו"ם י"א שדינו כעיר של עכו"ם ובזמן שאין העכו"ם מתקבצים שם לתרפותם מותר להיכנס לשם, וי"א שבכל ענין אסור, אם אין דרך עובר בו למקום אחר וכו' ומ"מ מדת חסידות הוא להתרחק מלילך בו אם יש לו דרך אחרת כמוהו עיי"ש.

ונראה שזה דייקא בחצר של עכו"ם אבל בבית העכו"ם ממש נראה שבכל גוונא אסור, וגם בד"מ נקט דייקא חצר, וגם בכה"ג כתב בספר חסידים שכל ההולך דרך שם אין תפילתו נשמעת תוך ל' יום ע"ש, ובס"ח סי' תל"ה יהודי אחד הלך בחצר בית ע"ז כשיצא שמע ב"ק שאמרה ואותי השלכת אחרי גוך, והתענה כל ימיו, ובסי' תחשנ"ו אין להיכנס בבית ע"ז שנאמר גבי אליעזר ואנוכי פניתי הבית עיי"ש, ויל"פ למה תעמוד בחוץ שסכנה היא להיאסר ללון בחוץ ומ"מ אני פניתי הבית מע"ז וכהרשב"א שאף במקום סכנה אסור להכנס ודו"ק.

אך בב"ר פרשה ס' ס"ז למה תעמוד בחוץ אין כבודך שתשב ואנוכי פניתי הבית מטינופת ע"ז עיי"ש כיפ"ת ובוה"ק, ולפי זה הי' נראה כהרא"ש שלפי זרק אין כבודך לישב בחוץ ולא משום סכנה ולזה אנוכי פניתי הבית ודו"ק. ומ"מ יל"פ גם להרשב"א שהמדרש נקט מטינופת ע"ז והיינו שאם הי' סכנה בחוץ הי' סגי בפינוי הע"ז עצמה ולא הטינופת אבל כיון שרק משום שאין כבודך לישב בחוץ לזה פניתי הבית גם מטינופת ע"ז ודו"ק.

ועכ"פ מבואר דלהרשב"א אפילו במקום סכנת מיתה אסור להיכנס, ולהרא"ש בכה"ג שרי, אבל להיכנס סתמא לתוך הבית לכו"ע אסור, ובתשובתי כך כתבתי לגבי עכו"ם בזמן הזה שה"נ הדין כן והארכתי לגבי הישמעאלים שמ"מ ביתם הוא בית ע"ז ואסור להיכנס לשם.

כ״ת בטח יודע מהעדרי בביתי זמן, ורוב הטרדות העמוסים עלי אשר רבו מהכיל לחולשת גופי וזה סיבת התאחרי עד כה לתשובה מאהבה כראוי לכ״מ אחר התקשרות שנים רבות עוד מימי אמי ה״צ זי״ע, ובהשהותי בנעורי בעיר מולדתי, ויתן הי״ת לכ״ת כח ואומץ יניב בשיבה טובה לאוי״ט ויראה נחת רב מכל יוצ״ח ונזכה כולנו לראות במהרה מאוד בנח״צ וביר״ש דב׳ הדוש״ט בלונ״ת, עכ״ל המכתב.

בנמי דף ט״ז ע״א, אלו הן הלוקין, בתוס׳ ד״ה והאיכא העבט תעביטנו. לא תבוא אל ביתו השב תשיב לו ומשכחת לה וכו׳.

עיין מהר״ם שכתב כל דברי התוס׳ בדיבור זה תמוהים הם. כי מלבד שלשון התחלת הדיבור מגומגם וכו׳, כוונתו בזה שאין בכלל פסוק כזה ,,העבט תעביטנו לא תבוא אל ביתו השב תשיב, וכנראה שזה ג״כ כוונת המהרש״א שכתב, בד״ה והא איכא וכו׳ השיב תשיב לו ומשכחת וכו׳ כצ״ל, שלא נמצא פסוק כזה. אבל המהר״ם מאריך הרבה בדברי התוס׳ שקשה להכינם והניחם בצ״ע.

ותמהתי מאוד אחרי שהמהרש״א ז״ל עמד על דברי התוס׳ ותקן הלשון, ולא אמר דבר ולא חצי דבר על תמיהות המהר״ם ז״ל, לכן עיינתי הרבה בדברי התוס׳ והבנתי אחרי שהמהרש״א עבר בשתיקה, סימן שהיי לו גירסא אחרת בדברי התוס׳ ולפי גירסתו הכל היי אצלו בסדר חוץ מתיקון הלשון.

לכן אחרי העיון נראה לי להגיה בדברי התוס׳ שצ״ל כן וא״ת והא הוי עשה שקדמו ללאו במקום ,,שקדמו לאו״ והוספתי רק אות למד, לפי שקושיית הגמרא היא על זה שאמר ר׳ יוחנן ואת ועוד אחרת שלוקין על לאו הניתק לעשה שואלת הגמרא והא איכא משכון דרחמנא אמר לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו, השב תשיב לו, הרי אנו רואים עוד לאו הניתק לעשה שלוקים עליו, ע״ז שואלים התוס׳ הלא זה הוי עשה שקדמו ללאו. כלומר לאו שקדמו עשה. וזה מצינו הרבה שלוקין עליהם ככו שאמר׳ הגמרא לעיל, ע״ז מתרצים התוס׳ דקאי למשכנו שלא ברשות בי״ד א״כ שייך העשה לאחר שעבר הלאו, ומשכון אותו בעבירה, שיתקן והשב ישיב לו העבוט, וא״כ זה כבר לאו הניתק לעשה.

ומה שאמרו אם אין ענין לפניו כלומר אם משכנו ברשות בי״ד ואז לא עבר הלאו, תנהו ענין לאחריו, כשמשכנו שלא ברשות בי״ד, ואז עבר על הלאו ויתקן שישיב לו העבוט, והבן.

בתוס׳ יין ע״ב, ד״ה איסורא בעלמא וכו׳ וי״ל דמסתברא לי׳ וכו׳, מונחם ז״ל כיון שהקרא וגם הק״ו באים על חוץ להומה, אם כן אנו יודעים את זה כבר מהקרא, א״כ מה מוסיף לנו הק״ו, אלא ודאי שהק״ו בא בשביל איסור הרש כשלא מחוץ בזה קושיתם.

הוספות החידושים

מסכת שבת

כאשר אני לומד עכשיו בפרק הזורק פרק י״א של מסכת שבת משנה ד׳ הזורק בים ארבע אמות פטור, אם הי׳ רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ארבע אמות חייב, וכמה הוא רקק מים פחות מעשרה טפחים.

רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לחוכו ארבע אמות, חייב, עיין מה שפירש רב״ע מברטנורה, למה כפל התנא את רבריו, ולי קשה עוד, למה בפעם הראשונה אמר הוורק לתוכו, ובפעם השנית אמר הזורק בתוכו.

אולי חדא מחורצה בחברחה, פעם ראשונה שזרק מתוך רשות הרבים לתוך הרקק שהוא חייב, ובפעם הב׳ שאפילו לא זרק מרשות הרבים לתוכו, רק שהי׳ עומד בתוך הרקק, וזרק בתוכו ד׳ אמות גם כן חייב אף שלא זרק מרשות הרבים רק בתוך הרקק עצמו חייב מפני שהרקק עצמו רשות הרבים, אבל מרישא יכולים לחשוב שהוא חייב מפני שזרק מרשות הרבים לתוך הרקק, אבל הרקק הוא רשות היחיד, וחייב מפני שזרק מרשות הרבים לרשות היחיד, לכן משמיענו עוד הפעם לרעה שהרקק הוא ג״כ רשות הרבים, והוורק ד׳ אמות ברשות הרבים חייב, אבל בגמרא לא משמע כן, וצ״ע.

מסכת מכות

הערות שכתב אלי מחותני היקר הרב הגאון רבי ישראל יצחק שקול שליט״א בס״ד, פתח תקוה, כ״ה אייר תשל״ה

לכבוד הסבא היקר והחביב ירא והרד וחסיד במעשיו
ה״ה הגאון הגדול כש״ת ר׳ אברהם אליקים ג. שיף שליט״א
עם כבוד הסבתא נוות ביתו הרבניח חי׳ עם כל הנלווים אתכם
שיחיו בנעימים לאורך ימים.

הננו להודות לכח״ר בעד המחנה היפה שנתחס לי החיבור החשוב רב הכמות והאיכות. נהנתי מאד במיוחד מההשגחה העליונה שהדריכו והינתו אחכם בדרך הישר והטוב והצילו אתכם מכף כל אויביכם והצלחתם ברב חבונה במעשיכם והגעתם עד הלום לשבת בירושלים עיר הקודש, והנני מברך אתכם שיצילכם המקום לפליטח

עולמים מחבלי משיח שאנו נמצאים בעדנא דא ויציל אותנו מן השעות הרעות לישועה ורחמים וישלח לנו את הגאולה השלימה האמיתית בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן.

עיינתי קצת בדברי התורה שכתב כת"ר והייתי רוצה לתרץ בעניות דעתי מה שקשה לו והניח בצריך עיון.

תוספ' דף ט"ז ע"ב ד"ה"מ אף בנות כותים וכו', היכא חשיב לר' מאיר כי"ח דבר וכו', כת"ר שואל הלא בגמ' אמרו לר' יוסי וכו', משמע דלר' מאיר לא בא בחשבון הי"ח דבר, וכח"ר מסיים בצע"ג.

ולענ"ד התוספ' סומכים בדבריהם על מה שכתוב בגמ' בדף י"ז ע"א ולר' טרפון דאמר וכו' בצרי להו, א"ר נחמן ב"ר יצחק אף בנות כותים נדות מעריסותיהן בו ביום גזרו, וכאידך ס"ל כר' מאיר ז"א במניח כלים ס"ל לר' טרפון כר' מאיר ופסול מטעם הגזירה של י"ח דבר, וסוגית הש"ס סבירא להו ובכמה מקומות הוזכרו באם ההנא סובר בחבירו בדבר, מקובל שגם חבירו סובר כמותו בשאר דברים, ולפי זה אם ר' טרפון סובר כר' מאיר שפסול בכלים הם מי"ח דבר גם ר' מאיר סובר כר' טרפון שבנות כותים נדות מעריסותיהן גזרו באותו יום, וזהו לדעה התוספ' שכולם ר' יוסי ור' מאיר ור' טרפון סוברים שבנות כותים מי"ח דבר הם, יתן לנו הרחמן כח ומוח שנזכה ללמוד וללמד בבריאות טובה לאורך ימים בדעת צלולה אמן.

והנני מברכו בשיבה טובה יחד עם זוגתו הרבנית החשובה לרוות רב נחת מכל צאצאיכם לאורך ימים.

כדברי מחותנו מוקירו ומכבדו כערכו
ישראל יצחק שקול

וכך השיבותי לו:

בס"ד, ז' חמוז לסדר את אשר ישים ד' בפי אותו אשמור לדבר, ירושלים ת"ו תשל"ה

אורך ימים ושנות חיים ושלו' וישע רב, יחדיו יהיו חמים ויחולו על ראש מחותני היקר הרב הגדול בתורה ויר"ש ומהולל מאד בתשבחות וכו' כש"ת מוה"ר ישראל יצחק שקול שליט"א, ומנשים באוהל תבורך זו' הרבנית תחי'

אחרי דשה"ט באהנ"ר וחיב"י הנודעת לי מיקרת מכחבו מעשי ידיו להחפאר, עם ברכוחיו הנובעות ממורשי לב טהור, ויה"ר שיתקיימו כולם והמברך יבורך בכפלי כפליים באריכות ימים ושנים טובות בבריאות השלמה, וקוי ד' יחליפו כח ללמד וללמד לשמור ולעשות, ויניב בשיבה טובה ועיניו רואות ורוות הרבה נחת מיוצאי חלציו, עד בוא יבוא ברינה המחזיר שכינתו לציון וירושלים ברחמים רבים.

האמת ניתן לכתוב שכת"ה שימח אותי מאד במה שראיתי שלקח לו ומן לעיין בדברי תורה אשר כחבתי להקשות בדברי התוס' ע"ה בדף ט"ז, והשארתי הדברים בצ"ע, ושמחתי כפולה בזה שכיוון לתרץ הקושיא הנ"ל מדברי הגמ' בדף י"ו ע"א, ולר' טרפון דאמר וכו' בצרי להו אמר קנב"י אף בנות כוחים נדוח מעריסותיהן בו ביום גזרו. ובאידך ס"ל כר' מאיר, ז"א במניח כלים ס"ל לר"ט בר' מאיר ופסול מטעם הגזירה של י"ח דבר, וסוגית הש"ס וכו' דאם החנא סובר בחבירו בדבר אחד מקובל שגם חברו סובר כמוהו בשאר דברים (אין הדבר הזה פשוט כל כך) ולפי"ז אם ר"ט טובר כר"מ שפסול בכלים הם מי"ח דבר, גם ר"מ סובר כר"ט שבנות כוחים מי"ח דבר הם שמטמאין מעריסתן וגזרו עליהם באותו היום. וזה הוא לדעת שכולם ר' יוסי ור"מ ור"ט סוברים שבנות כוחים הם מי"ח דבר, עכ"ל לכת"ה.

אבל מה נעשה שהגר"א ע"ה מוחק בהגהותיו על הדף כל דברי הגמרא וכוחב, ולר' טרפון דאמר וכו' בצרי להו אמר רנב"י וכו' ובאידך ס"ל כר"מ, תא"מ עכ"ל הגר"א. וכנראה שיש לו יסוד למחוק גירסה זו. ואולי משום קושיא זו שהקשיתי הי' קשה גם לו, ויעיין כת"ה בספר ש"ש מי שהאריך שם בדף ט"ו ויש בזה שינוי גירסאות בין בעל המאור ע"ה ורש"י ותוספ' והר"ן ע"ה והוא משתדל להשווחם יעיין כת"ה שם.

בכל אופן יישר כוחו וחילו לאורייתא שהשתדל לתרץ זאת, ואסיים בבפליים שלו' למלכי רבנן שליט"א ותוחם בירחת הכבוד ובכל חוחמי ברכוח בכל לב ונפש.

מחותנו אברהם אליקים שיף

כה כתב אלי שניית:

בס״ד, פתח תקוה, כ״ה בתמוז תשל״ה

לכבוד מחותני הסבא היקר והחביב לכולנו

ה״ה כש״ח הרב הגאון הגדול ר׳אברהם אליקים ג. שיף ממשפחת תרשישים עם כבוד הסבתא וזרחו הרבנית תחי׳ עם כל צאצאיכם וכל הנלווים אליכם שיחיו לחיים טובים לאורך ימים ברב חענוג ובנעימים.

הנני להודות לכת״ר על שהטריח את עצמו לענות לי על מכתבי. שמחתי מאד לראות את כתב ידו המפואר ולשונו הצח ודעתו הצלולה בלי עין הרע, ויודע לפלפל בפילפולא דאורייתא כאחד הגדולים של חכמינו ז״ל, יאריך השם את ימיו ושנותיו בבריות גופא ונהורא מעליא עד ביאת הגואל צדק ויזכה לראות בישועת השם עמנו במהרה בימינו אמן.

קצת הביאו אותי לידי גיחוך החוארים שכת״ר נותן לי שלא מחאימים לי בכלל.

בענין הגהות הגר״א ז״ל, האמת הוא שהרציתי את דברי ליקירנו משה דוב שיחי׳ עוד לפני שכתבתי לכת״ר והסברתי לו גם את דעת הגר״א כפי שנראה לפי עניות דעתי, אבל במכתבי לכת״ר רציתי לקצר כמה שאפשר, והנני להביע לפני כת״ר את דעתי בכוונת ההג״ה. מכיון שר׳ ינאי מפרש את דברי ר׳ עקיבא משמע שכך היא ההלכה אם כן מדוע נעמיד את ר׳ טרפון שלא כהלכתא, ודעתו של הגר״א הוא שר׳ טרפון ודאי קיבל את דברי ר׳ עקיבא שגם הלכה זו מי״ח דבר ואין יותר מקום להגירסא הזאת, אבל הלא רש״י מקיים את הגירסא הזאת ככתבה וכלשונה וגם מדברי התוס׳ שבנות כותים אתיא לכ״ע הרי שהם בטח מקיימים את הגירסא הזאת ואני רק באתי לתרץ את דברי התוס׳. כמובן שאין אני יודע לרדת לסוף דעתו של ר׳ טרפון בהלכה זו. את הספר שבת של מי לא ראיתי ואין אני נוהג לעיין במפרשים כך למדני אאמו״ר זצ״ל שהיה רבי המובהק ללמוד לפי ההגיון והיגיעה העצמית ומבקש מהחונן דעת שיאיר עינינו בתורתו להבין את עמקי סודותיה לאמיתו של תורה והלואי שנזכה לכך.

והנני חוזר בשורה אחרונה בברכה לכת״ר שיזכה עוד ללמוד וללמד עוד הרבה שנים ולראות בגאולה השלמה במהרה.

כן דברי מחותנו אוהבו ואוהדו ומעריכו כערכו הרם
ישראל יצחק שקול

מסכת כריתות

בגמרא כריתות דף ח' איתא, ר' הושעיא הוה שכיח קמי' דבר קפרא, שבקי' ואתא קמי' דר' חייא, יומא חד פגע בי' — כבר קפרא — בעא מיני' זב שראה ג' ראיות בליל ח' מה ב"ה אומרים בדבר זה. טעמייהו דב"ה במפלת בלילה משום רכתיב לבן או לבת אבל זב שראה ג' ראיות בליל ח' פטרי דלא מייתרי קראי, או דלמא לא שנא.

אמר לו בר קפרא מה בכלי אומר בדבר זה, אישתיק ר' הושעיא, לא אמר כלום, אמר לו בר קפרא צריכין לדברי עייא.

פירש"י ז"ל בכלי, ר' חייא עלה מבבל, כדאמרינן בסוכה דף כ'. עייא, ר' חייא ובלשון גנאי קאמר לי', קשה, אם בר קפרא רצה לגנות את ר' חייא למה קרא לו דוקא "עייא" עד שרש"י ז"ל צריך לפרש שהוא לשון גנאי, וכי אם רצה לגנות אותו הי' יכול לגנות אותו במילים שכולם מכינים אותם, ולא במלה שאין מכינים הפירוש שעייא מחכוון לר' חייא לגנות אותו במלה זו דוקא.

ונראה לפרש לפי מה שמצינו בגמ' מגילה דף כ"ד ע"ב, אמר לי' ר' חייא לר' שמעון ברבי אלמלי אתה לוי פסול אחה מן הדוכן משום דעבי קולך, אתא אמר לי' לאבוה, אמר לי' זיל אימא לי' כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה' לא נמצאת מחרף ומגרף, ופירש"י ז"ל שהיה קורא לחיתי"ן היהי"ן נראה כאומר והכיתי, מזה רואים שאם שאלו את ר' חייא מה שמו, לא הי' יכול לומר חייא כחי"ת, והי' אומר עייא, לכן אמר לו בר קפרא צריכין לדברי "עייא" שר' חייא בעצמו קרא את עצמו כן עייא במקום חייא, אבל בר קפרא לא הי' צריך לכנות אוחו כן, לכן פירש"י ז"ל שכוונתו היחה לגנאי.

ג.

בחורף ת״ש בהיותי בשליחות בעיר לבוב בעת כיבוש העיר על ידי הרוסים ובני יהודא נסע בעיר באוטובוס, וכאשר ירד ולא ידע אז עדיין איך צריכים להתנהג בחציית הכביש, ולא הסתכל בכל הצדדים ופתאום מכונית צבאית עם קציני צבא של הרוסים בנסיעתם המהירה פגעו בו, ומכח ההדפה שקבל מהמכונית השליכה אותו כמה מטרים למרחוק.

המה עצרו מיד לראות מה קרה לו ולקחת אותו לבית חולים אבל בעזה״י עמד מיד על רגליו הגם שפניו היו חיוורים כשלג המשיך ללכת הלאה לדרכו, ודאי שצריכים על נס הזה לברך ברכת הגומל לחייבים טובות וכו׳.

ד.

בחורף תש״א, כשכבר היינו בסיביר בעיר טומסק, פתאום התנפחה יד ימין של אשתי תחי׳ והנפוח הלוך וגדל במהירות עד הכתף עם חוט אדום, ובין לילה נעשה ידה עבה כקורה עד למעלה עם חוט האדום.

מיד לקחו אותה לבית החולים הרחק מהבית שלנו חמשה עשר ק״מ, והמטפלים עשו לה כל מיני תרופות ולא עלתה בידם לרפאותה, וכאשר ראו הרופאים הסכנה המרחפת עליה החליטו ח״ו לחתוך את ידה השם ישמרנו והיא בראותה גודל הסכנה הסכימה באין ברירה לחתום להם על זה. ואנחנו לא ידענו מזה, כי לא הי׳ אפשרות להודיע לנו, פתאום נשלח לה ממש מלאך מושיע מן השמים.

שבא רופא פולני, וכאשר עבר על ידה שאל אותה מה לה ואמרה לו, את מה שהחליטו הרופאים הוא הלך מיד אל הרופאים ואמר להם לא! חבל לעשות זאת ואמר להם שהוא ינסה לעשות משהו לרפאותה וד׳ היה בעזרה ועלה בידי הרופא לרפאות אותה, וכאשר הוטב לה אחר טיפול של כמה שבועות בבית החולים, שלחו אותה הביתה, והרופא אמר לי מה לעשות לה בבית עשיתי הכל ובעזרתו ית״ש, נתרפאה לגמרי.

והרבה שליחים למקום ב״ה ואין מילים בפי איך לברך ולהודות לו בעד הנס הזה שעשה לנו ברוך רופא חולי עמו ישראל.

ה.

בשנת תש״א כאשר בני דוד נר״י עבד במוסך בטשרמושניקי כאמור לעיל, בדברים חשמליים, והחזיק בידו מכשיר חשמלי להלחמה, והמכשיר התפוצץ בידו, ואש הבנזין לחלק יצאה והלהבות נאחזו במלבושיו בכל הצדדים, והוא ברצותו לכבות האש בידיו נכווה גם בידיו והלהבים עלו על ראשו ונכווה בעיניו. והביאו אותו הביתה בעינים סגורות ובעזה״י נתרפא לגמרי מבלי שישאר לו איזה סימן

או צלקת מהכוויות, אין ספק שעל נס גדול כזה חוץ לדרך הטבע צריכים תמיד לתת שבח והודיה לשמו הגדול הפודה ומציל מכל צרה וצוקה, המעלה ארוכה לכל תחלואינו ומכאובינו ברפואה שלמה, ולברך ברכת הגומל.

ו.

בחורף תש"ג בטומסק הייתי בעיר ואחרי הצהרים הלכתי הביתה האדמה היתה מכוסה משלג וכפור, מבלי לראות את עין הארץ, לא נראו המדרכות לכוון בהם שלא ללכת על הכביש, ממילא כל אחד הלך במקום שכבר היה נכבש השלג, פתאום ראיתי איך שסוס צעיר גבה קומה רתום „לשליטן" שנוסעים בו בגרירה על השלג רץ בדרך עקלתון פעם לימין פעם לשמאל מורד בבעליו בא ממולי וכל זה בהרף עין, לא ידעתי לאן לברוח וגם לא היה לי זמן לחשוב איך להנצל ממות נפשי, פשטתי את ידי בכל כוחי הלאה מגופי שאם יפגע בי אעכב בו לכל הפחות מה שאפשר בידי, וכן הי' תפסתי את „הדישל" הוא העץ הארוך אשר הסוס רתום וקשור בו, בידי ובכוח מריצתו השליך אותי אחורנית כמה מטרים ונפלתי על השלג מיד עמדו על ידי כמה אנשים רוסיים להציל אותי, אבל תלי"ת עמדתי מיד על רגליי בריא ולא הרגשתי שום דפיקה הסתכלתי לכוון שרץ הסוס עם השליטן וראיתי שהסוס הפך את השליטין והוא המשיך לרוץ עם שליטין הפוך והאנשים אשר היו על השליטין נגררים אחריו וכל הדרך שרץ הסוס כבר ראיתי שביל בהשלג מכוסה בדם הפצועים וד' הציל מצרה נפשי והביא אחרים תחתי ברוך שעשה לי נס במקום הזה שגמל לחייבים טובות בחסדו הגדול ית"ש.

ז.

בקיץ תש"ח כאשר כבר היינו בגרמניה, ונסעתי עם מונית ממינכן להידנהים ביחד עם בתי בילטשע ע"ה ואחותי מרים תחי' באמצע הדרך במעלה ההר הגבוה מאוד למעלה משני ק"מ סגר הנהג את המכונית והלך להביא מים כנראה שלא עצר אותה כדבעי והמכונית התחילה מעצמה ללכת במורד ההר, ברגע לא ידעתי מה לעשות החלטתי לפתוח הדלת ולקפוץ החוצה, אולי יהי' באפשרי לתת הרגל תחת הצמיג כדי לעצור להציל מה שיהי' אפשר להציל ומיד כאשר יצאתי מהמכונית והשארתי הדלת פתוחה הטתה המכונית ימינה מן הדרך לתוך התעלה אשר לא היתה כל כך עמוקה ובצד השני של התעלה היה אילן חזק ונעצרה המכונית בהאילן, ובנס גדול לא קרה לנו כלום, הודות לד' העושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו וכל פעם שעברתי באותו מקום אמרתי ברוך שעשה לי נס במקום הזה.

סולם בית א־ל

שער החלומות

אחרי שגמרת את שער ההודאות רציתי לכתוב לי לזכרון כמה חלומות שחלמתי, הגם שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, וכשם שאי אפשר לבר בלי תבן כן אי אפשר לחלום בלי דברים בטלים, נכון זה בדרך כלל, אבל ידוע ומפורסם שלפעמים רואים חלומות אמיתיים שמתקיימים בשלימות ואז נודע אמיתותם, כאשר בעצמי ראיתי פעמים חלומות שנתקיימו ולא יאומן כי יסופר כדלקמן. לכן אמרתי גם שאר החלומות שראיתי ונתרשמתי מהם מאוד נכון בעיני לכותבם עבורי לבל אשכח אותם.

א.

פעם ראשונה ראיתי חלום בעיר רודניק שנתקיים במאה אחוז, בשנת תרצ״ט בעת שניהלתי את הבנק בעיר רודניק, וכמעט כל הסוחרים בעיר אשר התעסקו ביצוא הביאו את השיקים על מטבע זר שקבלו מחוץ לארץ תמורת הסחורה ששלחו שמה החליפו אותם בבנק שלנו וסוחר אחד בשם א -שהוא ישב כל הזמן בארה״ב, ואשתו שלחה אליו את הסחורות לשם, והוא העביר אליה את השיקים, ואשתו אף פעם לא הביאה את השיקים שלה לבנק שלנו.

ובלילה אחת חלמתי בעיר רודניק שהיא הביאה לנו שיקים על שלוש מאות דולר ונתתי לה תמורתם את הכסף וכעבור כמה ימים הודיעו לנו מארה״ב שהשיקים לא נפדו לפי שאין עליהם כיסוי. כאשר קמתי בבוקר ראיתי שזה רק חלום וכשבאתי לבנק סיפרתי להקופאי מר נפתלי צוקר — הגר כעת במינכן — את החלום, וכעבור שעתים באתה האשה הנ״ל לבנק ובידה שלשה שיקים כל אחד על מאה דולר.

נבהלתי ממש, הקופאי הסתכל עלי ואני עליו. ובסופו של דבר אמרתי לה שאין לי כעת אפשרות לקחת השיקים היא עזבה את הבנק והלכה לאחד ממנהלי הבנק ובקשה ממנו שיצלצל אלי לקחת את השיקים ולשלם לה את הכסף וכן עשה צלצל אלי המנהל ואמרתי לו שאין בידי כיום לעשות זאת, היא הלכה לשני וכן לשלישי ולכולם אמרתי לאו!

וכאשר ראתה שלא הועילה כלום. הלכה אל היושב ראש ועדת הפקוח של הבנק התעשין מר פנחס וגנר — כעת בארה״ב — לעזור לה, הוא בא אלי ובקש כנ״ל ואני סירבתי בתוקף, אז שאל אותי למה אני מסרב כל כך. כי הוא הכיר שאין זה טבעי, ואני לא רציתי להגיד לו אז אמר שהוא יחתום על השיקים,

אמרתי לו שלפי התקנון אסור לו כיו״ר של הועד לחתום על השיקים, אבל הוא לא נתן מנוחה, ולא יכולתי יותר לסרב ואמרתי לו את החלום אז הוא צחק מזה, ואמר לתת לה הכסף. אמרתי לו אחרי שאני רואה שחצי החלום כבר נתקיים, שהרי היא באה אל הבנק, אז אני כבר בטוח שגם חצי השני של החלום יתקיים והשיקים לא ישלמו אותם. ונתתי לה את הכסף וכעבור עשרה ימים בערך מיום שהעברתי אותם לבנק בארה״ב קבלתי תשובה שהשיקים לא נפדו ושלחו אותם חזרה אלינו, יען שאין עליהם כיסוי תבענו הכסף מהאשה והיא דחתה כל יום בלך ושוב ומחר אשלם ועד היום לא שילמה בעד השיקים.

הרי לך חלום אמיתי שנתקיים בשלימות במאה אחוז.

ב.

בשנת תש״ה כאשר גרנו באומיינסק בסוב־חוז ברוסיא ועל ידי הי׳ גר הרב ר׳ א. ר. והם גרים כעת בארץ, וביום אחד אשר אשתו ביקרה אצלינו, אמרתי שהיום חלמתי חלום שמר עזריאל וועבר אשר גר אתנו בבנין אחד בטשרמשניקי טומסק, וכעת העבירו אותנו לאומיינסק ואותו העבירו גם למקום אשר לא ידוע לנו איפוא הוא נמצא שלח לכם סך שמונה מאות רובל. האשה האמינה לי והיא חיכתה על הדוור שיביא את הכסף, וכן כמה ימים אחרי זה באה לשאול אם לא הגיע הכסף, וכעבור שבועיים הגיעו שתי המחאות דואר כל אחת על סך ארבע מאות רובל. והתאריך של חותמת הדואר היה מאותו היום אשר סיפרתי לה החלום, הרי שגם חלום זה נתקיים בשלימות.

ג.

בשנת תש״ו לא זוכר החודש, באומיינסק, נסע בני יהודא נר״י בתפקידי מהממשלה לעיר קראסנאדר עם מכונת משא והי׳ צריך לחזור לפני השבת ולא בא, ולא ידענו מה היה לו, ודאגנו מאוד, אחרי שלא בא גם ביום ראשון ולא ביום שני ושלישי לא יכולנו לישון בלילה, ולא היה למי לשאול, ולא לטלפן לאף אחד, בליל ד׳ ישנתי וראיתי בחלום את כ״ק הרה״צ האדמו״ר מקלויזנבורג שליט״א ואתו יחד התפללתי מזמור ק״ז הודו לד׳ וכו׳ יאמרו גאולי ה׳ אשר גאלם מיד צר, בהתלהבות גדולה ובשמחה רבה, וכאשר נתעוררתי סיפרתי לאשתי תחי׳ את החלום.

ואנוכי עד הנה לא ידעתי שום דבר מהגה״צ האדמו״ר מק״ב שליט״א אם נשאר בחיים, ואמרתי שהיום אני יודע שהוא נשאר בחיים עמו״ש. ובודאי שהיום יבוא בני נר״י וקרה לו איזה נס וכן היה הוא בא באותו היום וסיפר שהוא עם

הנהג נסעו עם מכונת משא מלאה סחורות ובמקום אחד במורד ההר נהפכה המכונה והשליכה אותנו למרחוק, והרבה מן הסחורה נפלה למים של הנהר הסמוך אל הכביש, והוכרח להתעכב שם, עד שמצאו מי לתקן את המכונה ואז הבנתי את החלום ואת שהאדמו"ר שליט"א מק"ב נשאר תלי"ת בחיים. ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב.

ד.

בשנת תשי"א בשנה שניה אחרי שעליתי ארצה והרה"ג הצ' מק"ב היה גר עדיין בארה"ב ועמדתי אתו בקישור מכתבים.

האיתי פעם בחלום שאני נמצא באיזה בית המדרש ושמעתי שמרן הב"י קארו זצל"ה בא לביהמ"ד וישא נאום, והתחילו הנאספים לדחוק מאוד לגשת לעמוד סמוך אל הב"י וכן אני דחקתי את עצמי וכאשר הגעתי אליו מקרוב לראות את פניו הקדושים וראיתי צורתו כמו צורת הגה"צ האדמו"ר מק"ב שליט"א והיה הדבר לפלא בעיני וכתבתי אז הדברים אל כ"ק האדמו"ר מק"ב שליט"א לארה"ב.

ה.

בשנת תשי"ט בערך שנתים אחרי פטירת האדמו"ר מבלוא זצל"ה, ראיתי בחלום שהמון אנשים רצים, הלכתי גם כן לראות וראיתי רכבת נוסעת ונכנס לתוכה הה"צ מבלז ע"ה ושאלתי לאן נוסעים ואמרו שהוא נוסע לקבל פניו של האדמו"ר מק"ב שליט"א שצריך להגיע לא"י ונכנסתי ג"כ לתוך הקרון ונסעתי עד בית מדרשו החדש והוא יצא שמה מהקרון ונכנס לביהמ"ד והשלחנות היו ערוכים, והלכו לסעוד וישבתי מאחורי הה"צ האדמו"ר מבלז זצ"ל ואחר שבירך ברכת המוציא הושיט לי בידו פרוסה גדולה מהחלה שבירך עליה. ואינני יודע פשר החלום.

ו.

בר"ח חשון תשי"ט חלמתי שהיום ערב יום כיפור, ואחרי שיצאתי מהמקוה ללכת הביתה ראיתי שהשמים נתקדרו בעבים וכמעט שראיתי צללי ערב ודאגתי מאוד שעדיין לא אכלתי סעודה המפסקת, ופחדתי שעד שאגיע הביתה יהי' כבר לילה, פתאום שמעתי שלא רחוק מירושלים נמצא בית הכנסת, אשר שמה מתפלל התנא הקדוש ר' מאיר ע"ה, רצתי במהירות שמה, ויתרתי על הסעודה המפסקת, ונכנסתי לבנין ביה"כ ועמדתי בתוך הפרוזדור, כי לא נתנו לי להכנס פנימה, נצטערתי מאוד ע"ז. בינתים יצא ר' מאיר מביה"כ החוצה וכאשר חזר רחץ ידיו הק' בכיור ועמד ממולי וראיתי מאור עיניו הקדושים מבריקים כיהלומים. וכאשר

הוא ראה אותי עומד, אמר לי להכנס אתו, נכנסתי ועמדתי להתפלל על ידו. ונתעוררתי בשמחה רבה. ובאותו היום כתבתי מכתב לחתני הרב ר׳ שמואל יעקב רוז למינכן אז כתבתי לו את החלום, והשיב לי שלפי דעתו אם יולד למי שהוא ממשפחתי בן צריכים לקרוא אותו מאיר על שם התנא ר׳ מאיר זצלה״ה, וקריינא דאיגרתא הוא פרונקא שנולד אצלו בחודש אדר בן וקרא שמו בישראל מאיר שיחי׳ ויה״ר שזכות תורתו וקדושתו של התנא אשר נקרא על שמו יאיר ה׳ עיני מאיר בתורתו ויגדלו אותו לכ״ט באריכת ימים ושנים אמן.

ז.

בשנת תשכ״ה בליל י״ז אלול ראיתי בחלום את האר״י הקדוש זצוקל״ה, והלכתי אחריו עד פתח היכלו. ולא נתנו לי להכנס פנימה, וראיתי את שומר הפתח שלו, איש שאני מכירו ת״ח בשם אברהמלי רייך מבלאזוב שהיה תלמידו של ר׳ משהלע טארנער ע״ה אחיו של ר׳ מאיר רייך אשר למדתי אצלו חושן משפט והוא הי׳ תלמידו של המהרש״ם מברזאן זצל״ה.

ובקשתי ממנו שירשה לי להכנס, ואמר לי ג״כ שאין לו רשות להכניס אותי עד שילך וישאל את פי האר״י הק׳. וכן הרשה לו להכניס אותי ואינני זוכר מה שאמר לי כי לא הבנתי דבריו הק׳ רק אני זוכר שפחדתי מאוד בעת שדיבר אתי, והייתי בגילה ורעדה ממש וראיתי פניו הקדושים פני להבים זכוי״ע ועכ״י.

אינני חושב שהייתי ראוי לראות פניו ונשאר אצלי חידה באיזה זכות זכיתי לראות פניו הק׳, זמאז בכל יום ש״ק כאשר אני שר את הזמר שלו „יום זה לישראל אורה ושמחה״ נדמה לי כאילו אני רואה אותה צורה עומד בצידי ואני רואה פניו הקדושים כמו שראיתיו בחלום. אבל אין צורתו דומה בכלל כמו שרואים צורתו בהתמונות.

ח.

בשנת תשכ״ח בליל רביעי דחוה״מ סוכות כאשר ישנתי בסוכה ראיתי בחלום את בעל האור החיים הקדוש זצוקל״ה. ונתתי לו שלום והחזיר לי שלום ונתתי נשיקה בידו הק׳ ובקשתי ממנו שיתפלל עלי שאזכה ליראת שמים. ונענע בראשו. ונתן לי את ידו הקדושה ונשקתי לו שוב פעמים. והחזיק בידי וקרב את ידי עד שפתיו הק׳ עד שראשי אצבעות שלי נגעו בשפתיו הק׳. ונתעוררתי בשמחה רבה וסיפרתי מיד החלום לחתני הרב ישראל יעקובזון שליט״א שישן אז ג״כ בסוכה. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל להמליץ בעדנו לפני אבינו שבשמים לגלות לנו את משיח צדקינו.

ט.

בשנת תשכ"ח ט"ו בשבט ראיתי בחלום שאני נמצא בביהמ"ד של החוזה מלובלין רבינו הק' מרן יעקב יצחק הורוויץ הלוי זצוקל"ה והתקרבתי אליו לקבל פניו הק' וראיתי את פני קדשו ונתן לי סידור תפלה וחתם את שמו על הסידור, ואחרי שהלכתי פתחתי את הסידור לראות מה שכתב עליו וראיתי את חתימתו. ובסוף אותו הדף ראיתי חתום יוסף נחמיה, ושמחתי ונזכרתי שזה הרב מקראקא הרב ר' יוסף נחמיה קורניצר אבד"ק קראקא אשר קבלתי ממנו היתר הוראה בשנת תרפ"ה, שמרתי את הסידור, ובאמצע הלילה הרהרתי בחלום אולי זה שראיתי הוא רק חלום, והסתכלתי אם הסידור נמצא באמת בידי וראיתי שכן בידי כן ראיתי כמה פעמים בהמשך החלום באותו הלילה שהסידור בידי וכאשר קמתי בבוקר ראיתי שזה הי' רק חלום ועד היום אינני יודע מה טיבו של חלום הזה ומה פתרונו, ויה"ר רק שזכותו יגן עלינו ועכ"י אמן.

י.

בשנת תשכ"ט בליל כ"ח מנחם אב בשעה שלוש אחר חצות חלמתי שהולכים לקבל פניו הק' של בעל התניא זצוקל"ה וראיתי שנתנו לו אכסניא באותו הבנין אשר אני גר בו. הלכתי ג"כ לקבל פניו הק' נתתי לו שלו' והחזיר לי שלום בפנים שוחקות ונשקתי בידו הק', ולא הפסיק בלימודו, ורציתי לעמוד ולשמוע שיעורו. ולא זכיתי לזה שנתעוררתי ונצטערתי מאוד זכותו יגן עלינו ועכ"י.

יא.

בשנת תשכ"ט בליל ש"ק ואתחנן מנחם אב, אחרי עלות השחר, ראיתי בחלום שאני נמצא על יד הכותל המערבי הסתכלתי מסביבי וראיתי שכל הרחבה משער האשפות ועד מקום המדרגות אשר יורדים מהם לכותל אם באים משער שכם, וכל המגרש עד למעלה משני הצדדים מלאים המונים של בני ישיבה וענפי אילנות גדולים בידם והשמחה גדולה מאוד אשר אין לשער, ושמעתי קול קורא באידיש „מיר זענען ארויף" ומיד אחרי הקול הזה שמעתי שוב קול בעברית „הרוסים בורחים" ואור חדש יעלה, ותיכף כאשר נגמר הקול הזה, פתחו כולם וענו בקול גדול „ברוך אתה ה' יוצר המאורות" והי' נדמה לי בחלום שמשיח בא מגודל השמחה אשר ראיתי ומקול הברכה הזו נתעוררתי בשמחה רבה. ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיתקיים החלום ונזכה כולנו יחד בביאתו.

יב.

בשנת תש"ל בליל כ"ה חשון אחרי חצות כמה שעות חלמתי שהיום הוא יום הושענא רבא, והלכתי לבית מדרשו של הרב הקדוש רבינו לוי יצחק מברדיטשוב

זצוקל"ה, בעל קדושת לוי, וראיתי פניו הקדושים שצהבו מרוב שמחה, וכאשר ניגשתי אליו, נתתי לו מטבע של נחושת שהחזקתי בידי, ובקשתיו שילחוש לי על המטבע הוא לקח המטבע מידי, ונתן לי שתי מטבעות אחרות משלו, ואמר שיהיו לי לשמירה, אח"כ אמר להקהל שעמדו שמה, שצריכים להכין את עצמם להגיד את החרדים מה שאומרים לפני ההקפות, ורציתי להגיד, שאני זוכר זאת בעל פה, אבל פחדתי להגיד לו, ואח"כ הוא התחיל בשיחה, ובשעה שהתחיל לדבר זלגו עיניו דמעות מאין הפוגות, ולא סרתי את עיני מלהסתכל בו.

ונזכרתי בחלום כאשר עמדתי ממולו. מה שאמר הרה"צ הק' מריזין זצוקל"ה, שמי שמזכיר את הברדיטשובר, הוא מליץ טוב עבורו. ואני זכיתי לראות פניו הק' פנים אל פנים. ואמרתי בחלום רבש"ע אני מודה לך מאוד על שבחסדך נתת לי זכות כזה. ונתעוררתי וראיתי שכבר השעה חמש בבוקר, זכותו יגן עלינו ועכ"י שימליץ טוב בעדינו כמדתו הטובה בחיים חיותו והבטיח להמליץ לקרב ביאת משיחנו אמן.

יג.

בשנת תש"ל בליל ג' לחודש אדר ב' ראיתי בחלום כמה פעמים זה אחר זה את הרב הגאון הק' מרן, בעל דברי חיים זצוקל"ה מצאנז בפעם ראשונה ראיתיו מונה מעות למסור למי שהוא לצדקה, ואני החזקתי אז בידי שלושה שטרות של כסף של חמישים ל"י כל אחד, והוספתי להכסף אשר בידו שטר אחד.

ובפעם שנית חלמתי כאשר הצדיק ראה אותי אמר לי יש לך כעת עוד כסף לתת לי, ונתתי בידו עוד שטר אחד, ובפעם שלישית ראיתי אותו שוב ואמרתי לו בעצמי בלי שידרוש ממני שיקח שטר שלישי, ולפני שלקח את השטר מידי, אמרתי לו שאני רוצה לכתוב לו קויטעל, „פתקה" להזכיר את מי שאני רוצה להזכיר לפניו ולצרף השטר הזה שאני נותן לפדיון נפש והשיב לי אין צורך אני כבר יודע הכל.

ובפעם רביעית ראיתי אותו שוב כשהוא יושב בתוך רכב ונוסע שמחתי לראות פניו הק' ונתעוררתי זכותו יגן עלינו ועכ"י.

יד.

בשנת תשל"א בליל חמישי באלול ראיתי את הגאון הק' בעל נודע ביהודא ע"ה בביתו יושב על כסאו, ולומד אתי הלכות מקואות, והראה לי איך נעשה המקוה שלו בפראג אמרתי לו שאני עשיתי מקוה בעיר הידנהים שבגרמניה, ושאל אותי איך עשינו שמה את המקוה והסברתי לו איך, ואמר לי שנעשה כדין וראיתי אותו יוצא לחדרו להתפלל ונתעוררתי. זכותו יגן עלינו ועכ"י.

שער השמחה

כאשר אני עומד לפני פתח „שער השמחות" רציתי להזכיר עוד כמה מילים מבתי חוה בילא גיטל ע"ה אשר הזכרתי אותה כבר בפרק ד' מהחוברת זאת, וכעת אני רואה שאני צריך עוד להמשיך בכמה דברים ממנה. בשנת תש"ח נשאה להרב מוה"ר שמואל יעקב רוז שליט"א רבה של מינכן יע"א, אשר בהשתדלותו העלה על נס להוציא לאור את הש"ס ווילנא בעזר הצבא של ארה"ב ולחלקם חינם לכל רבני שארית הפליטה אשר בגרמניא.

וגם אותם הרבנים אשר כבר עזבו את גרמניה ועלו ארצה קבלו שם מנת חלקם חינם, את הש"ס שנשלח להם הביתה. והם ניהלו את ביתם במינכן והנכו את בניהם ובנותיהם היקרים למופת.

ובשנת תש"כ שלחו שנים מבניהם היקרים ללמוד בישיבת קמניץ בירושלים ובחודשים הראשונים אחרי בואם לישיבה הנ"ל הספיקו כל אחד מהם להגיד בעל פה ממש חמישים פרקים משניות.

ובשנת תשכ"ב עלו ארצה עם כל המשפחה שיחיו אחרי שבתי כבר נחלתה, ואחרי בואם סבלה כמה חדשים יסורים שכל הרופאים נתיאשו ממנה, והקב"ה עזר לנו שכמעט נתרפאה והיתה בערך שנתים כמעט בריאה, וגם בשנתים האלו עזרה לבעלה הרב שליט"א לסדר את בניהם היקרים בישיבות, ואת בנותיהם היקרות בבתי ספר חרדיים זכור לה אלוקי לטובה כל זאת.

ואחרי שנתים כמעט, שוב נתחדשה מחלתה, וקבלה הכל באהבה והמבקרים אצלה ראו זאת והיא היתה בשכלה הזך כל ימי חיותה עד רגע אחרונה כאשר דיברה עם בני יואל נר"י ונסמכה על ידיו, באמצע השיחה אמרה לו, אני מרגישה שאני פורחת באויר למעלה, ובמילים האלו עלתה נשמתה למעלה במיתת צדקניות בערב שבת י"ב אייר בירושלים עיה"ק. תהא נשמתה צרורה בצרור החיים עם שאר הצדיקים והצדקניות עד שתעמוד לקץ הימין.

כמו כן כדאי להגיד דבר בשם אמרו, אשר שמעתי מפי אבא מארי ע"ה, שסיפר לי דבר הפלא ופלא, מה שהוא ראה בעיניו אצל אחיו הצעיר ממנו ה"ה הרב הגדול מוה"ר דוד שיף ע"ה ראב"ד דק"ק זמיגראד, והוא היה לו מאת הגאון הבית יצחק ע"ה סמיכה להוראה, ובעת שבא לעיר מולדתו בלאזיב לחתונת בנו, ואנשי העיר כבדו אותו מאוד, ובאו בכל יום השבת לשלחנותיו אחרי שנשאר שמה אחרי חתונת בנו, לכמה שבועות בשביל הבראה. והוא האריך בשלחנו כל שבת עד המנחה מפני שאנשי העיר הרבה זכרו אותו עוד את התמדתו בתורה

שלמד כל יום לא פחות משמונה עשרה שעות, והשיחות שלו היו נפלאים ומתוקים לשומעיהן.

ובהזדמנות זאת סיפר לי אבי ז"ל נס ופלא שנעשה לו לאחיו הנ"ל ע"י גאוני וצדיקי הדור, ה"ה הרב הגאון מוה"ר ר' יעקב אורנשטיין ע"ה אבד"ק לבוב בעל המחבר של ספר ישועות יעקב זצל"ה. והרב הגאון הקדוש מוהר"ר חיים הלברשטאם בעל המחבר של ספרי דברי חיים אבד"ק צאנז זצל"ה.

וכך הווה עובדא, בעת שאחיו הנ"ל נעשה בר מצוה הוא הכין לעצמו דרשה פלפול עצום לדרוש ביום הכנסו לעול המצוות. ואביו ז"ל כאשר שמע ממנו את הפלפול שמח מאוד שראה בו גודל בקיאותו וחריפותו. ואמר אליו בבוקר לפני התפלה ללכת אל הרב מרא דאתרא הגאון הצ' הר' צבי אלימלך שפירא בעהמ"ח של ספר צבי לצדיק, להגיד לפניו פלפולו שהכין לו.

והרב ז"ל כשמוע דבריו נתפלא ממנו מאוד, ושאל אותו מי למד אותך הפלפול הזה, והשיב אף אחד לא למד אותי, מיד שלח הרב לקרוא את הרבנית שלו שתבוא לראות ילד פלא. וכשהיא באה אמר לה את רואה את הילד הזה, הוא יהי' ממנו רשב"א בעתיד היא הסתכלה עליו היטב, והרב ברך אותו והלך הביתה ואחרי התפלה בעת הסעודה של מצוה, אמר את הדרשה שלו לפני כל הנאספים.

ואחרי הסעודה הלך אביו ז"ל לחדרו הקטן אשר למד בו — בעיר קראו את החדר הזה הקדשי קדשים — שמה למד כמעט כל היום לרבות הלילות משעה שתים עשרה עד הבוקר. וכל האורחים עזבו אחרי הסעודה את ביתו. והבר מצוה נשאר יושב על יד השולחן עייף ומרוב עייפות נרדם וישן עד סמוך למנחה. ויקץ בצעקה שהרגל כואב לו מאוד, וכאשר הכאבים לא סרו ממנו, קראו לחובש ואח"כ לרופא, ולא עזרו לו כלום, וכאשר סר ממנו מעט הכאבים התחיל תיכף ללמוד במטה, כי לא היה יכול ללכת ברגליו וככה עברו עליו חדשים ושנים, וסבל יסורי איוב קשים ממות, כל פעם צעק שיקראו לו את החברה קדישא כי אמר שקיצו מתקרב לבוא.

וההורים סבלו ממנו הרבה מאוד כמובן כי הוא התנה תנאים איזה אנשים מהחברה שיקראו לו. וככה היה סדר יומו יום יום. עד שהוריו החליטו לנסוע אתו לעיר קראקא, אז דבר כזה לנסוע מבלאזיב לקראקא לא היה מהדברים הקלים בימים ההם, ושמה הלכו לפרופסור גדול, ואחרי שבדק אותו כמה פעמים החליט שצריכים לעשות לו ניתוח, היינו לחתוך את האגודל מרגלו הכואבת לו, ואז יוטב לו ולא יסבול יותר יסורים, וכן עשה לו הניתוח וכאשר רק שבו הביתה שבו גם היסורים והכאבים כמקדם וככה סבל עד שכבר היה בן שמונה עשרה, וכבר היה

לו חתימת זקן, אבל לא פסק פומיה מגירסא מתוך יסורים קשים תורה לשמה, וסביב מטתו היה מונחים ש״ס ופוסקים ומפורשים ראשונים ואחרונים, ונעשה מלא וגדוש. ולא הי׳ יכול כל הזמן לצאת מפתח ביתו, ואף לא ממטתו.

ומי שאמר לעולמו די ראה בעניו וצרת נפשו ושלח לו רפואה למכתו בדרך נס ופלא, פעם בערב שבת כאשר כבר יצאו כולם מהבית אחרי הדלקת הנרות, והוא נשאר לבד, התחיל הרבה לבכות בעת תפלת ערבית של שבת, בהסתכל על מצבו שאין סוף לצרותיו, וכך נרדם מתוך הבכי וכולם באו מבית הכנסת וסעדו סעודת שבת, והוא ישן זמן הרבה עד שכבר הלכו לישון. ונשאר שוב לבד בחדרו, ויקץ, ויקרא לאמו פעם פעמים ולא באה כי כבר היתה רגילה בקריאותיו, בידעה שאין יכולת בידה לעזור לו, וכאשר ראה שאין עונים לו, התחיל לקרוא בקול גדול שלא כרגיל, אז באתה אמו ואמר לה אני כבר בריא. אם את רוצה לראות אראה לך מיד וקפץ מהמטה, ואמר לעשות לו המטה. וכאשר קרבה אל המטה ראתה בה כמעט מקוה מים, אז שמע גם אביו ז״ל ובא לחדרו לשאול מה קרה, וסיפר לו מה דלקמן:

חלמתי חלום שאני נמצא בעיר לבוב, וראיתי המון אנשים רצים, ושאלתי מהם לאן רצים, אמרו שהרה״צ מצאנז בעל הדברי חיים זצל״ה צריך להגיע לעיר אל הרב הגאון בעל ישועות יעקב אבד״ק דפה, וכולם רצים לקבל פני קדשו רצתי אני גם כן ברגליי הכואבות ונדחקתי עד שנכנסתי פנימה ונתקרבתי אצלם ובעת הקבלת פנים אמרתי להם שאני חולה וסובל יסורים קשים על רגלי שיעזרו לי, כשמעם דברי אמר בעל הישועות יעקב אל הגה״צ מצאנז שיבדוק את הבחור הזה, וכן עשה הגאון הצ׳ מצאנז, ואמר אח״כ אל הגאון מלבוב שצריכים לעשות להבחור ניתוח ברגלו, ענה לו הגאון מלבוב קריינא דאגרתא להוי פרוונקא אז צווה אותי הגה״צ מצאנז לשכב, והתחיל לנתח את רגלו והוציא מהרגל צינור דק של נחושת, ובשעת הניתוח הרגיש כאבים גדולים והתחיל להזיע כל כך עד שהמטה נתמלאה מים כאלו נשפך בה דלי מים, ואח״כ אמר לי הגה״צ מצאנז אחרי שבת תשרה את הרגל בהושענא־רבה ואסער והכריז בקול גדול דוד בן יוכבד לרפואה שלמה וכל הקהל ענו בקול גדול אמן. ונתעוררתי לקולם, ומיד הרגשתי שהרגל כבר בסדר.

פתאום באמצע הסיפור שמעו דפיקות בחלון לפתוח, הסתכלו וראו שדודה מרים שלהם דופקת. פתחו לה ושאלו מה זה באמצע הלילה לבוא הנה, אמרה בלילה בא אלי בחלום איש זקן בעל הדרת פנים, ואמר לי ללכת להגיד לכם שלבן שלכם תעשו רפואה ביום הראשון לרגלו לחתוך ענפים של ערבי נחל ולבשלם, ולהשרות בהם את רגלו, ובזה יתרפא לגמרי.

אמרתי אל הזקן שאני אלך להגיד אבל בינתים נרדמתי וישנתי הלאה וכעבור זמן מה בא שוב הזקן הנ"ל והזהיר אותי ללכת מיד, אמרתי שאלך, אבל כל כך התחלתי, להשתעל וראיתי שמתוך שיעול כזה אי אפשר לי ללכת אמרתי אני אלך מיד כאשר יופסק ממני השיעול ומיד נפסק השיעול ובאתי להגיד לכם זאת.

וביום ראשון עשו כנ"ל והתחלתי ללכת על הרגל כמקדם ואבי ז"ל אמר כאשר ראה שאני כבר כאחד האדם אמר אלי אני חושש לך מעין הרע ח"ו לכן לא תלך עדיין לביהמ"ד אף לא להתפלל שמה עד שבת הבא. רק בכל יום תצא החוצה על יד הבית במקל עד שיתרגלו כבר אתך ולא ישלוט בך שום דבר רע בעזה"י כך שמעתי מאבא מארי ז"ל מדודי הגאון ז"ל הנ"ל נשאר בן בשם משה שמואל נר"י הדר באנטוורפן והוא מהנכבדים שמה, מתעסק ביהלומים, ומתנהג בדרכי התורה וכבר ביקר אצלי כמה פעמים בירושלים עם בנו יונה נר"י.

ואחרי המעשה הנ"ל התחיל דודי ע"ה ללמוד את ספרי ישועות יעקב עד שזכר אותם בעל פה ממש.

מכל הנ"ל יכולים ללמוד מוסר השכל עד היכן מגיעים מעשיהם של צדיקים מדור שלפנינו איך פעלו בכוחם עבור העוסק בתורה לשמה, וללמוד שלא לבטל הזמן היקר בחיי האדם מזהב ומפז בדברים של מה בכך, כמו מסיבות רעים שאינם נחוצים בכלל בשעות שמתפנים מהעבודה, לעבוד מעט בשביל עצמו גם כן ולא לבלות הזמן עם הביקורים האלו שאינם מביאים טובות חוץ מלשון הרע ורכילות ולצנות ושיחות עם נשי חבריהם שגורמים רעה לעצמו.

והדבר פשוט מאוד להבין כי כל אדם בשעה שהוא פנוי מעבודתו הוא מחויב ללמוד תורה ואי אפשר לשום אדם להתפטר מזה, אלא מפני שכל אדם טרוד בפרנסת ביתו לגדל את בניו לתורה ומצוות ואי אפשר לו לעסוק בתורה כל היום, נכון הדבר אם אחרי שמתפנה מעבודתו, לא יבלה הזמן בדברים הנ"ל רק בלימוד, אז נותנים לו מן השמים שכר אפילו בעד השעות שלא למד כיון שלא היה לו זמן קודם ללמוד, ומכש"כ שלא יקבל עונש בעד הזמן שביטל מחמת עבודתו.

אבל אם לא עושה כן אז מענישים אותו ג"כ על הזמן שלא למד רק שעשה עבודתו הנחוצה ולא יכול להתנצל שבהכרח עשה עבודתו, מפני שמשיבים אליו, נראה מה עשית אחרי עבודתך בזמן הפנאי לכן תשימו לבכם מאוד לאלו הדברים.

לכן אם לא עכשיו אימתי? מי שאינו מכין בערב שבת מהיכן יאכל בשבת, כי רק עולם הזה הוא עולם המעשה להכין לעצמו.

לכן אהוביי ויקירי בניי בנותיי נכדותיי ונכדיי היקרים תזהרו בזה כי היא חיינו ואורך ימינו באמת בעולם הזה ובעולם הבא. ואל תאמר כשאפנה אשנה כאשר אזקין ואמאס במסיבות אז אקרא בתורה, כי מקרא מלא הוא מפני שיבה תקום, כלומר לפני שאתה מגיע לימי שיבה תקום להתגבר על יצרך כן פירש הפסוק ר' שמעון בן יוחאי ע"ה בספר הזוה"ק. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל ויה"ר שיהיו דברי הנ"ל הנאמרים באמת וצדק נשמעים לעבודתו יתב"ש.

ונדרתי עלי ששני ימים הללו אצום בהם, ואנהיג בהם תענית ציבור שלם. אני ואנשי ביתי וכל הגלוים אלי, ומצוה על בניי לעשות כן עד סוף הדורות שיצאו מחלצותם, ויתנו צדקה כפי כוחם. ומנדר שאהי׳ אני לבדי יושב בעשירי באייר לא אראה אדם, אלא מתפלל וקורא כל היום ביני לבין עצמי, וכשם שלא מצאתי בים באותו היום אלא הקב״ה, כך לא אראה אדם ולא אשב עמו אלא א״כ לאונס, וליל אחת בשבת שלושה ימים לירח סיון יצאתי מן הים בשלום, ובאתי לעכו, ונצלתי מן השמד, והגענו לא״י, ויום זה נדרתי שיהא יום ששון ושמחה ומשתה ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות.

וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת ששה ועשרים ליצירה, יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום ה׳ — ו׳ לחודש מרחשון, ובאחד בשבת ט׳ בחודש יצאתי מירושלים לחברון לנשק קברי אבות במערה, ואותו היום עמדתי במערה והתפללתי שבח לא׳ יתברך על הכל. ושני ימים האלו שהם ששי ושביעי במרחשון נדרתי שיהיה לי כמו יו״ט, ותפלה ושמחה בד׳ ואכילה ושתיה. וד׳ יעזרנו על הכל ויקוים בי נדרי לד׳ אשלם אמן, וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה במהרה אמן. עכ״ל הק׳ של הרבינו ר׳ משה בן מיימון הרמב״ם ז״ל.

על כל פנים רואים מדבריו הקדושים שלא רק למי שעשה ה׳ לו הנס צריך לזכור אותו אלא גם בשביל יוצאי חלציו ולכל הגלוים אליו. ע״כ אודה לד׳ מאוד בפי ואספר מעשה ה׳ מה שעולה בזכרוני מנעורי ומיום שקבלנו עלינו עול הגלות בעת צאתנו מעיר רודניק, באלול תרצ״ט, ועד הנה עזרונו ה׳ ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו לנצח.

פה נשלם העתקת החוברת פעם שלישי, ותודה לד׳ אורי ויישעי, יום ג׳ לסדר ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה, שבעה ימים לחודש מרחשון תשל״ה ירושלים עיה״ק ת״ו.

אברהם אליקים שיף

הספד מר

בס"ד

ההספד שאמרתי על יד המטה בחצר בית החולים שערי צדק בירושלים ביום עש"ק י"ב אייר בהלוייה של בתי בילא גיטל ע"ה שנפטרה באותו היום כדלקמן:

לפי דרך העולם, הבנים מלוים את הוריהם אחר אריכת ימים, לבית מועד לכל חי ואף שלבם כואב להם מאוד שנלקחו מחמד נפשם מהם, אבל כן דרך העולם כמנהגו נוהג.

אבל כאשר האב צריך ללוות בתו הצעירה בדמי ימיה, הכאב גדול מאוד, אשר אין לשער, ואני זוכר לפני שבע עשרה שנה כשנתקיים האירוסין שלה בביתי בעיר הידנהים, בנוכחות רבנים וראשי ישיבות וכולם נאמו לכבוד המאורע ובקשו אז גם ממני לנאום, עניתי להם מורי ורבותי! האמת שאין לי מה לדבר על הרבש"ע, אחרי שעברו עלינו שבע שנות גלות בארצות אויבנו בשדה עמלק ובשדה אדום. והקב"ה הציל את כולנו משיני האריות האלו, והביא אותנו למקום הזה לשלום, וזכיתי לברך שהחיינו לזמן הזה לאירוסי בתי אין לי מה לדבר, רק להודות לד' על העבר שעשה עמנו נסים ונפלאות כאלו בחסדו הגדול ולבקש על העתיד שינחנו במעגלי צדק. כמו כן עכשיו בעיה"ק ירושלים כאשר אני עומד ליד מיטתה אין לי מה לדבר,

כמו שמצינו אצל אהרן הכהן כשמתו שני בניו היקרים אף שהי' יודע לדבר, מכל מקום אחז במדת השתיקה. וידום אהרן!

ואצל דוד המלך ע"ה שהוא התרומם למדרגה יותר גדולה, ואמר למען יזמרך כבוד ולא ידום. ה' אלוקי לעולם אודך, לא זו בלבד, אלא שגם יזמרך כבוד באהבה לקבל את הגזירה.

לכן גם אני ודאי שאין לי מה לדבר רק לידום ולקבל הגזירה באהבה. כאמור ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך, אפילו אם הוא נוטל את נפשך לכן אני מודה לד' שהשאיר אותה אצלינו מאז שבע עשרה שנה, ונטעה שמונה אילנות טובות למופת והדריכה וחינכה אותם בשדה העמלקי לאהבת תורה ויראת שמים, ביחד עם בעלה הרב שמואל יעקב רוז שליט"א שיבדל לחיים.

ואינני צריך לספר בשבחה, יקומו בניה ויאשרוה. בעלה ויהללה.

והיות שכולנו עכשיו במצב נורא, אני מבקש ממך שתעלי למעלה לפני כסא כבודו ית"ש עם רבותינו מאורי ישראל זצוקל"ה, הרבי ר' אלימלך מליזענסק והחוזה מלובלין עליהם השלום, אשר אבותינו חסו בצילם, להמליץ בעדינו ובעד ירושלים עיה"ק ובעד כל ישראל.

ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים עד שתזכה לזמן התחיה לקץ הימין ויתנערי וירננו שוכני עפר להשתחוות לפני ה' בהר הקודש בירושלים, אמן.

ה ס פ ד מ ר

מנכדי היקר הרב משה דב רוז שליט"א בן בתי הנ"ל נשמתה עדן. אשר כבד את אמו בחייה ולאחר מותה הכותב בדמע דברים יקרים מפנינים, אשר ודאי יעשו רושם גדול, על אחיו שיחי' היקרים ועל אחותיו היקרות שתחי' לאוי"ט. ועל כל מי שיקרא אותם, והדברים מעידים על עצמם שהם דברים נחמדים היוצאים מלב בנה הבכור המופלג ומופלא, יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב.

ואלה הדברים אשר דבר משה!

רשומים בחוברת אשר כתבתי ומסרתי ליד גיסו ואחותו שיחי' לאוי"ט ה"ה נכדיי היקרים הרב נפתלי פרוש שליט"א ורעיתו תחי' לאוי"ט, כי קשה עלי עוד הפעם להכפיל הדברים.

אנא ה' עורה נא, ימינך רמה, ולזעומה קרא נוחמה. ויאמר לעם דלה ועגומה, עניה סוערה רוחמה עורה. נא חשוף זרועך, ויגלה נא קץ ישעך ויאמר לשה נאלמה. עניה סוערה רוחמה, עורה נא ימינך הא־ל, ופדה ברחמיך ישראל ובא לציון גואל.

ככתוב כי ניחם ה' ציון, נחם כל חרבותיה, וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' ששון ושמחה ימצא בה, תודה וקול זמרה, על שבשפלנו זכר לנו ויפרקנו מצרינו. כן בחסד וברחמים תושיענו ותבנה עיר קדשנו. כאשר באש הצתה כן באש תכונן אותה ובביאת בן דוד משיח צדקנו תשמחנו ותגלה כבוד מלכותך מהרה לעינינו, ותמחה זכרו של עמלק ראש צרינו ותנקום מהם את נקמתינו. וסוכת דוד הנופלת תקום בימינו אמן ואמן.

לעלוי נשמת הרב מוה"ר בנימין זאב יעקובזון זצ"ל בהר"ר שלמה ז"ל שנפטר בחודש סיון תשל"ג

כדאי להזכיר דבר בשם אומרו כו' כדי שתהי' שפתותיו של אותו צדיק דובבות. מחותני הרה"ג ר' בנימין זאב יעקובזון זצל"ה כותב בתחילת ספרו „אשא דעי למרחוק" דברים הראויים לאומרם ולהזכירם גם ליוצאי חלצי שיחי' וזה לשונו בדף י"ג ע"א „כדי שלא יהיו סרים מן הדרך, נתן הקב"ה לעם את מנהיגיו, האבות, משה רבינו, השופטים, המלכים והנביאים. בימי האבות עמדו כולם על רום המעלה והבינו את תפקידם כעם וכיחיד, כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד מה שנוגע לדור המדבר ראה בפרש"י ריש דברים על הפסוק „איכה אשא לבדי" השופטים והנביאים היו מוכיחי העם ומוכיחי המלכים כפי שידוע לנו מספרי הנביאים, שכמה פעמים עמד הנביא והזהיר את העם מפני מעשי מלכיו וכו' ומאז ועד עתה, היו מנהיגי העם: החכמים הרבנים, הם הדריכו את העם „עפ"י התורה אשר יורוך" וכל מה שנעשה היה „אדעתא דרבנן" הם הורישו את „מורשה קהלת יעקב" מדור לדור. הראשונים היו מורי ומנהיגי העם, מפני שהיו שופטיו, נביאיו ומלכיו, האחרונים, נעשו מלכיו מפני שהיו רבניו ומוריו — „מאן מלכי רבנן" המלך לא היה בכוחו למחול על כבודו, אבל הרב הרשות בידו למחול, שכבודו דיליה הוא, הסמכות שהי' בידו למחול על כבודו הגדילה את כוחו, כל זמן שישראל שומר על סביבתו, לומד ומקיים את תורתו, מעניק לו הקב"ה את מסעד השגחתו „יפרוש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו" כל זמן שישראל — על פי תכליתו ותפקידו כעם ה' — ישכון בטח בדד, הרי שכרו שמור לו: ה' בדד ינחנו!

וכך מסיים משה רבינו ע"ה את שירתו הנשגבה: „כי לא דבר ריק הוא, מכם כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה" הדברים האחרונים של שירת האזינו חותמים אותה בחותם האמת חותמו של הקב"ה אשר הפקיד ביד עבדו הנאמן בשעת הפרידה כדי שהכל יבינו שמשה אמת ותורתו אמת בירושלמי (פאה פרק א' הלכה א') מפרש ר' מנא: כי לא דבר ריק הוא מכם — ואם הוא ריק מכם הוא, למה שאין אתם יגיעין בתורה, „כי הוא חייכם אימתי הוא חייכם? כאשר אתם יגיעין בו" עכ"ל, וכאשר הוא הי' איש אמת אם נזכור את דבריו יהי' למליץ טוב על כולנו בעולם האמת.

נ ש ל ב " ע

חידושים

בס״ד, לפני שאני חושב לרשום כמה דברים אשר למדתי עם המקשיבים, ואני יודע בעצמי שדרכי החכמה נעלמו ממני פשוט כפשוטו בער אנוכי ולא אדע, לכן אני מתנצל בזה שאין כוונתי לחבר איזה חיבור למי שהוא כי מי יודע האמת יותר ממני שאין בהם דברים ללמוד לאחרים, אלא אחרי אשר לפי קט שכלי עמלתי בהם, לכן רציתי להעלות אותם לזכרון לי ולחברי אשר אתי יחד, שאם יזכנו השי״ת עוד הפעם לחזור עליהם יהיו מוכנים כשלחן ערוך לפני שלא אצטרך לעמוד בהם.

וגם אם אולי יעיין בדברי איזה תלמיד קטן וימצא מה בדברי אשמח מאוד ובפרט אם יהי׳ זה מנכדיי הילדים אשר חנן ה׳ אותי, אקוה מאתו יתברך שיהי׳ לי לכל הפחות לאיזה זכות, לעשות נחת רוח לפניו יתברך.

והאמת ניתן לכתוב שמעולם לא עלתה על דעתי לרשום הדברים והרבה דברים אשר אמרתי ובכלל לא רשמתי אותם, ומה שהביאני לזה אח״כ לרשום אותם, מפני שראיתי במסכת מכות בדף טז. בתוס׳ ד״ה והא איכא העבט תעביטנו, מה שכותב מהר״ם על דברי התוס׳ שכמעט כל הדברים הם מגומגמים, וחיפשתי בספרים אשר בידי ולא מצאתי שידברו מאומה ע״ז. והמהורש״א מביא את ד״ה של התוס׳ ולא כתב רק קצת. והי׳ זה לפלא בעיני שמהר״ם מאריך כ״כ שם והוא ז״ל לא אומר כלום, אין זה אלא שיש שמה בדיבור התוס׳ איזה שגיאה, ובהגמרא של המהורש״א לא היתה השגיאה הזו, לכן התחלתי לעיין בעיון גדול בדברי התוס׳ לא פעם ולא פעמים, עד שמצאתי את שאהבה נפשי ויגעת ומצאת תאמין שנפל ברעיוני לעשות הגה״ה בדברי התוס׳ רק באות אחת להוסיף ,,למ״ד״ במלה אחת שם (כאשר רשום בפנים להלן בדברי במסכת מכות). ואחרי העיון ראיתי שדברי התוס׳ הם נכונים וישרים בלי שום גימגום.

ולא האמנתי לעצמי שתיקון הזה יהי׳ אמיתי לכן כאשר רשמתי זאת על גליון הגמרא שלי לא רשמתי בדיו רק בעיפרון דברים שיכולים למוחקם אם אראה אותם לאיזה ת״ח ויאמר שאני טועה בזה ויורה לי הפירוש האמיתי, אודה על האמת ואמחוק הדברים אבל כאשר עבר שנתים, ולמדתי עוד הפעם מסכת מכות, בא אחד מהחברים המקשיבים והביא בשורה בפיו אשר לבית מדרשם הגיע מארה״ב ספר על מסכת מכות מתלמיד אחד של הגאון ר׳ שמואל ענגיל ז״ל

שזה עכשיו יצא הספר לאור וכאשר בקשתיו הביא את הספר לבית מדרשנו, אמרתי קודם להסתכל על דברי התוס' הנ"ל, וראיתי שהוא כותב כדברי שצריכים להוסיף „למ"ד" ודברי התוס' יהיו מבוארים היטב, שמחתי כמוצא שלל רב ואמרתי ברוך שכוונתי לדברי הבעהמ"ח הזה.

ועוד כאשר כתבתי כמה לאדומו"ר הגאון הצד' מקלויזנבורג שליט"א ועל כמה דברים כתב לי שדברי נכונים מה שהקשתי ושמצא בספר שנדפס לפני כמה מאות שנה ששואל קושיא זו. דבריו הקדושים האלו נתנו שמחה בלבי לכן נכסוף נכספתי לרשום הדברים שרשמתי לי אולי ימצא עוד מי שיהי' בהם איזה דבר טוב כבר כדאי לי, ובפרט שבהזדמנות זו זכיתי לצרף חידושי תורה השייכים למסכת שבת ולמסכת מכות דברים יקרים ונחמדים הראויים למי שאמרם ה"ה אדומו"ר הגאון הצדיק מקלויזנבורג — קרית צאנז שליט"א ומדברים הק' האלו ודאי יהנו כל מי שיעיין בהם והי' בזה שכרי לזכות בהם את הרבים.

מסכת שבת

דף י״ד ע״ב ברש״י ד״ה ובא השמש וטהר וכו׳ עד ומיהו טמויי לא מטמינן דהא לאו טמא איקרי ע״כ עיין מהר״ם.

ונראה דהקשה לו לרש״י ז״ל דהגמרא מתרצת על הקושיא, טבול יום דאורייתא הוא דכתיב ובא השמש וטהר, סמי מכאן טבול יום. וקשה למה צריך לסמות טבול יום, הלא הפסוק ובא השמש וטהר מיירי בטבול יום שאכל תרומה והוא באמת פוסל מדאורייתא, אבל מה שגזרו בי״ח דבר לטבול יום מיירי בנגיעת כלים לפני הערב שמש בתרומה שזה רק מטעם גזירת י״ח דבר, לזה כתב רש״י ז״ל אפילו לנגיעה אשכחן קרא התם, כל כלי אשר יעשה מלאכה בה במים יובא וטמא עד הערב וטהר. והאי נגיעה היא, ובעינן הערב שמש אלמא פסול בנגיעה ג״כ מדאורייתא, דאי לא פסול למה קרי ליה נטהר השתא מכלל דמעיקרא לא הוי טהור גמור.

וכי תימה דפסוק דגם פסוק זה מדבר מאכילה ולא מנגיעה, כמו הפסוק ובא השמש וטהר, זה אינו דהא כלי לאו בר אכילה הוא, רק נגיעה שהתרומה נוגעת בכלי, א״כ ע״כ שהנגיעה לפני הערב שמש ג״כ מדאורייתא.

ושפיר מקשה הגמרא טבול יום בין באכילת תרומה מובא השמש בין הנגיעה מכל כלי הם מדאורייתא. ושפיר נכון התירוץ של סמי מכאן טבול יום. והשתא מה שכתב רש״י ז״ל מיהו טמויי לא מטמינן דהא לאו טמא איקרי. כוונתו לתרץ למה אמרינן שהטבול יום פוסל בתרומה ולא מטמא גם כן לזה אמר דלאו טמא איקרי כלומר בפסוק ובא השמש וטהר. שאיננו טמא רק שלא נטהר עד הערב שמש, שלא כתוב בפסוק — וטמא — עד הערב וטהר רק ובא השמש וטהר.

ולא תקשה א״כ בנגיעת כלים הלא כן כתוב וטמא עד הערב, אם כן למה רק פוסל ולא מטמא, כיון שמצינו הערב שמש בטבול יום ולא מטמא, לא יכולים להעדיף כלים מאדם, ומה שכתוב מלת טמא בכלים אם אנחנו לא מטמאים רק פוסלים כבר אומר מהר״ם ז״ל שמלת טמא אתי לשום דרשה אחרת.

דף ט״ז ע״ב, תוס׳ ד״ה אף בנוח כותים וכו׳ עד ובשמעתין מוכח דלכ״ע בנות כותים הוי מי״ח דבר, לא זכיתי להבין דבריהם, הלא בשמעתין מוכח להיפך שרק לר׳ יוסי הוי מי״ח דבר.

וכן הלאה באה״ד וי״ל דבנות כותים אתיא לכ״ע וגזרו עליהן שיהיו נדות שלא יטמעו בהן. שוב קשה כנ״ל.

עוד באותו הדיבור, וא"ת היכי חשיב לר' מאיר בי"ח דבר והלא בלאו הכי בכל מקום חייש ר"מ למיעוטא. הלא בגמרא אמרו ולר' יוסי דאמר מחלוקת עדיין במקומה עומדת, בצרי להו, אמר ר' נחמן בר יצחק אף בנות כותים מעריסתן בו ביום גזרו, משמע דלר"מ לא בא בחשבון הי"ח דבר, וצע"ג. (ועיין בהוספות)

דף כ"ב ע"ב, בתוסד"ה ובה היה מסיים וכו' עד וקשה לריב"א א') שאם אפשר להדליק מן הישנה, א"כ גם השאר ידלוק ממנה, ב) ומה פריך לרב כיון דהוציא הפתילה הישנה מן הנר, תו ליכא לא משום בזיון מצוה ולא משום אכחושי מצוה, **אלא ודאי אי אפשר לעשות כן מכח הקושיא שהקשה על רש"י** — א"כ גם השאר ידליק ממנה, אלא כוונתו, שאי אפשר לעשות כן להוציא הפתילה כשהיא דולקת ולהדליק ממנה, דכיון שהוציאה מנר המערבי כבר כלה מצוותה אף שהיא דולקת עדיין ומדליק ממנה את הפתילה החדשה שבנר המערבי אין זה כבר עדות, לכן פירש הריב"א שבעוד שהפתילה הישנה בנר המערבי דולקת, היה מדליק ממנה השאר ואח"כ כשכבר הדליק ממנה השאר הרי זה כמו שהנר המערבי עדיין דולק כיון שקבלו ממנו האור ואח"כ כבה את הישנה ומטיבה ונותן בה שמן ופתילה חדשה ומדליקה מן השאר ובה היה מסיים ההדלקה.

וקשה ג"כ על פירוש הריב"א שאם עשה כן, הרי כבר נפסק האור של נר המערבי, אחרי שהדליק ממנה שאר הנרות וכבה אותה, אם כן נפסק ממנה האור עד שאח"כ הטיבה ונתן בה שמן ופתילה חדשה והדליקה מהשאר, ואין כאן עדות שלא נכבה נר המערבי.

לכן נראה לתרץ קושית הריב"א שהקשה על רש"י, שאם אפשר להדליק מן הישנה א"כ גם השאר ידלוק ממנה, יש לומר שכל ענין הנס היה מה שלא נכבה נר המערבי אף שלפי מדת השמן לא היה בו להדליק אלא עד הבוקר, בכל זאת מפני חביבת ישראל היה דולק כל היום. לכן פירש"י שפיר כאשר הוציא את הפתילה הישנה והדליק ממנה החדשה מיד נכבה, כי אין הקב"ה עושה נס שלא לצורך וכאשר רק הדליק הנר המערבי נפסק השמן ונכבה ולא הספיק להדליק ממנה שאר הנרות, כמו שמצינו בנס של אליהו הנביא זכור לטוב, שכאשר רק אמרה האשה שאין לה כלים יותר, מיד נפסק השמן, כמו כן כאן ובזה נסתלקה קשיא א' של הריב"א על רש"י ז"ל.

וקשיא ב' שהקשה כיון שהוציא את הפתילה הישנה מן הנר, אין כאן לא משום בזיון מצוה ולא משום אכחושי מצוה י"ל אין קושית הגמרא ממה שמדליקין את נר החדש מן הישנה שאז היה הריב"א צודק בקושיתו.

אבל הקושיא היא ממה שהדליקו אח"כ שאר הנרות מן נר המערבי החדשה ואז שייך להקשות והא הכא כיון דקביעי נרות וכו' כמו שפרש"י, ובזה מתורץ ג"כ קושיא ב' על נכון.

דף כ' ע"ב במשנת במה מדליקין וכו' אין מדליקין לא באליה ולא בחלב, נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל וחכ"א אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו.

ובדף כ"ד ע"ב בגמרא ולא באליה וכו' חכמים היינו תנא קמא איכא בינייהו דרב ברונא אמר רב ולא מסיימי.

ובתוס' ד"ה איכא בינייהו דר' ברונא אמר רב ולא מסיימי, הקשה הריב"א אמאי לא מסיימי, והא אמר בהמוכר פירות ב"ב דף צ"ג ע"ב דכל תנא בתרא לטפויי אתא. וי"ל דהכא דאיכא ג' תנאים, איכא למימר דלא אתא לטפויי אלא אנחום אמדי דאמר מדליקין בחלב מבושל בעיניה, ואתו חכמים למימר אפילו במבושל אין מדליקין בעיניה, אבל בנתינת שמן לתוכו מותר, כוונת התוס' בזה דלעיל במשנה דריש פרקין, אין מדליקין לא בזפת ולא בשעוה וכו' ולא בחלב אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו, ואי אפשר לפרש שרק בחלב שאינו מבושל אבל במבושל מדליקין, א"כ נחום המדי שאומר שמדליקין בחלב מבושל, היינו תנא קמא, ואח"כ מוסיפים חכמים ואומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו על זה מקשה הגמרא חכמים היינו ת"ק, כי שניהם סוברים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו ותירצו איכא בינייהו דר' ברונא שאמר אם מוסיפים מעט שמן לתוך החלב מותר להדליק בו ולא מסיימי כלומר שאין אנו יודעים מי מהם סובר כר' ברונא התנא קמא או חכמים.

ע"ז מקשה הריב"א והא אמר בהמוכר פירות דכל תנא בתרא לטפויי אתא א"כ שפיר מסיימי דתנא קמא כר' ברונא שמותר אם הוסיף שמן, וחכמים באו לטפויי שאפילו הוסיף שמן גם כן אסור.

ותירץ הריב"א ע"ז וי"ל דהכא דאיכא ג' תנאים, איכא למימר דלא אתא לטפויי אלא אנחום המדי דאמר מדליקין בחלב מבושל בעיניה, ואתו חכמים למימר דאסור אפילו במבושל בעיניה, אבל בנתינת שמן מותר כר' ברונא א"כ הת"ק סובר כר' ברונא וחכמים באו לטפויי על נחום שמתיר אפילו בלא שמן והם אוסרים. ע"ז מקשה הגמרא חכמים היינו ת"ק, ותירצו איכא בינייהו דר' ברונא ושפיר לא מסיימי, כל זה לפי תירוץ הראשון של התוס'.

ואח"כ כתבו, וטעמא דת"ק נמי איכא למימר — כלומר כמו ועוד יש לומר, עיין מהרש"א ומהר"ם דת"ק נמי שאמר במשנה הנ"ל ולא בחלב פירושו לאסור הכל אפילו בשמן כמו בעטרן ושעוה שאסור אפילו בשמן כמו בעטרן ונפט שאסור אפילו בשמן ועכשיו חולקים רק שני תנאים כמו שאומר המהרש"א — ונחום בא להגיד שבחלב מבושל מותר בשמן, וחכמים באו לחלוק עליו לומר שבין מבושל ובין אינו מבושל אסור אפילו בשמן כמו הת"ק ורק שני תנאים.

וע"ז מקשה הגמרא חכמים היינו ת"ק, כי שניהם אוסרים הכל, ומתרץ הגמרא איכא בינייהו דר' ברונא ולא מסיימי, ולא תקשה אמאי לא מסיימי דודאי הת"ק אומר ולא בחלב ואיכא למימר כמו בזפת ושעוה אסור אפילו בשמן כמו כן חלב, וחכמים סוברים כר' ברונא שמותר בשמן, ע"ז כותבים התוס' דאיכא למימר לטפויי אתו. כלומר שאין ברור להגיד שת"ק סובר שהכל אסור אפילו בשמן, כי אדרבה יכולים לומר שתנא בתרא לטפויי אתא, וע"כ החכמים אוסרים הכל והת"ק מתיר בשמן, ושפיר תירוץ הגמרא דלא מסיימי, וכל הנ"ל מתאים לדברי המהרש"א והמהר"ם ז"ל, להמעיין שם בדבריהם הקדושים.

אבל אחרי שאמרתי את כל הנ"ל בלמדי השיעור בין חברי המקשיבים הביאו לפני ספר שבת של מי, וראיתי בו שכתב הגם שהמרש"א ומהר"ם ז"ל כתבו שממלת וטעמא דת"ק איכא נמי איכא למימר הוא תירוץ שני, אבל במחילת כבוד תורתם אין הכרח לזה עכ"ל.

לכן עיינתי וראיתי לפרש בדברי התוס' לפי דבריו של — שבת של מי — שהם תירוץ אחד, היינו שהת"ק שאמר ולא בחלב, בין אינו מבושל ובין מבושל אין מדליקין בו, ובא נחום ואמר שמבושל מדליקים בו, וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקים, א"כ הקושיא חכמים היינו ת"ק. ותירצו איכא בינייהו דר' ברונא ולא מסיימי מי מתיר עם שמן ומי לא, ע"ז מקשה הריב"א הלא התנא בתרא לטפויי אתא, א"כ הם ודאי לא סבירא להו כר' ברונא, אם כן ודאי מסיימי.

ותירץ ריב"א ויש לומר הכא דאיכא ג' תנאים איכא למימר דלא אתא לטפויי אלא אנחום, כלומר אף דאיכא למימר דת"ק סבר נמי דאסור בנתינת שמן כמו זפת ושעוה, ונחום מתיר בלי שמן וחכמים מתירים עם שמן כר' ברונא מ"מ הם מוסיפים על נחום המדי שמתיר אפילו בלי שמן ולא תקשה א"כ מסיימי דת"ק אוסר הכל, אבל מחמת שיש סברא להגיד להיפך שת"ק מתיר עם שמן ונחום מתיר בלי שמן וחכמים אתו לטפויי לאסור אפילו עם שמן, לכן לא מסיימי מי סובר כר' ברונא הת"ק או החכמים והכל נכון בתירוץ אחד בפירוש התוספ'.

בדף כ"ו ע"ב, בתוס' ד"ה רשב"א ותנא דבי ר"י, אמרו דבר אחד וכו' בסופו, י"ל דסבירא ליה לאביי וכו' עד הסוף, כלומר וכיון דרשב"א ותנא דבר"י אמרו דבר אחד לאביי א"כ סבר התנא דבר"י ג"כ כמו רשב"א שאמר כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש, כמו כן גם שלשה על שלשה ונקט שלוש על שלוש, משום פשתן כדלעיל בתירוץ הרב פורת.

דף כ"ט ע"א, בתוספ' ד"ה רבא אמר וכו' כלומר מדקאמר ר' אדא בר אהבה הכא בג' על ג' מצומצמות עסקינן, כשמע דקאי גם אטומאה, ומה הרבותא במצומצמות הלא כש"כ דאי איכא טפי דמטמאה, אלא קמשמע לן אעפ"י שמקפלן לא אמרינן שכבר לא נשאר בהם ג' על ג'.

דף ל"ג ע"ב במעשה דרשב"י בגמרא שמע ר' פנחס בן יאיר חתני' וכו', עיין בזוהר הק' פרשת בלק דף כ' ע"ב ד"ה ר' פנחס ב"י הווה אזיל למחמי ברתיה אנתו דר' שמעון ב"י וכו'. הרי שר"פ היה חותנו, ואולי טעות סופר כאן וצריך להיות „חותנו" והלשון קשה שאמר שמע רפב"י חתניה, מה שמע לא אמר, אלא הפירוש שמע שבא רשב"י חתניה ונפק לאפיה, לכן כדי שלא יהא סתירה כזו מדברי הזוהר שמביא בכמה מקומות שרפב"י היה חותנו, ע"כ יכולים לפרש גם בגמרא שמע רפב"י, חתניה שבא. כלומר שר' שמעון בא, ונפק רפב"י לאפיה, ומלה „שבא" שצריכים להוסיף על ר' שמעון. מוסיפים עכשיו אותה מלה גם עכשיו, וקורים בגמרא שמע רפב"י שבא חתניה וכו' ועכשיו הגמרא עם הזוהר מאוחדים.

בפרק כירה דף ל"ו ע"ב

תוספ' ד"ה כירה שהסיקוה וכו' עד הוה ליה למימר דתתקש דהנשאר בקרקע נקרא קש, כדפרש"י אלא משום דתיתבן משמע טפי לשון זיבול נקט ליה, כלומר ומדלא קאמר הכי, נראה כפירוש רש"י אלא ודאי שלא כפירש"י והא דלא נקט דתתבן משום דתתבן משמע טפי לשון זבול נקט ליה דתתקש.

בדף ל"ז ע"א, בתוס' ד"ה אא"ב להחזיר תנן היינו דשני בין תוכה לעל גבה פירש בקונטרס, משום דאי להחזיר תנן, אבל לשהות משהין אפילו באינה גרופה להכי שני בין תוכה דהוי מטמין ממש ברמץ לעל גבה, וקשה להר"ח דלחנניה אפילו תוכה משהין אפילו באינה גרופה דהא תנן לעיל דף י"ט ע"ב ולא חררה על גבי גחלים אלא עד שיקרמו פניה, הא קרמו פניה שרי אע"ג דחררה בתוכה היא, ובלאו הכי אומר ר"י דבחנם דחק רש"י לפרש כן, וכו' ע"ש בתוספ'. ורש"י ז"ל נזהר מקושיא זו וכתב להכי שני בין תוכה דהוי מטמין ברמץ ממש לעל גבה, אבל בחררה על גבי גחלים עד שיקרמו פניה, הפירוש שדובקין החררה בדופן הכירה ולא על גבי גחלים ממש, כמו שמצינו באפיית פת בתנור שדובקין בדופן התנור ולא על גבי האש ממש. ואפילו אי נימא שהפירוש הוא כמו שכתבו התוס' על הגחלים ממש, מ"מ לא קשה על רש"י, לפי מה שהגמרא אומרת למטה

שאני התם דכיון דמדליא, שלט בה אוירא, מצינו למימר גם הכא בחררה על גבי גחלים אין הפירוש על גבי גחלים בתוך התנור, ששמה ודאי הי' החררה נשרפת רק על גבי גחלים בחוץ, כמו שעושין אש בחוץ, וצולין בשר וכדומה, ואז אין חום כזה כמו בתוך התנור, כיון דשלט בה אוירא, בכל הצדדים ממילא אין ראיה לר"ח דחנניה סובר דאפילו בתוכה משהין אפילו באין גרופה מהחררה שעל גבי גחלים.

עוד באותו דיבור של התוס' הנ"ל

אא"ב להחזיר תנן וכו' ובלא"ה אומר כו' דבחנם דחק רש"י לפרש כן דאיכא למימר שפיר דשני לן בין תוכה לעל גבה, והא דשרי להחזיר בגרופה ובהשהייה דוקא לא ניחא ליה לחלק אבל בחזרה ניחא ליה שפיר לחלק כדמוכח במאי דמשני בגמרא לקמן מי סברת אריישא קאי אסיפא וכו', ואפשר לומר דלא לחינם פירש"י ז"ל כן, וטעמו ונימוקו עמו, שאם נלמד כפר"י א"כ עיקר קושית הגמרא של אא"ב להחזיר תנן מסתמכת על תירוץ הגמרא של מי סברת וכו' ואכתי המקשן לא ידע תירוץ זה לסמוך עליו להקשות, לכן מעדיף רש"י ז"ל להקשות אאם להחזיר תנן ואז כבר פירש"י את המשנה, אבל להשהות מיירי באינה גרופה וקטומה ושייך שפיר לחלק בין תוכה לעל גבה, שבתוכה היא ממש ברמץ, זאת היא כוונת רש"י ז"ל.

אבל הר"י לא ניחא ליה בזה, מפני שא"כ עיקר הקושיא חסר מן הספר, שמתחיל להקשות אא"ב להחזיר תנן ומוכרחים לסיים — ואז פרושו של להשהות באינה גרופה ושייך שפיר לחלק בין תוכה לעל גבה, אבל אי אמרת להשהות תנן א"כ מיירי בגרופה, א"כ מה לי תוכה ומה לי על גבה, לכן הלך הר"י ז"ל בדרך אחרת למצוא מסקנת הקושיא על להחזיר, שהקושיא מיניה וביה, ורש"י ז"ל סבר אף שלפי פירושו לא נגמרה הקושיא באא"ב להחזיר תנן, רק צריכים להביא ממרחק לחמו מההשהייה, הרי גם הר"י לא יכול לסיים הקושיא מאא"ב להחזיר תנן, רק צריך לחפש המסקנא של הגמרא בתירוץ מי סברת וכו' ועדיין לא ידענו בשעת הקושיא מתירוץ זה.

וא"כ בכל זאת למה מיאנו התוס' בפרש"י שהם לומדים שהמקשה ידע בתחילה כשהקשה, תירוץ זה, אלא שלא רצה לסמוך על סברתו, לחלק בהחזרה בגרופה וקטומה בין תוכה לעל גבה כיון דבהשהייה בגרופה וקטומה לא מחלקינן, ולכן הקשה, כדי להוודע אם אינו טועה בסברתו והקשה, והם תירצו לו באמת מי סברת אריישא קאי אההשהייה לחלק בין תוכה לעל גבה שמה באמת אין חילוק, אבל בהחזרה אף שג"כ מיירי בגרופה וקטומה מ"מ יש הבדל בין תוכה לעל גבה אפילו בגרופה וקטומה בהחזרה, זה נראה בכוונת רש"י והר"י ז"ל.

עוד בדף הנ"ל

בתוספ' ד"ה מה לסמוך באינה גרופה קבעי, כלומר בין למ"ד להשהות תנן ובין למאן דאמר בלהחזיר תנן הבעי' היא באינה גרופה וקטומה, ועכשיו מפרשים דבריהם, אי להשהות תנן א"כ באינה גרופה אסור להשהות עליה אבל לסמוך יכולים להשהות ולא זו בלבד, אלא גם אלהחזיר הבעי'.

ואי מתניתין להחזיר תנן ושרי להשהות אפילו תוכה וגבה א"כ מה קבעי אם מותר לסמוך כש"כ, שמותר להשהות ע"י סמיכה לכן פירש שהבעי' אם מותר להחזיר ולהשהות היכא שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי, וניחא שבתחילה אמרו להשהות ולהחזיר ואח"כ אמרו להחזיר ולהשהות.

בדף פ"א ע"כ

בגמרא, דרב חסדא ורבה בר רב הונא הוי קא אזלי בארבא אמרה להו ההיא מטרוניתא אותבו בהדייכי ולא אותבוה, אמרה איהי מילת אסרתה לארבא, אמרו אינהו מילתא שריוה, אמרה להו מה איעבד לכו דלא מקנח לכו בחספא וכו' והקשה הבעש"ט ז"ל ע"ז ועיין בפירש"י אמרה איהי מלתא דכשפים אמרו אינהו מלתא שם טהרה, והקשה ז"ל בשלמא מילתא דידה לא נזכר בגמרא מפני שהוא שם טומאה דכשפים„ אבל מילתא דידהו שהוא שם טהרה, למה לא נזכר בש"ס מה שאמרו בכדי שנדע הלחש במה הללו בטלו הכשפים שלה. ובפרט הלא מציני במסכת שבת ובמסכת גיטין שנכתב שם כמה דפים שמדברים מכמה לחשים לכמה תחלואים, ואמר הוא ז"ל, שביטול הכישוף הוא כשאומרים הפסוק מכשפה לא תחי' ובתנאי בכוונות הנסתרות המרומז בפסוק זה, ודרש דרוש גדול סודות נפלאות בפסוק זה, ואמר שבאלו הכוונות יבטל כל מיני כשפים שבעולם ואמר שגם ר"ח ורבה בר רב הונא ביטלו הכישוף באמרם פסוק זה בכוונות הנסתרות, כי מה שכתב בש"ס אמרה היא מילתא הי' פשוט שאמרה שם טומאה, ולא נזכר מה שאמרה ומלתא דידהו, צ"ל מלת בלא אלף בסופו והמלת הוא ראשי תיבות „מ'כשפה ל'א ת'חיה" ובזה בטלו הכישוף שלה.

ודבר זה ראיתי כתוב בשם הגאון הרב ר' חיים מרגלית אבד"ק דובנא בעהמ"ח שערי תשובה על האו"ח, ואמר שזה מפלאי פלאות נסתרות תורתו של הבעש"ט זצוקל"ה, והלומדים כשמעם דברים כאלו נתפלאו והתחילו לחפש בכל הש"סים הישנים בכל המקומות, עד שמצאו בש"ס ישן נושן מדפוס הראשון וראו שכתוב שם „אמרו אינהו מל"ת" כזה בנקודות, וראו שרוח ה' דיבר בו.

ומפני שהדבר היה חשוב מאוד בעיני ולא כולם ראו זאת לכן ראיתי לכתוב זאת בשמו.

בפרק הזורק צ"ט ע"א

בגמרא אמר רבא צידי עגלה כמלא רוחב עגלה, וכמה רוחב עגלה שתי אמות ומחצה למה לי, באמתה ופלגא סגיא, כי היכי דלא לידדי קרשים וכו' וברש"י ד"ה למה לי רחבה תרתי ופלגא אם מפני שאם יצטרך להושיב מן הקרשים לתוכה יכניס.

דברי רש"י ז"ל לא זכיתי להבין, וכי מפני שאם יצטרך פעם להכניס לתוכה, מקשה הגמרא באמתא ופלגא סגי, הלא עיקר העגלות נעשו בשביל המסעות, ואז מעלים את הקרשים על העגלות, ולא לתוכם, כמו שכתב רש"י ז"ל לעיל, וכי בשביל שיצטרכו פעם להכניס קרש לתוכו בשביל זה יקצרו העגלות לאמתא ופלגא. גם מה שכתב רש"י ז"ל בד"ה באמתא ופלגא סגי וישכיבם בה על חודן, מה מרויחים בזה, אפילו אם יכניס לתוכה על חודה לא יכנס יותר מקרש אחד שחודו אמה, וישאר לו רק חצי אמה, וצ"ע לתרץ זאת.

בדף ק"ב ע"ב, בתוס' מכה בפטיש פירש בקונטרס שמפוצץ בו את הסלע ואין נראה לר"י דבמשכן וכו' אלא נראה לר"י וכו' דהאי מכה בפטיש היינו מכוש האחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה. עיין ברש"י דף ע"ג ע"א שפירש בעצמו כן בד"ה מכה בפטיש שאמר הוא גמר מלאכה, שכן אומן מכה בקורנוס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה.

בדף ק"ג ע"ב, בתוספ' ד"ה א"א דאאזרך איכא בינייהו לאו דוקא, דהא ת"ק פטר אפילו שתי אותיות משם אחד עד שיכתוב שם משמעון אלא משום ר' שמעון נקטיה דאפילו בהא מחייב.

לפי הנראה מפירש"י ז"ל קושית הגמרא, ר' שמעון היינו תנא קמא ש"ש ת"ת זה קאי על ר' יהודא, והתוס' מפרשים, היינו תנא קמא ממש וא"כ קשה להם תירוץ הגמרא א"א דאאזרך, איכא בינייהו הלא לת"ק גם א. ב. לא מחייב ולמה אומרת הגמרא א"א איכא בינייהו לכן מוכרחים התוספ' לפרש דלא דוקא נקט א"א דהא הת"ק סבר אפילו א. ב. לא מחייב עד שיכתוב שתי אותיות שם משמעון ורשיז"ל לא רצה לפרש דלאו דוקא נקט א"א, לכן הוא מפרש היינו ת"ק על ר' יהודא שנזכר לפני ר' שמעון ושייך ג"כ לומר עליו ת"ק וא"א דאאזרך כפשוטו.

בדף ק"ד ע"ב, בתוספ' ד"ה נתכוון לכתוב ח' וכתב ב' זיינין, וא"ת וכו' עד וי"ל דמיירי כגון שהיה צריך לכתוב שתי אותיות, איזה שתי אותיות שיהיה דהשתא נתכוון לדבר איסור, וגם נעשית מחשבתו, ואפילו הכי פטור כדמפרש בגמרא משום דבעי זיוני, ונראה דכוונת התוס' לתרץ את שתי הקושיות, ורצונם

לומר שהי' צריך לכתוב שתי אותיות, ומדקדקים לומר — שהיה צריך — אבל לא שהיה מתכוון לכתוב שתי אותיות דא"כ כבר היה מלאכת מחשבת, אלא שהי' צריך לכתוב איזה שתי אותיות שיהיו, דהשתא נתכון בהחית לדבר איסור, הגם שלא הי' כוונתו רק לאות אחת, מ"מ הוי כמו חצי שיעור שג"כ אסור ונקרא מתכוון לדבר איסור, וגם נעשית מחשבתו שנכתב שתי זיינין, כמו שהי' צריך לשתי אותיות אפילו הכי פטור משום דבעי זיוני, ואין הם נקראים שתי אותיות, כיון שאינן שלמות, ומתורץ קושיא א', דלא מבעי' אי בעי לכתוב זיין אחד וכתב ב' זיינין דפטור, אלא אפילו אם הי' צריך ב' אותיות ונעשית מחשבתו שנכתב ב' מ"מ פטור, לפי שצריכין זיון.

וגם מתורצת קושיא שניה על הברייתא, אם נתכוון לכתוב אות אחת ועלו בידו שתיים חייב, דשם מיירי שעלו בידו שתי אותיות שלמות אחרות לא זיינין, אבל הכא שרצה לכתוב ח', ועלה בידו שתי זיינין הם אותיות בלתי מזוינין, ואינם אותיות שלמות מש"ה פטור.

ועיין בסוף התוס' בואם תאמר השני עם ה"ר"ל ותראה שכן כוונתם ז"ל.

בדף קי"ז ע"ב, בתוס' ד"ה אמר שמואל וכו' עד דהא עור של עגל הרך הוי כבשר לענין טומאה וכו' לפי קושיתם הוי אמינא דעור אעפ"י שהוא רך והוא כבשר מ"מ עור הוא לענין שבת, וא"כ יכול להיות שגם רבנן מודו, בשמונה שרצים אעפ"י שהם רכים לענין טומאה כבשר מ"מ לענין שבת הם כעור לחייב עליהם, ולפי התירוץ סברי דטעמא דרבנן הוא משום גישתא כלומר כאשר מגששים בהם, רואים שאין להם בכלל עור, אף שאינם רכים, ולכן אמר שהם כבשר ומטמאין, אבל לענין שבת דהחיוב הוא משום חבלה פטורין בהם כיון שאין להם כלל עור.

ומכילא מתורץ מה שהקשו מעור עגל, ומעור עוף אע"פ שהם רכים מ"מ מרגישים שיש להם עור.

בדף קי"ד ע"ב, בתוספ' ד"ה ליתקע כי היכי דלידעו דחלבי שבת קרבין ביום הכיפורים וכו' עד והא דלא קאמר הכא ליתקע כי היכי דלידעו דחלבי יום הכיפורים אין קרבין בשבת וכו'.

כוונתם ז"ל בקושיא זו אליבא דר"י, ליתקע במוצאי יוה"כ שחל בערב שבת, כי היכי דלידעו דחלבי יוה"כ אין קרבים בשבת, מפני ששבת חמור מיוה"כ. אי אפשר לומר כן, דהתקיעה לא יועיל לנו כלום, דהא כל כוונתנו להודיע בהתקיעה ששבת חמור מיום הכיפורים, ואפילו אם לא יתקעו מה נחשוב שהם שוים, ג"כ לא יבואו להקריב של יוה"כ בשבת דהא אפילו לר' עקיבא שסובר שהם שוים, אין מקריבים מזה לזה לא של יוה"כ לשבת ולא של שבת ליוה"כ, כן נראה לי

כוונתם ז"ל. ועיין בפירוש ר"ח ז"ל ד"ה וקשיא לן בהך שמעתתא וכו' וכו' יש תקיעה במוצאי שבת וכו' עד מאן דגרס ליתקע טעותא הוא וכו' ורש"י ותוס' ז"ל לדבר אחד נתכוונו, לתרץ קושיית הר"ח ז"ל, לכן מפרשים את הקושיא ליתקע על ערב שבת, שחל בו יוה"כ כדי לדעת שיו"כ קיל משבת, ממילא בשנה הבאה, כאשר יחול יו"כ ביום א' לא יצטרכו לתקוע בכדי לדעת שחלבי שבת קרבים ביו"כ כי ממילא יודעים זאת, שיו"כ קיל, מפני שבשנה שעברה תקעו בע"ש כדי שלא יקריבו חלבי יו"כ בשבת החמור, עיין ברש"י ד"ה דאי כו', ועכשיו נראה ההבדל שבין תוס' לרש"י.

הגם ששניהם מפרשים הקושיא ליתקע כי היכי וכו' בע"ש שלא כפירוש ר"ח, מ"מ במה שמסיים רש"י בד"ה דאי ולכשיחול יו"כ במוצ"ש ולא יתקעו ידעו — ממילא — שמותר להקריב בו חלבי שבת — אחרי שבשנה שעברה תקעו בערב שבת שחל בו יו"כ שלא להקריב בו חלבי יו"כ בשבת החמור.

ע"ז לא מסכימים התוס', שאם לא יתקעו כשחל יוה"כ במוצ"ש ידעו שמותר להקריב בו חלבי שבת, דאדרבה שאם כן יתקעו יחשבו שיו"כ יותר חמור משבת, דכל תקיעות שתוקעים בער"ש תוקעים בכניסת חמור, ויבואו להבטיל מהקריב חלבי שבת ביוה"כ.

דף קכ"ז ע"א, בתוספ' ד"ה אע"ג דאית ליה אורחין טובא, או דילמא הכל לפי האורחין, מכאן יש להוכיח דהא דתנן במתניתין ד' וה' קופות הוי אפילו בשביל אדם אחד, דאי הוי נמי לפי האורחין, אמאי נקט ד' וה', ואין להקשות למה לא מוכיחין זאת ממתניתין גופא, דיש לומר דממתניתין גופא ליכא לאוכיחי מידי, דאימא ודאי באדם אחד הוי לפי האורחין עד ד' וה' קופות, ונקט ד' וה' קופות, דאפילו באורחין טובא דצריכין טפי מד' וה' קופות, אין מפנין טפי מד' וה', אבל אי הוי אמרינן דבטובא נמי הוי לפי האורחין כדאמר הכא, א"כ אמאי כלל ד' וה' אי לאו משום דבאדם אחד, נמי הוי ד' וה'.

ואח"כ כתבו התוס' ועוד מדלא מספקא ליה אי אחד מפני לכולהו, או כל חד מפני לנפשיה, אלא באם תמצא לומר הכל לפי האורחין משמע הא אם אמר אע"ג דאיתרמי ליה אורחין טובא ליכא לאיסתפוקי — למה מפני שאמרינן הפירוש במתניתין מפנין ד' וה' קופות לא יותר בין באדם אחד ובין דאיתרמי אורחין טובא, ליכא למבעי אי כל אחד מפני לעצמו, או חד מפני לכולהו, דהא כבר אמרת דאפילו לאדם אחד מפני ד' וה', וגם להרבה אנשים גם כן לא מפני יותר מד' וה' הרי כבר אי אפשר לשאול, אי אחד מפני לכולהו, דהא אמרת שאחד מפני ד' וה' והם ממילא בשביל כולם ג"כ אם יש הרבה אורחין.

ואי אמרינן דד' וה' קופות הוי לפי האורחין אכתי איכא לאיסתפוקי אי חד

גברא מפני לכולהו, או כל חד מפני לנפשיה, אלא משמע דפשיטא ליה דד' וה' אינן לפי האורחין אלא אפילו לצורך אדם אחד, וע"ז כותב המהורש"א ז"ל דאין ראיה זו מכרעת דאימא דודאי כן הוא לפי אותה סברא דבאורחין טובא נמי לא רק ד' וה' איכא למימר דבאדם אחד נמי ד' וה' דאין מחלקים בין מעטים למרובים אבל לפי הסברא דקיימינן דבטובא הוי לפי האורחין, הכי נמי אית לן דבאדם אחד הוי לפי האורחין ויש לישב בדוחק סיים המוהרש"א ז"ל.

ומצוה לשמוע דברי חכמים ליישב, ונראה דאם נגיד לפי הסברא דקיימינן דבטובא הוי לפי האורחין, אית לן למימר דגם באחד הוי לפי האורחין, א"כ למה אמר בכלל במתניתין ד' וה' ומופרך ע"ז הראיה הא' של התוס', ולמה לא כתב המוהרש"א לבטל גם ראיה הראשונה א"כ רואים ששני הראיות צריכים זה לזה.

ונראה שליישוב זה כיון אולי נמוקי הגרי"ב בגליון המוהרש"א.

בדף קכ"ח ע"א

בתוס' ד"ה ונתן הכסף וקם לו, וכו' עד וכ"ת דשוה כסף ככסף, כלומר ולא בשוה כסף כמו שממעט קרקעות אף שהם שוה כסף ימעט גם כן שאר מטלטלין שהם שוה כסף ולא יפדה רק בכסף ממש דוקא וכו'.

דף קכ"ט ע"א

בתוס' ד"ה רבא משמיה דר' יהודה אמר שבעה, — עד — ועוד דבקונטרס פי' התם נחיימיה אגב אימיה ע"י נכרי כלומר דלאיכא דאמרי פתיחת הקבר עד שלושים וא"כ בין אמרה צריכה אני ובין לא צריכה מחללינן. ועוד דלפי פירש"י והר"ח ז"ל דניחיימן אגב אימיה ע"י נכרי, וזה שייך רק אליבא דנהרדעה, שאחר ל' יום אין מחללינן עליה אלא ע"י נכרי, אפילו אמרה צריכה אני. לכך יש לפרש דאביי ורבא, ואמרי לה מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כלומר מה שאמר אביי עד ג' זה לענין פתיחת הקבר, ומה שאמר רבא עד שבעה זה לענין סתימת הקבר, ומה דאמרי לה עד שלושים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין רק ע"י נכרי וזה בדיוק אליבא דנהרדעה.

דף קל"א ע"ב.

בתוס' ד"ה אי מעומר וכו' הכא לא דייקי תלמודא למילף מבינייהו, כלומר מעומר ושתי הלחם ומלולב. ואם תקשי מה לעומר ושתי הלחם שהם צורך גבוה לולב יוכיח, ואם תקשי מה ללולב שכן ד' מינים, עומר ושתי הלחם יוכיחו הצד השווה שבהם שהם מצוה ומכשיריו דוחין שבת, אף אני אביא סוכה ולמה לא

דייק הגמרא הכי כן משום דזימנין דייק וזימנין לא דייק ואי הוה דייק הוה משכח פירכא, כוונתם דהוה מצי למפרך מה להצד השוה שבהן שעומר ושתי הלחם ולולב אין נוהגין מן התורה אלא יום אחד דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון, תאמר בסוכה שנוהג שבעה ימים, באותו הדיבור אי נמי מילתא דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא, כמו מילתא דאתיא בק״ו אמרינן בכמה דוכתא דטרח וכתב לה קרא. ואם כן קשה מה דקאמר תלמודא שיכתוב רחמנא בהאי ותיתי אידך מניה ולמה צריך קרא. א״כ תקשי הלא תירצנו שאם לומדים במה הצד ג״כ טרח וכתב לה קרא, (כיון דפשיט כל כך, בלי הקרא,) תא״מ, לא קשה היינו משום דאי בלא מה הצד הוה מצי למילף הך מצוה מאידך לא הוי כתב קרא, כיון דהוי פשוט כל כך — כלומר — בלי הקרא, דלא דמי למילתא דאתיא בק״ו דטרח וכתב קרא, לפי שהדברים שאנו לומדים מק״ו לא יכולים לחייבו מכות אם עבר לפי שאין עונשין מן הדין לפיכך טרח וכתב קרא, מה שאין כן במה הצד דהוא פשוט יותר שאנו אומרים מה מצינו זה ממש מן הפסוק ולא שייך למימר טרח וכתב קרא, ועוד דהק״ו לא מרומז בקרא שייך לומר טרח וכתב לה קרא.

דף קל״ב ע״א.

בגמרא מיתיבי מנין לפקוח נפש שדוחה שבת מה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם דוחה את השבת ק״ו לפיקוח נפש שדוחה את השבת עיין ביומא פ״ה ע״ב שפירש הר״ח שאנו למידין ממשה שבא המלאך להורגו על שלא מל את בנו, א״כ במה שמלין אותו, מצילים אותו ממיתה עיין שם, ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, הלא מצינו באותו הזמן במצרים שבני ישראל חוץ משבט לוי, לא מלו את עצמן ולא מתו ואיך אנו יכולים ללמוד ממשה שהי׳ ג״כ משבט לוי שמלו כולם את עצמן ומשה שבא בשליחותו של הקב״ה לגאול את ישראל יביא את בנו שלא נימול לכן שלח הקב״ה את המלאך להורגו, ח״ו שלא יהי׳ חל״ה, ואיך נלמד אנו מזה.

ועוד לקמן דף קל״ג אומרת הגמרא שאין חיוב כרת על הקטן אם לא נימול שאינו בר עונשין, וגם אבוהו לא חייב כרת עליו כמו שפירש״י שם בד״ה מילה בזמנה. ואדרבה אנו רואים שאצל הגדול במילה שלא בזמנה שכן הוא חייב כרת אם לא מל את עצמו ובכל זאת אין המילה דוחה שבת אצלו, ולולא דמסתפינא הייתי אומר שהפירוש מה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם דוחה שבת קאי על מה דאמרינן לקמן קל״ג ע״ב ד״ה מוצצין וכו׳ מדקא מחללינן שבת על המציצה סכנה היא מפני שהדם חיבורי מיחבר ואיכא איסור תורה ומחללינן למצוץ שעושה חבורה עיין רש״י שם ד״ה מה דתימה וכו׳ אם איננו טועה בפירוש זה.

וכל זה איננו שווה לי שעדיין לא מתורץ בזה דברי הר״ח ז״ל אשר כל דבריו הם דברי קבלה כמו שכתבו התוס׳ כמה פעמים בפרק אלו טריפות ועיין לעיל דף ל׳ ע״א בפירוש רב נסים גאון ז״ל ותראה שאין הק״ו של ר׳ אלעזר בן עזריה על עיקר המילה רק על חילול שבת של אחר המילה.

שוב מצאתי בדברי המוהרש״א ז״ל בנדרים דף ל״א ע״ב שכתב גדולה המילה שכל מעשיו של משה לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה וא״ת וכי חייב מיתה משום שנתרשל מן המילה והרי אין בה רק עשה לאב, וי״ל דעם סביביו נשערה מאוד, אי נמי דעדיין מבני נח היה דאזהרתן היא מיתתן. ע״כ מפענח רזי.

ועל תירוץ ג״כ קשה הלא היו אז במצרים הרבה צדיקים מישראל ולא מלו את עצמן. ולמה לא דקדק הקב״ה עמהם ג״כ כחוט השערה, ועל תירוץ הב׳ יותר קשה על פירוש הר״ח ז״ל. איך לומד ראבע״ז ממשה לעשות הק״ו שנדחה באבר אחד להצילו ממיתה וכו׳ ודלמא שאני גבי משה שהי׳ בני נח והיה חייב מיתה, לא כן בישראל שאין מיתה על האב שלא מל את בנו אלא עשה בלבד.

דף קמ״ב ע״ב.

ברש״י ד״ה רבן שמעון, אליבא דבית הלל — נראה כוונתו, משום שאליבא דבית שמאי, כל פעם אסור לן לברור הפסולת ולפי המסקנא גם בית הלל מודים, כשהפסולת מרובה בורר רק את האוכל.

בגמרא ותניא אמר רבשב״ג במה דברים אמורים שהאוכל מרובה על הפסולת אבל פסולת מרובה על האוכל, דברי הכל בורר אוכל, ופירש״י דבהיתרא טרח ולא באיסורא, וקשה להבין מה מייתי ראיה שהתנא הוא ר׳ שב״ג שסובר שצריכין לטלטל את ההיתר ולא את האיסור וכן במשנה צריך להגביה את החבית, ולא להוריד האבן בידו. ומיד שואלת הגמרא על זה, והא הכא דכי אוכל מרובה, על הפסולת דמי, מפני שהיין אשר בהחבית, יותר בשיעור מן האבן וקשה מה היה סבר רבב״ח אמר ר״י שבא לתרץ על מה שהגמרא שואלת מאן תנא וכו׳. וע״ז מתרצת הגמרא הכא נמי כיון דאי בעי למשקל את היין עד סוף החבית הוא מוכרח להגביה את החבית אפילו אם לא היה מונח האבן על גבה, אם כן גם אם האבן על גבה הוא לא עושה שום טרחא יתירא במה שמגביה החבית ושם האבן אבל כיון שבתחילתו הוא יכול לקבל את היין בלי להרים את החבית רק לבסוף, ואז כבר לא נשאר בהחבית אלא מעט יין, ואז האבן שהוא הפסולת מרובה על היין לכן אסור לקחת הפסולת האבן בידו ולזרוק אותו, רק להגביה החבית להטריח בהיתרא, ולפי הנ״ל צריכים לתרץ שרבב״ח שאמר מאן תנא רשב״ג, ידע בעצמו התירוץ מה שהגמרא אומרת בסוף, אלא שהמקשה לא הבין כך ושאל והא הכא וכו׳ עד שהתרצן הוא רבב״ח בעצמו שמפרש מה שלא הבין המקשה.

דף קמ"ג ע"ב.

בתוס' ד"ה חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון, נראה כוונתם ז"ל, דהקושיא היא, משלא לרצון, דכאן משמע שלא לרצון מתחילה ועד סוף, ושם שאם היה רק תחילתו שלא לרצון אע"פ שסופו לרצון, נקרא ג"כ שלא לרצון, לכן תירצו שהשלא לרצון כאן אינו כמו שמה וכו'.

בתוס' ד"ה לרצון ושלא לרצון וכו' עד הנ"מ לרבי עקיבא וכו' דלית ליה טעמא דפרישית, או למאן, וכוונתם על מה שאמר בתחילת הדיבור שני טעמים, טעם א' משום דדם מגפתה טמא וחלב ודם חד הוא, וטעם ב' דדם נעכר ונעשה חלב, לכן שפיר כתבו בסוף לתרץ הקושיא מפ' דם נדה ששמה אומרת הגמרא מנין דחלב אשה טמא שנאמר ותפתח את נאד החלב ותשקהו להיפך ממה דאמרינן כאן, לכן כתבו הנ"מ לר' עקיבא דשמעתין דלית טעמא דפרישה — כלומר — טעם הראשון, דדם מגפתה טמא לכן גם הלבה טמא, אלא חלבה טמא משום הפסוק ותשקהו מנאד החלב, או למאן דלית ליה טעם השני דדם נעכר ונעשה חלב צריך ג"כ את הפסוק של ותשקהו מנאד החלב.

בדף קמ"ד ע"א, בתוס' ד"ה תותים ורימונים דלאו בני סחיטה נינהו, עיין קמ"ג ע"ב תוס' ד"ה שמשך מהן שמן.

ותראה שמפני קושיא זו, לא רצה רש"י ז"ל לפרש שמה שמשך כמו שפירשו התוס' ולפי פירש"י ז"ל קושיא זו מתורצת ועל מה שהקשו שם דאין הלשון משמע כן כמו שפירש"י ז"ל, שאומר והכניסן מתחילה קודם שמשך היה צריך להיות בברייתא, זיתים וענבים שהכניסן ומשך מהם יין או שמן וכו', אבל הרבה פעמים מצינו שינוי לשון כזה בגמרא, ואין הקושיא כ"כ חזקה מהקושיא שהתוס' מקשים כאן, ורש"י ז"ל נזהר מקושיא זו ודקארי לה מה קארי.

סליקא לה מסכת שבת.

מפני גודל חשיבותם של דברי אדמו"ר הרב הגאון הצ' שליט"א מקלויזנבורג. מה שהשיב לי על דברי התוס' בשבת ט"ז ע"ב, וזה לשונו כוח"ט למע"כ וכו' מוה"ר אברהם אליקים שיף שליט"א בעיה"ק ירושלים ת"ו, יקרת מכתבו הגיעני לנכון, ומה שנתקשה בדברי התוס' הנ"ל בד"ה אף בנות כותים וכו' וא"ת והיכי חשיב לר"מ בי"ח דבר וכו' עיי"ש, והא לר"מ בלא"ה איכא י"ח דבר הך דמניח תחת הצינור עכת"ד, ויפה הקשה וכיוון לדברי ראשונים בזה.

והנראה דהתוס׳ ס״ל דהך אר״נ בר יצחק דגזרו בנות כותים הי׳ מקובל מרבותיו, דזה הי׳ בין הך גזירה די״ח דבר, וע״כ הקשו בתוס׳ דלר״מ בלא״ה חייב למיעוטא ודוק.

ושו״ר בספר דברי נבא, ספר ישן נושן ונדפס כבר בשנת תמ״ח, בהסכמת חד מגאוני קמאי המהר״י אבוהב וכו׳ שכתב על דברי התוס׳ בתי׳ דלכ״ע בנות כותים מי״ח דבר כלומר הואיל ואמר ר״נ בו ביום גזרו משמע דליכא מאן דפליג וזה כדברינו.

ובשבת של מי ע״ד התוס׳ הנ״ל כתב דצריך להציע ביתד שלא תמוט דהי׳ גורסים בתר מימרא דרנב״י דאוקי לר״י הכי ואידך מה היא בנות כותים נדות מעריסתן כמש״כ הרב בעל המאור עיי״ש.

וזה שופך אור על דברי בעה״מ שנתקשה כ״ת בזה ובתוך הדברים הביא גם קושית מעלתו, והביא שם גם מדברי רש״י לקמן י״ז ע״ב ע״ש באורך שפירש כל הסוגיא.

עכ״ל כקג״ת של אדמו״ר במכתבו הנ״ל השייך למסכת שבת, ויתר דבריו היקרים שייכים למסכת מכות שהשיב על מה ששאלתי משם, לכן בס״ד כאשר ארשום דברי ממסכת מכות אכתוב יתר דבריו הק׳ השייכים לשם.

מסכת מכות

בדף ג׳ ע״ב.

בתוס׳ ד״ה ע״מ שאין בו אונאה, הרי יש בו אונאה, פי׳ בקונטרס על מנת וכו׳ עד ולכך פירש רשב״ם וכו׳ לא זכיתי להבין דברי התוס׳ שהקשו על פירש״י ז״ל וכו׳ וכי מי אומר שמוכרחים להיות שוים, העיקר שיש טעם נכון מה שרש״י אומר, על מנת שלא תשמיטני שביעית והשביעית אינה מסורה בידו להתנות שלא תהא משמטת, לפיכך אין כאן תנאי ומה דחק להו להתוס׳ לנטות מפירושו.

ונראה שרש״י ותוס׳ מחולקים בדינא לפירש״י מסקנת הגמרא, ששמואל סובר באמת שהמתנה ע״מ שכתוב בתורה תנאו קיים וכן בדין אונאה, האומר ע״מ שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה, אף שמתנה ע״מ שכתוב בתורה תנאו קיים, וכן בשביעית ע״מ שלא תשמיטני בשביעית אין שביעית משמטתו.

ומה שאמר כאן ר"י אמר רב האומר לחברו ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטתו, לפי שאין השביעית מסורה בידו להתנות ואין כאן תנאי לכן משמטתו. א"כ לפי מסקנת הגמרא כאן אליבא דשמואל שהמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו קיים.

והרמב"ם ז"ל בהלכות שמיטה פרק ט' ה' יו"ד פוסק שתנאו בטל אם מתנה על מה שכתוב בתורה, נמצא לפירש"י פוסק הרמב"ם ז"ל כפי הכלל דהלכתא כרב באיסורי.

ולפי פירש רשב"ם ז"ל שפירש ע"מ שאין לך עלי אונאה כלומר שלא תתבע ממני רק תמחול לי האונאה אין לו עליו אונאה. מטעם שמועיל תנאי בממון. ואין בזה מתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל.

וכן בשביעית אם אמר ע"מ שלא תשמט שביעית כלומר אלא תחול איסור שביעית תנאו בטל ומשמטת, א"כ לפי התוס' מסקנת הגמרא דשמואל אית ליה דמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל, לפי"ז פוסק הרמב"ם ז"ל כשמואל ולא כמקובל דהלכתא כרב באיסורי.

ובהלכות מכירה פי"ג ה' ג' פוסק הרמב"ם ז"ל ע"מ שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה, ולא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה, הרי כפירוש התוס' והמעיין בנושאי כליו של הרמב"ם ז"ל, רואה שהאמת כן הוא שרש"י ז"ל והתוס' מחולקים בפלוגתא של הגאונים כי בדיני שמיטה אם מתנה שלא תשמט יש כאן גם מידי דאיסורא של שמיטה, וגם דיני ממונות אם ישמט הכסף אם לא, וכן אם הלוה לו ע"מ שאין לו עליו אונאה יש כאן איסור אונאה וגם דיני ממונות, לפי"ז גם מה שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות שמיטה פרק ט' ה"י שהמלוה את חברו והתנה עמו שלא תשמטנו שביעית הרי זה נשמט, שאינו יכול לבטל דין השביעית, ואם התנה עמו שלא ישמיט, הוה חוב זה ואפילו בשביעית תנאו קיים, הרי שסובר כפירוש הרשב"ם ז"ל בדברי התוס' כשמואל שזה נוגע רק לדיני ממונות ולכן תנאו קיים, אבל לענין איסור הוא סובר שתנאו בטל, וגם שמואל סובר כן כרב דתנאו בטל.

וברמב"ם ז"ל הלכות אישות פרק ו' ה' ט', כותב מה זה נקרא מתנה ע"מ שכתוב בתורה ומתי תנאו קיים ומתי תנאו בטל, למשל אם קידש אשה ע"מ שאין עליו שאר כסות ועונה, הרי היא מקודשת ופטור משאר כסות שתנאו קיים בזה, אבל בעונה הוא חייב, שבזה תנאו בטל. א"כ לפי"ז יכול להיות שאין רש"י ותוס' מחולקים בדינא, כי לשניהם אם אמר ע"מ שאין לך עלי אונאה תנאו קיים אף שהתנה על מה שכתוב בתורה שאסור להונות מ"מ הרי מחל לו האונאה, אבל אם אמר שאין בו אונאה תנאו בטל שהרי אנו רואים שכן יש בו אונאה ולא מחל לו א"כ אסור האונאה מן התורה ותנאו בטל.

בדף ז' ע"א, בתוס' ד"ה היכי אמרינן להו קאי אדיני ממונות בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן להו וכו' עיין בפירוש ר"ח שפירוש דקאי ג"כ אדיני נפשות ובד"ה לאסהודי אתיתו כתבו בעצמן להיפך. ועיין מוהרש"א ז"ל שכתב דבעיקר דבריהם יש לגמגם וכו' ולקמן בע"ב בתוס' ד"ה הוא והן נהרגין בסופו כתבו ז"ל לפי"ז קשה מה שכתבו לעיל בד"ה היכי אמרינן להו ולזה כיוון המהרש"א ז"ל לעיל בתוס' ד"ה לאסהודי אתיתו.

בדף ח' ע"ב, בתוס' ד"ה והא אמרת, וכו' עד וי"ל דמשמע ליה דמיירי בכל ענין, אף אם מכהו ליסרו דאם לא כן אמאי נקט טפי בן מאדם אחר, אבל אחרי תירוץ הגמרא שלא מיירי בכל ענין שוב לא קשה אמאי נקט טפי בן מאדם אחר דאשמעינן, דאף אם למדו אומנות מאחר שכבר יש לו אומנותא אחריתי, נמצא שהכה אותו שלא ברשות, אף שכוונתו היתה לטובה ללמדו עוד אומנות מ"מ גולה.

עוד יש לפרש שלא תקשה עוד כנ"ל, אף אם נפרש במשנה האב גולה ע"י הבן מיירי אם הלך ביער והורגו בשוגג, לא תקשי אמאי נקט בן טפי מאדם אחר י"ל שאם לא השמיע לנו במשנה שהאב גולה, הייתי אומר מה שאמרו יצא האב המכה פטור בכל ענין אפילו שהלך ביער והרגו בשוגג.

בדף י"א ע"ב, בסוף המשנה משנגמר דינו ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין, עיין בתוס' יו"ט ובהגהות הגר"א שצריך להיות וכל אדם אין חייבין עליו, ובגליון הגמרא כתב מהתוסיו"ט לפי הגהתו לאפוקי מהרש"ל שהגיה ומחק מלת ,,אין" וכן העתיק הכ"מ אין חייבין ולדבריהם גם בברייתא דלקמן י"ב ע"א ר"ע אומר רשות וכו' וכל אדם חייבין עליו צריכים אנו להגיה אין חייבין עליו, וניחא לפי"ז דלא שאל הש"ס לקמן גם אהך פלוגתא דכל אדם מ"ט דר' יוסי הגלילי ומ"ט דר' עקיבא, משום דלדעת התויו"ט, אין שום פלוגתא בזה דכל אדם ע"ש.

לא זכיתי להבין דבריו ז"ל, דעדיין קשה למה לו לר"ע להגיד רשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חייבין עליו, הי' לו לקצר ולומר רשות ביד גואל הדם וביד כל אדם, אלא ודאי שיש הבדל, בין רשות שמשמע לכתחילה מותר להרוג אותו, ובין אין חייבין דמשמע בדיעבד אין חייבין אבל לכתחילה לא, א"כ הדרה קושיא לדוכתא, למה לא שאל הש"ס לקמן גם אהך פלוגתא דכל אדם מ"ט דר"י הגלילי ומ"ט דר' עקיבא.

ועיין בכריתות דף כ' ע"ב בתוס' ד"ה דם דגים כתבו הפירוש שאין חייבין משמע דוקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור, ולכן דברי התוסיו"ט צריכין עיון.

ועכשיו אני רוצה להעתיק חלק השני של מכתב הנ"ל מאת כ"ק אדמו"ר הגאון מק"ב שליט"א השייך לזה הענין, כדלקמן:

ומש"כ בהגה"ה במכות י"א ע"ב במתניתין רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם, ר"י הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו. ובהגה"ה ועיין תוסיו"ט דגרס אין חייבין עליו לאפוקי מרש"ל וכו' ולפי"ז ניחא וכו' עיי"ש, ועורר מעלתו דמדשינה וכתב וכל אדם אין חייבים עליו, ולא כתב כפשוטו רשות ביד גואל הדם וביד כל אדם עכת"ד, ובאמת בתוס' יו"ט עצמו הקשה הך קושיא דאי גרסינן אין חייבין א"כ הול"ל רשות ביד גואל הדם וביד כל אדם ואמאי שינה, ותירץ משום דגואל הדם שיש לו רשות כתוב בהדיא, משא"כ כל אדם רק מכללא שמעינן לכן שפיר קאמר רשות ביד גואל הדם וממילא ידעינן דכל אדם אין חייבין עליו עיי"ש.

ובתוס' חדשים תמה דרשות פירושו עכ"פ דמותר לכתחילה ואין חייבין פי' בדיעבד אבל לכתחילה אסור גם למ"ל למיתי כלל כל אדם כיון דלא פליגי ע"ש, ונראה לומר, דלהגירסא אין חייבין עליו כל אדם תליא בגוה"ד שנחתינן חד דרגא, דאי גוה"ד מצוה בשאר כל אדם רשות לכתחילה, ואי רשות ביד גוה"ד נחתינן חד דרגא בכל אדם שאף שאסור מ"מ אין חייבין, ואין זה פלוגתא חדשה לגבי כל אדם. אבל אי גרסינן חייבין ובגוה"ד רשות תרי דרגא הוי ולא הא בהא תליא, ושפיר קשה אמאי ל"ק בגמרא על כל אדם מ"ט ודו"ק.

שוב ראיתי שדרך בזה הריטב"א שמה בדף י"ב ע"א דהא בהא תליא לפום הגירסא דאין חייבין עליו ע"ש.

ובגוף הענין של גואל הדם הנה רוצח במזיד מבואר בפר' שופטים וכי יהי' איש שונא לרעהו וארב לו וכו' ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת, וברמב"ם פ"א מהל' רוצח הל"ב דמצוה ביד גוה"ד להרוג את הרוצח. ועיי"ש במל"מ מה שתמה על דברי רש"י בסנהדרין מ"ה ע"ב דבשוגג משתעי וע"ע בחמרא וחיי שהאריך בביאור דברי רש"י הנ"ל, וכ"ז במזיד אבל בשוגג פליגי ר"י הגלילי ור"ע בדף י"א ע"ב הנ"ל וצריך ביאור כל הענין אמאי נתנה התורה רשות לגוה"ד כיון שס"ס הרי הוא רק שוגג, ומה נשתנה איסור זה מכל איסורין שבתורה שאין מענישין על שוגג, ובפרט שלר"י הוא מצוה ורשות ביד כל אדם.

ונראה לומר דהמצוה שנתנה התורה לגוה"ד להרוג ורשות ביד כל אדם, ואז לא יסתכן להרוג בערמה, וזה למ"ד מצוה, ולמ"ד רשות הטעם משום דרחמנא אפקרי' לדמו, ורק רשות לגוה"ד משום דעבר עבירה חמורה אפילו שהי' בשוגג ועיין ברש"י סנהדרין נ"ז ע"א בד"ה כיוצ"ב גבי שפיכות דמים וכו' דאילו שופך דם בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא דרחמנא הוא דחס עלי', וי"ל דאפקרי'

לדמו לגוה"ד ומשום דיחם לבבו דהוא קרוב הראוי ליורשו כד' הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' רוצח הל"ב וראוי לנקום נקמת קרובו, אבל לכל אדם אין חייבין עליו בדיעבד, כיון דרחמנא אפקרי' לדמו. והבן.

וביותר י"ל דכמו דמצינו גבי שור הנסקל וגם בעליו יומת ועיין בסנהדרין ט"ו ע"ב בתוד"ה אימא לקטלא וכו' דלחד תירוץ עדיין חייב מיתה בידי"ש, אלמא כיון שגרם למיתה נענש, ועיין בפר"ד דרוש י' דאם ידעינן דלא נפיק מניה זרעא מעליא והוא מחוייב מיתה בידי"ש דרשאי להורגו.

ובירושלמי פ"ב דמכות הל"ו שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות עיי"ש, ומכש"כ הכא דבהך עבירה גופא איכא איסור כרת, ואפשר שהרג בערמה במזיד ולא נפיק מניה זרעא מעליא, ולכן שאר כל אדם אין חייבין עליו ודו"ק, שו"ר דבקו"ס על המשניות שכתב דיש לו דין טריפה ורק לכתחילה אסור להורגו עיי"ש.

ולאידך גיסא י"ל דאי משום תיקון העולם די בכך שיש רשות לגוה"ד להורגו, ומש"ה אחר רק אין חייב עליו, אבל אם רחמנא אפקרי' לדמו ונאמר כנ"ל מהירושלמי, י"ל דאדרבה מצוה להורגו ובשאר איכא נמי רשות ודו"ק.

ובמסכת מכות י' ע"ב רוצח שגלה לעיר מקלטו ומצאו גוה"ד והרגו פטור ולו אין משפט מות, בגואה"ד הוא דכתיב, מיתיבי ולו אין משפט מות ברוצח הכתוב מדבר, וכו' וברש"י בגואל הדם הכ"מ והק' פן ירדוף גוה"ד אחרי הרוצח והשיגו והכהו נפש ולא יתיירא מבי"ד כי אין לו משפט מות והך כי לא שונא הוא לו לא קאי ארוצח עיי"ש, ובריטב"א פ' דהך כי לא שונא וגומ' קאי אגואל הדם, וי"ל דהך מילתא תליא בפלוגתא דר"ע ור"י הגלילי דלר"ע דהוי רשות קאי הך ואין לו משפט מות אגוה"ד והתורה פטרתו ממיתה והטעם כי יחם לבבו ומשו"ה הוא רוצה להורגו, אבל לא שיהי' זה מצוה בגוה"ד ושאר כל אדם והגירסא דחייבין עליו אתיא כפשוטו דרק לו אין משפט מות וגומ' ולהגירסא דאין חייבין עליו י"ל דלו אין משפט מות דייקא דא"א לגזור דינו אבל מ"מ אם הרגו אין חייב עליו. ועיין במל"מ פ"א מרוצח הט"ו ורוצח בשגגה דינו כדין בועל ארמית, שהרי רשות ביד גואה"ד עיי"ש ועיין בשו"ת חו"י סי' קמ"ו מש"כ בזה באורך והך מ"ד דמצוה ביד גוה"ד ס"ל דולו אין משפט מות קאי ארוצח אבל מגוה"ד לא משתעי קרא משום דבגו"ד מצוה. וכיון שכבר גלה לעיר מקלטו אין מצוה וההורגו במזיד נהרג ודו"ק עכ"ל אדמו"ר שליט"א.

בפרק אלו הן הלוקין כרף י"ד ע"ב, בגמרא ואידך ההוא מבעי ליה לחלק וכו' כרת למפטם וסך, ביאור דברי הגמרא לפי מה שכתב רש"י ז"ל כאן ד"ה למפטם, הוא כן דלפי תירוץ הראשון ר"י סובר, א. עיקר קרא „דאחותו" לדונו בכרת ולא

במכות, ב. אחותו דסיפא לרשיעא בר רשיעא, ג. אחותו דרישא, על אחותו בת אביו והיא גם כן בת אמו, דאין עונשין מן הדין. ד. חילוק חטאות על כל מקום ילפינן מר"א אמר ר' הושעיא, ה. ואל אשה לא דרשינן כלל כן הוא לר' יצחק. ולרבנן דר' יצחק דרשינן כן. א' „עיקר קרא דאחותו" לרשיעא בר רשיעא, ב' אחותו דסיפא לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו. דאין עונשין מן הדין. ג' אחותו דרישא לחלק בשאר כריתות המפטם וסך. ד' „ואל אשה" אתי לחילוק חטאות לעריות.

אמנם לתירוץ השני של הגמרא סבר ר' יצחק כמו לתירוץ הראשון, רק בזה נשתנה דדרשינן ואל אשה לחילוק בעריות. ה' ואיש אשר ישכב אם אינו ענין לעריות, תנהו ענין לשאר כריתות למפטם וסך כן לר"י, ולרבנן נשאר כמו בתירוץ ראשון, שהם לא דרשי ואיש אשר ישכב, עכ"ל סברש"י.

להלן באותו עמוד בגמרא, אלא ר"י מ"ט לא אמר כריש לקיש, אמר לך ההוא אזהרה לתרומה, קצת קשה אחרי שהגמרא כבר אמרה, בשלמא ריש לקיש לא אמר כו' יוחנן, גזירה שוה לא גמר, משמע שאם הי' גמר ג"ש הי' ודאי לומד מג"ש שזה עדיף, (שזה עדיף) מללמוד מבכל קודש לא תגע. ואם כן למה שוב מקשה אלא וכו' אלא ר"י מאי טעמא לא אמר כריש לקיש הלא כבר אמר שיותר טוב ללמוד מג"ש מאשר ללמוד מבכל קודש לא תגע.

ואולי י"ל שבאמת ידע המקשה טעמא דריש לקיש, וגם טעמא דר"י ולא הקשה אלא כדי להוציא מר"י התירוץ שלא זו בלבד שיותר טוב ללמוד מג"ש ממה שילמוד מבכל קודש לא תגע, אלא שבכלל אי אפשר ללמוד מבכל קודש לפי שאינו כלל מטמא שאכל קודש, אלא שזה אזהרה לתרומה.

בגמרא דף ט"ו ע"א, וליגמר ממוציא שם רע ומה מוציא ש"ר שלא עשה מעשה אמר רחמנא ולו תהי' לאשה אונס לא כל שכן, לכאורה קשה להבין דברי הגמרא למה צריך ללמוד בק"ו ממוצ"ר באם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו, הלא מאונס עצמו יכולים ללמוד, אפילו לא הי' כתוב לו תהי' לאשה ג"כ הייתי יודע שהיא תהי' לו לאשה אחרי שכתוב לא יוכל לשלחה כל ימיו, יודעים שלקח אותה לאשה, ולמה כתוב לו תהי' לאשה אם אין ענין לפניו שזאת יודעים מלא יוכל לשלחה כל ימיו, תנהו ענין לאחריו שאם עבר ושלחה שיחזיר אוחה ולמה לו להביא ממרחק לחמו ממוציא שם רע.

לכן נראה שמה ששואלת הגמרא לא יאמר לו תהי' לאשה באונס, הכונה שגם לא יוכל לשלחה כל ימיו לא יאמר לכן שפיר אומר וליגמר ממוציא שם רע בק"ו וכו', והמדייק בדברי רש"י ז"ל בד"ה אמר עולא וכו' שמסיים ונגמר ממוציא שם רע דכתיב ביה נמי לו תהי' לאשה „לא יוכל לשלחה" השלישה מלים האחרונים

לכאורה מיותרים, כי בגמרא לא מדובר רק מלו תהי' לאשה, אלא שכונת רש"י ז"ל שלא תלמד בגמרא שה־לא יאמר לו תהי' לבד מדובר שלא יאמר, אבל לא יוכל שלחה כן יאמר, וא"כ יהי' שיכולים ללמוד מאונס עצמו כנ"ל לכן מסיים רש"י ז"ל לא יוכל לשלחה שה־לא יאמר ע"כ הפסוק, ממילא מוכרחים ללמוד רק ממוציא שם רע.

בתוס' ט"ו ע"א, ד"ה הניחא למאן דאמר בטלו ולא בטלו שנמשך לע"ב, בסוף הדיבור, ושמא יש ליישב פי' הקונטרס וכו' כוונתם במה דקאמר שמא יש ליישב פיה"ק דהכא איכא למימר הא דקאמר הכא דהוי כל ימיו בעמוד והחזר קאי משמע שפיר לעולם אף שבא לבי"ד, דהא דרשינן לי' מיתורא דכל ימיו דהכי קאמר לא יוכל לשלחה שילוחין שיהי' שילוחיה כל ימיו דהיינו באינו מחזיר כלל. דהשתא ליכא להקשות מה שהקשו בתחילת הדיבור לפיה"ק דקיימי היינו כשמזהירין אותו בי"ד לקיים העשה הוא מקיימו, דא"כ מה פריך דלמאן דאמרינן קיימו ולא קיימו אינו כל ימיו בעמוד והחזר הא שפיר משכחת לה, דהוי בעמוד והחזר כל כמה דלא בא לבי"ד אבל עכשיו שאומרים דהפירוש של דעמוד והחזר משמע לעולם אף כשבא לבי"ד כל זמן שבידו להחזיר. כשבא לבי"ד ממילא לא נקרא עמוד והחזר קאי אם יש הגבלת זמן.

לכן מקשה הגמרא שפיר, אלא למאן דאמר קיימי ולא קיימי מא' איכא למימר, ואף שאפשר להחזיר לקיים כל זמן שלא בא לבי"ד, א"כ יש כאן כבר הגבלת זמן להחזיר ולא נקרא עמוד והחזר, והגם שהדברים הנ"ל הם פשוטים כתבתי אותם בשבילי מפני שראיתי שכמה אנשים טעו בפירוש התוס' ומה שכתבו התוס' ,,שמא" י"ל וכו' מפני שהם כתבו הלאה באותו הדיבור שתירוץ זה נראה להם דוחק. ולכן מביאים פירוש הר' שלמה מדוהוש.

אחרי כתבי זאת קבלתי מכתב ארוך מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א הגא' הצ' אבד"ק קלויזנבורג־צאנז ואני מעתיק את כל המכתב אות באות ואין ח"ו כוונתי בזה כדי להגדיל את החוברת הזאת, רק מפני גודל החשיבות של המכתב אצלי שישאר לי לזכרון לתמיד, כאשר אי"ה אלמד עוד הפעם מסכת זו.

וזה לשון המכתב: השייך לענין הנ"ל

ב"ה קרית צאנז א' דר"ח תמוז תשל"א

שו"ב למע"כ הרב וכו' מוה"ר אברהם אליקים שיף שליט"א

מכתבו קבלתי בזמנו אך לגודל טרדותי ומניעות שאפפוני מכל צד לא יכולתי לבוא בתשובה מאהבה עד לעת פנאי שעיינתי במכתבו במ"ש בדברי התוס' במלקות דף ט"ו ד"ה הניחא שכתבו ויש ליישב פ"ה דשמעתין וכו'. כוונתם פשוטה דכיון

דכל ימיו בעמוד והחזר, היינו שליכא מונע, באין חילוק אם כבר בא לבי״ד או לא והוי הניתק לעשה כבכל התורה ומזה דלהנל״ע תליא בביטלו ולא ביטלו.

ומה שהתוס׳ בסוף הדיבור נחתי לזה, דלימא דהכא שאני דגלי קרא דלא לקי כשלא קיימו כיון דהוי בעמוד והחזר כל ימיו, הוא רק לאחר שהביאו לרש״י דבשינויי דהש״ס לר״ל לאו שקדמו עשה ג״כ אינו לוקה ולית ליה תירוצא דבעמוד והחזר קאי דדריש כל ימיו תהי׳ לו לאשה ולא ישלחנה שכל ימיו קאי אתרווייהו אלו תהי׳ לאשה ולא ישלחנה א״כ נמי נפרש שכל ימיו קאי אלא ישלחנה ועיין תוס׳ לעיל בד״ה כל ימיו מב׳ פירושי רש״י ועיין בערוך לנר ודו״ק. ותמהו שנימא דהוי תנאי בהלאו שבכה״ג שאינו לכל ימיו ליכא הלאו כלל. ולא שייכא כלל ללהנל״ע ולקיימו ולא קיימו ובטלו ולא בטלו.

אבל קודם שנחתו לפרש תירוצו של הש״ס הי׳ להם לפשיטות דלא שייך כאן גלי קרא מדלא כתב ולו תהי׳ לאשה כל ימיו לא יוכל לשלחה וע״כ דגילתה התורה דהכא אף ששלחה יכול לתקן כל ימיו ע״י שיחזירנה דזה אינו שאם הי׳ מקדים כל ימיו הי׳ לאו שקדמו עשה וא״כ לא גילתה תורה דהכי שאני אלא דהוי לאו הניתק לעשה וכבכל התורה ומזה דלהנל״ע תליא בביטלו ולא ביטלו ודו״ק.

ושמחתי שמצאתי בס׳ תבנית אות יוסף (שנדפס לפני יותר ממאתים שנה) בדרך הזה ממש ובהוב״ש, ושם האריך, בשיטת הרמב״ם בפ״א מנערה בתולה ה״ז שלא הביא הך דרבא דכל ימיו בעמוד והחזר קאי ע״ש והביא שם ג״כ הקושיא דהך דגיטין דף צ׳ ע״א, לא מצא בה לא ערוה ולא דבר וגירש מהו, א״ל מדגלי רחמנא אבל הכא מהי דעבד עבד, והרי איצטריך כל ימיו לנתוקי ללאוי׳ וכתב רש״י דכל ימיו קאי אלו תהי׳ לאשה דאי לא הוי כתוב כל ימיו הוי מוקמינן עשה דולו תהי׳ לאשה רק לקודם שילוח והוי לאו שקדמו עשה וגלי כל ימיו דקאי על לאחר שילוח, ועיין תוס׳ תמורה דף ה׳ ד״ה אמר לך רבא וכו׳, ואם בעלמא בכל גירושין צריך להחזיר א״כ אף אם לא הוי כתוב כל ימיו נמי הוי מוכח דהך עשה דולו תהי׳ לאשה קאי נמי אאחר שילוח וממילא הוי ידעינן דהוי לאו הניתק ע״ש, וגוף הקושיא הוא בפנ״י שמה בגיטין דף צ׳ וכל האחרונים הביאוהו, ונסתבכתי מאוד בהבנת דבה״ק שכתב דכיון שלקושטא דמילתא באונס לא לקי דהוי להנל״ע ואמאי איצטריך כל קרא דלא יוכל לשלחה דאי מצא בה ערות דבר מותר לגרשה, ואת״ל דאפ״ה גזה״כ שאין לשלחה איך אמר רחמנא כל ימיו בעמוד והחזר קאי, וע״כ כשגירשה שלא על ידי זנות ואי ס״ד דלא מהני לא לכתוב לא יוכל לשלחה אלא ולו תהי׳ לאשה כל ימיו וליכא למימר דלא איצטריך אלא לענין כהן דהא לבי״ש בלא״ה אסור משום זנות, ואי משום לעבור עליו בלאו כיון דלא לקי לא איצטריך למכתב לאו יתירא עיי״ש, וקשה לפום דבריו במ״ש דלא איצטריך אלא לענין כהן.

וברשב״ץ בגיטין דף ז׳ ובגרש ירחים ג״כ נחית ליישב הקושיא ע״ד הנ״ל כמ״ש בתבנית אות יוסף, ועל הפנ״י כתב שהוא מגומגם ותמה עליו דהא לא יוכל לשלחה איצטריך לכהן שלוקה ואינו מחזיר ע״ש, וגם מ״ש דנהי דאסרוה עליו אין לגרשה מגזה״כ דלא יוכל לשלחה צ״ב דהאיך יהי׳ הו״א כזה דלהדיא במשנה דכתובות דף ל״ט ע״א נמצא בה דבר ערוה אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהי׳ לאשה אשה הראוי׳ ושם בפרש״י בד״ה מהו מי כייפינן לי׳ לאהדורה תמה דלוקמא דאיצטריך במצא בה דבר שבאונס פשיטא שלא יוכל לגרש דשותה בעציצו וקמ״ל דבעמוד והחזר קאי ע״ש וגוף הקושיא כבר תמה באליהו רבה והניח בקושיא.

ובגרש ירחים נחית שאפשר לפרש שהבעיא דילמא אינו גט ע״ש, והי׳ נראה להסביר דכמו דקאמר שמה בברייתא לב״ה אילו נאמר דבר ולא נאמר ערוה הייתי אומר משום דבר תנשא לאחר ומשום ערוה לא תנשא והיינו דהגט לא מועיל דהוא תנאי בוכתב לה ספר כריתות וה״נ בלא דבר לב״ה ודו״ק, ושו״ר בח״ס שג״כ כותב כן דהי׳ ס״ד דצריך שיהיו הגירושין עפ״י תנאי שימצא בה דבר עכ״פ ואל״ה אינו כורת ע״ש וגם בנובי״ת אהע״ז סי׳ קכ״ט האריך בזה.

והי׳ אפשר בכוונת הפנ״י במ״ש וליכא למימר דאיצטריך לענין כהן וכו׳, היינו דנימא דלא יוכל לשלחה דלא מהני הגט כ״כ שאפילו כהן יוכל לדור עמה וליכא אפילו ריח הגט, ואה״נ קודם שאמר הש״ס מאי דעבד עבד, באמת נאמר דכהן אינו לוקה שלא מהני גירושיו ועיין תוס׳ תמורה שמה בדף ה׳ ע״א ד״ה מיתביה שכתבו דאיתקש גירושין למיתה ע״ש.

אבל קודם דמסיק מאי דעבד עבד אפשר באמת שאינו גט כלל ואינו לוקה. ואיצטריך לא יוכל לשלחה שאינו גירושין כלל ולעולם גם בעלמא אם גירש מחזיר היינו שלא חל ומ״מ איצטריך לא יוכל לשלחה לענין כהן שאפילו ריח הגט לא הוי וקאמר כיון דלב״ש בערוה בלא״ה אסורה עליו משום זונה ואי אפשר לומר דלא יוכל לשלחה אתי שמותר לדור עמה שלא חלו הגירושין דבין כך אסורה עליו ואמאי איצטריך לא יוכל לשלחה וללאו גרידא לא איצטריך כיון דלא לקי דהשתא עדיין י״ל דגם כהן לא לקי כנ״ל, שאפשר שלא חלו הגירושין ומיושב קושיות הרשב״ץ והגרש ירחים על הפנ״י, ומדב״ש לערוה לא איצטריך קרא להכי ה״נ לב״ה בלא ערוה ולא דבר, וע״כ איצטריך שבעלמא מה דעבד עבד ודו״ק.

והפר״ח באהע״ז סימן קי״ט עורר למה לא הביא הרמב״ם הך דינא דמה דעבד עבד, שפשטה הש״ס מהך דאונס שגירש ע״ש. ובאמת למ״ש הרמב״ם הנ״ל בפ״א מנערה בתולה ה״ז שלא הביא כלל הך דכל ימיו בעמוד והחזר קאי, וע״ש במ״מ, ובנובי״ת הנ״ל ג״כ נחית לזה שהרמב״ם לא הזכיר כלל קרא דכל ימיו

שכל זה מורה שאינו פוסק כר״י בזה ע״ש, וא״כ מנין לו דמה דעבד עבד בגירש בלא ערוה ובלא דבר.

אמנם בגוף שיטת הרמב״ם האריכו האיך פסק בפלוגתת ב״ש וב״ה ור״ע, ועיין בבי״ש שמ הבסימן קי״ט סק״ג דכב״ה פסק, אבל בפר״ח שמה מלשון הרמב״ם פ״י מגירושין הכ״א אבל שני׳ אם שנאה ישלחנה ואם איתא דפסק דלא כר״ע הנ״ל הו״ל למינקט לישנא דב״ה והול״ל אבל שני׳ אם הקדיחה תבשילו ומדלא נקט הכי שמעינן דפסק כר״ע ונקט לישנא דשנאה לכלול דין מצא אחרת נאה הימנה ע״ש, ובמל״מ שמה שלא משמע מלשון הרמב״ם שפסק כב״ה ע״ש.

והי׳ נראה עוד דתליא אם כתובה דאורייתא או דרבנן שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וראיתי שהח״ס שם בגיטין הביא בשם מורו ורבו הגאון מוהר״נ אדלר, דע״כ ב״ש סבירי להם כתובה מה״ת ע״ש, אך לפענ״ד אפשר דגם לב״ה דדבר דהקדיחה תבשילו לא שייך לומר קלה בעיניו להוציאה לתקן כתובה בשביל זה אם הוא גברא דלא יכול למיקם בה ואין ביכולתה להיות מבשלת ואופה לו וכדומה, ובפרט למה שהביא בח״ס גיטין שמהראב״ע ופיה״מ להרמב״ם נראה שאין מדותי׳ וטבעה דומה לשל בעל וכו׳ היא מקלקלת מעשה הבעל ורצונו וכו׳ שדברי׳ מקולקלים עיי״ש.

ואפילו למהרי״ט שמביא הח״ס שמה על הקדיחה תבשילו שלא בפ״א וכו׳ ונתעוררה שנאה עד שלא מצאה חן וכו׳ ע״ש היטב ודו״ק.

ובמלה״ר אות י״ד הביא מהמרדכי פ״ק דכתובות ופ׳ אלו נערות דר״ע ס״ל דכתובה דאורייתא אך בפלפולא חריפתא בע״ז בפ״ק סי׳ ז׳ עמד עליו וכתב שאין ראי׳ ע״ש באות ה׳, ולפי דעתי זה גופא תליא אם מצי מגרש גם בנאה הימנה תקנו חכמים שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, משא״כ אי רק ערוה או דבר ע״כ דכתובה מה״ת והרמב״ם פסק דכתובה דרבנן בפי״א מאישות הי״ד ובפט״ז שמה ה״ג ובכמ״ק ומזה דס״ל כר״ע ותקנו שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וא״כ לא שייך כלל הבעיא בגירוש בלא ערוה ולא דבר ודו״ק.

ויתכן לומר שבאמת פסק הרמב״ם לר״י דכל ימיו בעמוד והחזר קאי וגם להרמב״ם איצטריך הך דמה דעבד עבד אם נאמר כהפוסקים דהרמב״ם כב״ה פסקי, ושמה בהל״י נערה בתולה שלא הזכירו, י״ל משום דבאמת סתמא דמילתא אינו בעמוד והחזר כשגירשה על ערות דבר אלא כיון דכתיב ולו תהי׳ לאשה באשה הראוי׳ לו ע״כ דלא מיירי קרא בערות דבר כנ״ל ושפיר לומר דכל ימיו בעמוד והחזר קאי ושפיר הוה נל״ע, וזה שכתב הרמב״ם כיון שקדמו עשה שנאמר ולו תהי׳ לאשה וע״כ באשה הראוי׳ לו כמ״ש לעיל בהל׳ ה׳, וע״כ שפיר דכל ימיו בעמוד והחזר קאי והרי נתקו לעשה ונמצאת זו מל״ת שנתקה לעשה שאין לוקין עליו ודו״ק.

ומיושב עד"ז מה דנקט הפנ"י הנ"ל דנהי דאסורה אין לגרשה מגה"כ דלא יוכל לשלחה דלולי הך דכל ימיו בעמוד והחזר לא הי' אומרים דלו תהי' לאשה בראוי' לו ותליא אהדדי ורק כיון דאמר רחמנא כל ימיו בעמוד והחזר קאי וע"כ דלא מיירי בערות דבר ולו תהי' לאשה בראוי' לו דוקא ודו"ק.

וביותר להירושלמי פ"ג דכתובות ה"ו ר"י ר"ח בשם רשב"ל דריש גזרה שוה דלו תהי' לאשה ממוציא ש"ר לאשה הראוי' לו ע"ש, ומזה דלא יליף ממשמעות דלו תהי' לאשה אלא מגז"ש דמוצ"ר ומיתורא, ועיין בש"ס דילן דכתובות כ"ט ע"ב איקרי כאן ולו תהי' לאשה ובתוס' שמה ד"ה וחד שהקשו ולשתוק מלו תהי' לאשה ולא יצטרך להך ריבויי, ותירצו דאיצטריך למדרש ולו תהי' לאשה מדעתה, ושם בדף ל"ט ע"ב ד"ה אלא דלו תהי' לאשה אינו מיותר ובסוגיא דאיצטריך לעשה ולדרשות דלעיל ע"ש.

וכבר העיר בזה המהר"ם שיף, דלעיל כתבו דאיצטריך למדעתה ע"ש, ועיין ברש"ש שמה בדף כ"ט אך להירושלמי הוא מגז"ש עכ"פ ולא ממשמעות, וי"ל גם להרמב"ם דמכח כל ימיו בעמוד והחזר ע"כ דבאשה הראוי' לו ודו"ק.

אך א"כ ארווחנא ליישב הרמב"ם באופן אחר דשם בירושלמי כ"ז עולא בשם ר"י בשם ר"א יליף הגז"ש הנ"ל דלו תהי' לאשה דמוצ"ר, מה להלן גירש אומר לו שיחזור אף כאן גירש אומר לו שיחזור ע"ש, ומש"ס דילן שמה במכות ט"ו ע"א יליף לה עולא מק"ו או במה מצינו ופריך מה למוצ"ר שכן לא עשה מעשה ומסיק מהך דכל ימיו בעמוד והחזר אבל לר"ז בירושלמי הוא מגז"ש, ולא פרכינן הך פירכא, ועיי"ש במראה"פ, ילפע"ד דר"ל דלא דריש הכי משום דלשיטתו כמו שכתבו התוס' שמה, במכות דלא ס"ל הך דכל ימיו בעמוד והחזר לא מכל ימיו ולא מלו תהי' לאשה לאשה הראוי' לו ודו"ק והרמב"ם פסק כר"ז בירושלמי דמלו תהי' לאשה מגז"ש ידעינן דבעמוד והחזר קאי ואף שקדמו עשה מ"מ הוי נל"ע דמגז"ש דולו תהי' לאשה ילפינן דגירש אומר לו שיחזור ושייך העשה גם לאחר הלאו, וז"ש הרמב"ם שמה מלו תהי' לאשה הרי זה שנתקו לעשה וכר"ז ודו"ק.

וי"ל עוד דבספרי במוצ"ר לא יוכל לשלחה כל ימיו ואפילו לאח"ז ובמלבי"ם פי' דהיינו אפילו אם שעה עמה י' שנים ולא ילדה שמצוה לגרשה וע"ז אמר שאפילו לאחר זמן י' שנים לא יוכל לשלחה ע"ש, וה"נ י"ל באונס, וא"כ איצטריך כל ימיו להכי, אמנם י"ל אם הוי מן התורה הך דשהה עשר שנים ובש"ס יבמות ס"ד רק זכר לדבר ע"ש, ולב"ש כיון שרק דבר ערוה למה שריא, ובזה הרי י"ל מ"ש הירושלמי לב"ש למה איצטריך לא יוכל בעלה הראשון וגו' דצריך לגירשה בשהה י' שנים, אך סו"ס קרא מיירי בוהי' אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר, וע"ז קאי ויצאה והלכה וגו' לא יוכל בעלה הראשון וע"כ לב"ש לב' לאוין ועיין בפנ"י שמה בגיטין בכעין זה ודו"ק.

אמנם למה יגרשנה בשהה, הרי יכול ליקח עוד אשה אך למ"ש הריב"ש בסי' צ"א ומובא בב"י אהע"ז סי' א' דבאין ידו משגת לזון ולפרנס את שתיהן כו"ע ס"ל כר"א שמה ביבמות ס"ה כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה, ע"ש שנקט ג"כ בשהתה י' שנים והוא רוצה לישא אחרת אי לא אפשר למיקם בסיפוקייהו והיא רוצה להתגרש יוציא ויתן כתובה עי"ש ובח"ס שמה בגיטין, וי"ל שרק בכה"ג מגרש — ואפשר בזה ליישב מ"ש הרמב"ם בפט"ו מאישות הל' ז' דיוציא ויתן כתובה, ובב"ש בסי' קנ"ד ס"ק כ"ב עורר דהא להרמב"ם כל שהיא אינה אומרת ברי דהמניעה ממנו אין לה כתובה ולמה נקט יוציא ויתן כתובה ע"ש שתמה על השו"ע, ובאמת גוף דברי הרמב"ם צ"ב שבה"ז נקט סתמא יוציא ויתן כתובה ובה"ט רק בהיא אומרת ממנו נמנע, אבל באמרה איני יודעת אין לה עיקר כתובה ע"ש, וי"ל דהיכא שיורה כחץ ויכול לישא אחרת אלא שאין לו הסיפוק לפרנס שתיהן, ורוצה לגרש הראשונה בכה"ג יוציא ויתן כתובה כיון שהסיבה היא ממנו שאינו יכול לפרנס שתיהן. ודו"ק. ועוי"ל דשם בה"ז נקט הרמב"ם כופין אותו עד שיוציא בכה"ג יכולה לטעון שרצונה להמתין ועדיין יכולה לילד ורק מכח שלא יאחר כ"כ מצות פ"ו, כופין בכה"ג אמרינן שאין בזה שום צד דמקח טעות וצריך ליתן לה כתובתה, ושו"ר שקדמני בזה בבני אהובה ע"ש ודו"ק.

ועכ"פ י"ל דלהרמב"ם בכה"ג דאין לו סיפוקייהו יכול לגרשה מה"ת לכו"ע ובסוטה כ"ד ע"א אילונית וזקנה ושאינה ראוי' לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות רא"א יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה ע"ש וברמב"ם פ"ב מסוטה הל' י' פסק דאינה שותה ולא נוטלת כתובה והוא משום דבעינן אשה הראוי' לקיימה, ועיי"ש אריכות במשל"מ, ולפי"ז י"ל דמה"ת צריך לגרשה ואפשר דבזה פליגי ת"ק ור"א שיכול לישא אחרת ודו"ק, ושפיר מידרש בספרי דלא יוכל לשלחה כל ימיו לאחר זמן אף ששהתה י' שנים וקאי קרא דכל ימיו להכי גם באונס, ולזה הוצרך הרמב"ם שמה בהלכות נערה בתולה להביא מלו תהי' לאשה וכר"ז בירושלמי כנ"ל ודו"ק.

ב) ומה שכ' מהסה"ק מגיד מישרים להב"י בפ' בחוקותי בדפוס החדש השמיטו ומצאתי זה בדפוס הישן, וההכרח לי להגיד דרכי מאז ומקדם במופלא ממך אל תדרוש, והדיבור שאמר המגיד להב"י וגוף העובדא כפי שנאמר שמה הוא למעלה מהשגתי, וכעין העובדא דאדה"ר בג"ע שלומדים עם תשב"ר, ומ"מ אודה ולא אבוש שנעלם וסתום מאתי האיך יציר כפיו של הקב"ה שהי' בג"ע ושמע מפי הקב"ה בעצמו שלא יאכל והוא עבר ואכל חטה או גפן וכל מאמרי חכמז"ל בזה חתומים וסתומים לפני ובכל העניינים כגון דא בתנ"ך ובמאמרי חכמז"ל, ובראשונים אני אומר עלי למד לשונך לומר איני יודע והוא בכלל ז' דברים שבחכם, והוי בכלל הנסתרות להא"ע ורק לאיש אשר רוח אלוקים בו, מגלים לו מן השמים רזין טמירין

דאורייתא ועיין בהקדמת הרמב"ן עלה"ת והבן.

ומ"מ גוף האיסור להיכנס לבית ע"ז הוא ברור וכאשר הארכתי בתשובתי שמכבר, ובאמת שבסימן קנ"ז ס"ג רק מי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עכו"ם ולהציל את עצמו. ובטו"ז שמה ס"ק י"א מביא מתשובת הרא"ש של"ד למתרפא מעצי אשירה וכתב שלהי"א בסימן קנ"ה ס"ב, אפילו באומר לו הבא עלים סתם יש לאסור גם כאן. ובסי' קמ"ט דלא ישתה מן מעין אפילו אם ימות ומחלק אם הולך לעשות מעשה שיהי' לו תועלת משא"כ כשיהי' שם שוא"ת. אין זה אלא הרחקת הנזק, ומותר בפקוח"נ עיי"ש.

אך הב"ח הביא דהרשב"א פליג דאפילו היכא דאיכא פקו"נ אסור להיכנס לחצר ע"ז, ולדידיה נמי אסור לברוח לבית ע"ז עיי"ש.

והגר"א בס"ק ר"ו ציין להך דשבת קט"ז, וכבר כתבתי מזה בתשובה מהך דבי אבידן ומפלוגתת רש"י בע"ז י"ז, ועכ"פ גם להרא"ש רק במקום מיתה שרי, הן אמנם שבלשון תשובת הרא"ש הנ"ל והוא בכלל י"ט סימן י"ז ששאלת על אשר ברח ונכנס ליסגר בבית עכו"ם וכו' ועוד יותר אני אומר וכו' אף מי שהי' חייב מיתה וכו' ואם יהודי ברח שם להנצל אין איסור בדבר, ולא דמי למתרפא וכו' ע"ש די"ל שמוסיף שאע"פ שנהנה וכמתרפא אפ"ה שרי, אבל בכה"ג שאינו נכנס להצלה ולא מגיע לו תועלת שרי, אבל פשטות הדברים נראה שבלא הצלה ממיתה פשיטא דאסור, אלא דלהנצל ממיתה ששם חומה דלתים ובריח שרי, ואפילו בכה"ג שנהגו הכותים שלא יקחוהו משם שנהגו קלון ובכה"ג הוי כעילוי להע"ז שבורח לשמה, אפ"ה שריא דלא אתי לממשך בתכה שאין זה משום כח ועילוי, שיש בע"ז.

ולהדיא בש"ך שם בסי' קמ"ט סק"א מפיה"מ להרמב"ם שכתב ק"ו בית עכו"ם עצמה שהוא אסור לנו כמעט לראות וכ"ש ליכנס בו עיי"ש, ובדרכ"ת שמה בסימן קנ"ז ס"ק ס"ו מס' תוספת ירושלים שהביא מהתוספתא דדוקא במקום סכנה התיר הרא"ש אבל בלא"ה אפילו מתיירא מפני הליסטים או מפני רוח רעה אסור ע"ש ואין הספר תחת ידי לעיין בו, וכנראה שנתכון להתוספתא דפ"א דע"ז ה"ג לא יטייל ישראל עם שיירא בתרפות אפילו לצאת אפילו מקדים אפילו מחשיך אפילו מתיירא מפני עובדי כוכבים מפני ליסטים מפני רוח רעה שנאמר לא תלכו אחרי אל' אחרים ע"ש, ואין כ"כ הכרח מתוספתא זו שאפשר שמיירי ביריד של עכו"ם ויום אידם דחמור טפי, ותוספתא זו הובאה ג"כ בהגמ"י בפ"ב מעכו"ם קצת בשינוי לשון לא יטייל אדם עם טועים ע"ש.

וכן הוא גם בסמ"ג ל"ת י"ד עיי"ש, ובחסדי דוד שנדפס כעת מחדש על התוספתא כתב דמ"ש ואפילו מתיירא וכו' משמע דאפילו בדבר האסור משום מראית העין אפילו הכי אסור במקום פקו"נ כגון שהגוים והליסטים באין להורגו, ותקשי

מכאן להרא"ש הנ"ל, אך מ"ש התוספתא מפני רוח רעה צ"ב דאטו הרו"ר מתיירא מליכנס בתרפות, אלא למה שחילק הרא"ש ממתרפא באשרה לבורח להנצל שאין זה משום כח ועילוי שיש בע"ז ה"נ דוקא גוים וליסטים דומיא דר"ר דסבור הישראל שיש ממשות בע"ז שיכולה להגן מרוח רעה, וה"נ לעכב הליסטים מלהרגו כה"ג דוקא הוא דאטור אבל הכא שאינו אלא להיסגר בתוכו וכיו"ב שממנעי ליסטים מלרדוף אחריו ודאי שרי וכהרא"ש עיי"ש.

ולפי"ד אין ראיה להחילוק הנ"ל בין מיתה לליסטים ואפשר דגם להרא"ש אין חילוק אמנם מ"ש מרוח רעה דמה יועיל לו שיכנס לתרפות י"ל לרמב"ם בפיה"מ בשבת פ"ב מ"ה המכבה מפני רוח רעה שהוא ממרה שחורה שלא ינוחו אלא כשישבו בחושך והסתרה מבני אדם עיי"ש, וברע"ב שג"כ הביאו, וה"נ בבית הע"ז המקום חשוך ומוסתר מבנ"א וחושב שיועיל לו אבל לא מעילוי הע"ז ואפ"ה אסור, ולהתוספת ירושלים אתי שפיר שבכה"ג שאינו להציל ממיתה ממש גם הרא"ש מודה דאסור.

וברמ"א בסימן קמ"ט ס"ב חצר של עכו"ם י"א שדינו כעיר של עכו"ם ובזמן שאין העכו"ם מתקבצים שם לתרפותם מותר להיכנס לשם, וי"א שבכל ענין אסור, אם אין דרך עובר בו למקום אחר וכו' ומ"מ מדת חסידות הוא להתרחק מלילך בו אם יש לו דרך אחרת כמוהו עיי"ש.

ונראה שזה דייקא בחצר של עכו"ם אבל בבית העכו"ם ממש נראה שבכל גוונא אסור, וגם בד"מ נקט דייקא חצר, וגם בכה"ג כתב בספר חסידים שכל ההולך דרך שם אין תפילתו נשמעת תוך ל' יום ע"ש, ובס"ח סי' תל"ה יהודי אחד הלך בחצר בית ע"ז כשיצא שמע ב"ק שאמרה ואותי השלכת אחרי גוך, והתענה כל ימיו, ובסי' תתשנ"ז אין להיכנס בבית ע"ז שנאמר גבי אליעזר ואנוכי פניתי הבית עיי"ש, ויל"פ למה תעמוד בחוץ שסכנה היא להישאר ללון בחוץ ומ"מ אני פניתי הבית מע"ז וכהרשב"א שאף במקום סכנה אסור להכנס ודו"ק.

אך בב"ר פרשה ס' ס"ז למה תעמוד בחוץ אין כבודך שתשב ואנוכי פניתי הבית מטינופת ע"ז עיי"ש ביפ"ת ובזה"ק, ולפי זה הי' נראה כהרא"ש שלפי שרק אין כבודך לישב בחוץ ולא משום סכנה ולזה אנוכי פניתי הבית ודו"ק. ומ"מ יל"פ גם להרשב"א שהמדרש נקט מטנופת ע"ז והיינו שאם הי' סכנה בחוץ הי' סגי בפינוי הע"ז עצמה ולא הטינופת אבל כיון שרק משום שאין כבודך לישב בחוץ לזה פניתי הבית גם מטינופת ע"ז ודו"ק.

ועכ"פ מבואר דלהרשב"א אפילו במקום סכנת מיתה אסור להיכנס, ולהרא"ש בכה"ג שרי, אבל להיכנס סתמא לתוך הבית לכו"ע אסור, ובתשובתי כך כתבתי לגבי עכו"ם בזמן הזה שה"נ הדין כן והארכתי לגבי הישמעאלים שמ"מ ביתם הוא בית ע"ז ואסור להיכנס לשם.

כ״ת בטח יודע מהעדרי בביתי זמן, ורוב הטרדות העמוסים עלי אשר רבו מהכיל לחולשת גופי וזה סיבת התאחרי עד כה לתשובה מאהבה כראוי לכ״מ אחר התקשרות שנים רבות עוד מימי אמי הה״צ זי״ע, ובהשהותי בנעורי בעיר מולדתי, ויתן השי״ת לכ״ת כח ואומץ יניב בשיבה טובה לאוי״ט ויראה נחת רב מכל יוצ״ח ונזכה כולנו לראות במהרה מאוד בנח״צ וביר״ש דב׳ הדוש״ט בלונ״ח, עכ״ל המכתב.

בגמ׳ דף ט״ז ע״א, אלו הן הלוקין, בתוס׳ ד״ה והאיכא העבט תעביטנו. לא תבוא אל ביתו השב תשיב לו ומשכחת לה וכו׳.

עיין מהר״ם שכתב כל דברי התוס׳ בדיבור זה תמוהים הם. כי מלבד שלשון התחלת הדיבור מגומגם וכו׳, כוונתו בזה שאין בכלל פסוק כזה ,,העבט תעביטנו לא תבוא אל ביתו השב תשיב, וכנראה שזה ג״כ כוונת המהרש״א שכתב, בד״ה והא איכא וכו׳ השיב תשיב לו ומשכחת וכו׳ כצ״ל, שלא נמצא פסוק כזה. אבל המהר״ם מאריך הרבה בדברי התוס׳ שקשה להבינם והניחם בצ״ע.

ותמהתי מאוד אחרי שהמהרש״א ז״ל עמד על דברי התוס׳ ותקן הלשון. ולא אמר דבר ולא חצי דבר על תמיהות המהר״ם ז״ל. לכן עיינתי הרבה בדברי התוס׳ והבנתי אחרי שהמהרש״א עבר בשתיקה. סימן שהי׳ לו גירסא אחרת בדברי התוס׳ ולפי גירסתו הכל הי׳ אצלו בסדר חוץ מתיקון הלשון.

לכן אחרי העיון נראה לי להגית בדברי התוס׳ שצ״ל כן וא״ת והא הוי עשה שקדמו ללאו במקום ,,שקדמו לאו״ והוספתי רק אות למד, לפי שקושית הגמרא היא על זה שאמר ר׳ יוחנן זאת ועוד אחרת שלוקין על לאו הניתק לעשה שואלת הגמרא והא איכא משכון דרחמנא אמר לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו, השב תשיב לו, הרי אנו רואים עוד לאו הניתק לעשה שלוקים עליו, ע״ז שואלים התוס׳ הלא זה הוי עשה שקדמו ללאו. כלומר לאו שקדמו עשה. וזה מצינו הרבה שלוקין עליהם כמו שאמר׳ הגמרא לעיל, ע״ז מתרצים התוס׳ דקאי למשכנו שלא ברשות בי״ד א״כ שייך העשה לאחר שעבר הלאו, ומשכן אותו בעבירה, שיתקן והשב ישיב לו העבוט, וא״כ זה כבר לאו הניתק לעשה.

ומה שאמרו אם אין ענין לפניו כלומר אם משכנו ברשות בי״ד ואז לא עבר הלאו, תנהו ענין לאחריו, כשמשכנו שלא ברשות בי״ד, ואז עבר על הלאו ויתקן שישיב לו העבוט, והבן.

בתוס׳ י״ז ע״ב, ד״ה איסורא בעלמא וכו׳ וי״ל דמסתברא לי׳ וכו׳, כוונתם ז״ל כיון שהקרא וגם הק״ו באים על חוץ לחומה, אם כן אם אנו יודעים את זה כבר מהקרא, א״כ מה מוסיף לנו הק״ו, אלא ודאי שהק״ו בא בשביל איסור חדש ממילא מתורץ בזה קושיתם.

הוספות החידושים

מסכת שבת

כאשר אני לומד עכשיו בפרק הזורק פרק י״א של מסכת שבת משנה ד׳ הזורק בים ארבע אמות פטור, אם הי׳ רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ארבע אמות חייב, וכמה הוא רקק מים פחות מעשרה טפחים.

רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ארבע אמות, חייב, עיין מה שפירש רב״ע מברטנורה, למה כפל התנא את דבריו, ולי קשה עוד, למה בפעם הראשונה אמר הזורק לתוכו, ובפעם השנית אמר הזורק בתוכו.

אולי חדא מתורצת בחברתה, פעם ראשונה שזרק מתוך רשות הרבים לתוך הרקק שהוא חייב, ובפעם הב׳ שאפילו לא זרק מרשות הרבים לתוכו, רק שהי׳ עומד בתוך הרקק, וזרק בתוכו ד׳ אמות גם כן חייב אף שלא זרק מרשות הרבים רק בתוך הרקק עצמו חייב מפני שהרקק עצמו רשות הרבים, אבל מרישא יכולים לחשוב שהוא חייב מפני שזרק מרשות הרבים לתוך הרקק, אבל הרקק הוא רשות היחיד, וחייב מפני שזרק מרשות הרבים לרשות היחיד, לכן משמיענו עוד הפעם לדעת שהרקק הוא ג״כ רשות הרבים, והזורק ד׳ אמות ברשות הרבים חייב, אבל בגמרא לא משמע כן, וצ״ע.

מסכת מכות

הערות שכתב אלי מחותני היקר הרב הגאון רבי ישראל יצחק שקול שליט״א
בס״ד, פתח תקוה, כ״ה אייר תשל״ה

לכבוד הסבא היקר והחביב ירא וחרד וחס״ד במעשיו
ה״ה הגאון הגדול כש״ת **ר׳ אברהם אליקים ג. שיף** שליט״א
עם כבוד הסבתא נוות ביתו הרבנית תי׳ עם כל הנלווים אתכם
שיחיו בנעימים לאורך ימים.

הננו להודות לכת״ר בעד המתנה היפה שנתתם לי החיבור החשוב רב הכמות והאיכות. נהנתי מאד במיוחד מההשגחה העליונה שהדריכו והינחו אתכם בדרך הישר והטוב והצילו אתכם מכף כל אויביכם והצלחתם ברב תבונה במעשיכם והגעתם עד הלום לשבת בירושלים עיר הקודש, והנני מברך אתכם שיצילכם המקום לפליטת

עולמים מחבלי משיח שאנו נמצאים בעדנא דא ויציל אותנו מן השעות הרעות לישועה ורחמים וישלח לנו את הגאולה השלימה האמיתית בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן.

עיינתי קצת בדברי התורה שכתב כת"ר והייתי רוצה לתרץ בעניות דעתי מה שקשה לו והניח בצריך עיון.

תוספ' דף ט"ז ע"ב דה"מ אף בנות כותים וכו', היכא חשיב לר' מאיר בי"ח דבר וכו', כת"ר שואל הלא בגמ' אמרו לר' יוסי וכו', משמע דלר' מאיר לא בא בחשבון הי"ח דבר, וכת"ר מסיים בצע"ג.

ולענ"ד התוספ' סומכים בדבריהם על מה שכתוב בגמ' בדף י"ז ע"א ולר' טרפון דאמר וכו' בצרי להו, א"ר נחמן ב"ר יצחק אף בנות כותים נדות מעריסותיהן בו ביום גזרו, ובאידך ס"ל כר' מאיר ז"א במניח כלים ס"ל לר' טרפון כר' מאיר ופסול מטעם הגזירה של י"ח דבר, וסוגית הש"ס סבירא להו ובכמה מקומות הוזכרו באם התנא סובר בחבירו בדבר, מקובל שגם חבירו סובר כמותו בשאר דברים, ולפי זה אם ר' טרפון סובר כר' מאיר שפסול בכלים הם מי"ח דבר גם ר' מאיר סובר כר' טרפון שבנות כותים נדות מעריסותיהן גזרו באותו יום, וזהו לדעת התוספ' שכולם ר' יוסי ור' מאיר ור' טרפון סוברים שבנות כותים מי"ח דבר הם, יתן לנו הרחמן כח ומוח שנזכה ללמוד וללמד בבריאות טובה לאורך ימים בדעת צלולה אמן.

והנני מברכו בשיבה טובה יחד עם זוגתו הרבנית החשובה לרוות רב נחת מכל צאצאיכם לאורך ימים.

כדברי מחותנו מוקירו ומכבדו כערכו
ישראל יצחק שקול

וכך השיבותי לו:

בס"ד, ז' תמוז לסדר את אשר ישים ד' בפי אותו אשמור לדבר, ירושלים ת"ו תשל"ה

אורך ימים ושנות חיים ושלו' וישע רב, יחדיו יהיו תמים ויחולו על ראש מחותני היקר הרב הגדול בתורה ויר"ש ומהולל מאד בתשבחות וכו' כש"ת מוה"ר **ישראל יצחק** שקול שליט"א, ומנשים באוהל תבורך זו' הרבנית תחי'

אחרי דשה"ט באהב"ר וחיב"י הנודעת לי מיקרת מכתבו מעשי ידיו להתפאר, עם ברכותיו הנובעות ממורשי לב טהור, ויה"ר שיתקיימו כולם והמברך יבורך בכפלי כפליים באריכות ימים ושנים טובות בבריאות השלמה, וקוי ד' יחליפו כח ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויניב בשיבה טובה ועיניו רואות ורוות הרבה נחת מיוצאי חלציו, עד בוא יבוא ברינה המחזיר שכינתו לציון וירושלים ברחמים רבים.

האמת ניתן לכתוב שכת"ה שימח אותי מאד במה שראיתי שלקח לו זמן לעיין בדברי תורה אשר כתבתי להקשות בדברי התוס' ע"ה בדף ט"ז, והשארתי הדברים בצ"ע, ושמחתי כפולה בזה שכיוון לתרץ הקושיא הנ"ל מדברי הגמ' בדף י"ז ע"א, ולר' טרפון דאמר וכו' בצרי להו אמר קנב"י אף בנות כותים נדות מעריסותיהן בו ביום גזרו, ובאידך ס"ל כר' מאיר, ז"א במניח כלים ס"ל לר"ט בר' מאיר ופסול מטעם הגזירה של י"ח דבר, וסוגית הש"ס וכו' דאם התנא סובר בחבירו בדבר אחד מקובל שגם חברו סובר כמותו בשאר דברים (אין הדבר הזה פשוט כל כך) ולפי"ז אם ר"ט סובר כר"מ שפסול בכלים הם מי"ח דבר, גם ר"מ סובר כר"ט שבנות כותים מי"ח דבר הם שמטמאין מעריסתן וגזרו עליהם באותו היום. וזה הוא לדעת שכולם ר' יוסי ור"מ ור"ט סוברים שבנות כותים הם מי"ח דבר, עכ"ל לכת"ה.

אבל מה נעשה שהגר"א ע"ה מוחק בהגהותיו על הדף כל דברי הגמרא וכותב, ולר' טרפון דאמר וכו' בצרי להו אמר רנב"י וכו' ובאידך ס"ל כר"מ, תא"מ עכ"ל הגר"א. וכנראה שיש לו יסוד למחוק גירסה זו. ואולי משום קושיא זו שהקשיתי הי' קשה גם לו, ויעיין כת"ה בספר ש"ש מי שהאריך שם בדף ט"ז ויש בזה שינוי גירסאות בין בעל המאור ע"ה ורש"י ותוספ' והר"ן ע"ה והוא משתדל להשוותם יעיין כת"ה שם.

בכל אופן יישר כוחו וחילו לאורייתא שהשתדל לתרץ זאת, ואסיים בכפליים שלו' למלכי רבנן שליט"א וחותם ביראת הכבוד ובכל חותמי ברכות בכל לב ונפש.

מחותנו **אברהם אליקים שיף**

כה כתב אלי שניט:

בס"ד, פתח תקוה, כ"ה בתמוז תשל"ה

לכבוד מחותני הסבא היקר והחביב לכולנו

ה"ה כש"ת הרב הגאון הגדול ר'**אברהם אליקים ג. שיף** ממשפחת תרשישים עם כבוד הסבתא זוגתו הרבנית תחי' עם כל צאצאיכם וכל הנלווים אליכם שיחיו לחיים טובים לאורך ימים ברב תענוג ובנעימים.

הנני להודות לכת"ר על שהטריח את עצמו לענות לי על מכתבי, שמחתי מאד לראות את כתב ידו המפואר ולשונו הצח ודעתו הצלולה בלי עין הרע, ויודע לפלפל בפילפולא דאורייתא כאחד הגדולים של חכמינו ז"ל, יאריך השם את ימיו ושנותיו בבריות גופא ונהורא מעליא עד ביאת הגואל צדק ויזכה לראות בישועת השם עמנו במהרה בימינו אמן.

קצת הביאו אותי לידי גיחוך התוארים שכת"ר נותן לי שלא מתאימים לי בכלל.

בענין הגהות הגר"א ז"ל, האמת הוא שהרציתי את דברי ליקירנו משה דוב שיחי' עוד לפני שכתבתי לכת"ר והסברתי לו גם את דעת הגר"א כפי שנראה לפי עניות דעתי, אבל במכתבי לכת"ר רציתי לקצר כמה שאפשר, והנני להביע לפני כת"ר את דעתי בכוונת ההג"ה. מכיון שר' ינאי מפרש את דברי ר' עקיבא משמע שכך היא ההלכה אם כן מדוע נעמיד את ר' טרפון שלא כהלכתא, ודעתו של הגר"א הוא שר' טרפון וודאי קיבל את דברי ר' עקיבא שגם הלכה זו מי"ח דבר ואין יותר מקום להגירסא הזאת, אבל הלא רש"י מקיים את הגירסא הזאת ככתבה וכלשונה וגם מדברי התוס' שבנות כותים אתיא לכ"ע הרי שהם בטח מקיימים את הגירסא הזאת ואני רק באתי לתרץ את דברי התוס'. כמובן שאין אני יודע לרדת לסוף דעתו של ר' טרפון בהלכה זו. את הספר שבת של מי לא ראיתי ואין אני נוהג לעיין במפרשים כך למדני אאמו"ר זצ"ל שהיה רבי המובהק ללמוד לפי ההגיון והיגיעה העצמית ומבקש מהחונן דעת שיאיר עינינו בתורתו להבין את עמקי סודותיה לאמיתו של תורה והלואי שנזכה לכך.

והנני חוזר בשורה אחרונה בברכה לכת"ר שיזכה עוד ללמוד וללמד עוד הרבה שנים ולראות בגאולה השלמה במהרה.

כן דברי מחותנו אוהבו ואוהדו ומעריכו כערכו הרם
ישראל יצחק שקול

מסכת כריתות

בגמרא כריתות דף ח' איתא, ר' הושעיא הוה שכיח קמי' דבר קפרא, שבקי' ואתא קמי' דר' חייא, יומא חד פגע בי' — בבר קפרא — בעא מיני' זב שראה ג' ראיות בליל ח' מה ב"ה אומרים בדבר זה. טעמייהו דב"ה במפלת בלילה משום דכתיב לבן או לבת אבל זב שראה ג' ראיות בליל ח' פטרי דלא מייתרי קראי, או דלמא לא שנא.

אמר לו בר קפרא מה בבלי אומר בדבר זה, אישתיק ר' הושעיא, לא אמר כלום, אמר לו בר קפרא צריכין לדברי עייא.

פירש"י ז"ל בבלי, ר' חייא עלה מבבל, כדאמרינן בסוכה דף כ'. עייא, ר' חייא ובלשון גנאי קאמר לי', קשה, אם בר קפרא רצה לגנות את ר' חייא למה קרא לו דוקא "עייא" עד שרש"י ז"ל צריך לפרש שהוא לשון גנאי, וכי אם רצה לגנות אותו הי' יכול לגנות אותו במילים שכולם מבינים אותם, ולא במלה שאין מבינים הפירוש שעייא מתכוון לר' חייא לגנות אותו במלה זו דוקא.

ונראה לפרש לפי מה שמצינו בגמ' מגילה דף כ"ד ע"ב, אמר לי' ר' חייא לר' שמעון ברבי אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קולך, אתא אמר לי' לאבוה, אמר לי' זיל אימא לי' כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה' לא נמצאת מחרף ומגדף, ופירש"י ז"ל שהיה קורא לחיתי"ן היהי"ן נראה כאומר והכיתי, מזה רואים שאם שאלו את ר' חייא מה שמו, לא הי' יכול לומר חייא בחי"ת, והי' אומר עייא, לכן אמר לו בר קפרא צריכין לדברי "עייא" שר' חייא בעצמו קרא את עצמו כן עייא במקום חייא, אבל בר קפרא לא הי' צריך לכנות אותו כן, לכן פירש"י ז"ל שכוונתו היתה לגנאי.

אלה אזכרה ואשפוך עלי נפשי

לזכר עולם יהי' צדיק (תהלים קי"ב)

לע"נ מורי ורבי הרב הג' מוה"ר ארי' מאיר זצ"ל אבד"ק בלאזוב בן הרה"צ מוה"ר אליהו הורביץ זצ"ל אבד"ק זלין אשר למדתי אצלו בעיר בלאזוב יותר מחמש שנים, ונהרג ע"י הרשעים הארורים עקד"ה בבית־הכנסת בעיר בלאזוב הי"ד.

לע"נ אבי מורי ורבי הרב מוה"ר מרדכי זצ"ל בן הרב מוה"ר אברהם אליקים שיף זצ"ל מבלאזוב נפטר ביום ח' אדר ה'תר"ץ תנצב"ה.

לע"נ אחי מורי מוה"ר אליעזר בה"ר מרדכי ז"ל מעיר בלאזוב שנהרג עקד"ה הי"ד ובנו מוה"ר משה אלימלך ז"ל בה"ר אליעזר ז"ל שנהרג עקד"ה הי"ד וחתנו מוה"ר שאול כ"ץ ז"ל שנהרג עקד"ה הי"ד.

לע"נ חותני מוה"ר זאב בוק ז"ל בן הר"ר יהודא ז"ל מעיר ניסקא שנהרג על קידוש ה' הי"ד, ובנו שמאי בן הר"ר זאב ז"ל גיסי שנהרג עקד"ה עם בנו הבחור משה ז"ל הי"ד.

לע"נ גיסי מוה"ר מיכל בן הר"ר גדליה' לינדנר ז"ל מעיר רישא שנהרג עקד"ה עם שני בניו בחורי חמד תלמידים מצוינים בישיבת חכמי לובלין הב' גדלי' ואחי' הב' דוד ז"ל הי"ד.

לע"נ גיסי מוה"ר ירמיה ב"ר שלמה קארן מעיר ניסקא ז"ל שנהרג עקד"ה הי"ד.

לע"נ גיסי מוה"ר אלי' בן עלקא ז"ל שנהרג עקד"ה מעיר בלאזוב.

לע"נ גיסי מוה"ר שלמה חיים בן הר"ר מאיר ורעלה ז"ל שנפטר בלונדון והובא לקבורה ע"י אשתו ברכה תחי' אחותי, בירושלים בהר המנוחות יום השנה ט"ו תמוז תש"כ תנצב"ה.

לע"נ דודי אחי א"א ז"ל מוה"ר הרב דוד שיף ז"ל בן הרב הר"ר אברהם אליקים מבלאזוב, דומ"ץ בעיר זמיגראד גדול ומפורסם בתורה ובהוראה ז"ל תנצב"ה.

לע"נ בנו הר"ר מרדכי שיף מבלאזוב שנקטף בדמי ימיו תנצב"ה.

לע"נ בנו אברהם אליקים בן הר"ר דוד שיף ז"ל שנהרג עקד"ה הי"ד.

לע"נ דודי אחי א"א ז"ל מוה"ר נפתלי שיף מעיר שמולנא הונגריה תנצב"ה.

לע"נ דודי אחי א"א ז"ל מוה"ר הרב חיים יצחק שיף ז"ל מעיר קראסנא שנהרג עקד"ה הי"ד.

לע"נ דודי אחי אמי ע"ה מוה"ר שמחה בונם אלסטר ז"ל בן הר"ר אליעזר ז"ל מעיר קארטשין שנהרג עקד"ה הי"ד.

לע״נ דודי מוה״ר ליפא רינדלר מבאכוב גיסו של א״א ז״ל. תנצב״ה.

לע״נ דודי גיסו של א״א ז״ל הרב מוה״ר ר׳ יעקב אייזן דיין בעיר יערוסלב ת״ח מופלג שנקטף בדמי ימיו בעיר ירוסלב ז״ל תנצב״ה.

לע״נ בנו הר׳ אליעזר שיף ז״ל בן הר״ר יעקב מו״ץ הנ״ל, נפטר בעיר ת״א י״ז אב תשכ״ח תנצב״ה, ובנו יעקב שיף ז״ל ב״ר אליעזר נפל במלחמת השחרור בכ״ג כסלו תש״ח.

לע״נ דודי אחי חותני ז״ל מוה״ר ר׳ משה בן הר׳ יהודא בוק ז״ל מרודניק תנצב״ה.

לע״נ דודי אחי חותני ז״ל מוה״ר ר׳ שלמה בן הר׳ יהודא בוק ז״ל מרודניק נפטר ה׳ סיון תשל״ג בפתח־תקוה ונקבר בקרית מוצקין תנצב״ה.

לע״נ דודי גיס חותני ז״ל הר״ר סיני בורטה בה״ר יצחק ז״ל שנהרג בעיר פשמישל עקד״ה הי״ד.

לע״נ בנו הר״ר יצחק בן הר׳ סיני בורטא שנהרג עקד״ה עם אשתו ובניו הי״ד

לע״נ בן דודי מוה״ר יונה בן שינדיל שיף מעיר פרוכניק ז״ל תנצב״ה, הונצח ע״י בנו הב׳ שמואל נר״ו ואשתו תחי׳ מברלין.

לע״נ מחותני הרב מוה״ר דוב מועד ז״ל נפטר ט״ז תמוז בירושלים תנצב״ה.

לע״נ דוד״ז הרב מוה״ר פנחס בה״ר דניאל מעט דומ״ץ בעיר בלאזוב תנצב״ה.

לע״נ ש״ב בנו הר״ר אלימלך בה״ר פינחס מעט שנהרג עקד״ה הי״ד.

לע״נ מחותני מוה״ר ר׳ ארי׳ יהודה פעכטר ז״ל בה״ר אברהם יצחק ז״ל תנצב״ה.

לע״נ ש״ב מוה״ר ר׳ ירחמיאל שיף ז״ל בן הר״ר יצחק ז״ל שנהרג עקד״ה בעיר קאלאמיי הי״ד מעיר קרזנוב.

לע״נ דודי מוה״ר צבי ב״ר שמאי בורטא ז״ל נפטר תרע״ו תנצב״ה.

לע״נ אחיו מוה״ר מנשה בה״ר שמאי בורטא ז״ל נפטר תרפ״ט תנצב״ה.

על אלו אני בוכיה ועיני ירדו מים
ליזכר עולם ידכר

לע״נ הר״ר דוד הכהן שנעלל מעיר בלאזוב שעשה כל ימיו לאין שיעור הרבה צדקה וחסד והחביא אותי שנה שלמה בביתו מפני חמת המציק הפולני בעת הפרעות בשנת תרע״ח—ע״ט ויסד בשבילי — בבית חתונת בתו — ביהמ״ד להתפלל בציבור ולהגיד שיעורים בכל יום. ואחרי שיצאתי מעיר בלאזוב נשאר הבית על ידו מוקדש לביהמ״ד עד שנחרב על ידי הנאצים הארורים ימח שמם וזכרם והי״ד. ויהא זכרו ברוך לעד לעולם.

לע״נ אשתו הנדיבה שאין כמוה מרת אסתר גיטל בת יצחק ע״ה ובתה רחל ובתה טובה, ובתה אסתר, שנהרגו כולם עם בעליהם וזרעם על קד״ה הי״ד.

לזכר עולם יזכר שמו של הרופא החרדי הירושלמי הר׳ עזריאל בלומנטל ז״ל שהי׳ איש טוב וחסד עד להפליא לא מנע את עצמו לבקר אצל החולים ביום ובלילה. והיה שונא בצע שלא רצה לקחת מהם כסף רק סכום סמלי, כמעט חינם. ממנו ילמדו כל הרופאים ללכת בדרכיו, יהא זכרו ברוך, ותנצב״ה.

לע״נ ש״ב מוה״ר ר׳ פנחס אליעזר בן הר״ר מנחם מענדל הכהן פקשר ז״ל נפטר כ׳ חשון תשכ״ח תנצב״ה.

לע״נ הרה״ח מוה״ר יצחק רוזנבליט ז״ל שפיזר ע״י הרבה צדקה וחסד אוהב ומוקיר רבנן ופיזר הרבה מהונו עבורם. יהא זכרו ברוך תנצב״ה.

לע״נ הרה״ח הר׳ שמואל צוקר ז״ל בה״ר אלימלך ז״ל ראש קהילת רודניק תנצב״ה.

לע״נ הרה״ח אחיו הר׳ צבי צוקר ז״ל ראש קהילת רודניק תנצב״ה.

לע״נ הרה״ח מוה״ר משה ברוינר ז״ל שהיה מידידי ואוהבי הנאמנים בעיר היידנהיים ונפטר בארה״ק. יהא זכרו ברוך תנצב״ה.

לע״נ הרה״ח מוה״ר משה שמואל שיף בן הרב הגדול ר׳ דוד שיף ראש ב״ד בעיר זמיגרד שנפטר באנטוורפן תנצב״ה.

לעלוי נשמת

לבקשת ש״ב היקר מוה״ר צבי מעט, להנציח ע״י מר אברהם דעמביצר לזכרון נשמות הוריו מוה״ר יהושע צבי בן הר׳ משה ז״ל נפטר כ״א שבט תש״ה תנצב״ה, ולזכרון נשמת אמו פייטשא שיינדל בת הר׳ מנשה יחזקאל ז״ל נפטרה י״ב טבת תש״ה תנצב״ה.

לע״נ מוה״ר דוד הוכמן ז״ל בה״ר יוסף מתלמידי בימי נעורי. והוא כתב אלי כמה פעמים שלא שכח את מה שלמדתיו אף פעם. ולכן גם אני לא אהי׳ כזקן ששכח את תלמידו שנקטף בדמי ימיו תנצב״ה.

לזכרון נצח לע״נ חבירי האהובים והיקרים שלמדנו יחד בעיר רישא ובעיר בלאזוב ה״ה מוה״ר בעריש בה״ר שלמה בלומנפלד ז״ל שנהרג עקד״ה בעיר קראסנא גדול בתורה ויראת שמים עד להפליא הי״ד. מוה״ר הירשלי בה״ר אברהמלי שפירא מעיר רישא יר״ש גדול שנהרג עקד״ה הי״ד. מוה״ר אלחנן הכהן פרידמן ז״ל בה״ר פנחס מעיר בלאזוב ידע ללמוד בעמקות נהרג עקד״ה הי״ד.

לע״נ דודי הר״ר יודל בן הר״ר מיכל קרש מקרטשין ז״ל שנקטף בדמי ימיו.

לע״נ בנו הר״ר מרדכי שיף ז״ל שנפטר בירושלים תנצב״ה.

ויקרא לו אלון בכות

לזכר עולם מנשים שאננות לעליית נשמתן הטהורות ע״ה ראשית כל לע״נ אמי מורתי גיטל בת הר״ר אליעזר אלסטער ז״ל מקארטשין ואמה רבקה ריזל ז״ל שעלתה השמימה בליל אחרון של פסח תר״פ בעיר בלאזוב תנצב״ה.

לע״נ חמותי יענטע בת הר׳ שמאי ע״ה שנפטרה ביום ד׳ דחנוכה בעיר ניסקא שנת תרצ״ב ודבריה האחרונים היו יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם ובזה יצאה נשמתה תנצב״ה.

לע״נ בתי בילא גיטל בת פרידא שנקטפה בדמי ימיה בירושלים עיה״ק הרבנית של בעלה הרב שמואל יעקב רוז שליט״א, רבה לשעבר של מינכן יצ״ו.

לע״נ אחותי פעריל בת הר״ר מרדכי מעיר רישא שנהרגה יחד עם בעלה ובניה הי״ד.

לע״נ אחותי שינדיל, חיה ליבא, ואחותי יענטע, שנהרגו עקד״ה הי״ד תנצב״ה.

לע״נ גיסתי אשת אחי מרת הדסה ע״ה בת הר׳ משה אלימלך ז״ל שנהרגה עקד״ה הי״ד.

לע״נ בנותיה אמליה, יוכבד, לאה, שרה רחל, רבקה ריזל, וגיטיל בנות אחי אליעזר ז״ל שנהרגו כולם ביחד עם הוריהם עקד״ה הי״ד.

לע״נ גיסתי אחות אשתי גיטל בת חותני הר״ר זאב ז״ל שנהרגה עם בעלה ירמיהו כנ״ל עקד״ה הי״ד.

לע״נ גיסתי האשה חי׳ שרה ע״ה אשת גיסי שמאי ז״ל עם בתה פעריל ז״ל הי״ד.

לע״נ האשה רוחמה בת חנה ע״ה אשת הר׳ יונה שיף נר״י מאנטוורפן שנקטפה בדמי ימיה בעיר אנטוורפן והובאה ע״י בעלה שיחי׳ הנ״ל לארה״ק ונקברה בפתח־תקוה. תהא נשמתה צרורה בצרור החיים.

לע״נ דודתי שיינדיל ע״ה אחות אבי ז״ל בת הר״ר אברהם אליקים שיף מבלאזוב נפטרה בעיר פרוכניק תנצב״ה.

לע״נ דודתי חנה ע״ה בת הר״ר א. א. מבלאזוב נפטרה בכפר באכוב הסמוך לדובייעצק תנצב״ה.

לע״נ דודתי יענטי ע״ה בת הר״ר אברהם אליקים ז״ל תנצב״ה.

לע״נ דודתי רוני ע״ה בת הר״ר אברהם אליקים ז״ל מבלאזוב נפטרה בארה״ק תנצב״ה.

לע״נ דודתי ליבא ע״ה בת הר״ר אברהם אליקים ויוכבד ע״ה מעיר קארטשין תנצב״ה.

לע"נ האשה שרה לאה פקשר ע"ה בת הר"ר מאיר ז"ל נפטרה כ"ג טבת תשכ"ח תנצב"ה.

לע"נ בתה פעריל ז"ל בת הר"ר פנחס אליעזר פקשר ז"ל נפטרה בי"ט אייר תנצב"ה.

לע"נ האשה פנינה בת הר' יצחק קלוגר ז"ל נפטרה ז' שבט תשל"ד תנצב"ה.

לע"נ האשה שרה בת הר' יעקב ז"ל נפטרה בת"א תנצב"ה.

*

כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' בליל כ"ג אדר תשל"ה בעיר ת"א ע"י הרוצחים השפלים הארורים, וגבורי ישראל אשר הערו נפשם למות בכדי להציל והצילו הרבה נפשות מישראל, ומהם נפלו האלוף־משנה עוזי יאירי ושני חיילים מעוזריו על קידוש השם והצלת ישראל. תהא נשמתם צרורה בצרור החיים וזכרם לא יסוף מישראל. זכרונם לברכה.

חנון הביטה ממרומים תשפוכת דם צדיקים ותמצית דמם.

לזכר נשמת האשה הצדקנית מרת ברוניה בת ר' אברהם ז"ל אלמנת ר' משה ברונר ז"ל

אשת חיל אשר הוד והדר פעלה, ואין לשער ואין לתאר מעשיה הטובים אשר עשתה, שעזרה בחום לבה לעשרות ומאות חתנים וכלות יתומים, והיא עמדה לימינם, ושנים רבות החזיקה במצוה זו, להעניק להם צרכי חתונתם וכל הונה אשר חננה ד פזרה לצדקה וחסד, ועד רגע אחרון שבחייה ממש, שלא שכחה לצוות בשעותיה האחרונות לתת לעוד חתן מה שלא הספיקה לתת לפני מותה וגם בנה ר' אברהם (ארטק) נ"י קיבל ע"ע ללכת בדרכה ולהמשיך במעשיה המופלאים.

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים
עם נשמות נשים צדקניות שבגן עדן

נפטרה יום ש"ק י"ט תמוז תשמ"ב

דברים שבלב הטהור מהקדוש
בעל חובת הלבבות זצוק"ל

בני — מיין קינד גלייב אין גא־ט אז ער איז נור איינער
אויסער אים אויף הימעל אין ערד איז קיינער

חקור — קלער נאך זיינע גרויסע ווינדער
אז חכמה אין אמונה קאנען נישט זיין באזונדער

ירא — פארכט דיך פאר גא־ט אין זיינע מצוות היט
וועלן זיין פעסט נישט וואקלנדיג דיינע טריט

יהא — דיין הארץ וועט זיין געשיצט אין זיכער
אז ער וועט דיר העלפען פין אויגנבליק גיכער

בלב — מיט אריין הארץ טוהע גיטס פאר זיין ליבן נומען
נישט וועגען בעצאהלט אדער פאר וועמען

ראה — זעה דעם סוף פין מענש מיט וואס ער טיט זיך עקען
נאך וואס גאווה אז בסוף טיט אים דיע ערד באדעקען

יריבך — דיין שכל זאל מיט די נארישע געדאנקען שטרייטן
טוען תשובה אין נישט בלייבן שטיין פאן ווייטן

ודרכיו — זיין פירונג זאלסטי גוט בעטראכטען
ווי אלץ מיט גערעכטיגקייט נישט קיינעם צו פערראכטען

סחא — ווארף אוועק דיע קינדערישע תאוות אין נארהייט
זוכע ערנסטקייט חכמה אמונה אין ווארהייט

פני — דאמאלס וועסט גא־טס כבוד אין דיין הארצן
זיין ליבשאפט וועט דערפילן דיין הארץ אין גאנצן.

כוונתי בזה להחדיר בלבות יוצאי חלצי שיחי' אמונת ה' הטהורה

השיר אשר שרנו אחרי שהעבירו אותנו בשנת תש"ד מסיביר לקווקאז, מחוז שעל יד נהר „קובאַן" ואמרו שמשם ישלחו אותנו לארה"ק וחיכינו שמה בכיסופין ובכליון עינים עד תש"ו, ושמה שרנו את אשר רשמתי לי, כדלקמן במנגינה ידועה. כוונתי בזה להחדיר בלב יוצאי חלצי אהבת ישראל ואהבת ארץ־ישראל הקדושה.

רחם בחסדך על עמך צורנו

על ציון משכן כבודך, זבול בית תפארתנו
בן דוד עבדך יבוא ויגאלנו, רוח אפנו משיח אדונינו
יבנה המקדש עיר ציון תמלא, ושם נשיר שיר חדש וברננה נעלה

הרחמן הנקדש יתבורך ויתעלה

דאס דאזיגע ליד זינגט יעדער איד, וואס טיט אין אים גליען
די ליבע אין הייליגען לאנד צו פליען
דאס איז אהייליגע תפלה אוף אונזער גאולה
עולה צו זיין באלד לציון ברינה
אלע צו זאמען מיט דער הייליגער שכינה
מיר האבען דאס געזינגען דא אויפן קובאַן
אין זיך דערמאנט דאס זינגען פין די לויים על הדוכן
אין אונזער לאנגן גלות — וועג ווי מיר האבן פערבראכט
האבן מיר אין זיך דיע הייליגע תורה מיט געבראכט
צווישן די פעלקער זיי האבן אונץ אויסגעלאכט
זיי האבן אוף אונץ פארשידענס אויסגעטראכט
אלע וועגן האבן זיי פאר אונץ פערמאכט
מיר האבן תמיד נור איינס געטראכט
דאס זעלבע בייטאג, דאס זעלבע ביינאכט
דאס זעלבע אין שלאַף וויע אויפגעוואכט
אז זיין ליעבר נומען זאל ווערן געאכט
אין אונזערע שונאים זאלן ווערן אבגעשוואכט
עס זאל אויף זיי קומן וואס אויף אינז נישט היינט געדאכט
מיר האבן מער קיין כח נאך דער גרויססער שלאכט
אלע בעסטע זין האבן זיי אימגעבראכט
אין די איבר געבליבענע אין לאגרן אין קוילן שאכט
זענען פאן דארט ארויס זעהר פערשמאכט
זיי האבן דיר געמאכט אגרוסן קידוש השם
צווישן דיע פעלקער ווי די ווילדע שוויין

עס איז די העכסטע צייט ברלין אין רוים זאלן ווערן קליין
אין ירושלים זאל שאן צוריק ווערן גרויס אין שיין
אין דער מקום המקדש זאל שאן ווערן ריין
פאן שמוציגען מעטשעט דער מחמדיין
דיע גאנצע וועלט זאל זעהן או דאס ארט איז דיין
אין איהר מוירען בענייען פאן בערלאנט שטיין
אין אונז באפרייען אין אונזער לאנד אריין
ווייל אונזער לאנד טוט שרייען איך קאנן מער נישט זיין אליין
ווייל מיך הייסט מען ווייען אין זיצען עלענד ווי א שטיין
אין איהר קינדער געטרייע האט נישט ווי צו גיין
איך קאן שאן מער נישט צו זעהן אייער פיין
ביי מיר וועט איהר זיצען זיכער ווי אין פעלזנשטיין
ווייל דיע שכינה הקדושה טיט מיט אייך פאן גלות מיטגיין
יבנה המקדש עיר ציון תמלא, ושם נשיר שיר חדש וברננה נעלה
אהיים אהיים, ענפערט מיר אלע אמן, אמן, אמן.

ונזכה כולנו לחזות ציון קרית מועדנו ועינינו תראינה ירושלים נוה שאנן בל יסע יתדותיו לנצח כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו.

שיר נאה לר׳ יהודה הלוי ששמו נרשם בחרוזים

מי כמוך ואין כמוך, מי דומה לך ואין דומה לך

אדון חסדך בל יחדל. אמתך מבצר עז ומגדל. כי היית מעוז לדל. ומעוז לאביו בצר לו.

בימי חרפי מקדמוני. בי דבר רוח אד׳. והיום אם גרשוני עוני. דודי לי ואני לו.

גמלני מאז טובות. גלויות ידועות ללבבות. גם אם יהיו הצרות קרובות. אשר כל חוכי לו.

דמי מתקוממי אזה. ודגלי ארים כדבר כל חוזה, הנה אלוקינו זה קוינו לו.

היום אביעה חידות. היו מני קדם עתידות. נפלא בם המבין צפוני סודות. יוצרי מבטן לעבד לו.

ויהי בימי אחשורוש. מלך הוקם על כברוש. נשא ורם על כל קצין וראש. והשם הניח לו.

זמן בשנת שלש למלכותו. להראות לכל עבדיו תכונתו. ואבני נזר מתנוססות על אדמתו. ועפרות זהב לו.

חלק לכל בני שושן נתן. והקדיש קרואיו כחתן. בחצר גנת ביתן. אוה למושב לו.

טעם עשות רצון כל איש ויצרו. ואין אונס לאיש יין עברו. ולתת לכל שואל די מחסורו. אשר יחסר לו.

יחד אספו כל הנדרשים. גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים. ומשתה הנשים כאנשים. שבעת ימים יספרו לו.

כטוב לב המלך ביין. אמר להביא לפניו את יפת העין. ותמאן בדברו לאמר אין. העזה פניה ותאמר לו.

לקרובים אליו היושבים עלי כן. שאל ויעצהו ממוכן. הוא המן ולפרענות מוכן. לבו יקבץ און לו.

מועצותיו כדת נתונות. היו לעמי רפואות צפונות. כי לולא אגרות ראשונות. גם פליטה לא היתה לו.

נועץ לקרוא לכל המוניו. להביא כל יפת תואר לפניו. והנערה אשר תיטב בעיניו. מהור ימהרנה לו.

סנסן ליאיר האיר וזרח. ישיש כגבור לרוץ אורח. טרם מכה ציץ רפואה פרח. כי

הפלא ה׳ חסיד לו.

עמו נאמנה הדסה תמה. היא אסתר בת דודו ברה כחמה. ובמות אביה ואמה. לקחה מרדכי לו.

פגעה חן ותלך והלום. ותלקח אסתר בית המלך גזרת יהלום. ומרדכי צוה לה לכי לשלום. כי הוא אדוניך והשתחוי לו.

צדק לבשה בממלכתה. לא הגידה עמה ומולדתה. והמלך אהבה וירב תפארתה. כי מד׳ היתה לו.

קשב רב קשב צרור המור. מסריסי המלך הקבועים לשמור. והנם חושבים על המלך לאמר. הבה נתחכמה לו.

רחשה אסתר למלך באמרי שפר. בשם מרדכי ונכתוב בספר. בקש ונמצא לפני צבי עופר. כי בול הרים ישאו לו.

שניהם נתלו על העץ. כי שמע מרדכי לשונם בהועץ. נשקה למלך סם המות רועץ. אילי יפותה ונכלה לו.

תשועה זאת צפונה לדור אחרון. נכתבה על ספר הזכרון. להיות לו מן המלך תגמול ויתרון. כי פועל אדם ישלם לו.

אחר כל אלה הדברים. אחשורוש את המן הרים. וינשאהו מעל כל השרים. ותועפות הרים לו.

נמנע מרדכי מסגוד לרשע. נין עמלק מבטן פשע. וזה הוסיף על חטאתו פשע. לא יאבה ה׳ סלוח לו.

יום כרעו לו כל עבדי המלך. ומרדכי בתומו הולך. בקש לחרחר ריב על עם דל והלך. עובר ומתעבר על ריב לא לו.

יעץ תחבולות כשכים בצדו. ויבז בעיניו בגאון חמדו. לשלוח יד במרדכי לבדו. בז לדבר יחבל לו.

הרבה כסף וזהב לבלי חוק. ויאמר בלבו זה עת לשחוק. ויבא עצות מרחוק. לרשת משכנות לא לו.

ויפל פור וידו בגורל הדה. וירא כי באדר מת אבי התעודה. ולא זכר כי היא עת הלידה. חבלי יולדה יבואו לו.

דוב אורב יעצוהו רעיוניו. וישאל שאלה מאדוניו. וגם הוא שיני אריות שניו. ומלתעות לביא לו.

הן עם אחור נזורו. ודתיהם שונות ודתך בל ינצורו. רוח יזרעו וסופתה יקצורו. קמה אין לו.

הכינותי כסף לגנזיך יעל. לאבד זה הגוי הנגעל. כל הברכים אשר לא כרעו לבעל. וכל פה אשר לא נשק לו.

להביא אל גנזי המלך אוסף. עשרת אלפים ככרי כסף. ונפש אכה לכל בית יוסף. פעם אחת ולא אשנה לו.

ויאמר לו המלך יהי לך קניניך. וזאת טבעתי על ימיניך. והעם לעשות בו כטוב בעיניך. ובא עד קצו ואין עוזר לו.

יצא וסופרי המלך נקראו. ויכתבו ככל אשר הורהו. ובכל עם ועם רצים יצאו. שרי הרכב אשר לו.

היה דברו נחוץ לאמר. כרם חמד ביום אחד לזמור. בשלשה עשר באדר החל וגמור. לא אוסיף עוד עבור לו.

קרע מרדכי בגדיו לפני א־ל, ויצעק מר על גולת אריאל. הבנים אין לישראל. אם יורש אין לו.

טרוף טורף שאר המוני. מי נתן למשיסה יעקב למוני. וישראל לבוזזים הלא ה׳ זו חטאנו לו.

נערות אסתר הגידוה דבר. שמענו צעקה כיענים במדבר. ומרדכי בלבוש שק עבר. לא ידענו מה היה לו.

בגדים שלחה להלבישו. ולא קבל ממרירות נפשו. ותשלח להתך לחקרו ולדרשו. לדעת מה יעשה לו.

רוחו הוציא להתך וחוה. ופרשת הכסף לפניו שוה. והפתשגן שלח ועל אסתר צוה. לבוא אל המלך להתחנן לו.

בתשובתה אמרה להשיבו. דע כי בן מות אשר לא יקרא ויבוא. לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט זהבו. בקרב איש להשתחוות לו.

יקיר כשמעו דברי הדסה. זעק אהה כי אין מנוסה. זעף ה׳ אשא כי חטאתי לו.

שלח לה לאמר אל תדמי. להמלט בית המלך מכל לאומי. כי את תאבדי ואולי עמי. אחרי נמכר גאולה תהי׳ לו.

ממקום אחר ישלח שלומיו. עושה שלום במרומיו. כי לא כלו רחמיו. על כן אוחיל לו.

ותענהו לך כנוס כל חוכי פדיום. וצומו עלי שלשת ימים לילה ויום. ורחמים בקשו

מא־ל נורא ואיום. ואל תתנו דמי לו.

א־ל נדרש בכל לב ידרשנו. כי נכמרו רחמיו לעם יקראנו. ויאמר עוד זכור אזכרנו. על כן המו מעי לו.

לבשה חן ביום השלישי ותלך. ותיקר עד מאוד בעיני המלך. ויבו בכל אשר הוא מולך. ועל כל אשר לו.

היפה בנשים נטע נאמן. מה שאלתך כי הכל מזומן. ותאמר יבוא המלך והמן. אל המשתה אשר עשיתי לו.

למחר קראתם לסוד נכמס. ויצא המן ביום ההוא שמח ונעלס. והוא במלכים יתקלס. ורוזנים משחק לו.

ויבא אוהביו וזרש אשתו. ויספר להם כבודו וממשלתו. וגזרה עומדת לעומתו. הוי המרבה לא לו.

יעצוהו לעשות עץ גבוה חמישים. לתלות עליו קודש קדשים. ולהכינו כחפצו מכל חרשים. חרש חכם יבקש לו.

אלוקים עדר צאנו ביקר. ותידד שנת המלך עד יהי חוקר. בספר הזכרונות והיה בוקר. ויודע ה׳ את אשר לו.

במצאו דבר מרדכי מפורש. מה נעשה יקר וגדולה דרש. ויאמרו כי לא פורש. מה יעשו לו.

גילה אוזן המן בדברו. מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו. ויען וינקש במאמרו. פי כסיל מחתה לו.

דיבר לעדותו בעדיי מלכים. וללכת לפניו אחד מהנסיכים. ולבו במחשביו הולך חשכים. ואין נוגה לו.

השיבו המלך כן דברת. עשה למרדכי היהודי כאשר אמרת. כן משפטך אתה חרצת. כמשפט הזה יעשה לו.

וישב מרדכי על משמרתו. והמן נדחף אל ביתו. ויועדו אוהביו וזרש אשתו. לבוא לנוד לו.

זרש ישורון זכרו נבוניו. אם יש מרדכי אחד מבניו. אשר החילות לנפול לפניו. לא תוכל לו.

חכמיו עודם מדברים עמו. וסריסי המלך הבהילוהו להקימו. ולא ראה כי יבוא יומו. השם ישחק לו.

טרם כלות משתה היין. אמר המלך אל יפת העין. שאלי כי הכל נגדך כאין. ותבך ותתחנן לו.

ינתן לי נפשי בשאלתי. ועמי בבקשתי. כי נמכרנו לצורר ולא מבריתי. תאות לבו נתת לו.

כי מה חפצי אחר זה הצער. וכלי הקרב שות שתו השער. הישאג ארי׳ ביער. וטרף אין לו.

לה אמר מי זה מכל אנשי. ואיזה הוא מכל מגרשי. או מי מנושי. אשר מכרתי אתכם לו.

מהרה לענותו המן זה הרע. אשר פרעות בגוי צדיק פרע. אוי לרשע רע. כי גמול ידיו יעשה לו.

נמלא חמה וקם אל גנו. ובשובו ראהו נופל על כנו. יגלו שמים עוונו. וארץ מתקוממה לו.

סריס אחד גילה חטאתו. הן עץ עשה למרדכי בביתו. ויצו המלך לתלותו. על העץ אשר הכין לו.

עמדה אסתר לבקש על עמה. להשיב ספרי האף והחמה. כי נחם ה׳ על מכה עצומה. ושב ורפא לו.

פתשגן הכתב להיות היהודים. להרוג בשונאיהם עתודים. כי נפל פחד מרדכי על המורדים. ושלום הי׳ לו.

צוה מרדכי על עם לא אלמן. מושיע ורב נגיד ונאמן. והפקד על בית המן. ועל כל אשר לו.

קדשתי לצוררי מזבח. ואכין לבניו מטבח. בעון אביהם המרצח. ואלה שמות הילודים לו.

רצצתי פרשנדתא דלפון אספתא. פורתא אדליא אריתא. פרמשתא אריסי ויזתא. גם קבורה לא היתה לו.

שוללתי שוללי ואריע ריע. כי עלה משאול אביון גווע. וימלט עני משווע. ויתום ואין עוזר לו.

תכתב זאת לדור אחרון. ולבני בנים תהי׳ לזכרון. וכל המזכיר אותה ירון. אשרי העם שככה לו.

אכלו רעים שתו ושכרו. וימי הפורים בשמחה שמרו. ועם שמחתכם האביונים זכרו. ושלחו מנות לאין נכון לו.

נסי א־ל מאז נשאוני. ובנבכי הים העבירוני. ולכן כליותי יסרוני. דום לד׳ והתחולל לו.

יום צאת פרעה אחרי. לרדוף כאריה עדרי. נצבו כחומה מימי משברי. ויתגעשו כי חרה לו.

יצא צר אחרי עם קדושו. וישלח צור ענגו להפרישו. להיות צל על ראשו להציל לו.

העבירו ביבשה וצריו החריד. בינו ובין רודפיו הפריד. ולתחתית מצולה אותם הוריד. חוקקי בסלה משכן לו.

ובשוב הים לאיתנו. נטבע פרעה וכל המונו. כי הים הכביד מרכבות גאונו. וירא כי לא יכול לו.

דהרות אבירים באדירים נפלו. וכעופרת במים רבים צללו. ודורשי ה׳ יהללו. בנבל עשור זמרו לו.

הראנו ידו הנוראה על שפת הים נוראה. אשירה לד׳ כי גאה גאה. בזמירות נריע לו.

דגלים עברו ביבשה. ולפניהם א־ל נערץ בקדושה. אז שוררו שירה חדשה.

מי כמוך באלים ה׳

חזק ואמץ לבנו. בבנין בית מקדשינו. במחיית עמלק ראש צרינו.

אבינו מלכנו רחם ברחמיך הרבים גאול שה פזורה ישראל לארצנו. ולעיני כל חי תגלה אור מלכותך עלינו. ויאמר כל אשר נשמה באפו ה׳ אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. הוא אלוקינו. זה קוינו לו ויושיענו.

הרב בצלאל לנדוי

אחרית דבר

למען תספר לדור אחרון — כוחה של אמונה.

שנים רבות היו הזכרונות שהועלו על הכתב ע"י הרה"ח ר' אברהם אליקים שיף שליט"א שמורים אתו בבית גנזיו. בכתביו אלה העלה פרשיות נוראות הוד על אירועי חייו בשנות מלחמת העולם השנייה תרצ"ט־תש"ה, שבהם משתקפת האמונה והבטחון. גם בתנאים הקשים ביותר, בימי השואה האיומה, כאשר הצר הצורר הרס בחרי אף את קהילות ישראל וגדע את ארזי הלבנון אדירי התורה. בתים רבים בישראל נפגעו ולא נשאר להם שריד. בעצם הימים הנוראים ההם הבחין הרב שיף את ידו הגדולה של הקב"ה אשר בצרתם לו צָר, כביכול, ובהיותם בארצות אויביהם לא מאסם ולא געלם, והרי זו אחת ממצוות עשה, לזכור החסדים שגמל אתו השי"ת.

ספרו של הרב שיף "ה' שערים", נועד לבני המחבר, להוכיח שכל הדרך אשר הלך בה עושה אתו הקב"ה נסים גלויים, בכל יום, בכל שעה, ובכל רגע. "אין בעל הנס מכיר בניסו", אולם בעינו החדה של הרב שיף הוא ידע לעקוב אחריהם להבחין בהם ואף להעלות על הכתב את מאורעותיו ואת הרפתקאותיו, והרי הם לפנינו בבחינת ספר לימוד, ללמוד ממנו כיצד להתנהג. ניתן להמליץ עליו אותה מליצה של חכמי הספרדים "כי ממנו ניקח לעבוד את ד'". אמונתו של הרב שיף שסייעה בידו להתגבר על התקופות הקשות ביותר, עשוייה לשמש כסמל וכדוגמא לכוחה של האמונה.

שבעים הפרקים בספר שלפנינו, בכללם פרקים עקובים מדם, אך כל מי שיתחיל לקרוא בו, לא יוכל להניחו מידו, שכן האירועים הכתובים בלשון קלה ושוטפת, מרתקים אותנו. הרב שיף העלה את הדברים על הכתב, כאמור בהקדמתו, למען בניו, בנותיו, נכדיו ונכדותיו, שכן בשעה שהוא מעיין בזכרונותיו, הוא מרגיש התעוררות גדולה על חסדי ד' אשר עשה עמו. חסד הוא עושה גם עמנו, הקוראים וציבור שומרי האמונים, כאשר נעתר לבקשת ידידיו ומוקיריו, והם מרובים ביותר, להוציא את הספר במהדורה שני', לזכות הרבים.

כל מי שנפגש עם הרב שיף יודע להוקיר את הצטיינותו בתורה ובחסידות, אצילות רוחו, עדינות נפשו וטוב לבו, וחסד הוא עושה עמנו כאשר הוא מעמיד את זכרונותיו לשרות הציבור. לא רק בר אוריין הוא הרב שיף, אף בר אבהן הוא, וכאן אנו למדים על שלשלת היוחסין המפוארת של משפחתו. אף שמר אימונים לרבותיו הגדולים שלמד מהם תורה, ואת רבו רבי ארי' מאיר שלמד אצלו בבית המדרש בבלאזוב יותר

מחמש שנים הוא מקדים בראש לוח הזכרון לבני משפחתו. כאשר הוא מזכיר את האדמורי"ם, הן אבות החסידות בגליציה, והן האדמו"רים שהסתופף בצלם ושתה מבאר תורתם, הוא משלב סיפורים מאלפים עם מוסר השכל, המשקפים את דמויותיהם המופלאות, הרבה יותר מאשר תוארים מופלגים ודברי שבח ערטילאיים.

כיצד נכתב הספר? היזמה לכתיבת זכרונות אלו נולדה בעקבות שיחתו של הרב שיף יבלחט"א עם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל בעת שנפגשו בירושלים, הגר"א קוטלר סיפר לו על נסיעותיו כאשר ברח מפני חמת המציק, אולם כאשר שמע מפי הרב שיף על ההרפתקאות שעדו עליו, הפטיר באזניו: "שלך גדול משלי", שכן ההשגחה העליונה האירה לך בכל הדרך אשר הלכת, ומשהועלו הדברים על הכתב יווכח כל אחד עד כמה הדברים מדוייקים.

כבר בפרק הראשון, מיד עם תיאור המצב בפרוץ המלחמה, פותח המחבר בשיר מזמור "נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו לשיח בכל נפלאותיו", שכן כבר בימים הראשונים למלחמה עשה השי"ת עמו חסד ונתן בלבו לעזוב את עירו רודניק, והיתה זאת ראשית דרך ההצלה שנמשכה חמש שנים. בכל מקום ראה בעיניו את השגחת הבורא, ונוכח לדעת בחוש את צדקת בעל חובת הלבבות כאשר קבע: "צריך שיתברר אצל האדם כי יש לכל ההויות שבעוה"ז מעצם ומקרה גבול ידוע, ולא יוסיף ולא יגרע על מה שגזר הבורא ית' בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו, אין מרבה למה שגזר במעוטו ולא ממעט ממה שגזר ברבותו", וכבר אמר דוד המלך ע"ה "רבות עשית אתה ד' אלוקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אגידה ואדברה עצמו מספר".

מתיאור הרפתקאותיו בדרך הצלה המופלאה אנו למדים, שלא הסיח את דעתו מלקיים את מצוות השם, וגם בימים ההם, כאשר המטוסים המשחיתים המטירו אש וגפרית על קהילות ישראל, לא הסיחו שומרי אמונים את דעתם לקיים מצוות ד', ומאת ד' היתה זאת שגם בימים ההם עלתה בידם לקיים את מנהג ה"כפרות", והודות למסירותה של בתו הצעירה ע"ה יכלו לקיים גם מצוות תקיעת שופר כהלכתה.

תקצר היריעה מתיאור הנסים והנפלאות שנעשו לו במשך שנות מלחמת העולם השני"ה, כאשר ניצל הן מידי הנאצים והן מידי הבולשת החשאית של הסובייטים אנשי נ.ק.וו.ד., ובסיפוק מיוחד הוא מספר כיצד הצליח גם ב"סובחוז" לקבל רשיון להתפלל בציבור, בימים הנוראים ובחגים, מבלי שיצטרך לעבוד בימים אלה.

אנו עומדים בהערכה לנוכח מאמציו של הרב שיף לאחר השואה, כאשר קיבל עליו את הרבנות בהיידנהיים כדי להציל את שארית הפליטה, שרבים מהם הגיעו עד משבר מבחינה רוחנית, והוא משתדל להצילם מחילולי שבת ולהוליכם בדרך אמונה

להחזיק מעמד. אלה שאיבדו את בני משפחותיהם איבדו כל היקר להם, ומהם שאיבדו גם את אמונתם, אולם ידע הרב שיף למצוא את הדרך הנכונה, והצליח לשכנע את אנשי המחנה ב־יידנהיים לשמור את השבת, ומצודתו של הרב שיף היתה פרוסה למרחוק.

כאשר תיכתבנה תולדות מפעל ההצלה הרוחנית והגשמית, יזכה לפרק של כבוד האדמו"ר מקלויזנבורג־צאנז שליט"א, אשר התנשא מתוך החרבות ועודד את שומרי האמונים. בשעתו אף ארגן את "אגודת ישראל" במחנות הפליטים, תחת השגחתו, והרב שיף הוא שנבחר לעמוד בראש המרכז שהוקם אז במינכן, ובתפקידו זה עשה גדולות להדרכה רוחנית של שרידי השואה, אם לאספקת בשר כשר, אם בסידור שיעורי תורה, ואם בהדרכה בענין בתים כשרים בישראל.

רב פעלים, בעל מרץ ותושי"ה היה הרב שיף, הוא הפעיל את כשרונותיו וכן את מאור פניו כדי לעודד את שארית הפליטה. ניתן להבין איזה עידוד היה לאותם אודים מוצלים מאש, שנשארו אחד מעיר ואפילו לא שנים ממשפחה, כשהרב שיף סייע לארגון ביקורו של האדמו"ר רבי חיים מאיר מויזניץ זצ"ל, במחנות הפליטים. אלפים קיבלו את פניו בהתלהבות, אולם רק מועטים ידעו מה רב היה עמלו של הרב שיף, עד שהצליח לסדר את רשיון הכניסה לאזור האמריקאי בגרמניה הכבושה.

דרך הישועה של הרב שיף לא נסתיימה עם השחרור. תקופה ארוכה גילה פעילות מסועפת בהדרכת שרידי הפליטה בדרך אמונה, עד אשר הגיע למסקנא, שעליו להגשים את משאת נפשו מאז ומקדם, ויחד עם בני משפחתו יצאו בדרכם לארץ ישראל.

ניתן לשער את התרגשותו של הרב שיף בדרכו לארץ הקודש, והוא נתן לכך ביטוי בזכרונותיו. האוניה הפליגה בים סוער וזועף כמעט כל זמן הנסיעה. אם לבו התרונן בקרבו, בראותו מרחוק את הרי ארצנו הקדושה, הרי למחרת בכתה עליו נפשו, כאשר ראה את חורבנם של ערי יהודה, ובבואו לעיר הקודש וראה את העיר האבילה והחרבה, הבזויה והשוממה, קרע את בגדיו כדין וכהלכה.

לא הסתפק הרב שיף בזכרונותיו והם חשובים כשלעצמם, אלא שהוסיף מספר חידושים שחידש בשעת לימודו. בראשונה חושש הי"ה להעלותם בכתב, שמא אינם מדוייקים לאמיתה של תורה, אולם תוך עיון בהם אנו למדים על כוחו הגדול לחדש בתורה, והדברים שהעלה על הכתב, הם חידושים יסודיים ביותר. לאחר שהועלו על הכתב, עדיין סירב להביאם לדפוס, עד אשר רבו האדמו"ר מקלויזנבורג־צאנז עודד אותו לרשום את הדברים ולהביאם לדפוס, והרי הם לפנינו בספר "ה' שערים", והם

מחולקים לחמשה שערים: שער הזכרונות, שער ליקוטי אמרים, שער ההודאות, שער סולם בית א־ל, ושער השמחה, וזאת נוסף על החידושים בתורה, בהלכה ואגדה, הקובעים ברכה לעצמם.

אין בית המדרש בלא חידוש, והחידוש במהדורה השניה של הספר הם כמה דרשות, מהן בהלכה ורובן בדברי אגדה, שהרב שיף השמיע בהזדמנויות שונות, ומהן אנו מקבלים מושג על דרכו המיוחדת של המחבר, שזכה לסייעתא דשמיא בדרך חייו ובהליכותיו, וסימן טוב הוא לו שהדברים מקובלים על הכל, דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. אם בשעתו נהנו ממנו שומעי לקחו, הרי מעתה יפוצו מעינותיו על פני תבל.

"זה ספר תולדות אדם", אם החידושים, והם חלק נכבד בספר, משקפים את גדולתו בתורה ומשתקפת בהם שקדנותו המרובה, הרי בזכרונותיו, כאשר רצה להודיע לבני משפחתו את אשר עבר עליו, הוא מספר גם על סבלות בני הדור מידי הנאצים, והוא סוקר בפרק הפתיחה את כל ההיסטוריה של העם היהודי כדי להוכיח שיסוד העם הוא האמונה, ואם אמונתו של אדם אמונת אומן, הוא בא על ידה לקיום כל המצוות.

במסכת מכות שנינו, תרי"ג מצוות ניתנו לישראל וכו', עד שבא חבקוק והעמידם על אחת שנאמר "וצדיק באמונתו יחיה". בזכירת הנסים והנפלאות מיציאת מצרים ועד הנה ובכל הדורות, מהימים ההם לזמן הזה, אנו באים לידי אמונה ותקוה, ועוד יראו עינינו וישמח לבנו בבנין מקדשנו, כאשר יגלה כבוד מלכותו עלינו לעיני כולם, יראו כל עמי הארץ כי פי ד' דיבר.